Printed in the Netherlands

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

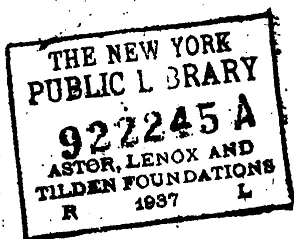
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor julij 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

THE NEW YORK
PUBLIC L BRARY
922245 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1937 L

BOEKBESCHOUWING.

Viertal LEERREDENEN *door* E. WILDEBOER, *Catechizeermeester en Oefeninghouder te* Oude Pekela. *Te* Oude Pekela, *bij* E. G. Wildeboer, Ez. 1832. 114 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 80 *Cents.*

Waarom de Schrijver aan deze vertoogen den naam van Leerredenen gegeven heeft, is door hem in het Voorberigt niet gezegd, en kan dus met geene zekerheid door ons opgegeven worden. Wij voor ons hadden liever gezien, dat zulks niet geschied ware. Naar ons inzien, had de welgezinde Godvruchtige man beter gedaan, met deze vier stichtelijke uitweidingen te noemen: praktikale of beoefenende beschouwingen van eenige Bijbelplaatsen. Hier worden toch op eene vooral praktikale wijze behandeld: *Matth.* VII: 24—27. *Jak.* IV: 7*a.* *Job* XXII: 21. en *Psalm* CXIX: 136. en, naar aanleiding daarvan, gesproken over de noodzakelijkheid om JEZUS waardig te hooren en te doen. — Over de regte onderworpenheid aan God, in bedroevende omstandigheden; — over het voordeelige, om er naar te slaan, dat men in Gods gemeenschap deele, en zich met een stil en onderwerpelijk gemoed aan den Heere gewenne, en, over de, uit liefde tot God voortvloeijende, opregte droefheid,

 we-

wegens de goddeloosheid van de versmaders der Goddelijke wet.

De derde tekst is zeker niet 't gelukkigst gekozen, vermits men den spreker ELIPHAS moet beoordeelen, naar het duidelijk doel van het gansche schoone dichtstuk, en dies hem aanmerken als iemand, die, uit den ongelukkigen uitwendigen toestand van JOB, verkeerdelijk besloot, tot zijne schuld, en wiens oordeel daarom, bij de uitkomst, ook bleek zeer verkeerd te zijn. 't Is wel waar, dat men in zijne redenen waarheden opmerkt, die wel verdienen ter harte genomen te worden, maar het geheel — en dit moet onder de lezing van dit schoone dichtstuk steeds voor oogen gehouden worden — is een kunstig zamengesteld geheel van valsche redenering, welke tot verkeerde besluiten den onbedachtzamen leidt. Wij kunnen het dus niet goedkeuren, om zijne goed gemeende en wel gegronde redeneringen, of ook het bestuur van anderen, op eenige gezegden of verklaringen van JOBS bevooroordeelde en vitzieke zoogenaamde vrienden, te bouwen en alzoo te willen bevestigen. Zulks strijdt met het duidelijk oogmerk van het plaatsen van teksten aan het hoofd zijner Godsdienstige redenen, en leidt tot het verkeerd gebruiken van de H. Schriften. Men moet vooral onder het lezen des Bijbels steeds op 't oog houden: wie spreekt? zoo wel als, bij welke gelegenheid? en wat?

Anders komt ook hier, gelijk in de drie andere voorstellen, veel goeds voor, dat of een nuttig be-

beschier behelst of daartoe aanleiding geeft. WILDEBOER spreekt ernstig, voert gezonde taal, wacht zich voor overdrijven, waarschuwt en bemoedigt met bekwame redenen, en men kan dus deze oefeningen, gelijk wij hopen, dat ze met een gewenscht gevolg zijn uitgesproken, ook met nut lezen. Voor eenvoudigen wordt hier geschikte spijs opgedragen, en wij hopen dat dezulken, alsmede ook oefenaren, die anderen willen stichten, dezelve vooral gebruiken zullen, die zich ongelukkig al te vaak door allerlei *wind* van leering laten slingeren, om af te wijken van de zuivere leere der waarheid en zich, helaas! in hunne onkunde, door vooroordeelen laten bederven.

Tot een proefje, dat ter aanprijzing tevens verstrekke, willen wij voor onzen lezer het volgende; uit het voorstel naar *Jak.* IV: 7*a*. hier afschrijven.

»Wie staat er u borg voor, dat u niet in den kring uws beroeps, in het midden van uw huisgezin, in den loop van uwe bezigheden, eene harde en pijnlijke beproeving voor de deur stond?! Wie kan u verzekering geven, dat niet thans reeds het vergif eener zware en langzaam doodende ziekte in uwe aderen sluipt, bij welker uitbarsting gij uwe ligtzinnigheid te laat bezuchten en betreuren zult? O, aan welke lotgevallen en wederwaardigheden is de mensch niet om der zonden wil onderworpen! Talloos zijn de wederwaardigheden en droefenissen, die den wandelaar naar de eeuwigheid hier bejegenen. De vrome Godsman MOZES noemt het uitnemendste des levens moeite en verdriet. En kunt

gij, zoo gij niet geheel in zinnelijke dwaasheid verzonken ligt, wel weigeren, uw zegel aan deze waarheid te hechten?"

» Hier zie ik toch menschen, die door eene langdurige ziekte van eigen persoon of dierbare bloedverwanten in kwijnende treurigheid vervallen zijn."

» Ik zie dagelijks menschen met rouwgewaad omhangen en met de oogen ter aarde geslagen, die bij de graven van geliefde dooden weenen. Huisgenooten, welke hunnen gestorvenen echtgenoot, hunnen vader, hunne moeder, hunnen zoon of hunne dochter bitter betreuren, die alles woest, naar en akelig vinden, die geene vreugde kennen, geene vreugde zoeken. — Ik zie er, die onverwachte tegenspoeden in handel of beroep hebben, die het brood der armoede en der smarte eten; zorgdragende ouders, die het verdriet beleven van kinderen, welke God aan hen toevertrouwt, die niet tot edele menschen, tot werkzame Christenen zich vormen. Bij de verstandigste opvoeding, welke zij trachten te geven, bij het beste voorbeeld, waarmede zij hunne kinderen voorgaan, beweenen ouders hier verregaande afdwalingen van hun kroost, elders dwaasheden, die, ten minste eenen langen tijd, treurige vruchten dragen en de terugkeering tot wijsheid en deugd bezwaarlijk zullen maken."

» Ik denk ook aan hen, die treuren en weeklagen over hunne zonden, die dikwijls met een zuchtend hart de kleinmoedige vraag doen: » Zijn mijne zonden niet te groot, dan dat zij kunnen vergeven wor-

worden!" Gij zegt misschien bij u zelve van een of ander dezer dingen, » dat versta ik." En wanneer ik dit alles heb nagedacht, hoe weinig heb ik dan nog nagedacht en gevoeld van de moeiten dezes levens."

» Ieder vindt hier zijnen eigenen weg met doornen en distelen bezaaid. De staat, welke uitwendig de gelukkigste schijnt, heeft zijne verborgene kwelling. De troon is zoo wel de zetel des verdriets, als het geringste plekje gronds. De trotsche paleizen verbergen even zoo wel nijpenden kommer als het dak van behoeftigen."

» Tranen van ellende vloeijen overal. Zuchten verheffen zich onder alle hemelstreken. Duizende schouders krommen zich onder een' gelijken last, als *ook gij moet torschen*, en God geeft kracht, om dien last te dragen. Duizende monden roepen u met nadruk toe, duizende voorbeelden leeren het u met onwraakbare bewijzen, dat God u niet bezoekt, boven hetgeen gij dragen kunt."

Specimen Historico Theologicum, quo continetur Historia conditionis Judaeorum religiosae et moralis inde ab exsilio Babylonico usque ad tempora JESU CHRISTI *immutatae, quod pro gradu doctoratus summisque in Theologia honoribus rite et legitime capessendis, publico omnium examini offert* CORNELIUS BOON, Amstelodamensis, *die junii* CIƆIƆCCCXXXIV. Groningae *apud* M. Smit, *Bibliopolam* 157 *pag.* 8*vae. majoris.*

Deze Akademische proeve door den Schrijver aan

 zijne

zijne ouders, begunstigers, meesters en vrienden toegewijd, en te *Groningen* openlijk op de gewone wijze verdedigd, wordt voorafgegaan door eene erkentelijke toespraak en afscheidsrede aan en van zijne onderwijzers en Akademie vrienden, zoowel te *Amsterdam* als te *Groningen*, en aangevangen met eene inleiding ter regtvaardiging der keuze van het onderwerp, tot aanwijzing van het belangrijke daarvan ook nog na hetgeen hierover van tijd tot tijd geschreven is, (1) tot herinnering van de bronnen, welke van deze voorhanden zijn om er uit te scheppen en derzelver beoordeeling; welke laatste ons hier en daar is voorgekomen te veel gegrond te zijn, op 't geen door *de Wette* cum suis al te los is aangenomen. Wij raden daarom den Schrijver en andere jonge lieden, vooral eens te vergelijken, wat door andere oordeelkundige en beroemde geleerden, ook uit ons eigen vaderland, als IJ. VAN HAMELSVELD, met waarheidsliefde en gepasten ernst hierover is voorgedragen. Het is in onze dagen voor-

(1) Vooral door F. G. SURINGAR, Comment de quaestione: explicetur ratio mutati Hebraeorum ingenii post reditum e captivitate Babylonica et praecipuae hujus mutationis causae indicentur, en door J. GERRITSEN, Comment. ad quaestionem: Inquiratur, cur Hebraei ante exilium Babylonicum se ad idolorum pluriumque Deorum cultum valde propensos, postea vero universe ab eo vehementer alienos ostenderint, tum etiam, utrum in hac agendi diversitate mutaverint indolem an vero servaverint.

vooral ook van belang, dat onze aankomende Godgeleerden zich bekwaam maken, om met zedig- en waardigheid over de Bijbelboeken, derzelver echtheid, belangrijkheid en hoog gewigt te gevoelen en zich uit te drukken. BOON heeft zijne proeve in vier Hoofdstukken verdeeld, en alzoo in het eerste gehandeld, over den godsdienstigen en zedelijken toestand van het Israelitische volk voor de Babylonische ballingschap; in het IIde, over dien der Joden in die ballingschap verkeerende en naar het vaderland teruggekeerd zijnde; in het IIIde, over de Joden ten tijde der Makkabeeuwen; en in het IVde, over dat volk, toen JEZUS CHRISTUS op deze aarde gekomen was.

In het eerste Hoofdstuk wordt te regt ook de verdeeling van het Israelitische volk na SALOMO's dood in twee rijken in aanmerking genomen, en dus 't eerst gehandeld over het *Israelitische* en daarna over het koningrijk *Juda.*

Wij vergeven het gaarne den jongen Nazireër, dat hij, met zijn onderwerp ingenomen, wat al te breedvoerig de geschiedenis in het eerste Hoofdstuk behandeld heeft; het valt toch ook den jeugdigen Schrijver niet gemakkelijk, om, bij het nazien van het eens gestelde, het overtollige weder weg te snijden. Als de eerste oorzaak van de godsdienstige verbastering der Israeliten voert BOON aan, dat zij God niet kenden, of liever niet begrepen, dat Jehova de eenige ware God was. 't Is waar, dat de Godsdienst op regte begrippen van God moet ge-

 grond

grond zijn, en dat de mensch naar mate hij zuiverder begrippen van God vormt, dies te beter Hem aanbidden en vereeren kan, gelijk BOON ook met reden heeft aangenomen; maar het was hun toch zoo als aan geen ander volk der aarde, duidelijk, stellig en bij herhaling gepredikt, verzekerd, ingescherpt en ook bewezen, door krachtige teekenen en wonderen, dat de Heere alleen God is. Wij moeten dus veeleer de hier opgegevene oorzaak als het kwaad zelve aanmerken, waardoor zij aan den logen boven de waarheid de voorkeur gaven en weigerden van het hier gegeven onderwijs gebruik te maken. Alzoo leeren wij zien en gevoelen, waarom het verwijt door hen wel verdiend was: *zij hebben oogen, maar zien niet, ooren, maar hooren niet, en verstand, maar weigeren het te gebruiken.* Grove ruw- en zinnelijkheid, en de begeerte om naar eigen goedvinden te leven, en hunne buik te dienen: Ziedaar de causa morbi, den wortel en de bron van het kwaad, ja van de schandelijkste ondankbaarheid, waaraan de Israeliten zich schuldig maakten, beide in het zedelijke en in het Godsdienstige, waarvan het eene zoo naauw aan het andere verbonden is. Dit had dus ook hier meer op den voorgrond moeten gesteld zijn, terwijl alzoo de leere der menschelijke bedorvenheid verergerd, gelijk hier goed is opgemerkt, door den omgang met Heidensche volken en menschen, niet behoort uit het oog verloren te worden. Het Goddelijk onderwijs door middel van MOZES aan dit

volk

volk gegeven, behoeft alzoo geene verdediging, zoo min als de gestrengheid, waarmede de Goddelijke regtvaardigheid hen somtijds tuchtigde, terwijl eindelijk een uiterst middel, de Babylonische ballingschap, over zulks noodzakelijk wierd. Men gaat eindelijk ook onzes achtens te ver, als men beweert, dat geen verstandig mensch met kinderen, van een volgend leven na den dood, spreken zal, en daarbij door toepassing aanneemt, dat daarom in het Oude Testament het onderwijs voor de Israeliten zich enkel bij het tegenwoordig leven bepaald zoude hebben.

In het IIde Hoofdstuk eigenlijk eerst ter zake tredende, doet BOON opmerken, waarom hij nu niet van *de Israeliten* in 't gemeen spreekt, maar tot die van het rijk der twee stammen zich bepaalt, en alzoo ook op den titel den naam Joden (van Juden) gebezigd heeft, die in de ballingschap verkeerd hebbende, van de hun gegevene vrijheid, om naar hun land terug te keeren, gebruik maakten, met derzelver afstammelingen en nakomelingen.

De Schrijver komt nu nog eens terug op de bekrompen, denkbeelden dezer natie en derzelver lagen trap van verlichting en Godsdienst; waarover hij in 't vervolg nog wel eens meer opzettelijk zal mogen nadenken, om met het trekken van COROLLARIA niet te verre te gaan; en spreekt daarop van de grootelijks veranderde omstandigheden na de ballingschap, eerst in het Godsdienstige, en vervolgens in het zedelijke, met opgave van de hem

daar-

daarvan voorkomende oorzaken in beide. Dat de geduchte bezoeking, hun reeds te voren bedreigd, zoo zij weigerden zich te bekeeren, ten deze veel goeds bewerkte, heeft BOON nu in eenen doorgaans wel vloeijenden stijl doen opmerken, en ook niet verzuimd dus van de veel vermogende aanleiding te gewagen, welke zij door de goedheid Gods daartoe ontvingen in de ernstige en gemoedelijk dringende toespraken van die edele mannen, welke zoowel God en zijn dienst beminden, als zij liefde hadden voor volk en vaderland, en zoo verlicht waren, dat zij van de omstandigheden naar de behoeften des volks uitnemend gebruik wisten te maken, om hun oogmerk naar wensch te bereiken.

Als een aangenaam bewijs van nadenken over het gekozen onderwerp, hebben wij met genoegen opgemerkt, dat BOON ook niet verzuimd heeft te denken aan en te spreken van de uitzonderingen en overgeblevene groote gebreken, welke den oordeelkundigen beschouwer leeren, om niet te laag te denken over de hier ter sprake gebragte verandering ten goede der Joden.

Ter vermijding van herhalingen ware het misschien beter geweest, niet zoo afzonderlijk, als hier geschied is, van het Godsdienstige en zedelijke te spreken.

In het IIIde Hoofdstuk wordt een blik geworpen, *eerst* op de Joden in *Palestina*, en *vervolgens* op hen, die buiten dit land in het Oosten leefden, en 3) op die, welke in *Egypte* hun verblijf hielden, terwijl een begin gemaakt wordt van dit Hoofdstuk, met

met eene korte herinnering van der Joden burgerlijken toestand, omtrent de Makkabeeuwsche tijden. De Schrijver heeft zich bevlijtigd, om van het bekende gebruik te maken, en nu eens korter, dan breedvoeriger, hier woorden, daadzaken en berigten vermeld. *Con amore* is b. v. over *Jezus Sirach* door hem gehandeld.

In navolging van anderen, heeft BOON te veel toegegeven aan de zucht, om verscheidene gevoelens der Joden, als niet op hunne heilige oorkonden steunnende, maar uit de dwaalleer van andere, vooral Oostersche stelsels, als bijzonder van ZOROASTER, ontleend, te doen voorkomen, zonder zulks echter te bewijzen; 't geen dan ook zeker geene *geringe moeite* met de belangrijkste zoude kosten, en welks nader oordeelkundig onderzoek, mits met zuivere waarheidsliefde gepaard, wel eens tot geheel andere gevolgtrekkingen zoude kunnen leiden. Zijne zucht tot onderzoek prijzende, durven wij onzen Schrijver wel aanbevelen, om zijne ledige uren daartoe te bezigen, mits toeziende, van zich niet door het gezag van eenigen, en door derzelver magtspreuken, om den tuin te laten leiden. Geene fraaije uitdrukkingen en geestige vergelijkingen, maar wezenlijke gronden en steekhoudende bewijzen moeten hier gelden.

Het hier gezegde over de zoogenaamde mondelijke overleveringen der Joden, waaraan dat volk nog zoo zeer gehecht is, als de Katholijken aan het gezag der geestelijkheid, bewijst insgelijks, dat BOON

met

met hetgeen daarover door anderen vroeger en later gezegd werd, niet onbekend is. Met grond wordt als bij herhaling aangemerkt, dat de Joden, hoe zeer hier en daar door tijden en omstandigheden verschillend gewijzigd, echter overal en ten allen tijde Joden toonen gebleven te zijn en het kenmerkende hunner natie behouden te hebben.

In het IVde Hoofdstuk, wordt aangevangen met het onderzoek, eerst naar den Godsdienstigen toestand der Palestijnsche Joden, ten tijde van JEZUS CHRISTUS, en vervolgens gehandeld over derzelver zedelijke gesteldheid. Hier gevoelde zich onze Schrijver op vasteren bodem, en zijn dus ook de door hem opgegevene punten meer juist en beter beredeneerd.

Dus aan het einde gekomen van onze beschouwing, geven wij den jeugdigen Schrijver den welverdienden lof, dat hij aan deze proeve met vlijt gearbeid, zich duidelijk uitgedrukt, zijn gevoelen met vrijmoedigheid gezegd en een goeden stijl zich eigen gemaakt heeft. Er komt hier het een en ander voor, gelijk ook reeds uit onze opgave gebleken is, dat wel overdacht en geldig is; en het slot getuigt ook op eene ons aangename wijze, dat BOON deze proeve zediglijk niet hooger wil hebben aangezien, dan eene zwakke poging, van eenen nog weinig geoefenden jongeling, om over het door hem behandeld onderwerp ten minsten iets goeds mede te deelen, als de slotsom van zijn tot nog toe aangewend onderzoek. Bijzonder dragen ook onze

goed-

goedkeuring de stellingen weg, welke ten getale van 14 achter aan geplaatst zijn, waarvan de eerste op het behandeld onderwerp zelve betrekking hebben.

Dat wij over de wijze van behandeling minder tevreden zijn, is den lezer reeds uit de opgave gebleken. Door wijdloopigheid is het stukje al te groot geworden, en zijn herhalingen al te weinig vermeden, 't geen de lezing min aangenaam maakt. Men kan ook niet zeggen, dat men door deze *Historia conditionis* veel gevorderd is.

Hartelijk wenschen wij, dat de Schrijver voort zal gaan, met zijnen tijd ijverig te besteden en zijne verkregene kundigheden te vermeerderen, om alzoo hoe langer zoo bekwamer te worden, ten einde *als Godgeleerde* nuttig werkzaam te zijn en de beste Godsdienst zijnen medemenschen overtuigend aan te bevelen, volhardende in de *leere der Apostelen.*

PROEVE eener Theoretische en Practische Menschkunde, door H. TIMMER, *Predikant te* Garnwerd *en* Oostrum. *Twee Deelen. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1834. *Eerste Deel* 298 *Bladz. Tweede Deel* 336 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 5.20.

Het hier behandelde onderwerp is zeker wel belangrijk, het betreft toch de kennis van ons zelve en van ons geslacht, en is geschikt, om ons regt op-

opmerkzaam te maken op onze eigenschappen, krachten en vermogens, en tevens op onze verpligting en bestemming. Op verschillende wijze kan hierover gehandeld worden, en is zulks ook metter daad, vooral in onzen tijd, meermalen geschied. De Eerw. TIMMER heeft hierover menigwerf ernstig nagedacht, gelezen wat anderen er over medegedeeld hebben, en zijne uren, die hij aan geene beroepsbezigheden behoefde te wijden, met eene prijzenswaardige en voor velen beschamende naarstigheid gebezigd, om zich te bekwamen, ten einde daarover iets en wel wetenschappelijk op te stellen, 't welk welligt zoude kunnen dienen, tot eene aanvulling onzer letterkunde.

» Met het denkbeeld, dat de menschkunde niet alleen eene beschrijving der krachten, die de mensch bezit, maar ook eene bepaling van de wijze moest bevatten, waarop hij die werkelijk gebruikt, en behoort te gebruiken, om zijne eigene rust en tevredenheid te vermeerderen, heb ik dit werk den titel van: Proeve eener Theoretische en Practische Menschkunde, gegeven. Ik wensch, dat men uit dezen titel versta, dat ik het moeijelijke van zulk eene leer over den mensch duidelijk heb ondervonden. De gedachte echter, dat een werk over den mensch altijd wel veel te wenschen moet overlaten, en dat de geringste bijdragen tot eene nadere kennis van denzelven niet, dan van groot belang kunnen gehouden worden, strekte mij tot aansporing, om mijnen arbeid door den druk bekend te maken.

ken. Zoo ik in deze verwachting niet geheel teleurgesteld worde, namelijk: dat mijn pogen niet nutteloos zij, tot eene nadere kennis van den mensch en van de middelen, die tot zijn genoegen en geluk leiden, zal ik mij, voor de moeite hieraan besteed, wel voldaan rekenen."

Welke Schrijvers en stelsels hij vooral geraadpleegd heeft, zonder zich met een van dezelve volkomen in alles tevreden te kunnen stellen, heeft hij opgegeven, en zijn werk aldus verdeeld, dat hij bij wijze van Inleiding spreekt over: Het doel der menschkunde, de onderscheiding derzelve van andere wetenschappen. De zwarigheden in de menschkunde. De bronnen en hulpmiddelen voor dezelve, *en over het* nut harer beoefening; en daarop ter zake getreden handelt, in de Iste Afdeeling: Over de natuurkunde van den mensch en het verband tusschen ziel en ligchaam. II. Over de zielkunde. III. De tijdperken van des menschen vormend leven. IV. Eene beschouwing levert van de menschelijke temperamenten. V. Onderzoek naar de waardij en het gebruik der gelaatkunde, tot kennis van den mensch. VI. Spreekt over de lagere zinnelijkheid. VII. Over de hoogere zinnelijkheid, of de lagere zielsvermogens. VIII. Over de hoogere zielsvermogens. IX. Over de benamingen, die het spraakgebruik op den verschillenden graad des verstands bouwt, tot eene karakteristieke onderscheiding der menschen, en besluit, met in de Xde Afdeeling zijne gedachten me-

mede te deelen, over de karakteristieke benaming der menschen, afgeleid van hunne verstandskrachten.

Uit deze verdeeling ziet dus de lezer de orde, welke de Schrijver geoordeeld heeft hier te moeten volgen, en hij zal, door de opgave van den inhoud, voor beide de deelen geplaatst, de volgorde der hier voorkomende denkbeelden en aangevoerde en toegelichte zaken, verder gemakkelijk zich eigen maken, 't geen van eenig aanbelang is, om over het geheel wel te oordeelen en er zich met nut van te bedienen.

Men ziet dan welk een aantal van zaken, punten en bijzonderheden hier worden aangevoerd, waarover men zeker wel verscheidene boekdeelen zoude kunnen schrijven, maar die evenwel alle gerekend kunnen worden, de eene meer, de andere minder tot het gekozen gewigtig onderwerp te behooren en bij deze wetenschappelijke behandeling niet wel achter wege konden blijven. Het spreekt van zelf evenwel, dat men hier geene geregelde voordragt en uitgewerkte behandeling van zoo vele zaken en wetenschappen, als hier aangevoerd moesten worden, naar het plan des schrijvers, verwachten kon, zonder zich bij en na de lezing te leur gesteld te vinden. Hij verwijst zelf hen, die meer verlangen, onder anderen naar de Physiologie van BLUMENBACH, naar de zielkunde van HOFFBAUER of SNEL, naar de leer der temperamenten van MULLER, naar de gelaatkunde van LAVATER, en naar de beschouwing van de menschelijke tijdvakken van LOOSJES.

On-

Ondertusschen heeft de Eerw. TIMMER zich zeer beijverd, om over al het genoemde in 't kort iets waars en goeds te zeggen, verder aanleiding tot nadenken en onderzoek te geven, en bijzonder zich toegelegd op goede onderscheidingen, verdeelingen, bepalingen en gevolgtrekkingen, terwijl de aandacht onder de lezing nu en dan ook veraangenaamd en toegelicht wordt, door voorbeelden en mededeelingen, die wel niet altijd even juist en met attisch zout bestrooid zijn, maar toch doorgaans aanleiding geven ter voorkoming van misverstand; steeds eene goede strekking hebben, en het drooge en min aangename van wijsgeerige uitpluizingen en systhematische onderscheidingen voor eenige verzachten en verminderen. TIMMER heeft den regel, *qui bene distinguit bene docet*, wel vóór oogen gehonden en met bedachtzaam- voor- en omzigtigheid zijn oordeel gezegd, zoowel als met gepaste vrijmoedigheid, niet vergetende dus ook het zekere van het onzekere te onderscheiden, en het nog niet uitgemaakte niet hooger op te geven, dan de leer der wijsheid en ondervinding hem scheen toe te laten.

Men vindt hier alzoo een aantal goede stellingen, gezonde redeneringen, gepaste aanwijzingen, nuttige regels, wel overdachte ontwikkelingen, soms ook wenken en gissingen, die ofschoon meerendeels bij deskundigen bekend, en geenszins nieuw en vreemd, evenwel verdienen meer algemeen gekend, beschouwd, nader overwogen en in beoefening ge-

bragt te worden. Men ergere zich dan niet over het soms ook eenigzins willekeurige, min gepaste, lamme, oppervlakkige en overdrevene, dat men meenen zal hier aan te treffen; maar lette op het goede doel en make zich het wel geschrevene hier verstandig ten nutte. Het geheel doet des schrijvers verstand en hart eere aan, en men zal bij de lezing gedurig ontdekken, hoe de Eerw. Schrijver ook zijne wijsgeerige nasporingen weet dienstbaar te maken aan het waardig ambt, dat hij bekleedt, en aan de getrouwe uitoefening van deszelfs onderscheidene deelen, zoo in het bijzonder onderwijs, als op den kansel.

Op enkele min gelukkig gekozene woorden, als *aanwijs*, *dierzweeming*, *hang* en andere, willen wij hier gene verdere aanmerkingen maken, noch ook op sommige min gelukkig of aangewende of geplaatste aanhalingen, als: *huic mandes si quid recte curatum velis* en *tantum valemus* (niet *siemus*) *quantum memoria tenemus*, en evenmin op eenige bijgebragte voorbeelden, welke voor betere plaats hadden kunnen maken; daar wij niet gaarne den goeden indruk zouden willen verzwakken, noch ook den schijn geven, alsof het met onze over 't gemeen aanprijzende beschouwing van beide deze boekdeelen ons minder ernst zoude zijn. De Schrijver vinde alle aanmoediging, om verder met zijnen tijd te woekeren, zijne wijsgeerig godsdienstige onderzoekingen voort te zetten en zijne alzoo verworvene kundigheden aan te wenden ten nutte van zijne land-

land- en geloofsgenooten! Zijn hier overal aangenaam doorstralend oogmerk worde bereikt; mogt het ook zijn bij de zoodanigen, voor welke vooral de lezing der laatste afdeeling behoefte is, of ter bewaring of ter genezing, en door anderen, die voor 't minst gevaar loopen van tot het *Idealisme* te vervallen, waartoe een valsche wijsbegeerte den onopmerkzamen en weinig geoefenden zoo ligt blijkt te kunnen vervoeren.

Tot slot dezer beschouwing oordeelen wij ons verpligt, iets ter proeve hier te laten volgen, en daartoe kiezen wij, uit het Iste Deel, IIde Afdeeling, dit volgende:

» De tegenwerping tegen de redelijkheid van den mensch, *welke zegt*, dat de menschen dikwijls redeloozer zijn dan de dieren, is van een wezenlijk belang voor de menschkunde. Wij zullen dus dezelve tot verdediging der redelijkheid en tot de kennis van onze natuur hier trachten op te lossen. De tegenwerping op onze redelijkheid is, volgens de uitspraak der ondervinding, niet eengegrond; dewijl deze ons leert, dat de dieren de menschen dikwijls in matigheid, onderwerping en trouwe te boven gaan."

» De redelijkheid is evenwel met deze daadzaken bestaanbaar (1), dewijl dezelve aan een wezen toebe-

(1) De overeenstemming tusschen de redelijkheid en de zinnelijkheid heeft KANT onder een zeer eigenaardig beeld,

behoort, dat men wel eens half *dier* half *engel* noemt, of laat ik liever zeggen, dat door den naauwen band van vereeniging gehoorzaamheid aan de wet der zinnelijkheid en der rede betoont. Dit wezen nu, dat anders den naam van mensch draagt, volgt dikwijls een zinnelijk gebod op, voor dat het de wet der rede aanhoort. Deze gehoorzaamheid aan de zinnelijke geboden is voor de menschelijke zamenleving van even groot belang, als het luisteren naar de zedelijke geboden der rede tot onze volmaking strekt. Zonder de gehoorzaamheid aan de wet der natuur, zoude de eene mensch zijn *leven* niet ter *behoudenis* van eenen anderen wagen. De zuivere rede heeft in dringende omstandigheden een te lang beraad noodig, om in zulke gevallen veel dienst van haar te kunnen verwachten. Ter vergoeding van dien tragen gang der zuivere rede heb-

beeld, van de overheid met derzelver onderdanen ontleend, voorgesteld. Dit beeld is om twee redenen belangrijk, vooreerst: omdat een oproerig volk volmaakt gelijk is aan de teugellooze zinnelijkheid, en ten tweeden: dewijl een gehoorzaam volk een even gelijk beeld oplevert ter verklaring van de onderwerping der zinnelijkheid aan het gebied der rede. KANT zegt daarom ook, dat het onze zinnen gaat, gelijk het gemeene volk, dat, wanneer het niet oproerig is, gaarne wil gekend worden en zijne stem doen gelden; en niet minder eigenaardig is de aanmerking, dat de overheid, die het oproer straft, het welgelijkend beeld van de wetgevende rede aanwijst.

hebben wij eene practische rede ontvangen; deze werkt in gevallen, die onmiddelijk tot het hart spreken, even snel, als de natuurdriften. Hier van daan is het, dat die menschen, welke zich in vuur- en watersnood aan vlam en vloed met gevaar van hun leven willen blootstellen, of voor een hollend paard, om het in zijnen loop te stuiten, in den weg springen, van achteren na eene bedaarde redenering betuigen: dat heb ik eens gedaan, maar ik zal mij voor de tweede keer wel wachten (*)."

» De ondervinding leert ons, dat de zuivere redė een zeker overleg en redenering noodig heeft, om tot een besluit te komen. Dit moet ons tot de nadere beschouwing van de diensten der rede leiden. *Het spreekwoord*, hetwelk ons zegt, dat een kort besluit een goed besluit is, grondt zich alleen op

(1) Ik achte, dat de ondervinding ons overvloedige bewijzen geeft, dat men den besten krijgsman gewoonlijk in dengenen vindt, die meer zijn gevoel, dan zijn verstand raadpleegt, en dat men eerder hulp in nood van hem kan verwachten, die minder gebruik maakt van zijn verstand, dan van zijn geweten. Ik kan mij voorvallen herinneren, waarbij ik ten hoogsten verwonderd stond, dat menschen van een goed natuurlijk verstand ongevoelig bleven, terwijl de naar den uitwendigen schijn zedeloose man door een innig medelijden werd aangedaan. Dit selfde vindt men bewaarheid bij de openbare godsdienst en bij de uitspraak van een vonnis door de regtbank, in den schouwburg en overal, waar aanleiding is ter opwekking van het hartstogtelijk gevoel.

op den dwang der omstandigheden, die ons tot zulk een besluit brengen. De rede zegt ons dikwijls het tegendeel, en toont dat zij, zoo haar een behoorlijke tijd van nadenken was vergund, de klagte, die nu over dat kort besluit ontstaat, wel zou hebben voorgekomen. Hier van daan is het ook, dat menschen, die over hunne onbezonnenheid en voortvarendheid klagen, geene schuldige gehoorzaamheid aan de rede hebben bewezen. Dezulken klagen dus over het *gevolg*, niet over de *oorzaak*, die in hunne eigene schuld ligt, en zijn gelijk aan den hond, die zich aan den knuppel wreekt, in plaats van aan de oorzaak, die denzelven bewoog."

» Verder zijn de diensten der zuivere rede belangrijk, zoo als ons elk tijdperk van ons leven, waaraan zij hare diensten bewijst, overvloedig kan leeren. Zonder de dienst der rede zoude men met de opvoeding der kinderen kwalijk te regt komen, door middel van dezelve laten zij zich raden en leiden. Het vermogen der rede mag hier nog in zijne eerste ontwikkeling verschijnen; zoo is echter met de teedere kiem van dit vermogen in de opvoeding veel tot de noodige leiding gewonnen. Bij den jongeling, waar de rede eene meerdere ontwikkeling bezit, is zij nog van veel grootere diensten. Hij heeft driften en begeerten, die hem zonder de teugels der rede gelijk een hollend paard op de *baan* der *wereld* zouden doen verschijnen; doch door de diensten der rede is hij *gematigd* en *inschikkelijk*.

Aan

Aan den man van rijpere jaren geeft zij *verstand* en *voorzigtigheid;* hij heeft al te dikwijls hare goede raadgevingen ondervonden. Uit kracht van deze ondervinding schakelt hij het *denken* en *doen* niet meer zoo onmiddelijk aan elkander; maar hij werpt door zulke goede diensten zijner rede, die invloed op het ware genoegen van zijn leven hebben, eene *sluitrede* tusschen de gedachte en de daad. De eigene ondervinding prijst daarom dit gebruik der rede naar den rang der jaren aan, en de mensch leert dus, hoe hooger zijne jaren klimmen, des te beter het wettig gezag der rede eerbiedigen of hare uitspraak gewillig opvolgen."

» Wij mogen van den grijsaard zeggen, dat de rede hem hare voortreffelijkste diensten schenkt. Hij is nu in de jaren, waarin hij de waardij dezer diensten, die de rede hem tot de ware levenswijsheid biedt, regt weet op prijs te stellen. Hij acht het gezag harer uitspraak, het beste middel, om over zijne *gemoedsrust* te kunnen beschikken en voor zijne *inwendige tevredenheid* te waken. Het spreekwoord, dat ons in dit opzigt zegt: het verstand komt niet voor de jaren, bedoelt eigenlijk, dat de ware wijsheid des levens (1) met de jaren vermeerdert.

(1) Volgens deze stelling, treedt het *gebruik* der rede in het *schoonste verband* met de rust en het genoegen des menschelijken levens. Men moet daarom niet veronderstellen, dat de vordering in verstand en kunde hier bedoeld wordt, maar alleen die wijsheid, welke wij levenswijsheid noemen, en die CICERO met een woord,

dert. De ouderdom zij dan aan vele gebreken en zwakheden onderworpen; de rede schenkt dus denzelven eene wenschelijke vergoeding voor het zinnelijk gemis. De deugd te *redden* uit de strikken der zinnelijkheid, voor de rust des gemoeds en het waar genoegen des geestelijken levens wijselijk te waken en te zorgen, is, ten aanzien van het groote doel onzer bestemming, eene edelere zaak, dan de opvolging van de wet der zinnelijke geboden, of de gehoorzaamheid aan de driften der natuur. Met het hoogste regt prijst daarom de zedeleer den jongeling de *verkeering* met menschen aan, die door eene ondervinding van vele jaren de wijsheid van dit leven hebben verworven, en zij roept hem dikwijls toe: geloof hem, die het ondervonden heeft (1)."

» Klaag dan niet, sterveling! dat gij reeds aan den eind-

woord, dat wij gewoonlijk door voorzigtigheid vertalen, uitdrukte. De wijsheid tegen deze overgesteld noem ik het blijk van een kloek verstand. *Deze*, schoon zij door den tijd en de moeite verkregen wordt, hangt meer van der menschen vatbaarheid, doch *gene* meer van derzelver ondervinding af.

(1) Wij voeren hier in dit opzigt uit de latijnsche taal twee spreekwoorden aan, welke de ondervinding als eene wettige leermeesteres der levenswijsheid prijzen. Het eene luidt: experientia est optima magistra, d. i. de ondervinding is de beste leermeesteres. Het andere, welks beteekenis een weinig meer oneigenlijk genomen wordt, klinkt in het Nederduitsch, dat men den man der ondervinding moet gelooven: experto credê Roberto.

eindpaal van dit leven staat, nu gij voor deszelfs genot en genoegen vatbaar zijt. Gij meent reeds in volmaking gevorderd te zijn; doch gij zijt nog slechts een knaap, die de school zijner vorming wenscht te verlaten, om van den dwang en de tucht ontslagen, een vrijer leven te kunnen leiden. Gelijk deze nu niet mag stilstaan op den weg zijner vorming, zoo streeft ook dat licht des oneindigen, na dat het in de stoffelijke wereld gesehenen heeft, om uwe ziel tot eene hoogere volmaking te leiden."

De HALLEYSCHE KOMEET, en hare wederkomst in 1835, *of* 1) *De geschiedenis der Komeet;* 2) *derzelver oorsprong, gedaante en invloed;* 3) *het bepalen van de elementen der loopbaan eener Komeet, en bijzonder die van* HALLEY *uit de waarnemingen; gevolgd van eene Ephemeride, berekend door den Heer* A. BOUVARD, *Lid van het Fransche Instituut en van het Bureau der lengten; naar het Fransch van* G. DE PONTÉCOULANT, *Lid van de Koninklijke Maatschappij van* Londen, *en van de Akademie der Wetenschappen te* Berlijn. *Te* Breda, *bij* Broese & Comp., 1835. *IV en* 97 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 80 *Cents.*

Met genoegen beschouwden wij onlangs met den lezer het stukje van den Heer KAISER over hetzelfde onderwerp, en gaven aan hetzelve den welverdienden lof

lof en prezen de lezing uit overtuiging aan, als in meer dan een opzigt zeer nuttig te noemen. Nu ontvingen wij de Hollandsche vertaling van dit werkje van den Franschen Geleerden DE PONTÉCOULANT, en rekenen ons dus verpligt ook daarvan den lezer eenig verslag te doen.

» De terugkomst dezer komeet (of harige, staartster) in haar perihelium, (de digtste zonnestand) voor onze eeuw, zegt de schrijver, zal tegen het einde van dit jaar plaats hebben: en ik heb gemeend, dat een zoo merkwaardig verschijnsel van eenen aard was, om niet alleen de aandacht der geleerden, maar van al degenen, die belang stellen in de vorderingen van den menschelijken geest tot zich te trekken. De sterrekundigen zullen in de wetenschappelijke verzamelingen al de noodige gegevens vinden, om zich in staat te stellen, met goed gevolg de komeet bij hare weder-verschijning in haren loop te volgen. Deze beknopte beschrijving is bijzonder voor lieden van de wereld geschikt, die aan de studie der natuurkundige wetenschappen slechts weinige oogenblikken kunnen wijden. Door de indrukken, welke deze komeet bij hare onderscheidene verschijningen, verwekte, te herinneren, door aan te toonen, van welk nut zij tegenwoordig voor de sterrekunde kan zijn, door de ophelderingen, welke zij ten aanzien van verscheidene nog twijfelachtige punten des wereldstelsels zal geven, door eindelijk, zooveel zulks zonder bijstand der analysis mogelijk was, te leeren ken-

kennen, hoe men er toe gekomen is, om den terugkeer eener ster te bepalen, welke gedurende vijf en zeventig jaar buiten bereik van ons oog is, heb ik voor een oogenblik de nieuwsgierigheid pogen op te wekken, ten voordeele van de wetenschappelijke kundigheden."

Na tot inleiding eenige opheldering gegeven te hebben, om den arbeid der sterrekundigen, in al de deelen der wis- en sterrekundige theorie van de beweging der kometen goed te begrijpen, wordt hier aangevangen met een geschiedkundig overzigt van de onderscheidene verschijningen der komeet van 1759, en vervolgens in eenige bijzonderheden getreden, omtrent de bewerkingen, welke vereischt worden, *tot het bepalen van hare loopbaan* en van dien tijd harer aanstaande terugkeering. Men ziet hier onder anderen waarom aan HALLEY den tijdgenoot van NEWTON de eer gegeven is van zijn naam aan deze komeet toe te kennen en leert:

»De komeet zal, volgens de tafel, welke wij van haren loop geven, in geheel Europa zigtbaar wezen, van het einde van Augustus of het begin van September af, dat is, omstreeks twee maanden voor haren doorgang door het perihelium. Hare gesteldheid zal zeer gunstig zijn, om haar met den grootsten luister te doen verschijnen; zij zal den 3den October door het zenith van Parijs gaan; men zal haar met het bloote oog, en als eene ster van de eerste grootte, zien, maar met een eenigzins doffer licht dan dat der planeten, en omgeven van

eene

eene bleeke nevelachtigheid, welke haar licht verzwakt. Tegen het einde van November zal de komeet verdwijnen, door zich in de stralen der zon te dompelen, en zal er niet voor het einde van December weder uit te voorschijn komen. Men zal haar misschien nog eenige dagen kunnen onderscheiden; maar haar afstand tot de zon zal snel toenemen, en zij zal zich weldra zoodanig verwijderen, dat wij haar niet meer zullen kunnen zien"

In het IIde Hoofdstuk wordt gehandeld over het schijnbaar voorkomen der kometen, over haren aard en invloed op het planeten stelsel, en het behelst eindelijk gissingen omtrent den oorsprong der planeten en kometen.

Het IIIde Hoofdstuk spreekt, over de wijze, om de elementen van de loopbaan eener komeet, uit de waarnemingen te bepalen.

Ten slotte ontvangt men hier nog eene aanteekening, over het bepalen der eerst aanstaande wederkomst van de HALLEYSCHE komeet, in haar perihelium.

Het achteraan gevoegd kaartje, stelt de loopbaan der komeet van HALLEY in 1835 aanschouwelijk voor en is zeer helder.

Wij roemen de naauwkeurigheid van dit werkje, en verklaren dat het ons is voorgekomen de eere der vertaling waardig te zijn. Wij zijn nu zeer benieuwd wat ons verder de uitkomst leeren zal. Bij de vergelijking zal men ontdekken, dat dit boek-

boekje en dat van KAISER, schoon onderscheiden ingerigt, onder anderen tot dit zelfde resultaat leiden, dat het onverstandig moet genoemd worden, verder het vooroordeel bot te vieren, alsof de kometen voorboden zijn zouden van bijzondere rampen.

ZAMENSPRAAK van eenige Landlieden, over de Schuiftrompet of Bazuin, van den Heer Baron VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELD.

Wie schonk u toch de magt om wetten voor te schrijven,
Toon, toon uw' lastbrief dan; of geef, met schuldige eer,
't Ontweldigde gezag aan Vorst MESSIAS weêr;
Wiens hevige ongenade u anders staat te vreezen.
HIJ, HIJ alléén, geen mensch moet onze regter wezen.
Zoo groeije en bloeije een' Kerk, die voor de vrijheid pleit!
Zoo blijv' haar kenmerk deugd, haar zuil verdraagzaamheid.

J. DE KRUIF, Gedichten.

Te Tiel, *bij* D. R. van Wermeskerken, 1835. *Ten voordeele der Armen.* 16 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 20 *Cents.*

Het hart des christens bloedt, over de onaangenaamheden en geschillen, welke in onze dagen weder hier en daar niet slechts opgewarmd, maar zelfs met onchristelijke hevigheid gevoerd worden. Men wijkt alzoo, de een aan de regter, de ander aan de linkerzijde van de eenvoudigheid af, die in CHRISTUS JEZUS is. Men vergeet helaas! te zeer de groote les van het Christendom, om namelijk de waarheid in liefde te betrachten. Iedere poging ten goede, die wel gemeend blijkt te zijn en het kenmerk draagt

draagt van liefde, om de dwalenden te regt te brengen, de driften te doen bedaren, en tot het echte kenmerk — *te volharden in de leere der Apostelen* — terug te brengen, juichen wij van harte toe; maar men wachte zich toch, van geen olij in het vuur te werpen, en door ontijdige en ongepaste middelen het kwaad te verergeren. De christelijke ootmoed vervulle het hart, en men zal spoedig afkeerig worden, van het liefdeloos beoordeelen zijner medechristenen; en het nederig gebed: *Heere leid Gij ons in de waarheid!* zal niet onverhoord blijven.

Het ons toegezonden, bovengenoemd stukje, is onder de zulke te rangschikken, welke liever niet hadden moeten gedrukt zijn. De toon en omkleeding zijn voorzeker de regte niet, om het goede oogmerk te bevorderen. Op die wijze verbittert men eer en meer, dan men verbetert. Welligt is ook hierop wel degelijk het spreekwoord toepasselijk, *incidit in etc.* of hij schuwde den regen en viel in de gracht.

VERZAMELING van Formules en Tafelen, ten dienste der Wiskundigen, door R. LOBATTO, *Adviseur voor de zaken der Maten en Gewigten bij het Departement van Binnenlandsche Zaken. In* 's Gravenhage *en te* Amsterdam, *bij* de Gebroeders van Cleef, 1833. 335 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3.60.

Zie daar een boekdeel, dat zeker ieder een niet schrij-

schrijven kan, noch ook door het algemeen verstaan zal worden. Het opschrift drukt den inhoud zoo kort als naauwkeurig mogelijk uit. Wij achten het evenwel niet ondienstig, den Schrijver zelven te laten spreken, om den inhoud en het doel des te duidelijker te doen kennen:

» De verzameling van formules en tafelen, den vaderlandschen beoefenaren der wiskunde bij deze aangeboden, zal, naar wij vertrouwen, in eene behoefte voorzien, welke velen hunner gewis dikwerf ondervonden zullen hebben, en uit dien hoofde door hen met welgevallen ontvangen worden. Geen wiskundige toch is met zulk een sterk geheugens-vermogen bedeeld, om steeds al de formules *voor den geest* te kunnen hebben, die hem in zijne analytische onderzoekingen, of in de toepassingen op het werkdadige, te stade komen; en zulks wordt hem des te bezwaarlijker, naar mate de vorderingen der wetenschap een uitgestrekter veld van beschouwingen geopend hebben, waarvan de resultaten nog niet allen tot een volkomen geheel gebragt, maar veelal in onderscheidene werken verspreid zijn. Eene beknopte verzameling der meest voorname formules uit de elementaire en hoogere wiskunde, zal dus menigen beoefenaar dezer wetenschap, de moeite kunnen besparen om sommige dezer formules, waaromtrent hij zich op zijn geheugen niet volkomen verlaten durft, in de leerboeken te gaan opzoeken, welke boeken men trouwens daartoe niet altijd bij de hand heeft. In-

 dien

dien dan onze arbeid ten behoeve der wiskundigen, uit dit laatste oogpunt, als niet geheel nutteloos mag beschouwd worden, heeft dezelve daarenboven nog eene andere nuttige zijde, waarop wij den onderwijzer in de wiskunde vermeenen te moeten opmerkzaam maken, namelijk hierin bestaande, dat vele der min algemeen bekende formules, den leerling bij wijze van oefening kunnen voorgesteld worden, om de ontbrekende betoogen derzelve op te sporen, zoo mede om het onderlinge verband van sommige formules, die schijnbaar van elkander verschillen, aan te toonen; eene oefening, waaruit de aankomende wiskundige, ongetwijfeld veel voordeel zal trekken, vooral bij het bestuderen der Integraal rekening."

» De verzameling van tafelen levert in een beknopt bestek een geheel op, waarvan men in de toegepaste wiskunde, voor zoo verre daarbij geene zeer strenge berekeningen gevorderd worden, een veelvuldig gebruik zal kunnen maken. Zij bevat meer dan het geen in de kleine Logarithmen tafelen met vijf decimalen van LA LANDE aangetroffen wordt, en zal die tafelen, welke ook hier te lande in veler handen zijn; voortaan met vrucht kunnen vervangen. De korte toelichting, welke onze tafelen vooraf gaat, zal den gebruiker nader met derzelver inrigting bekend maken, weshalve wij ons onthouden, hier ter plaatse ten dezen aanzien uit te weiden."

Vooraf gaan hier alzoo wiskundige formules, formules van magts-verheffingen en worteltrekkingen, —

gen, — Logarithmische formules, algemeene formules voor de omkeering der reeksenformules voor de ontwikkeling van eenige Nominale grootheden; dito, aanwijzende de betrekkingen tusschen de termen eener hoogere magts-vergelijking en de som der magten van hare wortels. — Betrekkelijk de leer der *perpatatiën* en combinatiën. — Voor de oplossing der derde en vierde magts-vergelijkingen: 1.) oplossingen volgens den regel van CARDANIUS. 2.) Door middel der Genometrische tafelen volgens EULAS — volgens DESCARTES, en volgens SIMPSON. — Goniometrische formules. Tergonometrische formules voor de verandering der coordinaten stelsels. Differentieel formules. Formules betrekkelijk de de *theorie der kromme lijnen.* Integraal-formules. Algemeene integraal-formules. Integralen tusschen bepaalde grenzen. Formules uit de leer der eindige differentiën en integralen. Herleiding van integraal-formules tot elliptische boogen.

Hierop geeft de Schrijver eene noodige toelichting voor het gebruik der tafelen en daarop volgen die tafelen zelve. Te weten: eerst de Logarithmen van alle getallen, van 100 tot 10,000 in vijf decimalen uitgedrukt, welke tafelen den zelfden beknopten vorm hebben, als welke bij de groote Logarithmen tafelen van SHERWIN, GORDINER, COLLET en anderen in acht genomen is. Daarop volgen de Logarithmen-tafels van GAUTS, overgenomen uit de steriotype uitgave (in 1827, te *Leipzig*) der kleine Logarithmen-tafelen van LA LANDE.

Verder vindt men hier de tafel van de lengten der *boogen*, *koorden*, alsmede der *Sinussen* en *Tangussen*, zoo met derzelver Logarithmen, voor elken graad van het cirkel-quadraat, en van minuut tot minuut opklimmende, zijnde hierbij de straal verdeeld in 100,000 deelen, de tafel der omtrekken van den cirkel voor alle middellijnen van 100 tot 1000, en omgekeerd; tafel der cirkels inhouden voor alle middellijnen van 1 tot 100, welke tot in duizendste deelen berekend is; — tafel, dienende tot interpolatie der getallen in deze tafel aangewezen; en tafel van den inhoud der cirkel segmenten. Bij de berekening van den inhoud der gedeeltelijk gevuld liggende vaten, kan door elken wijnrooijer van dezelve met vrucht gebruik gemaakt worden. De Heer LOBATTO verwijst verder naar het belangrijk werk van onzen geleerden landgenoot LULOFS, over de *wijnroei-* en *peilkunde*, 2e Afdeeling.

Deze verzameling der tafels wordt besloten met eene beknopte opgave van de wederkeerige verhoudingen tusschen de maten en gewigten, en eenige voorname oud-inlandsche, zoo mede tusschen de eerst gemelde en het thans in *Engeland* aangenomen eenvormige stelsel van maten en gewigten; terwijl de daar nevens gezegde Logarithmen-stukken, om, ingeval van herleidingen, de daartoe vereischte berekeningen, zonder behulp van tafels, spoedig te kunnen verrigten. LOBATTO wijst aan het slot, op zijne uitvoerige verklaring van het nieuwe Engelsche maten- en gewigten-stelsel,

se-

sedert 1 Jan. 1826, in *Groot-Brittanje* en *Ierland* ingevoerd, gegeven in zijn Jaarboekje over 1829, bladz. 87 en volg.

Het is wel te begrijpen, dat de Schrijver bij het aandachtig nazien der afgedrukte bladen, nog onderscheidene fouten ontdekt heeft, en het is lofwaardig dat hij achter aan daarvan een naauwkeurig lijstje gegeven heeft, ten einde elken gebruiker in de gelegenheid te stellen, om dezelve in zijn exemplaar met de pen te verbeteren.

Bij een herdruk, waarvan wij den Schrijver de noodzakelijkheid toewenschen, zullen dezelve gemakkelijk verbeterd kunnen worden.

Wij prijzen alzoo dezen verdienstelijken en naauwkeurigen arbeid den vaderlandsche beoefenaren der wiskunde aan, en twijfelen niet, of zij zullen er het nut en gemak spoedig van ontdekken.

KEUR van Gedenkwaardige Tafereelen uit de Geschiedenis van Schotland. *Naar het Engelsch van Sir* WALTER SCOTT, *door* G. ENGELBERTS GERRITS. *Eerste Deel. Met platen. Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje, 1832. *XVI en* 224 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.40.

Deze verhalen behelzen een algemeen overzigt der Schotsche geschiedenis, sedert het tijdstip, toen hetzelve algemeen belang inboezemde, en tevens eene verzameling harer schilderachtigste en meest

lichtende punten. Ze zijn allereerst geschreven, voor des Schrijvers kleinzoon, aan wien dezelve dan ook op eene karakteriserende manier zijn opgedragen, en de voorrede is gedagteekend: *Abbotsford*, 10 October 1827, alwaar onze beroemde Schrijver des Vrijdags, den 21sten September 1832, op zijn kasteel overleden is.

Dit deel bevat XVIII Hoofdstukken, en vangt aan met eene aanwijzing, hoe *Schotland* en *Engeland* afzonderlijke koningrijken zijn geworden, en eindigt met de regering en den dood van den koning JAKOBUS II. Het blijkt hier overal, dat SCOTT met de geschiedenis goed bekend was en men vindt ook hier den man weder, die zich wel wist uit te drukken, onderhoudend te verhalen en de karakters en gebeurtenissen goed te schetsen. De meest beroemde of beruchte mannen uit de geschiedenis worden hier alzoo opgenoemd en beoordeeld, en vele daden en bedrijven ook in derzelver invloed en gevolgen geschetst, de verschillende zaken op eene belangwekkende wijze vermeld, en ook de gesteldheid, regeringsvorm en wat dies meer is, niet vergeten; zoodat niet alleen het verstand en geheugen ongevoelig verrijkt, maar ook belangrijke gevolgtrekkingen aangeboden worden, en het hier dus ook niet ontbreekt aan aanleiding ter waarschuwing, leering en verbetering. — Wie lust heeft, om wonderen van moed, dapperheid en beleid te lezen, en zich verlustigen kan in de beschouwing van de verschrikkelijke gevolgen, welke de

oor-

oorlogen, vooral in die barbaarsche tijden en landen veroorzaakten, vindt hier overvloedig voedsel; terwijl anderen met genoegen zullen merken, hoeveel reden er is, om de gezegende uitwerkselen van verlichting en beschaving met dankbaarheid te erkennen, en haren invloed ook zelfs op het uitoefenen van vijandelijkheden. De inhoud is vooraf opgegeven, en het oog der jeugd kan zich met de plaatjes verlustigen.

Wij prijzen dan de lezing van dit werk aan, en hopen ook van het volgende deel, na de ontvangst, den lezer eenig verslag te doen. Tot een staaltje willen wij het volgende hier overnemen.

» Men moet de betrekking van eenen koning, als *souverein*, *tot* zijne leenmannen, zoo prinsen als grooten, kennen, om de volgende geschiedenis goed te begrijpen. Een groot koning of oppermagtig vorst schonk groote landstreken en gewesten aan zijne hertogen, graven en edellieden, die dan bijkans zoo veel magt in de hun toevertrouwde landen uitoefenden, als de koning in zijne overige bezittingen. Echter was een leenman, hetzij hertog, graaf of heer verpligt, om met een bepaald aantal manschappen zijnen leenheer in oorlogstijden te komen helpen. In tijd van vrede was hij gehouden ten hove te verschijnen, zoodra hij daartoe opgeroepen werd, en den koning als zijnen leenheer te erkennen. Op dezelfde wijs verdeelden de vasallen van de kroon, (zoo als zij genoemd werden,) de landen, welke de koning hun had afge-

staan, onder ridders en edellieden, die zij geschikt oordeelden, om hen in den oorlog te volgen, en in vredestijd aan hun hof te verkeeren; want ook zij hadden eene hofhouding, en spraken het regt in hun gebied uit. De ridders en edellieden, die deze landgoederen van den hoogen adel hadden verkregen, verdeelden dezelve weder onder de mindere klassen van landbezitters, die zelven het land bebouwden, of zulks lieten verrigten door akkerlieden en boeren, die als slaven behandeld, en als redelooze dieren met de pachthoeven, welke zij bearbeidden, gekocht en verkocht werden."

» Wanneer nu een magtig vorst, zoo als de koning van *Frankrijk* of *Engeland*, in oorlog geraakte, riep hij al zijne kroonvasallen op, ten einde hem met een aantal gewapende manschappen, in evenredigheid van hun leengoed, te verzellen. De prinsen, hertogen of graven verzamelden alsdan dadelijk onder hunne vanen al de edelen, wien zij landgoederen hadden afgestaan, en deze riepen op hunne beurt de landlieden en boeren op, en zoo doende werd de geheele magt van het koningrijk op de been gebragt. Het stelsel, om tegen verschuldigde krijgsdiensten landen af te staan, en voor den leenheer te strijden als zulks geëischt werd, noemde men het LEENSTELSEL. Dit gebruik is gedurende vele eeuwen in *Europa* algemeen geweest."

» Dewijl vele dezer groote leenmannen, zoo als bij voorbeeld de hertogen van *Normandië*, buitengemeen

meen magtig werden, ontzagen zij zich niet, om, volgens hun eigen goeddunken, vrede of oorlog te maken, zonder hunnen souverein, den koning van *Frankrijk*, hierin te erkennen. Op dezelfde wijze beoorloogden de vasallen van deze magtige hertogen en prinsen elkander; want de krijg was hunne hoofdbezigheid, schoon de arme lijfeigenen, die den grond bebouwden, aan de grootste ontberingen waren blootgesteld, en door elke partij, welke de overhand bekwam, geplunderd en mishandeld werden. De edelen en heeren vochten te paard, in een harnas van staal, rijkelijk met goud en zilver versierd, en werden ridders of schildknapen genoemd. Zij bedienden zich van lange lansen, met welke zij heftig tegen elkander inreden, en van zwaarden en strijdbijlen, om man tegen man te vechten, zoodra de lans gebroken was. Mindere personen streden te voet, en waren gewapend met eenen boog, die, naar deszelfs vorm, hand- of voetboog genoemd werd, en diende, (in plaats van musketten en kanonnen, welke toen nog niet uitgevonden waren,) om den vijand van verre te treffen. De arme landlieden waren genoodzaakt om op het slagveld te verschijnen met de wapenen, welke zij hadden kunnen bekomen. Ook was het in die dagen niet ongemeen, dat weinige ridders of schildknapen honderden dezer slecht gewapende menschen overreden, en op de vlugt dreven; want de edellieden waren geheel geharnast, zoodat hun weinig leed kon overkomen, terwijl de arme boe-

 ren

ren bijkans geene kleederen aan het lijf hadden, en ligt gedood werden. In den *Tower* (Toren) van *Londen* en elders zijn nog van deze oude wapenrustingen te zien, welke men als zeldzaamheden bewaart."

»Het was toen een rampzalige tijd; de wetten hadden geen of weinig gezag; de sterkste ontnam den zwakkere, wat hij goedvond; want, daar bijna alle menschen genoodzaakt waren, soldaat te worden, is het ligt na te gaan, dat zij onophoudelijk onder elkander krijg voerden."

»Inzonderheid beoorloogden de vasallen van de kroon gedurig elkander; ja soms zelfs hunnen leenheer, schoon zij daardoor hunne leengoederen verbeurden. Doch zij namen daartoe de gelegenheid waar, als zij konden berekenen, dat hun leenheer geene magt had, om hen te straffen. Kortom, niemand kon zijn regt langer handhaven, dan zoo lang hij de magt had hetzelve te verdedigen, waardoor de armen en hulpeloozen genoodzaakt waren, om de bescherming van dappere en magtige personen in te roepen, zich zelven als hunne vasallen en onderdanen te erkennen, en hun hulde te bewijzen, ten einde daardoor krachtdadigen bijstand te erlangen."

HAND-

HANDLEIDING ter bevordering van de Zijdeteelt in Nederland, *door Jonkh.* A. MARTINI VAN GEFFEN, *wegens de Ridderschap, Lid der Staten van Noord-Braband, enz. enz. Met eene Steendrukplaat. Te* 's Hertogenbosch, *bij* H. Palier en Zoon, 1833, 133 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.20.

De edele Schrijver werd door het belang, dat Z. M. den Koning toonde te stellen in de bevordering der Moerbezien- en Zijdewormen-teelt, te meer aangezet, om zijn reeds te voren opgevat voornemen ten uitvoer te brengen, en van de reeds door hem verzamelde bouwstoffen gebruik te maken, tot het schrijven van eene Handleiding voor dit zeker niet onbelangrijk vak van nijverheid. Hij verklaart zelf, niet bepaaldelijk een vroeger Schrijver gevolgd te zijn, maar wel de hoofdzaken van al het wetenswaardige uit de verzamelingen der daar over handelende werken gelezen, overwogen en naar behoeften en eigene opmerkingen, het doelmatige daar uit toegepast te hebben. Bepaaldelijk heeft hij zich alzoo bediend van de werken van de Graven DANDOLO, en VERRI, en van de Heeren LOISELEUR DES LONGCHAMPS, CONSTANT CASTANET, BONAFOUS, RODURER, RÉDARÈS, SAUVAGÈS, DE ROSIER en VAN HASSELT.

Hij heeft alzoo te zamen gebragt deze Handleiding, en dezelve in VIII Hoofdstukken verdeeld. Het eerst

eerste dient tot Handleiding en schetst dus de geschiedenis van de Zijdeteelt, eindigende met op aannemelijke gronden te beweren, dat men ook in ons Vaderland de Moerbezie- en Zijdewormen-teelt met succes kan bewerkstelligen. De Beschrijving van de Moerbezien-boom, deszelfs voortplanting en inzameling, geschiedt in het IIde H., en wel bepaaldelijk van den *witten* en *zwarten*.

In het IIIde H. wordt gesproken van het voedsel der Zijdewormen, met naauwkeurige aanwijzing van de onderscheidene genomene proeven.

Het IVde H. is toegewijd aan de *Magnarieve* of Zijdewormen-school, met de daartoe benoodigde gereedschappen. Het Vde H. behelst eene beschrijving der Zijdewormen, van derzelver geboorte, soorten, verschillende leeftijden, de verzorging, bewaring en bereiding der eijeren, en de dooding der Zijdepoppen. Het VIde H. vermeldt de ontwinding der Zijdepoppen.

De ziekten der Zijdewormen zijn het onderwerp van H. VII, terwijl in het VIIIste of laatste Hoofdst. de geldelijke voordeelen worden voorgesteld, uit de Moerbeziën- en Zijdeteelt voortvloeijende. Ten einde die voordeelen te doen kennen, treedt de Jonkheer niet in de opsomming der handelmassa van 60 tot 80 millioenen soorten, die *Frankrijk* en *Italië*, ieder jaarlijks daarvan trekken, ook deelt hij verstandig, slechts op eene kleinere schaal eenige berekeningen mede, gegrond op die, welke de Graaf DANDOLO opgeeft, tot maatstaf der uitschot-

schotten en winsten van eene Zijdenwormen-school, gekomen van vijf soorten eijeren van Zijdewormen. Het verdient vooral hier opgemerkt te worden, dat onze schrandere en nijvere onderzoeker bij het wèl slagen, de winst meent te kunnen brengen, tot omstreeks 30 pCt. van het uitgeschoten kapitaal.

Wij prijzen dus allezins de lezing van de met zorg bewerkte Handleiding van VAN GEFFEN aan, wenschen hartelijk, dat dit Stukje doel treffen, en groote voordeelen zal aanbrengen.

REKENBOEK voor Meisjes, in het Koningrijk der Nederlanden, door W. A. BAARS *en* P. JOLING, OZ. *Eerste Stukje* 91 *Bladz. Tweede Stukje* 67 *Bladz. In kl.* 8*vo. Te* Leeuwarden, *bij* L. Schierbeek, 1831. *De prijs is te zamen* 50 *Cents.*

»Ons doel is," zeggen de Opstellers, »door de uitgave van dit werkje, een goedkoop Rekenboek voor Meisjes te leveren, dat tevens datgene bevat, wat zij noodig hebben te weten."

»De opvoeding der Meisjes, voornamelijk voor zoo verre derzelver handwerken als middelen daartoe dienen, is grootendeels uitwendig, en werkt meest alleen op de zinnen; bij de jongens is zulks anders gesteld: al aanstonds, tot welk handwerk zij ook worden opgeleid, zijn zij in de gelegenheid om het oordeel op te scherpen; zij zijn in de nood-

za-

zakelijkheid om te moeten oordeelen; deze gedachte heeft ons echter niet doen toegeven, om ons werkje al te gemakkelijk te maken; wij kennen de rekenkunde als een veel vermogend middel ter opscherping en oefening der verstandelijke vermogens; zij geeft duidelijke begrippen en opent het hart voor de waarheid, welke zij ziet. Zeker beroemd opvoedkundige noemt de rekenkunde *eene schoone oefening des verstands;* een andere noemde haar *het gewigst middel van onderwijs, boven alles waardig, dat zij met zorgvuldigheid behandeld worde.* Wij hebben de voorstellen, in dit werkje vervat, daarom zoo ingerigt, dat zij, die hetzelve gebruiken, tot nadenken verpligt worden."

» Dit stukje bevat het volstrekt noodzakelijke voor ieder Meisje; het tweede of laatste behelst eenige uitbreiding door, of van den Regel van drieën, toegepast op vrouwelijke en huishoudelijke bedrijven."

» Wij hebben de herleiding der oude en nieuwe maten, gewigten enz., geheel weg gelaten, alleen hebben wij van de el iets gezegd, om de kinderen op de naaiwinkels te hulp te komen, om daardoor het gebruik der Nederlandsche el, ook dáár te helpen invoeren, iets dat wij nog altijd meer wenschen, dan zien gebeuren."

» Nuttig te zijn was bij de zamenstelling ons hoofddoel, hetgeen wij door de uitgave hopen te zullen bereiken."

Deze Stukjes hebben wij bevonden aan het oogmerk

merk, zeer goed te beantwoorden, hier en daar zullen de Meisjes wel eens de hulp van den Onderwijzer dienen te vragen, en daarop is ook door de Schrijvers gerekend, maar zij zullen evenwel, wat schrander zijnde, gelijk aan die sekse nog al eigen is, zich zelven ook doorgaans zeer goed kunnen redden. De voorbeelden zijn meestal oordeelkundig gekozen, en er is zeer wel op het oog gehouden dat dit Rekenboekje bijzonder voor de schoone kunne geschikt is. Wij hebben dus alle rede om het gebruik aan te prijzen, en wenschen er met de Heeren Uitgevers het beste succes van.

SAMMLUNG auserlesener geschichten und erzählungen, zum nutzen und vergnügen deret, welche die deutsche sprache erlernen wollen. Funfte, verbetterte auflage, herausgegeben von G. F. B. W. FREDERIKS. Arnhem, C. A. Thieme, 1833. *8ind.* 200 *S. De prijs is* 75 *Cents.*

Voor jonge lieden, die het Hoogduitsdh verder willen leeren, is deze verzameling, welke het nuttige met het aangename vereenigt, eene niet ongeschikte handleiding, waarvan zij zich met succes kunnen bedienen. Dat er eene vijfde uitgave noodzakelijk is geworden, bewijst genoeg de goede ontvangst.

MEN-

MENGELWERK.

HET IS HETZELFDE WAT MEN GELOOFT, ALS MEN MAAR WÈL LEEFT;

OF

HET ONGERIJMDE, MISDADIGE EN VERDERFELIJKE DER ONVERSCHILLIGHEID IN DE ZAKEN VAN GODSDIENST.

DERDE BRIEF.

Aan den Heer S.

Mijnheer!

Dat was spoedig en onverwacht van onzen vriend K.! Ik heb zijn sterfberigt langs den gewonen weg, en door u, den vriend des huizes, de nadere bijzonderheden ontvangen. o Ja! zoo gaat het met den mensch: Wij zijn van gisteren en weten niet, of het daglicht van morgen door ons begroet zal worden. Het hoofd, dat zich heden zoo moedig op het oorlogsveld, zoo stout in de vergaderzaal, of zoo trotschelijk op den troon verheft, ligt, misschien nog eer het avond is, verstijfd, en gevoelt er even weinig van, of het een handvol stroo drukt, of op een paradebed aan het nieuwsgierig oog ten

toon

toon wordt gesteld. *Wij zijn stof en zullen tot stof wederkeeren.* Dit paradijswoord biedt vaak geene paradijsvreugde aan; trouwens de Heer van leven en dood sprak het ook eerst uit, toen de mensch, die als zondaar niet onsterfelijk wezen kon, de wijde wereld inging, om in het zweet des aanschijns zijn brood te eten.

Het afsterven van den Heer K. heeft mij, buiten zijne betrekking als man en vader, ook daarom getroffen, omdat ik alweder levendig gevoelde, dat alle onze voornemens zoo geheel niets zijn. Hij was, zoo als gij nu te weten zijt gekomen, met mij in briefwisseling getreden, over dat onderwerp, hetwelk, ook in uwe tegenwoordigheid, met zoo veel warmte, en bij algemeen heerschende onverschilligheid, op verre na niet onverschillig behandeld werd. In zijnen laatsten brief, kort voor zijn overlijden geschreven, drukte hij zijn smartgevoel uit, van zoo onberaden gedwaald te hebben, en mij voor mijne ingewikkelde waarschuwing dankende, betuigde hij zijn verlangen, om over het vervolg mijne gedachten te vernemen. Weinige dagen is het geleden, en zijn wensch kan niet meer bevredigd worden. God geve, dat hij thans ondervinde, hoe gelukkig het voor hem was, dat hij in zijne laatste dagen de waarheid met hooger geestdrift, dan voormaals, zocht, dat hij alles behalve onverschillig stierf, en hier eene verklaring met blijdschap aannam, welke hij in de eeuwigheid zekerlijk met verschrikking zou gehoord hebben. Hoe

ongeraden dus, de stem der waarschuwing in den wind te slaan, hoe ligt is het de laatste keer! Hoe wel den mensch, die zijn oog en hart voor de lichtstralen der waarheid in CHRISTUS openzet, al moet eigenliefde er bij gekrenkt, en vooroordeel er aan opgeofferd worden.

Gij schrijft mij, dat gij onder zijne papieren ook mijne brieven vondt en dezelve zoo gaarne kompleet wildet hebben, omdat gij van vele zijner papieren bezitter zult worden. Schoon ik mij eenigzins verwonder, daartoe aanzoek van u te krijgen, omdat gij u niet weinig als voorstander der onverschilligheid deedt kennen, en in mijnen vorigen in het geheel niet gespaard zijt, zoo voldoe ik desniettemin volgaarne aan uwe begeerte, u hartelijk de eigen overtuiging toewenschende, waarin uw vriend ontslapen is. Ik zet mij dus neder om u de *verderfelijke uitkomsten, welke de onverschilligheid oplevert, aan te wijzen.*

De *onverschilligheid* klaag ik aan voor God en menschen als *verderfelijk in uitkomsten;* want, *zij verstikt de liefde naar waarheid; — baant den weg tot ongeloof; — verhindert den mensch zijne wezenlijke bestemming te bereiken; — ontneemt der deugd hare drangreden en haar steunsel; — berooft het hart van de bevrediging van deszelfs wezenlijke behoeften, — en loopt de verschrikkelijkste straffen te gemoet.*

Gij kunt niets beminnen, dat onverschillig is in uwe schatting; en hoe dan de waarheid, als het u

om

om het even is, wat als zoodanig geldt. Waarheidsliefde in het godsdienstige vloeit voort uit de liefde tot God; maar hoe kunt gij liefde tot God koesteren, als u niets gelegen ligt aan alles, wat Hij zegt, doet en gebiedt. En als gij de oorzaak wegneemt, hebt gij dan niet de gevolgen te gelijk uitgeroeid?

Hoe ongelijk aan zich zelven handelt vaak de mensch! In eenen tijd, waarin velen al wat christelijk luidt, achteraf zetten, en al wat naar Heidensche wijsbegeerte zweemt, vooraan stellen, gedragen juist die zelfde menschen zich zoodanig, dat de meest geroemde Heidenen, een SOCRATES en PLATO, een CICERO en EPICTETUS zekerlijk hun zouden te gemoet voeren: *wij hebben u nooit gekend!* Of besteedden deze wijzen niet geheel hun leven, om de waarheid, zooveel mogelijk, op te sporen? Juichten zij elke waarheidlievende onderneming niet van harten toe? Bestreden zij niet met mannelijke kracht wat hun als dwaling voorkwam? En zouden zij dan niet hunne tegenwoordige vrienden verfoeijen, die zoo luidruchtig te kennen geven, *het is hetzelfde, wat men als waarheid geloofT, indien men slechts eerlijk en braaf leeft?*

Die geen liefde tot de waarheid bezit en niets voor haar over heeft, loopt groot gevaar van weerloos de prooi van dwaling en logen te worden. Vandaar, dat Jezuiten en Apostelen des ongeloofs om strijd de onverschilligheid aanprijzen, ten einde den eenvoudigen zooveel te behendiger in hun net

te lokken. Ach! wat moet er van de wereld worden, als de waarheid in ballingschap omzwerft, als er niemand gevonden wordt, die zich harer aantrekt. God beware ons! Dan zou men met regt mogen zeggen: donkerheid bedekt den aardbodem, en de volken kwijnen weg in de schaduwen des doods. Onverschillige! willens of onwillens, altoos slaat gij de handen mede aan het werk, om deze rampen op de wereld te brengen. Terug van uwen dwaalweg, opdat gij zelf niet vallet als haar eerste slagtoffer; want zij benevelt het verstand zoodanig, dat men eindelijk zelf niet meer weet, tot welke buitensporigheden men vervallen is. Ziet het aan menigeen, die begon met onverschilligheid, en met troosteloos ongeloof eindigde; want *onverschilligheid baant*, zeide ik, *den weg tot ongeloof*.

Zoodra men geen' prijs stelt op het bezit der waarheid, en haar ongebruikt nevens zich laat liggen, zal hare verwerping niet veel moeite, nimmer althans eene opoffering kosten. Integendeel kan er zich velerlei voordoen, dat tot dien stap uitlokt, en denzelven wel eens noodzakelijk maakt. De mensch, die in de zedelijke wereld geene vaste beginsels volgt, of onverschillig is, welke hij aanneemt, zal weldra gemakkelijk verleid worden, om zijn eigenbelang op den voorgrond te stellen, zijne zinnelijkheid boven zijne rede te laten heerschen, en bijgevolg liever doen, wat hem vermaakt, dan hetgeen, zonder dit, algemeen nuttig is. Al meer en meer de slaaf zijner hartstogten geworden,

ver-

verslingert hij zich in de wereld, en begint zoo te leven, dat het waarlijk ook, zijns inziens, niet langer en verder dan tot aan het graf kan worden voortgezet, of het zoude van zelf al zeer rampzalig worden. — Laat ons hem op zijne loopbaan volgen.

Eerst ging hij nog wel eens ter kerk, woonde, hoewel schaars, het Avondmaal des Heeren bij, las nu en dan een leerzaam boek, vooral, indien het wèl geschreven was, en in een' verloren oogenblik somtijds ook nog den Bijbel. Maar dit een en ander behaagde hoe langer zoo minder, stookte eene onrust in zijn gemoed, welke hij, de wezenlijke oorzaak voorbijziende, aan een geschokt zenuwgestel *toeschreef*, en omdat hij nu te sterker naar verstrooijing haakte, besloot hij voor goed dit lastige te ontwijken. Bij het huisbezoek, werd de Leeraar met voorkomende vriendelijkheid ter deure uit geholpen; het kerkgaan nagelaten, om het ongunstige weder, om den verren afstand, omdat hij te laat klaar, of niet regt wèl was; eigenlijk, omdat er dingen gehoord worden, welke het hem zoo bang om het hart maken, als het eenen FELIX ging. Hij zet het Christendom zelve, zoowel als de uiterlijke Godsvereering al langs zoo verder achteruit. Men kan, denkt hij, wel zonder de kerk en den bijbel een braaf man wezen; hij leeft immers in de maatschappij als een eerlijk burger, die niemand te kort doet, op wien geen mensch wat te zeggen weet; en wien gaat het aan, hoe hij

 ove-

overigens voor zich zelven denkt en handelt? Is het nu wonder, dat hij aan de inblazingen van de ongeloovigen, die reeds lang op hem aasden, als een vliegenzwerm op een *cadaver*, gehoor geeft, en eene openbaring verwerpt, die hem, voor het minst, toch altijd onverschillig was? — Hij gaat nu bij de zoogenaamde *Deisten* ter school. Daar kan hij gelooven, wat hij wil, en heet nog op den koop toe een wijsgeer, die zijne pligten zoo juist weet te omschrijven, als zijne bijzondere neigingen dit vereischen en aanraden. Maar diezelfde onverschilligheid, door verachtering in zedelijkheid waarlijk niet verbeterd, maakt hem van lieverlede van de nieuw bezochte school afkeerig.

Het geloof, dat er een God, eene Voorzienigheid, eene onsterfelijkheid en vergelding van goed en kwaad is, hetwelk door de meest gemoedelijke Deisten nog aangenomen wordt, doet hem huiveren. Hij beefde immers reeds voor diezelfde waarheden, toen hij nog Christen was; zij dreven hem ter kerke uit; en thans? neen, hij gevoelt zich niet veel beter geplaatst. Het wordt hem zelfs onverschillig, of er een God, eene Voorzienigheid bestaat dan niet, en hij heeft in zich zelven genoegzame reden van te verlangen, dat er geene onsterfelijkheid, voor het minst geene vergelding van goed en kwaad te wachten is; want waar zou het met hem heen, als hij eens rekenschap van zijn gedrag zou moeten geven aan een Wezen, dat, hoe onverschillig hij hetzelve zich voorgesteld hebbe, toch nimmer

het

het kwade als goed kan beloonen. Het zinnelijke, de hoogmoed, wellust, dronkenschap, worden zijne goden, aan welke hij, dartelend in zijne buitensporigheid en spottende met matigheid en ingetogenheid, offert. Genoeg, als hij maar tot aan het graf vermaak heeft, en dat graf is nog altijd ver af. Zoo tot den afgrond neêrgedaald, luistert hij gretig naar den *Materialist*, en juicht zijner dwaasheid toe. Nu is hij er boven op; hij gelooft niets meer, belacht ze, die kleingeestig genoeg zijn, om van een geweten te spreken; leeft erger dan het gedierte, waarvan hij zich afkomstig rekent, en sterft — wanhopig in de armen van eenen Monnik! Treurige uitkomst voorzeker, en al geleidt de onverschilligheid *niet* altijd hare vrienden langs dezen schrikkelijken weg; ach! welken zij insla, het einde is altoos beklaaglijk; omdat *zij den mensch verhindert zijne wezenlijke bestemming te bereiken.*

Wij kunnen als redelijke, zedelijke en onsterfelijke schepsels dan alleen tot onze bestemming geraken, als wij datgene het grondigst kennen, het ijverigst beoefenen, waaraan wij het meest behoefte hebben, wat ons het bestendigst nut verschaft. Één ding is noodig: dat wij weten, wat wij doen moeten, om zalig te worden. Wien deze kennis onverschillig is, hij kent zijne waarde en bestemming niet, of wil er niets van weten. Wie is de mensch, die geen aandrift bespeurt naar hetgeen men geluk noemt, die geene wenschen te bevredigen heeft? Het is

zoo: dezelve loopen uit een; hetgeen de een toejuicht, wordt door een' ander' veracht; wat deze tot elken prijs zoude willen inkoopen, kan bij genen te naauwernood aandacht wekken. Zie dit gestaafd in het dagelijksch gewoel der wereld. De eene offert zijne dag- en nachtrust op, om zijn hoofd tot een magazijn van kennis en wetenschap te maken. Een tweede zegt vrienden en maagschap vaarwel, waagt zich, op verre en gevaarlijke reizen, aan de hagchelijkste ondernemingen, ten einde der natuur hare laatste geheimen te ontwringen. Een derde oefent zich, van der jeugd af, in de doodelijke kunst van het minst gevaarlijk, en meest roemrijk menschen te vermoorden, en te schitteren met klimmenden rang en ridderlijke praal. In één woord, er is geen mensch, die niet behoefte gevoelt, om iets te behalen, hetwelk hij tot dusverre nog niet bezat. Maar wat is dit opgenoemde, met zooveel ander, dat verzwegen is? Een waterbel, waarmeê de knaap, als zijne schepping, speelt, doch die uit één spat, als hij haar in de hand neemt; een schaduwbeeld, dat zich verder terug trekt, naarmate gij het meer nadert. Zie den onvermoeiden letterblokker, die zich nimmer verademing gunt, dewijl hij, bij het stijgen zijner kennis, den omvang zijner onwetendheid ziet verwijden, die eindelijk in den geest van oude en nieuwe letterkunde gedrongen, het sieraad van zijn vaderland, de vraagbaak der wijzen staat te worden, — door krankzinnigheid aangetast, het leven met gekrenkte her-

se-

stenen doorkwijnen. — Ginds zwerft de reiziger over bergen en door bosschen met de schatten der natuur bevracht; zijne ontdekkingen spoeden ten einde. Zij zullen een geheel nieuw gezigtspunt tot verder onderzoek aanwijzen, de vorige alom geëerbiedigde stelsels in duigen werpen. IJdele hoop der stoute verbeelding! De klaauw des tijgers bespringt den man, en de sluwaard der woestijnen spaart den geleerden reiziger zoo min, als den schamelen slaaf, die omzwerft, om een waterteug voor zijnen dorstigen meester te zoeken. — Met fiksen greep slaat de jeugdige strijder de hand aan het oorlogszwaard; bloedig, maar roemrijk schittert door wolken van kruiddamp, als ware de oorlogs-God *zelf er in gehuld*, de eerelauwer in zijn fonkelend *oog. Ach!* het *onbedachte* lood verlamt dien heldenarm, en giet de duisternis *des doods* op dat bliksemend oog!

Ik behoeve niet verder te gaan. Neen! in alle onze aardsche begeerten is niets, dat ons waarachtig gelukkig maakt, zoo dat wij zouden kunnen zeggen: nu is onze bestemming volmaakt bereikt. Of zou de mensch niet meer mogen begeeren, dan hetgeen ziekte of schipbreuk, hetgeen de tijgermuil of het krijgsmanszwaard ons elk oogenblik ontnemen kunnen? O! dan was het met het menschelijk geluk jammerlijk gesteld, en wij zouden ons deerlijk te beklagen hebben over hem, die het eerst dit niets beteekenend woord aan een bepaald denkbeeld had vastgemaakt, en ons in het hoofd en in het gemoed

geprent. — Roept uw eigen gevoel u niet toe: er moet iets zijn, dat bestendiger is, hetgeen de nukken der fortuin, de rampen dezes levens ons niet ontrooven, dood en graf niet vernietigen kunnen! Het Evangelie wijst het aan, en het waarheidlievend gemoed wordt meester van dien schat. — Het is zoo, te leven, dat wij voor die bestemming vatbaar worden, waartoe de Almagtige ons geschapen, waartoe Hij den mensch zijn beeld in de ziel gedrukt heeft; die bestemming al nader en nader te komen, en eindelijk te bereiken, heet hier gelukkig, in betere wereld zalig te zijn. Daarop zinspeelde de mond der waarheid, toen hij zeide: » Wat baat het den mensch, al won hij de geheele wereld, en leed schade aan zijne ziel."

Onze bestemming strekt zich verder uit dan het graf, en daarom leven wij niet, om de zinnelijke goederen dezer vlugtige wereld te genieten, maar wij moeten genieten om te leven. Het wordt reeds levenswijsheid genoemd, onze geneugten zoo matig te bepalen, dat wij ze op den duur kunnen deelachtig blijven; want onmatigheid straft zich zelve met ligchaamsverderf, en brengt den vervroegden dood in het huis des dartelen jongelings. Elk slagtoffer der losbandigheid, dat voor zijnen tijd ten grave daalt, klagen wij aan van zelfsmoord voor de regtbank der menschelijkheid. Noemt toch nimmer den mensch gelukkig, die niet leeft, om eeuwig te kunnen leven. De keuze daartoe is edel, maar de weg moeijelijk en de middelen vallen zwaar, zoo

lang

lang wij het beste deel niet naar deszelfs juiste waarde weten te schatten. Tot deze billijke waardering zal eene doelmatige belangstelling in en liefde tot de waarheid heen leiden, en hoogst voordeelig en nuttig zijn; maar de onverschilligheid wordt ons nutteloos en verderfelijk, want zij belemmert onze keuze, zoo zij ze al niet onmogelijk maakt, door de middelen gering te schatten, en ons van den weg derwaarts af te leiden. Wat blijft mij overig, als op aarde mij alles ontzinkt, en ik daar, waar ik eeuwig zal moeten vertoeven, niets medebrengen, niets vinden, of immer vinden zal? — Kunt gij nog langer aan dit zielverwoestend kwaad toegeven, hetwelk u doet ophouden mensch te zijn? Want hij alleen verdient dien naam, die het *geheel* is. En die aan zijne bestemming niet beantwoordt, niet wordt, wat hij worden kan en moet: wat is hij? Heeft zeker dichter den mensch genoemd *half dier*, *half engel*, noem dan dien ongelukkigen *half dier*, *half Satan;* maar mensch is hij niet.

Overdenk het, mijn Heer! of ik gelijk heb, dan niet. Ik wil u daartoe gelegenheid geven, door thans af te breken, en het overige tot eenen volgende te besparen.

Helder, Geloof overigens dat ik, met Gods
18 Sept. 1834. liefde over u in te roepen, ben enz.

(*Het Vervolg in de volgende maand.*)

IETS OVER HET BEROEPEN VAN KANDIDATEN BIJ DE HERVORMDEN.

Dat er, bij het tegenwoordig groot aantal van Kandidaten in de Hervormde Kerk, een en andere maatregel genomen worde, is wenschelijk, ja schijnt noodzakelijk. Hoe vele stemmen zijn daarvoor al gehoord, niet alleen bij monde, maar ook al in geschriften, waaronder het laatste te *Utrecht* uitgekomene wel de aandacht waardig is. Onder die stemmen waag ik het ook, over gemeld onderwerp, de mijne te voegen, in hope, dat haar geen gehoor ontzegd zal worden.

Hoe zal men bij de beroeping eenes Kandidaats te werk gaan? *Zal men zich bepalen bij de twintig eersten, die zich aanmelden* (zoo als men wel gedaan heeft)? Op de schaal der billijkheid weegt dit niet zeer zwaar. Door een gelukkig toeval had men dan, in de nabuurschap eener vakature, veel vooruit. Gelukkig dan bovenal de Amsterdammers, werwaarts het nieuws nog al spoedig overwaait, waar de *Boekzaal* het eerst gelezen wordt, en zelfs sommigen, vriendschappelijk verbonden, elkander getrouw en dadelijk het gehoorde mededeelen. Maar dan beklagen wij u, Medebroeder! die op plaatsen woont, waar het gerucht zoo schaars zijnen doortogt neemt, of eerst laat aankomt, en het kerkelijk maandschrift mede niet spoedig gezien wordt; waarmede hebt gij verdiend, zoo achteraan gesteld te worden!

Zal

Zal men eene keus doen uit hen, die recommandatiebrieven kunnen vertoonen? — Waarom nog *recommandatiebrieven?* Stelt men dan zoo weinig vertrouwen in hen, die zich aanmelden, en waarlijk geen Predikant zouden worden, indien de lust tot dat ambt hen niet aandreef? Stelt men dan zoo weinig vertrouwen in de Hoogleeraren, die, na vroegere examina, bij het verlaten der Akademie, een getuigschrift moeten geven ten aanzien van kunde en gedrag (dit laatste bevestigd door de Attestatie des Kerkeraads)? — Stelt men dan zoo weinig vertrouwen in de Provinciale Kerkbesturen, door wie ieder Kandidaat geëxamineerd en voor de H. dienst geschikt geoordeeld is? — Moest dit alles niet *genoeg* wezen? — *Doch* wilt gij volstrekt brieven van aanbeveling; ik verzeker u stellig, dat zij niet altijd naar waarheid geschreven worden, noch kunnen worden; en dat hij, die zulke brieven niet aanbiedt, daarom alleen niet voor minder te houden is; want het is misschien, omdat hij niet wist noch weet te vleijen, of omdat hij het beneden zich rekent, als een brillenverkooper met attestatiën rond te reizen.

Er schijnt geen beter middel te zijn, dan *inachtneming der ancienniteit*, zoodat er steeds bij opvolging de zes tot tien oudsten in de vakaturen prediken, en daarbij de keus des Kerkeraads zich bepale. De algemeene stem (zoo veel ons bekendis), en van Kandidaten zelven, en van anderen is vóór dezen maatregel. Hij wordt ook aangeprezen door het volgende:

1.

1. *Hij is billijk.* De een moge in kunde en zedelijkheid boven den anderen uitmunten; allen zijn zij toch gelijk; allen zijn zij toch — tegenwoordig meest zelfs na een gestrenger onderzoek — voor de H. dienst bekwaam gekeurd, zij koesteren allen hetzelfde verlangen naar eene vaste Gemeente. Is het niet goed, dat zij eenerlei lot ondergaan?

2. *Zóó heeft men uitzigt*, van te eeniger tijd geplaatst te zullen worden. Dat uitzigt ontbreekt nu; de toekomst is geheel onzeker en dus duister. Hoe velen toch (eenigen — juist niet altijd de knapsten — door veel vermogenden geruggesteund, uitgezonderd, die bijna overal worden toegelaten) verkrijgen, na aanwending van alle moeiten, gedurende een geheel jaar, soms langer, ter naauwernood *ééne* beurt, en dan nog onder 16, 20, 24 anderen. Ach! hoe klein is het plekje grond van hoop, waar hij zich voor zinken hoeden kan! Hoe weinig scherp de prikkel tot studie! Maar geef hem vast uitzigt op gelegenheid, om zich te kunnen doen hooren en alzoo geplaatst te worden, en gij zult zijn moed en ijver zien herleven.

3. *Niemand zou het grievende ondervinden; dat een jonger hem wordt voortgetrokken.* Dat zoo iets diep moet smarten, gevoelt ieder. En waarom den oudere voorgetrokken? Om het uitmunten in een of ander opzigt? Dit zou ons nog kunnen verzoenen. Doch het is dikwijls door aanbeveling, die de ander misschien nog meer verdiende; of door invloed, dien familie door koophan-

handel, grondbezitting enz. op den Kerkeraad heeft; door naauwe betrekking op een bekend Predikant, door het arrivéren in ambtskleeding; door .... maar ik bedwing mij. Wanneer ouderen of gelijke van jaren vóór ons geplaatst worden, het treft altijd; maar nooit zoo ijsselijk.

4. Men heeft aangemerkt, dat het toenemen van den overorthodoxen geest mede is toe te schrijven aan den ruimen voorraad der Kandidaten, waaruit dan ligt iemand te kiezen is, van denzelfden geest doordrongen of daaraan toegevende. Dit kwaad zou veel verholpen worden, zoo de keus meer beperkt ware door den voorgestelden maatregel.

5. Er wordt dikwijls geklaagd over de schade, welke de Kerkekas *lijdt*, *door het* ontvangen van ongefrankeerde brieven. Geen wonder, dat menigeen verleid wordt, om ze zonder onkosten weg te zenden, daar hij zoo dikwijls vruchteloos schrijft, soms wel nog uitgave moet doen voor het berigt, dat aan zijn verzoek niet voldaan wordt. Ook dit ongeval zou op genoemde wijze weggenomen worden, daar de aanbiedingen der Kandidaten dan noodeloos werden.

6. Voorzeker groot, zeer groot is het nadeel, hetwelk geboren kan worden uit het aantal van Kandidaten en de manier van beroepen. Bij voorbeeld, de Kerkeraden komen in verzoeking, om trotsch te worden, en uit min zuivere beginselen te handelen; de Kandidaten, om iets van het pad der eerlijkheid af te wijken, en wat niet al meer?

Door

Door inachtneming der aangewezene *antienniteit*, zou dit gevaar althans tot op de helft verminderd worden; want nu is het dubbel *en* bij het toelaten van sommigen uit de menigte der zich aanbiedenden, *en* bij het beroepen zelf.

Ziet daar onze meening gezegd en aangedrongen. Er zal wel eene of andere zwarigheid zich daartegen opdoen; maar wij houden ons ten volle overtuigd, dat de voorgestelde maatregel verre te stellen is boven hetgeen thans geschiedt, en waarvan wij reeds zooveel kwaads gezien hebben. Hoe denzelven in te voeren? Wij zijn niet genoeg bekend met onze kerkelijke wetten; maar zou de Synode niet kunnen bevelen? Zoo zij dit niet vermag, zou zij dan niet dringend kunnen verzoeken? Zou zij ook den tegenwoordigen Kandidaten, althans den aankomenden niet kunnen opleggen, om, even als de Predikanten, zich niet te mogen aanmelden, alleen aanschrijving te moeten afwachten? Bij koninklijke Collatiën zoude men de meerdere jaren der Kandidaten in aanmerking kunnen nemen. — Wanneer de Luthersche Amsterdamsche Consistorie eene nominatie aan de Gemeente opgeeft, zendt zij steeds de oudsten, en ieder keurt dit goed. (1)

EENIGE

(1) Men rekende zich onbevoegd, om te voldoen aan des Schrijvers verzoek, en dit stuk aan de Synode te zenden. *De Redactie.*

EENIGE AANMERKINGEN OP HET VOORGAANDE.

Hoeveel er ook schijne te pleiten voor den in het vorige stuk aangeprezen maatregel, bij eenig nadenken is er evenwel veel, dat denzelven minder aanneemlijk doet voorkomen.

1. Door denzelven te volgen, zou men de Kerkeraden berooven van derzelver vrije keuze, daar zij dan bepaald waren tot een zeker, aan de beurt liggend getal. In de Luthersche Gemeenten is dit een geheel ander geval, want daar worden de Kandidaten uit de algemeene kerkelijke fondsen gesubsidiëerd, en de Gemeenten, die hare nominatiën uit *Amsterdam* krijgen, insgelijks. Het is dus niet te veel geeischt, dat deze nu bijzonder bepaald worden bij de oudste Kandidaten, die de subsidiën reeds zoo lang genoten. Dit is met onze Kandidaten evenmin het geval, als dat de Gemeenten van eene Hoofdgemeente afhankelijk zijn.

2. Wanneer deze maatregel zou in werking komen, dan zouden van de tien of twaalf oudsten, die het eerste in aanmerking moesten komen, eenige overblijven, die op zeer vele plaatsen, b. v. op tien niet beroepen werden. Zou dat hen, wanneer er nu weder tien anderen met hen predikten, ter aanbeveling of aanmoediging zijn? De Gemeenten werden toch niet verpligt hen juist te beroepen.

3. De Kandidaten zouden dan veel vooruit heb-

ben boven de Predikanten. Hoe menig een dezer ziet zijnen jongeren Medebroeder al spoedig opgang maken en aanzienlijke beroepingen ontvangen, terwijl hij, of minder bekend, of minder begaafd, op zijn klein, dikwijls afgelegen dorpje blijft. Grieft dit dikwijls, dooft dat den moed wel eens uit, wekt dat jaloerschheid; zullen de Kandidaten dan klagen mogen, wanneer hun dergelijke onaangenaamheden treffen? Mannen van beproefde kennis en welgeoefenden staan met hen gelijk.

4. Zou het voor de Kandidaten wel wenschelijk zijn, dat deze maatregel ingevoerd werd? Dan moesten zij overal, waar eene vakature kwam, gaan prediken, als de beurt aan hen was. Zouden alle dit begeeren? Zouden allen de groote kosten willen en kunnen dragen, die daaruit voortvloeijen zouden?

5. Zou men dan de verkeerde praktijken weeren kunnen, van welke de Schrijver spreekt? Of zouden die dan niet vermeerderen? Zou de een dan vooral den ander niet pogen achteruit te zetten, om toch maar beroepen te worden, en onder de oudsten niet te blijven. En de jongeren zouden dan drie, vier jaren moeten wachten, eer zij op eene vakature prediken mogten! Zou dit zoo goed zijn?

Daarom dunkt ons, dat de Kerkeraden vrij moeten blijven in de Keuze, om te laten prediken, die zij wenschen te hooren. Geschiedt die keuze niet altijd even redelijk en billijk, het gaat zoo

dik-

dikwijls; in andere gevallen, insgelijks. Wie zal het kromme regt maken?

Mogelijk was een andere maatregel beter: dat de Kerkeraden hunne keuze *vooreerst* niet mogten bepalen tot zulke, die bij het gedecideerd vakant worden der plaats, nog geen Kandidaat waren: dat er vervolgens, gelijk vroeger, *Commendati Classis* waren, en elke Kerkeraad verpligt was, ten minste twee, hoogstens vier te hooren van de, door het Klassikaal Bestuur, waaronder zij ressorteerden, aanbevolenen, de vrijheid echter behoudende om daarenboven nog andere te ontbieden: dat *eindelijk* geen Kerkeraad zich tot een zeker getal bepalen mogt, voor dat de vakature in de *Boekzaal* was aangekondigd, en er eene maand, nadat die aankondiging publiek was geworden, verloopen was, zoodat, als de vakature werd aangekondigd in de *Boekzaal*, die den 1sten Augustus het licht ziet, men niet voor den 1sten September de keuze bepalen mogt van de genen, die men wilde laten prediken. Dan stond voor alle Kandidaten de weg open, om zich te adresseren, en men sneed af, dat er geene brieven kwamen, voor dat een Predikant, naar elders beroepen, zich verklaard had, of aanstonds nadat iemand overleden was. Men liep dan wel gevaar, om door brieven te worden overladen, en zich de keuze bemoeijelijkt te zien: maar men kan alle zwarigheid ook niet wegnemen. Ook zou het den Kandidaten, aan welke eene beurt werd toegestaan, eenigzins te gemoet komen,

men, indien de Kerkeraden op de eene of andere wijze de dikwijls zware reiskosten konden verminderen, door de Kandidaten b. v. op een zekeren afstand te laten afhalen en terugbrengen, en gedurende hun verblijf behoorlijk te doen huisvesten.

Doch deze en de andere gedachten laten wij aan het wikkend oordeel van daartoe bevoegden over.

HET TWEEGEVECHT, OF DE GEVOLGEN DER OPVOEDING.

»Karel, bedenk, dat de eer boven alles gaat! Ik zeg u, liever dood, dan veracht uit gebrek aan moed. Gij draagt eenen vlekkeloozen naam, en moet dien bewaren, zoo als ik hem u geschonken heb. Geene laagheden, geen gebrek aan moed: in den militairen stand eischt elke beleediging bloed. Ja, liever dood dan zonder eer."

Zoo sprak een oud Grenadier-Kapitein tot zijnen zoon, eenen twintigjarigen jongeling, die, na zijne studiën in eene militaire school volbragt te hebben, vertrekken zou, om zich als Luitenant bij zijn bataillon te voegen.

»Vrees niets, mijn vader," antwoordde Karel, terwijl hij met fierheid zijn hoofd verhief; »uw zoon kent zijnen pligt, en zal zijn geslacht geen oneer aandoen."

Gedurende dit gesprek, zag eene bedroefde moeder, met tranen in de oogen en doodsbleeke wangen,

gen; beurteling haren echtgenoot en zoon aan. Zij trachtte eenige woorden uit te brengen, woorden, welke alleen door eene moeder kunnen gesproken worden; zij wilde haren zoon smeeken, voor zijn leven zorg te dragen, en zich te sparen zoo voor zich zelven, als voor zijne ouders, die bedroefd ten grave zouden dalen, indien zij vernamen, dat hij niet meer op de aarde was. Maar de woorden stierven op hare lippen; de zwakke vrouw durfde, nopens de eer van den krijgsman, eenen soldaat niet tegenspreken, die onder de vanen grijs was geworden; zij gevoelde wel, dat de zegen van eenen vader, nog iets anders moest bevatten, dan zulke raadgevingen, maar eene langdurige gewoonte, van zich te onderwerpen, deed haar stilzwijgen. Met eene krampachtige beweging, als omhelsde zij hem voor het laatst, sloot zij den jongeling in hare armen; daarop wendde zij, weenende, het hoofd af.

De jonge Luitenant vertrok vrolijk en blijde, zoo als men op zijnen ouderdom is. Eene aangename toekomst scheen zich voor hem te openen. In zijne verbeelding zag hij zich reeds op het slagveld, met laurieren bekroond, geplaatst op de lijst der helden van zijn land, en wederkeerende in het ouderlijke huis, met het eermetaal op de borst. Dan vertoonde zijn vader hem, met edelen hoogmoed, aan zijne wapenbroeders: dan zeide zijne moeder, hem aan hare vriendinnen toonende, »Hij is het."

Hij

Hij herdacht dan ook gedurig de laatste ontvangene raadgevingen; elk woord van deze korte aanspraak was met onuitwischbare letters in zijn hart gegrift. Terwijl hij hierover nadacht, ondervond hij een mengsel van kinderlijken eerbied en gekwetsten hoogmoed. Zonder twijfel, meende hij, is mijn vader de beste beoordeelaar van de pligten van eenen krijgsman; hij kon zijnen zoon het pad der eere toonen, hij, de dappere grenadier, die hetzelve, onder NAPOLEON, zoo lang bewandeld heeft. Maar, mistrouwde hij mij? Dacht hij dat mijn moed zulk eenen spoorslag noodig had, om niet te bezwijken? Vermoedde hij, dat ik eerder de schande van eene beleediging zou verdragen, dan een gevecht te ondernemen? Neen, mijn vader, ging hij in zich zelven voort, kan zoo niet gedacht hebben, of zoo hij het deed, zal zijne vrees alras door mijn gedrag verdwijnen.

KAREL voegde zich bij zijn vaandel. Het was vrede, en het bataillon dus als bezetting in eene landstad gelegd. Hier, waar men zijnen moed niet konde toonen, werd het ongeduld onder de jonge militairen dagelijks grooter. Ook onze pas aangekomene Luitenant deelde alras daarin, en des te meer, daar hij van begeerte brandde, om zijnen vader de bewijzen van zijnen moed te geven. Genoodzaakt echter het zwaard in de schede te houden, trachtte hij in de uitsporigheid zijner driften, een verdoovingsmiddel te vinden, en alras werd hij de getrouwe deelgenoot aan elke drinkpartij of bras-

se-

aerij van zijne kameraden. Op eene derzelven leerde hij den jongen EDUARD L.... kennen, die van zijnen ouderdom en ook van zijn karakter was. Alras werd de vriendschap tusschen hen gesloten, en deze scheen onverbreekbaar. Op wandelingen, in koffijhuizen, in den schouwburg, overal zag men hen bijeen. Zij noemden elkander broeders, en schenen ook eene bijna broederlijke liefde voor elkander te voeden. Op eens echter kregen zij twist; het was bij het eindigen eener drinkpartij, beide waren min of meer beschonken. Het onderwerp van den twist was kinderachtig, doch van beide kanten werd men hoe langer zoo heviger. Op eens riep EDUARD, door drift en dronkenschap vervoerd, uit: »Neen, *dat is valsch, bij den hemel,* dat is valsch!"

»Het is genoeg," hernam KAREL, op eens uit de hevigste drift in schijnbare kalmte overgaande, »het is genoeg; morgen ochtend zien wij elkâar weder, ik laat u de keus der wapenen."

Den volgenden morgen trachtten eenige hunner kameraden den twist bij te leggen. Zij wilden verhinderen, dat twee vrienden, nog kortelings zoo naauw aan elkander verbonden, nu om eene kleinigheid zouden duëlleren. EDUARD, die zijnen roes had uitgeslapen, en zijne fout inzag, bood aan, om in 't bijzijn dergenen, die den twist hadden bijgewoond, zijn ongelijk te erkennen. Doch te vergeefs. KAREL antwoordde, dat de teerling geworpen was, en de wapenen alleen konden beslissen.

» Maar moeten zulke intime vrienden elkander de keel afsnijden, om eene zoodanige kleinigheid?" vraagde een oude Luitenant, een der eerste vechters bij het bataillon. » Dat gaat mij niet aan," zeide KAREL, met een onbewogen gelaat, » alle uwe woorden zijn te vergeefs. Laat ons strijden."

Hij dacht bij zich zelven: Mijn vader zal weten, dat ik zijn' gegeven les niet vergeten heb. Eene beleediging eischt bloed. De eer boven alles. O! zoo ik de gezegden mijner kameraden gehoor gaf, ik was in zijn oog een lafaard!

EDUARD en KAREL vochten. Na weinige oogenblikken ontving KAREL een doodelijken steek. Zijn ongelukkige vriend vloog naar hem toe, trachtte hem op te rigten en scheurde zijne kleederen om het bloed te stelpen. KAREL stak hem de hand toe, en zeide met eene zwakke stem: » Laat ons nu weder vrienden worden, de eer is voldaan."

Men haastte zich, om den jongeling naar zijne woning over te brengen, en daar hij slechts weinige dagen meer te leven had, schreef men dadelijk aan zijnen vader.

Deze brief was als een donderslag voor den veteraan. Zoolang hij het punt van eer slechts uit de verte beschouwd had, was het hem steeds hoogst vereerenswaardig voorgekomen; maar nu zijn eenige zoon er het slagtoffer van werd, veranderde hij eensklaps van gevoelen. Te laat zag hij zijne dwaling in, en verwenschte zijne vorige gevoelens en vooral de raadgevingen aan zijnen zoon gegeven, ja de grie-

grievende beschuldiging kwam in hem op, dat hij de moordenaar zijns zoons was. Hij ijlde naar de stad, waar zijn zoon was. »Mijn vader," riep deze, zoodra hij hem zag, »ik verheug mij u nog voor mijnen dood te zien. Uw zoon is uwer niet onwaardig geweest, ik heb mijnen naam onbesmet bewaard."

»Arme jongen," hernam de grijsaard, »moest gij uw leven wagen, voor eene kleinigheid, die even goed, zonder gevecht, ten einde had kunnen gebragt worden?"

»Maar, zeidet gij niet, dat de eer boven alles moet gaan?"

»Uwe eer stond hier niet op het spel."

»Hebt gij ook niet gezegd, dat gij mij liever dood dan veracht zaagt?"

»Er is niets verachtelijks in het vergeven van eene fout aan eenen vriend, door hem in dronkenschap begaan."

»Maar vordert eene beleediging geen bloed?"

»Wie heeft u dat gezegd? Wie u eene zoo schandelijke grondstelling geleerd?"

»O mijn vader, gij zelf, uwen raad heb ik gevolgd!"

»Te veel, te veel, mijn zoon, hebt gij mijne woorden gehoorzaamd! ik ontken, ik veracht die vreesselijke woorden!"

Den volgenden dag stierf KAREL, en zijn vader stortte bittere tranen op zijn graf.

NIEUW UITGEVONDEN RIJTUIG.

Te *Mannheim* heeft de Baron DRAIS een nieuw soort van wagen uitgevonden, bij welke de paarden niet *voor*, maar *achter* het rijtuig loopen. Deze nieuwe manier heeft de volgende voordeelen boven de gewone: 1. Kunnen de paarden niet op de hol gaan; 2. is men bevrijd van het stof door de paarden veroorzaakt; 3. wordt men niet gehinderd door het rooken en praten van den koetsier en postillon; 4. kan men van voren vrij uitzien, en wordt daarin niet belemmerd door de op den bok zittenden; kunnende deze laatsten het gesprek, dat in het rijtuig gevoerd wordt, niet afluisteren.

DE FRANSCHMAN EN DE ENGELSCHMAN.

» Mijne Heeren! Wilt gij zien hoe een Franschman sterft, die de laatste *sous* in de zak heeft?" Met deze woorden wierp zich onlangs in *Nogent*, een wel gekleed man, van omtrent 40 jaren, lagchende van de brug in de snel stroomende *Seine*. Na weinige uren vond men het lijk met den *sous* in de vestzak. Een Engelschman, die met Britsche gelatenheid het gansche voorval had aangezien, kocht de *sous* voor eene *Guinée*, en draagt hem sedert, even als de overledene, in zijn linker vestzak.

DE

DE MAARSCHALK MORTIER EN NAPOLEON.

De Maarschalk MORTIER, voorheen oorlogsminister van *Frankrijk*, is bijzonder door zijne grootte kenbaar. Eens toen zich NAPOLEON met hem en anderen in zijne Bibliotheek bevond, en zijnen officieren een boek wilde laten zien, dat op eene der hoogste planken stond, kwam MORTIER dienstvaardig er bij, en zeide: »Laat het mij krijgen Sire! ik ben grooter dan gij."

»Gij wilt zeggen, *langer*," antwoordde NAPOLEON, terwijl hij lagchende naar hem opzag.

DE DANKBARE SCHULDENAAR.

Onlangs had in *Parijs* het volgende voorval plaats. Een man, die er zeer wel gekleed uitzag, kwam dagelijks in het *café de foi*, waar hij ontbeet. Op eens echter hield hij op met betalen. Dagelijks dronk hij nog wel zijne kop koffij, en gebruikte zijn ontbijt, dat te zamen 21 sous kostte, doch dan verwijderde hij zich zonder een woord te spreken. Een jaar lang had dit reeds geduurd, en de garçons begonnen dezen man in het oog te houden, toen hij op eens weg bleef. Na verloop van eenigen tijd echter, toen de koffijhuishouder hem reeds vergeten had, ontving deze op eens, twaalf kis-

kisten suiker en twaalf kisten koffij, met een brief er bij van zijnen ouden schuldenaar. Deze was een rijk planter van *Martinique*, die, een paar jaren in *Parijs* doorbrengende, op eens, door het wegblijven van wissels, in groote verlegenheid was geraakt. Nadat hij lang te vergeefs op dezelve gewacht had, besloot hij zelf naar zijne plantaadje terug te keeren, en vond daar ook alles in goede orde. Hij zond dus nu dit aanzienlijke geschenk aan den koffijhuishouder, ter betuiging van zijne dankbaarheid, voor het hem, zoo vaak, gratis gegevene ontbijt.

BELANGRIJKE UITVINDING VOOR GELEERDEN.

Een zekere GALT, wonende te *Londen*, heeft een houten paard vervaardigd, hetwelk vooral aan lieden, wier beroep hen tot een zittend leven noodzaakt, en die daardoor, oud geworden, aan verstoppingen en andere kwalen lijden, veel heil belooft. Men kan namelijk met deze rijdmachine, door zijne kamer heen rijden, en ook zelfs, op dezelfde plaats blijvende, zich de gezonde beweging verschaffen, welke het gewone paardrijden veroorzaakt. De voeten van het paard zijn, om geraas voor te komen, met lederen kussentjes bekleed, en alles is zelfs zoo ingerigt, dat men het, wanneer men hetzelve buiten beweging stelt, als eenen gewonen armstoel gebruiken kan.

HET

HET BLINDE MANNETJE.

(Naar het Fransch gevolgd.)

Een viertal jongens, regte guiten,
Speelde eens te zaam op 't open veld;
Men kon ze op verren afstand hooren;
Zij maakten een geducht geweld.
Weldra zei een van deze snaken:
„Kom! dit is nu al lang genoeg;
„Wij moesten blinden man gaan spelen;
„Wij hebben tijd; want 't is nog vroeg!"
„Wel maat! dat hebt ge goed verzonnen."
Riep men om strijd; — „kom loten wij!"
En 't lot bepaalde wie 't zou wezen.
„'k Heb een conditie;" dus sprak hij,
Die 't blindemannetje zou heten,
„Gij waarschuwt mij, wanneer gij ziet,
„Dat 't een of ander mij zou schaden,
„Roept dan ten eerste: *Brand je niet!*
„Dit zal geschieden:" zeiden ze allen.
„Wees maar gerust!" Nu nam de klucht
Een aanvang. Hij loopt heen en weder,
Nu links, dan regts, doch zonder vrucht.
Hij kan geen hunner attraperen.
Men lacht luidkeels. Van tijd tot tijd
Vraagt hij schroomvallig aan zijn makkers:
„Word hek en paal door mij vermijd?
„O ja!" was 't antwoord, „Wil niet vreezen,
„Gelooft gij ons niet op ons woord?"
Dan ach! dra stoot hij zich geweldig;
Hij huilt, hij kermt, en zegt verstoord:
„Neen! nooit, nooit wil 'k meer met u spelen,

„En

„ En zoo dit immer meer geschied,
„ Dan mag men mij vrij duchtig straffen
„ Canaille zijt gij, anders niet!"

O mensch! hoe of uw naam moog' wezen,
Loopt ge ook niet in het blinde voort,
Wanneer gij schatten wilt vergaren;
Of de ijdele eer uw hart bekoort?
Wanneer ge een vriend zijt van vermaken,
Of dat g' een slaaf der wellust zijt,
En in 't bejagen dezer dingen
Besteedt uw kostelijken tijd?
De zinlijkheid houdt u gevangen,
Geblinddoekt loopt g'in haar gareel,
En wat van 't geen z'u al beloofde,
Viel u in hare dienst ten deel?
Intusschen vliegen uwe jaren
Onmerkbaar heen. De dood klopt aan,
En eensklaps ziet g'als voor uw voeten,
Den helschen afgrond open staan.

's Hage. L. J. KRIEGER.

BIJ HET GRAF EENER VRIENDIN!

Zij is niet meer! — die eenmaal door haar zangen,
Het eenzaamst oord tot hemelwoning schiep:
Geen rozenkleur versiert meer hare wangen,
Het duister graf heeft 't stoflijk deel ontvangen! —
Zij is niet meer! — die dierbre! — zij ontsliep!...

Zij is niet meer! — gesloten zijn hare oogen,
Waarin de glans van reinen wellust blonk,
Als zij, verrukt, haar blik sloeg naar den hoogen,
En, vol gevoel, door englen vreugd bewogen,
Reeds uit de bron der hemellingen dronk.

Zij

Zij is niet meer! — wie zal mijn klagt bepalen! —
Van ginds gebergt weêrkaatst het door het dal.
Maar, zie! een licht daalt neêr uit 's hemels zalen;
Een stemme klinkt; en, Engelen herhalen:
„Zij leeft bij God, — den Schepper van 't Heelal!"

Haarlem, A. V. D. ELST, JR.
Julij 1833.

DE AVONDSTOND.

Reeds zinkt de dag in 't duister,
Bij Zefirs zacht gefluister:
Natuur verbergt haar pracht;
De geur der lieve rozen
Schijnt hier nog steeds te pozen
Tot 't uur van middernacht.

'k Hoor 't avondwindje ruischen;
'k Hoor 't murm'lend beekje bruisen
In 't voor mij zwevend oord;
En Luna's zachte stralen
Vertoonen door de dalen
Een rust, die 't hart bekoort!

Moog' zoo de rust na 't leven,
Ons hooger wellust geven
In 't oord dat ons verbeidt:
Waar wij, bij 't Hallel klinken,
Uit stroomen zullen drinken
Van enkel zaligheid!

Haarlem, A. V. D. ELST, JR.
October 1833.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

SERIES LECTIONUM,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA HABENDARUM
à DIE 7 SEPTEMBRIS 1835.

RECTORE MAGNIFICO
HENRICO COCK.

FACULTAS JURIDICA.

Horâ.

H. COCK Jus naturale tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . X.
Jus Criminale, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris et Saturni . . . IX.
Jus Publicum et Gentium, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . VIII.
N. SMALLENBURG, Emeritus.
H. G. TYDEMAN Encyclopaediam Juris tradet, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . XII.
Institutionum JUSTINIANI doctrinam cursim repetet, ad ductum WESTENBERGII, diebus Martis et Jovis . . . . . . XII.
Oeconomiae Politicae principia, ad patriam nostram applicata, docebit, diebus Martis et Jovis . . . . XI.
et die Saturni . . . . . . X.
Statisticam Patriae describet, diebus Martis, Mercurii et Jovis . . . . . I.
Juris Mercatorii Belgici Institutiones tradet, diebus Lunae et Veneris . . . . I.

C.

Hora.

C. J. VAN ASSEN illustrabit historiam Jurisprudentiae Romanae, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . VIII.

Docebit JUSTINIANI Institutiones Juris Civilis iisdem diebus . . . . IX.

Interpretabitur Digestorum Libros, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . X.

Codicem Juris Civilis, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . XII.

Codicem Rei Judiciariae diebus Veneris et Saturni . . . . VIII.

Tradet Elementa rei Judiciariae Romanorum in causis privatis, die Jovis . . . . X.

J. R. THORBECKE explicabit Historiam Europae diplomaticam a regno LUDOVICI XIV usque ad Congressum Viennensem, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . XI.

Historiam Politicam et Juris Civilis Patriae nostrae, inde ab anno 1650, diebus Martis et Jovis. XI.

Et die Veneris . . . . X.

Historiam doctrinarum politicarum, inde ab HUGONE GROTIO, cum Regnorum singulis temporibus, conditione comparatam, diebus Jovis et Veneris. XII.

H. W. TYDEMAN et C. J. VAN ASSEN praeërunt disputandi exercitiis, die Martis . . . III.

FACULTAS THEOLOGICA.

J. CLARISSE Theologiam Dogmaticam docere perget, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . IX.

Theologiam Moralem, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . . XI.

Theologiam Naturalem tradet diebus Martis et Jovis . . . . X.

Encyclopaediam Theologicam secundum suam Epitomen, diebus Lunae et Mercurii exponet. X.

Disputandi exercitiis dogmatico-practicis praeërit die Veneris, hora post meridiem . IV.

Horâ.

Exercitia Oratoriae Sacrae moderabitur, die Lunae . . . . I.

W. A. VAN HENGEL *Epistolam* PAULI *ad Romanos* interpretabitur, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . VIII.

Theologiam Pastoralem docebit, die Martis et Jovis . . . . VIII.

De praecipuis Theologiae Dogmaticae capitibus auditores interrogabit, hora iis commoda.

Catechismi Heidelbergensis explicandi rationem tradet, diebus Jovis et Veneris . . . IX.

Cum Theologiae studiosis provectioribus de variis rebus gravioris argumenti familiariter colloquetur, die Veneris . . . . V sqq.

Oratoriae Sacrae exercitationibus praeërit, die Jovis . . . . I.

N. C. KIST Historiam Ecclesiasticam docebit antiquam, diebus Lunae, Martis et Mercurii. XII.

Doctrinae Christianae historiam tradet, diebus Jovis et Veneris . . . . XII.

Theologiae Christianae loca selecta historice explicabit, diebus Jovis et Veneris . . . XI.

Scriptorum veterum Christianorum historiam literariam tradere perget, hora auditoribus commoda.

Exercitia disputandi, de quaestionibus argumenti potissimum Historico-Theologici, moderabitur, die Saturni . . . . I.

Orationibus sacris praeërit, die Martis . I.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

S. SPEYERT VAN DER EYK, quantum ejus vires, quae ipsi supersint, et valetudo permittent, Juventuti Academicae, tamen, omnibus viribus studiisque, prodesse conabitur.

G. WTTEWAAL de Cura Summi Imperantis ad pro-

Hora.

promovendam Agriculturam, Artes et Mercaturam aget, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . I.

Lectionibus de Agricultura et Re pecuaria vacabit, diebus et horis, Auditoribus commodis.

C. G. C. REINWARDT Chemiam universam theoreticam et experimentalem exponet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . XI.

Rei Herbariae fundamenta tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . I.

Plantarum Historiam illustrabit, verno et aestivo tempore matutino, iisdem diebus et Jovis. VII.

J. DE GELDER tradet Elementa Geometriae, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.

Trigonometriam rectilineam et sphaericam, ejusque usum in Astronomiâ et Arte navigandi, aliisque *Disciplinis*, provectioribus discipulis explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. IX.

Calculum Differentialem et Integralem, diebus Lunae et Mercurii . . . . XII.

Mechanicam Analyticam, diebus Martis et Jovis. XII.

Theoriam probabilitatis, quam vocant, et insignem ejus usum in vita civili tradet, quarum lectionum horas in commodum Auditorum constituet.

Philosophiae Theoreticae et Litterarum humaniorum Candidatis Geometriam, et Arithmeticam universalem, initiis repetitis, explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . XI.

Partem Theoreticam et Practicam Paedagogices, ad disciplinas Mathematicas relatae, futuros Gymnasiorum Praeceptores docebit, horis deinceps indicandis.

P. J. UYLENBROEK Prof. Extraord. Physicam docebit, secundum compendium a Cl. BIOT editum,

Horâ.

tum, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . XII.

Physicam et Astronomiam Mathematicam tradet, iisdem diebus . . . . X.

Astronomiae Elementa exponet, die Martis hora vespertina . . . VI—VII.

Arithmeticam Universalem sive Algebram explicabit, die Jovis . . . . I.

Et Veneris . . . VIII et I.

J. G. S. VAN BREDA Historiam naturalem, Anatome et Physiologia comparata Animalium, praesertim vertebratorum, illustratam, docebit, diebus Jovis et Veneris . . . XI.

Geologiam et Historiam Plantarum et Animalium fossilium tradet, diebus Jovis et Veneris. XII.

J. VAN DER HOEVEN Prof. Extraord. Zoölogiam, Anatomen et Physiologiam comparatam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. XII—I.

Anthropologiam docebit, diebus Martis et Jovis . . . . I—II.

Entomologiam et Historiam naturalem Avium tradet, diebus et horis deinde indicandis.

A. H. VAN DER BOON MESCH Prof. Extraord. Chymiae doctrinam ejusque in artibus usum exponet, diebus Jovis et Veneris . . I.

Chromurgiam, seu pigmentorum historiam, parandi methodum, naturam et varium usum explicabit, diebus Mercurii et Veneris . . IV.

Instrumentorum Chymicorum historiam et usum exponere perget, die Saturni . . V—VII.

FACULTAS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

J. H. VAN DER PALM *Jobi Carmina* interpretabitur, diebus Lunae et Mercurii . . I.

Secundum Regum librum cursoria lectione tractabit, die Veneris . . . . . . I.

M.

Horâ.

M. SIEGENBEEK Historiam patriae enarrabit, die Mercurii, hora I, et diebus Jovis et Veneris X

Stili bene Belgici praecepta tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . XII.

Eloquentiam Belgicam docebit, ter per hebdomadem, diebus et horis, pro auditorum commodo, constituendis . . . .

Exercitia oratoria moderabitur, die Saturni I.

J. BAKE interpretabitur CICERONIS *Sextianam*, *et Philippicas*, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . IX.

Graecas literas tradet, interpretandis HERODOTI *libris duobus prioribus*; tum ARISTOPHANIS *Nubibus*, iisdem diebus . . . . X.

Antiquitates Atticas explicabit. diebus Lunae et Mercurii . . . . . I.

Scholas *Paedagogicas* continuabit, diebus Martis et Jovis . . . . . I.

J. NIEUWENHUIS *Logicam* docebit, diebus Veneris et Saturni . . . . XI.

Metaphysicam, die Jovis . . I.

et diebus Veneris ac Saturni . . X.

Historiam Philosophiae tradet, diebus et horis deinde indicandis.

P. HOFMAN PEERLKAMP explicabit Historiam Universalem, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . XI.

Fabulas PLAUTI *Epidicum* et *Mostellariam* interpretabitur, die Veneris . . XI.

H. A. HAMAKER Grammaticam Hebraeam docebit, duce Cl. ROORDA, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . VIII.

Linguae Arabicae, item Chaldaicae et Syriacae elementa tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . VIII.

Horâ.

C. J. C. REUVENS *Antiquitatem Romanam* explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii . XII.
et die Veneris . . . . . IX et X.

Idem *Institutiones Archaeologiae universae*, exercitiis privatis praeparatas, discipulis provectioribus sermone patrio tradet horis vespertinis iis, de quibus conveniet.

G. L. MAHNE tradet Historiam Literarum, tum Graecarum, tum Latinarum, die Mercurii I.
et diebus Veneris et Saturni . . X.

J. M. SCHRANT Patriae Historiam explicabit, diebus Jovis, Veneris et Saturni. . . I.

Eloquentiae Historiam Criticam, cum veteris tum recentioris aevi, explicare paratus est, diebus et horis Auditoribus commodis.

J. BAKE et P. HOFMAN PEERLKAMP praeërunt disputandi exercitiis, diebus Mercurii . III.

FACULTAS MEDICA.

G. SANDIFORT Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . X.

Physiologiam, Anatome comparata illustratam, iisdem diebus . . . IX.

Methodum secandi cadaver, quotidie, hiberno tempore . . . . . III—V.

M. J. MACQUELYN Supellectilem Pharmaceuticam, duce Pharmacopaeâ Belgicâ, explicare perget, et praecepta Diaetetica tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . VIII.

Doctrinam Indicationum Therapeuticarum docebit, et ad usum praecipuorum Remediorum applicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. IX.

Exercitationibus Clinicis in Nosocomio Academico habendis, singulis diebus vacabit eadem horâ.

Disputationibus item publicis de variis Medicinae partibus habendis praeërit, diebus et horis

Au-

Horá.

Auditoribus commodis.

J. C. BROERS Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet, singulis diebus . . . XII.

Exercitationibus Clinicis, in Nosocomio Academico habendis, vacabit quotidie . I—III.

Die vero Veneris . . . . . II.

Operationibus Chirurgicis hiberno tempore, horis dein indicandis.

Artem Obstetriciam Theoreticam et Practicam, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. X.

Medicinam Forensem, die Veneris . I.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN Pathologiam docebit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . I.

et die Veneris . . . VIII.

Medicinam Practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, quotidie . . XI.

Historiam Medicinae tradet, diebus Lunae et Mercurii . . . . . . IV.

Disputandi exercitiis praeërit, diebus et horis Auditoribus commodis.

W. B. GAUTZSCH, Linguar. German. et Ital. Lector honorarius, de linguis Germanicâ et Italicâ lectiones habebit, horis postea indicandis.

G. KNIPPENBERG, Academicus Artis Gladiatoriae Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

Bibliotheca Academica, Lectionum tempore, diebus Martis, Jovis et Saturni, ab horâ XI ad II; Mensibus autem Aprili, Majo, Junio et Septembri, praeterea diebus Lunae, Mercurii et Veneris post meridiem, ab horâ IV ad VII: Feriarum tempore, diebus Mercurii et Saturni, ab horâ XII ad II, unicuique patebit.

SCHOOL-NIEUWS.

ELBURG.

Op den 3den en 4den Junij, had het gewone jaarlijksche Examen plaats, op het bloeijende, alhier gevestigde Instituut van opvoeding, van wijlen den Admiraal VAN KINSBERGEN, in tegenwoordigheid der Heeren Curatoren, zoowel binnen als buiten deze stad woonachtig; en op den daaraan volgenden dag uitdeeling der prijzen en bevordering der leerlingen. Deze laatste plegtigheid, bijgewoond door eene aanzienlijke schaar van vreemdelingen en ingezetenen, werd door den Rector met eene korte voorafspraak in de *Latijnsche* taal geopend, het doel der bijeenkomst ontvouwende. Daarna betraden achtereenvolgens, zes zeer verdienstelijke jongelingen het spreekgestoelte, en hielden korte, grootendeels door henzelve opgestelde redevoeringen; als in de *Latijnscke* taal: W. A. VAN JEVEREN, *de rebus, a P. Corn. Scipione in Africa gestis*, O. U. OKKEN, *de natalibus et educatione Cyri Majoris;* in de *Fransche* taal U. P. OKKEN: *sur les principes et le caractère de l'homme;* in de *Engelsche* taal A. J. D. C. BALCK: *of the social life;* in de *Hoogduitsche* taal H. C. A. THIEME: *Hannibal als ein Meister kriegerischer dargestellt;* in de *Nederduitsche* taal G. J. VAN DER MAATEN: *over den laatsten Griekschen vrijheidskrijg.* Vervolgens had de uitdeeling der prijzen plaats aan de volgende jongelingen: W. A. VAN JEVEREN, voor vorderingen in de *Latijnsche* taal, 1ste klasse; O. U. OKKEN, voor vorderingen in de *Grieksche* en *Hoogduitsche* talen, 1ste klasse, de *Stel-* en *Meetkunde*, die

te-

tevens tot de Acad. lessen bevorderd werd; G. J. VAN DER MAATEN, voor vorderingen in de *Latijnsche* en *Grieksche* talen, 2de klasse, de *Hollandsche* taal, 1ste klasse, de *Stel-*, *Meet-* en *Rekenkunde*, 1ste klasse; J. GOCKENGA, voor vorderingen in de *Latijnsche* taal, 3de klasse, en de algemeene *Geschiedenis;* H. J. VAN HOECLUM, voor vorderingen in de *Latijnsche* taal, 3de klasse; U. P. OKKEN, voor vorderingen in de *Fransche* en *Engelsche* talen, 1ste klasse; A. J. D. C. BALCK, voor vorderingen in de *Aardrijkskunde*, 1ste klasse en de Muzijk; H. C. A. THIEME, voor vorderingen in de *Engelsche* taal, 2de klasse; J. VAN MANEN, voor vorderingen in de *Fransche* taal, 2de klasse, de *Natuurkunde*, mitsgaders voor betoonde *Vlijt;* E. WEERTS, voor vorderingen in de *Hoogduitsche* taal, 2de klasse; M. R. TIMMERMAN, voor vorderingen in de *Algemeene Geschiedenis*, 2de klasse; J. U. DE KEMPENAER, voor vorderingen in de *Vaderlandsche Geschiedenis*, 1ste klasse, M. VAN HELOMA, voor vorderingen in de *Hollandsche* taal, 2de klasse; A. C. VAN WEILER, voor vorderingen in de *Vaderlandsche Geschiedenis*, in de *Aardrijkskunde*, 2de klasse, in het *Teekenen* en voor buitengewone *vlijt;* J. H. HOFFHAMER, voor betoonde *vlijt;* J. P. FUCHS, voor betoonde *vlijt;* W. G. TOP, voor vorderingen in de *Rekenkunde*, 2de klasse. Alle deze Jongelingen betuigden, in verschillende talen, met eene gepaste vrijmoedigheid hunne erkentenis aan de Curatoren en Onderwijzers van het Instituut. Daarna betrad de Rector op nieuw het spreekgestoelte, en hield eene korte redevoering in de Nederduitsche taal: *over het verhevene en zinrijke in de Grieksche Fabelkunde;* terwijl hij ten slotte derzelve, eene welverdiende hulde toebragt aan den oudsten Onderwijzer van het Instituut, den Heer

KOOPSEN, aan wien gedurende eene reeks van jaren, het onderwijs in de Wis- en Natuurkundige wetenschappen was opgedragen, en die op zijnen gevorderden leeftijd een eervolle rust verworven had; en voorts den nieuw beroepen Hoofd-Onderwijzer in genoemde vakken, den Heer S. DER CORNZ., gelukwenschte met zijne benoeming, van welke men ook voor den bloei der instelling, de gunstige gevolgen te gemoet ziet. Deze plegtigheid, telkens door orgelmuzijk en een heerlijk koorgezang afgewisseld, leverde op nieuw de overtuigendste bewijzen op van den voortdurenden hoogen bloei dezer belangrijke inrigting.

DORDRECHT.

Den 10den Junij 1835. Heden ochtend werd alhier, in de Fransche Kerk, plegtig gehouden de openlijke bevordering en de uitdeeling van prijzen en getuigschriften aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen, die aan Heeren Curatoren op den 19den en 23sten Mei l. l., blijken van hunne gemaakte vorderingen in de Grieksche en Latijnsche letteren, en in de daarmede in verband staande wetenschappen gegeven hadden. Eerst hielden twee zeer verdienstelijke Jongelingen, W. J. COP en W. C. VAN DEN BRANDELER, de door hen zelven gekozene en uitgewerkte redevoeringen, en werden met aanzienlijke prijzen en zeer loffelijke getuigschriften, tot het Akademische onderwijs bevorderd: de eerste sprak: *de Hesiodo, viro perelegantis ingenii, et mollissima carminum dulcedine memorabili*: dat is: over HESIODUS, die, als een man van een zeer voortreffelijk vernuft, vermelding waardig is, wegens de zeer bevallige zoetvloeijendheid zijner dichtstukken: de tweede *de Carthaginis, Romani quondam imperii aemulae, excidio*: dat is: over den ondergang van Karthago, eenmaal de mededingster

van

van het Romeinsche gebied, naar de opperheerschappij. Vervolgens sprak de Rector van het Gymnasium, Dr. G. FENEMA, de naar de Hooge School zich begevende Jongelingen, op eene gepaste wijze aan, hun nogmaals aantoonende, dat de schriften van Grieken en Romeinen, de eerste bronnen en grondslagen van ware geleerdheid zijn. Na deze aanspraak, ontvingen voor gemaakte vorderingen in de oude talen, de volgende verdienstelijke Jongelingen, prijzen: op de derde klasse J. E. B. L. MARITZ: op de tweede klasse A. VAN DEN BRANDELER en D. DE VRIES, tot de derde klasse bevorderd wordende: op de tweede klasse A. KISSELIUS, J. O. W. VAN RENS en J. J. HAVER DROEZE: op de eerste klasse P. A. VAN DER SCHEER en W. J. C. QUARLES VAN UFFORD tot de tweede klasse over gaande: op de eerste klasse H. L. W. VAN DEN SANTHEUVEL en J. SIPKES: op de klasse der nieuwe Leerlingen J. PENN, A. F. BAUDUIN en G. J. F. TYDEMAN, tot de eerste klasse bevorderd wordende, en op die zelfde klasse J. E. DE KLERK, voor welke ontvangene geschenken, allen hunne dankzeggingen aan Heeren Schoolarchen, met eene betamelijke vrijmoedigheid uitspraken. Daarenboven gaven Heeren Bezorgers der Scholen, *loffelijke getuigschriften* voor de vlijtige beoefening van de met de oude Letterkunde in verband staande wetenschappen; als op de vierde klasse aan H. J. COP en W. C. VAN DEN BRANDELER, voor *de nieuwe Geschied-*, *oude Aardrijks-*, *Wiskunde* en *Algebra*: op de derde klasse aan J. E. B. L. MARITZ, voor *de nieuwe Geschied-*, *oude Aardrijks-* en *Wiskunde*: aan A. VAN DEN BRANDELER en D. DE VRIES, voor *de nieuwe Geschied-* en *oude Aardrijkskunde*: op de tweede klasse aan A. KISSELIUS, voor *de oude Geschied-*, *Fabel-* en *Rekenkunde*, en aan J. O. W. F. RENS,

voor

voor *de oude Geschied-* en *Fabelkunde:* op die zelfde klasse aan P. A. VAN DER SCHEER, voor *de Rekenkunde:* aan W. J. C. QUARLES VAN UFFORD, voor *de oude Geschied-, Fabel-* en *Rekenkunde,* en aan J. SIPKES, voor *de Fabel-* en *Rekenkunde:* op de eerste klasse aan J. PENN, voor *de Fabel-* en *Rekenkunde:* aan H. J. PENN, voor *de Fabelkunde:* en aan G. J. F. TYDEMAN, voor *de oude Geschied-* en *Rekenkunde:* en op de klasse der nieuwe Leerlingen aan J. E. DE KLERK, voor *de Rekenkunde.* Eene aanzienlijke schare zette door hare tegenwoordigheid aan deze plegtigheid, die door fraai orchest-muzijk aangevangen, vervangen en besloten werd, grooten luister bij, en getuigde van het belang, het welk men stelt in alles, wat goed, nuttig en edel is.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ELLEKOM, den 31sten Mei 1835. Onze Leeraar, D. PIJZEL, naar *Voorburg* beroepen, nam heden van ons afscheid met eene Leerrede over 1 *Joan.* II: 28*b*. *Blijft in Hem.* De losmaking van zijne be-

betrekking op deze Gemeente en Klassis van *Arnhem*, is op den 25sten Mei geschied door den Praeses van het Klassikaal Bestuur, W. OVERDUIN, Predikant te *Arnhem*. Dus is

ELLEKOM vakant.

TERWOLDE. Zie Mei 1835.

NIJMEGEN.

LOBITH. In den morgenstond van den 7den Junij scheidde onze geachte Leeraar, Ds. F. C. VAN VLOTEN, voor deze wereld van ons, nalatende eene weduwe en zeven onmondige kinderen. Geboren den 14den November 1789, uit achtingswaardige ouders binnen *Utrecht*; en tot het Leeraarambt zich voorbereid hebbende aan de Hooge School te *Leiden*; mogt zijn Eerw. van 1813 af aan tot nu toe, dus 22 jaren lang, deze bediening vervullen, namelijk 5 jaren in de Gemeente van *Erichem* bij *Buren* en 17 jaren in ons midden. God zegene de menigvuldige goede zaden, die hij in onze harten heeft gestrooid, en geve, dat op den grooten dag des Heeren zijn arbeid, aan ons besteed, niet ijdel moge bevonden worden. Vooral zijn deelnemend en hulpvaardig karakter, dat nog lang bij ons in zegenend aandenken zal blijven, wekke ons aanhoudend, ter ijverige navolging op. Onze Consulent, H. COLENBRANDER, Pred. te *Herwen*, c. a. bepaalde ons op den 14den daaraanvolgende bij dit ons verlies naar aanleiding van 2 *Sam.* XII: 23*b*, en terwijl hij ons over hetzelve met de hope des wederziens troostte, maakte hij tevens die hope dienstbaar, om ons op te wekken tot eene getrouwe en ijverige betrachting van het woord, dat ons door den ontslapenen gedurende zoo vele jaren was verkondigd.

De Kerkeraad meende dit breeder berigt aan de nagedachtenis van den Overledenen verschuldigd te

zijn

zijn, hoewel deszelfs overlijden in de *Boekzaal* van de vorige maand reeds met een enkel woord gemeld was.

Tevens verwittigt de Kerkeraad bij dezen de Heeren Kandidaten, die zich om eene predikbeurt hebben aangemeld of nog zullen aanmelden, dat men, zoodra men met het beroepswerk eenen aanvang mag maken, zich ten dien opzigte tot een zeker getal zal bepalen, en aan diegenen, die men zal wenschen te hooren, tijdig genoeg zal berigten, welke beurt voor hen bestemd is. De overige Heeren Kandidaten gelieven geen antwoord voor weigerend te houden. Wil echter iemand zich nu al eens gaarne laten hooren, hij vervoege zich bij een der Ringpredikanten, die het jaar van gratie voor de weduwe bedienen. Dus is

LOBITH vakant.

NIJMEGEN staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

GENT. Zie Junij 1835.

WIJCHEN EN LEUR staat vakant te worden. Zie Junij 1835.

ZUTPHEN.

DOESBURG, den 14den Junij 1835. Door het bedanken van Ds. J. R. WERNINK, heeft de Kerkenraad der Hervormde Gemeente alhier, het vorig twaalf en zestal aangevuld met Ds. J. E. DE VOOGT, Pred. te *Nederlangbroek*. En dadelijk met eenparige stemmen beroepen:

Ds. J. E. DE VOOGT, Pred. te *Nederlangbroek*.

Volgens later ingekomen berigt, heeft zijn Eerw. voor deze beroeping bedankt. Dus blijft

DOESBURG vakant.

TERBORCH EN ETTEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, M. RENSSEN, bij besluit van Z. M. d. d. 3 April l. l. No. 88, Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, ingaande met den

den 1sten Julij, zoo is zijn Eerw. den 22sten Junij behoorlijk losgemaakt, door Ds. H. W. DE WILDE, Pred. te *Doetinchem*, daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, in tegenwoordigheid van den tweeden Consulent dezer Gemeente, Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*. Op den 28sten Junij hield de Wel Eerw. Heer, D. H. HORST, Pred. te *Hendrik Ido Ambacht*, schoonzoon van onzen Leeraar, in deszelfs plaats de afscheidsrede, en had tot tekst, vermits er voorbereiding gehouden werd, voor de viering van het H. Avondmaal, 1 *Petr.* V:5*b*. *Zijt met ootmoedigheid bekleed.*

Ter vervulling van de vakature, door dit Emeritaat ontstaan, is, na verkregene handopening, reeds bij akte van collatie voorzien; weshalve Heeren Kandidaten verzocht worden, geene pogingen aan te wenden, ter verkrijging van Predikbeurten. Dus is

TERBORCH EN ETTEN vakant.

ZUTPHEN, den 5den Julij 1835. Heden maakten onze Leeraren aan onze Gemeente bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer, B. VERWEIJ, rustend Leeraar bij de Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*, op den 27sten Junij. Zijn Eerw. heeft bij onze Gemeente als Herder en Leeraar gediend van 1806 tot 1808. Met aandoening werd dit overlijden vernomen, bijzonder door diegenen, die van de prediking en werkzaamheden van zijn Eerw. onder ons nut getrokken hebben, en ook van zijne schriften.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DIDAM. Zie Junij 1835.

TIEL.

ERICHEM, den 14den Junij 1835. Onze Leeraar Ds. P. P. F. CORELL, maakte ons heden het overlijden bekend van eenen onzer vroegere

Pre-

Predikanten, Ds. F. C. VAN VLOTEN, te *Lobith* gestorven, en van 1813 tot 1818 het Evangelie der zaligheid onder ons verkondigd hebbende. Treffend was dit berigt voor velen onder ons, die zich nog met liefde en dankbaarheid zijn onderwijs en zijnen omgang herinnerden, en voor allen eene krachtige opwekking, om het onzekere dezes levens niet uit het oog te verliezen; waarbij wij dan ook werden bepaald, naar *Gen.* XXVII: 2*b*. *Ik weet — doods niet*, en aangespoord, om ons tijdig voor den zelven te bereiden.

BOMMEL.

OPHEMERT staat vakant te worden. Zie Junij 1835.

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerbestuur van *Zuid-Holland*, is, bij uitspraak in deszelfs Vergadering van Mei j. l., van de dienst afgezet: Ds. J. T. VAN LAÇUM, Pred. te *Spijk*.

'S GRAVENHAGE.

Aan den Wel Eerw. Heer D. PIJZEL, is den 28sten Junij 1835, als bevestigd Pred. te *Voorburg*, Acte van Lidmaatschap der Klassis van *'s Gravenhage*, afgegeven.

'S GRAVENHAGE, den 26sten Junij 1835. Na een smartelijk en langdurig, maar tevens onderworpen en regt christelijk lijden, ontsliep heden middag, in den ouderdom van ruim 63 jaren, de Wel Eerw. zeer gel. Heer BERNARDUS VERWEIJ, rustend Pred. der Nederd. Hervormde Gemeente alhier. In de Gemeenten van *Marsum*, *Bolsward* en *Zutphen*, vroeger werkzaam, besteedde hij de dertien laatste jaren zijner predikdienst aan deze plaats. Gedurige zwakheid des ligchaams drong

drong hem zijne ruste te nemen, die echter voor die kracht zijner ziel eenen nieuwen werkkring opende, waarvan zijne veelvuldige schriften en bezigheden ten getuige mogen strekken. In zijne veertienjarige rust, nam hij ook niet zelden eene beurt zijner broederen waar, en men betreurde het telkens te meerder, dat een Prediker als hij, zoo vroeg reeds was afgetreden. Was zijn ziekbed het voorwerp van veler hartelijke deelneming, met zigtbare aandoening hoorde men zijn sterven, en welkom was de gelegenheid, die men had, om, in de eerst volgende beurten, uit den mond zijner Ambtgenooten te vernemen, hoe die Leeraar met blijdschap was gestorven in het dierbaar geloof, dat hij met veel geestdrift had gepredikt.

DE LIER. Zie Mei 1835.

'T WOUD staat vakant te worden. Zie Junij 1835.

ROTTERDAM.

BARENDRECHT, *den 5den Julij 1835.* Had onze Leeraar, M. H. SCHIM VAN DER LOEFF, ODS, op den 21sten Junij, kennis gegeven, van eene op zijne persoon uitgebragte beroeping, tot Herder en Leeraar bij de Nederd. Hervormde Gemeente te *'s Hertogenbosch*, heden vernamen wij, dat zijn Eerw. zich verpligt gevonden had, die roepstem op te volgen. Zoo dat

BARENDRECHT eerlang vakant zal worden.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Jan. 1835.

RHOON. Zie Mei 1835.

LEIDEN.

LEIDERDORP, den 10den Junij 1835. De Kerkeraad dezer Gemeente heeft, op den 5den dezer, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. H. MAHLSTEDE, het navolgende, in alphabetische orde geplaatste, twaalftal geformeerd:

DD. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Predd. te *Wognum* en *Waatwaag*. W. C. BLANKEN, te *Kouwdekerk*. G. G. VAN DE BROEK, te *Boskoop*. F. H. G. VAN ITERSON, te *Thamen van den Amstel*. G. H. VAN KOETSVELD, te *Westmaas*. G. TORKAMP LAMMERS, te *Hazerswoude*. M. D. KEIJZERKERK, te *Rhoenwijk*. A. R. BOOKMAKER, te *Poortugaal*. W. STORM, te *Heinenoord*. J. H. STUFFKEN, Theol. Doct. te *Haaften*. J. M. THORP, te *Britsum* en H. A. G. VORSTMAN, Theol. Doct. te *Katwijk aan den Rhijn*.

Het zestal bestond uit:

DD. VAN DE BROEK, VAN ITERSON, KOETSVELD, TORKAMP LAMMERS, STORM en STUFFKEN.

Hieruit werden heden op het drietal geplaatst:

DD. VAN ITERSON, STORM en STUFFKEN.

En beroepen de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer W. STORM, Pred. te *Heinenoord*.

Dit drietal en deze beroeping door de Ed. Achtb. Heeren Burgemeester en Wethouders der stad *Leiden*, Eigenaars van het Heerlijk Regt van *Leiderdorp*, geapprobeerd zijnde, is de beroeping aan Ds. STORM toegezonden, die dezelve, onder inwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

BENTHUIZEN. Zie April 1835.

VOORHOUT EN DE KAAG vakant. Zie Mei 1835.

DORDRECHT.

RIDDERKERK, den 15den Junij 1835. Aangenaam werd deze Gemeente verrast door een nieuw belangrijk geschenk, ten dienste bij de viering des H. Avondmaals. Dit geschenk, bestaande in eenen zilveren schotel en twee zilveren borden, zeer fraai bewerkt, werd aan dezelve vereerd door den Hoog Welgeborenen Jonkheer O. P. BARON GROENINGE VAN ZOELEN, Ambachtsheer dezer Heerlijkheid. Wij zien in dit geschenk, gevoegd bij zoo vele andere, van

de-

dezelfde hand oorspronkelijk, een nieuw bewijs der belangstelling van voornoemden onzen achtenswaardigen Ambachtsheer, en vinden ons verpligt, daarvan in dit Tijdschrift dankbare melding te maken; terwijl wij God bidden, dat hij den milden gever het goede, aan onze Gemeente nu weder bewezen, in ruime mate vergelde.

HEINENOORD, den 5den Julij 1835. Onze Leeraar, Ds. W. STORM, maakte ons heden bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Leiderdorp*, van welker ontvangst hij ons voor veertien dagen had kennis gegeven, onder inwachting der noodige Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, had aangenomen.

SPIJK vakant. Zie Junij 1835.

GOUDA.

LEKSMOND, den 14den Junij 1835. Onze Leeraar, Ds. J. R. WERNINK, die vroeger aan ons had medegedeeld, hoe hij twee beroepingen, de ééne naar *Vlaardingen*, de andere naar *Doesborgh* ontvangen en in beraad had genomen, maakte ons heden bekend, dat hij zich verpligt had gerekend voor de laatste te bedanken, maar de beroeping naar *Vlaardingen* aan te nemen; zoodat

LEKSMOND staat vakant te worden.

BRIELLE.

KORENDIJK, den 12den Junij 1835. Op den 31sten Mei l. l. nam onze Leeraar, Ds. E. B. SWALUË, Theol. Doct. van ons afscheid, met *Hand.* XX: 32. *En nu broeders, ik beveel u Gode en den woorde zijner genade* enz.

Den 4den Junij daaraanvolgende is de Kerkeraad bijeengekomen en heeft, ter vervulling der bestaande vakature een Zestal geformeerd, waarop geplaatst zijn de Heeren J. BOSCH, H. M. VAN LOON, H. UDEN MASMAN, C. SWALUË, J. SCHEUER en A. VERWEIJ;

 al-

alle Kandidaten tot de H. Dienst, bij verschillende Provinciale Kerkbesturen geexamineerd.

Uit dit Zestal is onmiddelijk beroepen de Heer H. M. VAN LOON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant. Zie April 1835.

KORTENHOEF. Zie Junij 1835.

HAARLEM.

HAARLEM. Op den 21sten Junij l. l. overleed alhier na eene langdurige sukkeling, de Wel Eerw. Heer J. NIKKEL, Emeritus Predikant, laatst te *Wormer*, nalatende eene weduwe, met name Mejufvrouw JELTJE MARTINUS VEENSTRA, welke in hare omstandigheden deelnemende opbeuring behoeft.

De Correspondent geene nadere bijzonderheden ter vermelding ontvangen hebbende, gelieve de lezer zich met deze eenvoudige aankondiging te vergenoegen.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

KALANDSOOG, den 25sten Junij 1835. Onze door Z. M. den Koning, salvo honore et stipendio Emeritus verklaarde Leeraar, Ds. E. G. PEESCH, werd heden van zijne betrekkingen tot deze Gemeente, en tot de Klassis van *Alkmaar* ontslagen, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. A. VAN VLOTEN, Pred. te *Alkmaar*, in

het

het bijzijn van onzen Consulent, Ds. W. J. VAN RIJKOM, Pred. te *Petten*. Zoodat thans KALANDSOOG vakant is.

KALANDSOOG, den 5den Julij 1835. Onze Consulent, Ds. W. J. VAN RIJKOM, Pred. te *Petten*, heden de eerste vakatuurbeurt vervullende, heeft ons, in den naam van onzen Emeritus verklaarden Leeraar, daar deze door den zwakken staat zijner gezondheid verhinderd werd, hetzelve te doen, bij het vertrek van onzen Leeraar bepaald; predikende bij die gelegenheid over *Rom.* XII: 10*a*.

WINKEL, den 12den Julij 1835. Ds. E. ROMAR hield heden in de namiddag godsdienstoefening eene Leerrede, ter gedachtenis van zijne 25 jarige dienst des Evangeliums in de Gemeente van *Boornbergum* en *Kortekemne*, *Arum*, *Huisduinen*, *Obdam* en alhier. Zijn Eerw. had tot tekst gekozen, *Coloss.* I: 28. Wij verblijden ons met hem, dankbaar voor de hulpe en goedertierenheid Gods, die hij ondervinden mogt, zijne krachten onder velerlei zware beproevingen schraagde, en zijn arbeid tot veler blijdschap en zegen stelde, biddende dat de Heer hem nog lang voor ons en zijne betrekkingen spare.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

HOORN.

MIDWOUDE, den 29sten Mei 1835. Na gunstig verkregene handopening, is alhier, ter vervulling der bestaande vakature, door het overlijden van Ds. A. DIEPERINK, onder voorzitting van den Consulent Ds. A. SCHILT, Pred. te *Twick*, uit een aantal Kandidaten tot de H. dienst bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, een zestal, en naderhand een drietal geformeerd, waaruit den 17den Ju-

Junij beroepen is, Ds. F. WOLTERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, die deze beroeping, na beraad, en onder inwachting der noodige goedkeuringen heeft aangenomen.

HOORN, den 28sten Junij 1835. Nadat een onzer Leeraren, Ds. J. H. GUNNING, ons den 14den dezer kennis had gegeven van eene door hem ontvangene beroeping naar *Leeuwarden*, berigtte hij ons heden, dat hij zich verpligt had gevonden, om die beroeping aan te nemen. Zoodat

HOORN eerlang staat vakant te worden.

SIJBEKARSPEL. Zie Junij 1835.

EDAM.

MONNICKENDAM. Heden, den 5den Julij 1835, werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, in de H. Dienst dezer Gemeente bevestigd door zijnen Ambtgenoot Ds. A. J. BEGEMANN, met eene Leerrede over 1 *Kor*. IV : 1—4. *Alzoo houde ons*, enz. De Bevestigde hield zijne Intreerede over *Rom*. I : 11, 12. *Want ik verlange*, enz.

ZEELAND.

ZIERIKZEE.

STAVENISSE, den 24sten Junij 1835. De Kerkenraad der Hervormde Gemeente alhier, heeft het genoegen, tot eere der nagedachtenis van Mej. M. A. BESTEBROER, op den 13den Mei l.l., hier overleden, te berigten, dat H. E. de Diakonie Armen dezer Gemeente, bij testamentaire dispositie, begunstigd heeft met een legaat van *ƒ* 600, vrij van alle regten. Haar voorbeeld moge alomme in ons Vaderland velen opwekken, tot navolging, dat de

Arm-

Armverzorgers in staat mogen gesteld worden, ruime gaven uit te deelen aan hen, die waarlijk nood hebben.

GOES.

OUDELANDE, den 25sten Junij 1835. Na verkregene handopening, is heden, onder voorzitting van den Consulent Ds. J. DAGEVOS, Pred. te *Ovezande* en *Driewege*, de Kerkenraad vergaderd geweest, om, met medestemming der gemagtigden van den Wel Ed. Heer VAN BOL-ES, Ambachtsheer dezer plaats, in plaats van Ds. VEEKMANS, eenen nieuwen Leeraar voor deze Gemeente te beroepen, en zijn tot dat einde de volgende nominatiën gemaakt van Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, bij onderscheidene Kerkbesturen.

Twaalftal:

A. DE RONDE BRESSER. J. WESTHOF WZ. J. WAS. J. G. TEN BRUMMELER ANDRIESSE. J. BOS. P. N. HAM. D. VAN LEEUWEN. P. C. FROON. A. G. VAN NOOCK. E. C. VAN DER ZAAG. H. M. VAN LOON en C. SWALUË.

Achttal:

A. DE RONDE BRESSER. J. WAS. A. G. VAN NOOCK. C. SWALUË. P. C. FROON. J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSE. J. BOS en H. M. VAN LOON.

Viertal:

A. DE RONDE BRESSER. C. SWALUË. J. BOS. P. C. FROON.

En is hieruit met algemeene stemmen beroepen de Heer A. DE RONDE BRESSER, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping heeft aangenomen.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE. Zie April 1835.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT, den 2den Julij 1835. De Wel Eerw. zeer gel. Heer E. J. VAN SPANKEREN, Pred. te *St. Maartensdijk*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, zijn door den Eerw. Kerkenraad weder geformeerd de volgende nominatiën.

Twaalftal:

DD. J. J. PRINS, te *Zwartsluis*. R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, te *Ommeren*. W. H. MOORREES, te *ter Aa*. A. SJOENIS, te *Waverveen*. M. J. SCHRÖDER, te *Vinkeveen*. B. GLASIUS, te *Slijk Ewijk*. D. COPIJN, te *Wilnis*. C. A. KAM, te *Oudenhoorn*. P. W. VAN DOORN, te *Hall*. J. H. GEERTS, te *Oudendijk*. A. DE KOO, te *Middelie*. J. W. H. DEUSSEN, Hulpprediker te *Huizen*.

Zestal:

DD. J. J. PRINS, R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, W. H. MOORREES, A. SJOENIS, M. J. SCHRÖDER, B. GLASIUS.

Drietal:

DD. J. J. PRINS, R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, W. H. MOORREES.

En is daaruit op heden beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. J. PRINS, Pred. te *Zwartsluis*.

AMERSFOORT.

ST. MAARTENSDIJK. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer E. J. VAN SPANKEREN maakte ons op Zondag, den 7den Junij l. l. bekend, dat hij ontvangen had eene beroeping naar de Gemeente van *Mijdrecht*. Den 21sten daaraanvolgende berigtte hij ons, dat hij voor dezelve had bedankt, en verbond zich

zich wederom aan ons, predikende bij die gelegenheid in de bedestond over I *Kronijken* XVI: 11.

ZUILEN. Zie Junij 1835.

W IJ K.

ODIJK, den 21sten Junij. Onze Leeraar Ds. H. J. VELDWIJK, vertrekkende naar *Maastricht*, heeft heden van ons afscheid genomen, met eene leerrede over *Philipp.* IV: 1. *Zoo dan, mijne geliefde en zeer gewenschte broeders, mijne blijdschap en kroon, staat alzoo in den Heere, geliefden!*

NEDERLANGBROEK, den 28sten Junij. Onze Leeraar, J. E. DE VOOGT, op den 16den dezer eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Doesborgh*, welke door Zijn Eerw. in beraad genomen is, maakte ons heden bekend, dat hij vrijheid gevonden had, voor dezelve te bedanken.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 10den Junij 1835. Ds. J. E. DE VOOGT voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad tot Herder en Leeraar dezer Gemeente benoemd, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. H. GUNNING, Pred. te *Hoorn*.

Op het twaalftal waren geplaatst de Heeren:

DD. J. T. TH. HUGUENIN, Predd. te *Tjalleberd*. M. A. JENTINK te *Harlingen*. J. P. VAN HARINGCARSPEL te *Voorschoten*. A. C. VAN ELDIK THIEME te *Waddingsveen*. J. H. GUNNING, te *Hoorn*. W. MUURLING, Theol. Doct. te *Stiens*. J. F. DIJKSTRA, te *Arum*. H. KOK, te *Gorkum*. J. D. STEITEROGGE, te *Valkenburg*. P. PARSON, te *Steenwijk*. J. A. ANSPACH, Theol. Doct. te *Deventer*. P. DE GOEJE, te

Lippenhuizen, de beide laatsten bij herstemming tegen P. H. VRIESEMA, te *Herbajum*.

Op het zestal, de Heeren:

THIEME, VAN HARINGCARSPEL, GUNNING, ANSPACH, STETTEROGGER en PARSON.

En op het drietal, de Heeren:

GUNNING, ANSPACH en STETTEROGGER.

GARIJP, SUAMEER en EERNEWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

H A R L I N G E N.

LANGERHOUT en SCHETTENS vak. Zie Sept. 1834.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA en ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

S N E E K.

PARRAGA, HIESLUM en GREONTERP den 29sten Junij 1835. Nadat onze Leeraar, Ds. H. CANNEGIETER, door Z. M. onzen Koning gunstiglijk salvo honore et stipendio emeritus verklaard was, werd hij den 3den Junij l. l. van wege het Klassikaal Bestuur van *Sneek*, eervol ontslagen. Wegens de zwakheid van zijne borst, was zijn Eerw. niet in staat, om afscheid van ons te nemen. Bij zijne dimissie gaf hij zulks met aandoening aan den Kerkenraad te kennen, en verzocht denzelven, om aan de Gemeente te berigten, dat hij 45 jaren lang, met genoegen en niet zonder zegen het Evangelie had verkondigd, en dat hij in liefde allen dankte voor de hartelijke genegenheid, welke men hem beloond had. Wij danken insgelijks den verstandigen en braven man voor den ijver en de trouw, waarmede hij zijn dienstwerk verrigtte, en gunnen hem gaarne zijne eervolle rust. Heden is daarop, na verkregene handopening, door de Hervormde Floreenpligtigen, met algemeene stemmen, tot Pred. onzer Gemeente benoemd, de Wel Eerw.

Heer

Heer D. CANNEGIETER, JOH. JAC. ZOON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, die terstond daarop door den Kerkenraad is beroepen, en die beroeping onmiddelijk daarna heeft aangenomen.

SNEEK. Zie Junij 1835.

DOKKUM.

BALLUM EN HOLLUM OP AMELAND, den 21sten Junij 1835. Bij de voortdurende ongesteldheid en afwezigheid van onzen Leeraar Ds. J. F. HERBORG, werd reeds geruimen tijd de predikdienst alhier, waargenomen door deszelfs broeder, M. HERBORG, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. De geregelde bediening des H. Avondmaals en vooral ook van den H. Doop, leverde intusschen groot bezwaar op. Op verzoek van den Kerkenraad, heeft het daarom Z. M. den Koning, Collator dezer Gemeente, goedgunstig behaagd, bij Besluit van 3 Jan. j. l., N°. 101, genoemden Kandidaat M. HERBORG, te benoemen tot vasten Hulpprediker alhier, met bepaling, dat dezelve als zoodanig Kerkelijk zoude worden beroepen. Deze beroeping door den Kerkenraad, ten overstaan van den Consulent, uitgebragt, door den Beroepene aangenomen, ook vervolgens door het Klassikaal Bestuur van *Dokkum* geapprobeerd en met het visum van het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* voorzien zijnde, is meer gen. Kandidaat M. HERBORG, heden met oplegging der handen bevestigd, door den Consulent D. J. ROORDA, Pred. te *Nes*, die ter dezer gelegenheid predikte, over *Matth.* XXVIII : 19. De Bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over *Rom.* I : 16*b*.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

HEE-

HEERENVEEN.

SCHERPENZEEL, den 7den Junij 1835. Deze Gemeente werd bij de Avondmaals-viering, op den 31sten Mei l. l., aangenaam verrast, dewijl zij de tafel des Heeren versierd mogt zien met een' *tweeden* kostbaren zilveren beker, die zij van haren Leeraar vernam, dat voor het grootste gedeelte het geschenk was van een edelmoedig en godsdienstminnend Lidmaat der Hervormde Kerk. Welkom is ons dit geschenk, te meerder, dewijl bij het groot en steeds toenemend aantal Lidmaten dezer Gemeente, alhier behoefte aan een' tweeden zilveren beker bestond. Openlijk betuigen wij onze dankerkentenis aan den edelmoedigen gever, welke begeert onbekend te blijven, en wenschen hartelijk, dat de Alzegenaar dit bewijs van christelijke liefde aan hem moge vergelden, door een ruim genot van die vertroostende en onwaardeerbare heil-weldaden, welke door het verzoenend lijden en sterven van Hem, wien wij ook in het Avondmaal als onzen eenigen Zaligmaker vereeren, voor zondaren zijn aangebragt, opdat hij zulke schatten moge bezitten, welke meer waardig zijn dan goud of zilver, en welke voorzeker het deel worden dergenen, die opregt in JEZUS gelooven.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

KAMPEN.

ZALK, den 14den Junij 1835. Nadat onze Leeraar, J. G. VAN GRIETHUYSEN ons den 28sten der voorgaande maand kennis had gegeven, dat hij eene be-

beroeping naar de Gemeente te *Sneek* had ontvangen, maakte hij ons heden zijn besluit bekend, om die beroeping aan te nemen.

Namens de Hoogwelgeboren Vrouwe dezer heerlijkheid, Mevrouwe C. M. Douairière BENTINCK, worden H. H. Kandidaten verwittigd, dat reeds een genoegzaam aantal tot vervulling eener predikbeurt in de aanstaande vakature zich heeft aangemeld. Diegenen hunner, welke geen schriftelijk antwoord ontvangen, worden verzocht het daarvoor te houden, dat aan hunne aanvrage niet kan voldaan worden.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ZEVENHUIZEN. Uit eene nominatie door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden en waarop geplaatst waren de Heeren:

H. H. SLOT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. S. J. RUTGERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. J. F. T. ABRESCH, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*. en J. WITKOP, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Is de Heer H. H. SLOT, door Z. M. benoemd tot Predikant te *Zevenhuizen*, die dus aldaar naar Kerkorde zal worden beroepen.

NIEKERK, OLDKERK EN FAAN vakant. Zie Junij 1835.

WINSCHOTEN.

WAGENBORGEN, den 28sten Junij 1835. Op heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. D. R. JONKER,

KER, onder ons plegtig in zijne Evangeliedienst bevestigd en ingezegend. De Bevestigingsrede werd, op vriendelijken afstand van den Heer Consulent dezer Gemeente, Ds. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Nieuwscheemda*, gehouden door Ds. H. J. ADRIANI, Pred. te *Oude Pekela*, naar aanleiding van 1 *Thess.* VIII: 13. *Acht hen, (uwe voorgangeren) veel in liefde om huns werks wille.* De plegtige inzegening door oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer Consulent, Ds. J. VAN DEN BROEK; door de Heeren R. ENGELS en J. SINNINGHE DAMSTÉ, PZ. Predikanten te *Nieuwolda* en *Vriescheloo*. Des namiddags deed de Bevestigde Leeraar, Ds. D. R. JONKER, zijne Intreerede, predikende over, *Luk.* II: 10*b*. *Ziet, ik verkondige u groote blijdschap.*

BELLINGWOLDE. De vakature van de oudste Leeraarsplaats alhier vervuld zijnde, doordien de jongste Leeraar, Ds. J. F. SCHÖNFELD, als oudste is opgetreden, is, ter vervulling van de daardoor vakant gewordene jongste Leeraarsplaats, handopening gevraagd en bekomen. Dus is

BELLINGWOLDE vakant.

ZELLINGE vakant. Zie April 1835.

MIDDELSTUM.

ULRUM, den 5den Julij 1835. De dag van heden was voor ons een plegtige dag, zijnde onze van *Westernieland* en *Saaxumhuizen* overgekomene Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, C. T. LUBBERS, alhier Bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. N. SMITH, Pred. te *Leens*. De Bevestiger hield zijne Leerrede over 2 *Kor.* VI: 1. *Wij als medearbeidende, bidden u ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.* Waarop des namiddags de Bevestigde zijne dienst aanvaardde, met eene Leerrede

over

over 2 *Tim.* I: 7. *Want God heeft ons niet gegeven een Geest der vreesachtigheid, maar der kracht en der liefde en der gematigdheid.* Bij den toevloed van menschen, ook van elders tot bijwoning dezer plegtigheid opgekomen, liep alles in de beste orde af.

ROTTUM, den 5den Julij 1835. Heden werd in de H. dienst bevestigd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer, J. F. DONS, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland.* De Bevestigingsleerrede werd uitgesproken door den Wel Eerw. Heer, P. N. KRAMER, Pred. te *Warcum.* De inzegening geschiedde, behalve door den Heer Bevestiger, zoo mede door den Consulent, W. JANSSONIUS, Pred. te *Uskwerd*, die het houden der Leerrede, op verzoek, aan den Heer KRAMER had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst gekozen, *Jes.* LIII: 10*c*. *Het welbehagen des Heeren zal door zijne hand gelukkiglijk voortgaan.* De Bevestigde trad des namiddags op, met eene Leerrede naar *Ezechiel* XXXIII: 11. *Zegt tot hen: zoo waarachtig als ik leve, spreekt de Heere*, enz.

WESTERNIELAND EN SAAKUMHUIZEN staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

VUCHT, den 21sten Junij 1835. Onze Leeraar, Ds. H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, van hier naar *Monnikendam* beroepen zijnde, is op den 15den dezer, door Ds. J. VAN AKEN, als gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van 's *Hertogenbosch*,

bosch, in tegenwoordigheid van Ds. J. C. MASMAN, Sec. Consulent dezer Gemeente, van zijne betrekking op dezelve en de Klassis losgemaakt, en heeft op heden van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over *Exodus* XXX : 19. *Ik neem heden tegen ulieden tot getuigen*, enz.

'S HERTOGENBOSCH, den 24sten Junij 1835. Onze oudste Leeraar, de Hoog Eerw. Heer Z. DE JONGH, na veeljarige dienst onzer Kerk, ook in de verschillende Collegiën van Bestuur, op deszelfs verzoek, door Z. M. Emeritus verklaard zijnde, salvo honore, en met een pensioen, ingaande den 1sten Julij dezes jaars, werd heden, in de Vergadering van den Grooten Kerkenraad onzer Hervormde Gemeente, door den Gecommitteerden des respectiven Klassikalen Bestuurs, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. C. MASMAN, Pred. te *St. Michiëls-Gestel*, op eene vereerende wijze, en onder zegenwenschen en heilbede, ook der Vergadering, bij monde des Voorzitters, van deszelfs betrekking op Klassis, Gemeente en Kerkenraad ontslagen.

VUCHT, den 1sten Julij 1835. Uit het te voren gemaakt twaalf- en zestal Kandidaten, is op heden, door den Kerkenraad, geformeerd het navolgend drietal:

J. A. VAN WALSEM, H. M. VAN LOON en A. TEN BOSCH.

En daaruit met het lot tegen beiden, beroepen de Eerw. Heer J. A. VAN WALSEM, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*.

OIJEN. Wij werden diep bedroefd door het overlijden van den Wel Ed. Heer, W. VAN WELSENIS VAN OIJEN, in den Ouderdom van ruim 79 jaren, unicus Collator dezer Gemeente.

'S HERTOGENBOSCH, den 4den Julij 1835. He-

Heden ontvingen wij een, den 2den bevorens gedagteekend berigt, waarbij door den Heer H. M. SCHIM VAN DER LOEFF, Pred. te *Barendrecht*, de beroeping herwaarts, onder inwachting der daartoe vereischt wordende goedkeuringen, wordt aangenomen.

EINDHOVEN.

BERGEIK, den 28sten Junij 1835. Onze Leeraar, W. HEENDERINK, door gunstige beschikking van Z. M. den Koning, Emeritus verklaard zijnde, nam op heden afscheid van ons; en werd den 30sten Junij, door Ds. J. SPAAN, Pred. te *Hoogeloon*, als gemagtigd van het Klassikaal Bestuur van *Eindhoven*, in tegenwoordigheid van den Consulent, J. F. A. REIJERS, Pred. te *Valkenswaard*, van zijne betrekking op de Gemeente losgemaakt. Zoodat

BERGEIK vakant is.

Aan Heeren Kandidaten wordt bekend gemaakt, dat zich reeds een genoegzaam aantal heeft aangeboden.

DRENTHE.

ASSEN.

VEENHUIZEN. Van hier is vergeten berigt te worden, dat, in plaats van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. POELMAN, door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie van de zaken der Hervormde en andere Protest. Eerediensten, bij besluit van den 24sten Februarij j. l., benoemd is tot Kandidaat-Adjunct van den Pred. de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. W. JANSEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*,

band., die als zoodanig den 5den April zijne betrekking openlijk heeft aanvaard, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 20. Zijnde des voormiddags door den Pred. aan de Gemeente voorgesteld, met eene Leerrede over *Matth.* X: 32— 38.

ASSEN. Zie Junij 1835.

LIMBURG, enz.

VILVOORDEN, den 30sten Junij 1835. In de bezoekreis der vorige maand, beklaagden zich de gevangenen van Protestantsche Geloofsbelijdenis aan den Pred. GOEDKOOP, dat zij, sedert het vertrek van den Roomschen Geestelijke, den Heer WALTOP, en de dienst van den tegenwoordigen, een Priester uit *Vilvoorden*, verpligt waren, in de mis te knielen, als de Katholijken zulks deden.

De Pred. schreef hierover uit *Brussel* aan den Kommandant dier gevangenis, dat, indien deze klagte niet ongegrond was, hij van zijn karakter en liberale denkwijs verwachtte, dat dit bezwaar zou ophouden, daar hij met hem Pred. de overtuiging zou deelen, dat het een slecht middel tot zedelijke verbetering der gevangenen was, hen te noodzaken tot daden van huichelarij in het stuk van de Godsdienst.

Heden vernam hij van de gevangenen, dat zij bij den Kommandant waren geroepen, en op het voorstel: of zij in de mis wilden knielen, of gedurende dien tijd in hunne hokken opgesloten worden? zij allen eenparig het laatste verkozen hadden! Ook de enkele Israeliet, die zich in die gevangenis bevond, had hetzelfde gekozen. Dit is echter zoo gewijzigd, dat zij niet in hunne hokken op-

opgesloten, maar in eene plaats bij elkanderen gelaten worden, gedurende dat de mis plaats heeft; zoodat zij dien tijd zelve besteden tot verrigting van eenige Godsdienstoefening, lezende een Hoofdstuk uit het Nieuwe Testament; de Predikant had toevallig bij zich een paar exemplaren van N°. 130 der Tractaatjes; *Wederlegging van eenige dwalingen*, welke hij aan de beide Sexen ter hand stelde, om ook dat bij die gelegenheid gemeenschappelijk te lezen, en heeft hun beloofd bij zijne wederkomst andere Tractaatjes te bezorgen, om bij die gelegenheid gelezen te worden, zonder de lezing der H. Schrift te verwaarloozen.

De Israeliet, waarvan gemeld is, woonde de Protestantsche Godsdienstoefening, die in den vroegen morgen van dezen dag gehouden werd, vrijwillig bij; dankbaar, dat hij door des Predikants poging bevrijd was geworden van de noodzakelijkheid, om in de Mis voor een werk van menschen handen te moeten knielen.

MAASTRICHT (Nederduitsche Gemeente), den 12den Julij 1835. Heden hadden wij het genoegen, om onzen nieuwen Leeraar, Ds. H. J. VELDWIJK, van *Odijk* tot ons overgekomen, onder ons te zien bevestigen, door zijnen oudsten Ambtgenoot, Ds. VAN DER LOO, predikende over *Hand.* X: 33*b*. *Wij zijn dan allen hier tegenwoordig enz.*, waarop de Bevestigde 's avonds zijne intrede hield, naar 2 *Kor.* IV: 2*b*. *Door openbaring der waarheid, ons zelven aangenaam makende aan enz.* God geve op 't een en ander zijnen zegen, en doe deze Gemeente, waaronder zoo vele Godsdienstige krijgslieden, verder gesticht en opgebouwd worden, in het geloof en de liefde voor onzen Heer, den grooten Koning der Kerke.

WAALSCHE KERK.

MIDDELBURG, den 14den Junij 1835. Na dat onze waarde Pred. H. E. BRANDT, op den 26sten April van ons afscheid genomen had, met *Ephes.* VI: 24, en op ons verzoek de handopening tot het beroepen van een nieuwen Herder en Leeraar gunstig was verleend, (zie *Boekzaal* van Mei l. l.) is de groote Kerkeraad, bestaande uit de tegenwoordig dienstdoende en te voren gediend hebbende Ouderlingen en Diakenen, op heden vergaderd geweest, onder voorzitting van den Wel Eerw. zeer gel. Heer, G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*, en Secretaris der Commissie tot de Waalsche Kerken, die, bij verhindering van meer naburige Predikanten, op ons verzoek, de taak van Consulent wel op zich had gelieven te nemen; en is, uit een te voren gemaakt gros van Pred. en Kandidaten, gemaakt het volgende drietal:

DD. J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIE, Pred. te *Leeuwarden*, P. H. O. DEELEMAN en J. A. VAN HAMEL, beide Kandidaten onder het ressort der Waalsche Commissie voornoemd, waaruit terstond, beroepen is de Kandidaat J. A. VAN HAMEL, thans te *Oosterwijk* woonachtig, aan wien deze beroeping toegezonden is.

NIJMEGEN, den 12den Julij 1835. Onze waarde en hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, JAQUES HENRI PAIJEN, die, gedurende meer dan 30 jaren, onder ons het Evangelie der zaligheid verkondigde, en sedert weinige maanden eene welverdiende rust genoot, op den 5den dezer, in den ouderdom van 70 jaren overleden zijnde, heeft zijn opvolger, onze tegenwoordige Pred. Ds. ZUBLI, op heden der nagedachtenis des afgestorvenen eene bil-

billijke hulde toegebragt, bij de dankzegging na het H. Avondmaal; uit *Pred* IX: 10, aanleiding nemende, om ons aan te manen, ten einde van onze levensdagen een regtmatig gebruik te maken, als eene voorbereiding om wel te sterven, en ons tevens een zoodanig leven voor te stellen, als de beste dankzegging voor Gods oneindige weldaden.

VOORBURG vakant.

MAASTRICHT vakant. Zie Mei 1835.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

AMSTERDAM, den 24sten Junij 1835. In de vergadering van het collegie van Professoren en Curatoren van het Seminarium der Remonstranten, zijn op heden, na afgelegd peremtoir examen, tot de predikdienst bevorderd de Heeren: WILLEM VAN OORDE en COMBERTUS WILLEM VAN DER POT, waarvan de laatstgemelde twee dagen te voren, in de groote gehoorzaal van het Athenæum Illustre dezer Stad, onder voorzitterschap van den Hoogleeraar A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, in het openbaar had verdedigd zijn *Specimen Theologicum de* BASILIO MAGNO, *Oratore Sacro.*

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vacant.
MOORDRECHT

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE. Overeenkomstig het bepaalde in het algemeen Reglement voor het bestuur der Evangelisch Luthersche Kerk, is de zeventiende jaarlijksche Vergadering der Evang. Luthersche Kerk geopend, op Woensdag den 27sten Mei dezes jaars. In deze Vergadering waren tegenwoordig, van de Leden, Predikanten zijnde, de Hoog Eerw. Heeren J. W. STATIUS MULLER, uit den Ring, Gemeente *Amsterdam*, en Pred. aldaar; J. G. E. P. FORTMEIJER, uit den Ring van *Rotterdam*, en Pred. aldaar; H. J. MATTHES, uit den Ring van *'s Gravenhage*, Pred. te *Leiden*; J. DECKER ZIMMERMAN, uit den Ring van *Utrecht*, en Pred. aldaar; J. C. A. SANDER, uit den Ring van *Haarlem*, en Pred. aldaar; G. ECKHART, uit den Ring van *Groningen*, en Pred. aldaar. Voorts van de Leden uit de Gemeente, de Heeren H. H. KLIJN, J. D. MERCKER en Mr. A. J. LUBLINK, allen uit de Gemeente van *Amsterdam*, C. LOCH, uit die van *Rotterdam*, J. P. MOND, uit die van *'s Gravenhage*, J. NIEUWENHUIS, Hoogleeraar te *Leiden* en J. G. ONNEN, beide uit de gezamenlijke overige Gemeenten. Nog waren tegenwoordig, de Hoog Eerw. Heeren J. G. PLUSCHKE, gewoon Hoogleeraar aan het Evang. Luth. Seminarium te *Amsterdam*, J. SCHULTZ, Pred. te *'s Gravenhage*, buitengewoon Lid, J. C. LOMAN, Pred. te *Amsterdam*, Secretaris en R. J. F. REUPLER, bij Koninklijk Besluit van 19 Julij 1834, N°. 86, benoemd tot Secundus Secretaris.

Volgens kennisgeving van zijne Excellentie, den Minister van Staat, belast met de Generale Directie, voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., in dato 17 Januarij dezes jaars, N°. 7, is gebleken, dat

dat door zijne Majesteit, bij Hoogstderzelver Besluit van den 9den dier maand, N°. 90, voor dezen jare benoemd waren: tot President Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, tot Vicepresident Ds. J. C. A. SANDER, en tot Secundus van den laatstgenoemden Ds. J. W. STATIUS MULLER. De Leden allen vereenigd zijnde, verschenen in de Vergadering zijne Excellentie de Minister van Staat bovengemeld, benevens den Wel Ed. Gestrengen Heer Secretaris en Adviseur bij deszelfs Departement. De President opende de Vergadering met het gebed, waarna welgemelde zijne Excellentie eene treffende aanspraak hield, bij welke deze zeventiende Vergadering plegtig voor geopend werd verklaard. De Voorzitter deze aanspraak gepastelijk beantwoord hebbende, werden de werkzaamheden, waartoe de Vergadering zich had vereenigd, begonnen en voortgezet, tot en met den 5den Junij daaraanvolgende. De werkzaamheden als toen geëindigd zijnde, is de Vergadering door den President met dankzegging en gebed gesloten.

BODEGRAVEN. Zie Mei 1835.

DOETINCHEM. Zie Mei 1835.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDSCH OOST- *EN* WEST-INDIEN.

'SGRAVENHAGE, den 14den Junij 1835. Na dat Ds. J. A. VEEKMANS, Pred. te *Oudelande*, bij Besluit van Z. M., d. d. 28 Februarij dezes jaars, N°. 92, was benoemd en aangesteld tot Pred. bij de Hervormde Gemeente in Neerlands *Indiën*, en hij behoorlijk van zijne Gemeente te *Oudelande* en

van de Klassis van *Goes*, was losgemaakt, is hij, door de Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in Neêrlands *Oost-* en *West-Indiën*, Kerkelijk beroepen. - Heden werd hij alhier des avonds, in de Nieuwe Kerk, door Ds. A. LENS, Pred. te *'s Gravenhage*, en Lid der Commissie, die bij deze gelegenheid eene Leerrede hield over *Matth.* XVI: 18*b*, nadat de vragen uit het Bevestigingsformulier, openlijk door hem beantwoord waren, plegtig tot die dienst ingewijd, onder de hartelijkste beden, dat de Heer der Gemeente dezen zijnen Dienaar geleide, bekwame en helpe, om, waardiglijk aan zijne verhevene en gewigtige roeping beantwoordende, bij de *Indische* Gemeente, waar aan de dienst van kundige en brave Evangeliedienaren, bij voortduring, groote behoefte bestaat, veel nut te stichten voor het rijk des Heeren!

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 7den Julij. Heden werd de Heer H. W. VEENDERS, Student aan de Hooge School te *Groningen*, door den hoog Eerw. Heer Praeses van den Oostvrieschen Coetus, in de gewone zitting van denzelven, Pro Licentia Concionandi, geëxamineerd in de onderscheidene daartoe bestaande vakken; in het Hebreeuwsch over 1 *Sam.* I. in het Grieksch over het Tekstkapittel; en na over 2 *Cor.* V: 9. gepredikt te hebben, onder het getal der Oostvriesche Kandidaten aangenomen. Bij deze zelfde gelegenheid stond binnen, en verzocht zitting

ting in deze vergadering, de Wel Eerw. Heer, H. MUNTINGA, Pred. te *St. Georgiewold*, hetwelk zijn Wel Eerw. gaarne werd toegestaan. Terwijl het verzoek van den Heer P. BAKER, van *Neermoer*, Student aan de Groninger Hooge School, om in de Septemberzitting tot het Examen, pro Licentia Concionandi, na overlegging van de vereischte Kerkelijke en Akademische getuigschriften; en hetzelfde verzoek van den Heere METGER, *Emdanus* en Student aan de Hooge School te *Utrecht*, werden ingewilligd.

RIJSUM. Door stemgeregtigden dezer Gemeente, is de Wel Eerw. Heer U. K. BAKKER, Pred. te *Grootwolde*, tot Pred. verkozen, en op agreatie van den Heer van RIJSUM, ook werkelijk beroepen; en door den Beroepenen ook verklaard, dat hij deze beroeping heeft aangenomen.

EMDEN, den 19den Mei 1835. Nadat de benoemde Heeren tot het drietal gepredikt hadden, kwam heden, tot het beroepen van eenen Herder en Leeraar in deze Gemeente, de Groote Kerkenraad zamen, en viel de keus op den Wel Eerw. Heer E, H. SIKKES, jongste Pred. in de Gemeente van *Oldersum*. Na veertien dagen beradenstijd, heeft zijn Wel Eerw. deze beroeping, in afwachting van de Koninklijke confirmatie, aangenomen. De overkomst zal echter, uit hoofde van het gratiejaar, ten behoeve van de Weduwe van wijlen den Wel Eerw. Heer C. PANNEKOEK, eerst tegen November kunnen plaats hebben.

GROOTHUIZEN, den 3den Junij. Heden overleed onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, WIARDUS SCHUURMAN, in den gezegenden ouderdom van 82 jaren. Na vier jaren te *Oldersummergast* gestaan te hebben, heeft zijn Wel Eerw. tot het einde zijns levens, en wel den tijd van 52 jaren en zes maanden,

met alle getrouwheid en veel ijver, zoowel als met groote bekwaamheid, het Evangelie onder ons verkondigd. Het lijk des overledenen is den 9den daaraanvolgende plegtig ter aarde besteld, bij welke gelegenheid deszelfs zoon J. SCHUURMAN, Pred. te *Bedekarspel*, de Lijkrede hield, over 1 *Thess.* IV: 13, 14. *Doch, broeders! enz.* Dus is

GROOTHUIZEN vakant.

OLDERSUM. Tweede standplaats, en

GROOTWOLDE staat vakant te worden.

DITZUM vakant. Zie April 1835.

HATSUM vakant. Zie April 1835.

HINTA vakant. Zie Mei 1835.

FREEPSUM. Zie Mei 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Een vraag en een antwoord van onzen tijd, heeft wel een goed doel maar eene gebrekkige uitdrukking, en kan zóó niet geplaatst worden.

De troost zal zijne plaats krijgen.

N°. 1, 2, 3 en 4 van N. V., beteekenen zoo weinig, dat wij ze niet kunnen overnemen.

M. te *W*. zal aan zijne Stukjes, bij de eerste gelegenheid, eene plaats zien inruimen.

Het Geluk zal, met eenige weinige noodige veranderingen, geplaatst worden.

Het Stukje getiteld: *het Orgel*, kan niet worden opgenomen.

De Redactie.

LE-

LEVENSBERIGTEN.

GELDERLAND.

Op den 23sten October des jaars 1834, overleed te *Doetinchem*, de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer P. VAN AMEROM, in leven Herder en Leeraar bij de Gereformeerde Gemeente alhier. In den leeftijd van 48 jaren, deelende in eenen schat van gezondheid en buitengewone ligchaamskrachten, rukte eene hevige en plotseling ontstane ziekte, hem binnen weinige dagen, voor altijd, uit ons midden weg; dompelde zijne gade (Mejufvr. CATHARINA CORNELIA BROEKHOF) en zijnen eenigen zoon (HENDRIK CORNELIS NICOLAAS) in den diepsten rouw. — De algemeene schok, welke door dezen slag veroorzaakt werd, de deelneming waarmede men over dezelve sprak, de aandoeningen, welke men bespeurde, toen zijn Ambtgenoot, op den eerstvolgenden zondag, naar aanleiding van 1. *Cor.* XV: 26, de Gemeente bij dit sterfgeval bepaalde en de verdiensten des overledenen schetste — alsmede die, welke men ontwaarde, toen hij tot de talrijk aanwezende schare, welke de bare gevolgd was, op het oogenblik, dat men hem in het graf had weggeborgen, andermaal eene toespraak hield, getuigden van de achting, welke men voor den afgestorvenen gevoelde, en van de liefde, welke men hem toedroeg. Zijn arbeid zal zeker nog lang niet alleen onder ons, maar ook in zijne vier vorige Gemeenten van *St. Anthonie Polder*, *Hoogmade*, *Nootdorp* en *Aalsmeer*, in zegenend aandenken blijven. Niemand zal echter zijn gemis meer gevoelen, dan

zijn

zijn zoon, voor wiens vorming en opvoeding hij alles wus en waarvoor hij alles opofferde. — Mogt deze zijne lessen en voorbeeld nimmer vergeten, onder de hoede van den besten Hemelschen Vader en de zorg van dierbare betrekkingen, op de baan der letteren, verder met roem voortgaan, aan de verwachtingen beantwoorden en tot steun en troost zijner moeder blijven! Een eigenlijk levensberigt, waren wij, door gebrek aan de noodige bescheiden, niet in staat mede te deelen. Voor velen zal zulks ook van weinig belang zijn, terwijl de vrienden van VAN AMEROM en de Gemeenten, in welke hij gearbeid heeft, dit minder behoeven, daar zij hem alle kenden en blijven waarderen.

VRIESLAND.

Op den 30sten Januarij 1835, werd aan de Gemeente te *Minnertsga*, door den dood ontrukt haar achtingswaardige Leeraar Ds. GERRIT OUTHUYS. Zijn Eerw. werd op den 20sten Augustus 1773, te *'s Gravenhage* geboren, zijne ouders, JOHANNES OUTHUIS en JOHANNA JACOBA MEAN, behoorden aldaar tot den ordentelijken burgerstand. De laatste was afkomstig uit het adelijk geslacht der MEANS. Al vroeg vertoonden zich in dezen hunnen eenigen zoon zeer voortreffelijke geestvermogens; hetwelk dan ook dezelve moet hebben aangespoord, om hem voor den studiën op te leiden. Te dien einde doorliep hij de Latijnsche Scholen in zijne vaderstad, en maakte weldra in Latijnsche en Grieksche talen en verdere wetenschappe, zulke vorderingen, dat hij wel toegerust, zich in den jare 1791, naar Leidens Hooge School begaf, om aldaar zijne studiën voort te zetten. Het was het werk der Evangelie-

be-

bediening, waartoe hij zich nu alhier zocht te bekwamen. Lust en ijver voor de studiën met een zedelijk en braaf gedrag vereenigende, deelde hij weldra in de achting en liefde zijner Leermeesters. Overtuigd van het groot belang der Oostersche talen voor de godgeleerden, maakte hij daarin meer dan gewone vorderingen, welke hij dan ook verder bij voorkeur bleef beoefenen.

In zijne jeugdige Gedichten, later in den jare 1820, door hem bij elkander uitgegeven, treffen wij een viertal Treurzangen aan, op den dood van H. A. SCHULTENS, E. SCHEIDIUS, BROERIUS BROES en E. HOLLEBEEK, de beide eerste, Hoogleeraren in de Oostersche talen, en de laatste in de Godgeleerdheid, welke nog getuigen van de hoogachting, die hij voor zijne Leermeesters koesterde, en doen zien, hoe hartelijk hij hunne nagedachtenis vereerde. *De twee eerste* werden der geleerde wereld nog door eenen vroegtijdigen dood ontrukt, middelerwijl hij onder derzelver leiding zich met vlijt oefende. Behalve van deze, genoot hij het onderwijs van LUZAC en RÜHNKENIUS, in de Romeinsche en Grieksche letterkunde, van D. VAN DE WIJNPERSSE, in de Wijsbegeerte, van S. F. J. RAU in de Oostersche taal, en van A. GILLISSEN, en J. G. TE WATER, in de Godgeleerdheid, van welke allen hij, bij het verlaten der Akademie, in 1796, met de loffelijkste getuigschrifen voorzien werd.

Den 6den Februarij 1797 door de Klassis van *'s Gravenhage* met het gunstigst gevolg praeparatoir geëxamineerd, werd hij spoedig daarop door de Gemeente van *Ooster en Westerblokker*, onder de Klassis van *Hoorn*, tot haren Leeraar begeerd, en mogt hij reeds den 6den Augustus van dat jaar, na voor gemelde Klassis peremtoir geëxamineerd te zijn, in de Heilige dienst aldaar bevestigd worden. Hier volijve-

ijverig in de Evangelie-Bediening werkzaam, werd hij door de Gemeente van *Heilo* onder de Klassis van *Alkmaar* geroepen, welke roeping hij meende te moeten opvolgen; zoodat hij dan ook, in Maart 1800, aldaar zijne intreerede hield.

Beide Gemeenten deelden intusschen niet lang in de vruchten van zijnen arbeid. Den 19den September 1802, zien wij hem reeds andermaal verplaatst naar *den Bommel*, op het eiland *Overflakkée*, van welke gemeente hij den 15den Nov. 1812, afscheid nam, en kort daarop tot ons overkwam, waar hij de Gemeente des Heeren, nog ruim 22 jaren, door leer en wandel mogt stichten. Lang zal hij nog bij deze Gemeente, gelijk ook bij de overige, in zegenend aandenken blijven. Toegerust immers met voortreffelijke zielsvermogens, vooral met een getrouw geheugen, had hij, bij voortdurende lust en oefening, zich een schat van kundigheden verworven, die in hem niet alleen den ervarenen bedienaar des Evangelies, maar ook den Geleerden deden opmerken. Zijn uitgegeven werk over de verschillende uitgaven der Polyglotta kan, hiervan gelijk ook van zijnen bijzonderen smaak, nadere bewijzen opleveren.

Al vroeg ontwikkelde verder zich bij hem een dichterlijk talent, van hetwelk hij, zoo ter betuiging zijner deelneming in de vreugde of het leed zijner vrienden, als ter vereering van beroemde leermeesters zich menigmaal bediende. Zijne straksgenoemde jeugdige Gedichten bewijzen nog, hoe gepast hij zijn gevoel langs dezen weg wist uit te storten.

Bij dit een en ander paarde zich bij hem een nederig zachtmoedig en vredelievend gemoedsbestaan, hetwelk zich bij zijn anders vurig temperament en levendig gevoel voor miskenning, duide-

lijk

lijk kenmerkte, als eene vrucht van zijn ootmoedig geloof in de leer des kruises, welke hij met zooveel belangstelling verkondigde; en deed opmerken, hoezeer hij de ondervinding van de wederwaardigheden des levens aan zijne vorming had zoeken dienstbaar te maken. Hij nam daarbij altijd een hartelijk deel in het wel en wee zijner vrienden, en was voor zijne dierbare betrekkingen de teederhartige verzorger van derzelver belangen.

Dus geoefend en reeds lang gemeenzaam geworden met de gedachte des doods, eindigde hij, na eene kortstondige ziekte, zeer zacht zijn aardsche levensloop; hartelijk betreurd niet alleen door zijne betrekkingen in het gemeen, maar ook door allen, die op wetenschappelijke kennis en christelijke deugd prijs stellen. Met erkentelijkheid heeft de Weduwe ook veelvuldige bewijzen hiervan mogen ontvangen van de zoodanigen, die den overledenen in verschillende oorden van ons Vaderland eenigzins in deszelfs waarde hadden leeren kennen. Deze Weduwe is Mejufvrouw HENRICA MULLER, met dewelke hij, gedurende een 37 jarig dienstwerk, lief en leed heeft mogen deelen.

Bij dezelve mogt hij een tiental kinderen verwekken, hetwelk op de helft verminderd, weder nog voor zijnen dood met zijne kindskinderen aangevuld werd. Vijf kinderen dus met drie behuwdkinderen deelen nu vooral met haar in dit zoo treffend gemis, waarvan de jongste, een eenige zoon, zich voor de beoefening der geneeskunst zoekt te bekwamen.

Mogten de Goddelijke hulp en de vertroostingen van de Godsdienst den verderen levensweg van zijne nagelatene betrekkingen vereffenen!

DREN-

DRENTHE.

Op den 8sten Februarij overleed te *Groningen*, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. POELMAN, Adjunct Predikant bij de Protestantsche Gemeente te *Veenhuizen*. Uit fatsoenlijke ouders te *Groningen* geboren, den 3den September 1808, werd hij in den besten bloei zijns levens, aan zijne betrekkingen en de Gemeente ontrukt; hij die nog zoo veel beloofde, hij, in wiens licht de Gemeente zich nog maar zoo kort had mogen verheugen, daar hij met Julij 1832, zijne betrekking alhier aanvaardde, in welke hij rusteloos bezig was, tot dat in den laatsten herfst ongesteldheid en zwakte hem daarin verhinderde. Vroeg en voorspoedig ontwikkelden zich zijne geestvermogens, en naar eigen' zin en lust ontving hij, na zich in andere nuttige kundigheden met vlijt en gelukkig te hebben geoefend, te *Leeuwarden*, waar toen zijne ouders woonden, het onderwijs in die talen en wetenschappen, die hem moesten vormen en voorbereiden voor het hoogere onderwijs, ten einde opgeleid te worden tot het Leeraarsambt. Behoorlijk onderleid, kwam hij aan de Hooge School te *Groningen*, in 1826. Voorbeeldig en gelukkig oefende hij zich daar, terwijl zijn gedrag allezins geschikt was en ingetogen. Hij verwierf zich dan ook de achting en toegenegenheid, zoo wel van zijne Leermeesters, als van zijne medeleerlingen. Bij het uitbarsten der onlusten, schaarde hij zich mede onder de dapperen, die voor Koning en vaderland de wapens aangordden. Als mensch en krijgsman, was, gedurende den veldtogt, zijn gedrag bijzonder prijzenswaardig, en de voortreffelijke Bevelhebber, die de flankeur-compagnie Groningsche Studenten aan-

voer-

voerde, wiens goedkeuring hij in hooge mate weg droeg, gaf hem het waarlijk hoog vereerende getuigenis, dat hij alle deugden van den krijgsman had, en geene van zijne ondeugden. Ook bij zijne krijgsmakkers werd hij hoog geacht. Den 2den Mei 1832, werd hij, met lof, als Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciale Kerkbestuur van *Groningen* toegelaten. Hier werkzaam zijnde, deed hij zich, daar hij zoo geheel open en opregt was, als mensch voortreffelijk kennen. Minzaam en aangenaam was hij in gesprek en verkeering, en met zijne openhartigheid vereenigde zich eene edele minzaamheid en nederigheid. Gering en aanzienlijk, arm en rijk, elk vond in hem behagen en werd voor hem ingenomen, daar hij ook allen alles trachtte te zijn. Stijf en gemaakt te zijn was hem niet wel mogelijk. Hij was betamend vrolijk en opgeruimd, zoekende steeds het genoegen van zijn' medemensch, en wist dan ook het genot der zamenleving te doen genieten en te verhoogen. Minzaam en vriendelijk was zijn omgang met jeugdige menschen en kinderen; maar ook naar den meerderen ernst en de bedaardheid van den man van jaren en den ouden van dagen, wist hij zich te schikken. Als zoon en broeder mogt hij velen ten voorbeeld gesteld worden. Van jongs af was hij de vreugd en het genoegen van het huisgezin; hij was het sieraad en de kroon der ouderen, de wellust van broeders en zuster. Zwaar drukte hem het sterfgeval zijner hem zoo dierbare, onvergetelijke moeder, die den 10den Julij 1833, overleed. Gaarne sprak hij over haar, en dan vloeiden van zijne tong de woorden, die uit den overvloed des harten opwelden. Welligt heeft ook dat verlies medegewerkt tot ondermijning van zijn gestel, hetwelk overigens niet zeer sterk schijnt geweest te zijn. De

vermoeijenissen van den veldtogt, vele werkzaamheden, menigmaal overkropte bezigheden, toen hij, hier alleen zijnde, (van Julij 1832, tot Dec. 1833.) bij eene Gemeente van 3300 zielen, zoo veel op zijne schouderen had; dit een en ander heeft welligt medegewerkt om zijne krankheid althans te bespoedigen. Zijn ijver sleepte hem meermalen weg, en deed hem zich zelven vergeten, om voor anderen nuttig te zijn. Zoo werd allengs, eer hij het zelf wist, zijne gezondheid ondermijnd, zijne kracht verteerd. Eene slepende ongesteldheid, die ongemerkt hem inwendig deed wegteren, ontwikkelde zich langzaam, maar den aard van zulke kwalen. In het vaderlijk huis zocht hij, door de beste en meest zorgvuldige oppassing en geneeskundige hulp, herstelling. Niets mogt baten, hij bezweek voor het geweld des doods. De maatschappij en de Gemeente hebben zoo wel als zijne betrekkingen, in hem veel verloren. Op den leerstoel en bij de krankbedden, in zijne verkeering en gesprekken met de Gemeente en in het bijzondere onderwijs, in het verleenen van raad, troost en hulp, en door zijn voorbeeld zelfs, verkondigde hij het heerlijke, troostvolle en heilgevende christendom. Met ijver en warmte, eenvoudig en overtuigend, met aangenaamheid en bevalligheid, rein en zuiver, met den kennelijken toeleg om nut te stichten, om de Gemeente, ook aan zijne zorg toevertrouwd, te doen opwassen in de kennis en genade van onzen Heer, en om diens eer te bevorderen; zoo predikte hij het Evangelie. In zijn' ganschen, ruimen en veel omvattenden werkking was en deed hij meer, dan men voor zijne jaren zou hebben kunnen verwachten. Wat zware taak heeft op zijne schouderen gerust; wat heeft hij verrigt, toen hij alleen alles voor zijne rekening had! Immer was

hij

hij bezig in eigene oefening, en zoo zocht hij telkens te vorderen, zijne kennis uit te breiden. Bescheiden en nederig was hij, nimmer met zich zelven te vreden, nimmer met hetgeen hij deed, ingenomen. Het natuurlijke gevolg daarvan moest zijn, dat zijn toenemen openbaar werd. Met zulk eenen onderzoeklievenden geest en een vrij vlug werkend verstand, bezield met zulk eenen heiligen ijver, die nooit acht genoeg te zijn of te doen, was gewis nog veel van hem te wachten voor de belangen van het Christendom.

Zijne redenen op den predikstoel waren aangenaam, en de menigte hoorde hem dan ook gaarne, terwijl hij ook gaarne voor de Gemeente optrad. Maar de nederige man hechtte menigmaal misschien al te weinig waarde aan zijn werk, en kon zich dikwijls niet overtuigen, dat hij voor het algemeen tot genoegen gesproken had. Zijne taal was eenvoudig, warm, hartelijk, zijne denkbeelden helder, zijne gansche voordragt, in den waren zin des woords, christelijk. Hoe menigen lijdenden, bedroefden, zieken, zwakken deelde hij den troost des Evangelies mede, om hun het sterven gemakkelijk te maken. Bij zijne bereidwilligheid tot dat werk, betoonde hij eene geschiktheid, welke van zijne jaren en nog weinige ervaring naauwelijks te wachten was. Maar vooral hoe veel, onberekenbaar veel nut heeft hij gesticht door zijn bijzonder onderwijs in de godsdienst. Hoe veel deed hij daarin vooral, toen hij, gedurende bijna anderhalf jaar, geheel alleen in dat werk bezig was. Hij wist zich dan ook bij zijne leerlingen bemind te maken. Hij was hun vriend, gelijk hij dat was van de gansche Gemeente, die hem als mensch, als Leeraar, als vriend heeft hooggeacht, en zijn gemis opregt beweent.

LIMBURG, *enz.*

MEERSEN. Heden den 21sten Oct. overleed alhier, in den ouderdom van 86 jaren, onze laatstvoormalige Herder en Leeraar, Ds. J. N. GUICHART, na een diensttijd van 52 jaren, eerst bij de Gemeente in het naburig *Beek*, naderhand te *Dongen*, en omtrent 9 jaren bij deze Gemeente, toen zijn Wel Eerw. in 1827 zich verpligt vond, zijne rust te zoeken, welke hij ook, behoudens het in de zuidelijke Provincien vastgestelde pensioen, van Z. M. Nederlands Koning, gunstig verkregen heeft; zijn opregt, eerlijk, nederig en vredelievend bestaan, gepaard met een opgeruimd humeur, maakte hem bemind bij elk, die hem leerde kennen, zoodat men naar waarheid kan getuigen, hij kende geene vijandschap, en had geene vijanden; het werd hem vergund, bij eene bijna onafgebrokene gezondheid het onbelemmerd gebruik zijner verstandelijke vermogens ten einde toe te genieten, en daar zijne waardige echtgenote, Mejufvrouw C. G. PHEENE, met wien zijn Eerw. eene halve eeuw gehuwd was, en zijne in leven overgeblevene zes mondige kinderen zijn gemis betreuren, deelen alle leden dezer Gemeente met belangstelling in dit verlies. Zijn Eerw. opvolger bepaalde ons, na twee dagen te voren eene toepasselijke aanspraak bij het graf tot de omstanders gedaan te hebben, op Zondag daarop volgende, bij de nagedachtenis van den achtenswaardigen grijsaard, naar aanleiding van *Joh*, II: 26. *Lazarus onze vriend slaapt*. Na den zamenhang dezer woorden opgegeven, en ons het eigenaardige van den dood van hen, die in den Heeren sterven, onder het beeld van den slaap te hebben voorgesteld, gaf zijn Eerw. ons eene korte ge-

geschiedenis van het leven onzes verstorvenen Leeraars, en schetste ons den waardigen man in zijn onderscheidene betrekkingen, liet daarop volgen een woord ter bemoediging voor de bedroefde nabestaanden en vrienden, en wekte de Gemeente op, om 's mans nagedachtenis te blijven vereeren, door zijne lessen en vermaningen te behartigen en zijn God en menschlievend voorbeeld te volgen.

OOST-VRIESLAND.

DITZUM, den 18den Aug. 1834. Onze geachte Leeraar, de Wel Eerw. Heer JAKOBUS BEGEMANN, overleed den 29sten Julij, aan de gevolgen eener leverziekte, in den ouderdom van 59 jaren tot groote smart zijner naaste betrekkingen en van geheel onze Gemeente. Zijn Wel Eerw. was te *Wijbelsum* geboren, alwaar zijn vader, de Wel Eerw. Heer, C. G. J. BEGEMANN, (als Pred. te *Amsterdam*, naderhand overleden) en zijne moeder, Mejufvrouw MARTHA SISSINGH, het eerst woonde. Al vroeg vlugheid van verstand met gezond oordeel parende, wierd hij naar zijne eigene begeerte tot de Evangeliedienst opgeleid; en goed toegerust zich vervolgens naar de Hooge School, eerst te *Leiden*, en daarna te *Groningen* begevende, mogt hij in 1797 bij de *Klassis* te *Groningen* met lof als Kandidaat worden aangenomen. In 1799 begeerde hem de Gemeente van *Westerbroek* als hare Leeraar, en van daar werd hij in Junij 1810 herwaarts geroepen. In het jaar 1811 trad hij onder ons in het huwelijk, met Mejufvrouw RENA ENGELINA BRASS, met welke hij tot aan haren dood, hoogst gelukkig leefde, en een zevental kinderen verwekte, waarvan nog zes in leven zijn, welke

allen, met éénen schoonzoon zijnen dood nu bitter beweenen.

Onze Leeraar was een man, van niet geringe kundigheden en bekwaamheden, die de waarheid in CHRISTUS gezond opvatte en ijverig predikte. Opregtheid, gulheid, bescheidenheid en vriendelijkheid waren hoofdtrekken in zijn edel karakter, terwijl hij inzonderheid ook de behoeftigen gaarne diende van zijne goederen. Hij wordt dan ook van allen die hem kenden, vooral in onze Gemeente hartelijk betreurd.

HATZUM, den 29sten Maart 1835. Op den 16den dezer, werd onze Gemeente in diepe rouw gedompeld door het smartelijk afsterven van haren hooggeachten Leeraar, den Hoog Eerw. Heer DIEDERICUS NICOLAI, Superintendent over de Kerken en Scholen van *Nederheiderland.*

Zijn Hoog Eerw. aanschouwde het levenslicht te *Symonowold*, op den 28sten Aug. 1761, en heeft dus den hoogen ouderdom van 73 jaren en ongeveer 7 maanden bereikt.

Zijne ouders waren de Wel Eerw. Heer NICOLAUS NICOLAI, (als Pred. te *Visquard* overleden), en Mejufvrouw TALËA HARMANNUS.

De overledene had het geluk gehad, door zijne godvruchtige ouders al vroeg tot de kennis en vreeze des Heeren opgeleid te worden, terwijl aan zijnen wensch, om het Evangelie van JEZUS CHRISTUS te mogen verkondigen, van hunne zijde ook volgaarne voldaan werd. Te *Norden*, in de noodige taalkunde onderwezen, en op de Hooge School te *Lingen*, eene niet gewone vlijt aan den dag leggende, werd hij in 1783 voor den Hoogw. Coetus te *Emden* geëxamineerd, en met lof onder het getal der Oostvriessche Kandidaten aangenomen.

De Gemeente van het eiland *Borkum* begeerde hem

hem, weldra als haren Leeraar, en met de Collatie van Z. M. den Koning, begunstigd, werd hij den 15den November 1784, in de Kerk te *Grutzijl*, als Pred. te *Borkum*, Bevestigd. Van daar kwam hij in het jaar 1793, tot ons over, nadat hij een paar jaren vroeger, eene beroeping naar *Upleward* van de hand had gewezen. Meer dan 50 jaren, en daarvan ruim 41 jaren onder ons, heeft de overledene dus in den wijngaard zijns Heeren mogen arbeiden, en het zeldzaam voorregt genieten, zelfs in zijnen hoogen ouderdom, nog als een jeugdig man daar te staan, wiens oog niet was donker geworden, en wiens kracht niet was vergaan.

Nog te *Borkum* zijnde, trad hij in het huwelijk met Mejufvrouw TRIJNTJE WILLEMS, met welke hij bijna 50 jaren een hoogst genoeglijk leven leidde. Uit dit huwelijk zijn 5 kinderen gesproten, welke echter allen, en daaronder ook een zoon, die in de naburige Gemeente *Oldendorp*, een' korten tijd met zegen het Evangelie verkondigde, den ontslapene voorgegaan zijn in de eeuwigheid. Eenzaam en verlaten staat dan de diep bedroefde Weduwe daar, slechts zich verheugende in het bezit van twee nog jonge, bij haar zijnde kindskinderen.

Onze overledene Leeraar was een man, van niet geringe kundigheden en van een gezond oordeel, met den tijd voortstudeerende, en geheel voor zijne dienst levende. Vaste grondbeginsels, een warm gevoel voor waarheid en regt, vriendelijkheid en hulpvaardigheid, ongehuichelde Godsvrucht en een echte christenzin waren de hoofdtrekken van zijn karakter, en maakten hem bij allen, die hem kenden, geacht en bemind. In alles getrouw aan zijne roeping, wekte hij als Prediker en als Herder zijne Gemeente overal met leer en voor-

beeld op, door vermaning, en zijn ziek- en doodbed zelfs was nog getuige van zijnen onvermoeiden ijver, om zielen te winnen voor het koningrijk zijns Heeren! Zijne gedachtenis zal ons dus lange nog in zegening zijn, en ook de andere Gemeenten van dezen Ring met haren Leeraars, wier belangen hij sedert 1828, als Superintendent even getrouw behartigde als de onze, zullen insgelijks zijne verdiensten voor Kerk en School in een dankbaar aandenken houden.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIEWENHUIS, den 12den Julij. Den 7den dezer werd onze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door den dood van haren geliefden oudsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer EVERARD SIKKENS. Zijn Wel Eerw. was geboren te *Smilde*, in de Provincie *Drenthe*. en werd den 14den Januarij 1821 door wijlen den Hoog Eerw. Heer Overkerkeraad SCHULTZ Pred. te *Noordhoorn*, zijnen geliefden leermeester en weldoener, en naderhand zijnen schoonvader, in het werk der H. Bediening onder ons ingezegend en door zijnen vriend D. VISCH, Pred. te *Wilsum*, met eene gepaste Leerrede Bevestigd. Zijn opregt karakter, ijverige Evangeliedienst, gul verkeer, gemoedelijke godsvrucht blijkbaar in eenen christelijken wandel, zijne teedere deelneming in het lot van lijdenden en eene meer dan gewone, in de school der ondervinding verkregene bekwaamheid, om hen te regt te wijzen en te bemoedigen, hadden hem de liefde en achting van aanzienlijken en geringen, niet alleen in zijne Gemeente, maar ook buiten dezelve in de ruimste mate verworven. Het mogt hem intusschen niet gebeuren, een ruim deel

van

van aardschen voorspoed te genieten. Zijn leven was eene aaneenschakeling van rampen. Vele jaren worstelde hij met eene zenuwkwaal (het treurig gevolg eener vruchtelooze menschlievende poging; het zoontje zijnes geliefden leermeesters uit het water te redden) welke met de kunst der geneesheeren den spot dreef. Eindelijk onder den zegen Gods, door het aanwenden van het dierlijk magnetisme, daarvan genezen, eenparig tot Leeraar in deze Gemeente geroepen, vervolgens nog van twee andere Gemeenten begeerd, echtgenoot en vader geworden zijnde, zag hij het eerste pand van zijn huwelijk en kort daarna zijne beminde gade Mejufvrouw C. H. G. SCHULTZ, in het graf dalen; terwijl het eenig overgebleven kind, uit den kortstondigen echt, een kwijnend leven leidde en hij zelf, bij eene gedurig wederkeerende ongesteldheid, telkens geneeskundige hulp moest zoeken.

Een krampachtig asthma, hetgeen hem sedert bijna drie maanden folterde, en slechts door herhaalde aderlatingen, eenigzins konde verzacht worden, maakte in het 53*ste* jaar zijnes ouderdoms, een einde aan zijn, voor een nog jeugdig kind, voor de Gemeente, talrijke betrekkingen en vrienden, zoo dierbaar leven!

Gaarn hadden wij den braven Leeraar langer willen behouden; maar wij moeten in den wil des Allerhoogsten berusten, gelijk de ontslapene, zich met christelijke lijdzaamheid, naar het voorbeeld van zijnen grooten Heer en Meester, daaraan onderwierp; terwijl hij zich met de blijde hoop op eene zalige onsterfelijkheid, de vrucht van zijn nederig geloof in J. C. en met de vreugd des wederziens zijner dierbaarste betrekkingen, in de oorden der zaligheid, bemoedigde.

Na dat het stoffelijk overschot van den overledenen,

nen, den 10den dezer, des avonds, in stilte; slechts gevolgd door den Kerkeraad, ter rustplaats gebragt was, heeft deszelfs Ambtgenoot, onze jongste Leeraar de Wel Eerw. Heer SLINGENBERG, heden voormiddag, eene plegtige lijkrede gehouden over *Spreuk. Sal.* X : 7a. *De gedachtenis des regtvaardigen zal tot zegening zijn.* Na het karakter van eenen regtvaardige geschetst te hebben, toonde de redenaar aan, dat zijn overleden Ambtgenoot als mensch, als Leeraar en als Christen, zich de gegrondste aanspraak, op dien naam had verworven en dat hij derhalve met alle redenen verwachten mogt, dat ook deszelfs persoon en werk, bij de leeraarlievende Gemeente van *Nieuwenhuis*, in dankbare herinnering zoude blijven; terwijl hij zijne toehoorders ernstig opwekte, om zich de lessen en vermaningen van den ontslapenen Leeraar, ten nutte te maken en deszelfs godvruchtig voorbeeld te volgen. Zacht ruste de asch van den waardigen man, besproeid met de tranen der liefde, vriendschap en dankbaarheid!

De Hemelsche Vader zorge voor het ouderlooze kind, en geve ons eenen Leeraar weder, die in opregtheid, vriendelijkheid, dankbaarheid voor genotene weldaden, hulpvaardigheid, getrouwe waarneming van zijne Evangeliedienst en vooral in eenen godvruchtigen wandel, dat voor ons zij, wat de nu zalige SIKKENS voor ons geweest is!

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

M. van Selms.
P. B. Tichler.
W. A. van Meurs.
C. Conradi.
P. M. Lamping.
J. van der Ven.
G. H. Brand.
P. E. Faure.
C. A. Moot.
P. N. Ham,
H. Boot.
J. C. Eijkman.
J. W. Middelburg.
J. Bosch.
J. P. Briet.
N. van Wijk.
J. Rijsdijk Takens Lambrechts.
E. Haagsma.
A. B. van Holkema.
J. Bruining.
A. J. Schilt.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
C. van Schaick, Jr.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij.
J. A. Buddingh, Theol. Doct.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. ten Bosch, Abrz.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.

C. Lan-

C. Langeweg.
O. A. van Druten.
H. G. van Nouhuis.
IJ. Loots, J. Z.
H. Hiebink.
S. C. Klinkhamer.

NOORD-HOLLAND.

P. van Bonga.
D. Moolhuizen Phz.
J. P. H. Hulstein.
J. H. Tersteeg.
W. A. Immink.
J. Maks.
M. Macalester Loup.
H. J. de Haan Hugenholtz. Theol. Doct.
A. W. Beukers.
J. H. Chrisstoffels.
L. G. C. Ledeboer.
D. Uittenbogaart.
A. R. Hoetink.
S. P. Heijns, Theol. Doct.

ZEELAND.

J. C. F. van Sandick.
H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller.
B. Haagedoorn.
M. C. van Houten.
J. Middelkoop.
G. J. Brinkman.
C. N. de Graaff, Theol. Doct.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
A. G. J. E. Hesselink.
C. E. Stollé, Adjunct te *Maastricht.*
J. H. Drewes.

J. West-

J. Westhoff, W. Z.
W. G. Kan.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
A. Campagne.
H. D. Bonebakker.
G. J. Molengraaf.
C. J. Trip.
G. Vrolijk.
J. Koster.
A. C. Stucki.
G. N. de Voogt.
J. Post, Gz.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk, tijdelijke Hulpprediker te *Giesen-Nieuwkerk*.
A. G. van Moock.
J. van Kesteren.
J. C. ter Brummeler Andriesse.
H. Uden Masman.
C. Speelman.
T. H. Hoola van Nooten.
J. Boele.
H. Ruttinck.
T. Pijttersen.
A. Witteveen.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Rector te *Zevenaar*.
T. E. Heinecken, tijdelijke Hulpprediker te *Niekerk*.
H. N. la Clé, Theol. Doct.
J. Kremer.
G. Bruna.
E. A. Metelerkamp Cappenberg.
J. Koster van Houten.
J. Penon.

F.

F. J. Hesse.
F. H. Bekius.
W. N. Stort.
J. W. E. Ebbinge.
B. Doorenbos.
P. van Kleffens.
D. Terpstra.
S. G. H. Hulsken.
J. ter Horst.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
F. W. E. Snel.
H. Greve.
B. Terwogt.
J. Scheffer.
C. Moot.
H. Garnerus.
H. N. Mulder.
P. W. van Rossem.
J. Was.
H. H. Schiff.
J. G. Dorn Seiffen.
B. van der Voort.
D. M. Paré.
C. Ribbius.
J. Agema.
P. Adama, Abrz.
J. Buijs.
G. L. van Oosten van Staveren.
H. Moorrees.
G. Alting Bösken.
R. Jentink.
C. W. Schuller.
H. Jonker.
J. A. Barbas.
J. E. G. Landré.

J.

J. F. Huffstadt.
A. L. van Woerden.

GRONINGEN.

E. U. Thoden van Velzen.
S. J. Rutgers.
H. W. H. Dannenbargh.
L. Tiddens.
B. Sanders.
E. Huisinga.
F. J. Stroman de Grave.
H. Offerhaus.
J. Witkop.
G. Holwerda, tijdelijke Hulpprediker te *Haren*.
H. M. Hoogklimmer.
B. F. Janssonius.
E. H. *Groenman*.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. F. Fullink, tijdelijke Hulpprediker te *Haarlem*.
F. W. van Andel Weijers.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
A. Verweij.
J. M. van Leeuwen van Duivenbode.
C. Swalue.
J. Snoek.
E. C. van der Zaag.
G. van Gorrevink.
W. G. Brill.
M. J. Struick.
D. C. Thomkins.
C. W. Thomsen.

N. Boon.

N. Boon.
A. Bombaar Schreuder.

DRENTHE.

U. E. Penning.
G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
N. Hommes.
J. de Vries.
C. Meijer, tijdelijke Hulpprediker te *Pietersbierum*.
J. Steen.
P. Wieringa, Ger. fr.
W. de Vries, J. fr.
J. F. Thiens Abresch, Guil. fil.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
J. Adriani, Lz.
T. Römeling.
G. Haijunga.
F. H. Muller.
C. H. Sijtsma.
C. Peters.
A. Buning, A. W. fr.
C. P. L. Rutgers, Joh. fil.
B. J. Cramer van Baumgarten, G. J. fr. fil.
L. T. van Hassela.
J. Eemten.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

P. H. O. Deeleman.
A. J. Verweijde.
N. J. Franchimont.
V. H. Guije.

A.

A. A. T. Mounjer, Dan. Fil.
B. Croll.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het tweede vierde deel van het Jaar 1835 tot Predikanten beroepen zijn.

J. C. VAN SCHERMBEEK, te *Terwolde.*
E. H. CATS, te *Lier.*
P. A. VAN DER HOEVEN, te *Rhoon* en *Pendrecht.*
G. J. GIMBERG, te *Kortenhoef.*
J. F. DONS, te *Rottum.*
M. COENEN, te *Gent.*
D. J. GULDEN, te *Didam.*
J. A. M. MENSINGA, te *Sijbekarspel.*
A. H. PAREAU, te *Zuilen.*
H. M. VAN LOON, te *Korendijk.*
P. WOLTERS, te *Midwoude.*
A. DE RONDE BRESSER, te *Oudelande.*
D. CANNEGIETER, J. JZ. te *Parraga*, *Hieslum* en *Greonterp.*
M. HERBORG, (vaste Hulpprediker) te *Ballum* en *Hollum* op *Ameland.*
H. H. SLOT, te *Zevenhuizen.*
J. A. VAN WALSEM, te *Vucht.*
H. G. JANSSEN, (Adjunct Pred.) te *Veenhuizen.*
J. A. VAN HAMEL, te *Middelburg.* (Waalsche Kerk.)

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Remonstrantsche Broederschap.

W. van Oorde.
C. W. van der Pot.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.

P. J. V. Dusseau.
D. J. Berntrop.
J. C. Loch.
J. C. Manssen.
H. C. Milliës.
C. Diederichs Viehoff.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk, die in het tweede vierde deel van het Jaar 1835 tot Predikanten beroepen zijn.

J. A. EILERS KOCH, te *Wildervank.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelische Luthersche Kerk.

H. Kerkhoff.
H. Joosten.
W. H. Thorbecke.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

OOST-VRIESLAND.

... Schilling.
U. E. Penning.
W. Janssen.
L. Muller.
G. O. Dreesman.

B. Sanders.
E. Huijsinga.
H. Garnerus.
G. Haijunga.
H. H. Coster.
D. B. Piepersberg.
H. W. Veenders.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGTEN.

ZIERIKZEE, den 24sten Junij. De Wel Eerw. Heer J. DE WIT, in leven Emeritus Pred. bij de Hervormde Gemeente dezer Stad en Quaestor der Weduwenbeurs van de voormalige Klasse van *Schouwen* en *Duiveland*, den 17den Mei l. l. in den ouderdom van ruim 78 jaren overleden zijnde, is in de Vergadering der Leden heden middag gehouden, tot Quaestor in zijne plaats benoemd de Wel Eerw. Heer F. PLEIJTE, Pred. bij de Herv. Gemeente dezer Stad.

De Quaestor voornoemd, met hetzelfde verlangen als zijn overleden vriend en voorganger bezield, om de Weduwen op den 1sten Oct. haar com-

competerend pensioen te betalen, en de overschietende gelden ten meesten voordeele aan te leggen, noodigt hij dezen de Heeren Binnen- en Buitenleden dezer beurs uit, om, overeenkomstig het bestaande en door hunne onderteekening bekrachtigd Reglement Art. 5, 8, 9. het jaarlijksch Fournissement vóór of op den 31sten Aug. *vrachtvrij* aan hem ter hand te stellen, zullende zij, die den 1sten Sept. hun jaarlijksch Fournissement niet voldaan hebben, volgens Art 11. *f* 1.20. verbeuren, ten behoeve der Beurs.

De Quaestor voornoemd,
F. PLEIJTE.

De Quaestor der Weduwenbeurs van de Klassis van *'s Hertogenbosch*, de Hoog Eerw. Heer, Z. DE JONGH, bij besluit van Z. M. d. d. 3 April l. l. N°. 88, Emeritus verklaard, heeft in de Algemeene Vergadering der Klassis, gehouden den 24sten Junij l. l. verlangt, van deze zijne betrekking te worden ontslagen, en is in zijne plaats benoemd de Scriba van het Klassikaal Bestuur J. C. MASMAN.

De ondergeteekende verzoekt door deze aan de belanghebbenden, om de gewone Contributiën van de Weduwenbeurs der Klassis van *'s Hertogenbosch*, verschenen met de Algemeene Vergadering l. l. *vrachtvrij* te willen bezorgen, ten huize van den Heer, J. P. VAN BEUSEKOM, op de *Bredehave* te *'s Hertogenbosch*, waar de Kwitantiën gereed liggen, en waar zich ook ter gewoner tijd van betaling kunnen vervoegen, de uit meergemelde Klassikale beurs trekkende Weduwen en Wezen.

St. Michielsgestel, 7 Julij 1835.

De Quaestor der Weduwenbeurs der Klassis van *'s Hertogenbosch*,
J. C. MASMAN.

Wel-

Welke, tevens aangesteld als Correspondent van de *Boekzaal*, verlangt, dat de Berigten, die ter plaatsing in dezelve verzocht worden, hem *vrachtvrij*, vóór of op den 10den van elke maand, worden toegezonden.

ZIERIKZEE, den 6den Julij. Aangenaam werd het Ministerie van Predikanten der Hervormde Gemeente dezer Stad heden verrast, door eene aanzienlijke gifte van de Protestantsche Gemeente te *Breda*, ten bedrage van *ƒ* 313.40. ter opbouwing van eene nieuwe Kerk in hare Gemeente, met welke zij vertrouwen, dat nog in den loop dezer maand een aanvang zal worden gemaakt.

De milde gevers worden hartelijk bedankt, en daar er voor het ameublement der Kerk nog veel noodig is, moge dit voorbeeld door anderen, die of niets, of slechts eene kleine som hebben bijgedragen, volijverig worden nagevolgd.

In naam van het Ministerie voornoemd,

F. PLEIJTE.

Eenige berigten van het School-Nieuws zijn, door de te *groote uitgebreidheid* der stukken, moeten blijven liggen tot de volgende maand.

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBOEK;

OF STICHTELIJKE OVERDENKINGEN OP DE ZON- EN FEESTDAGEN DES JAARS,

zijn de Bladen voor de maand Augustus *aan de Inteekenaren toegezonden*, *inhoudende*:

Blad 34.	Zondag	2.	Het is beter te gaan in het klaaghuis, dan in het huis der maaltijd. *Pred.* VII : 2*a*.
—— 35.	——	9.	Gods grootheid.
—— 36.	——	16.	Die zegt dat hij in Hem blijft, die moet ook zelf alzoo wandelen, gelijk Hij gewandeld heeft. 1 *Joh.* II : 6.
—— 37.	——	23.	Gaat in door de enge poort, enz. *Matth.* VII : 13, 14.
—— 38.	——	30.	Ik ben het licht der wereld. *Joh.* VIII : 12.

De Erven Doorman, Boekhandelaren, en J. D. Steuerwald, Steendrukker te *'s Gravenhage*, hebben het groote voorregt, aan hunne stad- en landgenooten te berigten, dat zij door eene deelneming, die verre hunne verwachting overtreft, de voorgenomene uitgave van den *Bijbel voor Huisgezinnen*, versierd met zestig fraaije Steendrukplaten, zullen effectueren.

Zij voelen zich gedrongen, hun, die deze uitgave bereids met hunne inteekening vereerden, den welmeenendsten dank toe te brengen, voor hunne betoonde deelneming, waardoor zij zich dan ook ten sterkste aangespoord vinden, om zich stiptelijk aan de bij het Pros-

Prospectus bepaalde voorwaarden te gedragen niet alleen, maar te trachten ook de gegevene proeven in uitvoering te doen overtreffen.

J. H. den Ouden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, geeft uit, en heeft verzonden:

I. C. C. Callenbach, Predikant te *Nijkerk* op de *Veluwe. De roeping en uitzichten van den getrouwen Evangeliedienaar.* Leerrede over 1 *Tim.* IV: 16; ter bevestiging van den Wel Eerw. Heer H. van Griethuizen, in de H. bediening bij de Gemeente te *Putten*. 30 Cents.

II. T. van Schuylenburgh, Predikant te *Waarder. De zending van* Ananias *tot den biddenden* Saulus. Leerrede over *Hand.* IX: 10—16. 25 Cents.

Bij den Boekhandelaar R. J. Schierbeek, te *Groningen*, is uitgegeven en alom te bekomen:

R. Engels, Predikant te *Nieuwolda*, *Geloofsroem. De leer der Regtvaardiging door geloof in* Jezus, beschouwd in het licht van Gods woord, als de Hoofdwaarheid des Evangeliums; den grondslag der Protestantsche Kerk in het algemeen, en der Hervormde Gereformeerde in het bijzonder, enz. 1ste Stuk, *f* 1.

Van des Schrijvers vroegere Werkjes: *Ontboezeming over de Godsdienstige denkwijze;* en *Waarheid en geloof, of mijne Ontboezeming opgehelderd*, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen.

Bij H. Höveker, Boekverkooper, Warmoesgracht, N°. 1, te *Amsterdam*, komt heden van de pers, en is bij de voornaamste Boekhandelaren des Rijks, verkrijgbaar gesteld:

I. *Brief over de gronden van het Christelijk Geloof*, door Hanna Sinclair, voorafgegaan door Gedenkschriften aangaande de Schrijfster. Uit het Engelsch, naar de 14e uitgave, in 12°. *f* 1.00.

Om den geest van dit werkje te doen kennen, zal

het genoeg zijn het navolgende te ontleenen, uit eenen brief van de beroemde Hannah More, aan den vader der overledene, den Baron J. Sinclair geschreven, welke achter de Gedenkschriften is geplaatst.

» *Inderdaad zij* (*de Schrijfster*) *was een buitengewoon jong mensch. Hare inzigten in de Christelijke Godsdienst, waren bijzonder diep. Zij heeft, in een kort bestek, eene overschoone, zeer bevattelijke beschouwing van derzelver waarheden nagelaten. Deze waarheden waren in haar oog niet slechts eene schoone* theorie, *bestaande uit beschouwende Leerstukken, maar de hechte grond van alle* praktische *heiligheid. Iedere andere wijze van dit allergewigtigst onderwerp te beschouwen, is, mijns bedunkens, gevaarlijk en bedriegelijk. Zij, die leerstelling van praktijk scheiden, verdeelen datgene, hetwelk de Heilige Schriften onafscheidbaar vereenigd hebben. Het leven van uwe geliefde Dochter schijnt eene voortreffelijke uitlegging van haar geschrift te geven: zij schreef zoo als zij leefde; zij handelde zoo als zij geloofde.*"

» *Ik vertrouw, dat deze nagelaten Brief niet alleen de gelukkigste uitwerkselen bij de geliefde zuster, tot wier gebruik hij bijzonderlijk bestemd was, zal hebben; maar ook bij zoo velen, die denzelven lezen zullen, en vooral die van hare kunne, ouderdom en rang.*"

II. Wilhelmus à Brakel, *Brief aan den Heer N. N.*, behelzende eene opwekking en bestiering tot en in de bekeering, heiligmaking en het leven, door het geloof op de beloften. Nieuwe uitgave, in kl. 8°. 40 Cents

III. *De voortgang der ziel van genade tot heerlijkheid*, vervat in de woorden der H. Schrift, in 32°. 20 Ct.

IV. *Merkwaardig verhaal van de bekeering der Rabbijnen* Selig *en* Mendel, *die in de Synagoge den Heere* Christus *als hunnen Zaligmaker beleden hebben*, in 8°. 20 Cents.

Bij de Erven J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, Boekverkoopers te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven, en is alom verzonden:

Nieuwe Verhandelingen van het Genootschap ter ver-

de-

dediging van de Christelijke Godsdienst, voor het jaar 1831, 2de Stuk; behelzende de Verhandeling over het zedelijk karakter der voornaamste Hervormers van de zestiende eeuw, en den invloed, welke derzelver zedelijke grondbeginsels, op hetgeen zij ondernomen en verrigt hebben, hebben uitgeoefend, door B. R. de Geer, Theol. Doct. en Professor te *Franeker*, aan wien de gouden eereprijs is toegewezen. Prijs *f* 3.50.

Bij den Boekhandelaar W. Willems, te *Amsterdam*, komt heden van de Pers, en wordt alom verzonden:

Lessen der Wijsheid, getrokken en zamengevoegd uit de Spreuken van Salomo, door D. M. Kaakebeen, Pred. te *Amsterdam*. Tweede Druk. Prijs 80 Cents.

Leerrede over *Joh*. XVI: 31. Door denzelfden. 35 Cents.

Doch daar het *Feestboekje*, of *Bijdrage tot de Godsdienstige viering van Goeden Vrijdag*, *Stillen Zaturdag en Paasch-Zondag*, geheel uitverkocht is, zoo worden Heeren Boekhandelaren, die er nog van mogten overig hebben, verzocht, die onverwijld terug te zenden; daar men, bij verzuim hierin, die voor rekening zal moeten houden.

Nog debiteert dezelve:

E. A. Borger, *Leer en Leerwijs van* Jezus Christus. Prijs *f* 2.50.

——— *De constanti et aequabili* Jesu Christi *indole, doctrina ac docendi ratione*. Prijs *f* 1.80.

Kennedij, *De twee Vrienden* of *Twijfel en Overtuiging*. Prijs *f* 2.20.

Bij J. G. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Berigt*, *aangaande de Utrechtsche vereeniging tegen het misbruik van Sterke Dranken*. Door J. Heringa, Eliza'szoon, Hoogleeraar te *Utrecht* 25 Cents.

II. *Petit Poèmes a l'usage de l'Enfance*, *traduits*, par A. Clavareau, Nouvelle Edition. Prijs 50 Cents.

III. *Le même avec 4 très belle Figures*, Cartonne. Prijs *f* 1.

IV. De Vierde Druk van: *De Gronden mijner Geloofsbelijdenis*, opengelegd voor mijne kinderen, door Wijlen Mr. Hieronymus van Alphen, In gr. 8vo. *f* 1.80.

III.

III. K. H. Spiess, *De Leeuwenridders*, 2 Deelen kompleet; met gegr. Platen, Titel en Vignet. *f* 4.80.

IV. *De Roomsch-Katholijke Kerk, zoo als zij is, en zoo als zij niet is*, enz. 3 Stukken kompleet. *f* 2.70.

Tevens is aan H. H. Inteekenaren afgeleverd:

Nederlandsche Pandecten, of *Verzameling van Wetten, in het Koningrijk der Nederlanden*, door Mr. W. Y. van Hamelsveld, vijfde Deel.

S. & J. Luchtmans, te *Leiden*, hebben achtereenvolgende uitgegeven, en in de voornaamste steden verkrijgbaar gesteld:

I. *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis inzonderheid van Nederland*, door N. C. Kist en H. J. Royaards. 5e Deel.

II. B. Glasius, *Geschiedenis der Christelijke Kerk en Godsdienst in de Nederlanden, vóór de Hervorming*, twee Deelen. Het derde en laatste Deel is ter Perse.

III. *Memoria* J. van Voorst, scripsit W. A. van Hengel.

IV. J. J. le Roy en H. A. Evertz, *Verhandeling over het oppergezag en de pligten van Overheden en Onderdanen, volgens de voorschriften van* Christus *en zijne Apostelen.*

V. N. C. Kist, *de Christelijke Kerk op Aarde, volgens het Bijbelsch Onderwijs.* Tweede vermeerderde uitgave. 2 Deelen.

VI. G. Groen van Prinsterer, *Beschouwingen over Staats en Volkerenregt.* Eerste Deel.

VII. *Archives ou Correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau.* Tome 1 (1552—1565.) Tome 2 (1566.)

Door den Boekhandelaar J. van Houtrijve Jr., te *Dordrecht*, is algemeen verzonden:

I. *Beknopte beschrijving van den Veldtogt op* Java, in 1811, door Bernhard, *Hertog van Saxen-Weimar-Eisenach*, uit het Fransch vertaald, door J. C. van Rijneveld, M. M. P. D. Ridder der Mill. Willems Orde,

Orde, 4e Klasse, 1e Luitenant bij de rijdende Artillerie, met Kaarten en Plans. Prijs *f* 3.60.

Dit werk, hetwelk een belangrijk gedeelte der geschiedenis onzer Kolonien bevat, welke tot hiertoe minder bekend mag heten, in weerwil der belangstelling van den Nederlander, kan niet anders dan aan alle Krijgskundigen, als ook aan het letterlievende publiek, welkom zijn.

II. *Prospectus* van een werk, getiteld: Reinard de Vos. De ontdekking van drie Nieuwe Handschriften, in het Latijn, hebben tot deze onderneming aanleiding gegeven welker bearbeiding de Wel Ed. Heeren Jan J. F. Wap en Mr. P, S. Schull, wel op zich hebben willen nemen; men zie verder over dit belangrijk werk het *Prospectus*, dat in alle voorname Boekwinkels gratis wordt afgegeven; de Inteekening staat open tot 1 September.

J.

J. H. den Ouden en van der Meer en Verbrugge, Boekhandelaars te *Amsterdam* en *Rotterdam*, hebben aan H. H. Inteekenaren verzonden en alom verkrijgbaar gesteld:

J. Milner, m. a., *Geschiedenis der Kerk van* Christus, naar de laatste Engelsche uitgaaf, bij Cadell te *Londen*, vertaald door M. J. Chevallier, eerste Deel. Ordinair papier ƒ 3.40. Velin papier ƒ 4.10. Het tweede Deel is ter Perse, en zal voor het einde dezes jaars worden uitgegeven. De Inteekening is nog open, tot de uitgaaf van het tweede Deel, waarna de Prijs per vel met $2\frac{1}{2}$ Cent zal verhoogd worden.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

G.

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor augustus 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Specimen Theologicum de Basilio Magno, Oratore Sacro, quod, annuente Summo Numine, praeside A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN ... *ad publicam disceptationem proponit* COMBERTUS GULIELMUS VAN DER POT, *in seminario Remonstrantium S. S. Theol. Stud. ad diem lunae, qui erit XXII Junii. In Maj. Athenaei auditorio. XII et* 157 *pag. Form.* 8*vae. maj.*

Zediglijk betuigt de jeugdige Schrijver, dat hij alleen om te voldoen aan het verlangen van Heeren Curatoren, tot het leveren eener proeve van wel volbragten Akademietijd, en aan de opwekking zijner Meesters, besloot, om het voorbeeld van anderen te volgen, en, bij het afscheid nemen van de Hooge School, een stukje daartoe door hem tot eigen nut bewerkt, openlijk te verdedigen; hoewel hij anders, van zijne nog geringe vermogens en kundigheden overtuigd, geenszins zoo spoedig als Schrijver zou gemeend hebben te mogen optreden. Reeds lang, zegt hij, had hem de beroemde welsprekendheid van BASILIUS, *den Grooten* bijgenaamd, aangelokt, die ook naar zijn oordeel, indien men alleen J. ANTIOCHENUS uitzondert, de eerste en voornaamste van alle kerkelijke redenaren van zijnen tijd in de Oostersche of Grieksche Kerk

 ver-

verdient genoemd te worden. Daardoor werd dan ook zijne keuze spoedig bepaald, en alzoo ontstond dit Specimen.

In de Inleiding daarvan, spreekt hij over den staat der kanselwelsprekendheid van dien tijd in de vierde Eeuw en van derzelver oorzaken, en heeft wijsselijk begrepen den middelweg in dezen te moeten volgen, het voor en tegen kortelijk opmerkende.

Hij heeft verder geoordeeld zijne proeve in twee Hoofdstukken te moeten verdeelen, en in het eerste dus het een en ander mede te deelen, over den genoemden kerkvader, zijne daden en lotgevallen, en in het tweede hem meer opzettelijk als verdienstelijk kerkelijk redenaar te beschouwen.

In de eerste § van het eerste Hoofdstuk wordt zijne geboorte en opvoeding in het vaderlijke huis vermeld; in de 2de gesproken over zijn verblijf te *Caesarea* en *Konstantinopel* van het jaar 341—351 onzer jaartelling; in de 3de gehandeld over zijn vertoef te *Athene* en zijne vriendschappelijke betrekking met GREGORIUS; in de 4de gedacht aan zijn kort verblijf in zijne vaderstad, zijne reis door het Oosten, zijn uitstap naar *Pontus*, om meer eenzaam te zijn, zijne terugkomst en aanstelling tot Herder en Leeraar, in het jaar 364, terwijl, in de 5de §, zijne geschiedenis vervolgd wordt tot aan zijnen dood, of van het genoemde tot het jaar 379, en dit eerste Hoofdstuk besloten wordt met aanmerkingen over zijne inborst en zeden. Vele bijzonderheden zijn hier aangeroerd, en echter

ter heeft VAN DER POT zich gewacht om te breedvoerig te worden, met reden oordeelende, dat men daarover anderen kon raadplegen, waarvan de voornaamste hier dan ook zijn aangehaald, en dat dit met het eigenlijke doel en den titel weinig zoude zijn overeengekomen. Breedvoerig genoeg evenwel heeft hij zijnen held verdedigd, en zich bevlijtigd, om van hem een hoog denkbeeld te doen vormen, en hem als een voorbeeld ter navolging voor te stellen. Wij voor ons willen ook dat goede oogmerk geenszins afkeuren, maar meenen echter, dat de Schrijver beter had gedaan, om bij den titel te blijven, en tot inleiding dus slechts eene § te bezigen, ter herinnering voor den geletterden aan den *geestelijken* van *Caesarea*, als een man, die wel waardig is gekend te worden, met verwijzing naar de werken der Kerk-Geschiedschrijvers, en vooral naar dat van JUL. GARNERIUS, te *Parijs* in III Deelen, folio formaat uitgegeven.

In het IIde Hoofdstuk is dan VAN DER POT eigenlijk ter zake getreden. Na eene niet ongegronde aanmerking, over de onderscheiding, die men maken moet tusschen 't geen al en niet, volkomen of verminkt, als van BASILIUS gesproken en geschreven, is opgedischt, 't geen nog al niet gemakkelijk gaat, en de korte opgave der redenen, waarom hij van de 24 Leerredenen, in het IIIde Deel van zijne werken voorkomende, hier geen bijzonder gebruik heeft gemeend te moeten maken, noch ook van 's mans beoefeningsredenen; handelt hij, in de eerste afdeeling,

 over

over de Homiliën van dezen Bisschop van *Caesarea* in 't gemeen, maakt opmerkzaam op derzelver in 't gemeen belangrijken inhoud en goeden geest, en onderscheidt dan zijne *leerstellige*, *zedekundige*, *historische*, *natuur-* en *uitlegkundige* Leerredenen, terwijl hij over elk dezer soorten het een en ander aanmerkt, met betrekking tot derzelver inhoud en meer of minder aannemelijke zijde, zulks ook hier en daar met proeven als voorbeelden stavende. Deze afdeeling eindigt met een toevoegsel over de wijze, waarop BASILIUS in het verklaren der H. Schrift is te werk gegaan. Wij hebben in deze afdeeling verscheidene goede aanmerkingen en aangename blijken van de goede denkwijze des Schrijvers, en van het nut, dat hij uit het ontvangen onderwijs getrokken heeft, opgemerkt.

Over den vorm en de schikking der Leerredenen van B. wordt in de 2de afdeeling gesproken, en dus over de inleiding, verdeeling of opgave der behandeling, overgang en opklimming, in de nagelatene kerkelijke redevoeringen van B. op te merken, als ook over de verheerlijking (doxologie) aan het slot doorgaans te vinden, waarbij ook nog een aanhangsel gevoegd is, over de vinding en het gebruik der bewijzen en voorbeelden. Hier heeft VAN DER POT ook weder getoond, zich met den inhoud der bedoelde en aangehaalde Leerredenen wel bekend gemaakt te hebben, en alzoo een aantal bijzonderheden aangewezen, welke duidelijk doen zien, hoe verre B. het in de 4de Eeuw reeds ge-

bragt

bragt had in de kunst, om regt doelmatig en nuttig voor eene gemengde Godsdienstige vergadering van Christenen openlijk het woord te voeren, en hoe veel vooral de jeugdige Godgeleerde nog van hem leeren kan; en in welke opzigten hij, schoon ook hier en daar wel het eene en andere meer genoteerd dan geimiteerd, en alleen uit den tijd en de omstandigheden verdedigd kan worden, verdient gevolgd te worden.

De stijl eindelijk is de inhoud van de 3de afdeeling, en wordt daarvan bij B. geroemd *duidelijkheid*, *eenvoudigheid*, *bevalligheid*, *rijkdom*, *verscheidenheid*, *kracht*, *vuur* en *verhevenheid*. Een aantal voorbeelden vindt men hier in de eigen' taal van B. bijgebragt, welke, hoewel soms wat lang, evenwel doorgaans degelijk bewijzen, 't geen ze bevestigen moeten; voor hen ten minsten, die in de Grieksche taal ervaren zijn, en voor welke dus voorzeker het eerste Hoofdstuk veel beknopter had behooren te zijn. Voor 't overige verklaren wij gaarne, dat onze jeugdige Schrijver op eene veel lof verdienende wijze hier bewezen heeft, dat BASILIUS onder het getal der voornaamste wezenlijk welsprekende Leeraren van het Christendom geene geringe plaats verdiend heeft, bij welke de borst vooral ook welsprekendheid maakt, en die altoos uit volle overtuiging en met eenen heiligen ijver sprak en leerde, zoo als hij het meende. Gaarne onderschrijven wij dit slot: Vidimus ipsum in doctrinae apparatu abundantem, in inventione uberrimum

 et

et felicem, probabilem in dispositione, in stylo optimorum quorumvis aemulum, in omnibus biblicum et vere Apostolicum. Quot itaque quantaque fuerint ejus vitia, abesse non possum, quin laudibus Basilium prosequar, neque ullos reprehensores inventurus mihi videor, ipsum dignissimum appellans coetus sui patrem et doctorem, oratorem egregium, Ecclesiae christianae decus et ornamentum.

Onze beschouwing moetende eindigen, geven wij den Schrijver en verdediger allen lof, wegens zijne verkregene kundigheden, gezond oordeel, goeden smaak en wel bestuurden ijver, en wenschen hem van harte geluk, met deze in vele opzigten wel gelukte proeve. Hij werke verder met zijnen tijd, op het wel ingeslagen pad voort, en woekere met de hem verleende talenten, — volge ook in het prediken de beste voorbeelden na; zoo zal hij zeker ook nimmer vergeten aan het hoofd een kleiner of grooteren Bijbeltekst te plaatsen, welk gebruik vooral blijven moet. Achteraan zijn eenige *errata* aangeteekend, maar dat lijstje had ongelukkig aanmerkelijk grooter moeten zijn, gelijk VAN DER POT ook zelf wel schijnt van achteren te hebben ingezien, zeggende: ceteris vitiis, quae forte supersunt, ignoscat benevolus lector, eaque ipse quaeso corrigat.

De

De Tweede BARTIMEUS. Door CAESAR MALAN, D. D. *Predikant bij de Kerk der Getuigenisse te* Genève. *Vrij vertaald uit het Fransch, door* H. F. KOHLBRÜGGE, *S. S. Theol. Doct. Te* Amsterdam, *bij* F. Kaal, 1830. *VIII en* 64 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 70 *Cents.*

Wij willen hopen, dat de Schrijver geschreven heeft zoo als hij denkt, maar wij zijn dan ook zeker overtuigd, dat hij de man niet is, om anderen te besturen. Het is fictie, wat hier gegeven wordt, en kan dus als een roman worden aangemerkt, hoogstens met een goed doel, om bekommerden te troosten, opgesteld, maar dat anders ingerigt had moeten zijn.

Dit stukje behoort onder die planten van vreemde bodem, welke men liever had moeten laten rusten, en die zeker de eer der overzetting niet waardig zijn. 's Mans redeneringen zijn veel te spitsvondig, en zijne zoogenaamde ophelderingen gaan mank.

Gode zij dank, dat wij in ons vaderland zulke wegwijzers niet behoeven. Wij achten ons dus ook ontslagen van de moeite, om dit boekje verder te doen kennen, en vertrouwen genoeg gezegd te hebben, om te doen zien, dat ons oordeel over hetzelve niet anders dan ongunstig kan zijn.

Drie WEKEN in Palestina *en op den* Libanon. *Naar den vierden druk. Uit het Engelsch vertaald. Te* Schiedam, *bij* de Munnik *en* Wijnands, 1835. *XVI en* 182 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.80.

Deze berigten zijn afgeperkt in dertien afdeelingen, en vangen aan met de vermelding van *Damiate*, waar de Schrijver met zijn geleide, in eene *kangia* den Nijl afgezakt, aankwam, en van waar hij zich vervolgens inscheepte naar *Jaffa*, weleer *Joppe*, waar hij op den 30sten Maart 1831 behouden aankwam. Gelijk van verscheidene andere plaatsen, dorpen en steden, wordt in 't bijzonder van *Jeruzalem* gewaagd, en van des Schrijvers waarnemingen, ontmoetingen en bezoeken aldaar, te *Bethlehem*, *Jericho*, *Balbeck*, *Zahle* en eenige weinige andere plaatsen, terwijl er ook iets voorkomt over den *Jordaan* en den *Libanon*. Het verhaal eindigt met de terugkomst te *Smyrna*. De Schrijver blijkt een Godsdienstig Engelschman te zijn, vervuld met edele christelijke gevoelens, en gedreven door de zucht, om wat nuttigs te zeggen. Ten blijke hiervan willen wij wel voor den lezer dit staal overnemen.

» Van Calymno vervolgden wij onzen weg naar Samos, het hoog geheimzinnige Patmos ter linkerzijde latende. De hoofdigheid van onzen kapitein was hier oorzaak, dat de vervelende reis nog bijna

drie

drie dagen gerekt werd. In plaats van ten westen van Samos om te zeilen, gelijk hij gemakkelijk en spoedig zoude hebben kunnen doen, drong hij er, in weerwil van alles, wat wij er tegen mogten inbrengen, en van hetgene zijne meest bevarene matrozen hem aanrieden, halstarrig op aan, den oostelijken doortogt te nemen, door de naauwste straten, tusschen het eiland en de vaste kust, waardoor wij in de diepe golf van Samos of Ephesen besloten geraakten."

» Deze omstandigheid gaf een' mijner reismakkers (aan wien ik ook de herinnering er van te danken heb) en mijzelven aanleiding tot het vinden eener opheldering van iets, dat anders moeijelijk te verklaren schijnt, in het verhaal der reis van den Apostel Paulus. Deze opheldering mede te deelen, was de voornaamste oorzaak, die mij aanspoorde tot het geven van dit kort verslag onzer zeereis, daar ik mij overtuigd houde, dat niets, hoe gering op zichzelven, onverschillig mag gerekend worden, wanneer het strekken kan tot betere verklaring der Heilige Schriften. Wanneer men de geschiedenis van Paulus bezoek te Mylete (Handel. XX) naleest, valt het niet gemakkelijk te begrijpen, waarom hij *langs* de golf van Ephesen zeilde, en zich (schijnbaar buiten zijn' weg) naar Mylete begaf, met oogmerk om daar eene zamenkomst te hebben met de Ephesische Ouderlingen, om welke te ontbieden hij iemand naar Ephesen *terug* zond. Wij zelve moesten thans, gedurende twee dagen, met

met alle onze krachten tegen den wind opwerken, eer wij buiten de golf van Samos of Ephesen konden komen, schoon het te vermoeden is, dat ons vaartuig hiertoe veel beter geschikt was dan eenig schip, tijdens de reis van den Apostel. Had hij dus in eenig gedeelte van het jaar, doch meer bepaaldelijk in het voorjaar, (en zijne reis had kort na Paaschen plaats, » want hij spoedde zich, om, zoo het hem mogelijk ware, op den Pinksterdag te Jeruzalem te zijn,") de reis naar Ephesen, dat aan het einde der diepe golf gelegen is, gemaakt, dan zoude hij noodzakelijk, ten gevolge der westelijke winden, die hier het grootste gedeelte van het jaar, gelijk een *mousson*, waaijen, verscheidene dagen zijn opgehouden, hetwelk juist de zaak was, die hij wilde vermijden: » want Pilatus (*) had voorgenomen Ephesen voorbij te varen, om geen' tijd in Azië te verslijten (†)" Hij zeilde derhalve langs de windzijde van Samos, en landde te Trogyllium; voer van daar naar Mileten, en zond toen een' bode, om de Ouderlingen van Ephesen bij zich te ontbieden; zijn schip te Trogyllium verlatende, en hetzelve na de bijeenkomst weder beklimmende, opdat het niet mogt opgehouden worden door terug te loopen naar Mycali, maar zich voorwaarts naar Patmos begeven, om vandaar de reis, voor den

(*) Zoude dit geen drukfout zijn, en Paulus moeten wezen. DE REDACTIE.

(†) Deze tekst wordt in het oorspronkelijke werk in het Grieksch aangehaald. VERT.

den wind, naar Coös te vervolgen: » En het geschiedde, toen wij van hen (de Ephesische Ouderlingen,) gescheiden waren, zoo liepen wij *regt* uit, en kwamen te Coös." (Hand. XXI.) Wanneer de winden in den Archipel, tijdens het leven van den Apostel Paulus, gelijk alle andere groote natuurverschijnsels, dezelfde waren als tegenwoordig, en de zeelieden daarvan, gelijk men onderstellen moet, genoegzame kennis droegen, dan sloeg Paulus juist den geschiktsten weg in, om zijne reis te bespoedigen; en ik zie geene mogelijkheid, om op eene andere wijze voldoende te verklaren, waarom hij zóó handelde, *om tijd te winnen.*"

» Eindelijk geraakten wij buiten de straat van Samos, *en bereikten* de engten van Scio."

Schoon dit verhaal voor hen, die bekend zijn met de geschiedenis, bijzonder van Kanaän, niet zeer intressant is, levert het echter geene onaangename lectuur op, welke wegens eenige goede aanmerkingen zelfs ook nuttig werken kan. De Vertaler heeft hier en daar, onder aan, ook eene goede noot geplaatst. Het uiterlijke is net.

De STAATSGESCHIEDENIS *van* Indië, *van* 1784 *tot* 1823. *Naar het Engelsch van den Generaal-Majoor Sir* JOHN MALCOLM. *G. C. B., K. L. S., F. R. S. enz. enz. enz. Door* J. OLIVIER, JOH. ZN., *voorheen Secretaris te* Palembang *op* Sumatra. *In twee Deelen. Eerste Deel.*

Deel. Te Arnhem, *bij* C. A. Thieme, 1829. *IV en* 382 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* ƒ 3.90.

Deze Staatsgeschiedenis van Sir J. MALCOLM is zeer redeneer- en oordeelkundig geschreven; men proeft er overal den man in, die als Engelsch Schrijver de zaken voorstelt, wikt en weegt; en als beminnaar der geschiedenis niet alleen de gebeurtenissen, daadzaken en personen doet kennen, maar ook de oorzaken, redenen en gronden met veel ijver en schranderheid naspoort. Men vindt hier eerst eene beredeneerde Inleiding over het eerste bezit van *Britsch Indië*, en de aanvankelijke uitbreiding van het gezag der Oost-Indische Compagnie in dat land, beginnende reeds eenigermate met het laatst der XVde Eeuw, en gewagende dus van de onderscheidene octroijen of charters van tijd tot tijd aan de maatschappij van kooplieden verleend, bekend onder den naam van *compagnie*, terwijl dit kort overzigt eindigt met de herinnering, aan de bill van den schranderen Heer PITT in 1784, waarbij FOX geheel het onderspit delven moest.

Deze bill wordt vervolgens in het IIde Hoofdstuk beschouwd, en verder het bestuur daar vermeld van Lord CORNWALLIS, die bij eene parlements-akte van 1786 tot Gouverneur-Generaal van *Indië* benoemd werd, terwijl dat Hoofdstuk eindigt met eenige aanmerkingen over den toestand van *Indië*, toen deze edelman naar *Europa* terugkeerde.

In

In het IIIde Hoofdstuk wordt de staat van zaken en het gebeurde in *Indië* geschetst met aanmerkingen, onder het beheer van zijnen opvolger Sir JOHN SHORE, vooral met opzigt tot het staatkundige. Deze Gouverneur tot Pair in *Engeland* verheven, zeilde in het begin van het jaar 1798 naar *Engeland* terug, en zijn opvolger de Marquis WELLESLEY, kwam den 26sten April van dat jaar in het *Britsch Indië* aan. Het is dus de geschiedenis onder zijn bestuur, dat in het IVde Hoofdstuk beschouwd wordt. Ook hier wordt, 't geen wij zeer goedkeuren, weder vooraf een overzigt gegeven van den staat der zaken bij de aanvaarding van zijn belangrijk bewind, en na de in sommige punten althans zeer naauwkeurige beschrijving der gebeurtenissen, oorlogen en uitbreidingen van de Engelsche magt, het een en ander ter beoordeeling aangemerkt, over de voornaamste maatregelen van zijn bestuur. Na de herinnering, dat Lord WELLESLEY *Indië* op den 20sten Augustus 1805 verliet, heeft MALCOLM op deze wijze hulde gedaan aan 's mans verdiensten.

» Het zoude hier te wijdloopig zijn een overzigt van alle mindere inrigtingen en maatregelen van Lord Wellesley's bestuur aan te bieden: het zal voldoende wezen, kortelijk aan te merken, dat zij allen in den zelfden geest van wezenlijke verbetering van den Britsch-Indischen staat beraamd en uitgevoerd werden, als die, welke zoo even zijn aangestipt, en dat zij altijd het algemeene welzijn

tot

tot hoofddoel hadden. De gevolgen zijner beheering in Indië deden het gansche land van toestand veranderen, en eene reeks van niet minder gewigtige dan buitengewone gebeurtenissen gaf in dat gedeelte van den aardbol eene geheel nieuwe gedaante aan het Britsche gouvernement, hetwelk, bij het einde van Lord Wellesley's bestuur, alle overige staten van Indië in magt overtrof, en thans ongehinderd zoodanig stelsel van staatkunde aannemen konde, als met zijne belangen en nieuwe betrekkingen meest overeenstemde. Uit den aard der voorgevallen gebeurtenissen, en de wijze, op welke de Britsche magt zoo hoog was gestegen, moest voor een' afzonderlijken tegenstand of een vijandig bondgenootschap alle vrees verdwijnen. De misnoegdheid van Sindia en de voortdurende vijandelijkheden van Holkar konden geene gevaren meer te weeg brengen, alzoo deze volkshoofden, gelijk reeds bemerkt is, te diep vernederd waren, om aan het Britsch gouvernement eenig ander nadeel te berokkenen, dan eene financiële opoffering, die, wel is waar, ten gevolge der uitvoering van groote en kostbare maatregelen, thans nog drukkend was, doch eerlang niet meer gevoeld zoude worden, alzoo de algemeene vermeerdering der inkomsten van den staat, en de wijze bezuinigingen, door Lord Wellesley ingevoerd, de geldmiddelen in weinige jaren dermate moest vermeerderen, dat er, na aftrek van alle gouvernementsuitgaven, eene aanzienlijke overwinst zoude overblijven."

» Het

» Het volkomen slagen van Lord Wellesley's regeringsmaatregelen, in Indië is inderdaad verbazend; en deze verbazing vermindert niet, wanneer wij het plan, naar hetwelk hij dit uitgestrekte rijk bestuurde, meer van nabij beschouwen. Zijn groote geest overzag het geheele staatsgebouw, en die geest bezielde in meer of minderen graad elken ondergeschikten ambtenaar; zijn gezag werd even stipt in het afgelegenste oord van Britsch-Indië als in Fort William geëerbiedigd; allen streefden naar zijne goedkeuring; ieder schrikte op het denkbeeld van zijne ontevredenheid; zijn vertrouwen in de hoofdambtenaren, welke hij met de uitvoering zijner bevelen belastte, was onbepaald, en zij werden altijd door zoodanige beweegredenen, welke slechts aan een edel gemoed ten spoorslag verstrekken, tot werkzaamheid en ijver aangevuurd. Hij schonk even gaarne bewijzen van goedkeuring, als hij met wederzin berispte. Hij was langzaam in beraad, maar snel in uitvoering. Hij verwachtte de grootste inspanningen van hen, die onmiddelijk geroepen waren, om zijne bevelen in het werk te stellen, terwijl hij hen altijd zorgvuldig van alle belemmeringen bevrijdde, welke uit noodelooze dienstformen of ongepaste aanmatigingen van ondergeschikte ambtenaren konden ontstaan. Het was zijn stelregel zijne agenten met al de magt te bekleeden, welke zij immer konden behoeven om zonder storenis zijne voorschriften en bevelen ten uitvoer te brengen, en aan dit edelmoedig vertrouwen in de

de mededeeling van volstrekt gezag aan verdienstelijke officieren en ambtenaren, is men buiten kijf het bewonderenswaardig geluk van Lord Wellesley's bestuur, in groote maat verschuldigd."

» Zij, die weten, aan welke tegenpartijders mannen van uitstekende verdiensten op dit wereldrond altijd zijn blootgesteld 140) zullen zich niet verwonderen, dat in Groot-Brittannië het bestuur van Lord Wellesley met vooroordeel en hevige bestrijding te kampen had, en dat in Europa velen, door onvolledige en onjuiste berigten, derwijze, ofschoon slechts voor eenen tijd, verbijsterd werden, dat zij het roemwaardige bestuur van Lord Wellesley even zeer laakten als zij dat behoorden te prijzen. Maar — weldra triumfeerde de waarheid, en de afgetreden gouverneur-generaal geniet thans, in de welverdiende hooge vereering en bewondering zijner landgenooten, het kostelijkst loon voor de uitstekende verdiensten, welke hij tot heil zijns lands op de grootmoedigste wijze heeft aangewend."

Het Vde Hoofdstuk schetst het tweede korte bestuur van Lord CORNWALLIS, en dat van Sir GEORGE BARLOW, tot het sluiten van den vrede met JESWUNT-ROW-HOLKAR. Het VIde vermeldt het gebeurde onder het bestuur van Lord MINTO, die in de maand Julij 1807 in Indië aankwam, en schetst den

140) Eene waarheid, welke ook de jongste geschiedenis van *Nederlandsch*-Indië maar al te zeer bevestigd heeft.

den toestand der onderscheidene Indische staten, tijdens zijne aankomst en onder zijn bewind. Het VIIde Hoofdstuk eindelijk vangt aan met de vermelding, dat de Marquis HASTINGS in 1813 met het gezag van Gouverneur-Generaal in Indië aankwam; beschouwt de uitoefening van zijn ruim negenjarig bestuur en wordt besloten met de aanwijzing der goede gevolgen van hetzelve en de openbare erkentenis van het Britsche oppergezag in Indië.

Dit boekdeel is zeker met veel oordeel en kennis van zaken geschreven, het bevat veel belangrijks omtrent de Indië, maar onder de goede aanmerkingen vindt men er ook, welke men aan eenen Engelschman vergeven moet; en het was ons dus ook aangenaam, van den vertaler wel eens eene tegenaanmerking aan te treffen. De lezing van dit werk is uit zijnen aard niet aangenaam, maar het belang des onderwerps houdt de aandacht gaande, en men herinnert zich gedurig, 't geen men van elders reeds van tijd tot tijd vernam, aangaande het hier successivelijk gemelde. Als het tweede deel ons daartoe wordt toegezonden, zullen wij er ook eenig verslag van mededeelen.

HANDLEIDING tot de kennis der Dijksbouw en Zeeweringkunde, door ABRAHAM CALAND, *Ingenieur van de eerste klasse bij 's Rijks Waterstaat, Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Eerste Deel, met vier Platen. Te*

 Zie-

Zierikzee, *bij* J. van de Velde Olivier, *Boekdrukker en Boekverkooper*, 1833. *XXVII en* 393 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 6.

Allerbelangrijkst is voorzeker het onderwerp, waarover dit boekwerk handelt, vooral voor een land als het onze, doorsneden met rivieren en stroomen, en gewoekerd uit de moerassen. Het moge onregtvaardig zijn, gelijk het waarlijk is, dat soms de vreemdeling hetzelve een kikvorschen-land noemt, — een LODEWIJK BONAPARTE, die ons vaderland eenigzins nader ten tijde van zijn ons altoos nog heugend verblijf (treuriger gedachtenis!) leerde kennen, moge, in zijne *Documens Historiques de la Hollande*, hier ook aangehaald, zeer Hyperbolisch zich hebben uitgedrukt, gelijk niemand der zaken kundig betwijfelen zal; waar is het evenwel, dat het water onze vriend en tevens onze vijand is, waarop wij Nederlanders altoos het oog moeten vestigen en waar tegen wij altijd nu eens defensief, dan offensief hebben te handelen, en waaromtrent wij zorgen moeten met alle mogelijke inspanning en groote vlijt niet alleen, maar ook zonder zware kosten te ontzien, dat hetzelve ons geen geducht nadeel toebrenge, maar alleen die voordeelen oplevere, waardoor wij in staat zijn den rang te handhaven, dien wij wel en wettig door den Goddelijken zegen en met moeite, vlijt, kunde en arbeid, onder de volken van *Europa* gelukkig verkregen hebben.

Hoe veel ten deze ook reeds van vroegere Eeuwen

wen af, door onze vaderen, gedaan en later tot stand gebragt en verwezenlijkt is, men zou zich zeer bedriegen, indien men zich wilde laten diets maken, dat ten deze reeds de volkomenheid bereikt ware. Het geëerbiedigde Hoofd onzer Regering heeft getoond en uit menige verordening, besluit en inrigting bewezen, dat hij levendig overtuigd is van de noodzakelijkheid, om ten deze voorwaarts te blijven streven, gelijk ook Neêrlands beminde Kroonprins doet blijken, ten deze volkomen met zijnen wijzen Vader gelijk te denken, in dat gewigtig stuk, die daarom ook de opdragt van dit wetenschappelijk werk wel heeft gelieven aan te nemen.

Het is ons een bijzonder genoegen te kunnen verzekeren, dat dit werk, voor zoo verre wij althans kunnen oordeelen, deze onderscheiding zeer waardig is. De inrigting van ons Maandschrift laat wel niet toe, om eene breedvoerige recensie van hetzelve daarin te leveren; maar wij achten ons echter verpligt, er den lezer eenig verslag van te geven, om daardoor ook het onze aan te wenden, ter bevordering van het allerheilzaamst doel des geëerden kundigen Schrijvers, ten voordeele ook van ons dierbaar vaderland.

Dit werk is deszelfs aanwezen verschuldigd, aan eene door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te *Middelburg* uitgeschrevene prijsstof, voorkomende in deszelfs *programma* van 1 April 1819. Daar echter de bestuurders van hetzelve een antwoord wenschten, bij wijze van *Aphoris-*

ten of korte stellingen, en CALAND begreep, dat er waarlijk behoefte was aan een meer uitvoerig en wel beredeneerd leerboek, kon hij niet besluiten, om eene nieuwe poging aan te wenden, ten einde te trachten bepaaldelijk aan dat verlangen te voldoen.

Ondertusschen volgde er, niettegenstaande eene herhaalde opwekking, geen antwoord op de uitgeschreven vraag, en zulks had ten gevolge, dat CALAND tot het besluit kwam, om deze Handleiding verder te bewerken, en in het licht te geven. Laat ons, ten einde er te beter over te kunnen doen oordeelen, hem zelven hierover hooren.

»De overweging dus, dat er, op eenige weinige verspreide stukken na, die slechts over enkele aangelegene en meestijds zeer ingewikkelde vraagstukken van 's lands waterstaat handelen, geen werk van dezen aard, althans niet in onze taal, bestaat, en dat daarvan het ongelukkig gevolg is, dat vele der eerstbeginnenden in het vak, langen tijd, als in het duistere omtasten, en zelfs in vergevorderden leeftijd niet dan zeer weinige vorderingen gemaakt hebben, zoodat menige verkeerde uitslag, van menige verkeerde beschouwing en behandeling, de ontwijfelbaarste bewijzen oplevert, tot aanmerkelijk nadeel van polders en landen, zoowel, als van 's lands schatkist, die vaak in het te kort der landen of polders voorzien moet; het nederig vertrouwen, dat mijn arbeid, hoe onvolledig ook, aan velen nuttig zoude kunnen zijn, inzonderheid aan polderbesturen

of

of dijkscollegien, aan dijkgraaf- heemraad- of waterschappen en hunne geëmploijeerden; aan agenten van het sijndicaat; aan rentmeesters van het domein, en aan stedelijke besturen, die kanalen, havens, dijken en zeewerken onder hun beheer hebben; aan aannemers van publieke werken; aan opzigters en élèves van den waterstaat, welke de athenaea of hooge scholen verlaten, om hunne loopbaan in het werkdadige aan te vangen, en misschien ook aan eenige mijner medeleden van het corps Ingenieurs van den waterstaat; terwijl welligt andere mijner achtingwaardige ambtgenooten er eenige nuttige wenken in vinden zullen, om deze of gene verschijnselen uit een nieuw gezigtspunt te beschouwen; in sommige hunner projecten en werken verbeteringen of wijzigingen te brengen, gelijk aan mij, onder het nadenken en schrijven van dit werk, geschied is, en dat zij even daardoor meer licht over deze of gene zaak zullen verspreiden, welke door mij verkeerd of gebrekkig mogt behandeld zijn; of wel, dat zij hieruit aanleiding zullen ontleenen, om nieuwe waarnemingen te doen, en daaruit nieuwe théorien te ontwikkelen; andere of verbeterde constructien uit te denken, en alzoo aan te vullen, wat ik opengelaten heb; en dat er alzoo eindelijk eens een, in alle opzigten, geschikt handboek, in dit voor Nederland zoo gewigtig vak, in het licht zal treden, waaruit ook de hooge Staatspersonen de noodige kundigheden zullen kunnen opzamelen, ter juiste waardeering van de aan hun oordeel onder-

worpene projecten van waterstaatswerken: — ziedaar, lezer! de redenen, welke mij hebben doen besluiten, om mijn vroeger geschreven en aan de Maatschappij ingezonden werk, na hetzelve herzien; en hier en daar eenigzins vermeerderd te hebben, *nu* in het licht te stellen, *nu* er bij het Zeeuwsch genootschap geen antwoord ontvangen is op deszelfs, bij herhaling uitgeschreven', prijsvraag; om hier niet te spreken van de aanmoediging, welke ik daartoe, op eene hoogstvereerende wijze, ontvangen heb van den edelen Prins van Oranje, die, als bevorderaar en aanmoediger van kunsten en wetenschappen, zich eenen even schitterenden naam voorbereidt, als zijn hooge roem van Veldheer, dien met Nederland onsterfelijk heeft gemaakt."

De hoofdzakelijke inhoud is naauwkeurig, in 14 pagina's, vooraan, door den Schrijver opgegeven. Dit deel behelst deze drie afdeelingen. De eerste handelt over de duinen en dijken, als de hoofdwaterkeeringen, waarmede de onder het waterpas der zee gelegen landen, tegen overstrooming beveiligd worden; en dus over derzelver afstand van de boorden des vaarwaters, geschiktste strekking, vereischte hoogte, beste profil en bewerking, bijzonder over slappe gronden. De tweede afdeeling spreekt, over de strand- of oeverdefensie tegen de golven en stroomen, en de beste middelen daartoe, en kosten, met eene zorgvuldige onderscheiding en beoordeeling. De laatste afdeeling eindelijk behelst het onderrigt over de duin- en dijksdefensie, met

de

de wijze hoe, en derzelver onkosten, en eene beschrijving der materialen, derzelver hoedanigheid, afmetingen, enz.

Redeneringen, aanwijzingen, aanmerkingen, casuspositien, voorbeelden, voorslagen, berekeningen wisselen hier elkander af, — gedurig wordt gewezen op de achter aan gevoegde uitslaande duidelijke platen en niets verzuimd, om aan deze Handleiding, bijzonder voor de bedoelde lezers, de vereischte naauwkeurigheid en duidelijkheid te geven, terwijl nu en dan ook gelegenheid gegeven wordt, om te zien, waar men verder te regt kan komen.

Ons verpligt achtende om ons gunstig verslag door eene proeve ter verdere aanbeveling te bevestigen, kiezen wij daartoe het volgende, over de *hoofden.*

a. »De klei is, na den steen, ongetwijfeld de duurzaamste stof, waarmede men eenige zeewering kan oprigten; daar zij, buiten alle andere, tot heden in gebruik zijnde bouwstoffen, de meeste soortgelijke zwaarte bezit, en aan geene vertering van de lucht of knaging des zeeworms onderhevig is. De klei bezit, daarenboven, ook onderlingen zamenhang, en is ondoordringbaar voor het water; twee eigenschappen, welke de steenen op zich zelven, zonder metselspecie, missen. Met oordeel aangelegd, en op deze of gene wijze met eenigerlei defensiewerk bedekt zijnde, verduurt de klei, even als een rots, alle de uitwerkselen des oceaans, en is bijgevolg, ook voor zeehoofden, buiten eenig

ander materiaal, na den steen, ontwijfelbaar de verkieslijkste."

» Zoodanige hoofden nu, kunnen overal op de stranden van klei opgeworpen wórden, waar men dezelve slechts droog kan bewerken, en derhalve van het laagwater af naar boven, over het natte en drooge strand heên; wordende de klei daartoe slechts in dunne lagen onder het begeerde profil opgevoerd, aan de teenen genoegzaam ingespond, en alzoo van zee af begonnen en landwaarts vervolgd. Op plaatsen echter, waar eene zware zee staat, moet de klei ieder getij behoorlijk bedekt en beveiligd worden, eer de volgende vloed het werk kan bespoelen of de golven er op kunnen aanvallen."

» Zoodanige bedekking kan op drie verschillende wijzen verkregen worden:"

1°. » Door eene enkele krammat van stroo, of wel van riet en stroo te zamen."

2°. » Door eene krammat, voorzien met een gewoon rijsbeslag; en"

3°. » Door eene laag puin en daarover eene geslotene bekleeding van Doornikschen- of Noordschen steen."

» De plaatsen, of gedeelten van een hoofd, welke alleen met *krammat* afgedekt, genoegzaam kunnen volstaan, zijn diegene, welke boven het dagelijks hoogwater gelegen zijn, en die dus niet, dan met gierstroomen en stormvloeden, beloopen worden; waar de klei gevolgelijk gewoonlijk zeer droog en hard

is,

is, en even daarom betere geschiktheid heeft, om met eene mindere sterke defensie te kunnen volstaan, dan de lagere gedeelten, die dagelijks door de vloeden bespoeld worden."

» Het *rijsbeslag* is inzonderheid tot bekleeding van die plaatsen des hoofds geschikt, welke dagelijks door het zeewater bespoeld worden, omdat zij als dan het duurzaamste is. Dat beslag mag bijgevolg niet te hoog, en daardoor aan de uitdrooging der lucht en zon blootgesteld liggen, vermits het rijshout als dan spoedig verteert en krachteloos wordt; iets, hetgeen niet het geval is met de krammat, welke, integendeel, slechts eenige malen in het jaar, bij voorb. met de gierstroomen, door het *zeewater bespoeld* wordende, veel meer vermogen *bezit*, dan wanneer zij dagelijks nat wordt, hetgeen haar zwak en spoedig verrot maakt. Evenmin ook mag het rijsbeslag te laag aangelegd worden, ten einde niet aan de knaging des zeeworms, dat voor hetzelve zoo vernielend insect, blootgesteld te zijn. Immers is het aan de zeekusten genoeg bekend, dat de zeeworm al het hout, dat steeds in het zeewater, of gedurende eenigen tijd aan deszelfs invloed blootgesteld ligt, inzonderheid het dunne rijshout, in korten tijd, en in warme zomers zelfs in weinige maanden, geheel doorknaagt en weêrloos maakt. Deze inknaging schijnt zich echter niet veel hooger, dan het laagwater der doodstrooms-ebben, uit te strekken; doch van dáár veelligt tot op den bodem der zee, zoo ver er hout

is,

is, zelf in eene grootere mate voort te gaan; zoodat, hoe lager men afdaalt, hoe grooter dit kwaad woedt. Het rijsbeslag moet dus op de hoogte van gewoon hoogwater aanvangen, en althans niet lager aangelegd worden, dan tot aan de gewone doodstroomebben, of wel tot aan de grenslijn, van waar de zeeworm benedenwaarts zijne verwoesting aanrigt. Van daar verder naar beneden, in het gebied des zeeworms, tot aan de laagste ebben, komt inzonderheid de *beglooijing*, of *geslotene bekleeding van puin en Doorniksche- of Noordschensteen* te stade, zoo als men die constructie op het einde van dit Deel omschreven vindt; terwijl verder, beneden laagwater op de onderzeesche oevers en dus in den stroomweg, de gewone rijszinkstukken te pas komen, die tegen den zeeworm met schorgrond en puin bestort en gedekt worden."

» Het rijsbeslag alzoo op nieuwe gronden aangelegd wordende, moet tegen het uitzuigen dier gronden vooral zorgvuldig bewerkt worden, en van eene constructie zijn, zoo als hierna in § 103 is beschreven, waarbij inzonderheid gelet is, zoo als behoort, op eene behoorlijke inspounding der teenen van het hoofd in het strand; welke teenen, daarenboven, met eene laag klei voorzien zijn, zoo tot meerdere vastheid der staken van het rijsbeslag, als om de onderloopsheid derzelve voor te komen, als zijnde een der aangelegenste punten, waarop in dezen te letten valt; omdat zij, ontbloot zijnde, ligtelijk door de golven opgebroken, en het hoofd mitsdien

aan

aan groote schaden zoude blootgesteld worden: doch, het is zeer moeijelijk, de juiste diepte dezer insponding te bepalen. Het is bekend, dat, als bij een stormvloed alle ongunstige omstandigheden te zamen loopen, sommige plaatsen in de hoogere strandsgedeelten ligtelijk tot eene halve el diepte tijdelijk verloopen, en men handelt daarom voorzigtig, om op onze, dagelijks aan verandering blootgesteld zijnde, stranden, de insponding ten minste tot de gezegde diepte beneden hare oppervlakte te bepalen. Meer zeewaarts, op de lagere, natte strandsgedeelten, kan men de insponding van 50 tot 25 duim diepte verminderen; doch men plaatse, in allen gevalle, langs de teenen eenen enkelen op zich zelven staanden vlechtuin, om, bij het mogelijk standverlies, de koppen van het rijs des beslags tegen de golven te dekken, niettegenstaande men daarmede eigenlijk het ontgronden niet voorkomen kan. Somtijds echter kan men, door de toewelling van het zand, de vereischte diepte der insponding moeijelijk of in het geheel niet bereiken, en waar dit volstrekt onmogelijk is, is men genoodzaakt, om een plat stortbermtje langs de teenen, goed met dezelve verbonden, aan te leggen, hetwelk door eenige digt gesloten zware steenrijen geballast, met het verloop des strands zal nazakken, en alzoo de opbreking der teenen voorkomen."

» Intusschen moet men bij deze bewerking der verschillende wijzen van bedekking, die men als

zóó vele gedeelten des hoofds zoude kunnen aanzien, bovenal in het oog houden, dat het hoofd overal als een aan elkander verbonden ligchaam worde bewerkt, en de overgang van de eene tot de andere defensie daaraan volstrekt niet schadelijk kan zijn, noch zwakke plaatsen kunnen aanduiden. De kleilagen moeten derhalve geregeld doorgewerkt worden, en bij de scheiding der krammat en het rijsbeslag, gelijk ook bij deze en de steenbekleeding, een beschoeijingje van greinen- of eikenhout worden gesteld, ter hoogte van omtrent eene halve el, van boven juist met de oppervlakte en bijgevolg met de ronding van het hoofd overeenkomende, van achteren verzekerd tegen paaltjes van hetzelfde hout, die op behoorlijke afstanden van elkander ingeslagen zijn, gelijk ook tot dat einde de steenglooijing zóóver over het rijszinkstuk, dat stroomwaarts van de steenglooijing komt, moet heengetrokken worden, als met mogelijkheid bij zeer lage ebben kan geschieden, opdat de golven er geen, althans slechts eenen geringen, invloed op kunnen uitoefenen."

De stijl is vrij goed, de druk duidelijk en de uitvoering lofwaardig. Wij zijn verlangende naar het tweede deel, en wenschen dat de kundige, theorie en praktijk vereenigende Schrijver zijn heilzaam oogmerk zal bereiken.

POE-

POEZIJ van Mr. B. W. A. E. SLOET VAN OLDHUIS. *Te* Zutphen, *bij* W. J. Thieme, 1834. *IV en* 79 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.80.

Deze verzameling van Dichtstukjes, hier met eene bevallige zedigheid het publiek aangeboden, hebben wij met genoegen gelezen. Zij behelst aangename proeven van des Dichters geoefend verstand en van zijne gemaakte vorderingen in de edele poezij. Hij heeft de vlugt niet te hoog genomen, maar zijne krachten doorgaans wel berekend. Men ziet het de hier geleverde zangen aan, dat de meeste van vroegeren leeftijd zijn, evenwel wordt nergens de kieschheid beleedigd, welke zelfs ook in het minnedicht bewaard behoort te blijven. De eerste helft bestaat uit Erotische poëzij, terwijl de andere mengelstukken behelst. Het Dichtstukje *onze Toekomst* getiteld, zal zeker niet het minst bevallen, wij laten het daarom hier ter proeve volgen;

Soms speelt een heldre lach langs donkre wezenstrekken,
Gelijk een zwoele wind, die 't gloeijend landschap koost,
De nevlen smelten weg, die mijn gelaat bedekken,
Een licht gaat op, en schenkt mijn hart en warmte en troost.
Ook gij, gij kent het zoet der dichterlijke droomen,
Waarbij het heden vlugt, omsluijerd van verdriet.
Zoo,

Zoo, zalig weggevoerd op dichterlijke stroomen,
 Daagt onze toekomst reeds, en leven we in 't verschiet;
Wij zwoegen reeds te zaam, zoodra de blijde morgen,
 Gluurt door ons vensterraam, tot de avondzon verdwijnt.
Maar 't zwoegen is ons heil, en ligt zijn ons de zorgen,
 Schoon ook geen glans van goud in onze woning schijnt.
Wij nooden op ons maal geen hoofsche stijve lieden,
 Doch waar een oude vriend den huisheer welkom is,
Wij kunnen kostbren wijn noch vreemde spijzen bieden,
 Maar gulle gastvrijheid zit voor aan onzen disch.
Van rozen en jasmin weet gij een krans te vlechten,
 En zet ze uit dartelheid uw dichter op het hoofd;
Toch kan aan uwen lof mijn hart alleen zich hechten,
 Warsch van een handgeklap, dat 's zangers oor verdooft.
Gij plukt het smaaklijk ooft, bewazemd door den morgen,
 En vlijt de mandjes vol met kostelijke vracht,
U biedt de rank haar druif, in 't dorrend blad verborgen,
 Die afhangt van de muur door al te zware dragt.
In 't winteravonduur, naar 't voorbeeld onzer Vadren,
 (Men lach', wat deert het ons? en noeme ons ouderwetsch!)
Verhoogen wij den geest in God gewijde bladeren,
 Of schenkt de wijze Cats een gulden levensles;
En komt de gure wind om onze woning fluiten,

waard

Terwijl een huislijk vuur op onze haardstee brandt,
Staat de arm verkleumde mensch bij ons niet vruchtloos buiten;
Wij geven, schaars bedeeld, toch nog met milde hand.
Wij schrikken voor geen last van 't al te zwoegend leven,
Maar dragen 's werelds ramp met opgeruimden zin;
Nog werd ons meerder goed, dan kwaad, op aard gegeven,
Ik ben, algoede God! zoo zalig in de min!
Is weer de dag voorbij, met voor mijn vrouw te zwoegen,
Dan valt zij, aan mijn zijde, op bloote (1) knieën neer,
En vouwt haar handen zaam, met heilig vergenoegen,
En bidt, en bidt voor mij, en dankt den goeden Heer.
De dag is wel besteed, nu mag de nacht ons laven,
Met een verkwikbre rust, in de armen van elkaar;
Wij hebben onzen dank den hemel opgedragen,
En sluimren, hart aan hart, als 't hoogst gelukkig paar.
o! Mogten wij op aard geen scheiding ondervinden,
Maar wek, barmhartig God! uit aardsche sluimering,
Die hier de zinnen streelt, ons, die te teeder minden,
Vereenigd tot den glans, die blinkt in hooger kring!
Zoo drijft een minnend paar, in weelde en lust verzonken,
In 't achtloos bootje, langs de golfjes, heen en weer,
En komt de blonde Auroor aan de oosterkimmen lonken,
Beidt hun de schoonste kust, aan de overzij van 't meer!

(1) Voor *bloote* hadden wij liever *hare* gelezen. Onder de emendanda, aan het slot genoemd, hadden

 ech-

Wij moedigen den Dichter aan, om op den wel ingeslagen weg voort te gaan, en ons ook eens op andere vruchten te onthalen, wanneer het hem daartoe aan geene gelegenheid ontbreekt.

DAGVERHAAL eener Reize, gedaan met Z. M. Linieschip de Zeeuw, aan boord hebbende Z. K. H. Prins HENDRIK, *derden zoon van den Prins van* Oranje, *naar de Noordsche Hoven en* Engeland, *in den zomer van het jaar* 1834. *Te* Utrecht, *bij* N. van der Monde, 1835. *VIII en* 160 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1.80.

Dit boekje pronkt op den titel met een fraai vignet, den grooten schouwburg te *St. Petersburg* voorstellende, waarvoor onzes inziens echter beter een ander gevoegd had, b. v. Z. M. Linieschip *de Zeeuw* aanwijzende, bij het verlaten der reede van *Texel*.

Het verhaal zelve is afgedeeld in acht Hoofdstukken; vangt aan met het hoofddoel van het zeereisje naar *Petersburg* en verdere Noordsche hoven, ten einde den jongen Vorst in de gelegenheid te stellen, om als Adelborst der eerste klasse zich meer en

meer

echter nog wel een paar andere genoemd kunnen zijn, b. v. pag. 76 staat *rijk*, lees *raik*, en op pag. 77 staat *den stem*, lees *de stem*.

meer in de Zeevaartkunde bekwaam te maken; en eindigt, met de gelukkige terugkomst op de reede van *Texel*, en het verlaten van het schip door Prins HENDRIK.

Eenige bijzonderheden, door den Schrijver opgemerkt en aangeteekend, worden hier medegedeeld, de verschillende ontmoetingen, ontvangsten, feesten en vermakelijkheden aangestipt, het een en ander omtrent de bezochte landen, steden en plaatsen herinnerd en eenige aanmerkingen en anekdoten vermeld, welke den Schrijver voorkwamen, den lezer welkom te zullen wezen. Vooral wegens den hoofdpersoon zal de Nederlandsche lezer, in een ledig oogenblik, dit verhaal met genoegen lezen en wel begrijpen, dat dit reisje ook voor de Heeren, die de eer hadden van den jongen Vorst te mogen vergezellen, alleraangenaamst zal geweest zijn. Om dit stukje wat meer uitgebreidheid te geven, zijn er nog een paar bijlagen achter gevoegd, welke omtrent 50 bladzijden vullen, behelzende de eerste: eene geschiedenis van KAROLINA MATHILDA, Koningin van *Denemarken*, benevens hare Ministers STRUENSÉE en BRANDT; en de tweede: een verhaal van de vermoording van GUSTAAF III, (ADOLPH) Koning van *Zweden*, door ANKERSTROEM, met zijne medepligtigen, uit het Engelsch.

Deze maken voorzeker een vreemd kontrast met het Dagverhaal, en staan hier niet op de regte plaats.

De KLUIZENAAR, *of de Rotsen van* Calabrië. *Een Tafereel uit de achttiende Eeuw. Door den Schrijver van* FERDINAND VAN BERGEN, *enz. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1834. 224 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.20.

De vrij zonderlinge bekeering van een paar adellijke jonge lieden, door eenen kluizenaar op de rotsen van *Calabrië*, is de hoofdinhoud van de hier geleverde en levendig verzonnen geschiedenis. Beide deze rijke jongelingen waren door de verleiding vrij bedorven, en op weg, om te trachten ieder zijne beminde te schaken en alzoo haar, zonder een huwelijk, te noodzaken hun ten wille te zijn, daar zij volstrekt geen oogmerk hadden met haar in eene heilige verbindtenis te treden, vooral niet, omdat zij niet van adel waren en hun geslacht dus onteerd zoude worden. De beminnelijke meisjes, twee zusters, zouden zich welligt hebben laten bedriegen en gevallen zijn, indien haar vader niet bijtijds het besluit genomen had, om haar in stilte op eene, naar hij oordeelde, veilige plaats, aan dat haar schadelijk gezelschap te onttrekken. Hierdoor nog meer aangevuurd, lieten de jongelingen niets onbeproefd om haar uit te vinden, en reisden zelfs naar *Calabrië*, waar zij, niet zonder grond, op het spoor meenden te zijn. Ondertusschen overvalt hen de nacht, zij verdwalen, geraken in de grootste verlegenheid, schrikken hevig, toen zij iemand, in hunne na-

nabijheid bespeurden, maken zich gereed om zich te verdedigen, en nu ontmoeten zij den kluizenaar, die hen vriendelijk toespreekt, hen in zijne hut ontvangt en hen overhaalt, om hem hunne bedoelingen open te leggen. Wederzijdsch vertrouwen grijpt plaats, de belang inboezemende vriendelijke grijsaard verhaalt hun ook zijne geschiedenis stuksgewijze, en eindigt dezelve op deze wijze:

» Ziet daar, mijne zonen! de levensgeschiedenis van eenen man, die aanvankelijk goed was, en de schoonste hoop deed voeden; maar die, verleid, zich van het pad der deugd verwijderde; menige zonde bedreef, en een volslagen booswicht werd, die niets te heilig achtte, maar alles aan zijne driften *opofferde; doch eindelijk*, door Gods goedheid, *op* zijnen verkeerden weg gestuit, en in staat gebragt werd, om tot het goede terug te keeren. Gij zaagt hieruit, van welke groote gevolgen eene enkele struikeling was. Denkt hierover na, en overweegt, of gij zoudt willen volharden in uw misdadig opzet, om twee onschuldige meisjes ongelukkig te maken, en u zelven hierdoor den weg te banen, om steeds dieper en dieper te zinken. Ik laat u thans alleen, en hoop morgen uwe gedachten te weten. — God zij u genadig!" —

Het gevolg is eindelijk, dat de jongelingen hun verfoeijelijk plan laten varen en heilig verklaren, zich met hunne beminden door een wettig huwelijk te willen laten verbinden. De kluizenaar is hun daarin behulpzaam, zij bereiken alzoo gelukkig hun

oogmerk, worden gehuwd, en de oude man laat zich bewegen, om zijne eenzame kluis te verlaten, ten einde nog getuige te zijn van hun geluk.

Kort daarop sterft hij, na van zijne jonge vrienden een zegenend afscheid genomen te hebben.

Men moet zich, onder het lezen, der Napelsche zeden en manieren van den hoogen adel herinneren, en bedenken, dat alle belijders van de Roomsch-Katholijke Godsdienst zijn, welke hier op het tooneel verschijnen, en dan zal men zich zeker minder ergeren. Er komen vrij aanstootelijke tooneelen voor, maar daarentegen ook bijzonderheden, welke dienen kunnen om losse jonge lieden, die gevaar loopen van op den weg der ontucht ten verderve te storten, te waarschuwen, door zich te spiegelen in de voorbeelden van de hier geschetste personen. Men moet echter wel Roomschgezind zijn, om het te kunnen begrijpen, dat de absolutie zoo gemakkelijk verkregen wordt, en aan te nemen, dat meest alles wat de hoofdpersonen betreft, eindelijk zeer wel afloopt. Maar het is een Roman. Wie lust heeft leze dan, lette vooral op het schadelijke en gevaarlijke der ondeugd, en zij op zijne hoede.

Drie VERHALEN van een' Dorps-Predikant. Uit het Engelsch vertaald. Te Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen, 1833. 251 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.60.

Deze verhalen verschillen in lengte en inhoud even

even zeer, doch geen van drieën verloochent deszelfs Engelschen oorsprong. Alle kunnen zij tot waarschuwing verstrekken en zijn ze onderhoudend geschreven.

De titels zijn: *De zonderlinge Gierigaard; de Schipbreuk* of de *Fatalist;* en *de Strooper*. Den inhoud zullen wij niet schetsen, om den lezer de verrassing niet te benemen. Het eerste, verre het grootste, daar het 160 bladzijden beslaat, is ons ook het meest belangrijkst voorgekomen. Bij het aangemerkte, aangaande het ellendig broodschrijven, dachten wij aan zekere uitdrukking in het korte Voorberigt, en verheugden ons met de voorstelling, dat de ongenoemde Vertaler zich in betere omstandigheden bevindt, dan zoodanig een middel van bestaan te behoeven. Het zij zoo!

Bij den aanmerkelijken voorraad van dergelijke weinig moeite kostende geschriften, die alleen voor verlorene oogenblikken geschikt zijn, ontvange ook deze vertaling eene plaats.

WINTERBLOEMEN; of ernstige en luimige Verhalen voor gezellige Avonden. Uit het Hoogduitsch. Te 's Gravenhage, *bij* A. Kloots, 1835. 231 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.40.

De winter levert wel de minste bloemen op, en ze zijn ook doorgaans van eenen min geurigen aard. Het zijn dan ook de zoodanige, welke ons hier

hier worden aangeboden. De verzamelaar heeft ze echter daarom zeker dezen naam niet gegeven, om zulks aan te duiden; maar ten einde dezelve tot tijdkorting in de lange winteravonden te doen verstrekken. Zij heeten, het eerste: *Hemelsblaauwe zijde*, of *Bekwaamheid wint vertrouwen;* het tweede: *Ooms Geboortedag*, een luimig verhaal naar opgegevene woorden; het derde: *Morgen hij of gij*, of *Wraakzucht;* en het vierde: *Kinderliefde en Huwelijkstrouw.* Het zijn alle vier romaneske verhalen, gedeeltelijk geschikt om afgrijzen te baren, en gedeeltelijk ook om de lachspieren in beweging te brengen. Belangrijk kunnen wij ze niet noemen, en men verliest waarlijk zeer weinig, wanneer men ze niet leest. Wij hebben dus ook geen lust, om den inhoud nader te schetsen, maar zeggen alleen, dat het luimig verhaal gewis beter bevallen zal, dan het akelige derde, dat ten minsten voor gevoelige lezers wel achterwege had mogen blijven. Ook is het eerste beter dan het laatste, 't welk zeer verkeerd werken kan. *Wat vertaalt men niet al!*

De WATERGEUS of de Nederlanden onder den Hertog VAN ALVA, *door* H. G. MOKE.

> Mementote operum patrum, quae fecerunt in generationibus suis: et accipietis gloriam magnam et nomen aeternum.
>
> 1 *Machab.* II: 51.

Uit het Fransch. Tweede Deel. Te Amsterdam,

dam, *bij* G. Portielje, 1833. 195 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.10.

Hebben wij, in ons Tijdschrift voor November l. l. bladz. 585 en verv. onze goedkeuring betuigd, over het eerste Deel dezes werks van den Heer MOKE, wij kunnen verklaren dit tweede Deeltje met geen minder genoegen gelezen te hebben. De geschiedenis is ook hier de onloochenbare grondslag gebleven, de tooneelen zijn levendig geschetst, de karakters goed volgehouden, en men krijgt overvloedig gelegenheid, om zich met aandoening te herinneren, hoe veel ons dierbaar Vaderland van het Spaansche juk en de woede der Roomsche inkwisitie *geleden* heeft, maar ook hoe zeer zich onze edele voorouders onderscheidden, hoe dapper zij zich gekweten en welk eenen luisterrijken zegen zij eindelijk, onder Gods zegen, door standvastigheid, moed en getrouwheid, en het nooit te hoog geroemde beleid, den heiligen ijver en de voortreffelijkste hoedanigheden van WILLEM I, den grondvester van Neêrlands vrijheid, verworven hebben.

Wij kunnen er dus niet aan twijfelen, of dit, oorspronkelijk in de Fransche taal geschreven, werkje, dat hier goed vertaald geleverd is, zal bij velen bijval vinden, en met goedkeuring gelezen worden. Met de overneming van het slot, eindigen wij onze korte beschouwing.

» Eenige weken verliepen er nog, vóórdat FERDINAND DE TOLEDO de *Nederlanden* verliet. In de

 maand

maand December vertrok hij eindelijk naar *Italië;* de smart, dat hij de Nederlanders niet had kunnen te onderbrengen, en de wroeging van nutteloos zoo veel bloed te hebben doen stroomen, met zich voerende. Toen hij op de grenzen was, ontmoette hij een luisterrijken troep jagers en jageressen, aan wier hoofd LODEWYK VAN WINCHESTER, alstoen Heer VAN GRIETHUIZEN, zich bevond, die, na zijn huwelijk, MARGARETHA naar een landgoed, dat hij in *Henegouwen* bezat, gebragt had. De hertog herkende hem, en onderhield zich met hem tot op het oogenblik, dat hij den paal met leliën beschilderd, welke het Fransch grondgebied aankondigde, gewaar werd. Hij slaakte alstoen eene diepe zucht: »Vaarwel, jongeling!" zeide hij; »blijf in uw schoon Vaderland, dat ik niet voor mijnen Koning heb kunnen bewaren: te vergeefs zal men schatten en manschappen verspillen voor eene onderneming, welke FERDINAND DE TOLEDO niet tot een goed einde heeft kunnen brengen. De Prins VAN ORANJE overwint; de vrijheid der Nederlanders is verzekerd, en vroeg of laat onder eenen NASSAU vereenigd, zullen zij zich slechts het vreemde juk herinneren, om des te meer het bestuur eens Konings te beminnen, dien zij, met eenen regtvaardigen hoogmoed, hunnen Landgenoot zullen kunnen noemen."

BER-

BERNARD en JULIA; of de Voorbeeldige Kinderen. Eene Geschiedenis, vrij naar het Hoogduitsch, van HEINRICH MULLER. *Te* 's Gravenhage, *bij* A. Kloots, 1834. 232 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1.25.

Wij hebben dit boekje met veel genoegen gelezen en prijzen het gebruik van hetzelve zeer aan. Het is regt onderhoudend geschreven, behelst edele gevoelens, dient ter vorming van het jeugdige hart, wekt ongevoelig tot een werkzaam leven op en doet de heugelijke gevolgen van een christelijk bestaan en gedrag, ook reeds in dit leven, kennen. De zachte geest en toon, welke hier heerschen, veraangenamen niet alleen de lezing, maar zijn ook bijzonder geschikt, om het hart te treffen en voor al wat goed is in te nemen. Onderscheidene lieve tooneeltjes wekken de aandoeningen op. De Recensent erkent ook gaarne, dat hij ook zelf meer dan eens geroerd werd. In één woord, deze plant van vreemden bodem mogt wel worden overgeplant. Wij kunnen ons niet onthouden een staaltje voor den lezer over te nemen.

»De feestelijke dag was aangebroken, waar op Emilius en Bernard, na afgelegde geloofsbelijdenis, door den Predikant ingezegend en tot leden van Christus gemeente zouden worden aangenomen. Dankbaar en getroffen was de vrome moeder. Toen zij allen in liefderijke gemeenzaamheid bij elkander waren,

ren, en beide de jongelingen in het zwart gekleed, nevens haar zaten, begon de klok voor het eerst te luiden."

» Hoort de klok, zoo sprak zij, dat is hare eerste uitnoodiging, die u roept, om spoedig in het Huis des Heeren te verschijnen. Men roept u tot de heiligste handeling, zoo eerwaardig en gewigtig als gij in uw gansche leven nog niet verrigt hebt. Voor God, den Alwetende, en voor de vergaderde gemeente zult gij de belofte afleggen, nooit van den weg af te wijken, dien de godsdienst, waarin gij onderwezen zijt, u aanwijst. God geve u kracht, die belofte getrouw te vervullen! streeft in uw gansche leven naar waarheid en deugd, strijdt tegen de verzoeking tot zonde, bewaart een onbevlekt geweten, door het geloof in God en door dankbare liefde voor de genade, waarmede Hij ook u heeft lief gehad, toen Hij zijnen eeniggeboren Zoon in den dood heeft overgegeven, opdat, wanneer gij gezondigd hebt, en met ootmoed en berouw Hem om vergeving vraagt, gij volkomene zekerheid zoudt hebben van Zijne vernieuwde gunst. Dat is uw Hemel op aarde, de bron van troost in de bitterste lijdensuren, dit verschaft u genoegens, die u nooit berouwen, zoo leeft gij tot eer van uwen Schepper en tot een sieraad van het Christendom. Het is mijn vast vertrouwen, mijn zoetste hoop, dat gij achtenswaardige, brave menschen zult worden, en daartoe alle noodige voorbereidingen ondergaat; dit zal mijn loon, mijne vreugde zijn, en den goeden

God

God zal ik daarvoor prijzen. Wat heb ik onder al het wereldsche, dat mij dierbaarder is, dan u, mijne kinderen, en wat zou mij meer kunnen bedroeven, dan wanneer het u, door uwe eigene schuld, kwalijk ging? O, gewis, gij zult als Christenen zoodanig leven, dat ik bij mijn sterven mij verheugen, u zegenen, en vertrouwen kan, dat ik u voorga in de zalige eeuwigheid, tot mijnen Vader en tot uwen Vader, waar wij te zamen voor altoos vereenigd worden. Met onuitsprekelijke dankbaarheid jegens God is heden mijne ziel vervuld, omdat zijne gunst mij dezen gewigtigen dag heeft doen beleven! Ach, hoezeer vreesde ik, mijn lieve Emilius, toen uw dierbare vader stierf, en gij nog een kind waart, dat mij de wijsheid ontbreken zou, om u wel op te voeden! God heeft het mij boven verwachting doen gelukken; is het uws Vaders geest mogelijk, kennis te dragen van uwe gezindheid, met vreugde ziet hij dan op u neder, treed dus in zijne voetstappen, die zich benaarstigde, om den wil te doen des Hemelschen Vaders. O, hoe loof ik God, dat hij mijne zwakke krachten onderschraagd heeft, zoo dat ik uwe moeder tot dus ver op aarde blijven kon. Laat ons het goede nooit vergeten, dat de Heer aan ons gedaan heeft. En wat zal ik u zeggen, mijn lieve Bernard, door den dood verloort gij vader en moeder, en ik genoot de eer, u te kunnen aannemen! geene dankbaarheid vorder ik van u, dan deze, dat gij getrouw en opregt beoefent, wat gij heden belooft."

» Toen

» Toen de klok zich nog eens liet hooren, om de gemeente op te roepen, legde de moeder de beide handen op de hoofden der kinderen en zegende hen., terwijl tranen hare wangen bevochtigden."

» De vergadering was zeer talrijk; statig en ernstig liet zich het orgel hooren. De weduwe had zich zoo geplaatst, dat zij hare kinderen zien, en de innerlijke aandoeningen waarnemen kon, die zich op hun gelaat openbaarden."

» Eenvoudig en schoon, overeenkomstig de heilige plegtigheid, was de toespraak des leeraars. Na het einde der plegtigheid vond hij nog gelegenheid, in het bijzonder tot Emilius en Bernard te zeggen: Emilius! gij zijt de zoon van eenen vromen vader en getrouwen dienaar des Evangelie's, die thans in de gewesten der zaligheid de vrucht en het genadige loon van zijnen arbeid geniet. O, hoe blijde zou hij geweest zijn, wanneer hij op deze heilige plaats u den vaderlijken zegen had mogen geven; ik doe het nu in zijnen naam, met de hartelijkste liefde jegens u: word nu het evenbeeld uws vaders, in wijsheid en godzaligheid, maar zie vooral op het volmaaktste voorbeeld van uwen Verlosser en vriend, vergeld alzoo de zorgen uwer edele moeder, die zij aan u besteed heeft, opdat zij aan u niets dan vreugde beleve! En gij, mijn waarde Bernard, gij hebt tot hiertoe getrouw de pligten van eenen dankbaren zoon jegens uwe weldadige pleegmoeder vervuld; ga voort, zoo als gij begonnen zijt, het goede lief te hebben en te beoefenen,

en

en God zal uwe zwakheid genadig verschoonen, uwe kracht ten goede versterken en u met Zijnen zegen op al uwe wegen vergezellen! Opregte christenen heeft God om u verzameld, die voor uw welzijn willen zorgen, benaarstig u, om hunne liefde steeds meer te verwerven, wees getrouw aan de belijdenis uws geloofs, tot in den dood, zoo bezit uw hart eenen vrede, die u de wereld niet geven kan, en beërft eens de kroon des levens!"

»Toen de jongelingen in de woning terug kwamen, vielen zij vol dankbaarheid en liefde in de armen der getroffene moeder, en beloofden haar, zoo veel zij konden, getrouw te blijven aan hunne belijdenis."

MEN-

MENGELWERK.

HET IS HETZELFDE WAT MEN GELOOFT, ALS MEN MAAR WÈL LEEFT;

OF

HET ONGERIJMDE, MISDADIGE EN VERDERFELIJKE DER ONVERSCHILLIGHEID IN DE ZAKEN VAN GODSDIENST.

Vervolg.

VIERDE BRIEF.

Aan den Heer S.

Mijnheer!

De onverschilligheid ontneemt der deugd hare drangreden en haar steunsel. Hoe gaat het toch mag men wel vragen met de zedelijkheid dergenen, die ons pogen diets te maken, dat het om het even is wat men gelooft, als men maar wèl leeft. Wij hebben al de uitersten gezien, en al vervalt men daartoe ook niet, men kan nogtans aan de vrucht zeer wel zien, op welk eenen boom zij gewassen is. Niet de waarheid en deugdelijkheid van beginselen, maar de voorkomende omstandigheden zijn hunne beweegredenen tot goed of kwaad, en op eigenbelang steunt al hun bedrijf. Zij zijn dus uit be-

beginsel zoo min kwaad als goed. Zij zullen eerlijk zijn, zoo lang het hun gemakkelijk valt; oneerlijk, zoodra zij hun fortuin niet anders maken kunnen. Zedigheid zal hun niet vreemd zijn onder matigen; maar in luchtigen kring zullen zij maar al te ligt tot ongebondenheid overslaan. Onder Godsdienstigen zullen zij uitwendigen eerbied voor de Godsdienst vertoonen, maar met den twijfelaar twijfelen, met den ongeloovigen niets gelooven, en met den spotter spotten. Het een valt hun zoo gemakkelijk als het ander; omdat alles hun onverschillig is. Ik zou zoodanigen mensch haast noemen, een mast- en roerloos wrak op de levenszee, het is een spel van golven en winden.

Maar gij zult zeggen: als men de deugd om de deugd alleen bemint, heeft men drangredenen genoeg, om deugdzaam te zijn. Ik heb daartegen niets in te leggen; maar om zoo wijsgeerig te handelen, moet men ook even wijsgeerig denken, en die zoo denkt, kan onmogelijk onverschillig omtrent de waarheid zijn. Maar de mensch uit het gewone leven is geen wijsgeer. Dit beleedige of vernedere den eenvoudigen niet, want, die wijsgeerigen onzin predikt, is het nog minder, of winderige ophef en ijdele aanmatiging moet voor billijke aanspraak en goed regt door gaan. De mensch uit het dagelijksch leven heeft daarom krachtiger drangredenen, vaster steunsel noodig. Het Evangelie geeft beiden, en zooveel te beter, als het zuiverder aangenomen en beleden wordt. »Wees volmaakt,"

 zegt

zegt het, »want uw Vader, die in de hemelen woont, is ook volmaakt." »Heb alle menschen lief, want zij zijn met u leden van een gezin." »Vergeef die u honderd penningen schuldig is; want God vergeeft u de duizend talenten, en zoo gij uwe naasten niet vergeeft, zal uw Hemelsche Vader u ook uwe feilen niet vergeven." »Jaag naar het goede, mijd de ondeugd, ja zelfs den kwaden schijn; want wij moeten allen geopenbaard worden voor den regterstoel van CHRISTUS, opdat een iegelijk ontvange, naar dat hij gedaan heeft in het ligchaam, hetzij goed of kwaad."

Wee den onverschilligen, die mij toefluistert: het is hetzelfde, wat gij daarvan voor waarheid aanneemt. Hij zet mijn eeuwig belang op het spel, en den spoorslag der deugd mij ontnemende, doet hij mij stilstaan op den weg der zedelijke volmaking, en gerustelijk insluimeren, om met verschrikking te ontwaken. En welken steun geeft hij mij, terwijl hij mij dien der Godsdienst ontneemt, of althans verdacht maakt. Of heeft de mensch niets meer van noode, dan eigenbelang, om tegen de kracht der verzoeking bestand te zijn? Vraag het den gevallen zondaar en aan hem, die op verleiding triomfeerde. De eerste zal antwoorden: ach! ik stond alleen tegen den aanval der wereld, tegen het verraad van mijn eigen vleesch en bloed (zou dit niet wel eens kunnen beteekenen: van mijn eigenbelang?): de laatste zal u juichend te gemoet voeren: ik had een bondgenoot

aan

aan Gods woord, en de kracht van dien goeden Heer, die in zwakheid magtig is, was mij tot steun. —

Ach! hoe dikwerf wordt het ons schier onmogelijk door eigen kracht staande te blijven! wordt het gezond verstand door knellende omstandigheden tot zwijgen gebragt, en het zedelijk gevoel door overprikkeling verdoofd. — Uw gezond verstand zegt u, dat toevertrouwd goed u heilig moet zijn, uw zedelijk gevoel wordt bij het aandenken van misbruik hevig geschokt. Maar ziedaar! slag op slag treft u, gij gaat met den dag achteruit. Gij loopt gevaar van uwe betalingen te zullen moeten staken, uw vertrouwen en goeden naam te moeten verliezen. Gade en kroost staan voor uwe oogen, nog onbekend met den afgrond, die hen welligt reeds morgen verslinden zal; hun lot rukt u den slaap van de oogleden, de rust uit den boezem. Angstvallig zoekt gij naar een redmiddel, als de schipbreukeling naar een stuk hout op de onstuimige zee. — Nu begint, en helaas regt tijdig, de verzoeking. Gij hebt immers vertrouwde stukken onder uwe berusting liggen. Uwe rede, door den drang der omstandigheden in de engte gedreven en omgezet, begint u diets te maken, dat derzelver gebruik u zal staande houden, u voor eene onherstelbare vernedering behoeden, en dat, bij herstelling van uw lot, niemand daarbij in het minste lijdt en gij alles wint. Zoo wordt uw zedelijk gevoel overmand, de verbeelding steigert, de

 be-

begeerte gloeit. Wat zal u redden in dezen heeten strijd tusschen pligt en behoefte? Zal hij het doen, die even onverschillig, ik zal niet zeggen over algemeene, maar over strikte eerlijkheid denkt als over de Godsdienst. Hij zal met u plooijen en schikken; u met waarschijnlijke goede uitkomst, met goede kansen paaijen en — gij valt. Neen! het woord van God, dat dringt door merg en been, dat te gelijker tijd opbeurt als het verschrikt, kan u alleen redden. Het zegt u: gij zult niet stelen! Op dit woord herneemt de rede hare plaats, wordt het oproer der ziel gestild. Gij troost u met die gedachte: Wat God over mij beschoren hebbe, ik moet het dragen; maar de goede trouw schenden mag ik niet! en uwe onschuld is gered, alsof zij door den hemel aangegrepen was.

Wij zondigen het meest, als wij het minst aan God en zijn woord denken, en slechts op oogenblikkelijk genot bedacht zijn. O! ik wenschte wel eens te weten, of hij, die zoo weinig prijs op de waarheid stelt, immer denkt aan Gods alwetendheid en alomtegenwoordigheid, of hij wel immer zijne aandacht op dit lied van DAVID gevestigd heeft: » Heer! gij doorgrondt mij en kent mij. Hetzij dat ik zit of opsta, zoo weet gij het; gij verstaat mijne gedachte van verre. Hetzij dat ik ga of ligge, zoo zijt gij rondom mij, en ziet alle mijne wegen; want zie geen woord is er op mijne tong, of gij, Heer! weet het alles." Van hoeveel belang voor onze zwakke deugd is niet de gedachte: de Heer is

bij

bij mij, en is getuige van al wat ik denk, spreek en doe, en zal eens van mijne gedachten, woorden en werken rekenschap vragen. Zou de bewustheid daarvan, mits niet onverschillig slapende, maar levendig gehouden, ons niet evenzeer van het kwade terughouden, als de tegenwoordigheid van menschen, die mij achting en eerbied toedragen. — Ik ken iemand — 't is een Evangelie-Leeraar — die eens op eenen zondagavond eenen vriendenkring onverwacht bezocht. Bij het inkomen van de deur, werd hij gewaar, dat het binnen luidruchtiger en ruwer toeging, dan aan Christenen op den avond van des Heeren dag past. Maar naauwelijks vernam men zijne tegenwoordigheid, of alles ging eensklaps over tot stilte. De achting voor zijnen stand en karakter bragt het gezelschap tot zich zelve terug. Zooveel deed men voor een' mensch: maar wat had men voor God gedaan? of was Hij er niet tegenwoordig? Ongetwijfeld; maar men had er slechts niet aan gedacht, en zij, die zich ontzagen voor een mensch, schaamden zich niet voor God. Kán men het dus onzen natuurgenooten wel genoeg of te sterk aanprijzen: hebt God voor oogen; bewaart altijd en overal eerbied en ontzag voor zijne tegenwoordigheid. Met Hem zult gij heerschen over de zonde; wordt gij onverschillig omtrent Hem, gij zult hare kluisters dragen. Ik kan er niet van af, — al ware het alleen om door eene kleine proef u te toonen, hoe de Bijbel als een boek van ware levenswijsheid met belangstelling

verdient gelezen te worden, — u in een groot man aanschouwelijk te maken, hoe het den mensch gaat als hij God vergeet, en hoe, als hij Hem voor oogen en Zijn woord in het hart heeft. Het is in DAVID.

Hij heeft, door eigen lust verzocht, de heiligste regten van het huwelijksbed geschonden. Meent gij niet, dat hij zich schaamde? Wel degelijk. Maar zoolang hij nog in de strikken der verzoeking verward lag, en het goede beginsel bij hem nog onderdrukt was, wilde hij, zoo als het met de zonde en zondaren nog dagelijks gaat, het eene kwaad met het andere uitwisschen en hij voegde moord bij echtbreuk. o! Had hij op zijn dak in dat verlokkelijk middaguur, den CXXXIXsten *Ps.* opgesteld, hij zou den XXXIIsten en LIsten niet hebben behoeven te zingen. Maar dan had hij ook niet de zonde geduldigd als zijnen God. Beschouwen wij nu denzelfden man in een waardiger licht. SAUL vervolgt hem op zijne vlugt in ballingschap, om hem, die het Vaderland zoovele diensten had bewezen, als landverrader het leven te benemen. De achterdochtige koning haalt den vlugteling in te *Engedi*, en begeeft zich in eene spelonk te slapen, waar DAVID met zijne manschappen zich bevond. Men wordt den achteloozen vorst gewaar. Welk eene schoone gelegenheid tot wraak, en om zich den weg tot den troon te banen! Zij mag niet ontsnappen; wanneer zou zij zoo gelegen terugkomen? Men wil den vorst ten lijve. Denkt gij, dat dit

be-

bestaan niet had kunnen geregtvaardigd, of ten minste ontschuldigd worden? Was hem niet door Gods profeet het koningrijk beloofd? Stond SAUL hem niet op eene lage wijze naar het leven? Maar wie zoo gedacht mogt hebben, DAVID dacht er anders over: » *Dit late de Heere verre van mij zijn, dat ik zulks zou doen en mijne hand lagge aan mijnen Heer, den gezalfde van Jehova!* Hij was ook niet gelijk aan hen, die hunne hand van het kwade afhoudende, het door anderen laten begaan, als het hunne belangen begunstigt, en zich dan nog onschuldig noemen. DAVID weerhield ook zijne mannen, dat zij niet tegen SAUL opstonden. — Hij wil liever met eigen gevaar zijne onschuld doen ontkomen, dan zijne handen met 's konings bloed bezoedelen. Neen de troon zou hem dien luister niet hebben geschonken, welke thans hem de edele zelfvoldoening, van over twee vijanden te gelijk getriomfeerd te hebben, toedeelde. Ziedaar de deugd zonder en met steun in God, die mij dien steun geeft is mijn vriend; die hem mij ontneemt, hij vernielt de bloem desgelijks, die de Algoede op mijn levenspad geplant heeft. Die mij de onverschilligheid inprent, doet dit, en niet te vrede van mij de rust des geweten ontnomen te hebben, beijvert hij zich niet minder,

Om het hart de bevrediging van deszelfs wezenlijke behoeften te ontrooven. Menschenkind! hebt gij bij de stormen des onspoeds; bij ziekte en ligchaamskwalen, bij het wegsterven uwer lievelin-

 gen,

gen, geen' troost, opbeuring en versterking van noode? En belooft het Evangelie u niet dit alles, geeft het u dit niet, als het u op dien goeden Hemelschen Vader wijst, die ons in CHRISTUS alle dingen schenken, en ons zoo wil leiden naar zijnen raad, dat Hij ons eenmaal kan opnemen in Zijne heerlijkheid. Maar indien het u niet aangaat of dit waarheid zij dan niet, kunt gij dan rust in God hebben? kalm in onrust en ellende zijn? Ach! Mijnheer! de onverschilligheid, die bij vreugde doet lagchen en spotten met ernst, geeft vertwijfeling in het hart, als het steun en sterkte hebben moest.

Hebt gij mij, bij meer bedachtzaam nagaan van uw zedelijk gedrag, niet moeten erkennen, dat gij op verre na niet leeft, zoo als gij verpligt zijt? Hebt ge niet wel eens gebeefd voor uwe zonden, en dan bij u zelve gedacht, waar moet het met mij heen, als ik op den oordeelsdag voor den Alwetenden regter zal verschijnen? Perste een bang uitzigt niet dat tollenaars-woord uit uwen beklemden boezem: God! wees mij zondaar genadig! Zeg mij, is het dan niet goed, dat het hart gesterkt worde door de genade? Het Evangelie volbrengt die taak, het leidt den treurigen zondaar naar *Golgotha*, en roept hem toe: bekeer u van uwe ongeregtigheid, geloof in hem, die als het lam Gods de zonde der wereld droeg, en gij zult zalig worden! Maar als nu de heilrijke leer der verzoening u onverschillig is, en gij niet weet, of zij eene wijsgeerige fabel in Joodsch gewaad

ge-

gestoken, of eene waarheid zij, en het althans u om het even is, welke van beide gevoelens worde aangenomen, dan spreekt het van zelf, dat gij voor de vertroosting des Evangelie onvatbaar zijt, en gij loopt groot gevaar om te sterven in uwe zonden. Zoo gaat het den mensch, die naar bronnen gaat, welke geen water geven, men moet versmachten, tegen dat men dorst krijgt.

Gij zult sterven! Heeft het aandenken aan dit oogenblik, dat zich niet zelden tusschen onze genoegens en wenschen in het midden plaatst, u nooit met eene kille huivering aangegrepen? was de blik naar het graf u niet somtijds verontrustend? ontveins het niet, al herscheppen wij de grafsteden van zandhoopen en kerkvloeren in lusthoven en wandelperken, *den dood is er de verschrikking niet mede ontnomen*. En zou het toch niet wenschelijk zijn, dat zulks geschiedde? Het Evangelie vervult al weder dien wensch der menschelijkheid; want JEZUS CHRISTUS heeft door zijne leer de onverderflijkheid aan het licht gebragt; door zijnen dood het geweld des doods te niet gedaan; door zijne opstanding ons herleven boven twijfel gesteld en door zijne hemelvaart hetzelve gewaarborgd. Alzoo is voor den Christen het sterven geene verschrikking meer, maar een blijmoedig heengaan naar beter vaderland, naar de vele woningen des Vaders, en in de ure des doods, als de zon en maan haar schijnsel voor hem verliest, verlaat hij juichende zijne weenende gelieven, en roept hen toe: ik zal u weder zien. Maar

als het den mensch ook hier onverschillig is, of die leere der onsterfelijkheid waarheid of verdichting zij; waaraan zich dan vastgehouden in het stervens uur? Ik weet het niet, en twijfele er aan, of ook gij het wel weet.

Welligt zegt de onverschillige: ontvang ik al dit goede niet op gelijke wijze uit de hand der natuurlijke godsdienst? Leert deze mij ook niet, dat er een God is, die, als hij voor allen zorgt, gewisselijk ook mijne belangen niet over het hoofd zal zien? mag ik op de gronden eener zuivere rede niet hopen, dat een God, die te groot is, dan dat stofwormen hem zouden kunnen beleedigen, die te zalig is, om zich daarover te verstoren, mij, op berouw over mijne dwaasheid, in gunst zal aannemen? was het denkbeeld der onsterfelijkheid niet reeds aan de ouden bekend, die even min van CHRISTUS als van MOZES wisten? Is het dus niet om het even, waar ik ter schole ga? Luister, o mensch! Als gij eene school intreedt, en u onder de scholieren laat inschrijven, hebt gij eene keus gedaan, en uwe onverschilligheid moet ophouden. Wilt gij van dezelve niet afstaan, dan zal de natuurlijke godsdienst even weinig baten, als de geopenbaarde; want die getroost wil worden, moet de vertroosting aannemen, maar het niet bij het kunnen laten berusten. Wanneer onze Heer althans zegt: komt tot mij, en ik zal u rust verleenen, dan is het *komen* eene voorwaarde zonder welke niet (het *sine qua non*). Het is overigens vrij onjuist gedacht en te veel gesteld, dat

de

de natuurlijke Godsdienst hetzelfde vermag te doen, wat het Christendom belooft en aan duizende arme zondaren in leven en sterven verwezenlijkt heeft. Gij behoeft haar niet te verachten. Zij is een werk van God. Zij was dus goed; maar de mensch bleek niet goed voor haar te zijn. God wilde den mensch verbeteren, en deed dit door nadere openbaring en door het Evangelie in het bijzonder. Zie daar de hoogere voortreffelijkheid des Christendoms! welke van beide verdient nu de voorkeur? kunt gij nog onverschillig zijn in uwe keuze als u goud of koper wordt aangeboden; en beide is toch metaal. Toen JEZUS eens water in wijn veranderde, verheugde hij een gezelschap; maar zou men zich aan hem verpligt gevoeld hebben, als hij den wijn in water had veranderd? — De natuurlijke godsdienst zou voor volmaakte menschen voldoende zijn; gebrekkigen vorderen hulpmiddelen, genezing, en is het niet goed van God, dat hij in zijne openbaring aan die behoefte te gemoet komt. In de betere wereld als wij gereinigd zijn van de smetten der zinnelijkheid, dwaling en zonde, zal de natuurlijke weder de heerschende worden, want de onmiddelijke openbaring van God zal toch wel natuurlijk toegaan; als wij het evenbeeld zijns wezens en zijne heerlijkheid zullen zien zoo als hij is.

Uit het een en ander dat ik aangevoerd heb, zal het mij geene moeite kosten u te betoogen, dat *de onverschilligheid de verschrikkelijkste straf te gemoet loopt*. Straf, zal zij billijk zijn, wordt be-

paald

paald naar de grootheid van den geschonden pligt, naar de aanleiding, die men had om denzelven te schenden, en naar de gevolgen die er uit voortvloeijen. Als wij nu het behandelde overzien, dan moeten wij beven voor het lot, dat elken onverschilligen over het hoofd hangt. Gij hebt het reeds gezien, dat het gansch niet onverschillig is, welk antwoord gij op deze vragen ontvangt: wie ben ik en wat moet ik worden? wat is het eindoogmerk van mijn bestaan? wat mijne bestemming? Hoe geraak ik tot dezelve? hoe moet ik mij gedragen en ben ik voor mijne daden verantwoordelijk? wat is de maatstaf, waarnaar ik zal geoordeeld worden en wie is die regter? Is er een God? hoe denkt Hij over mij en hoe moet ik over Hem denken? hoe handelt Hij jegens mij en hoe moet ik jegens Hem mij gedragen? Deze vragen, welke, zoo als gij ligtelijk begrijpt, met nog een aantal anderen konden vermenigvuldigd worden, werpt de denker op, en zoekt allerwege naar oplossing, waarvan het pogen en streven der Heidensche wijsgeeren zoo eervol voor hunne gedachtenis getuigt. Maar indien er nu mannen optreden, die ons, zonder omwegen, verklaren: wij brengen u antwoord uit den hemel, uit het rijk van waarheid en licht zelve, en in hunne daden hunne goddelijke volmagt openleggen, verdienen zij dan niet gehoord, en als hunne bekendmaking, aan de zuivere rede, niet aan de resultaten van eene bijzondere wijsgeerige school, maar aan die van allen te

za-

zamen getoetst, wel meerderheid ten toon spreidt, maar niets bevat, dat met haar in tweestrijd is, ook niet gevolgd te worden? Maar de onverschillige verkiest dit niet te doen. Hij hoort over God spreken en sluit zijne ooren. De werken der almagt tot zaliging der menschen worden voor zijne oogen ten toon gespreid, en hij keert zijn gelaat af, er zich niet eens aan bekreunende, of zij, die de waarheid en het leven openbaarden, bedriegers of tolken des hemels waren. Zoo men dit schadeloos doen kan, kan men den gloeijenden lavastroom inademen en niet stikken, zich in het water werpen zonder te verdrinken.

Maar misschien stelt het Evangelie — (en hierover is toch bijzonder de rede, want weinigen bezitten den *koran*, en kunnen kwalijk oordeelen over hetgeen zij niet kennen, en het *Deisme* heeft geen bruikbaar stelsel, dan eenige gestolen zedelessen uit den Bijbel met eenige klinkende magtspreuken, die zich veranderen en schikken naar omstandigheden) — zelf geen' prijs op een gezet en belangstellend onderzoek naar de waarheid; dan moest het met zich zelve in tweestrijd staan en zich zelf vernietigen. De aanhaling van enkele plaatsen zullen volstaan om het tegendeel te bewijzen. Zoo zegt PAULUS tot de *Thessalonikers* (V: 20). *Beproeft alle dingen en behoudt het goede*; en tot de *Filippiërs* (X: 9—11). *Dit bid ik, dat uwe liefde nog meer en meer rijk worde in allerlei kennis en ervarenheid; opdat gij beproeven moget, wat het beste*

zij,

zij, opdat gij louter en zonder aanstoot zijt op den dag van Christus, vervuld met vruchten der geregtigheid, die door Jezus Chistus in u geschieden, tot eer en lof van God. Opmerking verdient het woord van JEZUS, dat Hij tot Zijnen aardschen regter sprak, en waarmede Hij duidelijk te kennen gaf, dat alleen hij, die de waarheid niet lief heeft, geen Christen zijn kan. »*Ik ben*" (zegt Hij, *Joh.* XVIII: 37) *in de wereld gekomen, dat ik de waarheid getuigen zou. Wie uit de waarheid is, die hoort mijne stem.*"

Al wat wij van de aanleiding tot onverschilligheid aangevoerd hebben, was meer of min misdadig, en onder welke billijke wetgeving steekt de misdaad straffeloos het hoofd omhoog? *Dwaalt niet*, zeide de Apostel, *God laat zich niet bespotten*, en voegde er in éénen adem bij, *want hetgeen de mensch zaait, zal hij oogsten.* De onverschillige zet zich in vijandige houding tegen over CHRISTUS, die geene onzijdigheid vergunt, maar stellig gezegd heeft: *Wie niet voor mij is, die is tegen mij, wie niet met mij vergadert, die verstrooit.*" Hij behoort daarom tot die klasse van ongeloovigen, op welke JEZUS het oog had, toen Hij zeide: »*Wie in den Zoon niet gelooft, zal het leven niet zien; maar de toorn Gods blijft op hem.*" Want wie JEZUS bedoeld hebbe, zeker zijn zij het, die konden, maar niet wilden gelooven. En daartoe behoort ongetwijfeld een onverschillige, wien het geloof niet belangrijk voorkomt om het aan te nemen.

Stel

Stel u eens zoodanigen mensch voor op den oordeelsdag, die de inblazingen van het oppervlakkig doch schitterend vernuft gevolgd, en den bijbel als min belangrijk ter zijde gelegd hebbende, nu ontdekt, dat de laatste zijn wetboek is, waaruit hij zal gevonnisd worden. De mond der waarheid heeft het gezegd, en het staat nog voor elk opgeteekend *Joh.* XII: 48. *Het woord dat ik gesproken heb, zal hem oordeelen ten jongsten dage.* Dat de beloften, welke hij niet telde, hem voorbijgaan, de bedreigingen, waaraan hij zich zoo luttel bekreunde, op hem staan toegepast te worden; en zijn zelfbedrog inziende, nu erkennen moet, dat hij van zijn hoog geroemd en voorgewend wél leven niet dan rampzaligheid kan inoogsten. Wat moet zijn lot wezen? Ik oordeel hem niet, maar smeek Gods genade af, en wensch alle mijne natuurgenooten en mij zelven daarvoor vrij te waren, door de stem van waarheid en genade te hooren en te volgen, zoo lang het heden is. Ach Mijnheer! ik ben zoo beducht, dat een gebed om genade, voor het eerst op den oordeelsdag gedaan, te laat komt, omdat de bijbel, die den geheelen raad Gods tot onze zaligheid openbaart, er niets van zegt.

Hiermede meen ik nu aan uw verzoek voldaan, en u de verderfelijke uitkomsten der onverschilligheid, in alle hare wijzigingen kenbaar gemaakt te hebben. In hoe verre gij door mijn geschrijf tot overtuiging zult geleid worden, zal van uwe meerdere of mindere waarheidsliefde afhangen. Daarme-

mede durve ik mij althans vleijen, dat gij mij uwe toestemming niet zult weigeren, dat de zaak op zich zelve belangrijk genoeg is, om er niet onverschillig over te denken.

Helder, Met toebidding enz.
26 Sept. 1834.

(*Het vervolg en slot in de volgende maand.*)

IS EENE THEATRALE BEWEGING TOT VORMING VAN DEN KANSELREDENAAR AAN TE BEVELEN?

Naar het Hoogduitsch gevolgd,

DOOR

J. C. M. v. d. M. te *W...n*.

Een Christelijk redenaar moet op den kansel beweging hebben, maar eene geheel andere, dan die van een tooneelspeeler. De schouwburg is zoo weinig eene school voor vorming van kansel-houding, dat hij haar veeleer vernedert en ten gronde helpt. Onlangs was ik in een gezelschap, waar twee jonge mannen daarover vriendelijk kibbelden. Het volgende is een fragment van hun gesprek:

H. Niet waar, M? gij zeidet mij voor eenige oogenblikken, dat gij u verwondert, waarom Predikanten den schouwburg bezoeken, om den toon en de buiging der stem, de gebaren en houding des ligchaams van de tooneelspelers te leeren. Maar

nog

nog meer verwonder ik mij, waarom men niet reeds eene wet gegeven heeft, bij welke alle jonge predikanten of kandidaten verpligt worden ter hunne vorming comedies en tragedies bij te wonen.

M. God beware ons voor zulke wetten, en nog veel meer voor de zucht der predikanten, om de tooneelspeelers ná te volgen. Dit zou de zekerste weg zijn, op welken de leeraars zich zelven en de waarheden, welke zij voordragen, alle waarde zouden ontnemen.

H. Zeg mij toch eens, hoe is het mogelijk, dat door zoo iets, de waarde aan Godsdienst en Leeraar ontnomen worde? Wanneer een Predikant met vurige welsprekendheid, het ongenoegen van God, *of*, *met eene innemende*, zachte stem, zijne goed*heid* voorstelt: wanneer in het eene geval zijne gebaren, zijne houding, zijne oogen Gods ongenoegen prediken, en in het andere geval het zachte, wegslepende geweld der goedheid in alle gelaatspieren en in den ganschen toon en buiging der stem uitgedrukt wordt: hoe kan daar de Godsdienst iets van hare waarde verliezen? Neen, zij moet daarbij allezins winnen.

M. Wee het Christendom bij dit gewin! Ik vreeze, dat de heilige waarheden door dergelijke zinnelijke voorstellingen geenen sterkeren indruk op het hart van den ondeugenden maken zullen, dan het één of ander fraai, zedelijk, weluitgevoerd tooneelstuk. Men zal den redenaar, zoo lang hij tegenwoordig is, bewonderen, maar de waarheden zelve vergeten.

ten. Een Tooneelspeeler moet naar deze belooning staan — daarom worstelen; maar een Predikant, die alleen streeft, om bewonderd te worden, hoe medelijdenswaardig is hij in mijne oogen! *Een Redenaar, die geene grootere omwenteling in de ziel kan stichten en te weeg brengen, dan bewondering, verdient dien naam niet. De rede is nooit schooner, dan wanneer de toehoorders van den Redenaar af, en naar de zaak getrokken worden.* Zoo denken velen met mij en ik geloof volkomen juist.

H. Dit kan wel zijn, ofschoon het in mijne oogen eene zwakheid is, die zeer menschelijk is. Alleen, wanneer een Predikant van deze zwakheid vrij zijn zoude!

M. Ach H! hoe min laat zich dit denken! Evenwel wij willen gelooven, dat een Kansel-Redenaar zich boven deze zwakheid verheffen kunne; moet dan niet het gebarenspel zelve hem vernederen?

H. Hoe moet ik dit verstaan?

M. Welken indruk zal het op het gemoed der toehoorders maken, wanneer zij, bij het aanschouwen van den Predikant, die voor het heil hunner zielen moet waken, A. of B. op het tooneel meenen te zien?

H. Zekerlijk, de onverdiende verachting, welke wel eens op den Tooneelspeeler valt, zal bij zwakdenkende lieden, deze werking veroorzaken; maar bij verstandigen zal zeker zulk een man altijd den voorrang verwerven.

M. Alleenlijk, houd onder het oog, dat de groote

hoop,

hoop, voor welken de Leeraar predikt, uit zwakdenkende lieden bestaat: dat dus, bij deze ten minste, zijne voordragt aanstootelijk worden en hij zelf in veler schatting merkelijk dalen kan.

M. Laat dit zoo zijn. Wanneer de waarheid door de voordragt wint, dan mag altijd de persoon verliezen.

M. Zonder u dit te herinneren, dat door den persoon van den Prediker ook dikwijls de waarheid van haren indruk verliest, zoo wil ik alleen daarbij blijven stil staan, dat, naar mijn inzien, de kanselvoordragt, bij de theatrale bewegingen van een Predikant, onmogelijk winnen kan.

H. Maar is niet goedkeuring of opwekking van aandoeningen en hartstogten datgene, hetwelk een Redenaar moet zoeken te bereiken? En wanneer het dit is, zouden de bewegingen en gesticulatie's dan niet daartoe bevorderlijk zijn kunnen?

M. Ja mijn vriend! wanneer dit het hoofddoel der kansel-voordragt ware, dan zouden in hunnen tijd GARRIK en KLAIRON het voortreffelijkste gepredikt hebben. Doch goedkeuring en opwekking van voorbijsnellende aandoeningen en hartstogten maken de hoofdbezigheid van den Christelijken Leeraar niet uit. Een Predikant moet het verstand verlichten en het hart verbeteren, en daartoe is de theatrale beweging ongeschikt.

H. Ik wil toegeven, dat in vele gevallen, en inzonderheid bij dogmatische Leerredenen, de koude onderwijs-toon plaats vinden moet. Maar hoe dik-

werf moet een Predikant de kwade gevolgen van den wellust, de verschrikkingen van een boos geweten, het ondergaan van Gods heilig en geducht ongenoegen e. d. g. voorstellen! Wanneer hij nu hier in eenen gevoelloozen toon sprak, dan kon men met regt tot hem zeggen, hetgeen CICERO tot eenen zekeren Redenaar zeide, wiens beweging met zijne voordragt niet overeenstemde: *An ista, si vera essent, sic a te dicerentur?* (1)

M. Gij hebt gelijk. Het blijft altijd een misstand, wanneer het karakter de beweging en houding wederspreekt. Men moet het eenen Predikant kunnen aanzien, dat hij door zijn onderwerp geroërd en doordrongen is. Maar eene al te hevige en bruischende voordragt, stemt ook niet met het karakter van eenen Christen Leeraar overeen. En dezelfde CICERO, die het gebrek van het roerende bij eenen Redenaar afkeurt, keurt ook in denzelven af het gedwongene en afgemetene. *Non comoedum esse*, zegt hij, *sed oratorem volo*. (2) Doch verschoon mij, dat ik hier afbreke. Ik mag niet gaarn den zedemeester uithangen, bij een' man, die zulke zuivere begrippen heeft.

IN-

(1) *Zoudt gij zulke dingen op die wijze voordragen, indien zij waarheid waren?*

(2) *Ik wil, dat men geen tooneelspeler, maar dat men een redenaar zij.*

INVALLENDE GEDACHTEN.

Gelukkig de sterveling, die den weg des levens zóó bewandelt, dat hij op het einde terug moetende keeren, in het zelfde spoor zou treden!

Dweepzucht en de pest komen daarin met elkander overeen, dat beide aanstekende ziekten zijn. Schoon de laatste niet zoo gevaarlijk is, als de eerste. Deze toch oefent slechts eenen nadeeligen invloed uit op ons ligchaam, terwijl gene de ziel besmet en ons onvatbaar maakt voor de ware Godsdienst des harten.

Heil hem, die zich weet te vergenoegen met het tegenwoordige, voor de toekomst niet angstig bezorgd, en aan het verledene niet slaafsch gehecht is.

Men moet in den omgang met menschen steeds voor oogen houden, dat wij ons naar de wereld moeten rigten, daar het eene groote dwaasheid zou verraden, indien wij waanden, dat de wereld zich naar onzen smaak zal schikken.

Steeds te klagen over de boosheid zijner natuurgenooten, verraadt hoogmoed en onverstand, ondankbaarheid jegens God en liefdeloosheid omtrent zijnen evenmensch.

Het streven naar verlichting en ware verbetering van ziehzelven en anderen, is het kenmerk onzer hemelsche afkomst. Sterveling! Verraad alzoo nimmer den adel uwer ziel, daardoor zoudt gij u beneden het redelooze vee vernederen!

Draalt nooit met het ten uitvoer leggen uwer goede voornemens; want welligt zou het geringste uitstel de oorzaak zijn, dat gij in het vervolg dezelve niet zoudt kunnen volbrengen.

Het kenmerk van den waren wijsgeer is, dat hij in zijn eigen oog een kind is. O waren wij allen in onze schatting kinderen!

Zich altijd te beklagen over de tegenspoeden en wederwaardigheden des levens, legt een groot gebrek aan zelfkennis aan den dag. Daar de rampen, die ons treffen, ons wezenlijk geluk bedoelen, en, niet minder dan vreugde en genot, dienstbaar zijn, om ons los te maken van het aardsche, en te doen streven naar het hemelsche.

C. VAN SCHAICK, Jr.
Kandidaat tot de H. Dienst.

DE BETAALDE DOCTORS REKENING.

Doctor DELPECH van *Montpellier* liet zich door de rijke ingezetenen duur betalen. Eens werd hij

des

des namiddags bij eene aanzienlijke familie ontboden, die op een landgoed, twee of drie mijlen van *Montpellier*, woonde. Hij kwam er tegen den avond aan, bleef op het slot, gebruikte den avondmaaltijd, sliep, en ontbeet aldaar. De kranke stierf in den nacht. Des morgens, bij het vertrek des Doctors, vroeg de weduwe, wat zij in zijne schuld was? » Tien duizend Franken," antwoordde hij. Zij hernam, dat dit wat te veel was. » Mevrouw!" hernam DELPECH, » ik begeef mij niet naar buiten, voor minder dan tien duizend Franken. — » Zoo," hervatte de weduwe: » daaraan doet gij wel. Ik, van mijne zijde, geve ook aan niemand een' avondmaaltijd voor minder, dan drie duizend Franken; ik logeer niemand voor minder dan die zelfde som, want mijn slot is geen logement; en ook voor een ontbijt laat ik mij drieduizend Franken betalen. Dit maakt dus negenduizend Franken. Hier is een bankbiljet van duizend Franken, en daarmede is onze rekening dan vereffend." DELPECH verstomde; hij koos de verstandige partij, om te erkennen, dat de weduwe even zoo veel regt had, om willekeurig te rekenen, als hij. Hij nam het bankbiljet aan en vertrok.

FRANSCHE IJDELHEID.

Nergens in de wereld weet men aan de onbeduidendste dingen zulk eene hoofsche gedaante te geven,

ven, als in *Frankrijk*. De gemeenste dingen dragen de deftigste namen. Eene ellendige Leesbibliotheek heet eene *letterkundige zaal*; de eenvoudige barbier een *kunstenaar*; de behoeftige apotheker een *kruidkundige*; de goochelaar een *Hoogleeraar in fraaije wetenschappen*; de kopiist een *man van letteren*; de keuken een *werkplaats* (*laboratorium*). Iedere stand in *Frankrijk* heeft groote achting voor zich zelven. De eene straatveger zegt tot den anderen: »ik heb de eer u van mijn respect te verzekeren.". En deze antwoordt: »hoe vaart Mevrouw?" Zoo nemen de jongens uit de koffijhuizen voor elkander de hoed af, en de geringste arbeiders maken pligtplegingen voor elkander. Dient iemand het geluk, dan is hij een *groot man*; maar loopt hem het ongeluk tegen, dan is hij een *schelm*. Toen NAPOLEON regeerde, was de Fransche ijdelheid gestreeld, door al den roem, dien hij behaalde. De fraaije bruggen, havens, kanalen, triumfbogen, die de Keizer daarstelde, deden elken Franschman uitroepen: »Welk een voornaam persoon ben ik, die een Keizer heb, welke dit alles schiep." De natie liet zich onderdrukken, spande hare uiterste krachten in, en volgde hem tot den laatsten grenspaal van zijn geluk; maar viel hem af bij de eerste nederlaag. En nu het standbeeld van hunnen ouden afgod weder is opgerigt, nu is de volksijdelheid gestreeld, omdat het gedenkteeken van hunnen *held* hersteld is.

In alle levensbetrekkingen heerscht die ijdelheid. In

In den handel is het de hoogst belangrijke stelregel, dat het middel, om geld te winnen is, geld te verteeren. Vraagt men aan den uitgever van een nieuwsblad, waarom hij er koeriers op na houdt; hij antwoordt: een koerier is eene aanbeveling. Zijn rijtuig, zijne bedienden, zijne maitressen, alles is aanbeveling, en hoe trouwloozer en verspillender de laatstgenoemde zijn, des te grooter aanbeveling meent hij te hebben. IJdelheid is de koningin der Franschen.

GEVOLGEN VAN EEN DROOM.

De Heer *N.* droomde, dat hij naar de *West-Indië* vertrok, naar *Barbados*, waar hij eene kleine plantagie bezat: dat hij daar zijnde, zijne slaven bezocht, en dat er toen een buitengewone, vreesselijke orkaan opstak, die alles, — boomen, hutten en suikervelden — wegrukte. Zelfs de grond scheen onder zijne voeten weg te zinken. Hij draaide het hoofd om, en ziet, nu meende hij, dat de storm zijn hoofd aangreep, en op zijnen schouder omdraaide, zoodat hij met zijn gezigt over zijnen rug zag. Te vergeefs poogde hij het hoofd te draaijen, en op de regte plaats te zetten. En ziet, onder de vergeefsche pogingen daartoe, ontwaakte hij, en meende nu zeker, dat zijn hoofd verkeerd op zijn ligchaam stond. Alle middelen, om hem van zijne waanzinnigheid terug te bren-

gen waren vruchteloos. Hij bleef er bij, dat zijn hoofd verkeerd stond, en liet zich door zijnen eenvoudigen bediende, een neger, verkeerd aankleeden. Eindelijk gelukte het, door een elektrieken schok hem van zijne inbeelding te genezen.

EEN VOOR EEN BAL OPGETOOID LIJK.

Een meisje van 26 jaren, dat door opschik haren jeugdigen bloei trachtte te bewaren, en door onmatig zich in één te snoeren, door dolle dansen en lang opblijven, hare gezondheid reeds had gekrenkt, wilde, trots al het bidden van hare moeder, een bal niet verzuimen, ging naar hare kamer, om zich aan te kleeden, en kwam niet terug. Eindelijk vond men haar voor haar toilettafel dood, getroffen door eene beroerte. In haar kamer stond een bed met witte gordijnen. Voor het raam bevond zich een tafel, en daarop een spiegel, met witte draperie behangen. Rondom lagen verstrooid naalden, opschik, haarspelden, banden, handschoenen enz. Een armstoel stond voor de tafel, en daarin zat *Miss* J. — dood, als een beeld. Haar hoofd rustte in de regte hand, haar elleboog op de tafel; haar linker arm hing neder, en daaraan een *reticule*. Glansrijk vergulde armbanden waren, om hare handgewrichten. Zij was in wit *mousselin* gekleed. Haar aangezigt was naar den spiegel gekeerd, die, bij het flaauwe kaars-

kaarslicht getrouw haar vochtig, onbeweeglijk, met rood bestreken aangezigt, terugkaatste in de oogen, die met eenen kouden, doodschen, strakken blik op het glas gevestigd waren. Een ijdele glimlach scheen nog op het gelaat te zweven. Het witte, glanzend haar was met de grootste zorg gekruld, en de magere, geelachtige hals met een schitterend paarlsnoer omhangen. Het geheel was eene verschrikkelijke bespotting van de wereldsche ijdelheid; *een lijk, opgetooid voor een bal.*

ZOO VERHARDT HET SPEL DEN MENSCH.

Voor weinige dagen had in *Parijs* het volgende voorval plaats. Een eerlijk burgerman geraakte bij toeval in een der speelhuizen van het Palais-Roijal. Hij speelt een weinig, doch verliest. Zijn verlies willende herstellende, herhaalt hij zijn bezoek eenige avonden achtereen, doch blijft steeds verliezen. Eindelijk blijft hem niets over dan een twee Franken stuk; hij zet het op eene kaart en verliest. In angst en vertwijfeling loopt hij naar een der vensters, opent hetzelve en springt er uit. Levenloos vond men hem op den grond liggen. IJlings schieten eenige spelers toe, om den man hulp toe te brengen; bij dezelven was ook een Arts. Deze doet dadelijk eene aderlating, en schrijft andere middelen voor, doch te vergeefs. Na weinige minuten stierf de man. De speeldirectie betaalde den

Arts,

Arts, eenen gezetten speler, met twintig Franks. Hij zet dezelve dadelijk op eene kaart, en wint gedurig, zoodat hij spoedig omtrent duizend Franks gewonnen heeft. Verblijd over dit gelukkig spel, wil hij zijnen vrienden eenen prachtigen maaltijd geven, en bestelt dien in een der voornaamste logementen. Onder denzelven hoorde men hem gedurig uitroepen. »Hoe gelukkig toch, dat die domkop het venster is uitgesprongen!"

KLEEDING VAN RATTENVELLEN.

Een Engelsch edelman, TRETHAKE geheeten en wonende te *Liskeard*, wandelt, gedurende eenigen tijd, van het hoofd tot de voeten gekleed in *Rattenvellen*. Van ratten, door hem zelven gevangen, ten getale van 670, heeft hij zich rok, vest, pantalon, das, hoed, slopkousen, schoenen en kraag gemaakt. In deze kleeding gelijkt hij volmaakt op een *Esquimoos*. De kraag is niet het minst uitgezochte dezer kleeding, want dezelve is zaamgesteld uit dat gedeelte van *rattenvel*, hetwelk den *staart* bedekt. Hij heeft 600 staarten moeten verzamelen, voor dat hij dit kleedingstuk in orde had. De Edelman verzekert alle voorbijgangers, dat zijne kleeding geheel *waterdigt* is. Eindelijk, hij heeft drie jaren en negen maanden besteed, om zich deze belagchelijke kleeding aan te schaffen.

HET

HET ONTROERD ONTWAKEN.

Een arm handwerksgezel, op eenen kouden winterdag, in een groot bosch verdwaald zijnde, werd zoodanig door de koude bevangen, dat hij niet verder voort kon; hij viel ter aarde en sliep in. Eene kleine poos daarna echter kwamen twee kolenbranders dien weg langs, en ontdekten den verstijfden mensch. Zij namen hem op, droegen hem met zich, en leiden hem neder in hunne hut. Hier bragten zij den nog altijd bewusteloozen voor een groot vuur; en begrijpende, dat de hette het beste herstellingmiddel was, leggen zij rondom hem gloeijende kolen. Weldra deed ook de warmte hare werking, en de bevrozene herleefde; doch hoe verschrikte hij, zijne oogen opslaande. Vlak voor hem bevond zich een groot vuur, in een ruimen oven brandende, rondom hem een kring van gloeijende steenen, en overigens waren de muren en het dak van zijn verblijf pik zwart. Juist trad nu de Inspector der ijzer hutten de hut in, om de ronde te doen, en daar deze, wegens de koude, zich in eenen pels gewikkeld en eene groote zwarte muts op had, twijfelde de handwerksman er niet meer aan, of hij was in de hel, en een der duivelen, zoo al niet de opperste duivel, stond voor hem. Op zijne knieën neervallende, smeekte hij om genade, en beleed zijne zonden, op eene roerende wijze, bekennende dat hij driemaal in zijn

le-

leven beschonken was geweest, en dat hij zijnen laatsten waard een paar groschen schuldig was gebleven. Spoedig echter kwam hij van zijne verbijstering terug, toen eenige arbeiders, die binnenkwamen, hem beduidden, dat hij zich niet in de nabijheid van een boozen vijand, maar in den kring van de redders zijns levens bevond.

AAN EENE TROTSCHE SCHOONE.

Vrije navolging uit HORATIUS.

4e Boek, 10e Ode.

Niet altijd zal dat golvend haar,
Themire! langs uw slapen stoeijen:
Eens zal het van uw naakte kruin
In zilvren golfjes nedervloeijen; —
De blos, die op uw kaken gloeit,
Waarvoor het roosje moet verbleeken,
Dat met den blonden dageraad
Den donzen sluijer door kwam breken;
Dat blosje, trotsche! dat u siert,
Zal eens uw teedre kaak ontglippen.
Eens sterft u 't gloeijend incarnaat
Volschoone! op bleekbestorven lippen.
Dan rimpelt zich uw voorhoofd zaam;
De vlugge tijd besneeuwt uw lokken;
Het vuur ontvlugt u 't scheemrend oog,
En kaak en wangen zijn betrokken;
Dan siert geen gouden vlecht u meer,
Die heden rond uw' boezem dartelt,
En dan, dan roept ge in weemoed uit,
Door snerpend naberouw gemarteld:
» Ach! — waarom dacht ik niet voorheen:

» Als

» Als thans in 't klimmen mijner jaren?
» Of waarom wil zich thans mijn jeugd
» Niet met mijn deugd te zamen paren?! —

's Gravenhage, J. J. L. TEN KATE.
Febr. 1835. *oud vijftien jaren.*

TROOST.

Wees, al brengt gij hier uw leven
Door, ten prooi aan lasterzucht,
Voor haar angel niet beducht,
Wil niet vrezen: wil niet beven;
Is slechts uw geweten rein,
Laat kwaadsprekendheid dan smalen:
Eens zal waarheid zegepralen,
Over allen valschen schijn.

Dreigt u 't hart van wee te breken;
Denk dan midden in dien druk
Aan 't voorheen gesmaakt geluk.
Laat verloopen dagen spreken.
Troost toch en bemoediging,
Als des levens stormen woeden,
Troost in ramp en tegenspoeden
Geeft gij, o herinnering!

Maar is 't hart nog niet te vreden
Met dien troost uit vroeger tijd;
Wenscht ge elk uur dat gij hier slijt
't Eind te zijn der tegenheden:
Dan komt bidden u te stâ.
Moog' uw pad hier doornig wezen
Nimmer hebt gij iets te vrezen
Nooit verlaat u Gods genâ. —

Lollum, J. G. VEENSTRA, Pred.
12 Mei 1835.

Naar het Hoogduitsch van J. C. H. GITTERMAN.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 26sten Junij 1835. Heden wierd een der ieraden onzer Hooge School, de Wel Ed. Hoog Gel. Heer en Mr. CASPER JACOB CHRISTIAAN REUVENS, Hoogleeraar in de *Archaeologie* alhier, aan ene zeer spoedig opgekomene en alle geneesmiddelen verijdelende ongesteldheid, in den ouderdom an bijna 42 jaren, op eene terugreis uit *Engeland*, aan zijne echtgenote, kinderen, aanverwanten n veelvuldige betrekkingen, door den dood ontrukt; en verlies te grievender, naarmate hij door uitebreide kundigheden, ijver voor alle vakken hem anbetrouwd, en belangstelling in alles, wat in lezelve tot roem van zijn Vaderland en deze Hooge school kon strekken, grootere verdiensten had, looger onder ons geschat wierd, en de geleerde vereld, na hetgeen hij reeds voor haar had daargesteld, zich van zijne noeste vlijt in volgende leensjaren nog meerdere rijpe vruchten scheen te nogen toezeggen.

UTRECHT.

Den 2den Aug. overleed alhier, ten gevolge van eene spoedig toegenomene verzwakking, de Hoog Gel. Heer, Mr. CORNELIUS ADRIANUS VAN ENSCHUT, n den ouderdom van 57 jaren. Nadat hij vroeger, net roem, aan de Hooge Scholen van *Harderwijk* en *Groningen*, als Hoogleeraar in de *Regtsgeleerdheid*, werkzaam was geweest, bekleedde hij, sedert het jaar 1822, aan onze Akademie, dien post, tot dat hij, wegens aanhoudende ligchaamsongesteldheid, met het begin dezes jaars, door gunstig besluit van Z. M. den Koning zijn Emeritaat bekwam.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

HAARLEM.

Den 23sten Junij 1835. Heden werd hier de gewone halfjarige Promotie en Prijsuitdeeling der Leerlingen van de Latijnsche Scholen gehouden, nadat vooraf drie voortreffelijke Jongelingen door hen zelve opgestelde redevoeringen hadden gehouden, te weten: J. F. T. VAN VALKENBURG, *de Laudibus* CATONIS MINORIS *sive Uticensis*, dat is; *over den lof van* CATO *den jongen of den Uticenser*. G. J. BRUINING, *de Laudibus* CLAUDII CIVILIS (carm. Heroic.) dat is: *over den lof van* CLAUDIUS CIVILIS, in Heldendicht, en R. H. ARNTZENIUS, *de* SOCRATIS *magnitudine animi et constantia*, dat is: *over de grootheid van ziel en standvastigheid van* SOCRATES. Daarna werden van de eerste orde van de eerste klasse J. F. T. VAN VALKENBURG, van de tweede orde van de eerste klasse G. J. BRUINING en R. H. ARNTZENIUS, ieder met een prijs tot het Akademisch onderwijs bevorderd; van de derde orde van de eerste klasse naar de eerste orde; H. C. MICHAËLIS met een prijs; van de vierde orde naar de derde: P. VAN MEURS met een prijs; F. P. H. COELEN. en G. A. ENSCHEDÉ. — van de bovenste orde van de tweede klasse werden tot de vierde orde van de eerste klasse bevorderd: A. C. KRUSEMAN met een prijs en J. S. VAN STAVEREN; van de benedenste orde naar de bovenste: M. DE VRIES, met een prijs en L. H. BUSK. Van de bovenste orde van de derde klasse, werd met een prijs, naar de benedenste orde van de tweede klasse bevorderd: B. K. CORNELISSEN. Van de eerste orde van de vierde klasse, gingen over naar de benedenste orde van de derde klasse: C. J. ENSCHEDÉ, met

een prijs en J. LUBACH; van de tweede orde naar de eerste: H. D. GILDEMEESTER BUSE, met een prijs en B. J. KRUSEMAN; van de derde orde naar de tweede: G. A. ENSCHEDÉ, met een prijs, A. SANTBERGEN en A. VAN MANSUM.

Op het aan de Latijnsche Scholen verbonden Instituut van fraaije Wetenschappen enz., ontvingen in de eerste orde: P. VAN MEURS, een prijs in de *Talen*, in de *Mathesis* en in de *Wetenschappen*; M. DE VRIES, een getuigschrift in de *Talen*, een prijs in de *Mathesis* en in de *Wetenschappen*; G. J. BRUINING, bij het verlaten des Instituuts en zijne bevordering naar de Akademie, een buitengewonen prijs van algemeene goedkeuring van gehouden gedrag en betoonde vlijt, en F. P. H. COELEN, een getuigschrift in de *Wetenschappen*; van de tweede orde werd bevorderd naar de eerste, L. H. BUSE, met een prijs in de *Talen* en in de *Mathesis*. In dezelfde orde ontving H. C. MICHAËLIS een prijs in de *Mathesis* en in de *Wetenschappen*, A. C. KRUSEMAN, een prijs in de *Wetenschappen*, J. A. ENSCHEDÉ, een prijs in de *Mathesis* en getuigschrift in de *Wetenschappen*. Van de derde orde ging over naar de tweede: B. K. CORNELISSEN, met een prijs in de *Talen* en in de *Wetenschappen*. In dezelfde orde ontving H. D. GILDEMEESTER BUSE, een prijs in de *Mathesis* en in de *Wetenschappen*, C. J. ENSCHEDÉ een prijs in de *Mathesis*. Van de vierde orde ging over naar de derde: G. A. ENSCHEDÉ, met een prijs in de *Talen* en in de *Mathesis*. A. SANTBERGEN, ontving in dezelfde orde een prijs in de *Mathesis*.

Alle de met prijzen begiftigden van de Latijnsche Scholen hielden, naar gewoonte, hunne dankbetuigingen of gratiarum actiones in 't Latijn. Van het Instituut geschiedden dezelve zoo voor zich zelve als

uit

uit naam hunner medeleerlingen, door P. VAN MEURS in 't Fransch en door M. DE VRIES in 't Engelsch, terwijl G. J. BRUINING, als het Instituut verlatende, na den geheelen loop van 't onderwijs ten einde gebragt te hebben, met een Fransche aanspraak van het Instituut en zijne Leermeesters afscheid nam, en zijne dankbaarheid voor den ontvangen eerprijs uitdrukte.

HARLINGEN.

Op den 19den Junij dezes jaars, heeft alhier het gewoon halfjarig Examen en Promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad. Nadat het onderzoek naar de gemaakte vorderingen, in tegenwoordigheid der Ed. achtbare Regering en Schoolarchen, des voormiddags tot algemeen genoegen was afgeloopen, geschiedde namiddags de openlijke promotie en uitdeeling der prijzen. De Rector, de Heer J. H. A. WEYTINGH, opende deze plegtigheid, waarop drie verdienstelijke jongelingen: E. W. PETERSEN, L. POPTA en J. FONTEIN TUINHOUT, afscheid van de school namen, redevoeringen houdende, de eerste: *De Heroïbus in Iliade obviis;* de tweede: *In laudem Hippocratis;* en de derde: *De bellis Punicis;* door welke zij de aangenaamste proeven van hunne gemaakte vorderingen gaven; terwijl hun, na dezelve uitgesproken te hebben, *praemia promotionis* geschonken werden. Vervolgens werden bevorderd van de vierde tot de derde klasse: W. J. FONTEIN. Van de zesde klasse der eerste orde, tot de vijfde klasse: J. J. DU SAAR, en van de zesde klasse der tweede orde tot de eerste orde: A. VAN IJSENDIJK, R. LONNEMAN en H. G. H. GROENEWEGEN. Met prijzen werden begiftigd: W. J. FONTEIN, J. J. DU SAAR en A. VAN IJSENDIJK. Ook werden prijzen uitgereikt, voor hunne vorderingen in de *Mathesis*, aan PETERSEN en DU SAAR,

en een loffelijk getuigschrift van zijne in het *Latijn* en *Grieksch* gemaakte vorderingen aan LONNEMAN. Op eene bevallige wijze betuigden zij hunnen dank, en hiermede eindigde deze plegtigheid, welke met een fraai muzijk, aangevangen, afgewisseld en besloten werd.

GROENLO.

Den 17den Junij 1835. Na voorafgaand Examen op den 7den Mei l. l. had heden alhier, de gewone Promotie en Prijsuitdeeling aan onze Latijnsche School plaats.

De Rector, Dr. L. LASONDER, hield eene voorafspraak, waarbij hij in de eerste plaats den Wel Ed. zeer Gel. Heer, J. VAN DISSEL, Med. Doct. geluk wenschte met deszelfs benoeming tot Curator onzer school, in plaats van den Wel Eerw. Heer, G. H. BORCHERT, die voor deze betrekking had bedankt. Hierop beklommen twee jongelingen het spreekgestoelte en spraken hunne *orationes* uit. De eerste, B. A. ROELVINK, sprak; *de fonte vitiorum*; de tweede, A. VAN RIJK DE GROOT, *de Vita Augusti*. Hierop werd overgegaan tot de uitdeeling der prijzen, als: in de eerste klasse ontving den eersten prijs, H. J. ROELVINK; den tweeden: B. A. ROELVINK en A. VAN RIJCK DE GROOT, den derden. In de tweede klasse werd een prijs gegeven aan C. LANS. In de derde klasse aan H. O. ROELVINK. In de vierde klasse aan L. A. E. KRETSCHMAR. In de zesde klasse ontving G. BOS een getuigschrift voor betoonde vlijt.

De leerlingen zeiden hunne *gratiarum actiones* met veel vrijmoedigheid en bevalligheid op; waarna de plegtigheid met orgelmuzijk besloten werd, waarmede dezelve ook was aangevangen en afgewisseld.

KAM-

KAMPEN.

Den 22sten Junij 1835. Heden had alhier de gewone jaarlijksche Promotie der Latijnsche Scholen plaats. Nadat de Rector de plegtigheid had geopend met eene *prolusio*, bevattende de voortzetting zijner *oratio de Fato poetico*, werden de *praemien* aan de verdienstelijkste leerlingen uitgereikt, als: in de eerste klasse: *praemia promotionis* aan J. VAN VLOTEN, F. L. ANTHING en C. J. SPEELMAN; in de tweede klasse het *praemium victoriae* aan E. DE WAAL en *praemia diligentiae* aan F. L. VAN ROMUNDE, R. G. C. FEITH, C. VISSER. A. A. H. SUYCK en H. OUDENHOF. In de derde klasse het *praemium victoriae* aan W. VAN BERKUM BIJSTERBOS; in de vierde klasse het *praemium victoriae* aan F. L. RAMBONNET en *praemia diligentiae* aan J. A. ZEEGERS VEECKENS en H. M. A. CROESE; in de vijfde klasse het *praemium victoriae* aan W. ALINGH en *praemia diligentiae* aan A. J. NIEUWENHUIS, W. VISSER en J. BECKERINGH.

Verder werden er nog prijzen uitgereikt in de *Wiskunde*, aan J. VAN VLOTEN, in de *Geschiedenis*, aan F. L. ANTINGH, in de *Aardrijkskunde*, aan W. VAN BERKUM BIJSTERBOS en in de *Fabelleer* aan J. A. ZEGERS VEECKENS en F. L. RAMBONNET.

Hierna werden bevorderd uit de vijfde klasse tot de vierde: W. ALINGH, A. J. NIEUWENHUIS, W. VISSER en J. BECKERINGH; van de vierde tot de derde: M. M. A. COUPIJN, H. RIKKERS, C. VAN EYSINGA en B. HOPMA; van de vierde tot de tweede: F. L. RAMBONNET, J. A. ZEGERS VEECKENS en H. M. A. CROESE; van de derde tot de eerste: W. VAN BERKUM BIJSTERBOS; van de tweede tot de eerste: E. DE WAAL, F. L. VAN ROMUNDE, R. G. COLONIUS FEITH, C. VISSER, A. A. H. SUYCK, H. OUDENHOF, C. J. R. NOBEL en C. CLANT; terwijl tot de Akademische lessen be-

vorderd werden: J. VAN VLOTEN, P. L. ANTINGH en C. J. SPEELMAN.

Nadat de Rector het spreekgestoelte had verlaten, beklommen deze laatste jongelingen hetzelve, en droegen daar hunne zelf bewerkte *orationes* voor, als: J. VAN VLOTEN, *de Vondelii tragoedia, quae inscribitur Gysbrecht van Aemstel.* P. L. ANTINGH, *de M. T. Ciceronis oratione in Catilinam quarta.* C. J. SPEELMAN, *de Diis Homericis, qui Olympii vocantur.*

De plegtigheid werd met een talrijk gehoor van beide kunne vereerd, door orgelmuzijk afgewisseld en door den Rector met eenige Hollandsche dichtregelen geëindigd.

DOKKUM.

Den 25sten Junij 1835. De gewone Promotie en Prijsuitdeeling aan de leerlingen der Latijnsche School, had heden in de Kerk der Hervormden plaats. De Rector, J. H. WARRIN, opende de plegtigheid met eene Latijnsche Redevoering en sloot dezelve met een Nederduitsch Dichtstuk; terwijl de navolgende leerlingen naar hoogere klassen bevorderd en met premiën of getuigschriften begiftigd werden: E. N. VAN KLEFFENS, D. DE BOER, J. CANNEGIETER, A. B. VAN KUIK, F. J. VAN SLOOTEN en P. N. VAN KLEFFENS.

WINSCHOTEN.

Den 25sten Junij. Heden had hier het Examen plaats aan het Instituut voor oudere en moderne Talen. Met de minstgevorderden beginnende, liep het onderzoek achtereenvolgende over alle klassen, terwijl er bij den overgang van de eene tot de andere verzen werden opgezegd, als: in het Duitsch door J. I. VAN MEEKREN, van *Winschoten*, in het Hollandsch door J. MINNEMA DE WITH, van *Metzlawier*, nog in het Duitsch door H. MIDDEL, van *Win-*

Winschoten, in het Engelsch door J. EBENS, van *Scheemda*, en in het Fransch door H. BLAAUW, van *Groningen*.

Het vermeerderde getal der leerlingen, zoowel op de dagschool als voor de kostschool, en de blijken van wezenlijke grondige vorderingen derzelve, die het Examen opleverde, getuigden van den uit- en inwendigen bloei der inrigting, en zoo mogten dan zij, door wier pogingen en opofferingen dezelve aanvankelijk is daargesteld en tot dusverre staande gehouden, zich weder verheugen in de gedeeltelijke verwezenlijking hunner wenschen, ten opzigte van het onderwijs en de opvoeding hunner kinderen.

Des avonds had de Promotie en Prijsuitdeeling plaats. Nadat eerst de onderwijzer, Dr. M. J. NOORDEWIER, eene korte, ook voor de kinderen verstaanbare rede had gehouden over de waarde der Wetenschap, ontvingen de navolgende leerlingen de door hen behaalde prijzen: in de *Afdeeling*, *Oude Talen*, eerste orde derde klasse: E. H. STHEEMAN, van *Scheemda*, en H. VEENHOVEN, van *Hoogezand* een accessit; tweede orde derde klasse: E. POST, van *Nieuwwolda* en J. MEDER, van *Winschoten*, een accessit; derde orde tweede klasse: J. MINNEMA DE WITH, voorn. In de *Afdeeling*, *Nieuwe Talen*, eerste orde derde klasse: E. H. STHEEMAN, voorn.; tweede orde derde klasse: F. BUZEMAN, van *Scheemda* en J. EBENS, voorn. een accessit; derde orde eerste klasse: J. MEDER, voorn.; derde orde derde klasse: J. J. VAN MEEKREN voorn. een' buitengewonen prijs, en A. CRAMER, van *Warssum*, den gewonen.

Daarna ontvingen als belooning van aanhoudende vlijt, hoewel zij geen' prijs of accessit hadden behaald: H. BLAAUW, voorn. en T. DE COCK van

Winschoten, ieder een boekgeschenk van den onderwijzer, die ook aan C. STAR LIGTENVOORT, van *Kleine Meer*, en aan HERO HEERES, van *Scheemda*, iets gaf tot aanmoediging.

Overigens was het volstrekt waar, hetgeen de onderwijzer betuigde, dat een aantal andere leerlingen belooningen hadden verdiend; maar de gegronde opmerking, dat het overvloedige in geschenken en belooningen derzelver waarde wegneemt, is reeds oud.

Behalve deze prijzen en boekgeschenken werd door Heeren Curatoren aan J. C. SCHÖNFELD, van *Winschoten*, die naar de Akademie vertrok, een boek tot aandenken gegeven, waarbij de President der H. H. Curatoren, Ds. B. H. STERINGA KUYPER, eene allezins doelmatige en treffende aanspraak deed.

Bevorderd werden: *Afdeeling*, *Oude Talen*, eerste orde, van de derde klasse tot de tweede: E. H. STHEEMAN voorn. H. VEENHOVEN voorn. en H. PICCARDT, van *Pekel-A*; tweede orde, van de derde klasse tot de tweede: E. POST, J. MEDER en T. DE COCK, alle reeds genoemd; derde orde, van de tweede klasse tot de eerste: J. M. DE WITH, voornoemd.

In de *Afdeeling*, *Nieuwe Talen*, tweede orde, van de derde klasse tot de tweede: F. BUZEMAN, voorn., J. EBENS, voorn. en P. KOLK, van *Pekel-A*; derde orde, van de derde klasse tot de tweede: J. J. VAN MEEKREN, voornoemd.

De plegtigheid eindigde, nadat de leerling, E. H. STHEEMAN, H. H. Curatoren en den Onderwijzer, mede uit naam zijner medeleerlingen, had bedankt, met gepaste aanspraken van den Heere President-Curator.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

ALGEMEENE SIJNODE DER HERVORMDE KERK, IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

(1835.)

Uit kracht van het Algemeen Reglement, voor het Bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, Art. 20., en ingevolge eener dispositie van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. d. d. 16den Junij l. l., N°. 5., is deze Hooge Kerkvergadering op den 1sten Julij, in het Lokaal, voor hare zittingen bestemd, zamengekomen.

Tot Leden dezer Sijnodale Vergadering waren, volgens Art. 17 van het Algemeen Reglement, door de natemelden Provinciale Kerkbesturen, benoemd de navolgende Hoog Eerwaarde Heeren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, de Heer H. H. DONKER CURTIUS, Theol. Doct. Pred. te *Arnhem*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, de Heer G. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer H. WEIJLAND, Pred. te *Amsterdam*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Heer H. A. VAN DER VEN, Pred. te *Driebergen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, de Heer B. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwardan*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*, de Heer J. S. WOR, Pred. te *Zwolle*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer D. HENDRIKSZ, Pred. te *Groningen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de Heer T. VAN SPALL, Pred. te *Dussen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, de Heer W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesselen*.

Uit de Commissie tot de Huishoudelijke Zaken der Waalsche Kerken, de Heer H. A. VAN DER BANK, Pred. te *Utrecht*.

Uit de Commissie tot de Zaken der Protestantsche Kerken in Nederlands *Oost-* en *West-Indiën*, de Heer A. LENS, Pred. te *'s Gravenhage;* en als Ouderling uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer J. P. TICHELAAR, Ouderling te *Loppersum*.

Deze waren allen tegenwoordig, benevens den Secretaris der Sijnode I. J. DERMOUT, Hofprediker van Z. M. den Koning der *Nederlanden* en Pred. te *'s Gravenhage;* en den Quaestor-Generaal J. R. SCHOLTEN, Oud-Ouderling te *Amsterdam*.

Tot praeadviserende Leden, waren, door de Godgeleerde Faculteiten der drie Hooge Scholen afgevaardigd:

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leiden*, de Hoogleeraar W. A. VAN HENGEL.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar J. HERINGA, ELIZA'S ZOON.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar J. F. VAN OORDT, JW. ZOON.

Volgens kennisgeving van zijne Excellentie, den Minister van Staat, belast met de generale Directie, voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. d. d.

16 Junij l. l. N°. 5., bleek het dat door zijne Majesteit, bij hoogstdeszelfs besluit van den 9den bevorens, N°. 48. benoemd waren:

Tot President dezer Sijnodale Vergadering, de Heer Dr. H. H. DONKER CURTIUS, Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* en Pred. te *Arnhem;* en tot Vice-President de Heer D. HENDRIKSZ, President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen* en Pred. te *Groningen;* en tot deszelfs Secundus, de Heer B. NIEUWOLD, President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* en Pred. te *Leeuwarden.*

De Leden gezeten zijnde, verscheen in de Vergadering, zijne Excellentie de Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk enz., vergezeld door den Wel Ed. Gestrengen Heer, Secretaris en Adviseur.

De President opende de Vergadering met het gebed, waarop zijne Excellentie met eene naar de tijdsomstandigheden ingerigte aanspraak, deze *twintigste* bijeenkomst van de Algemeene Sijnode der Hervormde Kerk, in naam van Z. M. den Koning, voor geopend verklaarde.

Nadat de President de aanspraak van zijne Excellentie op eene gepaste wijze had beantwoord, rigtte zijn Hoog Eerw. het woord tot de Leden dezer Kerkvergadering, en wekte hen bemoedigend op tot de gewigtige werkzaamheden, waartoe zij waren zamengekomen.

Den 15den daaraanvolgenden zijn de werkzaamheden dezer Hooge Kerkvergadering ten einde gebragt, en met gebeden en dankzeggingen gesloten.

GEL-

GELDERLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, zijn op den 5den, 6den en 7den Aug. geëxamineerd en tot de Predikdienst toegelaten: W. H. TEN HOET, H. C. H. REIJERS, J. TROSTE, M. L. DE BOER, B. G. CLEMENT en H. ANTINK.

ARNHEM.

ARNHEM. Op den 14den Julij is acte van Lidmaatschap der Klassis verleend, aan de Wel Eerw. Heeren: B. TER HAAR en A. C. DE MEIJIER, Bevestigde Predikanten te *Arnhem*.

ELKUM, den 22sten Julij. Op vertoonde acte van collatie van den Hoog Geb. Heer, Grave van *Reede* en *Ginckel*, Heer van *Middachten*, enz. enz. is beroepen, de Wel Eerw. Heer, P. W. VAN ROSSEM, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Prov. Kerkbestuur van *Over-IJssel*.

TERWOLDE. Zie Mei 1835.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN, den 27sten Julij 1835. Op den 8sten dezer, heeft, na bekomen handopening, de groote Kerkeraad alhier, ter vervulling der vakature, ontstaan door het Emeritaat van den oudsten Leeraar der Nederduitsche Gemeente, den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer, M. JONGENEEL, het volgende, in alphabetische orde gestelde twaalftal gemaakt:

DD. J. A. COENEN, Predd. aan de *Bilt*. W. VAN GULPEN, te *'s Gravenpolder*. J. P. VAN HARENCARSPEL, te *Voorschoten*. F. E. HINLOPEN, te *Beek* en *Ubbergen*. J. F. VAN HOOGSTRATEN, te *Lochem*. G. MOLENKAMP, te *Rijswijk*. F. W. RAPPARD, te *Beusichem*. J. A. SMITS, te *Renkum*. A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Waddingsveen*. H. P. TIMMERS

VER-

VERHOEVEN, te *Hoorn*. J. E. DE VOOGT, te *Nederlangbroek* en N. T. ZUBLI, te *Renswoude*.

Op den 15den heeft gemelde Kerkeraad uit dat twaalftal dit zestal geformeerd:

DD. J. A. COENEN. F. E. HINLOPEN. G. MOLENKAMP. H. P. TIMMERS VERHOEVEN. J. E. DE VOOGT en N. T. ZUBLI.

Op den 22sten dezer uit dat zestal dit drietal:

DD. G. MOLENKAMP. H. P. TIMMERS VERHOEVEN en J. E. DE VOOGT.

En heeft dezelve op heden daaruit eenparig beroepen, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. E. DE VOOGT, Pred. te *Nederlangbroek*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

GENT. Zie Junij 1835.

WIJCHEN EN LEUR staat vakant te worden. Zie Junij 1835.

LOBITH vakant. Zie Julij 1835.

ZUTPHEN.

TERBORGH EN ETTEN, den 15den Julij 1835. De Kerkeraad dezer Gemeente, heeft op heden, ter vervulling der alhier bestaande vakature, door het Emeritaat van den Wel Eerw. Heer, M. RENSSEN, op vertoonde akte van Collatie van Hare Hoog Welgeb. Vrouwe, J. S. J. F. Douairière Baronnesse VAN HAGELL VAN WISCH, geboren VAN LIJNDEN, onder voorzitting van den tweeden Consulent, Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, den Wel Eerw. Heer, J. C. F. VAN SANDICK, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, welke beroeping door zijn Eerw., onder inwachting der vereischte goedkeuring, is aangenomen.

DOESBURG, den 21sten Julij 1835. Ds. DE VOOGD voor de beroeping herwaarts bedankt hebben.

bende, heeft de Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier op nieuw gemaakt de volgende nominatie, alphabetisch gesteld.

Twaalftal:

DD. BIERHAUS, te *Hummelo*. BÖSKEN, te *Werkendam*. BRUGMAN, te *Groede*. VAN DIEST, te *Hengelo*. GERRITSEN, te *Zoelen*. HESSELINK, te *Weerden*. LAMBRECHTS, te *Angerlo*. MEULEMANS, te *Buiksloot*. PATIJN, te *Wadenoijen*. VAN VELDEN, te *Oldemarkt*. WINOLDIJ, te *Otterlo*. ZUBLI, te *Renswoude*.

Zestal:

DD. BÖSKEN, VAN DIEST, GERRITSEN, HESSELINK, PATIJN, ZUBLI.

En daaruit dadelijk beroepen, Ds. VAN DIEST, Pred. te *Hengelo*.

DIDAM, den 9den Aug. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar D. J. GULDEN, Kandid. bij het Prov. Kerkbestuur van *Utrecht*, in de H. Dienst bevestigd, door den Consulent der Gemeente, Ds. C. PARÉ, Pred. te *Wehl*, met *Ezech*. XXXIV: 24*b*. *Ik de Heer heb het gesproken*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren DD. BEKKING, COLENBRANDER, THOMSEN en KRABBE, Predikanten te *Lathum*, *Herwen*, c. a., *Westervoort* en *'s Heerenberg*. Onze Leeraar aanvaardde des namiddags de H. Bediening onder ons, met eene leerrede over *Luk*. II: 10*b*. *Ziet ik verkondig u groote blijdschap*.

HENGELO, den 9den Aug. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. H. VAN DIEST, ons voor veertien dagen bekend gemaakt hebbende, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Doesburg* ontvangen had, berigtte ons heden, dat hij, na beraad, voor die beroeping had bedankt, en verbond zich op nieuw aan deze Gemeente, predikende bij die gelegenheid over 2 *Kor*. IV: 1, 2 en 7.

DOE-

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

BOMMEL.

OPHEMERT staat vakant te worden. Zie Junij 1835.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'T WOUD, den 2den Aug. 1835. Nadat onze Leeraar, J. H. HOLWERDA, door den Wel Eerw. Heer J. S. DENIER VAN DER GON, Pred. te *Naaldwijk*, als Gecommitteerde van de Klassis van *'s Gravenhage*, van zijne betrekking tot deze Klassis en Gemeente was losgemaakt, nam hij heden van ons afscheid met 1 *Thess.* IV: 1. *Voorts dan Broeders! wij bidden en vermanen u in den Heer Jezus, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en God behagen, dat gij daarin meer overvloedig wordt.*

Reeds vroeger door den Kerkenraad op bekomen handopening een twaaftal van Proponenten, bij onderscheidene Kerkbesturen, gemaakt zijnde, waarop geplaatst waren de Wel Eerw. Heeren:

A. TEN BOSCH. A. VERWEIJ. P. W. VAN ROSSEM. G. T. C. HARMSEN. H. W. C. ILCKEN. G. N. DE VOOGT. A. G. VAN HOOCK. J. G. DORNSEIFFEN. H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, Theol. Doct. C. N. DE GRAAFF, Theol. Doct. A. VAN DEN HAM VAN HEIJST en J. BOSCH.

Werd hieruit op den 26sten Julij, dit zes- en drietal geformeerd:

A. TEN BOSCH. J. BOSCH. C. N. DE GRAAFF. A. VAN DEN HAM VAN HEIJST. A. G. VAN HOOCK. en G. N. DE VOOGT.

Vervolgens dit drietal:

C. N. DE GRAAFF. G. N. DE VOOGT en A. TEN BOSCH met het lot tegen J. BOSCH.

Uit

Uit welk drietal op heden door Kerkenraad en stembevoegden, beroepen is de Wel Eerw. Heer, C. N. DE GRAAFF, Theol. Doct. en Kandidaat tot de Heilige Dienst, bij het Provinciale Kerkbestuur van *Zeeland*, wien de beroepingsbrief is toegezonden.

* LIER, den 9den Aug. 1835. Onze beroepen Leeraar, Ds. E. H. CATS, Kandidaat bij het Provinciale Kerkbestuur van *Noord-Holland*, werd heden onder ons in de H. Dienst bevestigd, door deszelfs Oom, Ds. J. S. WOR, Pred. te *Zwolle*, bij vriendelijken afstand van den Consulent, L. J. L. VAN NECK, Pred. te *Schipluiden*. De Bevestiger predikte bij deze gelegenheid over 2 *Kor.* V: 14. *Want de liefde van Christus dringt ons.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Heeren: J. DE JONG, Pred. te *Pijnakker*, N. BERKHOUT, Pred. te *Leiden*, J. H. LANGEWAGEN, Pred. te *Purmerend*, J. R. WERNINCK, Pred. te *Leksmond*, J. H. GEERTS, Pred. te *Oudendijk*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde Pred. zijne dienst, met eene Leerrede over *Hand.* XIII: 38, 39. *Zoo zij u dan bekend, mannen broeders! dat door dezen u vergeving van zonden verkondigd wordt. En* (*dat*) *van allen, waarvan gij niet kondt geregtvaardigd worden door de wet van Mozes, door dezen een iegelijk, die gelooft, geregtvaardigd wordt.*

ROTTERDAM.

RHOON EN PENDRECHT, den 2den Aug. 1835. Heden hadden wij het genoegen onzen beroepen Leeraar, Ds. P. A. VAN DER HOEVEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, in de Heilige Bediening in ons midden ingezegend, en bevestigd te zien door deszelfs vriend, den Wel Eerw.

zeer

zeer Gel. Heer, M. A. N. VORSTMAN, Theol. Doct. en Predikant te *Katwijk aan den Rijn*, als wien de Consulent van deze Gemeente, Ds. M. H. SCHIM VAN DER LOEFF, Pred. te *Barendrecht*, deze taak had afgestaan. De Bevestiger had tot onderwerp zijner rede, 1 *Tim.* I: 19*a*: *Houdende het geloof en eene goede conscientie.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. en zeer Gel. Heeren A. VAN DEINSE, Emer. Pred. van *Ostende* en *Nieuwpoort*, J. H. GEERTS, J. HEENK, J. R. HEENK, H. R. ROOKMAKER en H. J. VENEMA, Predikanten aan den *Oudendijk*, te *Woubrugge*, *Hoogvliet*, *Poortugaal* en *Pernis*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags als Herder en Leeraar zijn dienstwerk ter dezer plaatse, met eene Leerrede, naar *Ephes.* IV: 11—15. *En dezelve heeft gegeven — het hoofd is, (namelijk) Christus.*

ROTTERDAM, den 9den Aug. 1835. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer S. GREGOOR, hield heden in de voormiddag Godsdienstoefening, eene Leerrede, over *Col.* I: 9 en 10, ter gedachtenis van zijne op den 5den dezer maand vervulde 25 jarige dienst, als Bedienaar des Evangelies, in onderscheidene Gemeenten.

Wij verblijden ons met hem, dankbaar voor de hulpe en goedertierenheid Gods, welke hij ondervinden mogt, biddende, dat de Heer hem nog lang voor ons en zijne dierbare betrekkingen spare, en zijne Evangeliedienst met den ruimsten zegen bekroone.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Junij 1835.

BARENDRECHT staat vakant te worden. Zie Julij 1835.

LEIDEN.

VOORHOUT, den 22sten Julij 1835. Op heden is door den Gecombineerden Kerkeraad van *Voorhout* en de *Kaag* beroepen, de Eerw. Heer P. VAN BONGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, tot Pred. van *Voorhout* en de *Kaag*. Deze beroeping de goedkeuring erlangd hebbende, van allen, die het kerkelijk regt uitoefenen in die Gemeenten, is door den beroepenen aangenomen.

Op het zestal, waaruit de beroeping geschied is, dat vroeger geformeerd en door de regthebbenden was geapprobeerd, waren in Alphabetische orde geplaatst, de Eerw. Heeren: P. VAN BONGA, A. TEN BOSCH, E. H. CATS, P. C. FROGN, F. W. VAN ANDEL WEIJERS en F. WOLTERS, Kandidaten bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen.

BENTHUIZEN. Zie April 1835.

LEIDERDORP. Zie Julij 1835.

DORDRECHT.

SPIJK, den 26sten Junij 1835. Ter vervulling der vakature, heeft de Kerkenraad, op vertoonde Akte van Collatie van de Hoog Welgeb. Vrijvrouwe dezer plaats, beroepen den Eerw. Heer F. W. VAN ANDEL WEIJERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, die deze beroeping, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

HEINENOORD staat vakant te worden. Zie Julij 1835.

GOUDA.

LEKSMOND staat vakant te worden. Zie Julij 1835.

BRIELLE.

KORENDIJK. Zie Julij 1835.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, heeft den 5den Augustus 1835 geëxamineerd, en tot de openbare Predikdienst toegelaten, de Heeren: H. J. DE BOER en V. F. J. BOONACKER.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant. Zie April 1835.

KORTENHOEF. Zie Junij 1835.

HAARLEM.

HAARLEM, den 13den Aug. 1835. Laatstleden zondag herinnerde ons een onzer geachte Leeraars, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, P. H. NAHUIJS, den tweeden zondag in de maand Augustus des jaars 1810, waarop zijn Eerw. (en dus voor 25 jaren,) de Evangeliebediening in deze Gemeente aanvaardde.

Bij gelegenheid der Voormiddaggodsdienst maakte zijn Eerw. een even verstandig, als voor de gelegenheid des tijds doelmatig gebruik, van den naar plaats hebbend gebruik in deze Gemeente ter behandeling voorgeschreven tekst, zijnde toen 2 *Tim.* I: 1—7. Zoo gepast des waardigen mans rede was, zoo roerend en treffend waren zijne dankzeggingen en gebeden, en zijne onderscheidene toespraken in den hartelijksten toon gestemd. Met onze Leeraren, die ook den door hun hooggeachten Ambtsbroeder in hunne openbare dankzeggingen en gebeden op dien dag allen bijzonder gedachten, vereenigen wij ons in den vurigen wensch, dat het den Heer der Kerk genadiglijk behagen moge; nog lang het leven, de gezondheid en de krachten ook van dezen onzen Leer-

aar te bewaren, opdat hij, — in wien wij, gedurende al dien tijd, niet alleen op den leerstoel eenen even hartelijken als verstandigen en ijverigen Evangelieprediker, maar ook in onze woningen en aan onze krankbedden eenen getrouwen Herder, deelnemenden trooster en dienstvaardigen vriend bezitten mogten, die ook in bijzondere onderwijzingen voor onze kinderen zoo nuttig was, — nog vele jaren door leer en voorbeeld de zaak van zijn Heer bevorderlijk zij.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

KALANDSOOG vakant. Zie Julij 1835.

HOORN.

SIJBEKARSPEL. Zie Junij 1835.

MIDWOUDE. Zie Julij 1835.

HOORN staat vakant te worden. Zie Julij 1835.

ZEELAND.

ZIERIKZÉE.

ZIERIKZÉE, den 26sten Julij. Nadat in de afgeloopen week met den herbouw onzer Kerk, welke door den Heer P. HUIJSENS, C. S. architect te *Breda*, aangenomen was, een aanvang was gemaakt, heeft onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. PLEIJTE, in de voormiddagbeurt van dezen dag in een plegtig gebed, de grondvesting, oprigting en voltooijing van dit werk, den Heer aanbevolen, en zijnen zegen over hetzelve afgesmeekt, en

en daarna eene Leerrede gehouden over *Nehemia* II: 20*b*. *God van den hemel, diezal het ons doen gelukken, en wij zijne knechten zullen ons opmaken en bouwen*. In welke de betamelijke gemoedsgesteldheid werd aangewezen, die ons behoort te bezielen bij het aanvangen, voortzetten en voltooijen van dit werk, willen wij gegronde hoop voeden op het verkrijgen van het afgesmeekt heil.

GOES.

OUDELANDE. Zie Julij 1835.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE, den 30sten April 1835. Van hier is vergeten te berigten, dat de Kerkeraad dezer Gemeente, na het bedanken van den Wel Eerw. Heer J. A. JANSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*, onder voorzitting van den Consulent Ds. G. BATTEKÉ, Pred. te *Breskens*, geformeerd heeft de volgende nominatie van Predikanten en Kandidaten.

Twaalftal:

DD. A. HOUTKAMP. G. BATTEKÉ. G. G. BRUGMAN. D. VAN BASSELAAR. J. V. G. VAN HOEK. J. F. HENRY. M. WAS, respect. Pred. te *Nieuwvliet*, *Breskens*, *Groede*, *Biervliet*, *Aardenburg*, *Sluis en IJzendijke*; benevens de Heeren Kandidaten G. VROLYK, P. WIERINGA, D. C. VAN LEEUWEN BOOMKAMP, A. DE RONDE BRESSER en J. WAS.

Zestal:

DD. HOUTKAMP, BATTEKÉ, VROLYK, WIERINGA, BRESSER en J. WAS.

Drietal:

DD. BATTEKÉ, VROLYK en BRESSER; de laatste met het lot tegen WIERINGA.

Hieruit werd met het lot tegen A. DE RONDE BRESSER, beroepen: de Heer GERRIT VROLYK, Kandidaat

bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

SCHOONDIJKE, den 2den Aug. 1835. Heden voormiddag werd de Wel Eerw. Heer G. VROLYK, in de Evangeliedienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer G. BATTEKÉ, Consulent en Pred. te *Breskens*, predikende naar aanleiding van *Efez.* IV: 15*a*. *De waarheid betrachtende in liefde.* De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger, door de Heeren A. HOUTKAMP, die den bevestigde tevens, uit naam van den IJzendijkschen Ring, met eene aanspraak de hand van broederschap heeft toegereikt, G. G. BRUGMAN, R. SCHOUTEN, A. C. VAN ALTENA, M. WAS en W. GOUDA QUINT, Pred. te *Nieuwvliet*, *Groede*, *Waterland* (kerkje) *Hoofdplaat*, *IJzendijke* en *Retranchement*. Des namiddags hield onze nieuwe Leeraar zijne intreerede, voor welke hem ten tekst diende: 2 *Kor.* XII: 9*a*. *Mijne genade is u genoeg.*

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT, den 4den Augustus 1835. De Kerkenraad berigt met deze, dat de Wel Eerw. Heer J. J. PRINS, Pred. te *Zwartsluis*, het beroep, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

AMERSFOORT.

ZUILEN. Zie Junij 1835.

WIJK.

ODIJK vakant Zie Julij 1835.

VRIES.

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, zijn den 5den en 6den Augustus 1835, tot de predikdienst geadmitteerd de Kandidaten in de Letteren en in de Godgeleerdheid aan de Hooge School te *Groningen:* R. P. REDDINGIUS, R. BEEKHUIS, W. R. VAN HOËVELL en E. J. DIEST LORGION.

LEEUWARDEN.

OENKERK, GIEKERK EN WIJNS, den 12den Julij 1835. Nadat onze Leeraar, B. H. HABBEMA, op l. l. Zondag, gedachtenis gevierd had van zijne destijds onder ons vervulde 25 jarige Evangeliedienst, naar aanleiding van *Pred.* XII: 13*a*. *Van alles, dat gehoord is, is het einde der zaak: vreest God en houdt zijne geboden:* zoo hield zijn Eerw. ook heden eene opzettelijke dankrede, ter eere Gods, die hem nu juist 35 jaren in de Evangeliebediening, bij drie onderscheidene Gemeenten, zoo te *Tjerk-gaast*, c. a., als *Buiten Post* en alhier, staande gehouden en tot hiertoe gebragt had; daartoe naar tijdsgelegenheid, ten grondslag nemende de betuiging van DAVID, 2 *Sam.* VII: 18*b*. *Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat gij mij tot hiertoe gebragt hebt.*

LEEUWARDEN, den 4den Augustus 1835. De op den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. GUNNING, Pred. te *Hoorn*, uitgebragte beroeping, is alrede door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd geworden.

MARSSUM, den 5den Julij 1835. Heden berigtte ons onze Leeraar het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel Heer. B. VERWEY, rustend Leeraar te *'s Gravenhage*, op den 27sten Junij l. l. Zijn Wel Eerw. was onder ons de eerste jaren zijnes

dienstwerks bezig geweest, van Junij 1794, tot Mei 1803, en was van ons naar *Bolsward* vertrokken. Meer dan één blijk ondervonden wij, dat hij ons nimmer vergeten heeft, terwijl ook velen onzer zijns steeds zegenende gedachtig bleven. Onze Leeraar deed ons tevens opmerken, dat, ondervonden wij al gedurig en met smarte, hoe belangstellende Predikers van deze aarde werden weggenomen, het Evangelie, de prediking omtrent CHRISTUS toch altijd bleef.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

H A R L I N G E N.

BOLSWARD, den 5den Julij 1835. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. VAN DER VEGT, deelde ons op heden het berigt mede van het overlijden van eenen onzer vroegere Leeraars, den Wel Eerw. zeer gel. Heer BERNARDUS VERWEY, laatstelijk rustend Predikant van *'s Gravenhage*, en wekte ons op, om de nagedachtenis van hem, die ook drie jaren lang in onze Gemeente werkzaam was, met onvermoeiden ijver en tot zegen voor velen, steeds levendig te bewaren en dankbaar te vereeren, door eene hooge belangstelling in het Evangelie der genade.

LANGERHOU EN SCHETTENS vak. Zie Sept. 1834.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

S N E E K.

SNEEK. Zie Junij 1835.

PARRAGA, HIESLUM EN GREONTERP. Zie Julij 1835.

D O K K U M.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

HEE-

HEERENVEEN.

OOSTERHAULE, den 28sten Junij 1835. Heden vierde onze zoo zeer geachte Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. L. SPANNENBURG, met ons gedachtenis van zijne in deze Gemeente vervulde 25 jarige Evangeliedienst, predikende naar aanleiding van *Ps.* XL: 6. *Gij o Heere, mijn God! hebt uwe wonderen en uwe gedachten aan ons vele gemaakt; men kan ze niet in orde bij u verhalen. Zal ik ze verkondigen en uitspreken, zoo zijn zij menigvuldiger, dan dat ik ze zoude kunnen vertellen.* Deze Leerrede, afgewisseld door gezangen, dankzeggingen en gebeden, maakte op allen eenen diepen indruk, en deed den wensch uiten, dat de liefdeband, die nu reeds 25 jaren Leeraar en Gemeente aan een verbonden had, nog meer versterkt mogt worden, en wij het voorregt genieten, onzen vriend en Leeraar nog lang tot een' uitgebreiden zegen voor ons allen bij ons te mogen houden.

LEMMER, den 22sten Julij 1835. Heden avond mogt onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. MIDDELVELD, het gedenkfeest zijner 25 jarige Evangeliedienst vieren. Op den 22sten Julij 1810, slechts 20 jaren oud zijnde, in dezelve ingehuldigd bij de Gemeente van *Blokzijl*, sleet hij in dezelve daar ruim zes, voorts te *Wolvega*, omtrent zes, en de overige jaren onder ons, inmiddels voor zes andere beroepingen naar elders, bedankt hebbende. De tekst der gehoudene Gedenkrede, was *Gen.* XXXII: 10*a*. *Ik ben geringer dan alle deze weldadigheden en dan alle deze trouwe, die gij aan uwen knecht gedaan hebt.* God moge zijn Eerw. nog vele jaren sparen, en zijne verdere dienst met verdubbelden zegen bekroonen!

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur heeft op den 5den dezer tot de H. Dienst toegelaten: SCHELTO COOLHAAS VAN DER WOUDE, Litt. et Theol. Kand. te *Groningen.*

ASSEN.

ASSEN. Zie Junij 1835.

LIMBURG, enz.

MAASTRICHT. (Nederduitsche Protestantsche Gemeente) In den voormiddag van den 19den Julij l. l. hield de Kandidaat, Ds. C. E. STOLLÉ, deszelfs eerste Leerrede onder ons, over *Hand.* IV: 12*a.* *De zaligheid is in geenen anderen*, als Kandidaat Adjunct-Predikant, zijnde volgens besluit van Z. M. den Koning daartoe benoemd, bij dispositie van zijn Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie der Herv. Kerk enz. d. d. 12 Julij l. l. N°. 18. En werd alzoo in de Godsdienstige behoefte van deze Gemeente en het Garnisoen gunstig en volledig voorzien, waartoe wij wenschen, dat de Allerhoogste zijnen zegen geve.

WAALSCHE KERK.

's GRAVENHAGE, den 5den Aug. 1835. De afgevaardigden der Waalsche Kerken, in de negentien laatstverloopene jaren in alle de steden bijeengekomen zijnde, alwaar voornoemde Kerken nog bestonden, ingevolge het regt hun bij het 74ste

art.

art. van het Algemeen Reglement toegekend, en de beurtwisseling bij de eerste *Reünie* in 1816 bepaald, was alzoo de beurt wederom aan onze kerk gekomen, om gemelde bijeenkomst in haar midden te ontvangen; gelijk zulks dan ook op den 30sten Julij l. l. plaats had.

De Vergadering bestond uit de volgende Leden:

De Leden der Commissie, tot de huishoudelijke zaken der Waalsche Kerken, als:

Ds. J. TEISSEDRE L'ANGE, Ridder van den Nederl. Leeuw, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*.

Ds. G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.

Ds. M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Utrecht*.

en de Ouderling Mr. D. G. VAN TEYLINGEN, van *Rotterdam*.

En de Afgevaardigde der Waalsche Kerken van

's Gravenhage, Ds. J. C. J. SÉCRETAN, Ouderling Mr. J. G. A. CLANT, Diaken. Mr. M. A. HARTMAN, Secundi. J. J. PATIJN, Ouderling en Mr. J. W. VAN HOOGSTRATEN, Diaken.

Amsterdam, Ds. C. G. MERKUS. Ouderling Prof. P. J. VAN MAANEN.

Rotterdam, Ds. P. MOUNIER. Ouderling N. M. VINK, Secundus. P. G. J. HOOG.

Leiden, Ds. D. MOUNIER. Ouderling Mr. G. H. DOZY, Secundus. Mr. P. W. KLUIT.

Haarlem, Ouderling, A. DEENIK. Diaken, H. S. VAN WICKEVOORT CROMMELIN.

Utrecht, Ds. M. A. VAN DER BANK. Ouderling Prof. N. G. DE FREMERY, Ridder van den Nederl. Leeuw.

's Hertogenbosch, Ds. J. D. REVEL. Ouderling C. VAN CONVENT TEN OEVER. Diaken, E. C. B. VAN RAPPARD.

Leeu-

Leeuwarden, Ds. J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ. Ouderling L. G. BOURICIUS.

Breda, Ds. L. G. JAMES. Ouderling, J. L. VAN DER HOEVEN.

Arnhem, Ds. J. F. C. KRONENBERG. Ouderling, M. J. VAN GELEIN VITRINGA.

Zwolle, Ouderling, D. J. STORM BUYSING.

Middelburg, Ouderling, G. DE PHYT.

Nijmegen, Ds. E. A. ZUBLI. Ouderling, A. Z. VAN DER STEEN.

Dordrecht, Ds. D. SERRURIER.

Delft, Ds. P. J. MACRUS. Diaken, Mr. A. VAN DER GOES.

Groningen, Ds. L. D. POTTEVLIET.

Voorburg, Ouderling, Mr. H. J. CAAN, Ridder van den Nederl. Leeuw, Diaken Mr. B. A. C. DE LANGE VAN WIJNGAARDEN.

En van wegens de beide Commissien, voor de Studentenbeurs en het fonds tot verbetering der traktementen, Mr. W. P. KLUIT en Mr. J. C. MARTENS. Nog waren de volgende Predikanten bij deze bijeenkomst tegenwoordig; als: Ds. DELPRAT, Commandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, Hofkappelaan en rustend Predikant te *'s Gravenhage*, Ds. J. G. P. CERTON, voorheen Pred. te *'s Gravenhage*; Ds. L. PATOIR, Pred. te *'s Gravenhage*, Ds. D. T. HUËT, Pred. te *Rotterdam*, en Ds. J. D. COCHERET, voorheen Pred. te *Luik*.

De Pred. MOUNIER, van *Amsterdam*, was bij de vorige Reunie benoemd, om, bij de opening dezer Vergadering, de plegtige Leerrede te houden; dan zijn Eerw. hierin door ongesteldheid verhinderd geworden zijnde, trad deszelfs Secundus, Ds. MARCUS, van *Delft*, in zijne plaats op, en nam aanleiding uit *Hebr.* VI: 10 en 12, om ons te herinneren, dat er op den 18den October dezes

jaars,

jaars, eene en eene halve eeuw zouden verloopen zijn, sedert den noodlottigen dag, waarop LODEWIJK XIV het edict van *Nantes* herriep, en aldus zijne Hervormde onderdanen in de treurige noodzakelijkheid bragt hun geweten te verzaken, of hun Vaderland te verlaten; ten gevolge waarvan duizende in ons gezegend en herbergzaam Vaderland, de verlorene vrijheid zochten en verkregen, om God naar de inspraak van hun hart te dienen, waardoor toen ter tijd, de reeds lang te voren in ons Vaderland gevestigde Waalsche Kerken, op eens het getal harer Leden zoo aanmerkelijk zagen toenemen.

De werkzaamheden dezer Réunie werden wederom door de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken bestuurd, terwijl de Heeren TEISSEDRE L'ANGE en DE CHAUFEPIÉ, de posten van Voorzitter en Secretaris bleven waarnemen.

De Predikanten P: MOUNIER en KRONENBERG, vervulden des Zondags de predikdienst; de loopende zaken werden als naar gewoonte behandeld; de rekeningen der financeiele Commissiën opgenomen; de mededeelingen der Waalsche Commissie en van de Commissarissen tot de zaken der Waldenzen met belangstelling aangehoord; de noodlijdende Weduwen in liefde bedacht: de ingezamelde giften, ten behoeve van het fonds, voor noodlijdende Kerken en personen, ten bedrage van *f* 701.75, ter beschikking van den Quaestor gesteld, en de zestallen voor de vernieuwing der Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken, in Januarij aanstaande, in gereedheid gebragt.

Op den 5den Augustus werd deze broederlijke bijeenkomst, plegtig door den Voorzitter, met gebeden en dankzegging aan God, gesloten, na dat de Afgevaardigden het voorregt hadden mogen smaken,

ken, van gezamenlijk, bij de gewone audientie, in tegenwoordigheid van onzen geëerbiedigden Koning te worden toegelaten, en Hoogstdenzelven de opregte hulde van hunne harten te mogen aanbieden.

De volgende bijeenkomst zal d. v. in 1836, te *Utrecht* gehouden worden, zijnde tot de opening derzelver benoemd: Ds. J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *Leeuwarden*, en als Secundus Ds. J. F. C. KRONENBERG, Pred. te *Arnhem*.

MIDDELBURG, den 15den Augustus 1835. De beroeping in deze Gemeente, op den Kandidaat VAN HAMEL uitgebragt, door zijn Wel Eerw. aangenomen zijnde, en bereids met de Kerkelijke goedkeuring, en de Koninklijke approbatie bekroond, wordt onze aanstaande Predikant, binnen kort in ons midden te gemoet gezien.

VOORBURG vakant.

MAASTRICHT vakant. Zie Mei 1835.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

DOETINCHEM. Onze naar *Bodegraven* beroepen

pen Leeraar, de Wel Eerw. Heer, J. J. LANGENAAKEN, heeft op den 21sten Junij l. l. van ons afscheid genomen, bij die gelegenheid predikende over 2 *Kor.* XIII: 11. De Kerkeraad intusschen reeds vroeger handopening verzocht en verkregen hebbende, heeft, ter vervulling der ontstane vakature, tot Leeraar der Gemeente beroepen, op den 28sten Junij dezes jaars, den Eerw. Heer, J. C. MANSSEN, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Evangelisch Lutersch Kerkgenootschap.

Daar op deze beroeping, welke door den beroepenen volvaardig is aangenomen, bereids de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen zijn ingekomen, hopen wij weldra de bevestiging en intrede van onzen nieuwen Leeraar te kunnen berigten.

BODEGRAVEN. Onze van *Doetinchem* herwaarts beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer, J. J. LANGENAAKEN, werd onder ons, op den 12den Julij dezes jaars, in de voormiddag Godsdienstoefening bevestigd, door den Wel Eerw. Heer, J. G. H. REUDLER, Pred. te *Woerden*, die dit werk in plaats van den Consulent had op zich genomen, en bij die gelegenheid eene Leerrede hield, over 1 *Thess.* V: 5. De Bevestigde hield desnamiddags zijne Intreêrede over *Mark.* XVI: 15*b*.

VLISSINGEN, den 2den Aug. 1835. Heden was het voor onze Gemeente een heugelijke feestdag. Zij vierde namelijk haar honderdjarig bestaan en dat van haar Kerkgebouw, op eene eenvoudige, maar treffende wijze.

De plegtigheid der feestviering had plaats op den gewonen tijd der voormiddag Godsdienstoefening. Eene zeer talrijke vergadering, waartoe ook velen uit andere Protestantsche gezindten dezer Stad zich gevoegd hadden, had zich tot dat einde in ons Kerkgebouw vereenigd. Onze Leeraar, Ds. J. L. BECKER,

ker. hield, naar *Ps.* CXXXVIII: 1, 2. eene Feestrede, waarin zijn Eerw. ons in eenige trekken Gods goedheid en trouw aan onze sedert eene eeuw gevestigde Kerk en Gemeente voorstelde, ons daarbij tot vurigen dank jegens het weldadig Opperwezen opwekkende. Vooraf werd ons door zijn Eerw. een beknopt geschiedkundig overzigt medegedeeld, aangaande de oprigting en verdere lotgevallen der Gemeente. De Feestrede werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten, met het aanheffen van voor deze gelegenheid ingerigte gezangen, gezongen deels als beurtzangen, deels door de gansche Gemeente, begeleid door voortreffelijk Orgelspel, uitgevoerd door den Heer, LA ROY, Organist te *Middelburg*, die daartoe uitgenoodigd was geworden.

De Feestviering werd opgeluisterd, door de tegenwoordigheid der Edel Achtbare Regering dezer Stad, en voorts vereerd door het bijzijn van twee der Heeren Predikanten der Hervormde Gemeente alhier en van Ds. H. HARING, Evangelisch Luthersche Predikant te *Middelburg* en den Eerw. Kerkeraad aldaar, als daartoe broederlijk verzocht zijnde.

Deze geheele plegtigheid, door alle tegenwoordigen met blijkbare aandacht, belangstelling en godsdienstige blijdschap bijgewoond, en in de meest gewenschte orde volbragt, heeft diepe indrukken van Godsdienstig gevoel verwekt, welke wij hartelijk wenschen, dat nog lang in de gemoederen, vooral der Gemeente, zullen werkzaam blijven.

De Hemelsche Vader doe door zijnen genadigen zegen de Gemeente verder bloeijen, opdat ook onder ons het rijk der waarheid, welke uit Hem is, meer en meer uitgebreid worde, tot verheerlijking zijns naams!

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM. Tweede standplaats; en
GROOTWOLDE staat vakant te worden.
DITZUM vakant. Zie April 1835.
HATSUM vakant. Zie April 1835.
HINTA vakant. Zie Mei 1835.
FREEPSUM. Zie Mei 1835.
RIJZUM. Zie Julij 1835.
EMDEN. Zie Julij 1835.
GROOTHUIZEN vakant. Zie Julij 3835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

De Stukjes: *'t al is ijdelheid*, en *aan een misbruiker van het vertrouwen*, zijn zoo niets beteekenend, dat zij in geene aanmerking om geplaatst te worden, komen kunnen.

Behalve dat het Gedicht, *op Jezus opstanding*, beter op een anderen tijd te pas komt, zoo bevat het ingezondene onder dien titel, niets dat deszelfs plaatsing zou kunnen aanbevelen.

De toegezonden, zoogenoemde *Balans* is voor

ons, hetgeen zij voor onze Lezers insgelijks zijn zou, *duisternis*.

De Dichtstukjes, getiteld: *Jakob en Ezau*, en *de Onschuld*, zullen wij gaarne plaatsen: maar de beide andere vermelde, zijn ons niet ter hand gekomen.

In het stukje, *Ouderlijk Gevoel* enz. is niets, dat zich onderscheidt van vele gelijksoortige; weshalve het niet geplaatst kan worden.

Het Dichtstukje *Potamiaena* is te breed, en wijkt te veel van het verhaal van EUSEBIUS af; en dat: *Nachtmaal*, is te onbestemd in uitdrukkingen en denkbeelden, dan dat zij geplaatst kunnen worden.

De Redactie.

BERIGT.

Aan Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, die de door hen ingezonden Schoolberigten, nog niet in deze maand geplaatst vinden, wordt met deze berigt: Dat de vertraagde plaatsing van dezelven, geenszins wordt veroorzaakt door te late toezending door H. H. Correspondenten; maar alleen door de *buitengewone uitgebreidheid* der ontvangene Schoolberigten zelve, welke, (indien men ze allen in één N°. wilde plaatsen) alleen een Maandelijksch Stukje zouden vullen. Echter zal de plaatsing der teruggeblevene stukken, zoo spoedig mogelijk, geschieden.

De Uitgevers.

LET-

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBOEK;

OF STICHTELIJKE OVERDENKINGEN OP DE ZON- EN FEESTDAGEN DES JAARS,

zijn de Bladen voor de maand September *aan de Inteekenaren toegezonden, inhoudende:*

Blad 39. Zondag 6. Aller oogen wachten op U, (o Heer!) en Gij geeft hen spijze te zijner tijd. Gij doet Uwe hand open en verzadigt al wat er leeft, naar Uwe goedertierenheid.
—— 40. —— 13. Eert uwen vader en moeder, opdat uwe dagen verlengd worden in den lande, dat u de Heer uw God geeft.
—— 41. —— 20. Wij hebben gekend en geloofd de liefde, die God tot ons heeft, enz.
—— 42. —— 27. Doet het tot mijne gedachtenis.

Door het herdrukken der eerste Bladen, zijn er weder kompleete exemplaren verkrijgbaar.

Bij de Erven de Wed. F. G. Onder de Linden, Boekhandelaars te *Amsterdam*, wordt uitgegeven en is mede verkrijgbaar gesteld bij H. H. Kemink en Zoon, te *Utrecht*.

Mr. W. Bilderdijk, *Tijrtéus Krijgsgezangen.* 25 Cts.

Bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, komt heden van de Pers, en voorts is nog bij hen en alom te bekomen:

B. Verwey, *Hoop en Uitzigt op de Eeuwigheid;* beschouwingen tot versterking van Christelijk geloof en Godsvrucht, nieuwe uitgaaf, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 3.00.

Uren voor de Eeuwigheid geleefd, Tafereelen uit het hoogere leven van eenen Christen, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 2.60

N. de Graaff, *het Evangelie*, *de weg der Zaligheid*, een Christelijk Huisboek, 2 Deelen. *f* 4.40.

Theophilus, een Leesboek voor vrienden van Godsdienst en Christendom, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 3.00.

W. van den Hull, *Proeve eener geschiedenis onzer Stamouders, vóór en na hunnen val.* *f* 1.80.

Proeve eener wijsgeerige beschouwing van het Christendom. *f* 1.40.

J. G. Rosenmüller, *Onderrigt en Bemoediging voor Lijdenden.* Naar het Hoogduitsch, door B. Verwey, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 1.80.

De Boekhandelaar N. J. Mestdagh, te *Vlissingen*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

De H. Geest in deszelfs invloed en werking voor den mensch, tot zijne bekeering en heiliging onmisbaar. Derde Druk. 22½ Cent.

Brief over Joh. XII : 27 en 28*a*. Ten geleide van eenige Dichtregelen over de zondaarsliefde van Jezus, door een Israëliet. 20 Centen.

Dezelve debiteert met succes:

Jezus Christus *als de Koning van zijn rijk en de Heer zijner gemeente.* In zeven Leerredenen, naar *Openb.* II en III, door W. Ternooy Apél, Predikant te *Vlissingen*. *f* 2.00.

A. Kloots,

A. Kloots, te *'s Gravenhage*, geeft uit en stelt bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar:

De Bohemer en de Zeeroover, of *de verschillende Lotsbedeeling*, door den Schrijver van *Atar-Gull*. *f* 2.80.

Ook is door hem aan zijne Correspondenten verzonden:

I. ATAR-GULL, *nieuwe en belangrijke Tafereelen uit den Slavenhandel*, naar het leven geschetst. Door EUGÈNE SUE. Uit het Fransch. Met eene Titelplaat. *f* 2.40.

Hiervan zegt een Recensent onder anderen: „deze „Roman is zeer sierlijk geschreven; de schilderingen der tooneelen van de natuur en van het leven der menschen op de schepen, in de groote „wereld en in de schuilhoeken te Parijs, *zoo wel „als in de bosschen van* Afrika *en op de plantagiën te* Jamaika, *zijn schoon, belangrijk en meestal „naauwkeurig, en doen den Schrijver kennen als „een meester in zijn vak."*

II. *Brieven van den Koning van* Polen, JAN SOBIESKI, *aan de Koningin* MARIA CASIMIRA, *gedurende den veldtogt, tot ontzet van* Weenen *en de bevrijding der Christenheid, in* 1683. Naar het Fransch, van den Graaf PLATER. Tweede Druk. Met het portret des Konings. *f* 2.40.

„De Vorst schreef dezelve gewoonlijk des nachts; zij „getuigen van 's mans karakter en bekwaamheid. „In den achtsten Brief, bladz. 57, zegt hij: dat „hij oorlog moest voeren, naar de wijze van MAURITS, *den heldhaftigen Prins van Oranje. De „groote* SOBIESKI *had bij den grooten* MAURITS *school „gegaan, geleerd, en zulks erkent hij openlijk." Men zie ook, wegens de belangrijkheid van dit werk:* Vaderl. Letteroef., 1832, Letterk. Magazijn, 1832, Letterl. Maandschrift, 1833, enz.

III. *Aanleiding tot de kennis der Letterkundige Geschiedenis der Nederlanden.* Door D. BUDDINGH. Met tijdtafelen. Nieuwe uitgave. 60 Centen.

„Zoo

„ *Zoo wel voor jonge lieden van het middelbaar als „ lager Onderwijs,*" zegt de Schrijver van dit werkje; „ *zoo wel voor Neêrlands jongelingschap in „ het algemeen, als voor mijne leerlingen in het „ bijzonder, wenschte ik nuttig te zijn.*" *Hij volgt zijne verdeeling der Tijdvakken, zoo wel als de volgorde der geleerden, op gelijken voet als die des Heeren* VAN KAMPEN, *in desselfs* Beknopte Geschiedenis der Letteren en Wetenschappen, enz.

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Supplement op het Algemeen Aardrijkskundig Woordenboek.* Door J. VAN WIJK RZN. Tweede aflevering. *f* 1.05.

II. *De Schilder*, oorspronkelijk Hollandsche Roman, door J. VAN ASSUM, Schrijver van *den Vondeling*, of *Liefde en Pligt.* Twee Deelen. Met gegraveerde Titels en Vignetten. *f* 4.80.

De Boekhandelaars van der Meer en Verbruggen, te *Rotterdam*, hebben uitgegeven en verzonden:

I. De derde druk van het zoo algemeen geachte boek, *Herkennen en Herkennen. De Christelijke vriendschap op aarde voortdurende in den Hemel.* Naar het Engelsch van C. R. MUSTON, A. M. Engelsch Predikant te *Rotterdam*, door G. VAN REIJN. Op fraai Velin Papier, met gegraveerden Titel en Vignet. Prijs *f* 3.

II. MACNEIL, *of de Schotsche Weezen*, door W. WARDLARD. Naar den tweeden druk. Uit het Engelsch. Met gegraveerden Titel en fraai Vignet. Prijs *f* 2.25.

Door den onderhoudenden en lieven toon welke in dit boek heerscht, gevoegd bij den blijkbaren toeleg om echte deugd en ware braafheid alom te bevorderen, zal hetzelve bij ons Godsdienstig Publiek met graagte worden ontvangen.

III. *Gedachten en beschouwingen;* door M. J. C. Prijs 30 Cents.

Bij

Bij S. en J. Luchtmans, te *Leiden*, is gedrukt en verzonden:

I. *Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange-Nassau. Recueil publié avec autorisation de de* S. M. le Roi, par Mr. G. Groen van Prinsterer, première Serie. Tome II. (1566).

II. *De Christelijke Kerk op Aarde*, volgens het Bijbelsch Onderwijs en de Geschiedenis, door N. C. Kist, Hoogleeraar te *Leiden*. Tweede Druk met vermeerderde aanteekeningen. 2 Deelen.

II. *Historia Critica Scholiastarum Latinorum*, scripsit W. H. D. Suringar, pars tentia.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MEN-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Specimen Hermeneutico-Theologicum de loco Evangelii Lucae II: 25—35. *Quod praeside* *vir. cl. ad publicam disceptationem proponit* JOANNES JACOBUS PRINS, *Theol. Stud. ad diem jovis, qui erit XVIII Junii* CIƆIƆCCCXXXIV, *hora I—II. In Majori Athenaei Amstel. auditorio. Amstelodami apud* W. Brave, 1834. 80 *pag. Formae 8vae majoris.*

Na ruim vier jaren aan het Amsterdamsche Athenaeum ijverig te hebben doorgebragt, gaat de Heer J. J. PRINS als Theol. Stud. te *Leiden* zijne studiën verder voort zetten, om vervolgens in 's Heeren wijngaard te mogen arbeiden. Ondertusschen op verlangen van den Hoogl. ROOIJENS, dat hij, alvorens het Athenaeum te verlaten, eene openlijke proef zoude geven van zijne gemaakte vorderingen, liet hij zich daartoe te meer overhalen, daar zijn Eerw. Vader, Pred. te *Amsterdam*, zulks ook gaarne verklaarde te zien. Hij kende de Comment. van A. L. VAN DER BOON MESCH, over den *Lofzang van* ZACHARIAS, en de Dissertatie van N. H. T. ZUBLI, over den *Lofzang van* MARIA, en werd dus te rade, om, tot onderwerp zijner behandeling te kiezen den *Lofzang* van SIMEON, welk plan dan ook de goedkeuring van den hem zeer genegen Voorzitter wegdroeg. Alzoo ontstond dit Specimen.

„Na met een woord te hebben doen blijken, dat, en waarom hij geheel niet twijfelt, aan de *axiopistie* van den Evangelist in de mededeeling der gezegden van SIMEON, gaat PRINS over, om 1. de woorden te verklaren, en 2. de kennis aan te wijzen, welke SIMEON hier aangaande den Messias heeft aan den dag gelegd.

In het eerste deel beschouwt hij de woorden van vers tot vers, merkt het een en ander, dat hem niet ondienstig voorkwam, oordeelkundig aan, (zonder daaraan eene afzonderlijke afdeeling te wijden, daar hij dit te weinig belangrijk oordeelde) en verklaart dan uitlegkundig de woorden en spreekwijzen, duidelijk opgevende, hoe hij dezelve wil hebben verstaan, met aanhaling ook van eenige schrijvers, en wederlegging van, naar zijn oordeel, verkeerde uitleggingen en opvattingen, hem bekend geworden. Wij kunnen er het getuigenis van geven, dat dit geschied is, ofschoon wel wat omslagtig, met naauwkeurigheid en zedigheid echter, en tevens zoo, dat hij den lof verdient, van met de kennis der talen ook een gezond oordeel te vereenigen, zoowel als diepen eerbied voor de H. Schrift. Wij vertrouwen dus met grond, dat hij, op den wel aangevangen weg ijverig voortgaande, een goed uitlegger der H. Schrift worden zal.

Korter is het tweede gedeelte, (in 24 bladzijden) afgehandeld, 't welk aanvangt met eene inleiding, ontleend uit de vrij algemeene verwachting van den Messias, die, helaas! bij velen zeer verkeerd gewijzigd

zigd werd, en waarbij dus zeer gunstig afsteekt het gedeelijk geloof van den verlichten SIMEON, 't welk wij uit deze zijne woorden kunnen opmaken. Eerst wijst hierom PRINS aan, hoe SIMEON zal gedacht hebben over den aard van het heil door den Messias daar te stellen, dan spreekt hij in de 2de § over deszelfs omvang; in de 3de § over de lotgevallen van den Messias, hier door SIMEON aangeduid, en betuigt eindelijk, in de 4de §, dat SIMEON zijne betere kennis aan de verlichting door goddelijken invloed te danken had.

Goed heeft hij begrepen, de woorden van MARIA en ZACHARIAS met die van SIMEON hier te moeten vergelijken, ten einde zoo de verlichte denkbeelden van den laatsten nog te meer te doen uitkomen; terwijl hij echter ook, bij de opgave van den omvang, heeft zoeken toe te zien, om hem noch dat hooge inzien te leenen, 't welk, eerst later aan de Apostelen te beurt gevallen, door hunne leer regt bekend geworden is, noch ook te geringe gedachten toe te kennen aan MARIA en ZACHARIAS, om en met derzelver lofzangen. Te regt heeft PRINS, ter bevestiging van zijn gegrond gevoelen, dat SIMEON door den H. Geest verlicht was, en daardoor alleen in staat, om zoo bepaaldelijk zich uit te drukken, omtrent hetgeen gebeuren zou, en vervolgens zoo duidelijk bevestigd is, zich beroepen op het getuigenis van den Evangelist zelven.

Door kortheid en duidelijkheid prijst zich ook dit 2de deel aan, en wij vernamen met genoegen,

 dat

dat de jeugdige Schrijver er zich op toelegt, om zich wel uit te drukken, en van het geleerde en door anderen voorgedragene een gepast gebruik te maken. Wij wenschen dan zijne Meesters geluk met eenen zoo goeden leerling, en hem zelven met deze welgelukte proeve, als tot een overtuigend bewijs verstrekkende, dat hij eene goede leiding volgt, en tijd en vermogen naar behooren aanwendt, om te worden, wat hij worden kan en moet.

GODS Voorzienigheid, iets voor alle Christenen zonder onderscheid van Kerkgenootschap. Te Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1835. 132 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.25.

De schrijver of verzamelaar biedt dit boekdeeltje hun aan, die in ledige oogenblikken niets anders of niets beters bij de hand hebben, om zich te stichten, en hoopt dat zij daarin dan eenen getrouwen vriend zullen opmerken, ter hunne versterking in onaangename oogenblikken. Hij heeft daartoe 1) hier iets doen voorkomen over onze begrippen van de Godheid, en beschouwt verder de volgende onderwerpen: God regeert de wereld. Verschillende uitdeeling van verschillende gaven, Toelating van het kwaad. Wij kunnen over anderen niet oordeelen, dewijl wij ieder onze bijzondere taak hebben en met de kern der daden onbekend blijven. Wat noemen wij wederwaardigheden en wat

zijn

zijn zij? God geleidt den mensch langs bijzondere wegen, die allen met het kleed der natuurlijke orde omhuld zijn. Het gebed. Genade en berouw. Dood en ander leven. Godsdienstgeschillen. Uit de opnoeming dezer rubrieken ziet dus de lezer reeds, dat hier niet alleen over Gods Voorzienigheid gehandeld wordt, maar de lezing doet duidelijk bemerken, dat de schrijver in zoo verre althans getrouw aan den titel gebleven is, dat hij voor alle Christenen, zonder onderscheid van Kerkgenootschap, het een en ander heeft willen zeggen, dat hem zeer belangrijk voorkwam. Van oppervlakkigheid is dit geschrift zeker niet vrij te pleiten, somtijds heeft de schrijver zich ook aan te scherpe en sterke uitdrukkingen toegegeven, en overal toont hij een voorstander te zijn van het synchretismus.

Ondertusschen komen hier ook verscheidene goede aanmerkingen voor, belangrijke wenken worden hier en daar gegeven, op de liefde wordt ernstig aangedrongen, en er wordt aanwijzing gegeven, hoe verderfelijk en onchristelijk de hevige geschillen zijn, waartoe de dwaasheid en trotschheid zelfs uit het vreedzaam christendom aanleiding hebben genomen. Naast de hier meermalen aangehaalde stukjes: *De Roomsche Kerk, gelijk zij is en niet is*, zal dit stukje zijne voegzame plaats vinden. Met een proefje dat kenmerkend is, willen wij deze beschouwing eindigen.

»Maar vragen wij ons toch eens bedaard af, waarover strijden wij dan zoo woedend? Wat is de

kern van onze geschillen, die broeders in vijanden verandert, van elkander verwijdert en als tot twee verschillende menschen-geslachten maakt? Mij dunkt, zoo lang alle partijen in overeenstemming belijden: »bemint God boven alles, en uwe naasten als u zelven, is ons hoofdgebod, — de broederliefde is ons kenteeken, dat wij leerlingen van JEZUS zijn," — kan geen geschil, hoe schijnbaar groot ook, die treurige gevolgen hebben, die, tot schande der menschheid, in onze geschiedenis met den onteerenden naam van godsdienst-oorlogen gebrandmerkt staan. Vervolgingszucht en verdraagzaamheid, bloeddorst en verschooning, haat en liefde kunnen niet zamen staan: waar het eene woont, is het andere ontweken, en waar de liefde ontweken is, dat hoofdgebod, dat kenteeken van JEZUS leerlingen, dáár heeft zij het geheele Christendom met al deszelfs voorregten, beloften en uitzigten met zich medegenomen."

»Nu dan onze strijd. »God heeft eenigen volstrekt ter zaligheid, anderen volstrekt ter verdoemenis geschapen." »Neen," zegt de andere partij, »dat ware onregtvaardig van God; Hij geeft ieder onzer genoegzame genade ter zaligheid enz." Nemen beide partijen de liefde tot God en medemenschen, als hun hoofdgebod aan? *Ja*, is eenparig het antwoord. Nu, zoo oefent dit gebod in zijne volheid uit, en stoort u aan alles niet, wat godgeleerden als fijn uitgezift u voorstellen. Zij zijn het hoofdzakelijk, die door hunne gevolgtrekkingen

en

en spitsvindigheden, de wereld in rep en roer bragten; het Christendom kan geene schuld daarvan dragen. Wanneer wij het gebod der liefde beoefenen, zoo komen wij zeker tot ons doel, want wij vervullen dan de geheele wet; dat vergaten dikwerf onze godgeleerden ons op het hart te drukken; maar JEZUS zegt het ons uitdrukkelijk, en dat is ons in overvloed genoeg."

»Het brood en de wijn zijn in het H. Avondmaal, door de woorden van JEZUS, in Zijn ligchaam en bloed veranderd, en wij ontvangen in het H. Avondmaal dus JEZUS CHRISTUS zelven. »Neen," zegt de andere partij, »wij nemen slechts het brood en den wijn ter Zijner gedachtenis." Wat houdt de eene partij als noodig tot een waardig ontvangen van het H. Avondmaal? Zuiverheid des harten, berouw over begane misstappen, vergeving aan vijanden, geloof, herinnering aan JEZUS dood en lijden. — En de andere partij? Zuiverheid des harten, berouw over begane misstappen, vergeving aan vijanden, geloof, herinnering aan JEZUS dood en lijden. Wordt het H. Avondmaal ook volgens deze verschillende meeningen toegediend? Ja. — Nu, zoo gaat daarheen, waar gij het meeste voedsel tot sterking van uwe deugd en godsvrucht vindt; verzuimt het noodige niet tot een waardig vieren van het H. Avondmaal, zoo wordt hetzelve voor beide partijen een krachtig middel tot sterking van godsvrucht en deugd; verzuimt gij de noodige vereischte tot een waardig aanzitten aan JEZUS tafel,

 zoo

zoo zijt gij beiden schuldig. Tot welke partij gij echter moogt behooren, de liefde tot God en de menschen moet in u gelijk zijn."

» Buiten JEZUS Kerk is geene vergiffenis der zonden. Waar is JEZUS Kerk? Het is de Roomsch-Katholijke. Neen, het is de Protestantsche Kerk (1). Wat wordt als noodzakelijk vereischte ter vergiffenis der zonden gevorderd? Berouw. Ja waarlijk, zonder berouw helpen geene verzekeringen, dat God onze zonden heeft weggenomen, geene verleende magt aan dienaren van Gods woord uitgedeeld, en hoe ook genaamd. Zijn het hierin alle partijen eens? Ja. — Nu, zoo betalen wij met tranen en zondigen voortaan niet meer, zoo geeft JEZUS ons reeds de verzekering, dat wij genadige vergiffenis ontvingen; doch vergeten wij ook hier niet, wat JEZUS bij zekere gelegenheid zeide: » haar worden vele zonden vergeven, *omdat zij veel bemind heeft.*"

De

---

(1) Een schoon antwoord vindt men op deze vraag, in het werkje: De R. K. Kerk, zoo als zij is, en zoo als zij niet is. Eerste stuk. (*De Kerk.*)

De Roomsch-Katholijke KERK, zoo als zij is, en zoo als zij niet is: eene bijdrage van een' Roomsch-Katholijk Nederlander, ter veredeling der Godsdienstbegrippen bij zijne geloofs- en landgenooten. Tweede Stuk. (Eeredienst.) Derde en laatste Stuk. (Zedeleer.) Te Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1835. *Tweede Stuk* 103 *Bladz. Derde Stuk* 108 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs van ieder Stuk is* 90 *Cents.*

Bij de beschouwing van het eerste Stukje (1) van den ongenoemden Schrijver, hebben wij het een en ander onzen lezers medegedeeld, ten aanzien van de aanleiding, inhoud en strekking, en tevens ons gunstig uitgelaten over den stijl en de wijze, waarop hij zijn goed oogmerk, ter verlichting en verbetering, zoekt te bereiken. Naar den naam des Schrijvers, willen wij zoo min nu, als toen onderzoek doen. 't Is ons genoeg, dat wij weten, dat hij een Roomsch-Katholijk Nederlander wil heeten, en gaarne eerbiedigen wij de redenen, welke hem gedrongen hebben, om zich niet verder bekend te maken; terwijl het ook duidelijk genoeg blijkt, dat hij met de Roomsche leer zeer bekend is, en als een andere ERASMUS, met wien hij in een derde overeenkomt, de Kerk in de Kerk wil zoeken te hervormen. Zijn werk kan alzoo nut stichten, maar of

(1) Zie Boekzaal van April l. l. pag. 408 en verv.

of hij op deze wijze zijn doel zal treffen, is zoo onzeker, als het zeker is, dat men hem niet vergelijken kan, met die edelen, welke, vooral in de XVIde Eeuw, zich zoo verdienstelijk als beroemd gemaakt hebben, en bij uitnemendheid den naam van Hervormers dragen.

In deze twee Stukjes ten vervolge, houdt hij ook de onderscheiding steeds voor oogen tusschen de Katholijke en de Roomsch-Katholijke Kerk, gelijk in het eerste; en beijvert zich, om de ware leer der Kerk te doen kennen en eerbiedigen, en de menschelijke, geen gezag hebbende bijbepalingen en door heerschzucht en bijgeloof ingevoegde en ingevoerde verordeningen, plegtigheden en gebruiken zoo ten toon te stellen, dat men, wanneer men zijn gezond verstand gebruiken wil, daarvan afkeerig worden en dezelve veroordeelen moet.

Met betrekking tot de *Eeredienst*, geschiedt dat in het *tweede*, en ten aanzien van de *Zedeleer*, in het *derde* Stukje.

In het tweede handelt de Schrijver 1) over de vereering Gods en spreekt hij alzoo over de Godsdienst in het algemeen, aantoonende, dat dezelve Gode niet profijtelijk is, en daarna over de offers en Missen, de gebeden, eene menigte uitwendige plegtigheden met het gebed eenigzins vereenigd, als het kruisteeken, gewijd water, gewijde palm, kaarsen, brood, rozenkranzen, vuur, wierook, asch, priesterlijke gewaden, heilige gebruiken bij de Kerkdienst enz. Hij beklaagt de eenvoudigen, die zich

daar-

daardoor laten misleiden, maar geeft vooral zijn ongenoegen te kennen, over zulke geestelijke leeraars, die hen niet alleen daarin versterken, maar dit zelfs ook niet zelden doen, om hunne beurs vol te maken.

In de tweede afdeeling spreekt hij over de vereering der heiligen. Het goede doel niet willende miskennen, waarschuwt hij hier ernstig tegen de talloose ongerijmdheden der zoogenoemde *Legende*, de *Litanie*, Kerkboeken, enz. ten dezen opzigte, en doet de wezenlijk schadelijke, schandelijk en Godonteerende misbruiken kennen, welke zoo zeer in zwang gaan en zelfs nog in verscheidene schriften hoogelijk aangepreten worden, ook buiten *Braband*, ja in ons eigen Vaderland.

Over de vereering der beelden, bij de Roomschen in gebruik, zegt de Schrijver, in de derde afdeeling, een hartelijk woord, en wijst aan, dat het misbruik hiervan zoo groot is, dat men wel al zijnen invloed behoorde aan te wenden, om aan hetzelve het hoofd te bieden.

Het *derde* of laatste Stuk heeft ook drie afdeelingen, waarin gehandeld wordt, over de zedelijke daden, belooning en straffen, en vergiffenis en kwijtschelding. Ook hier beroept zich onze Schrijver gedurig op de getuigenissen van de oude Kerkvaders, om te doen blijken, dat een aantal verkeerde gebruiken later ingeslopen zijn en zorgvuldig van de eigenlijk Katholijke leer moeten worden afgezonderd: iets dat vooral dienen kan om den Roomsch-

Roomschgezinden de oogen te openen, die zoo gewoon zijn van het gezag der Kerk als beslissend te gewagen: nog duidelijker echter had hij kunnen aantoonen, hoezeer ook de oude Kerkleeraars, wier schriften nog te vinden zijn, van elkander verschilden, door zich niet gestrengelijk te houden aan de leere der Apostelen, welke de zuivere toetsteen der waarheid is. Het hier van tijd tot tijd gezegde is echter zoodanig ingerigt, dat het genoegzaam aanleiding geeft tot verder onderzoek; en is men daartoe eenmaal gezind, dan vervalt het blind geloof en men ziet gemakkelijk het verkeerde in, van al dien omslag en overvloed van bepalingen en ceremoniën, waardoor *Rome's* Kerk zich zoo ongunstig doet kennen en zoo geheel is afgeweken van de *eenvoudigheid, welke is in* CHRISTUS JEZUS. Ter gelegenheid der behandeling van de eerste afdeeling, wordt veel goeds gezegd, over 's menschen zedelijke verpligting en de Monnikengeest naar behooren ten toon gesteld. Met reden toont zich de Schrijver afkeerig van zoo vele nuttelooze twisten en spitsvondige haarkloverijen, welke de zoogenaamde Godgeleerden hebben uitgedacht, die het Christendom ontluisteren en alzoo der Kerke hoogst schadelijk zijn. Dit is daarom ook in verscheidene bijzonderheden hier duidelijk aangetoond. Men moet ondertusschen, om hem wel te begrijpen, voor oogen houden, wat hij door de Kerk verstaat; 't geen in het eerste Stukje is opgegeven. Ter voorkoming echter van verwarring en tot bevordering dus van

zijn

zijn oogmerk, had hij het woord Kerk, in den waren zin, ook wel eens het Evangelie mogen noemen, of de leere der H. Schrift, zoo zou de tegenstelling tusschen hetgeen het Evangelie leert, en dat de menschelijke willekeurige bepalingen vorderen, te gemakkelijker door de eenvoudigsten zelfs begrepen zijn. Maar het is ons voorgekomen, dat de Schrijver hierin zelf nog ten achteren is, en wij gevoelen ook zeer goed, dat het voor iemand, nog der Roomsch-Katholijke belijdenis toegedaan, zeer moeijelijk is, om zich geheel te ontdoen van dat zuurdeeg, of die vooroordeelen, welke hem van zijne jeugd af zijn ingeprent. Wij twijfelen echter geenszins, of hij zal, met dezen voortgang, spoedig het licht en de waarheid geheel zuiver leeren kennen, onder anderen ook omtrent het lot en den toestand der menschen na den dood, aangaande welk belangrijk Hoofdstuk alleen de Bijbel hem van zijne dwalingen volkomen genezen kan. Ten einde te doen opmerken, welke vorderingen onze Schrijver reeds gemaakt heeft op den weg des heils, willen wij het volgend aanmerkelijk bewijs hier mededeelen.

» Of het de leer der Kerk is, dat al die gebiecht, en de vergiffenis van den priester ontvangen heeft, ook waarlijk in den Hemel daarvan ontslagen is? — Zekerlijk niet! en deze meening, die onder het kwalijk onderwezene volk zoo droevig verspreid is, heeft op deszelfs zedelijkheid, onberekenbaar nadeelige gevolgen. De Kerk leert, dat JEZUS CHRIS-

TUS

tus haar de magt gegeven heeft, om de zonden te vergeven, toen hij tot zijne Apostelen zeide: *Ontvangt den H. Geest! Wiens zonden gij vergeven zult hebben, dien worden zij vergeven: en wiens zonden gij zult gehouden hebben, dien zijn zij gehouden* (1): maar wanneer deze magt op bijzondere personen zal worden toegepast, dan kan zij over des menschen gemoed, en deszelfs waarde of onwaarde, slechts in zoo verre oordeelen, als hij zelf het haar open legt. Zijn berouw, zijn afschuw van de zonde, waardoor alleen de vergiffenis der zonde mogelijk is, kan zij niet zien; zij kan slechts, uit zigtbare teekenen, daarover oordeelen. De bekeering van zijnen zondigen wil van het kwade tot het goede, zoowel als zijn voornemen om boetvaardigheid te plegen, dat een wezenlijk deel der biecht, en eene voorwaarde tot de vergeving uitmaakt, is een geheim voor haar. De dienaar der Kerk moet nogtans over deze inwendige gesteldheid des menschen, door de uitwendige kenteekenen, oordeelen; en daar hij, zelfs in de verhevenste bediening zijns ambts, altijd een mensch blijft, terwijl God alleen de harten en nieren doorgrondt; zoo kan het niet anders zijn, of hij zal zich menigwerf daarin vergissen, en uit naam van God eene vergeving schenken, die echter geene verzoening met God, noch uitwissching der schuld, noch kwijtschelding der straf ten gevolge heeft. — Is daar-

(1) Joh. XX.

daardoor de belofte van JEZUS; *Aan wien gij de zonden vergeeft, dien worden zij vergeven*, ijdel? Dit zij verre! De Sacramenten zijn *zedelijke* heil-middelen, die niet op eene natuurlijke, maar op bovennatuurlijke wijze werken. Het zijn niet de doode woorden, de klank, die in de lucht vervliegt, welke de kracht heeft de zonde te vergeven: het is de zedelijke gesteldheid des zondaars, zijne zinsverbetering, zijn berouw, zijn terugkeer, zijne liefde tot God, geholpen en verhoogd door de genade Gods, welke door JEZUS CHRISTUS is. De Sacramenten zijn tot zaligheid des menschen ingesteld; maar zij zaligen hem niet tegen zijnen wil en dank: de mensch blijft een zedelijk wezen, dat geene vergiffenis eener zedelijke schuld, zonder zedelijke verbetering, geene verzoening, zonder liefde, erlangen kan. — *Wie niet bemint, blijft in den dood.*"

» De priester heeft zijne biecht aangehoord, heeft hem over zijnen zedelijken toestand ondervraagd, heeft hem vermaningen gegeven, om de zonde te ontvlugten, hem eenige werken van boetdoening opgelegd, en eindelijk de ontbinding der zonden uitgesproken: is nu de zondaar, volgens het gevoelen der Kerk, met God verzoend? — *Ja!* indien er van zijnen kant geene verhindering is: maar *niet*, indien de liefde tot de zonde nog niet uitgedoofd in hem heerscht; *niet*, zoo hij dezelve uit eenen anderen grond verfoeit, dan omdat zij tegen God strijdt; *niet*, indien de liefde tot den pligt, de achting voor

de wet, nog den doodslaap in zijne ziel slapen; *niet*, indien hij geene levendige begeerte voedt, om de gevolgen der zonde, zoo veel zijne krachten zulks vermogen, weg te nemen, en de gemaakte wanorde te herstellen; *niet*, zoo hij den broeder, die hem beleedigd heeft, niet met hart en ziel vergeeft; *niet*, zonder geloof aan JEZUS CHRISTUS, door wien alle verzoening met God alleen komen kan. Zonder dit helpen geene gebeden, geene tranen, geen vasten, geene aalmoezen, geene ligchaamskastijdingen, geen marteldood, geene Sacramenten. — Dit is de leer der Kerk. (Vergel. 1 Kor. XIII.)"

Hoewel wij den Schrijver aanraden, om onderscheiden bijzonderheden nog nader te overwegen, en zich alzoo ook nog meer los te rukken van zekere ingezogene vooroordeelen, verblijdt het ons echter zeer, dat hij zijn gezond verstand heeft leeren gebruiken, en uit de alleen zuivere bron van kennis in de Godsdienst en het geloof weet te scheppen. Hij is waarlijk niet verre van den goeden weg meer af; en protesteert wezenlijk reeds tegen menschelijke onfaalbaarheid, blind geloof en zoogenaamd kerkelijk gezag. Hij heeft in deze Stukjes veel goeds gezegd, en het is zeer te wenschen, dat velen uit dit Kerkgenootschap dezelve lezen zullen. De stijl is goed en vloeijend en soms zelfs fraai; het verwonderde ons daarom zoo dikwerf, hier het woord *versterving* in eenen zedelijken zin gebezigd te zien. Mogten alle Protestanten hun

voor-

voorregt leeren waarderen, en toezien, dat zij zich niet ongelijk aan zich zelven gedragen, noch immer aanleiding geven, om verwijten te verdienen, welke men te regt gedaan heeft aan het bijgeloof!

Kort VERSLAG van het zoo geruchtmakend gedrag des afgezetten Predikants H. P. SCHOLTE *in de Hervormde Gemeenten* Doeveren, Genderen *en* Gansoijen. *Door een' vriend der waarheid. Te* Utrecht, *bij* L. E. Bosch, 1835. *In gr.* 8*vo*. *De prijs is* 25 *Cents.*

Dit kort verslag blijkt waarlijk door een vriend van waarheid en vrede geschreven te zijn; het behelst toch waarheid, is vervat in eenen vredelievenden toon, en doet zien, dat er waarlijk voor gemoedelijk en edeldenkende Christenen, geene reden is, om voor den afgezetten Predikant H. P. SCHOLTE achting te hebben. De bedaarde, welwikkende en echt christelijk gestemde Schrijver, heeft hier, zoo zacht mogelijk, het een en andere kortelijk voorgedragen, om het onkundig publiek, dat zich mogelijk door het geschrijf, geschreeuw en bedrog van SCHOLTE zoude laten misleiden, beter te onderrigten en voor schadelijke gevolgtrekkingen te bewaren. Hetgeen hij schrijft kan hij bewijzen, maar het is er zeer verre van daan, dat hij alles gezegd heeft, wat hij had kunnen zeggen, om den jongen mensch in zijne ware gedaante voor te stellen. De waarlijk

christelijk gezinde lezer zal dus dit stukje met nut kunnen lezen en zien, hoe hij over eenen man moet oordeelen, die het zaad der verdeeldheid overal uitstrooit, twist en scheuringen zoekt te veroorzaken, onder het bedriegelijk en schijnheilig mom van regtzinnigheid; terwijl hij alzoo behoort tot dezulken, die, volgens het Formulier van het H. Avondmaal, zich van de tafel des Heeren moeten onthouden, als *tweedragt, ketterij en muiterijen, in kerken en wereldlijke regimenten begeerende aan te rigten.* Wij wenschen den verdwaalden man toe, dat hij zich bekeere, en hopen, dat het den Heer der Kerke behagen zal, hem te beletten om verder kwaad te doen. *Matth.* VII: 15.

De OORBIECHT *der Roomsch-Katholijken beschouwd, door* C. H. HELSEN, *Abt te* Brussel.

> Ik wil de menschen niet noodzaken, om hunne overtredingen aan hunne medemenschen te openbaren. CHRYSOSTOMUS, Tweede Leerrede over Psalm L.

Te Zutphen, *bij* W. J. Thieme, 1835. *IV en* 212 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1.50.

Het is bekend, dat de Roomschgezinden gewoon zijn, de *Oorbiecht* voor te staan en zelfs voor een Sacrament te houden, zonder dat daartoe eenige grond is in het Evangelie. Eenige meer verlichte onder hen echter, die liever hunne eigene oogen ge-

gebruiken en tot de bron zelve gaan, dan zich door feilbaar menschelijk gezag te laten binden en bedriegen, komen allengskens tot betere gedachten en zien in, dat men alleen aan Hem zijne zonden behoort te belijden, die in staat en genegen is, om dezelve ons te vergeven, terwijl het alleen in zulke gevallen te pas komt, dit voor de menschen ook te doen, als men anderen beleedigd heeft. De Eerw. HELSEN onderscheidt zich ook in deze zeer ten zijnen voordeele, door dat hij, openlijk en met gepaste vrijmoedigheid, ook deze dwaling van het Roomsche Kerkgenootschap afkeurt, en zich bevlijtigt, om in deze de oogen der eenvoudigen te openen. » Wij zullen," zegt hij, » onze taak aanvangen met te onderzoeken: 1) wat is het Sacrament en wat wischt de zonde uit, de bekeering of de oorbiecht? 2) bestaat de oorbiecht van oudsher en 3) is het nuttig of wijs, bij Roomsche Priesters te biechten? Wij zullen deze drie vragen in drie afzonderlijke Hoofdstukken behandelen, onder bijvoeging van bewijsgronden, gebouwd op de H. Schrift, de Kerkvergaderingen, de Heilige vaders, de geschiedenis en het gezond verstand." De resultaten, gelijk de lezer nu gemakkelijk begrijpt, zijn zeer ongunstig voor het Roomsche stelsel, en er wordt hier inderdaad veel bijgebragt, dat geschikt is, om het dwaze, ongerijmde, zondige en nadeelige er van in het oog te doen vallen. Ook verwondert het ons niet, dat onze Schrijver soms met veel ijver en geestdrift zich heeft uitgelaten, ter

 waar-

waarschuwing voor een slecht gebruik, dat helaas zooveel kwaads gesticht heeft en nog gedurig brouwt. Hij kan bij ondervinding spreken. Men hoore hem b. v. verklaren:

»Wat mij aanbelangt, er is ook een moordenaar bij mij gekomen, om een einde aan mijn leven te maken. Een vreemdeling van lage afkomst, kwam mij, op den 12den Februarij des jaars 1834, bezoeken en wilde bij mij eene algemeene biecht van veertien of vijftien jaren afleggen. Uit zijne wijze van handelen eenig boos opzet meenende te ontdekken, bestelde ik hem op eenen anderen tijd, zonder hem den tijd te laten, om zich langer met mij te onderhouden. Naauwelijks was hij uit een huis in de straat *des Fabriques* uitgegaan, of ik hoorde aldaar een buitengewoon rumoer; het volk stond op tegen mijnen zoo gewilden moordenaar, omdat hij gezegd had, dat hij mij op eenen zekeren dag, voorzien van een pistool en ponjaard, zoude vermoorden, gedurende den tijd, dien ik bezig zoude zijn, om zijne algemeene biecht aan te hooren. Ik herinner mij, dat dezelfde persoon, toen ik, op den 9den Januarij van hetzelfde jaar, in het logement den *Engel* het middagmaal hield, dezelfde bedreigingen gedaan heeft, en dat hij op den 12den Februarij zijn laatste stuk gelds, hetwelk hij ontvangen had, om mij te vermoorden, heeft laten wisselen."

»Ik voor mij ben geenszins verwonderd, dat zich zoodanige wezens onder de Roomsch-Katholijken

kan bevinden; want, door hunne priesters aangezet, meenen zij God en de kerk dienst te bewijzen, door die genen om het leven te brengen, welke zich tegen den Paus en de kerkvergaderingen verzetten, welke zij als onfeilbaar beschouwen. Het zoude een wonderwerk zijn, zoo het anders ware; want de Priesters hebben bevel ontvangen, om al degenen, die zich van Rome afzonderen, te vermoorden, en zij hebben daarenboven het regt, om het volk te verkondigen, dat hetzelve, door dusdanige moordenarijen, waarvoor aflaat verleend wordt, Gode vereert en het paradijs verdient. De Jezuiten hebben zelfs geleerd, dat men hunne lasteraars kan ter dood brengen."

» Men moge zeggen, dat de burgerlijke instellingen die onverdragelijke handelingen thans allerwege te keer gaan; doch men dwaalt, want de papisten hebben tot eenen geheiligden stelregel aangenomen, om aan God en de algemeene kerkvergadering eerder te gehoorzamen, dan aan de menschen. Immers, daar dergelijke bevelen door zoogenaamde algemeene kerkvergaderingen zijn uitgevaardigd, wat zoude dan door de wet kunnen worden uitgedacht, om, door den Hemel bevolene en door de Paussen en Bisschoppen gewettigde, misdaden te voorkomen."

Te regt noemt hij de oorbiecht een sterk werkend vergift, en zegt: » gaat weg van ons, verleiders der menschheid! Laat ons de geboden van CHRISTUS volgen en slechts biechten aan God, onzen

 al-

alleen onpartijdigen, alleen heiligen, alleen onomkoopbaren Heer!"

Langer kunnen wij bij dit niet onbelangrijk boekje niet stil staan, hartelijk wenschen wij, dat het goede oogmerk met de uitgave zal bereikt worden. Dat vooral de Roomschgezinden het lezen en behartigen!

Ontwikkeling van het begrip der PHILOSOPHIE, tot inleiding in de Bespiegelende Wijsbegeerte, op het tegenwoordig standpunt der Wetenschap, Door TACO ROORDA, *Meester in de Besp. Wijsbeg., Doctor in de Lett. en Godgel., Hoogleeraar in de Besp. Wijsbeg. en in de Oost. Letterk. te* Amsterdam, *en lid van de derde klasse van het Kon. Ned. Instituut. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1835. 113 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.25.

De Heer TACO ROORDA is ook Hoogleeraar in de Bespiegelende Wijsbegeerte, zoowel als in de Oostersche Letterkunde, en toont hier, dat hij, met dezen titel geenszins tevreden, zich ook beijvert, om als zoodanig regt nuttig te zijn voor anderen. Hij aanvaardde zijn Leeraarsambt in de Bespiegelende Wijsbegeerte en opende zijne lessen daarover, in eene openlijke redevoering en vond zich opgewekt het toen gezegde in veranderden vorm uitgebreid en verder uitgewerkt, meer algemeen door den druk bekend te maken.

» Ik

»Ik wilde namelijk," dus laat hij zich hooren, »door de ontwikkeling van het begrip der philosophie, voor zoo ver dit in het algemeen, zonder in bijzonderheden te treden, geschieden kan, niet alleen bij mijne toekomstige toehoorders den eersten grondslag leggen voor mijn verder onderwijs; — en ik hoop ook dit doel des te beter te zullen bereiken, wanneer ik hen in de gelegenheid stel, om het toen gehoorde zich nog eens te herinneren en na te lezen; maar ik wilde ook van deze zelfde gelegenheid gebruik maken, om ook anderen, die mijne lessen niet bijwonen, met het wezen en den waren aard der bespiegelende wijsbegeerte, en met het standpunt, hetwelk de wetenschap thans bereikt heeft, wat nader bekend te maken. Eindelijk had ik ook nog, en heb ik ook nu, ten oogmerk, om zoo tevens een soort van openlijke belijdenis af te leggen van het begrip, dat ik mij zelven van de wetenschap, wier onderwijs mij is opgedragen, gevormd heb, en van het standpunt, waarop ik sta; iets, wat bij het groote, in onzen tegenwoordigen tijd wel eens berucht geworden, verschil van gevoelens — niet alleen in, maar ook — over de philosopie, niet onbelangrijk kan zijn voor allen, die belangstellen in het onderwijs der wetenschappen in ons vaderland."

Met de beteekenis en geschiedenis der *speculative philosophie* of *bespiegelende wijsbegeerte* bekend, heeft de Hoogl. zich moeite gegeven, om den lezer daarmede eenigzins hier bekend te maken,

ken, hem daarvoor in te nemen, hem het nut daarvan te doen gevoelen en alzoo tot eene geregelde en verstandige beoefening op te wekken. Tot dat einde spreekt hij van de onderscheidene en verschillende gevoelens der ouden en vooral ook van de nieuweren; gewaagt, b. v. van DES CARTES, SPINOZA, MALEBRANCHE, LOCKE, HUME, KANT, FICHTE, SCHELLING, HEGEL, SCHULZE, FRIES, HERBART, WAGNER, KRAUSE, den jongen REINHOLD, WEISSE, den jongen FICHTE, HERMES en JACOBI, geeft het ware doel der bespiegelende Wijsbegeerte, zoo duidelijk hem mogelijk, op, en bevlijtigt zich vooral ook, om te doen zien, hoewel zich de philosophie met het openbaringsgeloof vereenigt.

»Ja, zegt hij onder anderen, de *ware* wijsgeer, die magtig wordt aangedreven om te zoeken en te streven naar de kennis van het ware wezen en den grond der dingen, juist omdat het onmiddellijk gevoel, hetwelk de mensch van het wezen der dingen en het Wezen der wezens in zijn binnenste heeft, bij hem bijzonder sterk en levendig is; — de ware wijsgeer *gelooft*, wanneer hij het geopenbaarde woord der waarheid hoort: want dat levendig gevoel in zijn binnenste verzegelt en bekrachtigd het, het is een stem des geestes, die hem influistert, »het is waar en gewis!" — ook waar hij die stem *niet regt verstaat*, het daarom ook *zelf* niet *nazegt* en uitspreekt, voor zich zelven en anderen niet *erkent*. En de wijsbegeerte op haar *tegenwoordig* standpunt *gelooft* niet alleen, wat hoo-

hooger geest aan het menschdom geopenbaard heeft, maar *erkent* en *bekent* ook, dat zij gelooft. Want nu *verstaat* zij die stem des geestes in 's menschen binnenste; zij heeft een klaar en duidelijk inzigt verkregen in den waren grond van alle *werkelijke overtuiging*, en zoo ook van de overtuiging en verzekerdheid des geloofs; zij *weet*, *waarom* zij gelooft, zij *kent den grond*, op welken haar geloof rust."

Na nu alles volgens zijn doel kortelijk beredeneerd en ook eenigzins gestaafd te hebben, in zoo verre zulks namelijk in een zoo kort bestek, als tot inleiding dient, geschieden kon, geeft hij, in de volgende woorden, kortelijk de slotsom van alles op:

» De philosophie op haar tegenwoordig standpunt *zoekt* niet naar de kennis der waarheid, als naar *iets*, dat zij van elders moet halen. Zij waant ook niet, dat zij door redeneren en demonstreren den menschelijken geest met nieuwe kennis, die hij nog niet bezit, zou kunnen verrijken. Neen, zij erkent, dat de mensch de kennis der waarheid, de ware kennis van het wezen en den grond der dingen, metderdaad en werkelijk bezit; oorspronkelijk in een onmiddellijk gevoel, in donkere, onbewuste gewaarwordingen; maar die door hooger geest tot bewustzijn gebragt, door wijzen en dichters — ware, echte dichters bedoel ik — en heilige dichters of profeten, en in den zuiversten glans, door den godlijken Zoon des menschen, aan het menschdom geopenbaard is. Zie daar den grond,

het

het vaste fundament, waarop zij hare wetenschap bouwt; op de openbaring, die dat onmiddellijk gevoel tot bewustzijn brengt; op het onmiddellijk gevoel, dat het woord der openbaring verzegelt en bekrachtigt. Het licht der openbaring is de poolstar, het onmiddelijk gevoel het kompas, die haar veilig en zeker leiden in hare onderzoekingen: en het doeleinde, naar 't welk zij in hare onderzoekingen streeft, is — duidelijkheid van inzigt en helderheid van doorzigt; opdat de mensch de kennis van het ware wezen en den grond der dingen en des heelals, die hij in onbewuste gewaarwordingen in zijn binnenste bezit, niet alleen door de openbaring geleerd in woorden zich voorstellen en uitspreken kunne, en in zijn gemoed van hare waarheid ten volle verzekerd zij; maar opdat ook de kennis, die hem geschonken is, de wereld zijner oorspronklijk donkere, maar door middel der openbaring in het zinnelijke kleed van woorden gehulde gewaarwordingen en begrippen, hem voor zijn geestelijk oog hoe lang zoo lichter, helderder, duidelijker en doorzigtiger worde, en opdat hij met dit verhelderd inzigt en doorzigt in al zijne kennis de waarheid van allen schijn van waarheid hoe lang zoo meer onderkenne en zuivere."

Wij verklaren gaarne deze ontwikkeling over 't algemeen met veel genoegen gelezen te hebben, zijn overtuigd, dat hier belangrijke wenken gegeven zijn, wier meer volledige verklaring niet anders dan nuttige gevolgen hebben kan, en verblijden ons, dat de

de Hoogl. wel verre van zich met het Scepticisme onzer dagen en met de ultra's te vereenigen, zijnen eigenen bezadigden gang gaat en duidelijk doet opmerken, dat de Wijsbegeerte in haren gezonden zin, den kennislievenden beschouwer zeer voordeelig zijn kan, ook door hem te leiden tot en te versterken in het allerheiligst geloof van en aan Hem, die in vollen nadruk het *licht der wereld* is.

Mogt deze onze korte beschouwing dit heilzame doel ook eenigermate bevorderen!

HELENA of Waarheid en Logen. Eene schets der hedendaagsche groote Wereld. Naar het Engelsch van MARIA EDGEWORTH, *door* J. J. ABBINK. *Tweede Deel. Te* Amsterdam, *bij* M. H. Schonekat, 1835. 276 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is ƒ* 2.50.

Toen wij den lezer eene korte beschouwing leverden van het eerste Deel, verklaarden wij te verwachten, dat wij, als wij het tweede Deel zouden hebben ontvangen, over het geheel een beter oordeel zouden kunnen vellen; maar wij zijn, na de lezing van dit tweede, daartoe nog niet in staat. De gefingeerde geschiedenis is toch hiermede niet geëindigd, en de inhoud doet ons nog meer verlangen, om eene eindelijke ontknooping te erlangen. De schets in het eerste Deel aangevangen, wordt hier slechts voortgezet, en dus het raadselach-

achtige niet ontknoopt. De lieve HELENA verlaten wij hier in eene deerniswekkende omstandigheid, welke ons zeer voor haar bezorgd maakt. Men vreest dat de donkere wolken, die zoo vreesselijk zamenpakken, losbarsten en een voor haar verschrikkelijk onweder veroorzaken zullen. De belangstelling voor haar is bij elken gevoeligen lezer zeer opgewekt, en men verkeert voor haar tusschen hoop en vrees. Al weder moeten wij dus den lezer verzoeken, om met ons naar de ontknooping te wachten, en derhalve ook zich te vreden te stellen met de verzekering, dat de schets voortgaat met zoo ingewikkeld te zijn, dat de aandacht zeer aangenaam gedurig in werking gebragt en gehouden wordt, en dat men steeds meer verlangt, om het einde te zien, van al de intrigues, bedriegerijen, karikaturen en streken. Men gevoelt zich als in een gedurigen maalstroom, nu her- dan derwaarts voeren, en als men waant de ontknooping en uitkomst te naderen, wordt men op nieuw weder stroomwaarts gevoerd, zonder te weten waar heen men drijven zal. Gedurig bemerkt men den strijd tusschen waarheid en logen, en wordt aangedaan, althans treurig gestemd, wanneer men zich, naar het doel der Schrijfster, voorstelt, dat het alzoo in de hedendaagsche groote wereld toegaat.

Hoe het hiermede ook zijn moge, de Schrijfster toont ook hier er wel slag van te hebben, om onderhoudend te verhalen en geheel geene vreemdeling te zijn in de groote wereld, vooral niet nopens

den

den invloed en de geaardheid van hare sekse. Mogten alle EVA's dochteren van de *beau monde* uit dezen Roman leeren, waarvoor zij zich vooral wachten moeten, en hoe lief, bevallig en belangrijk zij worden, wanneer zij de geaardheid en deugden navolgen, welke hier zoo gunstig afsteken, tegen die hatelijke karakters, welke hier in een zoo aanmerkelijk aantal voorkomen.

Op het vervolg wachten wij. Een lief en fraai uitgevoerd plaatje versiert den titel.

MARIA de MEDICIS. Eene Geschiedenis uit het tijdvak der regering van LODEWIJK XIII, *volgens onuitgegevene handschriften van den Kardinaal* DE RICHELIEU. 1610—1642. *Naar het Fransch van* LOTTIN DE LAVAL. *Eerste Deel. Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman en Zoon, 1835. *XV en* 196 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2.40.

De Fransche Schrijver op den titel vermeld, schetst zeer levendig en met veel verbeeldingskracht het aangewezen tijdvak der XVIIde Eeuw, uit en naar de hem bekend geworden bronnen, en hangt alzoo een treffend tafereel op van hetgeen in zijn land toen is voorgevallen, met betrekking namelijk vooral tot het Hof, onder de regering van de sluwe MARIA DE MEDICIS en van haren zoon KAREL LODEWIJK XIII.

Wie behagen schept in de voorstelling van Hof-

ka-

kabalen, intrigues, verraderijen, kuiperijen, wreedheden en verloochening, of ten minsten verzaking van alle edele beginsels, erlangt hier overvloedig voedsel. De gevoelige lezer wordt dikwerf aangedaan over de den mensch vernederende en hoogst onteerende tooneelen, welke men hier aantreft, en men ziet op eene roerende wijze, wat de mensch, ja welk een monster hij al opklimmende worden kan, wanneer hij aan zich zelve wordt overgelaten en zijne driften dus den lossen teugel viert.

Aan de bekwaamheid van den Heer LAVAL, om de geschiedenis alzoo te behandelen, als hij hier beproefd heeft, valt niet te twijfelen, evenwel willen wij daarom geenszins gezegd hebben, dat deze de beste wijze zijn zoude. Wij voor ons lezen liever de geschiedenis onopgesmukt voorgesteld, en zien het ook gaarne, dat iemand, die hiertoe de noodige bekwaamheid bezit, b. v. het karakter schetst van eene MARIA DE MEDICIS, zoo als dat uit de echte bronnen kennelijk is geworden, hetwelk dan niet alleen eene onderhoudende, maar ook wezenlijk nuttige lectuur, vooral ter waarschuwing, kan opleveren.

Dit eerste Deel brengt den lezer tot het tijdstip, dat de zoon zijne moeder verstoot en zich verheugt dat zij, door zijne uitvoering, diep vernederd uit *Parijs* naar *Blois*, de plaats harer verbanning, vertrekt.

De Vertaler heeft wel gedaan met hier en daar on-

onder aan eene aanteekening te plaatsen, welke voor eenige lezers althans wel noodzakelijk zijn ter toelichting.

Van het vervolg hopen wij den lezer later ook eenig verslag te doen.

De BETOOVERDE ROOS, *van* E. SCHULZE, *Dichterlijk verhaal in drie zangen. In dichtmaat overgezet, door* R. H. GRAADT JONCKERS. *Te* Nijmegen, *bij* D. J. Haspels, 1835. 88 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1.20.

De Schrijver van dit Dichtstukje stierf, reeds in den jeugdigen leeftijd van 29 jaren, aan eene uitterende ziekte, op zijne geboorteplaats *Celle*. Hij vervaardigde hetzelve reeds krank zijnde, wilde in hetzelve het hoogste leveren, wat hij in de kunst van stijl en versbouw vermogt, zond hetzelve zonder naam naar *Leipzig* en behaalde daarop den prijs. Hij had het ongeluk van zijne geliefde, de schoone CECILIA, door den dood te verliezen en verviel daardoor in eene zware droefgeestigheid; hij bleef echter dichter in het diep gevoel zijner smart. De roos was hem, als het beeld zijner CECILIA, dierbaar, en alzoo ontstond dit Dichtstuk, hetwelk ook duidelijke blijken draagt, van den Dichters treurige gemoedsstemming. Het is verdeeld in drie zangen, welke een geheel uitmaken,

zoodat het volkomen aan den gekozen titel beantwoordt. En heerscht alomme eene levendige verbeeldingskracht, en een regt dichterlijke geest bezielt het gansche stuk. Men bemerkt overal, dat de jeugdige Dichter vervuld is met een zacht treurig gevoel, 't welk hij onwillekeurig aan allen, die hem hooren, schijnt mede te deelen. Het slotvers, waarmede de dichter eindigt, verwekt elks medelijden. Men hoore:

Dit zong ik, toen, in de eerste van de rozen,
Ik mij de lente en nieuwe vreugde dacht;
Doch 't noodlot heeft geveinsd voor mij gekozen,
En toonde ons wit, wat zwart te wezen plagt.
Ook 't koele mos dekt reeds, met blijvend pozen,
Die vriendelijk mij een kort genot eens bragt.
En mij bleef niets, uit deze schoone tijden,
Dan slechts dit lied, mijn' liefde en, ach! mijn lijden.

Wij verlangen het bevallig Dichtstuk in het oorspronkelijke te lezen, wanneer het zeker veel meer nog bevallen zal. De Vertaler heeft eene moeijelijke taak op zich genomen, en wij doen ook gaarne hulde aan zijnen ijver; maar moeten insgelijks belijden, dat hij niet altoos zeer gelukkig geslaagd is. Niet weinige gebreken ontsieren dit werk, in de versificatie en tevens in uitdrukkingen. Voor ons zelve stipten wij verscheidene lamme verzen, onvoegzame rijmwoorden en zelfs triviale uitdrukkingen aan, welke de geoefende lezer ook zelf met

weer-

weerzin bemerken zal. Ondertusschen is de Vertaler zeer zedig in het spreken over zijn eigen werk en hoopt, dat het vernuftige der inkleeding, de rijkheid van beelden, en de sierlijke, doch ongedwongen uitdrukking, in het oorspronkelijke te bewonderen, door zijne overzetting niet geheel zal zijn verloren gegaan.

Het *nonum prematur in annum*, is hier wel duidelijk *niet* in acht genomen.

Mijn REISVERHAAL en Dagboek, door A. M. KRUSEMAN, Geb. KOSS.

> Wenn Iemand eine Reise thut,
> So kann er was erzählen.
>
> CLAUDIUS.

Te Rotterdam, *bij* J. L. C. Jacob, 1834. 151 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1.50.

Mevr. KRUSEMAN begaf zich, op den 2den Pinksterdag van het jaar 1832, vergezeld van hare vriendin HELENA, met haren echtgenoot en kinderen op reis, van *'s Gravenhage* naar *Baden*, over *Mentz*, *Mannheim* en *Karlsruhe*. Na vijf maanden te *Baden* te hebben doorgebragt, verliet zij die stad en aangename environs, op den 15den November, en begaf zich, over *Straatsburg*, *Sarbourg*, *Nancy*, *Châlons sur Marne*, *Epernai* en *Meaux* naar *Parijs*, waar zij, van 20 November 1832 tot 6 Februarij 1833 verbleef, en over *Péronne*, *Kortrijk*,

rijk, *Valenciennes*, *Brussel*, *Luik*, *Nuys*, *Kleef*, *Nijmegen*, *Wageningen* en *Utrecht*, in *'s Hage* op den avond van den 15den Februarij retourneerde, zeer verheugd, dat zij, na dit aangenaam reisje, reeds des anderendaags vele vrienden en naaste betrekkingen in gewenschte gezondheid terug zag.

Zij teekende op reis, waar zij daartoe gelegenheid vond, het een en andere aan, en gevoelde zich opgewekt, om het alzoo ontstane reisverhaal aan hare behuwdzuster, H. KRUSEMAN, geb. MEIJER, opgedragen, in het licht te geven.

Het is netjes gedrukt, pronkt met een fraai plaatje, *Père la Chaise* voorstellende, en levert verscheidene aangename blijken op, dat de Schrijfster wel weet op te merken, goed met de menschen kan omgaan, en zeer wel in staat is, om de aandacht levendig te houden. Vlugtig ter nedergeworpen noemt zij zelve hare aanteekeningen en verzoekt derzelver onvolledigheid ten goede te houden. Wij danken haar, voor het genoegen, dat dit haar dagverhaal ons verschaft heeft, en durven de lectuur wel aanprijzen.

De SPEER van ITHURIËL, *of Tafereelen en Schetsen, op eene reis door* Noord-Nederland *en naburige gewesten, bijeen verzameld door* W. KIST. *Eerste Deel. Te* Arnhem, *bij* J. A. Nijhof, 1835. 291 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2.90.

„Onder de herhaalde lezing van het *verloren Para-*

radijs, (zegt de Schrijver in de Voorrede) door den onsterfelijken Engelschen Dichter MILTON, zoo treffend bezongen, werd ik, even als weleer, zeer getroffen door het verhaal, hoe de opperste der helsche geesten, door afgunst en nijd bezield, wegens de gelukzaligheid der eerste menschen, getracht had, in het Paradijs in te sluipen, ten einde pogingen aan te wenden, om hunne rust te verstoren, en hen zoo ongelukkig te maken, als hij zich zelven bevond."

» Bij zijne aankomst zag hij EVA in eenen diepen slaap nederliggen, hij neemt de gedaante aan van eene slang en plaatst zich aan het oor van de moeder aller levenden; hij blaast haar, door hare bekoorlijkheden ten hemel te verheffen, verleidelijke droomen in, die strekken moesten, om haren geest te ontrusten en met ijdele en overdrevene wenschen naar eenen nog grooteren gelukstaat, te vervullen."

» De Engel GABRIËL werd dadelijk onderrigt, dat de helsche geest zich in het Paradijs bevond; hij zendt ITHURIËL en ZEPHON, twee Engelen, die bij hem, wegens hunne waakzaamheid en ijver, bekend stonden, derwaarts, met last, om de verblijfplaats der eerste menschen uit te vorschen. Zij ijlen voort, sneller dan de wind, en vonden hen slapende in een bekoorlijk boschjen, omringd van de schoonste en geurigste bloemen. Zoodra ITHURIËL den boozen geest ontdekte en zag, welk eene gedaante hij had aangenomen, roerde hij hem even met zijne speer aan, welke zoodanig een vermogen

heid, dat de valschheid en het bedrog voor de deugd en waarheid moesten zwichten. Zoodra de Satan de kracht van die speer gevoelde, sprong hij verschrikt op, en vertoonde zich in zijne afzigtige gedaante.''

„De beschrijving van die speer en derzelver vermogen vervulde mijne geheele ziel. Ik leide het boek ter zijde, zonder ophouden wenschende, dat mij zulk eene speer mogt ten deel vallen, dewijl zij mij van even veel dienst zou kunnen zijn, als, vóór vele jaren, de Ring van Gijges, de Wonderbril en de Egyptische tooverstaf. Mijne wenschen waren langen tijd vruchteloos; eindelijk werden zij vervuld, ik werd eigenaar van zoodanig eene alvermogende speer; doch mijne geëerde lezers zullen het mij ten goede houden, dat ik geene melding make, door welk een zonderling toeval (hetwelk aan velen toch ongeloofbaar zal toeschijnen) ik dezelve deelachtig ben geworden; het zij genoeg, dat ik ze bezitte, en ofschoon ik, tot heden toe, daarmede nog geene proeven had genomen, was ik nogtans geenszins beducht, dat ik in mijne verwachting te leur zou gesteld worden. Ik houde mij nogtans voor, om mij van de speer, naar willekeur, te bedienen en mijne waarnemingen en gedachten over verschillende onderwerpen tusschen beide in te vlechten, zonder van dezelve eenig gebruik te maken.''

Hierdoor is nu de titel toegelicht en tevens het sprekend vignet opgehelderd, dat er onder ter ver-

fraai-

fraaijing geplaatst is; maar de lezer ziet nu ook reeds, dat hij hier den Schrijver van den *Ring van Gijges* weder ontmoeten zal. Het doel is duidelijk, om de menschenkennis te bevorderen, de ondeugden ten toon te stellen, en ware verlichting en beschaving te bevorderen, met al het bijzonder, huisselijk en maatschappelijk geluk, dat daaruit te verwachten is. De lezing vermaakt ook, door eene aangename verscheidenheid en zekere onpartijdigheid, in het schetsen der verschillende karakters, humeuren, gedragingen, manieren en gewoonten. De vrouwen en meisjes worden, hoewel met kieschheid behandeld en soms ook gevleid, evenwel zoo min gespaard als de mannen en jongelingen, en op allerlei standen, staten en rangen in de wereld bij gelegenheden een blik geworpen. De aanleidende oorzaken worden doorgaans vrij natuurlijk verzonnen en men volgt den mededeeler gaarne. Eenige aanmerkingen, met geene spaarzame hand uitgestrooid, geven stof tot verder nadenken, om of tot waarschuwing te verstrekken, of tot afschrik te dienen, of ook tot navolging en veredeling op te wekken. Eenige Episoden kunnen ook voor de beminnaars van letter- en geschiedkunde van nut zijn, en den lust opwekken, om zich verder daarin te bekwamen. Soms komen er ook tooneeltjes in voor, die de lever kunnen doen schudden, terwijl bij andere gelegenheden het gemoed wordt aangedaan, over de dwaasheden der menschen en de daardoor veroorzaakte onheilen van allerlei

 aard,

aard. Schoon doorgaans de kortheid wel in acht is genomen, zijn evenwel eenige schetsen wat breed uitgevallen. Tijd, plaats, omstandigheden, veranderingen enz. zijn ook door den Schrijver, zoo veel noodig scheen, in aanmerking genomen, om het geheel meer natuurlijk te maken en belangrijker in het oog van den Nederlandschen lezer te doen worden. Hij heeft zich ook wel bediend van de voorstelling, dat hij onder aan zijne speer, bij nadere beschouwing, een pennetje gevonden had, door het uittrekken van hetwelk hij met ontroering vernam, dat zijn gehoor zoodanig verfijnd en versterkt was, dat hij de menschen, welke aan den overkant voorbij gingen en te zamen spraken, zoo duidelijk verstond, als of hij bij hen tegenwoordig was; waardoor hij zich vervolgens verheugde in staat gesteld te zullen zijn, om de verschillende karakters van zijne natuurgenooten des te beter te kunnen leeren kennen en verdere vorderingen in de menschenkennis te maken. Het drukken van dat koperen knopje van zijne speer, bewees hem dan ook van tijd tot tijd zijne diensten, waarvan hij nu en dan ook de vruchten hier heeft medegedeeld. Zie er hier een staaltje van, dat wij om de kortheid plaatsen kunnen.

»Daar wij van voornemen waren, den volgenden morgen, naar *Rotterdam* te vertrekken, vroeg ik den hospes, na het soupé, wat ik hem schuldig was. Dadelijk stelde hij mij zijne rekening, onder herhaalde buigingen, ter hand. Naardien dezelve verre boven mijne verwachting was, nam ik een voor-

voornemen, om dien afzetter even met mijne speer aan te roeren. Ik zeide hem, dat het mij toescheen, dat hij zich, in vele artikels, vergist had, en waarom hij thans alles een derde hooger gesteld had, dan te voren? Hij begon te stamelen, zoodra hij de kracht van mijnen wandelstok gevoelde. Hij zocht uitvlugten; hij sprak van dure tijden, van bankroeten, van eenen diefstal van zijne dienstboden, van de ziekte van zijne kinderen, van hooge belastingen, enz.; doch nam, terwijl zijne wangen begonnen te gloeijen, zijne rekening terug. Hij zeide, na dezelve drie malen gelezen te hebben, dat hij zich, in der haast, vergist had; hij bad om verschooning, trok dadelijk een derde der somme af, en teekende de voldoening met eene bevende hand, waarop hij mij eenen gerusten nacht toewenschte."

»Hoe gelukkig, dacht ik, terwijl ik met de kaars in de hand de trappen opklom en mijne slaapkamer intrad, zouden honderde reizigers zijn, die zoo dikwijls door eenige logementhouders, op eene onbillijke wijze worden behandeld, zoo zij het voorregt hadden, eene dusdanige speer van ITHURIËL te bezitten!" —

Men zal wel niet van ons vergen meer af te schrijven, te minder, daar het aangemerkte zeker genoeg zal hebben doen zien, dat dit boekdeel voor eene aangename lectuur in ledige oogenblikken zeer geschikt is. 'Is waar, men zal somtijds aanleiding meenen te vinden, om te zeggen, dat de

Schrijver wel eens overdrijft of ten minsten wat veel aan zijne verbeelding bot viert; maar men zal zich daaromtrent minder of ook in 't geheel niet beklagen, wanneer men opmerkt, dat hij tevens wil vermaken en nut stichten, en daarom hier ernst en boert, waarheid en verdichting laat afwisselen.

Wij verlangen naar het vervolg, om daarvan dan ook onzen lezer eenig verslag te doen.

VOORPOSTEN-DIENST der Ligte Kavallerij. Mijne herinneringen. Door F. DE BRACK, *Luitenant-Kolonel, Kommandant van het* 8ste *Regement jagers te paard, enz. enz. Uit het Fransch vrij vertaald. Door een' Officier der ligte Kavallerij. Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman en Zoon, 1834. *XXIV en* 308 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 2.50.

De ongenoemde Officier der ligte Kavallerij heeft zich opgewekt gevoeld, om zijnen overigen tijd nuttig te besteden, met het overbrengen in onze moedertaal van dit werkje van den Heer DE BRACK, Luitenant-Kolonel enz.

»De gunst," schrijft hij, »welke dit werkje, bij deszelfs verschijning in *Frankrijk*, mogt ten deele vallen, en het wezenlijke belang van deszelfs inhoud deed ons tot de vertaling van hetzelve besluiten, in de hoop van menigen kameraad, den on-

onder-officieren in het algemeen, en die van ons wapen in het bijzonder, hierdoor geene ondienst te bewijzen."

»Om tot dit laatste doel te geraken, kwam het ons dienstig voor, verscheidene punten, welke minder direct op het wapen der kavallerij betrekking hebben, voegzaam te kunnen weglaten, waardoor het werkje van zelve eenen minderen omvang verkreeg, minder kostbaar werd, en derhalve hierdoor ook meer aan het voorgestelde doel beantwoordde."

De Luitenant-Kolonel zegt zelf: »Ik heb geen boek willen maken, naar mijn oogmerk is geweest, om voor u een duidelijk en verstaanbaar onderrigt ter neder te schrijven; ik heb bovenal vermeend, dat een zich aan mijn geheugen voordoend, ongekunsteld verhaal mijner herinneringen, het meest doelmatigst zoude zijn; ook herhaal ik het, deze bladzijden moeten niet als eene theorie, als eene uiteenzetting van hetgeen ik gelezen en gehoord heb beschouwd worden, maar als een getrouw verhaal van dat alles, waarvan ik gedurende mijne loopbaan getuige was, als eene zamenspraak, die gij kunt raadplegen, en die geenszins bestemd is, om woordelijk in het geheugen te worden geprent; mijns inziens komt het woordelijk onthouden alleen op de scholen te pas, en is meestal het plegtanker van middelmatige vernuften, wien het gemakkelijker valt, alles op het geheugen en niets op het gezond oordeel aan te laten komen."

»Ve-

» Vele punten zullen misschien naar uw oordeel beuzelachtig schijnen en u voorkomen, te uitvoerig behandeld en te dikwijls herhaald te zijn: dit is mogelijk; maar als men onderrigt wil geven, is het beter te veel, dan niet genoeg te zeggen, en wanneer de ondervinding u naderhand, de toepassing en het nut van al de behandelde punten, zal doen hebben inzien, zult gij een meer grondig oordeel kunnen vellen en mij dan welligt nog van het tegenovergesteld gebrek beschuldigen."

Duidelijkheidshalve heeft de Luitenant-Kolonel den vorm van vragen en antwoorden gekozen. De man schrijft als een man van ervaring en kunde, en zoekt alzoo anderen van zijne ondervinding en waarnemingen nut te doen trekken. Dit oogmerk is lofwaardig en het draagt ook onze goedkeuring zeer weg, dat zijn Ed. Gestrenge een aanhangsel er achter gevoegd heeft, om de volledigheid te bevorderen.

Tot gemak van den gebruiker dient ook de achteraan geplaatste inhoud, om, zonder onnoodig tijdverlies, het een of andere na de lezing nog eens weder na te zien.

Wij oordeelen, dat de overzetter zijnen tijd niet onnut besteed heeft, met deze vertaling te bewerken en in het licht te doen komen, en achten, dat vele Heeren Officieren en Onderofficieren deze door hem genomen moeite erkennen en er zich met welgevallen van bedienen zullen.

Om een blijk te geven, hoe zeer de Schrijver

zich

zich benaarstigd heeft om in deze toch niets te vergeten, willen wij het volgend proefje afschrijven.

» Men kan bij het ondervragen niet te veel oplettendheid in acht nemen; omdat de verkregene inlichtingen menigmaal tot gewigtige daadzaken doen besluiten. Van alles onderrigt te worden, het ware van het valsche, het belangrijke van het onverschillige te onderscheiden, is een talent in den oorlog, en eene der voortreffelijkste eigenschappen in eenen officier der ligte troepen."

Vr. » *Welke is, bij het ondervragen, de eerste oplettendheid, die men in acht moet nemen?*"

Antw. » De gemoedsgesteldheid te leeren kennen van hem, die ons antwoorden moet."

Vr. » *Welk belang heeft dit onderzoek?*"

Antw. » Dat men naar hetzelve den aard, den vorm en den toon zijner vragen inrigt."

Vr. » *Wat moet men meer trachten te ontdekken?*"

Antw, » De meerdere of mindere schranderheid van den ondervraagden; naar evenredigheid van dezelve moeten onze vragen meer ingewikkeld en belangrijker zijn."

Vr. » *Behoort de wijze van ondervragen ook aan het land, waarin men zich bevindt, ondergeschikt te wezen?*"

Antw. » Ja, men moet beginnen zijnen man met zachtheid en bedaardheid te ondervragen; doch tevens zoodanig, dat men hem de overtuiging inboezemt, dat hij niet in staat zal wezen ons te bedriegen. Het spreekt van zelfs, dat, wanneer de oor-

log

log op onzen eigen bodem gevoerd wordt, men niet op dezelfde wijze behoort te ondervragen, als in 's vijands land; dewijl in dit laatste geval nog onderscheiding te maken valt tusschen landstreken en klasse van inwoners, naarmate die meer of min gunstig of vijandig zijn. Men moet bij het ondervragen niet uit het oog verliezen, dat al, wat door ons gevraagd of gesproken is, zal overgebragt worden, en welken meer of min gunstigen invloed zulks kan te weeg brengen."

» Menigmaal heeft een verkeerd begonnen onderhoor het tegenovergesteld resultaat opgeleverd, dan men er van verwacht had; daar de ondervrager zich zelven door zijne ongeschiktheid in het naauw bragt; hij, die ondervraagd wordt, zal er, wat erger is, zijn voordeel uit trekken, en den vijand onze oogmerken bekend maken, die nu meester is, om dezelve te verijdelen."

Vr. » *Wie worden bij de aankomst in een dorp het eerst ondervraagd?*"

Antw. » De burgemeester, of die deszelfs ambt waarneemt, de pastoor of predikant, schoolmeester, de heer van het dorp en die ingezetenen, die den vijand tot gids hebben verstrekt."

Vr. » *Welke is de rangschikking der meestgebruikelijke vragen?*"

Antw. » Dezelve moet steeds aan de meerdere of mindere bekrompenheid van den ondervraagden ondergeschikt zijn; derhalve de navolgende: Waar is de vijand? Wat is omtrent deszelfs marsch, mili-

tai-

taire beschikkingen, sterkte en toestand bekend? Heeft hij infanterij, kavallerij en geschut; welke zijn de nummers en kleeding der regementen kavallerij en infanterij? Zijn de paarden mager of in goeden staat en de manschappen afgemat? Welke taal spreken en van waar komen zij? Behooren zij tot de landweer of tot de linie? Zijn er soldaten onder, die onze taal spreken? Bivouackeert de vijand; of legert hij zich in huizen? Hoedanig bewaakt hij zich? Zendt hij verkenningen uit? Zijn dezelve tot in dit dorp gekomen? Hoedanig hebben zij zich vertoond? Waren zij talrijk? Wat hebben zij verrigt? Plunderen of mishandelen zij de ingezetenen? Hoe waren de manschappen gekleed? Waar hebben zij onderzoek naar gedaan? Van welken kant zijn zij gekomen en waarheen afgetrokken? Waarop hebben zij zich bij het verlaten van het dorp gerigt? Hebben zij in hetzelve den nacht doorgebragt, en hoe hebben zij zich gelegerd? Is de vijand nabij en zendt hij geregeld verkenningen? Komen die elken dag, op hetzelfde uur, even sterk, en langs dezelfde wegen? Hoe is de weg, die naar den vijand leidt? Ontmoet men bosschen, engten, bruggen en dorpen? Waar zijn zij gelegen? Kan men, door eenen omweg te maken en zonder den weg te nemen, dien de vijand gevolgd heeft, die engten naderen? Is hij steeds op zijne hoede? Heeft hij paarden van den postmeester genomen? Heeft hij zich van postiljens of andere dorpelingen tot gidsen bediend? Welken weg hebben zij genomen? Welke vragen heeft

heeft hij hun gedaan? Heeft hij dezelve ook mishandeld? Hebben die gidsen bij den vijand onrust of moedeloosheid bemerkt? Welke voorzorgen nam hij bij zijnen marsch in acht?"

Vr. »*Moet men nog geene andere vragen doen?*

Antw. »Ja, dezelve staan met de omstandigheden, waarin men zich bevindt, en de ontvangene bevelen in verband, en moeten dikwijls de boven aangehaalde vragen vooraf gaan of door andere vervangen worden."

Vr. »*Welke zijn die?*

Antw. »Al diegene, welke op de topographische gedaante der landstreek, welke men doortrekt, betrekking hebben. Derhalve; waar is deze stad, dat dorp, vlek of gehucht gelegen? Welke zijn derzelver bevolking en hulpmiddelen? Welke is derzelver onderlinge afstand van de plaats, op welke men zich bevindt? Hoe veel tijd wordt er vereischt, om er zich te voet naar toe te begeven? Zijn de wegen, die er heen leiden, in goeden staat, breed en bestraat? Bevinden er zich tusschenliggende dorpen, gehuchten of pachthoeven? Zijn dezelve aanzienlijk? Hoe veel huizen tellen zij? Moet men, om tot dezelve te geraken, door bosschen of vlakten of over rivieren trekken? Zijn deze laatste doorwaadbaar of liggen er bruggen over? Welke is hare gesteldheid? Kan men zich in den weg vergissen, en welken moet men nemen? Zijn er bergen, en hoedanig is de staat der wegen die er heen leiden? enz."

MEN-

MENGELWERK.

HET IS HETZELFDE WAT MEN GELOOFT, ALS MEN MAAR WEL LEEFT;

OF

HET ONGERIJMDE, MISDADIGE EN VERDERFELIJKE DER ONVERSCHILLIGHEID IN DE ZAKEN VAN GODSDIENST.

Vervolg.

VIJFDE EN LAATSTE BRIEF.

Aan den Heer S.

Mijnheer!

Ik rekende mijne taak afgeweven te hebben, maar gij schijnt dat anders te beschouwen, en overlaadt mij in antwoord op mijne beide brieven in zamenhang met de voorgaande, met een aantal vragen; alle eensdeels zich op dit punt zamentrekkende, of wij onverdraagzaam moeten worden, als wij niet onverschillig mogen zijn, terwijl gij anderdeels nog bekommerd zijt, of wij immer de waarheid zullen kunnen vinden. Ik zal in algemeen overzigt u antwoorden. Kies en behoud *alleen* wat goed is, bedenkende, dat iemand aan u schrijft, die, zoekende naar waarheid, toch dwalen kan, en voor

zich zelven eene overtuiging kan bezitten, die hij voor geenen prijs zou willen afstaan, maar welke voor anderen, die eene andere ontvangbaarheid voor indrukken hebben, geenerlei waarde heeft.

Laat mij nu, zonder verdere vertraging, dadelijk beginnen. Onverschillig, zegt ge, mag ik niet zijn, onverdraagzaam wil ik niet wezen; wat dan? Ik antwoordde zeer gemakkelijk: zoek de waarheid, en betracht ze (gevonden zijnde) in liefde. Gij schijnt al te bevreesd te zijn, of de waarheid wel te vinden is. Ik zal uwe bedenkingen in een kort bestek te zamen vatten. » Waar woont de waarheid? vraagt gij, hier wordt mij geleerd, dat er een God is; ginds klinkt mij die taal in de ooren: er moge toeval, fortuin of een noodlot zijn, maar een God, zoo als de Christenen, Joden en Muzelmannen dien belijden, is er niet. Deze handhaaft het vertrouwen op eene bijzondere voorzienigheid, gene wil slechts eene algemeene *dulden*; de een juicht in zijne onsterfelijkheid, de andere weet slechts van een gewijzigden, telkens veranderenden vorm te spreken; zoodat, bij voorbeeld, hetgeen zich heden in den vorm van eene roode kool voordoet, morgen in dien van een' mensch ten voorschijn treedt, en omgekeerd. Velen geloven, dat God zijnen wil onmiddelijk heeft geopenbaard; sommigen beweren niet minder stout, dat God dit niet doen kan, of dat het althans beneden Hem zou zijn, dit zoo te doen, als men meent, dat het geschied is. En als men zich tot de Christenen bepaalt, hoeveel

veel uiteenloopends en tegenstrijdigs treft men allerwege aan. Hier verheerlijkt men JEZUS, als een wezen, dat meer dan mensch en engel, één met den Vader is; ginds staat hij naast SOCRATES, en kan alleen als de *wijze van Nazareth* op achting en eerbied aanspraak maken; terwijl nog anderen wenschen, dat zijn naam in het geheel onbekend ware gebleven, opdat het redelijke zijner zedeleer niet met bijgeloovige hulde aan zijn persoon vermengd wierd. Hier wijst de Leeraar zijne Gemeente op het lam Gods, dat de zonde der wereld droeg; elders wordt de dood van JEZUS enkel voor eene verzegeling zijner leer gehouden; terwijl weder anderen, die nog wijzer willen zijn, het er voor houden, dat deze dood een uitgebreid ontwerp in duigen wierp, doch waarbij de wereld door toevallige omstandigheden won. Daarenboven heeft nog elk Kerkgenootschap deszelfs eigen kleuren en geloofsbelijdenissen, welke door sommigen geheel miskend worden, doch waarmede velen zoo hoog loopen, dat zij den val hunner Kerk voorspellen, wanneer Evangeliedienaren, bij de aanvaarding van hun ambt, slechts beloven, dezelve te zullen aankleven *in zoo verre*, en niet *omdat* zij met de H. Schrift overeenkomen." Bij zoo veel uiteenloopends vraagt gij telkens: Wie bezit hier de waarheid? Hoe verkrijg ik dezelve? Moet ik ze handhaven tegen andersdenkenden? en zoo ja, op welke wijze dan, en vooral, als mijne overtuiging tegen de aangenomen geloofsleer van mijne eigen Kerk strijdig is?

Het zal u niet onnatuurlijk voorkomen, dat waarheid en waarneming niet hetzelfde is. De waarheid kan met het waargenomene overeenstemmen en ook verschillen; bemerkt de waarnemer het verschil niet, hij dwaalt, bemerkt hij hetzelve, en wil hij het nogtans voor overeenstemming doen doorgaan, hij predikt den leugen; terwijl de overeenkomst voor eenen derde nimmer hooger dan de meestmogelijke waarschijnlijkheid kan opklimmen.

Het zou nutteloos tijdverspillen wezen, u te doen opmerken, hoe onverstandig het is, in het geheel niet aan eenen God te gelooven, of Hem, zoo als de Deisten doen, zoo voor te stellen, dat Hij in naam erkend, maar met de daad geloochend wordt. Daartoe prediken te veel stemmen in de schepping: »Er is een God!" Men wil maar te veel weten, of laat mij liever zeggen, te veel zelf bepalen, en eindigt met niets of slechts ten halve te gelooven, omdat men te hoogmoedig is om te erkennen: wij zijn van gisteren en weten niets. Wij worden dus tot het openbaringsgeloof terug gedrongen, en moeten ons op deszelfs grondgebied bewegen. Om de Godheid nu te begrijpen, en te weten wat zij, als de hoogste waarheid, is, moet God mensch, of de mensch God worden. Het Christendom alleen heeft dit in den persoon van JEZUS CHRISTUS verwezenlijkt. Nu is dan ons ook het spoor, dat wij in ons onderzoek op moeten gaan, afgebakend. De ladder, die van de aarde tot aan den hemel reikt, heeft nu een steunpunt boven en beneden. *Kom*

en

en zie! dit woord van FILIPPUS gaat uit tot u en allen: mogt het alom NATHANAELS vinden!

Maar misschien voert gij mij te gemoet: »Ik ben Roomsch, Gereformeerd of Luthersch; en mijne kerkelijke stelsels hebben voor mij reeds uitspraak gedaan. Wat moet ik toch zeggen van hetgeen mijn onderzoek mij uit de hoogte toewerpt: »Tot hiertoe en niet verder!" kon er tegelijk worden bijgevoegd: »Hier buige zich uw hoogmoed!" dan zou zoodanig terughoudend woord wel eens eene nuttige werking kunnen doen. Ik gevoel mij niet geroepen om datgene, wat onder den naam van Symbolische boeken, geloofsformulieren, enz., bekend staat, te beoordeelen. Noem ze, zoo ge wilt, een noodzakelijk kwaad. Die lof zij mager, het is geene stellige afkeuring, en pleit nog niet voor derzelver misbaarheid, schoon ze voor het Christendom kunnen worden, wat het rijglijf is voor het schoone geslacht, eenen gedwongen vorm gevende, die voor fraai doorgaat, en de vrije ademhaling, en nu en dan nog wel iets meer, belettende. Zij zijn ingevoerd, om van buiten ketters te weren, in stand gehouden, om van binnen ketters te maken. Meer hierover niet, want ik heb geen lust, om aan het misverstand gelegenheid te geven, om die waarheid ook op mij toe te passen.

Als gij het licht der zon wilt aanschouwen, zie dan niet des nachts naar de maan, maar besteed er den dag toe. Als gij het licht der christelijke waarheid wenscht op te vangen, begin dan niet

met het onderzoek van stelsels, die menschen zeggen uit den Bijbel getrokken hebben; maar leg dit boek zelf voor u.

Vrees niet, dat het u bij eigen onderzoek van den Bijbel gaan zal, als wanneer men met ongewapend oog de zonneschijf strak aanblikt. Ik geloof het niet, want de eerste werpt slechts stralen van zachten, weldadigen gloed in het aanstarend oog. Laat u daarom niet weerhouden door het voorgeven, dat gij den Bijbel niet kunt verstaan. Dit heeft niet alleen eene bijgeloovige geestelijkheid voorgewend, maar ook zij doen het, die u willen diets maken, dat gij dan eerst den Bijbel verstaanbaar kunt lezen, als gij in hunne school geleerd hebt, om met hen den Bijbel te vernederen tot eenen zedelijken (?) roman, waarin geen zweem van goddelijke openbaring, geen zweem van CHRISTUS en zijne verdiensten, en van de werking des H. Geestes gevonden wordt. Zoo raken de uitersten elkander; beiden (die lof kan hun niet onthouden worden) verstaan iets van de slangen-filosofie, welke liever zelve gehoorzaamd wordt, dan Gode de eere geeft. Het is waar, de Bijbel verbergt zediglijk den rijkdom, dien hij bevat; maar deelt denzelven gulhartig mede aan elk, die er prijs op stelt en wien het zoeken niet te lastig is.

Gij zult evenwel, buiten mijne aanwijzing, van zelven gevoelen, dat het gansch niet onverschillig is, hoe gij den Bijbel leest. Van eene zeldzame, oppervlakkige lezing wil ik niet eens gewagen,

om-

omdat zij eigenlijk tot niets leidt. Lees den Bijbel onbevooroordeeld, breng er niets in, haal er alles uit. Heeft CHRISTUS reeds voor de lezing eene gedaante bij u gekregen, naar uw eigen smaak, of naar dien van anderen, hebt gij Zijne leer reeds vooraf bepaald, hare kracht gewogen, haren invloed berekend, dan kan de uitslag van uw onderzoek niet twijfelachtig zijn. Zij moet schadelijk wezen voor de waarheid in CHRISTUS; want toeval is in het Christendom een onding. Zet daarom, zoowel uwe eigen begrippen en vooroordeelen, als die van anderen, ter zijde. Uw oogmerk zij niet, om slechts of eenige wetenschappelijke denkbeelden voor uw verstand op te zamelen, of om met eenige onbegrepen klanken een donker gevoel te voeden, maar om te weten of de Bijbel deze vraag: wat moet ik weten en doen, om zalig te worden? op eene Gode betamende en onzer natuur waardige wijze beantwoordt. Zoo hebt gij de behoefte van verstand en hart op eene doelmatige wijze vereenigd, en uw onderzoek is zuiver. Het zij verder onpartijdig en vrijmoedig. Wees niet beducht voor de uitkomst, al bevreemdt u het een en ander in den eersten opslag. Beproef eerst het geheel, en dan zult gij geene gevolgtrekkingen van het bijzondere tot het geheel maken; (1) maar omgekeerd handelen en het

(1) Zoo besloot eens iemand uit het onbegrijpelijke van JEZUS wonderbare ontvangenis, tot de ongerijmdheid van het Evangelie. En geen wonder; hij bepaalde zich

het veelvuldige, dat u helder wordt, zal deszelfs licht over de enkele punten, die u nog donker blijven, verspreiden. Langs dezen weg, dien ik u, schoon slechts bij vlugtig overzigt, aangewezen heb, zult gij, ik twijfel er niet aan, voor de waarheid gewonnen worden, en de slotsom zal geen ander zijn dan dit: *er is in geen anderen heil, en geen andere naam gegeven, waardoor wij zalig kunnen worden, dan die van* CHRISTUS. Zoo de waarheid gevonden hebbende, zult gij onmogelijk omtrent haar bezit onverschillig kunnen blijven; want het Evangelie wordt u nu het groote wetboek van het menschelijk geslacht; en deszelfs geloofsleeringen zoovele *Consideranten.* En inderdaad het Evangelie is geen werkstuk van loutere bespiegeling, waarover men alleenlijk goed spreken en schrijven kan, maar dat in de beoefening weinig te beduiden heeft. JEZUS heeft zich het licht der wereld genoemd. Doof de zon uit aan den hemel, en gij hebt eenen eeuwigen nacht, eenen eindeloozen winter, zonder lente of zomer of vruchtbrengenden herfst, bar, verschrikkelijk en levenmoordend. Verdrijf het licht, dat JEZUS ontstak, en wij zullen naar onze moe-

ras-

zich uitsluitend hierbij, zonder verder voort te gaan. Had hij echter eerst het geheel, op de in den tekst omschreven wijze, onderzocht, dan zou het, bij het goddelijke, dat allerwege in JEZUS geschiedenis doorstraalt, hem minder stuitend zijn geweest, dat het begin aan het einde, een gedeelte aan het geheel beantwoordt.

rassen en bosschen moeten terugkeeren. Leven en vreugde der ziel is verdwenen, de hemel gesloten boven onze hoofden, en de aarde een graf, waarop wij ons bewegen, als wandelende dooden. Laat ons de scholen dier wereldwijzen, die wel verblinden maar niet verlichten, wel bedwelmen, maar niet verkwikken, voorbijgaan, en die van den zachtmoedigen JEZUS binnentreden; zetten wij ons neder aan Zijne voeten: ook voor ons heeft Hij woorden des eeuwigen levens; want Hij is gisteren, heden, altijd dezelfde, tot in eeuwigheid, en hij is de weg, de waarheid en het leven.

Gij hebt gevraagd, moet ik de waarheid, als ze gevonden is, tegen andersdenkenden handhaven? Ik meen van ja, want CHRISTUS gebiedt het: op nakoming heeft hij belooning, op nalaten straf gesteld. Gij moet Gode meer gehoorzamen, dan menschen behagen, die u immers niet ontzien, en u afdwaling of logen opdringen. Waarom zoudt gij niet evenzeer voor de waarheid uitkomen? of zou het zwijgen, of zelfs verzaken alleen den waarheidvrienden een opgedwongen pligt zijn? Zwijg daarom niet lafhartig, als de invoerders van een onchristelijk Christendom, in uwe tegenwoordigheid, bezig zijn met uwen Heer weg te nemen, en zich zelve tot de oppermagt van natuurlijke en zedelijke wetgeving verheffende, uwen goeden God geen plaatsje in Zijne eigen schepping overlaten, om er te werken naar Zijn welbehagen. Geef den schijn niet, dat gij de waarheid in CHRISTUS verloochent. Gij zoudt een

PETRUS worden in KAJAFAS zaal; en zoo gij daarna, niet als hij, bitterlijk kunt weenen, wordt gij een ...... neen, die naam ga niet over mijne lippen. Verstoor uw eigen geluk niet, door anderen in hunne verblinding niet te willen storen. Geef nimmer meer toe, dan met behoud der waarheid en zonder schade voor de zedelijkheid geschieden kan. Sparen uit zwakheid is geene verdienste, want dat verontschuldigd wordt is voor het minst beschuldigd. Zijt hier vooral op uwe hoede; want »toegevendheid is zulk eene beminnelijke deugd, achting ook voor het gevoelen van andersdenkenden te koesteren, inschikkelijkheid om ergernis en scheuring te vermijden, is zoo betamelijk en prijswaardig, dat zelfs de uitersten, die men vermijden moest, toch altijd verschoonlijk blijven, en het verstand, helaas! te dikwijls door het goede hart wordt om den tuin geleid. Tot onze waarschuwing is het al te toegevend gedrag van PETRUS, die zich te zeer door vreemden invloed beheerschen liet, maar ook door PAULUS daarover berispt werd, (1) opgeteekend, opdat wij de wacht over ons zelven zouden houden, om onze deugden niet in gebreken te doen ontaarden; opdat we ons van die echte en reine waarheidsliefde zouden doordringen, die met schadelijke vooroordeelen geen verdrag aangaat, tot behoud van een' kortstondigen en bedriegelijken vrede; en die onze zucht om menschen te behagen

(1) *Gal.* II: 11.

gen binnen de grenzen van pligt en betamelijkheid houdt, door de vrees om Gode te mishagen." (1)

Maar gaat gij verder en vraagt, op welke wijze moet ik in dezen te werk gaan, en hoe vooral handelen, als de uitkomst van mijn onderzoek met de aangenomen geloofsleer in mijn eigen kerkgenootschap strijdig is? Het laatste gedeelte van deze zoo teedere vraag, zal ik eerst, doch even omzigtig als vrijmoedig beantwoorden.

Uw verschil zou bijzonderheden, of de hoofdzaak zelve kunnen betreffen. Ik voor mij schroom niet te belijden, dat alle Protestantsche genootschappen, niet *personeel*, maar *genootschappelijk* beschouwd, in de hoofdzaak, waarop alles aankomt, een zijn, en slechts in bijzonderheden van elkander verschillen, welker aanneming, betwijfeling of verwerping geen inbreuk maakt op het regt, om den naam van Christen te voeren. Men kan dus zeer goed Luthersch blijven, al volgt men in het leerbegrip des Avondmaals meer MELANCHTON dan LUTHER; en zoo men u zou willen dwingen, Melanchtoniaansch in plaats van Luthersch te heeten, doe het, als de Luthersche kerk eerst dien man uit hare voorstanders wegschrapt. Even zoo, dunkt mij althans, zoudt gij gereformeerd kunnen zijn, al vindt gij het leerstuk der voorbeschikking, te steil, voor menschen te veel gewaagd; en een algemeen aanbod van genade vertroostender meer bijbelsch en meer zaligend. Ik zal

hier

(1) VAN DER PALM, Leerrede 3e. tiental bl. 13.

hier niet meer bijvoegen, dan dit: werk mede om eenheid in verscheidenheid te bewaren. Verketter uw genootschap niet, al wierd gij zelve ook verketterd.

Raakte het evenwel de hoofdzaak; mij dunkt, dat in dit geval een uitstel van beslissing meer ware aan te raden, dan eene overijlde beslissing; want de dwaling zoude immers ook aan uwe zijde kunnen schuilen. Daarenboven, die met overhaasting te werk gaat, moet nemen, wat hem voorkomt, die bedachtzaam handelt, krijgt wat hij verlangt. Leidde echter een herhaald, en nog eens, met veel en vurig bidden om verlichting, herhaald onderzoek tot dezelfde uitkomst? — Welnu, dan kon bij u gelden: PLATO is mijn vriend, SOCRATES niet minder; maar de *waarheid* nog meer. En gij zult in uwe kenze te minder verlegen zijn, als gij het devies van LUTHER en andere groote Hervormers voor het uwe neemt: » Gods woord alleen mag geloofsartikelen geven." Daaraan getrouw te blijven bezware uw geweten niet; want er staat nergens geschreven: die in LUTHER, CALVYN of den Paus gelooft, zal zalig worden; maar wel: wie in den Zoon niet gelooft, zal het leven niet zien. CHRISTUS alleen is onfeilbaar, menschen kunnen dwalen, en hebben gedwaald, geene kerkvergadering, al werd zij door de zuiverste waarheidsliefde bestierd, kan op onfeilbaarheid aanspraak maken. De waarheid *kan* aan hare zijde wezen, en wie zal dit ontkennen; maar dit *kunnen* sluit niets meer, dan waarschijnlijkheid in zich. De Bijbel leert ons de waarheid. Daaraan vast te houden heet Bijbelsch

en

en Protestantsch tegelijk, maar ook daarom is het Protestantisme bijbelsch.

Nu zal ik nog met een paar woorden u mijnen broederlijken raad toedienen, hoe gij u tegen andersdenkenden hebt te gedragen, zonder onverschillig te zijn, of onverdraagzaam te schijnen. Kom voor uwe overtuiging uit, waar de gelegenheid dit van u eischt, en bestrijdt dwaling en logen, als zij op verovering uitgaan; maar wees op uwe hoede, dat gij niet, de groote zaak uit het oog verliezende, voor spitsvondigheden in het veld trekt tegen broeders, die in het eerste met u eens zijn. — Laat u nimmer door valschen godsdienstijver vervoeren. Hij heeft twist, tweedragt en broederhaat aangekweekt, landen ontvolkt, en viert aan brandstapels en moordschavotten hoogtijd voor het zegevierend *eigen-ik*. Vergeet nimmer, dat valsche Godsdienstijver Gods eigen Zoon aan den kruispaal heeft geklonken. — Beleedig niemand; want het Christendom, door liefde gesticht en door liefde bestaande, vordert wel teregt brengen, maar duldt geen verbitteren. Volg JEZUS na, die weende over de stad Zijner moordenaren, en geen vuur wilde laten regenen over eene onwellevende burgerij. — De eenvoudigheid der duiven aan de voorzigtigheid der slangen parende, zult gij het heilige niet voor de honden, de paarlen niet voor de zwijnen werpen. Gij kunt onder menschen komen, waar eene ernstige openlegging en handhaving der waarheid even dwaas zou zijn, als dat men eene batterij losbrand-

de,

de, om een mierennest uit te roeijen. — Bij het eigen licht der waarheid, zult gij spoedig ontdekken, waar gij ten nutte spreken kunt, of moet zwijgen. Zijt gij in de gelegenheid om voor de waarheid te woekeren, verberg dan uw licht niet onder eene korenmaat. Doe nimmer u zelven, maar de zaak gelden. — Dat vooral uw eigen gedrag u het verdedigen niet belemmere of belette. De waardige EGELING vergelijkt Leeraren van de Godsdienst, wier wandel hunne leer en vermaning tegenspreekt, bij een uurwerk, dat elf uur slaat en twaalf uur wijst; zoodat men niet weet, of men slag, dan of men wijzer gelooven moet. Niet anders is het gelegen, met elk, die zich ter verdediging der waarheid aangordt, en zelf haar in zijn gedrag logenstraft.

In één woord, uw uitkomen voor de waarheid tegen andersdenkenden zij kalm, bescheiden, liefderijk, maar tevens vrijmoedig en nadrukkelijk. Zoo handelde JEZUS in het gezellig leven, onder vrienden en vijanden, ja zelfs voor zijne beulen. Beuzelachtige vragen, welke slechts tot twist aanleiding gaven, wees hij van de hand; onschuldige dwalingen zocht Hij met vriendelijke hand uit te roeijen; maar sprak het wee uit tegen dezulke, welke de zedelijkheid van het hart verwoesten. Aantijgingen, welke zich zelve wederleiden, wilde hij door antwoord geen gewigt bijzetten; maar zoodra het de eer Zijner zending gold, stond hij pal tegen tegenspraak, handhaafde de waarheid, schoon er de dood

dood mede gemoeid was, en deed nog in zijne diepste vernedering, de zegevierende boosheid voor hare majesteit verbleeken. — Dit voorbeeld hebben de Apostelen gevolgd, — daaraan is, onder goddelijke medewerking, de uitbreiding en vestiging der waarheid te danken; door vasthouding aan hunne leer: » *Laat ons de waarheid in liefde betrachten;*" zal zij staande blijven.

Ik hoop, dat gij mijnen raad even getrouwelijk opvolgt als dezelve welmeenend gegeven is. Bezit gij de waarheid, zoo als ze in het Evangelie geopenbaard is, en beoefent en handhaaft gij dezelve, gij hebt eenen schat, die u door geen' wereld ontroofd zal worden, al wordt ook de waarheid aangerand, al worden hare vrienden bespot, al steken deze of gene logenstelsels het verwaande hoofd omhoog. Wees getroost, de tijd verdrijft de opgeraapte meeningen van den dag, al worden zij ook door de grootste geniën gepredikt en door eene bedwelmde menigte toegejuicht. Zie het, welken tegenstand zij te verduren heeft gehad, en daar zij tot heden nog bestaat, is zij niet kunnen verdelgd worden. De slang in het paradijs heeft het sein tot den aanval gegeven, maar zijne eerste overwinning was ook het eerste verlies van den logen. De woede van eenen NERO, de wijsheid van eenen AURELIUS, de list van een, JULIAAN, de spotternij van een, VOLTAIRE, het rationalisme der Duitsche school mogten voor een oogenblik de waarheid benaauwen, hare vrienden verbazen; maar het duurde telkens niet lang

of

of hunne magteloosheid kwam voor den dag en hunne strijders wierpen hunne lauweren weg en verliepen, of uit lafheid, of uit schaamte, of uit betere overtuiging. De Allerhoogste heeft der waarheid eenen bondgenoot gegeven, die dwaling en logen nooit in hun belang hebben kunnen overhalen; het is de tijd. Over dezen beschikt de waarheid, het oogenblik is slechts ten dienst harer vijanden. Hier schiet mij eene uitmuntende allegorie over den strijd tusschen waarheid en leugen van onzen voortreffelijken VAN DER PALM te binnen, welke ik u ten slotte zal mededeelen en overnemen:

»Van den aanvang der dingen af, was er eene natuurlijke en onverzoenlijke vijandschap tusschen de *Waarheid* en den *Leugen*. Menigmaal brak dezelve tot dadelijkheden uit, en beiden bragten hunne legers te velde, hoezeer de krijgskans telkens zeer ongelijk scheen te wezen. Bij het openen van iederen veldtogt was het voordeel bijkans altijd onbetwistbaar aan de zijde van den *Leugen*, en dit vloeide uit den aard der zaak voort. Men kon geene voordeeliger legerplaats bedenken, dan die door de benden dezer vorsten onder het beleid der bekwame en behendige krijgsoversten, *List* en *Geveinsdheid*, betrokken werden. Nu eens ontleenden zij de sterkte hunner stelling van hoogten of heuvelen, waarop zij geplaatst waren, dan weder van bosschen, rivieren of moerassen, die hare zijden dekten, terwijl verschansingen en verhakkingen, of wat de krijgskunde voortreffelijks vermag, in het werk

werd

werd gesteld om haar tegen allen aanval te beveiligen. Intusschen werden alle krijgslisten en vonden uitgeput, om den vijand te misleiden, te verrassen, te overrompelen; en wanneer eindelijk de kans geheel schoon was, voerde *onbeschaamdheid* dit leger met zulk een driest geweld aan, en werd door *Eigenbelang*, die in het middelpunt over de uitgelezenste troepen het bevel had, zoo krachtig ondersteund, dat alles voor dezen aanval moest bezwijken."

»Het heir der *Waarheid* althans was tegen denzelven niet bestand. Zij legerde zich steeds in het open veld, van alle kanten zigtbaar en toegankelijk. Hare optogten hadden doorgaans plaats bij vollen dag. Zij maakte er in 't geheel geen werk van, om het zwak haars vijands te bespieden, of van zijne toevallige misslagen voordeel te trekken. Zij steunde geheel op de regtvaardigheid harer zaak en op den onwrikbaren moed, die haar en hare benden bezielde. Hare tegenstand geleek dus naar dien van eenen opstand in massa, en, gelijk deze den schok van geregelde benden niet kan weêrstaan, zoo zag zij zich ook geslagen, op de vlugt gedreven, en ten prooi gesteld aan de bespotting harer vijanden, die de lucht van gejuich en *Te Deums* deden weêrgalmen."

» Doch, 't geen bij elk verwondering moest baren: wanneer de *Waarheid*, na zich van hare nederlagen een weinig hersteld te hebben, andermaal in het veld verscheen, bemerkte men, dat haar leger

 aan-

aanzienlijk in sterkte was toegenomen, en men bespeurde met niet minder verbazing, dat de heirmagt des *Leugens*, niettegenstaande hare eerste zegepraal, aanmerkelijk was gesmolten, en zij alle hare krachten met moeite moest zamenrapen, om eenen tweeden triomf te behalen. Bij eenen derden aanval wogen de strijdende partijen elkander bijkans op, en zelden werd er meer dan een vierde slag geleverd, of de overmagt der *Waarheid* was zoo beslissend, en de *Leugen* zag zich zoo geheel verlaten van strijders, helpers en bondgenooten, dat zij met hare magtelooze krijgsoversten, overladen van schande en vernedering, zich ter naauwernood in eenen duisteren schuilhoek verbergen kon.'

» Zoodanig was steeds de uitslag van eenen veldtogt tusschen deze twee vijandinnen. Bij het openen van den veldtogt was het voordeel onbetwistbaar aan de zijde der eene, doch bij het eindigen, verloor zij alles; de *Waarheid* triomfeerde over al de aanvallen des *Leugens*, niet tegenstaande hare sterkte, krijgskunde, hinderlagen en het zamenspannen harer magtigste bondgenooten. Nu poogde men natuurlijk de reden uit te vorschen, waarom de *Waarheid* na iedere nederlaag magtiger, de *Leugen* na elke zegepraal zwakker en krachteloozer werd, en men bevond, dat de *Waarheid* eene vriendin en bondgenoote had, die onveranderlijk hare zijde was toegedaan, wier invloed en magt wel onmerkbaar was, omdat zij steeds den-

zelf-

zelfden stillen gang bleef behouden, maar wier uitwerking daarom slechts te zekerder plaats had, zoodat er geen vermogen op aarde bestaat, hetwelk niet eindelijk door haar wordt te ondergebragt, en vroeg of laat voor haren onwederstaanbaren schepter bukt. Vraagt gij, hoe de naam is dezer getrouwen en magtige vriendin der *Waarheid?* Zij heet: de TIJD."

Helder,
2 October 1834.

U aan de bescherming der waarheid aanbevelende en de liefde van den God der waarheid u toebiddende, blijve enz.

DE TALAPOINS, EENE GODSDIENSTIGE SEKTE IN *SIAM*.

Een Talapoin te zijn, is eene groote verdienste; het lang te zijn, nog grooter: maar het tot den dood toe te zijn, eene groote zonde. Sterft iemand in een geel gewaad, (de kleeding der Talapoins) zelfs wanneer de dood hem zoo verrast, dat hij het kleed niet kan afleggen, dan is hij onfeilbaar ter helle gedoemd. Het kleed valt aanstonds in de hel en wordt daar aan een dikken ijzeren stang opgehangen, die dagelijks zevenmaal breekt, van wege de vele geele kleederen, die daaraan hangen. Dwaas is dus de vereering der Talapoins door de Si-

(1) VAN DER PALM, SALOMO II Deel, bl. 260—264.

Siamezen, daar zij hen verachten en te gelijk hoog vereeren. Sterft een Talapoin, men strijdt om zijn ligchaam, en daar allen het willen bezitten, zoo leggen zij het in een kano midden in den vloed; aan dezelve maken zij hunne kano's van voren en van achteren vast, en beginnen dan uit alle magt te roeijen. Wiens touw het eerste breekt, die heeft alle aanspraak verloren, en de andere voert het ligchaam in zegepraal weg en verbrandt het.

De koning is den Talapoins zeer genegen, hoewel hij het bekennen moet, en ook dikwijls gezegd heeft, dat hun gedrag menigmaal schandelijk is. Dagelijks voedt hij er 350; zij bekomen het beste en uitgelezenste, terwijl de soldaten des konings van honger omkomen. Wanneer de koning zeldzame geregten of ingemaakte lekkernijen ten geschenk krijgt, dan gebruikt hij het niet, maar geeft het aan de Talapoins, dikwijls het hun in persoon brengende. Hun is geenerlei soort van spijzen verboden. Zij eten vleesch, mits zij zelven de dieren niet dooden, hoewel zij ten spreekwoord hebben: hij zondigt, die dieren doodt, maar hij, die ze verteert, wordt slechts bestraft. Hunne leer is, dat hunne verdiensten en die der aalmoezengevers, naar die mate, dat zij voedsel gebruiken, stijgen; daarom stoppen zij zich dagelijks vol. Het is onbegrijpelijk, hoe een verstandig mensch zulke schandelijke vraatzucht voor de eerste en hoogste deugd houden kan, en toch is dit het algemeen geloof. Wanneer men aan de Siamezen eenigen twijfel

fel omtrent de Godegelijkvormigheid der Talapoins laat blijken, zoo brengen zij aanstonds derzelver onverzadelijke vraatzucht als een bewijs bij.

Er zijn niet alleen Talapoins; maar ook Talapoininnen. Deze eten en drinken weinig. Zij zijn meestal oude weduwen, die geen heenkomen meer hebben, en zich derhalve in een klooster begeven, dat zij Haran heeten. Zij kleeden zich in het wit; en moeten eene soort van roozenkrans aanbidden, dat haar echter niet moeijelijk valt, daar zij intusschen met elkander spreken kunnen, als de roozenkrans maar vlug langs de vingers glijdt. Men houdt haar niet voor Godegelijkvormig, doch zij hebben het regt, om aalmoezen te vragen, maar staan niet in zoo hoog een aanzien, als hare broeders, de Talapoins. Het volk noemt haar *Ni*, dat is, dienaressen der pagode; hare woning is nabij de tempelen, doch buiten dezelve. Haar getal is gering, en zij moeten met den rug naar den tempel bidden.

EENIGE GODSDIENSTIGE BEGRIPPEN DER SIAMEZEN.

Naast *Phra-Phu-Thi-Chan*, die onder hunne Goden de aanzienlijkste is, hebben de Siamezen nog andere van mindere beduidenis. *Phra-Sian* beteekent bij hen *God Messias*. Zij gelooven, dat deze God vroeger een mensch geweest is, dat hij op de wereld zal terug komen, en het heelal geluk-

lig maken. De tijd echter is nog onbepaald. De Talapoins leeren intusschen, dat buitengewone teekenen in den hemel en op aarde die tweede komst een ieder zullen aankondigen. Ook zeggen zij, dat de wereld in hare tegenwoordige gedaante moet vergaan. Vooraf zullen zware oorlogen gevoerd worden; de menschen zullen zich verworgen, en veel kleiner worden van gestalte: van tijd tot tijd zullen zij worden als een pop, zoodat zij haken en ladders noodig hebben, om de vruchten uit hunne hoven te plukken. Voor het einde der wereld zullen er twee zonnen schijnen aan den hemel; daarop drie, vier, tot zeven toe. Deze zonnen zullen veel ongeluk aanbrengen. Wanneer de tweede komt, zullen de vloeden en bronnen opdroogen, later de meeren en stroomen: verder zullen boomen en planten verdorren, de dieren sterven, en eindelijk de menschen. Wanneer dan de zevende zon verschijnt, zal de wereld in asch wegstuiven. Dan zal *Phra-Sion* uit den hemel komen en de menschen opwekken. De aarde zal veranderd worden in eene heerlijke landstreek, en er zullen geen onheil, geen leed, geene tranen, geene ziekten, geene hel meer zijn. De menschen zullen onsterfelijk wezen, en eeuwigen vrede, eeuwige vreugde en eeuwige zaligheid genieten, zalig in het aanschouwen van *Phra-Sion.* Rijke gaven aan de Talapoins, kunnen de wederkomst van dezen goddelijken Verlosser verhaasten.

Zoo overeenstemmende deze begrippen in vele bij-

bijzonderheden met de leer des Bijbels zijn, zoo ver wijken dezelve af in andere dingen. De Siamezen gelooven aan eene verdoemenis der boozen, en de zinnelijke denkbeelden, die zij zich van de straffen der goddeloozen maken, zijn buitensporig. Daar zij gelooven, dat de zielen der veroordeelden, na vele eeuwen gepijnigd te zijn geweest, in dieren overgaan, en na onderscheiden dieren bewoond te hebben, eindelijk weder in menschen wonen zullen, zoo hebben zij een onbepaalden eerbied voor dieren. De vromen koopen dikwijls levende visch, en werpen die dan weder in den vloed. Zwijnen en andere dieren worden op hunne kosten in de pagoden onderhouden, tot dat zij hunnen natuurlijken dood sterven. Zoo zorgen zij voor de dieren, als hunne broeders, maar denken niet aan de verpleging van hunne kranke medemenschen. Er was eene vrouw in *Bangkok*, die stout en stijf beweerde, dat zij zich zeer wel wist te herinneren, drieerlei veranderingen ondergaan te hebben, eer zij als vrouw op de wereld kwam. Als eene geduchte straf voor hen, die met een hengel visschen, houdt men het, dat hij na zijnen dood aan de keel zal moeten hangen aan een hengel, gelijk de visch. En die een zwijn doodt, eene zoo afgrijsselijke straf is er niet uit te denken, zoo als hem treffen zal.

VADERLANDSLIEFDE EN GODSVRUCHT VAN EEN RUSSISCHEN GRIJSAARD.

In een Dorp, in hetwelk zich, bij den inval der Franschen, vele vrijwilligers aanboden, was ook een 85 jarige grijsaard met zijne drie gehuwde zonen, die zich en hen te gelijk aanbood. » Wij zijn alle bereid," zeide Hij, » God en onzen braven Vorst te dienen. Is er echter maar één onzer noodig, neemt dan mij: mijne zoons hebben in alle omstandigheden voor mij gezorgd; nu wil ik hunne plaats vervullen." Toen men hem onder het oog bragt, dat hij te oud was, riep hij uit: » O ouderdom, ouderdom! waarom zijt gij toch niet ten minste tien jaren weggebleven?" Hij moest nu een zijner zoons kiezen. Hij koos den middelsten, een rijzigen, gezonden, jeugdigen man, nam het kruis, dat hij om den hals droeg, hing het zijnen zoon om en zeide met eene indrukmakende stem: » ontvang mijnen zegen. Dien God en den Keizer getrouw. Ik heb dit kruis 85 jaren gedragen; het heeft mij tegen alle gevaren beschut. Het bescherme ook u tegen alle vijanden en onheilen. En is het de wil uwes Scheppers, dat gij uw leven op het slagveld verliezen zult, vestig dan in uwe laatste oogenblikken uw oog op dit kruis, en denk aan uwe broeders. God vergezelle u!"

DIE

DIE WAS EEN BIJBEL WAARDIG!

Na den slag bij *Dresden* vond een Geestelijke, die het slagveld bezocht, om te zien, of hij eenige hulp of vertroosting kon toebrengen, eenen jongen, zwaar gewonden Russischen soldaat, die in een Russisch N. Testament las, dat naast hem lag, en nog wel in een exemplaar in *kwarto*. Zijne moeder had het hem, gelijk hij zeide, medegegeven, toen hij uittrok, hij had het in zijn randsel met zich gedragen, en genoot nu onder den blooten hemel, en in zijne smarten, uit dat dierbaar boek, zijnen troost.

ANEKDOTE AANGAANDE DEN HOOGLEERAAR JOHANNES ANDREA.

JOHANNES ANDREA was de zoon van een Priester en een beroemd Hoogleeraar in het Kanoniek Regt, waarin hij in de eerste helft der XIVde Eeuw onderwijs gaf te *Padua*, *Pisa* en *Bologna*. Zijne dochter, NOVELLA geheten, was in het Kanoniek Regt zoo bedreven, dat zij, wanneer haar vader door krankheid of andere oorzaken verhinderd werd, zijne lessen hield en collegie gaf. ANDREA zelf was zoo klein van persoon, dat toen hij bij BONIFACIUS VIII., als afgevaardigde van de Uni-

 ver-

versiteit te *Bologna* ten gehoor werd ingeleid, deze hem tot drie malen toe gebood op te staan, dewijl hij meende, dat ANDREA, uit diepen eerbied, op zijne knieën voortkroop. Dit misverstand bragt den geleerden man in geene geringe verlegenheid, uit welke echter een der kardinalen hem redde, door aan te merken, dat hij een tweede ZACCHEUS was; welk gezegde een algemeen gelach veroorzaakte.

DE GESCHIEDENIS VAN EEN ZELFMOORD, OF DE GEVOLGEN VAN ÉÉN MISSTAP.

DICK STEVENS, een jeugdige Engelschman van naauwelijks 15 jaren, sprong van de Londonsche brug in de Theems en verdronk zich. Zijne ouders, die hem als een gehoorzaam kind beminden, en nooit eenig verdriet van hem gehad hadden, wisten zich de oorzaak van dezen zijnen zelfmoord niet te verklaren; alleen hadden zij, sedert acht of negen weken, eene groote verandering bij hem bespeurd, doch geene reden voor zijne treurigheid kunnen ontdekken, althans niet te weten komen. Tweemaal had hij zijn verdiend werkloon niet te huis gebragt, en daartoe voorgewend, eens, dat hij het verloren had, en eens, dat het door een half openstaand venster in het water was gevallen; maar dewijl hij het daarna weder te huis bragt, had men daar verder niet van gesproken, en, gelijk het

het gaat bij minder nadenkende ouders, den jongen aan zich zelven overgelaten. Doch op den morgen van zijne wanhopige daad, had hij zijn hart ontlast aan een zijner kameraden, JACK geheeten, die het volgende verhaalde.

DICK heden ontmoetende en een eind weegs met hem gaande, zeide hij tot mij: »ik weet niet wat er nog van mij worden zal, maar zoo kan ik het niet langer uithouden." Op mijne vraag, wat hem dan schortte? verhaalde hij mij dit: Toen ik laatstleden kermacht van mijnen zwager naar huis ging, en door de *Punch* een weinig beschonken was, ontmoette ik twee ligtekooijen, die mij aanspraken, en door hare liefkoozingen naar hare woning lokten, waar ik mij des morgens van de halve kroon beroofd vond, die ik bij mij had. De wensch, om dat geld terug te krijgen, deed mij tot tweemaal toe tot haar gaan; en toen ik daar de tweede reize binnentrad, hoorde ik een kind schreijen. Op mijne vraag, wiens kind dat was, had een der vrouwspersonen gezegd, dat zij de moeder was, en was toornig de kamer uitgeloopen, waar zij kort daarop terug kwam met het kind verwurgd in den arm. DICK, op dit gezigt ontroerd en met afgrijzen vervuld, had oogenblikkelijk de kamer en het huis willen verlaten; de vrouwspersonen hadden dit eerst met vriendelijkheid willen verhinderen, maar toen hij zich met geweld van haar wilde losrukken, had zij, die de moeder des kinds was, hem bedreigd, dat als hij haar niet hielp, het kind

te

te begraven, zij hem als den moordenaar van hetzelve aanklagen en aan de galg brengen zou. De angst, waarin hij hierdoor gebragt werd, had den armen jongen bewogen, om het vrouwspersoon te helpen in het begraven van het kind onder de trap. Van dien oogenblik af was de rust uit zijn hart en de slaap uit zijne oogen geweken. De liefde tot zijne ouders, de beschuldiging van zijn geweten, en het overal, waar hij was, als op de hielen volgen van de vrouwspersonen, die hem telkens toevoegden: » als gij zegt, wat gij bij ons gezien hebt, zullen wij u als moordenaar aanklagen; en als gij ons iederen zaturdag avond de helft van uw weekloon niet brengt, zullen wij u aan de galg helpen:" dit alles bragt DICK in zulk een wanhoopigen toestand, dat men daaruit verklaren moest, den moord, dien hij aan zich zelven gepleegd had."

Hoe de arme jongen alles gedaan had, om het verlies, dat zijne ouders leden, door het niet geregeld ontvangen van zijn weekgeld, te vergoeden, bleek ook daarin, dat hij dien laatsten morgen zijne boterham niet gebruikt had, en het geld, dat zijne moeder hem had gegeven, om, zoo hij honger kreeg, wat te koopen, nog in zijne zak gevonden werd.

HET

HET GELUK.

Een onuitroeibre trek, in 's menschen hart geschreven,
Spoort hem gestadig aan om naar 't geluk te streven,
Hoe onderscheiden d' aard van hart en geest ook zij,
Het uitzigt op geluk maakt ieder sterfling blij.
Het doet de nevelen van bangen kommer wijken,
Het weet met zachte hand het voorhoofd glad te strijken,
Het schoort de slappe hand, versterkt den zwakken voet,
En gordt de lend'nen aan met fieren heldenmoed.

Maar wat is toch geluk? wat zijn zijn eigenschappen?
Waar rust zijn zetel, en wie leidt ons langs zijn trappen?
Is ieder sterveling met zijn genot bedeeld?
Of zijn er enk'len slechts, door zijne hand gestreeld?
Spreidt het voor hunnen voet slechts malsche en frissche bloemen,
En blijft het d' anderen tot diepe ellende doemen?
Wordt slechts het wijs verstand gekroond met zijne gunst,
Dat zich heeft toegewijd aan wetenschap en kunst?
Ontvlugt het uit de hand, die slechts het land kan ploegen,
En om het schamel brood den ganschen dag moet zwoegen?
Kent ook de purpren troon alleen zijn waren prijs,
En toovert nooit de hut in 't keurigste paleis?

Wat vragen! waarop men het antwoord af wil wachten,
Wanneer men mijmrend is, met zwervende gedachten,
Wanneer de ware bron, ons zoekend oog ontschiet,
En 't hart van 't waar geluk den invloed niet geniet.
Waarom zoo ver gezocht wat w' in ons selve vinden?
Dat ons geen voorspoed schenkt, geen onspoed kan ontbinden;

Dat onafhanklijk is van aanzien, rang en stand
Maar slechts met zedlijkheid staat in het naauwst verband.

Het hart, het hart alleen is van 't geluk de zetel,
Die 't daarin zoekt is wijs, maar wee hem, die vermetel
Het uit zijn boezem rukt, en in de wereld zoekt,
Hij wordt daarvoor gestraft, ligt door zich zelf vervloekt.
Als 't hart zijn Schepper kent en dien bemint als vader,
Als 't in het stil gebed hem kiest tot gids en rader,
Als 't zijnen pligt betracht in d' aangewezen stand,
Den zwakken onderschraagt, den armen biedt de hand,
Als 't in de Schepping ziet den spiegel van Gods luister,
Geen knagend naberouw het hart knelt in zijn kluister,
Als men den dag begroet met opgeruimd gelaat
En met het oog op God de hand aan d' arbeid slaat,
Als d' avond daarop daauwt, bekroond met 's hemels
zegen,
Door nijvre werkzaamheid, en door Gods gunst verkregen,
Als het tot rust gekeerd, met onbeklemde borst,
Zijn toonen dankbaar stemt voor aller Heer en Vorst,
En in den arm des slaaps zich rustig neêr kan vlijen;
Daar eng'len over hem hun breede vleug'len spreijen,
Smaakt dan dat kloppend hart niet een benijdbaar goed?
Woont dan het waar geluk niet in dat kalm gemoed?
Voorwaar! dit is geluk, ver boven 't goud verheven,
Waaraan slechts dwazen hier op aarde blijven kleven,
Verheven boven 't heil, dat zinlijkheid ons biedt,
En met den stroom des tijds verzwelgd wordt in het niet.

Waar 't wezenlijk geluk zijn zetel heeft geslagen,
Daar kan men 't leed der aard met onderwerping dragen,
Daar wordt men niet geschokt door stormwind of orkaan,
't Geluk blijft als een rots in 't hart der zeeën staan.
Wat krachten zaam vereend, men daartoe moog gebruiken,
Zij rust op hecht cement, wie zal haar immer fnuiken?

Zij

Zij steekt haar fieren kruin geleuwerd naar omhoog
Daar voór haar sterken arm 't geweld der golven boog.
Zoo doet het waar geluk, op onspoed triomferen,
Het voelt zijn duren prijs door onspoed slechts vermeêren;
De grondslag van zijn heil is d' arm des sterken Gods,
En op dien hechten grond trotseert hij 't golfgeklots.

O onwaardeerbre schat! doe gij uw' zachte stralen,
Van Noord- tot Zuiderpool in 't hart der menschen dalen!
Waar gij een vreemd'ling zijt is d' aard een rampwoestijn,
Met u zal zij gewis het beeld der hemels zijn.

Julij 1835. W. HILKER.

AKA.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

SERIES LECTIONUM,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA, INDE A DIE VIII M. SEPTEMBRIS ANNI CIƆIƆCCCXXXV, USQUE AD FERIAS AESTIVAS ANNI CIƆIƆCCCXXXVI.

A PROFESSORIBUS ET LECTORIBUS HABENDARUM, RECTORE

ADR. CATH. HOLTIUS.

IN FACULTATE JURIDICA, DOCEBUNT

Horâ.

Pandectas, WESTENBERGIO duce, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X, H. ARNTZENIUS; qui, propter aetatem honorifice rude donatus, inservire perget commodis commilitonum, quibus suam operam et consilia in hac aliisque doctrinae partibus offert.

Jus Belgicum, ad ductum linearum Jur. Civ. Holland. descriptarum a Cl. N. SMALLENBURG, J. R. DE BRUEYS, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . . . . . I.

Encyclopaediam Juris J. R. DE BRUEYS, diebus Lunae, hora X, Mercurii et Veneris . . XI.

Elementa Oeconomiae politicae J. R. DE BRUEYS, diebus Lunae, Martis et Jovis . . . . XI.

Institutiones Justiniani A. C. HOLTIUS, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . IX.

Historiam Juris Romani privati ad Constantinum, secundum sua *Lineamenta*, (quae prostant apud Academiae Typographum) A. C. HOLTIUS, diebus Lunae et Veneris, hora I, die Saturni . X.

His-

Hord.

Historiam gentium recentiorum politicam J. ACKERSDYCK, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . XII.

Rerumpublicarum, imprimis patriae, notitiam G. ACKERSDYCK, diebus, Martis, Jovis et Saturni . XII.

Jus naturae J. F. H. BIRNBAUM, diebus Martis, Mercurii et Veneris . . . . X.

Jus publicum et gentium J. F. H. BIRNBAUM, diebus Mercurii et Veneris, hora XI, et Martis . XI.

Jus Criminale universum et Belgicum J. F. H. BIRNBAUM, diebus Mercurii, Jovis et Veneris . IX.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, praeërunt Professores in facultate Juridica.

IN FACULTATE MEDICA, DOCEBUNT

Anatomiam J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, quater per dierum hebdomadem . . . IV.

Physiologiam J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, diebus Lunae, Martis et Jovis . VIII.

Matutinâ. die Mercurii . . . IX.

Anatomiam Pathologicam, bis per dierum hebdomadem, J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, horâ auditoribus commodâ.

Dissectionibus cadaverum Anatomicis, opportuno anni tempore instituendis, praeërit quotidie J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK.

Pathologiam exponet B. F. SUERMAN, ter per dierum hebdomadem . . . . IX.

Doctrinam de cognoscendis et curandis hominum morbis J. J. WOLTERBEEK, quater . . XII.

Therapiam generalem, et apparatum medicaminum, exponet J. J. WOLTERBEEK, quater . I.

Pharmaciam, vernaculo sermone, N. C. DE FREMERY, diebus Lunae et Martis . . . II.

Examen aegrotantium et Semeioticam, J. J. WOLTERBEEK, in Nosocomio Academico . . X.

Institutionibus clinicis morborum internorum vacabit J. J. WOLTERBEEK, singulis diebus, in Nosocomio Academico.

Praxin chirurgicam tradet B. F. SUERMAN, quater per dierum hebdomadem . . . VIII.

Operationes chirurgicas demonstrabit B. F. SUERMAN, tempore hiemali, quater per dierum hebdomadem . . . . V.

Horâ.

Institutionibus in arte chirurgica, quovis die, vacabit B. F. SUERMAN.

Theoriam artis obstetriciae J. J. WOLTERBEEK, die Martis, Jovis et Veneris . . . . . . IX.

Institutionibus obstetriciis, *inprimis practicis*, *in Nosocomio habendis* vacabit J. J. WOLTERBEEK.

Politiam medicam tradet N. C. DE FREMERY, diebus Mercurii et Saturni . . . . VIII.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, Professores in Facultate Medica praeërunt.

J. BLEULAND, licet propter aetatem honorifice rude donatus, commilitonibus, qui explicationem accuratiorem speciminum Anatomicorum et Pathologicorum in Museo praesentium desiderabunt, sua officia, quantum valetudo permittet, offert.

F. S. ALEXANDER, Profr. honor. institutionibus clinicis in Nosocomio militari, diebus et horâ deinceps indicandis vacabit.

IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM, DOCEBUNT.

Logicam atque *Anthropologiam* J. F. L. SCHRÖDER, die Lunae atque Saturni . . . . IX.

Doctrinam Metaphysicam, *in primis locum de veritate cognitionis humanae*, J. F. L. SCHRÖDER, diebus Jovis et Veneris . . . . II.

Literas Latinas A. VAN GOUDOEVER, diebus Martis, Jovis, Veneris et Saturni . . . . XI.
Interpretando cum Ciceronis libros de Officiis, tum Selecta Tibulli et Horatii carmina.

Antiquitatem Romanam A. VAN GOUDOEVER, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . . . X.

Exercitationes Paedagogicas moderabitur A. VAN GOUDOEVER. die Mercurii . . . . . I.

Et die Saturni . . . . . XII.

Exercitationibus Oratoriis praeërit A. VAN GOUDOEVER, alternis dierum hebdomadibus, die Saturni . I.

Literas Graecas tradet PH. G. VAN HEUSDE, interpretandâ *Demosthenis oratione de corona*, adjunctis *Quaestionibus Demosthenicis*, die Lunae . XI.

Et diebus Martis, Jovis et Veneris . . . . I.

Literas Hebraicas J. C. SWIJGHUISEN GROENEWOUD,

cum

Hord.

cum interpretanda *Grammatica*, tum *eius*, ut et *Syntaxeos* usu in legendis quibusdam V. F. capitibus historicis monstrando, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . . . II.

Literas, cum *Aramaeas*, tum *Arabicas*, J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD, diebus Mercurii . VIII.

Et Veneris . . . . . I.

Antiquitatem Hebraicam, J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris. VIII.

Caeterum provectiorum commilitonum desideriis, diebus Jovis . . . . . . I.

quoad poterit, satisfaciet libentissime, J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD.

Historiam Gentium, praesertim *Graecorum* et *Romanorum*, PH. G. VAN HEUSDE, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . . XII.

Historiam literariam recentiorum gentium, PH. G. VAN HEUSDE, diebus Mercurii . . XI et XII.

Literas Belgicas et literarum Belgicarum Historiam L. G. VISSCHER, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Veneris . . . . X.

Praecepta Styli bene Belg. tradet L. G. VISSCHER, diebus Martis, Mercurii et Veneris . VIII.

Historiam Patriae L. G. VISSCHER, diebus Lunae et Martis . . . . . XI.

Jovis et Saturni . . . . . X.

Poëtarum principum Belg. selecta loca L. G. VISSCHER, diebus Jovis et Veneris. . . . IV.

Antiquitatem Germanicam exponere perget L. G. VISSCHER, diebus Martis et Mercurii . . . IV.

Disputandi exercitationibus, sermone vernaculo habendis, praeërit, alternis hebdomadibus, die Lunae. IV. L. G. VISSCHER.

Disputandi exercitationibus praeërunt, alternis hebdomadibus, die Saturni. . . . I. alternatim PH. G. VAN HEUSDE et A. VAN GOUDOEVER.

IN FACULTATE MATHESEOS ET PHILOSOPHIAE NATURALIS, DOCEBUNT.

Elementa Matheseos, J. F. L. SCHRÖDER, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . . IX.

Stereometriam, *Trigonometriam Sphaericam*,

Horâ.
adhibitam ad Astronomiam Sphaericam et Geographiam Mathematicam J. F. L. SCHRÖDER, die Veneris atque Saturni . . .VIII.

Collocutionibus de ratione discendi disciplinas Mathematicas vacabit J. F. L. SCHRÖDER, hora postea indicanda.

Geometriam analyticam R. VAN REES, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . X.

Mechanicam analyticam R. VAN REES, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . . IX.

Physices Mathematicae capita selecta R. VAN REES, diebus Mercurii et Saturni . . IX.

Physicam experimentalem G. MOLL, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . . I.

Astronomiae primas notitias G. MOLL, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, horâ IX, vel alia, auditoribus magis commoda.

Astronomiam theoreticam et practicam G. MOLL, iisdem diebus . . . . . . III.

Elementa Hydrotechniae, ad praesentem conditionem Patriae adplicata, si sufficiens numerus auditorum adsit, Belgico sermone, exponet G. MOLL, hora deinceps indicanda.

Chemiam generalem et applicatam N. C. DE FREMERY, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . XII.

Elementa Chemiae Regni organici, praesertim animalis, P. J. I. DE FREMERY, diebus Veneris et Saturni . . . . IX.

Chemiam artibus adhibitam P. J. I. DE FREMERY, die Martis, hora pomeridiana . . VI-VIII.

Iis, qui instituendis operationibus chemicis operam dare cupiunt, praeërit P. J. I. DE FREMERY, diebus et horis, auditoribus commodis.

Botanicam Historiam plantarum medicinalium et oeconomicarum C. A. BERGSMA, diebus Lunae et Veneris . . . . . IX.

Anatomiam plantarum C. A. BERGSMA, diebus et horis auditoribus commodis.

Excursionibus botanicis singulis hebdomadibus praeërit C. A. BERGSMA.

Botanicam et Physiologiam plantarum J. KOPS, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Veneris . . X.

His-

Hord.

Historiam naturalem Mammalium, Avium, Reptilium et Piscium exponet TH. G. VAN LIDT DE JEUDE, diebus Lunae et Martis, hora XI. *Caeterorum* autem *animalium, vertebris carentium, historiam*, duce V. Cl. J. VAN DER HOEVEN, diebus Mercurii, eâdem hora.

Anatomiam comparatam tradere perget TH. G. VAN LIDT DE JEUDE, die Saturni . . . I.

Mineralogiam et Geologiam N. C. DE FREMERY, diebus Jovis et Veneris . . . . XI.

Oeconomiam ruralem J. KOPS, diebus Veneris et Saturni, hora I., vel alia, auditoribus magis commoda, in Museo regio instrumentorum ruralium.

Disputandi exercitationibus, die Saturni, hora I, alternatim praeërunt Professores in Facultate Matheseos et Philosophiae Naturalis, singuli in partibus sibi demandatis

IN FACULTATE THEOLOGICA.

Encyclopaediam theologicam, duce cel. CLARISSE *epitome*, breviter exponet H. BOUMAN, diebus Jovis et Veneris . . . . IX.

Theologiae Naturalis historiam recentiorem tradet H. BOUMAN, diebus Lunae et Martis . . X.

Historiam Ecclesiasticam tradet H. J. ROYAARDS, maxime *fata Societatis Christianae* ac *Hierarchiae*, ante Reformationem, et *Historiam dogmatum* a Gregorio I. ad Lutherum usque, diebus Lunae et Martis, hora XI. et die Mercurii . . . II.

Historiam Ecclesiae Belgicae explicabit H. J. ROYAARDS, die Lunae hora II. et die Jovis . . I.

Repetitorio de Historia Ecclesiae et dogmatum, cum futuris Theologiae Candidatis instituendo, vacabit H. J. ROYAARDS, die Martis, hora II. alternis hebdomadibus.

Disquisitionibus de Hist. Eccl. Christ., probationi academicae praeviis, vacabit H. J. ROYAARDS, die Jovis . . . . II.

Hermeneuticae sacrae partem priorem exponet H. BOUMAN, diebus Jovis et Veneris . . X.

Jeremiae vaticinia quaedam explicabit H. BOUMAN, diebus Mercurii . . . . . IX.

Paul.

Horâ.

Paulli Epistolam *ad Romanos* interpretabitur H. BOUMAN, diebus Lunae et Martis . . . IX.

Theologicam dogmaticam docebit J. HERINGA, E. F. diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . . XII.

Collocutionibus de *Theologia populari* vacabit J. HERINGA, E. F. die Jovis, horis vespertinis à VII-IX.

Disquisitionibus, cum provectioribus instituendis, probationi ecclesiasticae praeviis, vacabit J. HERINGA, E. F. die Mercurii . . . XII.

Ethicam Christianam, exponendis *officiis Christianis*, docebit H. J. ROYAARDS, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . I.

Repetitorio de *Ethica Christiana*, cum futuris s. Ministerii Candidatis instituendo, vacabit H. J. ROYAARDS, die Martis hora II. alternis hebdomadibus.

Praecepta *homiletica* tradet J. HERINGA, E. F. diebus Lunae et Jovis . . . VIII.

Exercitatitiones oratorias sacras moderabitur J. HERINGA, E. F. die Mercurii . . X.

Officia doctorum et antistitum in Ecclesia Christiana exponet J. HERINGA, E. F. diebus Martis et Veneris . . . . . VIII.

Puerorum doctrinae Christianae initiis *erudiendorum* exercitationem instituet J. HERINGA, E. F. die Veneris . . . . . XI.

Commilitonibus, *orationes* habentibus *sacras*, praesides aderunt J. HERINGA, E. F. die Martis, hora I. H. BOUMAN, die Lunae, hora I. et H. J. ROYAARDS, die Veneris . . . I.

Publicis *disputandi* exercitationibus praeërunt alternatim, die Mercurii, hora I. J. HERINGA, E. F. H. BOUMAN et H. J. ROYAARDS.

Ceterum J. HERINGA, E. F. indicatum laboris academici initium, auxiliante Deo, ut sperat, facturus, nondum statuere potest, quas habiturus sit lectiones, ubi septuagesimus aetatis annus brevi effluxerit.

G. VAN OORDT, etsi suo rogatu honorifice a Rege demissus est, libentissime tamen sua officia et consilia, quoad eius fieri possit, offert commilitonibus. Orationes sacras habentibus praeses aderit, diebus et horis, et sibi et commilitonibus opportunis.

G. DORN

Hora.

G. Dorn Seiffen, *Lit. Human. Lector*, diebus Lunae et Jovis, hora V., *Grammaticam Graecam* exponet; iisdem diebus, hora VI., aut alia, auditoribus magis commoda, *de Rhythmica ratione, tam in Graecorum, quam Latinorum poëtarum carminibus, aget.*

J. H. Koch, Linguae Germanicae grammaticam et historiam literariam interpretabitur, hora auditoribus commodâ.

Literas Francicas tradet G. C. Varenkt, diebus Lunae et Jovis . . . . V.

Literas Anglicas tradet C. Thompson, diebus Lunae et Jovis . . . . IV.

L. de Francq, *Academicus gladiatoriae artis Magister*, quotidie aptum et elegantem gladii usum docebit.

Bibliotheca Academica, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, ab horâ I in II, diebus Mercurii et Saturni, ab horâ I in IV, et feriarum tempore, singulis diebus Jovis, ab horâ I in II, unicuique patebit. Museum quoque zoölogicum, tam huius Academiae, quam privatum in aedibus Professoris Historiae Naturalis, cuique roganti patebit.

LEIDEN.

De Hoogleeraar in de Faculteit van Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, aan deze Hooge School, S. Speijert van der Eyk, is, op zijn verzoek, door Z. M. Emeritus verklaard en tot gewone Hoogleeraren in gemelde Faculteit zijn benoemd, de Heeren: J. G. S. van Breda, voorheen gewoon Hoogleeraar aan de Hooge School te *Gent*, en P. J. Uylenbroek en J. van der Hoeven, tot nu toe buitengewone Hoogleeraars alhier.

SCHOOL-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 11den Sept. 1835. Heden werd de halfjarige bevordering der Leerlingen van het Gymnasium openlijk gevierd, bij welke er negen en dertig prijzen ontvingen. Na eene korte voorafspraak van den Rector, den Heer Mr. G. DORN SEIFFEN, hielden drie jongelingen, met prijzen naar de Hooge School bevorderd, hunne redevoeringen; de eerste: K. TEMPLEMAN VAN DER HOEVEN, die ook voor de *Grieksche* taal eenen prijs ontving, sprak *de caussis, quibus Romana respublica ab exiguis primordiis amplissima facta est.* d. i., over de oorzaken, waardoor de Romeinsche republiek van geringe beginselen, zeer luisterrijk geworden is; de tweede: J. C. DE WIT, die ook den prijs in de *Mathesis* behaald had, *de florenti Romanae reipublicae aetate*, d. i., over het tijdvak van den bloei der Romeinsche republiek; en de derde: E. J. G. VAN BAUMHAUER, *de civilibus bellis, Romanae reipublicae interitus caussis praecipuis*, d. i., over de burgeroorlogen, als voornaamste oorzaken van den ondergang der Romeinsche republiek. Hierna werden in de eerste klasse van de onderste naar de bovenste orde bevorderd: C. L. J. BACKER, die ook in de *Mathesis* een loffelijk getuigschrift behaald had; E. H. VAN BAUMHAUER, die wegens de *Grieksche* taal ook nog het loffelijk getuigschrift ontving, en A. J. BACKER. Van de tweede klasse naar de eerste: F. H. E. SCHUSLER, N. F. VAN NOOTEN, die nog een buitengewoon getuigschrift in de *Mathesis* verdiend had, en D. H. VAN LEEUWEN. Van de onderste naar de bovenste orde: J. VOORTHUISEN en J. DE HAART, wien ook het loffelijke getuigschrift in

in de *Grieksche* taal toegekend was, en E. CATS VAN BOELENS. Van de derde naar de tweede klasse werden: P. D. SANTVOORT, met eenen tweeden prijs van ongemeene vlijt, J. J. VAN LEEUWEN, met het getuigschrift deswege, en H. W. TROMP, bevorderd. Van de onderste naar de bovenste orde: G. D. SCHRÖDER; die, omdat hij den prijs van vlijt aan zijne medeleerling J. L. H. ROIJEN, had afgestaan, nog een loffelijk getuigschrift ontving, en L. W. A. STRATENUS. Naar de derde klasse werden met prijzen bevorderd: G. J. DE REIJK, F. A. HEKMEYER, C. M. FRANSCHEN en G. J. VINKE, die de vierde was door het lot; en J. J. RAHUSEN, werd met het getuigschrift van ongemeene vlijt vereerd. In deze vierde klasse werden tot de eerste orde verhoogd: L. C. VAN GOUDOEVER, J. BACKER, J. J. DE GEER, A. H. FALCK, en A. H. VAN DEN BERG, had het getuigschrift van ongemeene vlijt verdiend. Van de vijfde naar de vierde klasse werden bevorderd: J. C. VERHOEFF; C. J. HOOGEVEEN, A. N. MOLENAAR, S. EKAMA, H. S. PABST en H. J. VAN GRUTING, ontvingen getuigschriften. Van de tweede naar de eerste orde in deze klasse: J. C. BIJLEVELD, die ook met het eerste loffelijke getuigschrift van ongemeene vlijt vereerd werd; G. H. J. VAN SCHREVICHAVEN, J. E. VAN LOENEN, die het tweede ontving, en H. J. SCHMIDT had een buitengewoon loffelijk getuigschrift.

De plegtigheid werd nu en dan door Orgelmuzijk afgewisseld, en eene menigte toehoorders woonden met belangstelling dezelve bij.

ALMELO.

Den 29sten Junij 1835. Na voorafgegaan Examen, had heden voor de Leerlingen van de Latijnsche School en van die voor het middelbaar onderwijs, in de Kerk der Doopsgezinde Gemeente, de promotie en prijsuitdeeling plaats; wordende door

den Rector, den Heer B. MULDER, geopend, met eene redevoering in de Nederduitsche taal: *over het Ostracismus*, waarna de verdienstelijke Leerling der eerste klasse, E. C. C. VAN LENNEP, met veel lof tot de Hooge School bevorderd en met eenen eersten prijs begiftigd, eene door hem opgestelde rede hield: *De Horatii vita et morte*. Van de tweede klasse gingen, na een slechts halfjarig verblijf op dezelve, wegens derzelver buitengewone vorderingen, tot de eerste klasse over: S. C. A. PEITSCH en A. M. G. SMULDERS, terwijl aan beiden, voor de beoefening der *Latijnsche* en *Grieksche* talen, welverdiende prijzen werden ter hand gesteld. Van de bovenste orde der vierde tot de benedenste orde der derde klasse, werden bevorderd: L. H. VAN DER VEN, J. VAN LENNEP en J. R. HOOGKLIMMER, de eerste met een prijs, de tweede met een getuigschrift van Naarstigheid. Tot de bovenste orde der vierde klasse gingen over: J. H. WARNAARS en O. H. SWAM, waarvan de eerste met prijzen voor zijne gemaakte vorderingen in de *Latijnsche* en *Fransche* talen, de andere met een getuigschrift vereerd werd.

Op de School voor het middelbaar onderwijs, werden prijzen uitgereikt aan: H. P. MÜHLENFELD, B. WAARNAARS, T. VAN MUNSTER, W. HAGEDOORN, H. DE BOSSON en G. TEN CATE; getuigschriften aan B. HAGEDOORN en H. E. MÖHLENFELD, zijnde deze jongelingen, benevens C. COSTER, B. AUFFMORTH, P. SCHOLTEN, A. RAEDT, J. P. GÖTTE, H. WESTENBERG en H. VINDENT, tot hoogere klasse bevorderd, waarna J. L. H. VAN DER VEN en L. H. VAN DER VEN nog prijzen voor hunne gelukkige vorderingen in het Teekenen ontvingen, en de Heer Rector voorts onder gepaste aanspraken, deze plegtigheid eindigde.

OOTMARSUM.

Den 20sten Augustus 1835. Heden werd alhier

het

het gewone Zomer-Examen van onze Latijnsche Schooljeugd gehouden. De leerlingen, die zich daartoe aanboden, gaven, over het geheel, aangename blijken van de vorderingen, welke zij hadden gemaakt, in de onderscheidene Wetenschappen, waarover zij ondervraagd werden. Dit examen geschiedde echter thans niet (gelijk anders hier, onder betamelijke vreugde, plaats heeft) in het openbaar, in veler tegenwoordigheid, maar enkel ten overstaan van de Wel Ed. Heeren Curatoren dezer School, in het schoolvertrek. De aanleiding hiertoe was een hoogst smartelijk verlies, hetwelk de School weinige dagen te voren, geleden had, in het zoo treurig, als geheel onverhoeds overlijden van eenen harer uitmuntendste Kweekelingen, met name CORNRAAD REINIER HATTINK, eenigen, teederbeminden zoon van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. J. HATTINK, zeer geacht Pred., bij de Hervormde Gemeente te *Rijssen*.

Deze jongeling, tot wiens lof schier niet genoeg kan worden gemeld, behoorde, sedert bijna vier jaren, onder het getal der Leerlingen van deze school. Toegerust met eenen zeer gelukkigen aanleg voor de beoefening der wetenschappen, en bezield met eene blakende zucht voor dezelve, was hij steeds met ongemeenen vlijt en onvermoeide naarstigheid werkzaam, en had de uitstekendste vorderingen gemaakt in die kundigheden, in welke hij onderwijs genoot. Met dezen voordeeligen aanleg en bijzondere leergraagte, paarde zich, in den zoo vroegtijdig verscheiden' jongeling, eene reeks van bekoorlijke hoedanigheden en sierlijke deugden, als beminnelijke uitspruitsels eener jeugdige godsdienstigheid. Inzonderheid prees hij zich bij ons aan, door de minzaamheid, die hij een ieder, zonder onderscheid, betoonde; door de dienstvaardigheid,

heid, waarmede hij anderen gaarne ter hand ging; door de bescheidenheid, die in zijne woorden en daden doorstraalde; door de zachtaardigheid, die hem steeds verwijderd hield van opwellende driftigheid; door de vreedzaamheid, die hem staag in eene goede verstandhouding deed leven in den kring, waarin hij zich geplaatst zag; door de nederigheid, die hem behoedde tegen zelfverheffing op de uitnemende gaven, welke de goede Voorzienigheid, met eene onbekrompene hand, hem had toegediend; door de gemoedelijkheid en gereedheid, waarmede hij, zich nimmer aan grove afwijkingen schuldig makende, zoodanige geringe feilen, als menig jong mensch zich zelven ligtelijk pleegt te vergeven, openhartig beleed, en zocht te verbeteren; door de hoogachting en toegenegenheid, die hij zijne onderwijzers toedroeg, en zich kenmerkte in een volgaarn en hun welgevallig gedrag; en door het pligtmatig gevoel, waarmede hij vervuld was jegens hen, tot wien hij door de heilige banden der natuur, in eene naauwe betrekking gesteld was, en waarvan nog zeer versche en treffende bewijzen in schrift voor handen zijn.

- Zulk een voortreffelijk jongeling was COENRAAD REINIER HATTINK. Door het bezit dier schoone deugden en bekoorlijke hoedanigheden, welke wij gemeend hebben, te dezer plaats, ter vergering zijner voorbeeldige nagedachtenis, hoofdzakelijk te moeten vermelden, had hij zich de algemeene hoogachting en toegenegenheid verworven van hen, in wier midden hij verkeerde, en deelde hij daarin ook volop bij zijne Leermeesters. Vooral maakte hij uit de vreugde zijner waarde ouders, den wellust zijnes, hem ongemeenlijk beminnenden, Vaders, die, met ons, de streelendste verwachtingen, ten zijnen aanzien, zoo regtmatig, had opgevat.

Dan,

Dan, deze zoo streelende verwachtingen werden, helaas! als in één oogenblik, op eene ontzettende wijze vernietigd!... Hij toch, die daarvan het dierbare voorwerp was, werd plotseling, terwijl hij daar volmaakt gezond en onbezorgd ging en stond, bij een gansch onverwacht toeval, deerlijk gewond; en dezelfde dag, op welken hem dit trof (de 2de dezer maand) stelde, op de grievendste wijze, een einde aan een kortstondig, naauwelijks zeventien jarig leven, hetwelk de heerlijkste vruchten beloofde. Onder begeleiding van eene groote, met blijkbaren weemoed vervulde schare, werd het droevig overblijfsel des hartelijk betreurden jongelings ten grave gebragt; terwijl de Heer P. IMMINK, Rector der School en Predikant alhier, onmiddelijk, na den afloop van deze rouwstatige plegtigheid, in de Kerk der Hervormden alhier, eene korte toepasselijke toespraak hield voor een talrijk en diep bewogen gehoor; — doch de nagedachtenis des, naar waarheid, geroemden jongelings, eenige dagen later, meer opzettelijk vereerde, met eene lijk- en lofrede, naar aanleiding van 1 *Sam.* II: 26.

LEEUWARDEN.

Den 6den Julij 1835. Heden werd alhier de gewone halfjaarlijksche promotie van de Leerlingen onzes Gymnasiums gehouden. In eene voorafspraak deed de Rector, Mr. A. J. J. BAKE, hulde aan de nagedachtenis van den uitmuntenden en veelbelovenden jongeling, B. VAN DER HAER, die, als Leerling der eerste klasse, bestemd was, om ook heden tot de Akademische lessen te worden bevorderd, doch daags te voren aan eene slepende ziekte was overleden, en alzoo, in den bloei zijner jaren en te midden der beste verwachtingen, aan zijne betrekkingen, aan de School en aan de Maatschappij was ontrukt geworden. Daarna beklom de verdiens-

dienstelijken Leerling, G. WILHELMY, na alvorens met grooten lof tot het Akademisch onderwijs te zijn bevorderd, en na het ontvangen van den Promotie-prijs, en den eersten prijs in de *Wiskunde*, het spreekgestoelte, en sprak eene door hem zelven opgestelde afscheids-redevoering uit, *de Scriptoribus Latinis aureae aetatis*. Vervolgens werden met prijzen begiftigd en bevorderd, van de tweede naar de derde klasse: J. B. SCHMELTZE en O. SCHREUDER; van de derde naar de tweede klasse: J. H. MENTZ; van de vierde naar de derde klasse: A. FOCKEMA en J. A. E. BORN; van de vijfde naar de vierde klasse: D. H. H. TIJSSEN; van de zesde naar de vijfde klasse: L. A. VAN ANDRINGA en R. Y. WARMOLTS; terwijl in de zesde klasse een prijs van *Naarstigheid* te beurt viel aan C. BOSKER; en in het vak der *Wiskunde* de tweede prijs aan J. A. E. BORN, waarvoor alle, als naar gewoonte, hunne dankzeggingen reciteerden. Buitendien werden getuigschriften van bijzondere goedkeuring uitgereikt, voor de *Letterkundige* vakken, aan: J. H. MENTZ, H. ADAMA en M. L. H. VAN ALBADA HETTEMA; en, in het vak der *Wiskunde*, aan: W. W. KUTSCH, O. SCHREUDER, G. J. BEERINK, J. A. E. BORN en R. J. BOURICIUS.

APPINGEDAM.

Den 1sten Julij 1835. Heden had alhier op het Raadhuis, het gewoon halfjarig Examen plaats. Waarna gepromoveerd zijn: van de tweede naar de eerste klasse: F. ALTING MEES; van de vierde naar de derde klasse: J. SANTÉE NIEWEG, tevens met eene premie begiftigd, waarvoor hij H. H. Curatoren in gepaste Latijnsche bewoordingen zijnen dank betuigde; — en eindelijk, H. NIEWEG van de vijfde naar de vierde klasse. Met *testimonia modestiae* wer-

werden vereerd op de derde klasse: C. TICHELAAR; op de vierde: J. SANTÉE NIEWEG; op de vijfde: H. NIEWEG en op de zesde: R. PABUS CLEVERINGA, RZ. benevens R. PABUS CLEVERINGA, JZ.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TERWOLDE. Zie Mei 1835.

ELKUM. Zie Aug. 1835.

NIJMEGEN.

GENT, den 16den Aug. 1835. Heden genoten wij het genoegen, dat onze beroepen Leeraar, M. CORNEN, in de H. Evangeliedienst bevestigd wierd, door deszelfs broeder, J. A. CORNEN, Pred. aan de *Bildt*: bij afstand van den Consulent, J. C. KOBUS, Pred. te *Bemmel* en *Ressen*. De Bevestiger had tot onderwerp zijner rede, *Joh.* XXI: 17*a*. *Simon, Jona zoon! hebt gij mij lief?* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren: W. A. CORNEN, Pred. te *Herveld*, E. F. H. WOLF, te *Leeuwen*, J. F. ENDTZ, te *Helmond*, F. A. DE BRUIN, te *Angeren*, H. COLENBRANDER, te *Herwen* en *Aardt*, H. BLANKHART, in de *Ooy*, K. G. GRAADT JONCKERS, te *Huissen* en A. W. M. JON-

JONGENEEL, te *Burgharen.* De bevestigde Leeraar aanvaardde des namiddags zijne dienst, met eene Leerrede over 2 *Kor.* IV: 2*b.* *Maar door openbaring der waarheid, ons zelven aangenaam makende bij alle consciëntien der menschen, in de tegenwoordigheid Gods.*

WIJCHEN. Van het afscheid, dat op den 6den Sept. zou plaats hebben, heeft de Correspondent geen berigt ontvangen.

LOBITH vakant. Zie Julij 1835.

NIJMEGEN. Zie Aug. 1835.

ZUTPHEN.

DOESBURG, den 16den Aug. 1835. Ds. VAN DIEST, Pred. te *Hengelo*, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, heeft de Kerkenraad der Herv. Gemeente alhier het vorig zestal aangevuld met Ds. VAN GULPEN, Pred. te *'s Gravenpolder*, bestaande dus dit zestal uit de volgende Pred. naar alphabetische orde:

DD. BÖSKEN, te *Werkendam*, GERRITSEN te *Zoelen*, VAN GULPEN, te *'s Gravenpolder*, HESSELINK, te *Wierde*, PATIJN, te *Wadenooijen*, ZUBLI, te *Renswoude.*

En is hieruit dadelijk beroepen:

Ds. F. M. K. HESSELINK, Pred. te *Wierde.*

Volgens later ingekomen berigt heeft zijn Eerw. voor deze beroeping bedankt. Zoodat

DOESBURG vakant blijft.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

TERBORGH EN ETTEN. Zie Aug. 1835.

BOMMEL.

OPHEMERT staat vakant te worden. Zie Junij 1835.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

'SGRAVENHAGE.

'T WOUD. Zie Aug. 1835.

ROTTERDAM.

BERKEL EN RODENRIJS, den 7den Aug. 1835. Na verkregene handopening kwam de Kerkeraad heden, onder bestuur van Ds. A. R. BERGHEGE, Pred. te *Hillegondsberg*, zamen, ten einde in de alhier bestaande vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. W. A. LAMPING, door het beroepen van eenen anderen Herder en Leeraar, te voorzien. Volgens oud gebruik alhier, werd eerst een zestiental geformeerd, waarop geplaatst waren:

DD. C. E. VAN KOETSVELD, Predd. te *Westmaas*. R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, te *Ommeren*. M. C. VAN DER MANDELE, te *Egmond aan Zee*, P. J. ZAALBERG, te *Nieuw-Beijerland*. J. VAN BINSBERGEN, te *Ochten*. H. R. BOOKHAKER, te *Poortugaal*. J. VAN BINSBERGEN, te *Schore* en *Vlake*. L. BLONK, te *Hekelingen*. J. G. VAN DER STEEN, te *Lunteren*. B. GLASIUS, te *Slijk Ewijk* en *Oosterhout*. J. P. KERKHOF, te *Altforst* en *Appeltern*. C. A. KAM, te *Oudenhoorn*. J. A. L. HEENCK, te *Standdaar-Buiten*. J. STEEK, te *Briels-Nieuwland*. P. M. LAMPING en M. J. STRUICK, Kandidaten onder de Provinciale Kerkbesturen van *Gelderland* en *Noord-Braband*. De acht eerste op het achttal en daarvan wederom de vier eerste op het viertal geplaatst zijnde, werd daaruit ten zelfde dage beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, C. E. VAN KOETSVELD, Pred. te *Westmaas*, wien het beroepstuk, geagreëerd door den Wel Ed. geboren Ambachtheer van *Berkel* en *Rodenrijs*, werd toegezonden, en die na eenigen tijd van beraad, verklaard heeft, deze be-

 roe-

roeping, onder inwachting der noodige approbatien, aan te nemen.

BARENDRECHT, den 31sten Aug. 1835. Na ontvangene dispensatie van Art. 35. van het Reglement op de vakature enz., bij dispositie van zijn Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. d. d. 12 Aug. 1835. N°. 5. en na verkregene handopening, zoowel van het Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst, als van de Hoog Welgeborene Vrouwe Douairière VAN LEIJDEN VAN WEST BARENDRECHT, heeft de Kerkeraad ter vervulling der aanstaande vakature, door het vertrek van Ds. H. M. SCHIM VAN DER LOEFF naar *'s Hertogenbosch*, op heden geformeerd het volgende twaalftal Predd. alphabetisch gesteld:

DD. CLAASSEN, Predd. te *Heikop* en *Boekop*, CORNEN, aan de *Bilt*. VAN DRIEL, te *Bieselingen*. GLASIUS, te *Slijk-Ewijk*. RUTGERS VAN DER LOEFF, te *Slochteren*. MONTIJN, te *Sas van Gend*. RIENSTRA, Theol. Doct. te *Meerkerk*. VAN DE ROEMER, te *Nieuwpoort*. DE ROO, te *Moerdijk*. SLUITER, te *Heerjansdam* en *Kijfhoek*. STEITTEROGGE, te *Valkenburg*. en WANROOY, te *Herkingen*.

Zestal:

DD. CLAASSEN, RUTGERS VAN DER LOEFF, MONTIJN, DE ROO, STEITTEROGGE en WANROOY.

Drietal:

DD. STEITTEROGGE, DE ROO en WANROOY.

Waaruit met eenparigheid van stemmen beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. D. STEITTEROGGE, Pred. te *Valkenburg*.

LEIDEN.

WOERDEN, den 6den Sept. 1835. Onze oudste Leeraar, Ds. J. BROEKMAN, vierde heden voormiddag dankbaar gedachtenis van zijne thans vér-

vervulde. 25-jarige Evangeliedienst in drie onderscheidene Gemeenten, predikende bij die gelegenheid over 1 *Tim.* I: 12. *En ik danke Hem die mij bekrachtigd heeft* (*namelijk*) *Christus Jezus onzen Heer, dat Hij* (*mij*) *getrouw geacht heeft, mij in de bedieninge gesteld hebbende.* God geve, dat zijne dienst nog vele jaren het heil der Gemeente bevorderen mag, en zij hem tot gedurige ondersteuning nabij.

BENTHUIZEN. Zie April 1835.

LEIDERDORP. Zie Julij 1835.

VOORHOUT. Zie Aug. 1835.

DORDRECHT.

WESTMAAS, den 30sten Aug. 1835. Voor veertien dagen berigtte ons onze Leeraar, C. E. VAN KOETSVELD, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Berkel* en *Rodenrijs*, en heden maakte hij ons bekend, dat hij zich verpligt had gevonden die beroeping aan te nemen. Zoodat WESTMAAS staat vakant te worden.

De Kerkeraad heeft reeds een genoegzaam getal aanzoeken ontvangen om eene predikbeurt. Uit de Heeren Kandidaten, die zich tot nu toe hebben aangemeld, zullen er eenigen worden uitgekozen, wien in tijds zal worden berigt gedaan, terwijl Predikant en Kerkeraad beide de overigen verzoeken, deze algemeene kennisgeving als antwoord op hunne brieven aan te merken.

HEINENOORD staat vak. te worden. Zie Julij 1835.

SPIJK. Zie Aug. 1835.

GOUDA.

LEKSMOND staat vak. te worden. Zie Julij 1835.

BRIELLE.

KORENDIJK, den 6den Sept. 1835. Heden hadden wij het genoegen de bestaande vakature vervuld te zien. Onze beroepen Leeraar, de Kan-

didaat H. M. VAN LOON, werd dezen morgen in de H. Dienst bevestigd, door deszelfs behuwdvader, Ds. J. G. VELTMAN, Pred. te *Dordrecht*, aan wien de Consulent, Ds. E. A. BRUNNER, Pred. te *Piershil*, deze beurt had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst, 2 *Kor.* V: 20*a*. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege;* en sprak, naar aanleiding dezer woorden, over de voortreffelijkheid van de Evangeliedienst, als verheven in oorsprong, weldadig in bedoeling, vereerend in werking en zacht in de middelen, die zij bezigt. De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger en Consulent, door Ds. LA VERGE, van *Abbenbroek*, BLONK, van *Hekelingen*, KAM, van *Oudenhoorn*, KNOTTENBELT, van *Mijnsheerenland*, LALAU, van *Oud-Beijerland*, ZAALBERG, van *Nieuw-Beijerland*, STROEVE, van *Dordrecht*, SLUITER, van *Heerjansdam* en VAN LEEUWEN, van *St. Anthoniepolder*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne dienst onder ons, met eene Leerrede over 1 *Joan.* IV: 16*b*. *God is liefde.*

ZUIDLAND, den 13den Sept. 1835. Op den 3den dezer maand overleed alhier onze waardige Leeraar, Ds. J. VERSPRILLE, in den ouderdom van bijna 47 jaren, tot groote droefheid van zijne echtgenoot en kinderen, voor welke het jaar van gratie zal worden waargenomen. Dingsdag l.l. is het lijk eenvoudig maar plegtig ter aarde besteld, bij welke gelegenheid Ds. ALDERWERELT, van *Heenvliet*, vriend en Ringbroeder van den overledene, eene toespraak hield, die op al de aanwezigen eenen diepen indruk maakte. Heden namiddag werden wij opzettelijk bij dit treurig sterfgeval bepaald. De fungerende Consulent, Ds. C. A. KAM, van *Oudenhoorn*, die de predikbeurt vervulde, deed regtmatige hulde aan de verdiensten des

over

overledene, en stelde te gelijk Gods blijvende zorg voor de zijnen voor, als eene bron van troost en bemoediging bij den dood van dierbare betrekkingen, naar aanleiding van *Gen.* XLVIII: 21*b*. *Zie ik sterve, maar God zal met ulieden wezen.* Omtrent de vervulling der vakature zijn nog geene beschikkingen gemaakt, dan alleen in zoo verre men verlangt geene aanvragen van Heeren Kandidaten (althans voor als nog) te ontvangen. Dus is ZUIDLAND vakant.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

KORTENHOEF, den 6den Sept. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Heer G. J. GIMBERG, in zijne dienst bevestigd, door den Consulent Ds. D. BRUINS, Pred. te *'s Graveland*, met 1 *Kor.* I: 23*a*. *Wij prediken Christus den gekruisten.* De oplegging der handen geschiedde door den Consulent, Ds. J. W. WIEGMINK, Pred. te *Naarden* en H. VAN GRIETHUYSEN, Pred. te *Putten*. De Bevestigde aanvaardde zijne dienst, met 2 *Kor.* IV: 7. *Wij hebben dezen schat in aarden vaten, opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons.*

Aan zijn Eerw. is akte van Lidmaatschap der Klassis gezonden.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant. Zie April 1835.

HAARLEM.

VELSEN, den 24sten Aug. 1835. Is het steeds als eene groote ramp aan te merken, wanneer menschen, die geheel voor hunne pligten leven, van de-

de aarde verhuizen, zonder nog tot hoogen ouderdom te zijn opgeklommen; dan heeft onze Gemeente inzonderheid stof tot treuren. Haar Ambachtsheer, de Wel Ed. Geb. Heer en Mr. J. P. HORUFFT, Lid van de Gedeputeerde Staten van *Noord-Holland*, enz. enz. bezweek heden, in den ouderdom van 55 jaren, voor het geweld eener ziekte, die hem slechts weinige dagen aan zijn leger boeide, en onverwacht de hoop uitbluschte, die men op zijne herstelling had opgevat. Het is niet uit te drukken, wat de Gemeente aan hem verliest! Hij was haar zulk een getrouw vriend en raadsman, met de onbekrompenste mildheid deed hij wel, en vond daarin zijne hoogste vreugde. En wat hij, in uitgebreiden kring voor ons was, dat was hij in engeren kring, vooral voor zijne dierbare kinderen en aanverwanten, wier droefheid, door vroegere verliezen treffend opgewekt, nu zoo aanmerkelijk vermeerderd is, en met wier tranen wij, uit ongeveinsde erkentelijkheid, de onze vermengen.

Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. HOFFMAN, heeft dan ook niet nagelaten ons bij dit aandoenlijk sterfgeval te bepalen, naar aanleiding van *Spreuk.* X: 7a. *De gedachtenis des regtvaardigen zal tot zegening zijn.* Ons aantoonende, hoe het beeld eenes regtvaardigen, wien zulk eene belofte is toegezegd, verwezenlijkt is geworden door onzen voortreffelijken HORUFFT, aan wiens verdiensten eenparig hulde gedaan wordt, zoodat wij niet noodig hadden hiertoe te worden opgewekt, maar slechts een tolk behoefden, om het gevoel van ons getroffen hart uit te spreken. Maar daartoe werden wij opgewekt, dat wij ons, benevens zoo vele andere Godsdienstige voorregten, ook het voorbeeld van den zalig ontslapenen zouden ten nutte maken, opdat wij bereid

reid mogen zijn, als de Heer JEZUS CHRISTUS komt, en bij ons verscheiden, de gedachtenis eenes regtvaardigen, als het kostelijkste erfgoed achterlaten.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

GROOTSCHERMER, den 17den Aug. 1835. Onze Gemeente betreurt het verlies van haren Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, A. R. MAURER, welken zij het voorregt gehad heeft 40 jaren te bezitten. Na weinige jaren in de Gemeenten van den *Oudendijk* en de *Helder* het Evangelie verkondigd te hebben, kwam hij den 23sten Mei 1795 tot ons over, en stierf den 10den Aug. 1835, in den ouderdom van ruim 68 jaren. In hem hebben wij een algemeen geachten en beminden Leeraar verloren. Niettegenstaande de laatste tijd zijns levens veelal sukkelende was; zoo maakte echter de dood op het onverwachts een einde aan zijn leven, dat zich door vele verdiensten gekenmerkt heeft. De Wel-Eerw. Heer, J. J. SLOT, Pred. te *Schermerhorn*, en Consulent van deze Gemeente, de eerste Predikbeurt na het overlijden vervullende, bezigde dezelve, door ons des overledenen veelvuldige goede hoedanigheden nog weder voor den geest te brengen, om dezelve mede daardoor in gezegend aandenken te doen blijven, naar aanleiding van *Spreuk.* X: 8*a*. *Die wijs van harte is, neemt de geboden aan.* Gelijk hierdoor GROOTSCHERMER is vakant geworden, zoo wordt aan H. H. Kandidaten, langs dezen weg, beleefdelijk kennis gegeven, dat aan hun. Eerw's aanzoek, om hier eene predikbeurt te mogen vervullen, niet kan voldaan worden, doordien men het voornemen heeft, eenen Predikant te beroepen.

KALANDSOOG, den 28sten Aug. 1835. Na ver-

verzochte en verkregene handopening, heeft de Kerkeraad, in de tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. W. J. VAN RIJKOM, Pred. te *Petten*, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van den Wel Eerw. Heer E. G. PEESCH, geformeerd het volgende zestal:

DD. C. DE COCK, Pred. te *Huisduinen*, benevens de Heeren Kandidaten: J. SNOEK, A. BOMBAAR SCHREUDER, C. VAN SCHAICK, Jr. J. H. CHRISTOFFELS en T. H. HOOLA VAN NOOTEN.

Drietal:

A. BOMBAAR SCHREUDER, C. VAN SCHAICK, Jr. en T. H. HOOLA VAN NOOTEN.

Waaruit beroepen is, A. BOMBAAR SCHREUDER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, welke beroeping, door de Heeren eigenaren dezer plaats geagreëerd zijnde, den 5den Sept. door den beroepenen, onder inwachting der vereischte goedkeuringen is aangenomen.

ZUIDZIJPE, den 30sten Augustus 1835. De dag van heden was voor onze Gemeente een plegtige Zondag. Twintig bejaarde lieden, die van het oogenblik af aan, dat onze tegenwoordige Leeraar, Ds. D. HUPKENS Jr., tot ons was overgekomen, door zijn Eerw., in de waarheden van onze Godsdienst waren onderwezen, werden na afgelegde belijdenis, bij gelegenheid van de voorbereiding voor het H. Avondmaal, als leden der Gemeente, openlijk ingezegend, en aan twee van hen, de eene geboren 25 Aug. 1772, en van Mennoniete afkomst, de ander geboren 25 Dec. 1783, de H. Doop toegediend, predikende onze Leeraar bij deze gelegenheid over 2 *Tim.* II: 19c. *Een iegelijk, die den naam van Christus noemt, sta af van ongeregtigheid!*

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

HOORN.

HOORN.

SIJBECARSPEL, den 30sten Augustus 1835. Onze beroepene Leeraar J. A. M. MENSINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, is heden in de H. Dienst bevestigd, door Ds. J. A. KUITERT, Pred. te *Benningbroek* en *Nibbixwoude*, en Consulent dezer Gemeente, met eene Leerrede over *Luc.* XII: 42. *Wie is dan de getrouwe, en voorzigtige huisbezorger, dien de Heer over zijne dienstboden zal zetten, om hun ter regter tijd het bescheiden deel spijze te geven?* De oplegging der handen geschiedde door den Consulent en door DD. J. G. ADAMA POLLIUS en S. GARDINGIUS RIJGERSMA, Predikanten te *Aardswoud* en *Hauwaart*. Des namiddags aanvaardde de bevestigde Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Joh.* XX: 19, het laatste gedeelte. *Vrede zij ulieden!*

MIDWOUDE. Zie Julij 1835.

HOORN staat vakant te worden. Zie Julij 1835.

ZEELAND.

GOES.

OUDELANDE. Zie Julij 1835.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE. Zie Aug. 1835.

UTRECHT.

Door het provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn op den 5den, 6den en 7den Aug. 1835, tot Predikanten geadmitteerd, de Heeren C. P. KAAKEBEEN, J. E. G. HARDY, H. Q. JANSSEN, J. K. KENTZEPETER, J. M. VAN WALSEM en F. VAN DER VLIET.

UTRECHT.

MIJDRECHT. Zie Aug. 1835.

AMERSFOORT.

ZUILEN, den 26sten Julij 1835. Onze Leeraar J. W. VAN VLOTEN, bij besluit van Z. M., gunstig emeritus verklaard, en op den 15den dezer, in eene Kerkenraads-vergadering, door Ds. P. C. RIEBECK, Pred. te *Leusden*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, in tegenwoordigheid van onzen eersten Consulent, Ds. D. BRINKMAN, Pred. te *Tienhoven*, losgemaakt, en eervol ontslagen zijnde van zijne betrekkingen op de Gemeente van *Zuilen*, en de Klassis van *Amersfoort*, heeft op heden van ons afscheid genomen met eene Leerrede over *Hand.* XX : 32. Op Zondag den 23sten Augustus, had daarop de inzegening plaats van zijnen opvolger, den Wel Eerw. Heer A. H. PAREAU. Bij vriendelijken afstand van onzen eersten Consulent, werd dat plegtig werk verrigt door zijnen broeder, den Hoog gel. Heer L. G. PAREAU, Prof. te *Groningen*, met eene Leerrede over *Joh.* XVII : 17. De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger en onzen Consulent, ook door de Heeren: T. ROORDA, Prof. te *Amsterdam*, E. HERINGA, Pred. te *Blaauwkapel*, A. FRANCKEN, te *Utrecht*, J. F. NIERMEIJER, te *Jutphaas*, J. F. WETTER, te *Vreeswijk*, C. WAGENER, in *'t Waal*, S. KOORDERS, te *Maarssen*, J. D. SCHUURING, te *Delft*, J. BRAVE, te *Amsterdam*, H. G. J. VAN DOESBURGH, te *Rotterdam*, F. VAN TEUTEM, te *Utrecht*. De Bevestigde heeft des namiddags zijne bediening aanvaard, met eene Leerrede over 2 *Kor.* IV : 15. Zijn Eerw. is reeds door het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, tot Lid der Klassis verklaard.

WIJK.

W IJ K.

ODIJK vakant Zie Julij 1835.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

LEEUWARDEN. Zie Aug. 1835.

HARLINGEN.

LANGERHOU EN SCHETTENS, den 30sten Aug. 1835. De Wel Eerw. Heer W. A. VAN MEURS, Kandidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Gelderland*, werd heden onder ons, in de dienst des Evangelies bevestigd, door den Consulent dezer Gemeenten, den Wel Eerw. Heer H. LEMKE, Pred. te *Schraard*, met 1 *Timoth.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven en op de leere, volhard in deze: want dat doende, zult gij en u zelven behouden en die u hooren.* De Bevestigde heeft des namiddags zijne intrede gedaan, met eene Leerrede, over 1 *Cor.* II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus en dien gekruisigd.*

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

SNEEK.

SNEEK. Zie Junij 1835.

PARRAGA, HIESLUM EN GREONTERP. Zie Julij 1835.

DOKKUM.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

OVER-

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO, den 19den Aug. 1835. Op vertoonde Akte van collatie van den Hooggeb. Heer A. T. L. Grave VAN RECHTEREN LIMPURG, Heer der Heerlijkheid *Almelo en Vriezenveem*, als Collator dezer Gemeente, is op heden hier tot Pred. beroepen: Ds. J. F. VAN HOOGSTRAATEN, Pred. te *Lochem*.

HENGELO, den 5den Julij 1835. Heden werd de Gemeente bekend gemaakt met het plotseling afsterven van haren Leeraar J. AMSHOFF, die van het jaar 1797 tot 1818 onder ons het Evangelie heeft verkondigd.

KAMPEN.

ZALK staat vakant te worden. Zie Julij 1835.

ZWARTSLUIS staat vakant te worden. Zie Aug. 1835.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NIEKERK OLDKERK EN FAAN vakant. Zie Junij 1835.

ZEVENHUIZEN. Zie Julij 1835.

WINSCHOTEN.

ZELLINGE vakant. Zie April 1835.

BELLINGWOLDE vakant. Zie Julij 1835.

MIDDELSTUM.

UITHUIZEN, den 6den Sept. 1835. Heden had onze Leeraar, Ds. L. MEIJER BROUWER, het voorregt, onder ons gedachtenis te vieren van zijne gedurende 25 jaren vervulde Evangeliebediening, zoo hier, als in vorige Gemeenten, naar aanleiding van

2 *Kor.* X: 17, 18. *Wie roemt, die roeme in den Heere. Want niet die zich zelven prijst, maar dien de Heere prijst, die is beproefd.* Volgens welken tekst, na deszelfs beschouwing in het verband, zijn Wel Eerw. aantoonde, hoe eenen Evangeliedienaar, alsmede iederen Christen, nimmer zelfsroem betaamt, maar ootmoed en dankbare erkentenis der Goddelijke genade, met de zorg, dat hij eenmaal door den Heer beproefd erkend en geprezen moge worden. Wij, voor wien deze dank- en verbindtenisrede werd uitgesproken, wenschen biddend, dat hij ten nutte onzer Gemeente gespaard, en hem bij voortduring stof gegeven worde, om te roemen in den Heere.

WESTERNIELAND EN SAAXUMHUIZEN staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

VUCHT, den 30sten Augustus 1835. Op heden werd onze beroepene Leeraar, J. A. VAN WALSEM, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, plegtig bevestigd door zijnen broeder, den Wel Eerw. Heer J. J. VAN WALSEM, Pred. te *Zwartewaal.* De Bevestiger hield zijne Leerrede over *Matth.* VII: 7. *Bidt en u zal gegeven worden.* Terwijl de inzegening met oplegging der handen, door zijn Wel Eerw. geschiedde, alsmede door den Sec. Consulent Ds. J. C. MASMAN, P. VAN RADEN en P. P. F. CORELL, Predikanten te *St. Michiels Gestel*, *Middelburg* en *Erichem.* Waarna de Bevestigde zijne bediening aanvaardde, met eene intreerede over *Matth.* VI: 10*a*. *Uw Koningrijk kome!*

Aan de Wel Eerw. Heer J. A. VAN WALRÉ, is den 9den Sept., Akte van Lidmaatschap der Klassis van *'s Hertogenbosch* afgegeven.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Julij 1835.

EINDHOVEN.

BERGEIK, den 11den Sept. 1835. De Kerkenraad dezer Gemeente vergaderde den 31sten Augustus, en heeft ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. W. MEENDERINK, het navolgende zestal geformeerd:

M. C. VAN HOUTEN, C. W. SCHULLER, H. C. H. REIJERS, H. UDEN MASMAN, J. G. DORN SEIFFEN en H. C. VAN DOORN, alle Kandidaten tot de H. Dienst, bij verschillende Provinciale Besturen.

Op het drietal werden geplaatst:

M. C. VAN HOUTEN, C. W. SCHULLER en H. C. H. REIJERS.

En werd beroepen:

De Heer M. C. VAN HOUTEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatie, heeft aangenomen.

DRENTHE.

ASSEN.

ASSEN. Zie Junij 1835.

WAALSCHE KERK.

MIDDELBURG, den 13den September 1835. Heden hadden wij het genoegen onzen beroepenen Leeraar J. A. VAN HAMEL, voorheen Kandidaat onder

res-

het ressort der Waalsche Commissie, onder ons te zien bevestigen door den Wel Eerw. zeer gel. Heer Ds. G. S. DE CHAUFEPIE, Pred. te *'s Gravenhage*, die als Consulent over deze beroeping had gestaan, en als zoodanig ook deze plegtigheid heeft waargenomen, predikende bij deze gelegenheid over 1 *Kor.* III : 11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgene gelegd is, hetwelk is* JEZUS CHRISTUS. De inzegening, met oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer Bevestiger, door de Wel Eerw. zeer gel. Heeren VAN DER FEEN en MOLENAAR, Predikanten te *Middelburg*, en MORILIJON LOYSEN, te *Rozenburg*. Waarna de Bevestigde des avonds zijn dienstwerk aanvaardde, met eene Leerrede over 2 *Kor.* XII : 19*b*. *Wij spreken in de tegenwoordigheid Gods in* CHRISTUS; *en dit alles, Geliefde! tot uwe stichting.*

VOORBURG vakant.

MAASTRICHT vakant. Zie Mei 1835.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM, den 10den September 1835. Na voorafgaande nominatie en reductie, is door den Kerkeraad, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer C. W. VAN DER POT, Proponent bij de Remonstrantsche Broederschap, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

WADDINGSVEEN en MOORDRECHT } vakant.

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVAN-

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

UTRECHT, den 16den Aug. 1835. De Eerw. Heer J. C. MARSSEN, Kandidaat tot de H. Dienst, beroepen zijnde tot Predikant in de Gemeente te *Doetinchem*, werd heden bij de voormiddags Godsdienstoefening alhier, van wege de Hoog Eerw. Sijnodale Commissie der Evangelisch Luthersche Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, plegtig tot de H. Dienst, ingezegend. De inzegeningsrede werd gehouden door den Hoog Eerw. Heer, J. DECKER ZIMMERMAN, President der voorn. Sijnodale Commissie en oudsten Predikant in deze Gemeente, daarbij tot tekst hebbende genomen, *Matth.* XIII: 52. In de oplegging der handen werd zijn Hoog Eerw. bijgestaan door zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, G. C. E. KICHERER, jongsten Pred. in deze Gemeente.

GOUDA, den 23sten Aug. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, J. D. H. KNACKWOERST, op zijn verzoek, wegens klimmende jaren en ligchamelijke ongemakken, bij gunslig besluit van Z. M. d. d. 3 April 1835, N°. 88. verklaard zijnde Emeritus, *salvo honore et stipendio*, heeft den 23sten Mei daaraanvolgende eene plegtige afscheidsrede gehouden. Ter vervulling der hierdoor ontstane vakature, heeft de Kerkeraad spoedig voorbereidende maatregelen in het werk gesteld. Na gunstig verkregen handopening hebben, op verzoek des Kerkeraads, de volgende Heeren Predikanten liefdebeurten waargenomen, als: Ds. C. BAKKER, C. HOLTZAPFFEL, J. C. SCHULTZ JACOBI, J. L. F. DE MEIJERE, P. J. ANDREAE en J. C. KINDERMAN, Predd. te *Winschoterzijl*, *Brielle* en *Hellevoetsluis*, *Culenborg*, *Pekel-A*, *Zierikzee* en *Edam*. Hier-

Hieruit een drietal ter nominatie geformeerd zijnde, bestaande uit de Heeren:

DD. C. BAKKER, J. C. SCHULTZ JACOBI en J. C. KINDERMAN.

Is daaruit op heden, onder besturing van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer F. MICHELSEN, Pred. te *Dordrecht*, Consulent bij de tegenwoordige beroeping, door den grooten kerkeraad en mansleden, tot Herder en Leeraar beroepen, Ds. C. BAKKER, Pred. te *Winschoterzijl*.

DOETINCHEM, den 13den Sept. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. C. HANSSEN, plegtig onder ons in zijne dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. C. KNACKWOERST, Pred. te *Doesburg* en Consulent in de vakature, des voormiddags, predikende over 2 *Kor.* I: 24*a*. De Bevestigde aanvaardde des avonds zijn dienstwerk, met eene Leerrede over 2 *Kor.* XII: 19*b*

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 9den Sept. 1835. Nadat aan Z. M. den Koning, van wege ons Kerkgenootschap, de wensch te kennen gegeven was, om een door Hoogstdeszelfs goedkeuring bekragtigd Reglement van Bestuur te erlangen, heeft het Z. M., op voordragt van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. behaagd, bij besluit van den 2den Mei 1834, eene concludeerende Commissie, bestaande uit Leeraars en opzieners onzes Kerkgenootschaps, te benoemen, aan welke zal worden opgedragen, om onder toezigt van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk,

 een

een algemeen Reglement voor ons Kerkgenootschap te ontwerpen, welk ontwerp Reglement daarna, door gemelde Commissie te *'s Gravenhage*, onder medewerking van voornoemd Departement vervaardigd, en vervolgens den 23sten Julij l. l., door zijne Excellentie den Minister van Staat, aan Z. M. ter goedkeuring aangeboden is; zoo hebben wij thans het genoegen te berigten, dat Z. M. bij besluit van 7 Aug. l. l. het algemeen Reglement op het bestuur der Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk in het Koningrijk heeft goedgekeurd, welk Reglement kracht van wet zal hebben voor de Herstelde Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, en voor de, met dezelve verbroederde Gemeenten te *Enkhuizen*, *Medemblik*, *Gorinchem*, *Harlingen*, *Zwolle*, *Helder* en *Huisduinen;* met dien verstande, dat de Gemeenten vrij zijn in de regeling harer huishoudelijke aangelegenheden, en naar hare bijzondere behoeften en omstandigheden bestuurd worden, volgens de verordeningen, thans bij dezelve bestaande, of in het vervolg vast te stellen, en dat in het bijzonder de Gemeente van *Amsterdam* de onderscheidene inrigtingen behoudt, welke door derzelver belangen gevorderd worden.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 1sten September 1835. In de gewone zitting van den Coetus, werden op heden de Heeren Studenten P. HAMER en MEYGER, door den Hoog Eerw. Heer Praeses, pro Licentia Concionandi, geëxamineerd; en door de vergadering, en-

onder het getal der Oostvriesche Kandidaten aangenomen. In eene vorige zitting hebben zich daartoe ook aangegeven de Heeren J. PLEINES, uit *Aurick*, Student aan de Academie van *Göttingen*, en laatst te *Groningen*, en P. BUISMAN, van *Jemgum*, Kandidaat bij het Prov. Kerkbestuur van *Drenthe*, om in eene buitengewone Sessie, in Oct. geëxamineerd te worden, hetwelk Hun Edls. is toegestaan.

FREEPSUM, den 26sten Julij 1835. Heden werd onze, van *Kanhuizen* tot ons overgekomen, Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. THOLENS, door den Hoog Eerw. Heer Superintendent S. MEIJER, Pred. te *Cirkwerum*, met *Hebr.* X: 25a, onder ons bevestigd; en deed Zijn Wel Eerw., des namiddags zijne intreerede, met 2 *Kor.* V: 20.

KANHUIZEN. Alhier is, door stemgeregtigden, eene nominatie gemaakt van de Heeren G. HAIJUNGA, E. HUIZINGA en COSTER, Kandidaten bij den *Oost-Vrieschen* Coetus, die verzocht zijn, op de nominatie te komen prediken.

HINTA. Na dat de genomineerde Heeren Predikanten, H. THOLENS, te *Freepsum*, A. P. GEELVINK, te *Kampen*, en N. VIETOR, te *Jemgum*, achtervolgens op de nominatie gepredikt hadden, is de Wel Eerw. Heer H. THOLENS, bevestigd Pred. te *Freepsum*, beroepen, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

OLDERSUM. Tweede standplaats, en
GROOTWOLDE staat vakant te worden.
DITZUM vakant. Zie April 1835.
HATSUM vakant. Zie April 1835.
RIJZUM. Zie Julij 1835.
EMDEN. Zie Julij 1835.
GROOTHUIZEN vakant. Zie Julij 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Gaarne verleenen wij eene plaats aan *den Droom van een ouderloos kind.*

In de *Gedachten na*, enz., mist men op meer dan ééne plaats, juistheid van uitdrukking. Het geheel is ook te weinig belangrijk voor het algemeen.

Aan de *Ontboezeming bij*, enz., zal een plaatsje worden ingeruimd, als ook, aan het stukje: *Bij de Gedachtenisviering*, enz.

Het *Troostlied* zal geplaatst worden.

De Redactie.

BERIGTEN.

Een Kandidaat tot de H. Dienst biedt zich op aannemelijke voorwaarden aan, om voor een bejaard of ziekelijk Predikant, de geheele of halve Dienst waar te nemen, tevens genegenheid hebbende, om den tijd, die hem mogt overig zijn, tot instructie van eenige jongelingen te besteden. HH. Predikanten, die hiertoe inclineren, adresseren zich franco, onder letter M. L., bij den Boekhandelaar HENDRIKSEN, Hoogstraat, te *Rotterdam.*

Een Kandidaat tot de H. Dienst verlangt voor een bejaard of zwak Predikant, de Dienst geheel

of

of gedeeltelijk waar te nemen. Adres met gefrankeerde Brieven, onder de letters A. Q., aan den Boekhandelaar H. V. VAN GOGH, te *Rotterdam*.

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBOEK;

OF STICHTELIJKE OVERDENKINGEN OP DE ZON- EN FEESTDAGEN DES JAARS,

zijn de Bladen voor de maand October *aan de Inteekenaren toegezonden, inhoudende:*

Blad 43. Zondag 4. Geniet het goede ten dage des voorspoeds. *Pred.* VII: 14.
—— 44. —— 11. Voorwaar, voorwaar, zegge ik u, al wat gij den Vader zult bidden in mijnen naam, dat zal Hij u geven. *Joh.* XVI: 23.
—— 45. —— 18. Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan JEZUS CHRISTUS, en dien gekruist. 1 *Kor.* II: 2.
—— 46. —— 25. Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in mij. *Joh.* XIV: 1.

Door het herdrukken der eerste Bladen, zijn nog komplete exemplaren verkrijgbaar.

GOEDKOOP AANBOD.

R. Stemvers, Boekhandelaar te *Amsterdam*, door aankoop eigenaar geworden zijnde van het Werk getiteld:

***Iets voor het Hart, op den weg naar de Eeuwigheid*, uit het Hoogduitsch vertaald, (behalve de Inleiding) 742 bl., biedt hetzelve zijnen Godsdienstige Landgenooten, voor zoo verre het nog overig zijnde getal Exemplaren strekt, aan, voor den (in verhouding tot dit Werk) zeer geringen prijs van *f* 2.50. netjes ingenaaid, in plaats van *f* 5.20. Hetzelve is zeer geschikt, om in Christelijk gezinde Huisgezinnen ten Dagboek te verstrekken. — Dewijl het getal der nog voorhanden zijnde Exemplaren niet toe laat, dezelve in Commissie te kunnen zenden, zoo verzoekt de tegenwoordige eigenaar, om het, des begeerende, van hem te ontbieden, of zulks te doen, door elks gewonen Boekhandelaar.**

Bij de Erven de Wed. F. G. Onder de Linden, Boekhandelaars te *Amsterdam*, wordt uitgegeven en is mede verkrijgbaar gesteld bij H. H. Kemink en Zoon, te *Utrecht*, en S. van Benthem te *Middelburg*.

Mr. W. Bilderdijk, *Tyrtéus Krijgszangen*. 25 Cts.

Het klein getal der nog overige Exemplaren van:

Van Hamelsveld en Ypey, Algemeene Kerkelijke Geschiedenis der Christenen, 26 deelen, met Register, Platen en Portretten, en van Hamelsveld en Ypey, Geschiedenis der Kerkhervorming, 7 deelen, met Portretten, wordt door den Boekhandelaar W. Messchert, te *Amsterdam*, aangeboden; het eerste Werk tegen *f* 21.— het andere tegen *f* 7.—

Bij

Bij den Boekhandelaar K. van Hulst, te *Kampen*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

Resultaat van veeljarig onderzoek naar het onderwerp: der Openbaring van Joannes, à *f* 1.25.

Dit hoogst belangrijke Werk spreidt een helder licht over dit gewigtige gedeelte des Bijbels, en zal derhalve hoogst welkom zijn aan alle beminnaren van ware Godsdienst.

Wordt met veel succes gedebiteerd:

Gesprekken over den voornamen inhoud der Openbaring van Joannes; *vooral in betrekking tot de gebeurtenissen van onzen leeftijd.* 25 Cts.

Bij de Wed. D. du Saar, Boekhandelaarster te *Leiden*, is van de Pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

J. Wessel, Een voorganger van luther, tot kenschetsing van de Christelijke Kerk en Godgeleerdheid bij haren overgang uit de middeleeuwen in den tijd der Hervorming, van Dr. C. Ullmann. Uit het Hoogduitsch vertaald en met aanmerkingen vermeerderd, door W. N. Munting, (met de beeldtenis van wessel) *f* 4.40.

Daar dit werk eenen beroemden Nederlander betreft, wiens pogingen tot verspreiding van zuiverder Godsdienstige kennis binnen en buiten zijn Vaderland zoo onvermoeid zijn geweest, zoo mag het aanbevolen worden aan een ieder, bij wien de verdiensten onzer vroegere landgenooten ten dezen opzigte op prijs staan.

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

D. Molenaar, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, *de vereeniging van ootmoed en vertrouwen bij het Kruis van* christus. Leerrede, ter voorbereiding tot het H. Avondmaal, naar *Jes.* LIII: 6. 25 Cents.

H. J. Boekhart, Oud-Catechiseermeester te *Vlissingen*, *Oefening over* 2 Tim. II: 19. *Evenwel het vaste fondament Gods staat*, enz. 30 Cents.

W. Messchert, Boekhandelaar te *Amsterdam*, heeft aan de HH. Inteekenaren en verder in Commissie verzonden:

Mr W. Bilderdijk, *Krekelzangen*, nieuwe uitgave, in klein 8vo. Eerste Deel.

De inteekening blijft open tot na de uitgave der twee volgende Deelen, welke met 1 December zal plaats hebben. Daarna wordt de prijs van *f* 3.60, verhoogd op *f* 4.50.

Alsmede:

Gedachten over Godsdienst en godsdienstige zaken, verzameld uit het dagboek van Thomas Adam, in leven Predikant te *Wintringharen*, uit het Engelsch vertaald. Eerste Stukje à *f* 1.10.

Met nog één Stukje, hetgeen in den loop dezes jaars volgt, is dit Werk, waarvan de Fransche vertaling, ook in ons Land, veel gelezen is, compleet. Dit eerste Stukje bevat de volgende Hoofdstukken: *Bekentenissen. — De Heilige Schrift. — God. — 's Menschen verdorvenheid. — Berouw en bekeering.* — Jezus Christus.

Door de Erven Doorman, Boekhandelaren te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven en is alom verkrijgbaar gesteld:

Handelingen van het Klassikaal Bestuur van Heusden, *omtrent den gewezen Predikant* H. P. Scholte, *en zijne aanhangers*, door C. W. Pape, Scriba van het Bestuur en Predikant te *Heusden*, in twee Stukken, Ie Stuk, tweede druk. 60 Cents.

Het tweede Stuk zal binnen weinige dagen volgen.

Plan tot aflossing der Staatsschulden, vermindering der Belastingen, strekkende om welvaart in handel en nijverheid te herstellen; ingeleverd aan de Tweede Ka-

Kamer der Staten-Generaal, door C. VAN DER TUUK, van *Haarlem*, (voor rekening van den Schrijver.) 50 Cts.

Bij J. C. Sepp en Zoon, Boekhandelaars te *Amsterdam*, is te bekomen en alom verzonden:

I. *De Graauwe Man.* Een Volksboek door H. STILLING, 2de en 3de Stukje. *f* 1.20.

Deze Stukjes zijn, vooral in de tegenwoordige dagen, voor ieder, die de christelijke Godsdienst hoog acht, van veel belang om te lezen. Het 4de 5de en 6de Stukje, waarmede het eerste Deel zal compleet zijn, zullen in de volgende maand verzonden worden.

II. *Proeve eener Kerkelijke Statistiek der Nederlanden*; behelzende, van iedere Provincie in het bijzonder, de opgave van het getal der Protestantsche Gemeenten, derzelver Leden, enz. 80 Cents.

MINERVA.

TIJDSCHRIFT VOOR STUDENTEN.

Onder dezen titel wordt op heden bij den Boekverkooper R. Croese, te *Amsterdam*, het 1ste Nommer van bovengemeld Tijdschrift uitgegeven; hetzelve zal successivelijk bij maandelijksche afleveringen van vier vellen druks, gesplitst in *Akademienieuws* en *Mengelwerk*, bij twee gelijke gedeelten, geregeld aan HH. Inteekenaren worden verzonden, en wordt in gr. 8vo. op best mediaan velin drukpapier gedrukt.

De prijs is bij Inteekening *f* 8.— per jaargang, welke, gelijktijdig met den *Akademischen Cursus* zal beginnen en sluiten, en ruim 40 vellen druks zal beslaan.

De Inteekening blijft opengesteld tot den 1sten November 1835, na dien tijd zal de prijs met een vierde verhoogd worden. De betaling geschiedt in eens, en wel met Maart 1836. Eene naamlijst van HH. Inteekenaren, zal voor de eerste aflevering, in Januarij e. k. worden geplaatst. De Inteekening geschiedt te *Amsterdam*, bij den Uitgever; te *Leiden*, bij C. C. van

der Hoek; te *Utrecht*, bij J. de Kruiff en C. van der Post; te *Groningen*, bij W. van Boekeren, J. Römelingh en M. Smit; te *Deventer*, bij G. Brouwer; te *Franeker*, bij G. Ypma, en verder bij alle Boekhandelaren in het Rijk.

Bij de Boekhandelaars J. Noman en Zoon te *Zalt-Bommel*, en bij alle voorname Boekhandelaren des Rijks, zijn Inteekeningen geopend tot ultimo October, op:

I. Een tweede druk van *de Geschiedenis, lotgevallen en het karakter van* Salomo, door J. L. Ewald, met eene Voorrede van Prof. E. Tinga, welke herdruk zal uitgegeven worden, in gr. 8°. op fraai drukmediaan en bij Inteekening kosten *f* 2.40.

II. Een tweede druk van de *Bloemlezing*. Uit Hoogduitsche Dichtstukken van Claudius. Burger, Blumauer, Schlegel, Mahlman, Schiller en anderen in Nederduitsche verzen overgebragt, door J. J. Bange, Luthersch Predikant te *Sappemeer*; welke herdruk uitgegeven zal worden in gr. 8°. op fraai velijn papier, en bij Inteekening alechts kosten *f* 1.25.

De Boekverkooper J. Aarinksen, op de Utrechtsche straat, N°. 46. te *Amsterdam*, geeft uit:

J. C. Lavater, Brieven aan Jongelingen geschreven, met Gebeden en Gezangen van Lavater en Gellert. Uit het Hoogduitsch. Derde verbeterde Uitgave. Door J. Herinea, Elz.

A. H. Niemeijer, *Philotas raadgever voor lijdenden en derzelver vrienden.* Naar de laatste Hoogduitsche uitgave. Vrij gevolgd en met aanmerkingen vermeerderd, door W. Goede.

J. C. Appenzeller, *Gertruida van Wart*, of *Trouw tot in den Dood.* Eene ware Geschiedenis uit de XIVe Eeuw. Met gegraveerden Titel en Vignet. Tweede druk.
—— —— —— *Tot wederzien of een dag aan* de

de Linth. Met gegraveerden Titel en Vignet. Nieuwe Uitgave.

J. T. BERTRAM, *Kleine Bijdragen ter aankweeking van Godsdienstige kennis, zedelijkheid en Christelijke deugdbetrachting.* 3 Deelen.

——— *Godsdienstig Lees- en Leerboek.*

——— *Herinneringen en opwekkingen voor, bij en na het afleggen der Christelijke Geloofsbelijdenis, zijnen leerlingen en andere jeugdige aankomelingen in het Christendom*, voorgesteld en toegewijd.

——— *De vriend der Jeugd en van het Christendom.* 5 Stukjes.

De vier bovenstaande werkjes zijn ook te bekomen bij de Wed. J. T. BERTRAM, op het Oude Kerkplein, bij de Voorburgwal, N°. 84.

Bij J. Noman en Zoon, Boekhandelaars te *Zalt-Bommel*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Mevr. A. B. VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, *Proeve van een Handboek voor jonge lieden, tot Godsdienstig bestuur van iederen dag van het jaar*, volgens eene daarbij opgegevene bijbelspreuk. Vierde Deel. October, November en December. Met gegraveerden Titel en Vignet, waarvan de prijs bij Inteekening is *f* 1.80.

Aangemoedigd door den algemeenen bijval, die dit zoo voortreffelijk Huisboek te beurt heeft mogen vallen; en waarvan H. K. H. Mevr. de Prinses SOPHIA *der Nederlanden, de opdragt wel heeft willen aannemen, zoo hebben de Uitgevers gaarne willen voldoen, aan het algemeen verlangen, om de Inteekening hiervan nog eenigen tijd open te laten.*

Bij Broese & C°., te *Breda*, wordt met veel succes gedebiteerd:

Magazijn voor volwassene Meisjes, van Mevrouw LE PRINCE DE BEAUMONT, omgewerkt door A. B. VAN MEERTEN, geboren SCHILPEROORT. Twee Deelen, in 8vo., in carton. *f* 3.90.

Omtrent den geest en de waarde van dit Werkje, door-

door de verdienstelijke Mevr. VAN MEERTEN geschreven, leest men in eene beoordeeling van hetzelve, voorkomende in de Nieuwe Bijdragen, ter bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding, voor de maand Augustus, j. l.:

» Het onderwijs der Bijbelsche geschiedenis wordt besloten met eene beschouwing van de beschrijving der Vrouw, die het laatste hoofdstuk van het Sprenkenboek aanbiedt. Wij herinneren ons niet, ooit zoo veel schoons en belangrijks over dat stuk gelezen te hebben, als de gevoelige en vernuftige Schrijfster, op eene eenvoudige en bevallige wijze, daarover mededeelt."

» Maar, wie haar in hare waarde wil leeren kennen, die leze, wat zij uit den schat harer rijke ondervinding van hare fijne opmerking van jeugdige karakters, afdwalingen en gebreken, en van hare echt godsdienstige zielstemming geput heeft. Wij weten niet, wat wij meer moeten bewonderen; de juistheid en levendigheid der schildering, waarmede zij ons als in den kring eener edele opvoedster en vriendin van hare kweekelingen weet terug te tooveren, of de innemende lieftalligheid, waarmede zij zich den weg tot het hart weet te banen. Alles is gekleed in dramatischen vorm; de onderscheidene karakters der ingevoerde Meisjes worden meesterlijk volgehouden, ieder spreekt onbedwongen en natuurlijk. Het is niet, als las men vertoogen en raadgevingen over zedekundige en godsdienstige onderwerpen, maar als hoorde men de edele Vrouw, met al de waardigheid en beminnelijkheid eener moederlijke vriendin, hare jeugdige vriendinnen raden, vermanen en opwekken. Het is ons onmogelijk, dit met proeven te staven. Het gansche werk strekt ten bewijze van ons gezegde, en deszelfs inhoud is zoo rijk, dat wij niet in staat zijn daarvan eene schets te geven."

---

en leering voor geheel hun leven. Uit het Hoogduitsch vertaald, door Ds. Johissen, te *Utrecht*. In gr. 8°. *f* 2.20.

II. Martinet, (J. F.) *Huisboek voor Vaderlandsche Huisgezinnen*, met eene Voorrede van J. Martinet Kuypers, Predikant te *Groningen*. Derde verbeterde druk. In gr. 8°. *f* 2.40.

III. Esz, (L. van) *Gedachten over den Bijbel, het Bijbel lezen, en de pligten des Leeraars.* In gr. 8°. 90 Cents.

IV. Lavater's *laatste Levensdagen*. In gr. 8°, *f* 1.

Bij A. Kloots, te *'s Gravenhage*, wordt heden uitgegeven:

I. Arkona, *of de Zegepraal des Christendoms over het Heidendom*. Een zeer schoon Romantisch Tafereel. Twee Deelen. Met Titelvignetten. *f* 5.60.

II. Atar-Gull, *Nieuwe en belangrijke Tafereelen uit den Slavenhandel*, naar het leven geschetst, door Eugène Sue. Uit het Fransch. Met eene Titelplaat. *f* 2.40. *» Deze Roman,"* zegt een *Recensent*, *» is zeer sierlijk geschreven; de schilderingen doen den Schrijver kennen als een meester in zijn vak."*

III. *De Bohemer en de Zeeroover*, of de verschillende Lotsbedeeling; door den Schrijver van *Atar-Gull*. *f* 2.80.

IV. De tweede druk der *Brieven van den Koning van* Polen, Jan Sobieski, aan de Koningin Maria Casimira. Met Portret. *f* 2.40.

V. *Aanleiding tot de kennis der Letterkundige Geschiedenis der Nederlanden.* Door D. Buddingh. Met Tijdtafelen. Nieuwe uitgave. 60 Cents.

VI. *Een woord voor allen, die openlijk voor de waarheid wenschen te strijden.* 15 Cents.

Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren te *Amsterdam*, is op heden van de Pers gekomen, en alom verzonden:

I. A. J. van der Aa, *Herinneringen uit het gebied der Geschiedenis, betrekkelijk de* Nederlanden, één deel kompleet, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 3.60.

II.

II. *Herinneringen uit mijne Tienjarige Militaire Loopbaan*, door S. A. Eén deel komplect, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 1.50.

III. *De Joden dezer Eeuw*, *of de Booswicht zoo als er weinige zijn*, naar het Hoogduitsch van F. T. Wangenheim, 2 deelen kompleet, met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 4.80.

IV. *De Mirakuleuse Medaille*, *een Woord*, *dat geschied is aan alle Roomsch-Katholijken*, *die in* Rotterdam *en in de andere Vorstensteden van* Holland *wonen*, *tot een Profetenkind*, één deeltje kompleet. 90 Cents.

V. *De Dochter van den Vrek*, of de Edelmoedige Diefstal, Tooneelspel in twee Bedrijven, door W. Schreven. 60 Cents.

Bij G. J. A. Beijerinck, Boekhandelaar te *Amsterdam*, is uitgegeven, en alom verkrijgbaar gesteld:

I. E. L. Bulwer, *de laatste Dagen van Pompeji*, 3 Deelen, met Vignet, in gr. 8vo. *f* 7.80.

II. *Pandora*. Leetuur voor de beschaafden Stand, verzameld en uitgegeven door B. T. Lublink Weddik, 3de Stukje, in gr. 8vo. *f* 1.25.

III. *Gesprekken in Socratischen vorm*, door denzelfden Schrijver, in gr. 8vo. *f* 1.65.

IV. *Licht en Duisternis*, door J. F. van Tetterode, met Vignet, in gr. 8vo. *f* 3.40.

V. *De kracht der Christelijke Godsdienst*. In karakterschetsen, uit de Nederlandsche Geschiedenis, 2 Deelen, met Vignet, in gr. 8vo. *f* 6.60.

VI. O. G. Heldring, *de Natuur en de Mensch*, in gr. 8vo en karton. Tweede Druk. *f* 3.75.

VII. J. A. Oostkamp, *Hemelbeschouwing*, of *Proeve van betoog over de grootheid*, *gedaante en algemeene bewoning van de Maan*, *de Planeten en al de overige Hemelbollen*, *door levende Schepselen*, in gr. 8vo. Nieuwe Uitgave. *f* 2.50.

VIII. J. Olivier, Jz., *Reizen in den Molukschen Archipel*, *naar Makassar*, enz. 1ste Deel, met Portret, in gr. 8vo. *f* 3.90.

IX. H. Muntinghe, *Geschiedenis der Menschheid*, *naar den Bijbel*, 10de Deel. Nieuwe Uitgave. *f* 3.—

X.

X. J. Corstius, *over de Wedergeboorte en Heiligmaking*, 2 Deelen, in gr. 8vo. *f* 4.80.

XI. ——— *Christelijke Raad en Troost in donkere Dagen*, 2de Stukje, in gr. 8vo. *f* 2.70.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. Magdalena Moons, of *het beleg van* Leiden. Een oorspronkelijk Historisch Romantisch Tafereel, uit den tachtigjarigen Oorlog, door A. D. van Buren Schele. *f* 2.70.

Dit zoo wel geschreven Historisch Romantisch Tafereel zal ongetwijfeld met zéér véél genoegen gelezen worden.

Magdalena Moons en Francisco de Valdez *spelen in dit Beleg eene geduchte hoofdrol; als werktuigen in de hand der Voorzienigheid zijn zij de grondleggers, waar aan* Leiden *deszelfs ontzet te danken heeft gehad.*

II. *Choix de Lecture pour la Jeunesse; ou Mélange de plusieurs Morceaux, tirés des meilleurs Auteurs, avec l'explication en Hollandais des phrases et des mots. Ouvrage destiné a faciliter aux jeunes gens l'étude de la langue Française, par* G. N. Landré, quatrième édition. Revue et augmentée par R. Paulus, Instituteur à *Amsterdam*. Première Partie. 60 Cents.

Dit Werkje is door den Heer R. Paulus, *Instituteur alhier, geheel omgewerkt en verbeterd, waardoor hetzelve eene niet geringe merkbare verbetering ondergaan heeft.*

NB. *Het* 2de *of laatste gedeelte van dit Werkje is ter Perse, en zal spoedig volgen.*

III. *L'Histoire Romaine racontée à mes Elèves.* Deuxième Partie (L'empire Nouvelle) édition revue et corrigée par G. Engelberts Gerrits, waarmede dit Werkje kompleet is. 80 Cents.

Het eerste Stukje is over het algemeen met zeer veel bijval ontvangen, en in onderscheidene Tijdschriften allergunstigst beoordeeld, waardoor hetzelve op vele scholen is ingevoerd geworden.

IV. *Erstes Lesebuch für die Niederländische Jugend,* mit der Erklärung der Schwersten Wörter und Redensarten, von G. Engelberts Gerrits. 40 Cents.

V.

Ik vlei mij met de uitgave van dit Hoogduitsch Leesboekje in eene behoefte te zullen voorzien; immers zoo ik mij niet bedrieg, bezitten wij voor onze kinderen, die zich in het Hoogduitsch willen oefenen, weinige of geene Leesboekjes, eenvoudig, bevattelijk en onderhoudend genoeg, om hun het aanleeren dezer schoone taal aangenaam en gemakkelijk te maken. Ik durf mij derhalve vleijen, dat dit eerst Hoogduitsch Leesboekje (hetwelk tevens tot Vertaalboekje geschikt is) een gunstig onthaal zal te beurt vallen; en indien mijne verwachting niet geheel wordt te leur gesteld, zal ik zeer spoedig een tweede *en* derde *Leesboek, van afwisselenden inhoud en trapswijze opklimming, laten volgen.*

V. H. G. Witlage, Verklaring eener geheel nieuwe wijze van bewerking en beproeving van de Deeling (Divisio), zoo met geheele getallen, als met tiendeelige breuken. 50 Cents.

Bij de Boekhandelaars de Munnik en Wijnands te *Schiedam*, is van de Pers gekomen en aan hunne Correspondenten verzonden:

I. *Vader* Anselmus, of *het Rozeneiland.* Een oorspronkelijk verhaal. *f* 2.30.

II. *Uren van Aandacht.* Godsdienstige overdenkingen voor Christelijke Huisgezinnen in den tegenwoordigen tijd. 80 Cents.

III. *De Belegering van het Kasteel van* Gozzo, *of de laatste Assassine*, door den Schrijver van *Scipio Cicala.* 2 Deelen. Naar het Hoogduitsch. *f* 5.40.

IV. *Drie weken in* Palestina *en op den* Libanon, naar den vierden druk. Uit het Engelsch vertaald *f* 180.

Een Reisverhaal, dat om deszelfs belangrijkheid eenen buitengewonen opgang in Engeland *maakte, zoodat in korten tijd vier aanzienlijke oplagen waren uitverkocht, en er thans reeds een vijfde druk ter perse is; terwijl hetzelve in alle beoordeelende Tijdschriften met den hoogsten lof is vermeld geworden.*

Nog is bij denzelven ter Perse, en zal binnen weinige dagen verzonden worden:

De Burggraaf de Beziers; of Historisch-Romantische

Ta-

Tafereelen uit de eerste tijden van den vervolgings-oorlog tegen de Albigenzen. Naar het Fransch van Frederic Soulié. In twee Deelen.

Een werk, dat onder de Geschiedkundige Romans zich bijzonder onderscheidt, om de gewigtige daarin opgenomene daadzaken uit het vermelde tijdvak, en de schilderingen van zeden en gebruiken, met de meeste naauwkeurigheid door den Schrijver nagespoord en in eenen levendigen stijl in zijn verhaal ingevlochten, zoodat zijn arbeid, naar het gevoelen van Fransche beoordeelaars, naast de beste voortbrengselen van Walter Scott, Tromlitz, enz. waarin de Geschiedenis in Romantischen vorm wordt ingeweven, kan worden gerangschikt.

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is op heden van de Pers gekomen:

Verhalen van allerlei kleuren, voor Vrienden van verscheidenheid, 2 Deelen, met gegraveerde Titels en Vignetten. *f* 5.80.

Bij L. Schierbeek, te *Leeuwarden*, is gedrukt en alom verzonden:

I. Berlijn *zoo als het is, en de Berlijners zoo als zij zijn.* Tafereelen en schetsen der zeden en gebruiken van de bewoners dezer Hoofdstad en derzelver ommestreken; in ernstige en luimige trekken. Alles volgens de echte oorspronkelijke bescheiden van den Heer E. von K....IJ, Geheimraad bij het Pruissische Hof. *f* 2.40.

II. *Finn Magnusen, de eerste November.* Een geschied- en Tijdrekenkundig onderzoek uit de Noordsche Godenleer; uit het Deensch vertaald door Jr. Mr. M. Hettema. 90 Cents.

Bij D. H. van der Scheer, te *Koevorden*, is uitgegeven en alom te bekomen:

I. Petronella Moens, *Een zestal Godsdienstige Overden-*

denkingen, ter bemoediging mijner lijdende natuurgenooten. ƒ 1.50.

II. J. A. Oostkamp, *Aardrijkskundig Schoolboek voor de Provincie* Drenthe, met een landkaartje. Tweede verbeterde en vermeerderde druk. In karton. 50 Cents.

De Boekhandelaar J. de Kruijff, te *Utrecht*, is eigenaar geworden der volgende Werken:

C. Garve, *Oordeelk. Beschouwing van de stelsels van Zedekunde der beroemdste Wijsgeeren van* Aristoteles *tot op* Kant. gr. 8°. ƒ 2.60.

Mr. J. de Kruyff, *De Hoop des Wederziens*, in twee zangen, gr. 8°. ƒ 1.40.

Longinus, *Over de verhevenheid.* Uit het Grieksch vertaald, door M. Siegenbeek, gr. 8°. ƒ 1.50.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

van

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor october 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

De CHRISTELIJKE KERK op Aarde, volgens het Bijbelsch Onderwijs en de Geschiedenis. Eene door TEYLER's *Godgeleerd Genootschap bekroonde Prijsverhandeling, van* N. C. KIST, *Hoogleeraar te* Leiden. (*Tweede vermeerderde Uitgave.*) *Eerste Deel, behelzende de Verhandeling. Eerste Deel XX en* 365 *Bladz. En Tweede Deel, behelzende Aanteekeningen en Registers,* 195 *Bladz. Te* Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1835. *In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 4.80.

Belangrijk was voorzeker de Prijsvraag, door TEYLER's Godgeleerd Genootschap voorgesteld in den jare 1825: welke is de leer van JEZUS en de Apostelen, wegens de Christelijke Kerk op aarde, in zoo verre die op alle tijden en plaatsen toepasselijk gerekend mag worden. Wat vloeit hieruit voort, aangaande het uitwendig bestaan dier kerk, derzelver betrekking tot den Staat, de inrigting van de openbare eerdienst en den stand en de pligten dergenen, aan wie de leiding daarvan is toevertrouwd. In hoe verre is men, naar luid der geschiedenis, aan deze leer der Heilige Schrift getrouw gebleven? In hoe verre beantwoordt de tegenwoordige staat van het Christendom in 't algemeen, en meer bepaald in ons Vaderland aan dezelve? En welke waarschuwingen, raadgevingen en wenken

 kun-

kunnen, bij den toestand des Christelijken Kerk in onze dagen, voor de Protestantsche afdeelingen derzelve, hieruit afgeleid worden?

Zij trok al aanstonds bijzonder de aandacht van den Hoogl. KIST en niet lang had hij zich te beraden, om hare beantwoording te beproeven. Daar eene ziekte hem belette, om meer dan een onvolledig stuk in te leveren, tegen den bepaalden tijd, verheugde hij zich, in het programma van 1828, bij eene herhaalde uitschrijving der vraag, bijzonder opgewekt en in de gelegenheid gesteld te worden, om dezelve in hare grooten omvang met meerdere naauwkeurigheid te behandelen, ging op nieuw aan het werk en wel met dat aangenaam gevolg, dat zijne verhandeling nu met het eermetaal bekroond wierd.

» In deze tweede uitgave, welke, gelijk wij hier lezen, met goedgunstige voorkennis van Heeren Directeuren van TEYLER's stichting het licht ziet, is de tekst der verhandeling, behoudens noodige verbeteringen, onveranderd moeten blijven. Maar, in de Aanteekeningen heb ik van de mij gelatene vrijheid, volgens mijn beste weten, gebruik gemaakt, om het gebrekkige aan te vullen, het gezegde hier en daar nader op te helderen, of met nieuwe bewijzen te staven, en om zoodanige opmerkingen in het midden te brengen, als mijne vurige zucht voor het heil van het Christendom in het algemeen en van de Vaderlandsche kerk in het bijzonder mij opgaf. De twisten echter, sints het schrijven der Verhandeling ook in

Ne-

Nederland aangewakkerd, liet ik meestal onaangeroerd. Geenszins deel ik toch in die angstvallige vrees, met welke velen den uitslag daarvan te gemoet zien, en ik geloof, dat over dezelve te veel geschreven is. Gaf ik eene enkele maal mijn gevoelen over dezelve te kennen, welligt deed ik daarin reeds te veel. Ik deed het echter, door het vroeger in mijne Verhandeling gestelde daartoe geleid, en daarom zoo onbewimpeld en open, als ik mij zulks aan de Vaderlandsche kerk en aan mij zelven verpligt acht. Gaarne schrijf ik dan ook hier mijne overtuiging: dat alleen gebrek, ik zal niet zeggen aan vromen ijver, maar aan Christelijke kennis en aan eenen Christelijken zin, met de daaruit voortvloeijende bekrompenheid en vooroordeelen, (om van vreemdsoortige of verkeerde bedoelingen, die misschien mede in het spel zijn, niet te gewagen) den tegenwoordigen, wel niet volmaakten, maar zeker meer dan immer te voren gelukkigen, toestand der Nederlandsche Hervormde Kerk, door mistrouwen en tweespalt te zaaijen, roekeloos en ondankbaar verstoren; maar dat niet te min die zelfde tweespalt, met hoe veel verkeerde inzigten ook aangeblazen, en hoe veel goeds inmiddels afbrekende, in de hand der Voorzienigheid er toe zal medewerken, om eene misschien te eenzijdige ontwikkeling onzer Vaderlandsche kerk te verhoeden, en om het goede, hetwelk zij, in leer en inrigtingen, thans in ruimte bezit, reiner, overvloediger en duurzamer te doen wezen."

Het eerste deel behelst dus de verhandeling zelve, en het tweede, de aanteekeningen en registers. Vooraf gaat eene naauwkeurige opgave van den inhoud, waaruit men den gang der gedachten des opstellers reeds terstond ontdekt en opmerkt, dat hij de vraag in drieën gesplitst heeft, en alzoo, in het Iste deel zijner verhandeling, onderzoek doet, naar de leer van JEZUS en de Apostelen, wegens de Christelijke Kerk op Aarde; in het IIde, eene nadere ontwikkeling levert van hetgeen uit de leer van JEZUS en de Apostelen voortvloeit, wegens de hoofdbelangen der Christelijke Kerk, op Aarde; en in het IIIde, de leer van JEZUS en Zijne Apostelen, wegens de Christelijke Kerk op Aarde, beoordeelend vergelijkt met de opvatting, de ontwikkeling en de toepassing derzelve onder de Christenen.

Vooraf bij wege van inleiding sprekende over de belangrijkheid van dit onderzoek, bepaalt KIST met regt, ter voorkoming van verwarring, hetzelve tot die *uitwendige* inrigting, welke, ten gevolge der prediking en der aanneming van het Evangelie van CHRISTUS onder de menschen, op deze aarde zelve ontstaan en gevestigd is; terwijl hier alleen gesproken wordt over de Christelijke Kerk, in zoo verre deze, als *uitwendig* verschijnsel op deze aarde zich voordoet of vertoonen moet, en eene meer of min afgezonderde maatschappij of vereeniging van CHRISTUS belijders uitmaakt. KIST heeft geoordeeld, *eerst te moeten onderzoeken* wat JEZUS door woorden

en

en daden geleerd heeft, en daarna wat Zijne Apostelen in deze hebben voorgedragen. De slotsom van het eerste zal naar zijn oordeel hier op neder komen: De Christelijke Kerk op Aarde beschouwd als eene uitwendige, afgezonderde maatschappij der belijders van het Christendom onder de menschen, is door JEZUS zelven niet gesticht, noch ook door Hem, met woorden of daden, aan anderen ter oprigting, stellig geboden of aanbevolen. — Het zal hier zeker veeel aankomen op de bepaling, men denke b. v. vooral aan de aanstelling Zijner jongeren tot Apostelen, en aan de beide instellingen Doop- en Avondmaal, en vergete ook niet de voorwaarden door JEZUS opgegeven, om leden van het rijk te zijn, tot welks oprigting Hij verklaarde en betoonde gezonden te zijn, en Zijne duidelijke aanwijzing, dat Zijn koningrijk vooral niet met een gewoon burgerlijk vergeleken moet worden. KIST spreekt zelf vervolgens ook van de wenken door JEZUS gegeven, als door de Apostelen nader ontwikkeld en bepaalt verder de aandacht bij hunne leer, afgeleid niet alleen uit hun *onderwijs*, maar ook uit hunne *instellingen*, en of meer of min bijzondere verordeningen. Het besluit is: als Goddelijke insteller der Christelijke *Godsdienst*, hebben wij JEZUS CHRISTUS te eerbiedigen; maar als stichter der Christelijke Kerk, kunnen wij Hem niet, dan alleen in eenen oneigenlijken zin aanmerken, maar de Apostelen kunnen in een meer bijzonder opzigt, als stichters der Christelijke Kerk

op Aarde worden aangemerkt, in zoo verre zij daartoe hebben medegewerkt door die *uitwendige inrigtingen*, welke onder hunne leiding, onder de belijders van het Evangelie in hunnen tijd plaats grepen, en voor de Christenen van alle tijden en plaatsen gezag of waarde bezitten. De zoodanige bepalen zich echter alleen tot: — de Godsdienstige zamenkomsten der Christenen; — het oprigten van geregelde Gemeenten, met de hieraan verbonden maatregelen, ten einde die Gemeenten van alle openbare ergernissen vrij te waren; en het doen verkiezen van personen, aan welke het bestuur en de behartiging der belangen dier Gemeenten was toevertrouwd. Alzoo geldt hier dus, hetgeen wij ons hierbij vooral hebben te herinneren, en waarvan de Christenen altoos behoorden uit te gaan: *en zij waren volhardende in de leere der Apostelen.* (*Hand.* II: 42.) Zij handelden daarom en leerden ook als Apostelen altoos, in den naam van den Heere JEZUS, hunnen hoogen zender, den Heer der Kerke. Men zie b. v. *Efez.* III: 10. *Heb.* III: 3. en verv. Gegrond is eindelijk ook de slotaanmerking van het eerste deel: dat de Apostelen aan de Christelijke Kerk op Aarde geenszins zulk *eenen uitwendigen vorm* hebben voorgeschreven, aan welken zij ten allen tijde en op alle plaatsen, gebonden is, blijkt zoowel uit het ontbreken van de noodige stellige aanwijzingen daaromtrent, als uit de door hen geopende uitzigten nopens de volmaking, in welke deze Kerk eerst

eerst langzaam moet toenemen? Hetgeen zich dan ook uit de omstandigheden gemakkelijk laat verklaren.

Overgegaan zijnde tot de behandeling van het *tweede* deel, heeft de Hoogleeraar, naar aanleiding van het tweede gedeelte der vraag, tot deze vier punten zich bepaald, te weten: — het uitwendig bestaan der Christelijke Kerk, — hare betrekking tot den staat, — de inrigting van hare openlijke eeredienst, en de stand en de pligten van die genen, aan wie de leiding daarvan is toevertrouwd.

Kist merkt, ter zake tredende, vooraf aan: de vraag, waarop het hier aankomt, is: wat mogen wij, op grond der leer van JEZUS en Zijne Apostelen, aangaande den uiterlijken vorm, of de openlijke en maatschappelijke inrigting, welke de Christelijke Kerk op Aarde, in het algemeen beschouwd, hebben kan of hebben moet, oordeelen en vaststellen?

De drie volgende grondstellingen leveren, naar zijn oordeel, een genoegzaam volledig antwoord op deze vraag op, 1.) de noodzakelijkheid van het bestaan der Christelijke Kerk op Aarde, als een uitwendig ligchaam van alle belijders van JEZUS op aarde, door dezelfde begrippen, dezelfde inrigtingen en hetzelfde bestuur, tot eene maatschappij ten naauwsten verbonden, mag uit de leer van JEZUS en Zijne Apostelen, noch regtsteeks, noch bij eenige wettige gevolgtrekking, afgeleid worden. 2.) De Christelijke Kerk op Aarde heeft aan eenen geregelden uitwendigen vorm, dat is,

aan maatschappelijke inrigtingen, door alle tijden heen, behoefte; en 3.) alle uitwendige vormen en maatschappelijke inrigtingen, onder welke de Christelijke Kerk op Aarde zich voordoet, moeten uit derzelver aard, aan gedurige afwisseling en verandering onderhevig blijven. Deze drie punten kortelijk ontwikkeld hebbende, wordt, in het IIde Hoofdstuk, de betrekking der Kerk tot den staat overwogen, en beredeneerd: 1.) er bestaat geene betrekking tusschen de afzonderlijke burgerlijke maatschappijen, en de algemeene Christelijke Kerk op Aarde. *Luk.* XVII; 20, 21. *Joan.* XVIII: 36, 37. zijn de voornaamste bewijsplaatsen, hiertoe aangewezen. —

2.) De vereeniging van Cristenen tot kerkelijke maatschappijen kan nimmer de burgerlijke betrekking of wegnemen of veranderen, in welke derzelver leden geplaatst zijn; en daarom op geenerlei wijze tot verzwakking strekken van der onderdanen verpligtingen jegens den staat. Teregt beroept zich KIST hierop vooral op *Matth.* XXII: 21. *Rom.* XIII: 1—7. 1 *Pet.* II: 13—17. 1 *Tim.* II: 1, 2. VI: 1, 2. 1 *Kor.* VII: 21. *Efez.* VI: 5. en andere plaatsen, vergeleken ook met 1 *Kor.* VI. 1—8.

3.) Aan den staat moet het regt worden toegekend, om, ten aanzien der Kerk, dat is, van die kerkelijke inrigtingen der Christenen, welke in denzelven aanwezig zijn, maatregelen te beramen en uit te voeren, die tot waarborg en ter handha-

having strekken kunnen van zijn burgerlijk bestaan en van zijne welvaart.

4.) De Christelijke Kerk op Aarde, of iedere kerkelijke maatschappij der belijders van JEZUS, is, bij de aankleving aan hare Godsdienstige belijdenis en bij de oefening van hare eeredienst, niet alleen van den staat onafhankelijk; maar deze is ook verpligt, hierin haar te ontzien en te beschermen.

Na dat kort en goed bevestigd te hebben, gaat KIST, in het derde Hoofdstuk, over tot de beschouwing der inrigting van de openlijke eerdienst en beredeneert bevestigend de volgende stellingen:

1.) Het Christendom kent geene vastgestelde, plegtstatige, uitwendige eerdienst.

2.) De Godsdienstige zamenkomsten der Christenen sluiten in geenen deele eene eigenlijk gezegde eerdienst in zich; zij zijn alleen uitwendig en noodzakelijk hulpmiddel ter bevordering van die geestelijke en redelijke eerdienst, welke het Evangelie van deszelfs belijders eigenlijk vordert.

3.) Behoudens het gezag, hetwelk aan het voorbeeld der Apostolische Gemeenten moet toegekend worden, is de inrigting van deze Godsdienstige zamenkomsten in de Christelijke Kerk van alle tijden en plaatsen weggelaten: zij zelve, d. i. elke van hare afdeelingen, kiest of regelt dien vorm, welken zij voor haren toestand en hare behoeften den geschiktsten rekent.

4.) Ofschoon elk lid eener Christelijk Gemeente, oorspronkelijk en uit den aard der zaak de be-

voegd-

voegdheid heeft, om naar de mate Zijner gaven, in de Godsdienstige zamenkomsten der Christenen, tot onderlinge leering en stichting mede te werken, mag echter, wij zouden er bijvoegen, en behoort ook, de leiding en het bestuur derzelve, bij uitsluiting, aan bijzondere daartoe bestemde personen zijn aanbevolen.

De ontwikkeling dezer laatste stelling leidde den Schrijver als van zelf tot het IVde en laatste Hoofdstuk van het tweede Deel, over de personen, aan welke de pligten en de Godsdienstige belangen der Christelijke Kerk op Aarde zijn aanbevolen; hetwelk aanvangt met een kort betoog, dat, namelijk het Herder- en Leeraarsambt op grond der leere van JEZUS en Zijne Apostelen, voor de Christelijke Kerk op Aarde noodzakelijk, en deze daarom geregtigd is, om, door bijzondere opleiding en roeping van sommigen harer leden, in deze hare behoefte te voorzien. Daarna worden de volgende drie stellingen beredeneerd:

1.) Zij die door de Gemeente in deze bediening worden gesteld, zijn in geenen deele aan te merken als eene orde, of als eenen van de overige leden der Gemeente onderscheidenen en afgezonderden stand van menschen.

2.) Zij zijn geene oppergezagvoerders over de Gemeente, maar hare dienaars (of voorgangers) en zij hebben als zoodanig, behalve op bezoldiging, vooral ook op hoogachting en liefde, om hunnes werks wille, aanspraak.

3.)

3.) De omvang der pligten, aan het Herder- en Leeraarsambt in de Christelijke Kerk verbonden, wordt bepaald door de bedoeling, met welke er eene Gemeente van CHRISTUS op aarde bestaat, en door de middelen, welke tot bereiking van deze bedoeling zijn aangewezen.

Dit een en andere wordt hier in den waren Protestantsch Christelijken geest beredeneerd, en het gevoelen dus bevestigd van die in de Kerk meer of min beroemde mannen, waaronder wij b. v. wijlen den onvergetelijken J. VAN VOORST niet in de laatste plaats zouden kunnen noemen. In den eersten opslag mogen hier wel eens paradoxen schijnen voor te komen, vooral voor hen die nog weinig over dit onderwerp hebben nagedacht, of aan eene andere leiding gewoon zijn; maar, wanneer men het eene met het andere vergelijkt, en het geheel overziet, zullen vele bedenkingen van zelve verdwijnen en men alle reden vinden, om ten minsten met het eigenlijke doel, met de groote hoofdzaak, zich te vereenigen, ten welken einde men niet vergete, de noten en aanteekeningen mede in aanmerking te nemen. 't Is zeer goed, dat het hier betoogde in onzen tijd eens zoo opzettelijk en voor iedereen verstaanbaar is voorgesteld, naardien het voor den opmerkzamen beschouwer niet onopgemerkt kan blijven, welke pogingen worden aangewend, en wel onder verschillende gedaanten en op onderscheidene manieren, vooral ook door twist en tweedragt te zaaijen, om het faalbaar mensche-

lijk

lijk gezag in de Godsdienst van JEZUS te doen gelden en het Christelijk geloof aan banden te leggen, welke het Evangelie niet alleen wraakt, maar die ook leiden, om hetzelve geheel te verduisteren en den zegen zelven in den vloek, het licht in duisternis en den vrede in rampzaligen twist te verkeeren, ten uitersten schadelijk zelfs voor- en strijdig met de beste inrigtingen voor de burgerlijke regering, en alzoo ook met het heil der maatschappij. Men kan voorzeker nimmer te veel onder het oog en voor de aandacht houden, dat het rijk van den Koning der Koningen, den eenigen Zaligmaker van zondaren, een *geestelijk*, *zedelijk* koningrijk is, verre verheven ook boven het hoogste denkbeeld, dat men zich van een aardsch koningrijk kan voorstellen.

Ons verpligt achtende iets ter proeve over te nemen, is onze keus gevallen op het volgende: Over de Godsdienstige zamenkomsten der Christenen.

»Er is dan een groot verschil, in aard en strekking, tusschen deze zamenkomsten der Christenen, en eene eigenlijk gezegde uitwendige eerdienst. Aan geen' tijd of plaats verbonden, hadden zij ook geene bepaalde inrigting. Zij waren dan ook niet zoo zeer *doel*, als wel *middel*. Zij waren niet Gode ten gevalle, maar ten gevalle der eigene behoefte, die men gevoelde, om, in gemeenschap met elkander, het aandenken aan God en den Verlosser, geloof, liefde, dankbaarheid en eenen heiligen zin op te wekken en te verlevendigen. En

door

door dezelve zocht men dus veeleer zich tot de ware en alleen welbehagelijke dienst van God op te leiden en te bekwamen, dan dat men zoude gewaand hebben, dat deze Godsdienst zelve daarin met de daad gelegen ware."

» In zulk een daglicht vertoonen zich de eerste oorsprong, de eigenlijke aard, en de groote bedoeling van de Godsdienstige zamenkomsten der Christenen, in alles, wat ons, door de berigten der Apostelen, aangaande dezelven vermeld wordt. Alleen dan ook, wanneer wij van dit standpunt, bij derzelver beschouwing, uitgaan, kan het ons geene verwondering baren, aan de eene zijde, dat de Apostelen aangaande dezelve zoo weinig stelligs, of met Apostolisch gezag, hebben verordend; maar ook aan den anderen kant, dat, desniettegenstaande, de invoering der zamenkomsten, bij de eerste belijders van JEZUS, onder het oog en de goedkeuring der Apostelen, plaats greep, en dat derzelver voortdurend bestaan aldus, op Apostolisch gezag, tot alle volgende tijden der Christelijke Kerk op aarde is overgegaan. — Want, wanneer het doel van JEZUS of zijne Apostelen geweest ware, om deze Godsdienstige zamenkomsten, voor de belijders van het Christendom, als eene nieuwe uitwendige eerdienst te vestigen, dan gewis mogen wij verwachten, dat hunne stellige voorschriften ons bepaald den weg zouden hebben aangewezen, dien wij ook hier hadden in te slaan. Nu integendeel, daar het Christendom bestemd is, om den mensch, met

daar-

daarlating van uitwendige plegtigheden, tot eene betere, geestelijke, Gode en den mensch betamende, eerdienst op te leiden; nu danken wij onzen Goddelijken meester, dat de Christelijke Kerk op aarde, in hare Godsdienstige zamenkomsten, eene instelling bezit, welke geheel voor hare behoeften berekend is. Nu erkennen wij, in deze Christelijke bijeenkomsten, het voor ons, zinnelijke menschen, geschikte en hoogst noodige hulpmiddel, tot opscherping der liefde en der goede werken, en ter onzer bekwaming voor die redelijke en geestelijke dienst van God, tot welke wij door onze belijdenis geroepen worden. En in de toezegging van onzen Heer, dat, waar twee of drie vergaderd zijn in Zijnen naam, Hij daar ook tegenwoordig is, hebben wij de blijde verzekering, aangaande het nut en den zegen, welke uit deze Christelijke instelling, voor de Christelijke Kerk in het gemeen, en voor iederen Christen in het bijzonder, steeds kunnen voortvloeijen."

»Wil men dus deze Godsdienstige bijeenkomsten met den naam van *openlijke eerdienst der Christenen* bestempelen; wij hebben daar, in zoo verre, niets tegen, als verheffing des harten tot God en tot den Verlosser altijd derzelver bedoeling blijven moet, en zij ook, behoorlijk ingerigt, eene dadelijke, geestelijke Godsverheerlijking in zich sluiten; evenzeer als iedere gezindheid en handeling, welke uit liefde tot God voortvloeit, den naam van Godsvereering mag dragen. Naar de *eigenlijke* eer-

eerdienst der Christenen, of die verheerlijking van het Opperwezen, waartoe wij als belijders van het Evangelie geroepen zijn, is zeer zeker in deze Godsdienstige vereenigingen niet gelegen. Wij mogen dezelve niet anders beschouwen, dan als een uitwendig, hoewel hoogstnoodzakelijk, middel, hetwelk, in vereeniging met zoo vele andere hulpmiddelen, die de liefde Gods ons schonk, ons tot de dienst van God in geest en in waarheid moet opleiden. Immers, dat deze voorstelling uit de leer der Apostelen en uit den geheelen geest van het Evangelie natuurlijk voortvloeit, meenen wij, door de ontwikkeling der beide, uit de leer van JEZUS en de Apostelen, reeds afgeleide waarheden, genoegzaam te hebben aangewezen.

» Wij behoeven ook niet te vreezen, dat de Godsdienstige zamenkomsten der Christenen, uit dit oogpunt beschouwd, iets van derzelver waarde of hoog belang zouden verliezen. Zoowel het pligtmatige om dezelve bij te wonen, als de gewigtige invloed en de gevolgen, die zij kunnen aanbrengen, blijven ongeschonden. En het kan dan ook niet anders, of daar, waar het besef der verpligting, om God en den Verlosser in geest en waarheid te verheerlijken, met het nederige gevoel van behoefte aan zulke middelen, die ons daarin het best kunnen aanvuren en voorthelpen, vereenigd is, — zal men ook het krachtigst zich gedrongen gevoelen, om de onderlinge bijeenkomsten niet te verwaarloozen." (*Het Vervolg in de volgende maand.*)

GELOOFS-ROEM. De leer der Regtvaardiging door geloof in JEZUS, *beschouwd, in het licht van Gods woord, als de Hoofdwaarheid des Evangeliums; den grondslag der Protestantsche Kerk in het Algemeen, en der Hervormd Gereformeerde in het bijzonder; benevens het allernaauwst verband van deze Hoofdwaarheid, met de overige Leerstukken, in onze oorspronkelijke Geloofsbelijdenis, uit het Evangelie aangenomen en beleden. Eerste Stuk. Door* R. ENGELS, *Predikant te* Nieuwolda. *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1833. *III en* 104 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.00.

De Eerwaardige reeds bejaarde Predikant van *Nieuwolda*, zoekt, zegt hij, het midden te houden tusschen de *Ultra's*. Reeds te voren hebben wij hem leeren kennen als iemand, die, regt christelijk ingenomen met de waarheid, die in CHRISTUS JEZUS is, zich zeer beijvert, om zijne christelijke land- en geloofsgenooten vooral te versterken in hunne christelijke overtuiging, de wankelenden te schragen en anderen te waarschuwen, om zich niet door de zucht naar nieuwigheden te laten vervoeren.

Hij stelt zijne bijzondere gevoelens, niet alleen met vrijmoedigheid voor, maar ook zoodanig, dat men duidelijk gevoelt, dat men, naar zijne wijze van zien, niet anders denken mag. Hoezeer wij

het

het eerste, vooral om zijne jaren, goedkeuren; moeten wij echter aan den anderen kant ook verklaren, dat hij al te veel van zijne lezeren vordert en te zeer blijkt over te hellen, om gezag te geven aan menschelijke bepalingen en verklaringen, ten aanzien van punten, waaromtrent geen menschelijk gezag in aanmerking komen mag. Hij behoude zijne vrijheid, maar late die toch ook aan anderen, van welke hij immers behoort te gelooven, dat zij zoowel mannen van geweten en kunde (anderen kunnen toch hier niet in aanmerking komen) zijn, als hij zelf. 't Geen wij met regt in anderen veroordeelen, daaraan moeten wij ons toch zelve niet schuldig maken. Wij hebben, wanneer wij in den christelijken geest verlangen te blijven, de waarheid in liefde te betrachten, en moeten onze bijzondere gevoelens en wijzigingen dan ook niet aan anderen zoeken op te dringen; dit is zoo min christelijk, als wellevend.

Hij wil deze zijne verhandeling aangemerkt hebben, als geschreven ter nadere staving van zijne gevoelens in zijne vorige stukjes voorgedragen (*Ontboezeming* en *Waarheid en Geloof*) als gegrond op het Evangelie en overeenkomstig met onze schoone kerkleer.

In het eerste Hoofdstuk zoekt hij het ware begrip van *regtvaardiging*, en de wijze waarop, naar de Evangelieleer aan te wijzen; in het tweede te doen blijken, dat deze leer wel degelijk moet gehouden worden voor den grondslag der Protestant-

sche Kerk in het algemeen en der Hervormde in 't bijzonder; en in het derde, opmerkzaam te maken op haar naauw verband met den overigen inhoud des Evangeliums, zoo als deze door de Hervormde Kerk aangenomen is.

Het hoofddenkbeeld, dat de zin der woorden *regtvaardigen* (werkwoord) en *regtvaardiging* in het N. T. uitdrukt, hetgeen wij zouden kunnen zeggen: *God merkt den zondaar aan als regtvaardig en behandelt hem als ware hij regtvaardig, als had hij nimmer gezondigd en dus geen schuld*, verdient aangenomen te worden, als geschikt om ons b. v. *Rom.* V: I. en *Hand.* XIII: 31, 39, goed te doen verstaan en begrijpelijk te maken, dat de vergeving van zonden doorgaans voorkomt, als de hoofdzaak daarvan uit te maken, en dus ons het groote van die weldaad Gods in hare geheele uitgestrektheid doet kennen en bewonderen. Maar dit is al zoo dikwerf geleerd en betoogd, dat eene opzettelijke aanwijzing als die, welke hier voorkomt, ons niet zeer noodzakelijk toeschijnt; ten minsten niet als iets nieuws, en dat geheel, ja zelfs doorgaans uit het oog zoude worden verloren. Wij verwijzen, onder andere, naar de ook gedrukte lessen onzer vermaardste Hoogleeraars, over dit punt. Het is ons dan ook voorgekomen, dat de Eerw. Schrijver in deze wel eenigzins tegen eene schim schijnt te strijden, of een weinig angstvallig althans te veel wil bepalen, ja soms ook tot logomachie vervalt, en al te stelselmatig redeneert,

d. i.

d. i. naar ons oordeel, te weinig naar de wijze der Apostelen, die met den geest van CHRISTUS geheel doortrokken waren. 't Is waar, hij spreekt soms van eene *geestelijke uitlegging* van Gods woord, om te bewijzen dat men, dat zelfs de beste uitleggers in onzen tijd in deze zich hebben laten verleiden tot verkeerde verklaringen, als daarmede, hoe schijnbaar goed ook anders, niet strokende; maar wij zouden den waardigen man wel willen aanraden, om eens nader te bedenken, wat hij hierdoor daar eigenlijk verstaan wil hebben, en of hij niet alzoo zelf de deur wijd open zet voor allerlei ongerijmde opvattingen, in den smaak van dezulken, die hier en daar thans weder hoogmoedig het hoofd opsteken en de Gemeenten zoeken te verontrusten en te benadeelen, met welke hij evenwel zeker niet gaarne gerangschikt zoude willen worden.

Hij heeft, eenmaal met schrijven bezig, waarlijk hier te veel omgehaald en zich in zijnen ijver te zeer laten vervoeren tot het spreken over allerlei bijzonderheden, welke men hier wel zeker niet zoude verwacht hebben, en tot het veroordeelen ook van met zijn gevoelen niet in alles overeenkomende stellingen, opvattingen en bedoelingen zelfs. Wij gelooven, dat ENGELS het zeer hartelijk meent, ook wanneer hij zich van eenige uitroepen bediende, als deze: *God beware ons voor zulk eene uitlegkunst!* waardoor ons onze eenige troost in leven en in sterven, dat wij niet ons zelfs, maar JEZUS CHRISTUS eigen

 zijn,

zijn, wreedaardig ontnomen wordt! Maar is daartoe door Leeraren en Gemeenten aanleiding gegeven; is deze de wijze, om te stichten, of kan dezelve niet veeleer (zeker hopen wij tegen de bedoeling van den grijsaard) den weg tot liefdelooze verdenkingen banen, waartoe eene onkundige menigte zoo ligt zich laat verleiden. Men zij toch opregt en bedachtzaam tevens, vooral ook in openbare geschriften, om niet meer af te breken dan op te bouwen! Men vordere toch ook niet van allen, dat zij met ons geheel en in alle bijzonderheden instemmen. Niet eene en geheel dezelfde is of kan ook zijn, de overtuiging van allen in elke bijzonderheid, hoezeer men ook in de hoofdzaak volkomen overeenstemt. Het komt ook hier, gelooven wij, te pas, zich te herinneren, de wijze opmerking van onzen dierbaren Heiland, gegeven tot onderrigt van Zijne discipelen: *Wie niet tegen ons is, is voor ons*, *Luk.* IX: 50. Men sla ook een blik op de geschiedenis, en men behoeft geen groot wijsgeer te zijn, om ten deze de waarheid te kennen; en de zachte en milde geest van het heerlijk Evangelie worde toch door geen dwaas ijveraar meer uit het oog verloren! Het wordt anders zoo ligt ijver zonder verstand.

Wat betreft de uitdrukking van zekeren Hervormer, voor wien wij ook wel openlijk getoond hebben anders hooge achting te koesteren, *quoad justificationem, nec est mere passiva fides*, hier ook aangehaald; wij kunnen dezelve niet volkomen toestem-

stem-

stemmen, maar gelooven liever onzen eerbied te moeten betoonen voor het in deze meer veel afdoende antwoord van onzen Heer en Zaligmaker, eens gegeven op de vraag: *Wat moeten wij doen opdat wij de werken Gods werken?* Namelijk: *dit is het werk Gods* ('t welk gij doen moet, waarop God gesteld is, dat hij van den zondigen mensch vordert) *dat gij geloovet in Hem, dien Hij gezonden heeft. Joan.* VI: 29. Dat is nu toch zeker wat anders, dan het geloof als geheel lijdelijk aan te merken. Deze laatste is eene menschelijke, maar de eerste eene Goddelijke leer, waarvan men om lief noch leed behoort af te wijken.

Het is ons trouwens in geheel dit stukje voorgekomen, dat ENGELS wat al te veel hecht op en toekent aan menschelijk gezag en menschelijke bepalingen, al te zeer voor eenigen en te zeer tegen anderen ingenomen is; zeker vindt althans het formuliergeloof eenen defensor acerrimus in hem, en wij misgunnen hem geenszins de rust, welke hij hierbij blijkt te ervaren, volgens zijne eigene verzekering. Ook zijn wij niet zeer bedacht voor de gevolgen van het klagen over onze geestelooze tijden en het onbarmhartig oordeel, hier ook geveld, over zulken, die meenen alle reden te hebben, ja zelfs verpligt te zijn, om, hoezeer met hooge achting vervuld voor de edele mannen van de XVIde Eeuw, en het verdienstelijke van hunnen arbeid zeer hoog roemende, met dankbaarheid aan den Allerhoogsten, de belangrijke vorderingen erkennen, welke na hen in de ge-

legkunde der H. Schriften gemaakt zijn, en de verstandige en inderdaad regt christelijk aangwende pogingen te waarderen, om de zuivere leer van JEZUS en de Apostelen in hare eenvoudige schoonheid, dierbaarheid en troostvolle kracht te doen kennen en te beminnen, zonder zich daarin door schuinsche beoordeelingen, liefdeloooze verkettering, smaadredenen en bedreigingen te laten verhinderen, daar zij stout zijn in hunne overtuiging en in het daaruit voortvloeijend en daarmede voortgaand vertrouwen, dat Hij, die alles, en alleen naar waarheid, beoordeelt, eens Zijne hooge goedkeuring hun schenken, en rijke vruchten zal doen inzamelen, indien zij volharden tot den einde toe.

Met alle erkentenis van het goede, dat hier gevonden wordt, moeten wij ten slotte echter verklaren, dat er onzes achtens geene behoefte onder ons is aan zoodanig geschrijf, — dat de geheele manier van behandelen veel te omslagtig en de toon ook soms te hoog en beslissend is; zoodat wij wenschen, dat de Eerw. ENGELS niet zal voortgaan, met zich op deze wijze noodeloos te vermoeijen, en dat deze zijne verhandeling niet meer schadelijk, dan voordeelig voor de heilige zaak werken zal.

TROOST voor Ouders, bij den vroegen dood hunner kinderen, of Leerrede over II Sam. XII: 23*b*. *Door* G. TER WEEME, *Predikant te* Zaandam. *Te* Zaandam, *bij* J. Groot & Comp., 1834.

1834. 32 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

STILLE onderwerping aan God, of Leerrede over Psalm XXXIX: 10. *Door* G. TER WEEME, *Predikant te* Zaandam. *Te* Zaandam, *bij* J. Groot & Comp., 1835. 30 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

OPWEKKING aan de Hervormde Gemeente te Zaandam, *westzijde, tot eene regte feestviering van hare vernieuwde Kerk, in eene Leerrede naar aanleiding van* Joh. X: 22*a. Door* G. TER WEEME, *Predikant te* Zaandam. *Te* Zaandam, *bij* J. Groot & Comp., 1835. 40 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

Alle drie deze Leerredenen getuigen van de goede christelijke denkwijze des Eerw. TER WEEME en van zijnen ijver, om van de smartelijke zoowel, als aangename gelegenheden een gepast gebruik te maken, ook in het openbaar, tot eigene bemoediging en tot stichting der Gemeente, mede aan zijne zorg toevertrouwd. Zeker zullen velen in de Gemeente daaronder met aandoening verkeerd hebben, en wij wenschen met zijn Eerw., dat de uitgave het nuttig oogmerk zal bevorderen. Zijne Gemeente verheuge zich met zijn Eerw. over het behoud en de voorspoedige opgroeijing en ontwikkeling van de hem overgeblevene lievelingen!

Openlijke HULDE aan mijne 's Gravenhaagsche Gemeente. In twee Leerredenen, en eene plegtige toespraak, (de laatste gehouden in het Weeshuis der Gemeente, toen aldaar, den 2 Mei 1834, *het eerste Eeuwfeest der stichting huisselijk gevierd werd.) Door* R. G. F. REUDLER, *Predikant en tweeden Secretaris der Evangelisch-Luthersche Sijnodale Commissie. Te* 's Gravenhage, *bij* de Erven Doorman, 1835. 72 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 70 *Cents.*

Ook de eerste van deze twee Leerredenen is eene gelegenheidsrede, door den Eerw. REUDLER gehouden, op den 14den December 1834 ter aanbeveling van de winter collecte voor de armen der Gemeente; en de tweede te *Amsterdam* 1833 en te *'s Gravenhage* in 1834, uitgesproken, is daarbij gevoegd, opdat de uitgave van beide, mede zijne nieuwe Gemeente, ten blijke zoude verstrekken van zijne erkentelijke gevoelens voor de aangename belangstelling hem bewezen, toen hij door eene gevaarlijke krankheid was aangetast.

Bepaald aan den tekst, (*Matth.* XI: 2—15.) heeft hij naar de gelegenheid het eene punt ter behandeling gekozen, dat hem ter bewerking van zijn doel het best dienen kon, te weten: *den armen wordt het Evangelie verkondigd.* Hij heeft namelijk daaruit aanleiding genomen, om I.) den Verlosser te schetsen als den vriend en weldoener der ar-

armen onder zijn volk; en 2.) om de verpligting te overwegen, waartoe deze beschouwing behoort op te leiden. Men gevoelt het onder de lezing, dat het den Leeraar moeijelijk viel, om uit den tekst, ter bereiking van het bijzonder oogmerk, doelmatig te spreken.

De tekst van de tweede Leerrede, is *Ps.* XXIII. Na iets gezegd te hebben van de gelegenheid en den inhoud des lieds, bepaalt BEUDLER de aandacht 1.) bij de beschouwing van God als Herder, 2.) bij de waarneming des Dichters, dat God als zoodanig aan een iegelijk zijn bescheiden deel aan aardschen voorspoed en tijdelijken zegen verschaft; 3.) bij de opmerking, dat de Heer in elke omstandigheid onzes levens, in zijn heilig woord, ons overvloedig voedsel biedt voor onzen geest; 4.) bij de gedachte, dat de Allerhoogste, in ramp en druk, elk een de trouwste vaderlijke hulpe biedt; 5.) bij de overtuiging, dat de hoogste Herder ook dan ons weet te beschermen, wanneer haat en nijd van kwaadwilligen ons onheil en verderf pogen te brouwen; en 6.) bij het geloof als eens de wereld voor ons verdwijnt met al hare heerlijkheid, zal de Heer ons overbrengen tot Zijn eeuwig rijk van genade en zaligheid. Zeer kort moest dit alles in ééne Leerrede behandeld en toegepast worden, maar BEUDLER heeft zich bevlijtigd, om elke bijzonderheid, uit den tekst afgeleid, zoo nuttig mogelijk te maken.

Achteraan heeft de Eerw. BEUDLER nog laten druk-

drukken zijne plegtige toespraak, gehouden bij de op den titel gemelde gelegenheid. Zij is zeker niet de minst doelmatige van de drie hier geleverde stichtelijke redevoeringen, en naar ons oordeel ook het gelukkigste uitgevallen. Wij lazen dezelve met veel genoegen, en hopen, dat de zorge voor wezen en weduwen, en in het algemeen voor de armen, steeds blijven zal een der kenmerkende eigenschappen der Nederlanders, en dat alzoo ook de *weldadige* invloed van het gezegend Christendom in het werk der liefde zich onder ons bij voortduring zal openbaren.

Tweetal LEERREDENEN *over de hoop des wederziens na den dood, door* M. A. JENTINK, *Predikant te* Harlingen. *Te* Harlingen, *bij* M. van der Plaats, 1835. 42 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

Dezelfde treurige omstandigheid, als die waarin de Eerw. TER WEEME gedompeld werd, gaf den Eerw. JENTINK aanleiding, om denzelfden tekst te behandelen en ook met hetzelfde doel zijne Leerrede uit te geven; terwijl JENTINK er nog eene, andere over den heerlijken tekst, 1 *Thess.* IV: 17*b*, 18, ten vervolge van het in de eerste Leerrede aangevangen onderwerp, bijvoegde. Hij heeft er zich bijzonder op toegelegd in beide, om de leere der waarheid aangaande eene blijde toekomst voor de ge-

geloovigen aan hare vertroostende zijde in een' duidelijken stijl, eenvoudig kort en hartelijk, voor te stellen, maar dat ook met betamelijken, ernst en getrouwheid gedaan. Hij heeft gesproken uit het hart tot het hart. Ook deze zijne christelijke poging, als Leeraar van het Evangelie der zaligheid, worde met het gewenschte gevolg bekroond.

VERBORGENHEDEN der Heilige Schrift, met betrekking tot 's menschen val en het toekomstig lot der volken, naar de Christelijke Wijsbegeerte, door H. HENTZEPETER. *Te* Rotterdam, *bij* T. J. Wijnhoven-Hendriksen. 36 *Blaaz. In gr.* 8vo. *De prijs is* 40 *Cents.*

Wij willen geenszins het goede oogmerk van HENTZEPETER betwijfelen, noch ook dat van den Landgenoot, die dit stukje overbragt; maar twijfelen er zeer aan, dat de hier ingeslagen weg de geschiktste zijn zou, om het goede oogmerk te bereiken. Gaarne laten wij 's mans bijzondere denkwijze en uitlegkunde in zijne waarde, maar gevoelen ons echter verpligt, om te betuigen, dat men veel meer nut zal trekken uit de lezing der H. Schriften zelve, dan uit zulke gesprekken, welke ons hier geleverd worden en waarop zoo veel valt aan te merken.

GE-

GESPREK over den voornamen inhoud der Openbaring van JOANNES, *vooral in betrekking tot de gebeurtenissen van onzen leeftijd. Te* Kampen, *bij* K. van Hulst, 1835. 24 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* 25 *Cents.*

Deze zamenspraak is als een voorlooper aan te merken, van een doorloopend en ophelderend overzigt van het hier slechts aangeroerd geheele doel der Openbaring, dat de Schrijver, als de vrucht van een veeljarig onderzoek, voornemens is in het licht te geven. Welligt zal menigeen nieuwsgierig gemaakt door dezen inhoud, naar de uitgave verlangen; wanneer men hetzelve ons ter beoordeeling zal zenden, beloven wij den lezer den inhoud er van mede te deelen, en er onze gedachten over te zeggen. De Schrijver blijkt hier den val van *Rome* met de geheele Priesterheerschappij, op grond van het laatste Bijbelboek met zekerheid en wel spoedig te verwachten, terwijl naar zijn oordeel, ook de gebeurtenissen van onzen tijd zich daartoe bijzonder schikken. Meer oordeelen wij nu nog niet te moeten zeggen, daar wij op het beloofde volledige stuk, hier toegezegd, willen wachten.

GE-

GEDICHTEN van C. G. WITHUYS. *Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1833. *X en* 204 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3,60.

Na van onderscheidene kanten meermalen aangezocht te zijn, treedt de Heer WITHUYS eindelijk, met deze verzameling zijner dichtproeven hier op.

In de keuze der hier geleverde stukken heeft hij naar de wenschen van sommigen zijner stadgenooten zich geschikt, en, op verzoek van eenige vaderlandlievende mannen, is het burgerlijk tafereel: *Adelheide en Maria* hier mede geplaatst, schoon het anders bestemd was, om het lot van andere onuitgegevene vaderlandsche stukjes te volgen.

Door eene dichterlijke vinding, stelt men zich in het eerste hier voorkomend dichtstuk, *Washington* getiteld, den grooten Amerikaan in den Hemel voor, eene eer, welke hij veel hooger achtte, dan kroon en purper hier te dragen. Welligt zal menigeen den Dichter in zijne overtuiging toeroepen: dat de verheffing te hoog gestemd is. *De Watervrees* is eene bevallige surprise, welke de jeugd zeker met genoegen lezen zal. *De Ontschuldiging* is een zacht, zoetvloeijend en liefdeademend kompliment aan de schoone sekse, waarvoor zij den Dichter wel bedanken mag. Wij zouden niet gaarne *Adelheide en Maria* hier gemist hebben. *De Winter*, onder het aangenaam beeld van eenen hebzuchtigen nijdigaard voorgesteld,

voldeed ons minder, hier had ten minste wel een tegenhanger bij gevoegd, getiteld: b. v. God verheerlijkt in den winter, of de genoegens en de voordeelen van den winter geschetst. *De Tijd* heeft wel wat van het paradoxe. *De Slaapzang* beviel den Heer C. TEN BRINK zoo uitstekend, dat hij er eene Hoogduitsche vertaling van gaf, in de Aanteekeningen ook medegedeeld. Door den zanger, (aan wien hier eene zang gewijd is) is des Dichters hooggeachtte vriend, H. H. KLIJN bedoeld. Men gevoelt, hoezeer het verlangen van WITHUYS door het Dichtstuk van zijnen vriend is opgewekt geworden, om zelfs ook nog de natuurlijke schoonheden van *Zwitserland* eens te aanschouwen. *Lief Lijsje* is waarlijk regt lief, en zal ook haar bekooren, die niet in alles met de beminnelijke LIJSJE overeenstemmen. *Floris aan Erdwin* is een regt Ironisch Dichtstuk, dat wegens inhoud en versmaat zich aanprijst.

Men moet stedeling wezen, om het natuurlijke en gepaste geheel te gevoelen, van de wijze waarop WITHUYS, bij de sluiting van de winteravond werkzaamheden der Hollandsche Maatschappij afd. *Amsterdam*, gezongen heeft.

De regt hartelijke stukjes, *Vadervreugd* en *Vaderklagt*, behelzen de taal eenes verheugden en diepbedroefden vaders, terwijl het laatste tevens als een gedenkteeken kan worden aangemerkt van des Dichters oudste zoontje, dat, hoeveel ook belovende, aan het onderlijke hart echter op het onverwachtst ontrukt werd. Een paar van in dit treffend geval,

hem

hem door den vriend als tot troost toegezondene dichtregelen, verdienden wel uit erkentenis geplaatst te worden in de Aanteekeningen. Bij al het roerende van de *Verlatene*, heeft ons het doel in de twee laatste coupletten doen wenschen, dat WITHUYS het had teruggehouden. Wij zouden hem veel liever over het nut der tegenspoeden hooren zingen, of diehterlijk doen gevoelen, dat de ware christen nooit verlaten is.

Tot beter verstand, leze men vooral vooraf de Aanteekening op den inhoud van den *Val van Sigeth*, hier, in vloeijende verzen, levendig en met de noodige dichterlijke vrijheden geschetst. Personen, omstandigheden, gebruiken, voorvallen en verschillende zeden en manieren zijn naar het leven als het ware en met eene vruchtbare verbeeldingskracht geschetst. Vooral heeft WITHUYS zich bevlijtigd, om *Serini* en *Soliman* goed op den voorgrond te plaatsen, en in hunne zeer verschillende karakters en bedoelingen uit te doen komen. Die tegenstelling is soms fraai hier ontwikkeld en treffend geteekend, en niets verzuimd om de aandacht levendig te houden. Schoon is ook onder anderen, en wel volgehouden de vergelijking, waarmede de Vijfde Zang gepastelijk aanvangt. Men oordeele:

Een kleine valk ontmoet somwijlen
 Den aadlaar, in het hoogst der lucht.
 Wie zal, in zijn verheven vlugt,

Dien vorst der vooglen tegenijlen? —
Hem, die, met opgeheven' kop,
Zich neêrzet op een' Alpentop,
En de oogen, die van troischheid stralen,
Beheerschende op den hemel rigt,
Of met verachting af laat dwalen
Naar de aard', die aan zijn voeten ligt? —
Van ver ziet hij den vijand komen,
Die hem te nadren durft bestaan,
En vaart, door golvende etherstroomen,
Verwoed op 't klein gevogelte aan;
Maar pijlsnel op- en afgeschoten,
Stort zich de valk hem op den nek,
En drijft hem zijn' gescherpten bek
In de oogen, vruchtloos digtgesloten.
Geblind is nu der vooglen vorst;
Vergeefs de wraakzucht in zijn borst,
Die dorst, om 's vijands bloed te drinken;
Hij krimpt van smart; zijn vlerken zinken;
Hij tuimelt uit der wolken schoot,
Gedoemd, om licht en roem te derven;
En hij, die glorierijk moest sterven,
Vindt zelfs geen deernis bij zijn' dood:
Want al 't gepluimd' houdt feestgetij,
Als 't woud is van een' dwingland vrij.

Toegepast op en bevestigd door de volgende regels:

Vrij waren thans de Duitsche wouden

Van

Van Soliman. Een kleine wal
Had zijne krijgsmagt opgehouden,
Serini's deugd bragt hem ten val.

Geheel dit schoone stuk is blijkbaar *con amore* bewerkt, vooral blinkt dit door in de steeds klimmende belangstelling, welke in het gemoed voor den edelen held SERINI wordt opgewekt.

Langer kunnen wij bij dit Dichterlijk werk nu niet vertoeven. Het weinige, dat wij mededeelden, zal, daar het den inhoud kortelijk doet kennen, genoegzaam zijn, naar wij vertrouwen, om te doen zien, dat wij alle reden vinden, om den Heer WITHUYS aan te moedigen, ten einde ons verder te onthalen, op de rijpe vruchten van zijn dichterlijk vermogen. Met genoegen vernamen wij hier, dat WITHUYS nu ook het rijm van ij op ei afkeurt; van andere kleinigheden zwijgen wij. Wij verlangen naar het tweede Deel, en vleijen ons daarin ook wel eens een Godsdienstig onderwerp bezongen te zullen vinden, in den reinen geest van het gezegend Evangelie.

De VERDIENSTEN onzer Voorouders in het vak der Diplomatie vlugtig geschetst; door Mr. G. W. VREEDE, *Advocaat te* Gorinchem.

» Assertis legibus: emendatis sacris: adjutis, defensis, conciliatis, Regibus: vindicata Marium libertate: Pace egregia virtute armorum parta: Stabilita Orbis Europaei quiete."

Gedenkpenning, na het Drievoudig Verbond geslagen.

Te Gorinchem, *bij* J. Noorduyn, 1835. 64 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 80 *Cents.*

De Heer VREEDE had niet ten oogmerk zoo zeer, om iets nieuws te leveren, als wel om eene nuttige herinnering te geven, in den vorm van een aaneengeschakeld verhaal, van hetgeen de titel vermeldt.

Ofschoon erkennende, dat er eene verkeerde staatkunde is, welke groote onheilen sticht, en dezen naam waarlijk niet verdient, gelooft de Schrijver evenwel, dat er eene ware bestaat, die, tot heil der menschheid arbeidende, een zeker evenwigt handhaaft, de rust der volken bevestigt en de dreigende oorlogsvlam uitbluscht.

Beter zou de Heer VREEDE gehandeld hebben, met meer opzettelijk eerst eene bepaling te geven, van hetgeen hij door diplomatie wilde verstaan hebben, daarna dezelve in hare eigenschappen en wer-

king

king nader te doen kennen, vooral in eenige der voornaamste bijzonderheden, om daarop eindelijk, *'s Lands* geschiedboeken kortelijk doorwandelende, aan te toonen, dat onze voorouders in deze niet alleen niet onkundig gebleven zijn, maar met er daad ook soms hebben uitgemunt.

Om de verdiensten onzer voorouderen in dit vak aan te wijzen, heeft VREEDE eerst deze *diplomatie* beschouwd in de *opkomst* en *aanwas* van den staat, vervolgens in het luisterrijk tijdvak van het bestuur van JOHAN DE WITT, en van WILLEM III, als scheidslieden van *Europa*, en eindelijk in het lang verborgen, doch *toenemend verval* van het Gemeenebest.

Men moet op het oog houden, dat VREEDE slechts kortelijk het een en andere konde aanstippen, en men zal voorzeker met zijnen arbeid tevreden zijn.

Het hier aangevoerde levert aangename bewijzen op, van des stellers bekendheid met de geschiedenis en van zijne zucht voor het Vaderland. Zijne achteraan gevoegde Aanteekeningen zijn niet overtollig. Met genoegen lezen wij dit slot.

» Wij hebben gezien, hoeveel onze Diplomaten ter uitbreiding van den Nederlandschen roem hebben bijgedragen. Doch, hetgeen, in het oog van elk braaf Man, dien roem eene dubbele waarde bijzet, is de gegronde aanmerking, waarmede ik deze verhandeling zal besluiten, dat, terwijl *elders* meermalen van de *Diplomatie* het snoodst misbruik is gemaakt, de Nederlandsche Diplomaten, daarente-

tegen, er zich *meestal* eene eer in stelden, de *goede trouw* tot rigtsnoer hunner handelingen te nemen. Zij veredelden een vak, hetwelk zoo dikwerf was ontheiligd, en bewezen, dat behendigheid en geslepenheid met de naauwgezetste braafheid en eerlijkheid gepaard kunnen gaan."

Hoewel wij deze stof niet bijzonder geschikt kunnen noemen, ter behandeling voor de Maatschappij tot nut van 't Algemeen, wenschen wij echter, dat deze uitgave den lust tot onderzoek verder opwekken en mede aanleiding geven zal, ter bevordering van de eer en den bloei van het lieve Vaderland, door de regte beoefening der Diplomatie, in onzen tijd zoo noodzakelijk.

EWALD en AUGUSTA.

Blijd en treurig wedervaren,
Zwelgt het snel verloop der jaren,
In hetzelfde vratig graf.
Alles sleept het meê ten grond;
Alles heeft een laatste stond;
Alles valt als bloesems af.

W. BILDERDIJK.

Het Hoogduitsch van L. ROSEN *vrij gevolgd. Te* Tiel, *bij* C. Campagne, 1835. 222 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.00.

Dit boekdeel mag met regt het *Wonderbüchleines Schwermüthigen* heeten. Wij kunnen niet zeggen, dat deze Roman ons zeer bevallen is. Mogelijk heeft, aan dit ongunstig oordeel, ook wel on-

onze afkeer van zwaarmoedigheid een aanmerkelijk deel. Evenwel kunnen wij toch niet ontkennen, dat het overdrevene ons meer dan eens gehinderd heeft. Ewald is hier zeker al een zeer vreemd jong mensch, men beklaagt in zijne verbeelding hem hier van ganscher harte, en zou veel liever gezien hebben, dat zijne tweede schoone, Augusta, waarop hij zoo zeer verliefd was, hem omhelsd had en met hem gelukkig gehuwd ware geworden. Doch het blijkt beter in het plan van den Schrijver geweest te zijn, dat zij hem aan eene doodelijke wonde, met een hart als overstelpt van droefheid, ziet sterven. De liefde voert ook hier hare heerschappij, maar doet zich echter meer aan hare bittere zijde kennen. Niet alleen wordt niemand hierdoor gelukkig; maar telken reize, als men meende iets heilrijks van haar te kunnen verwachten, vindt men zich treurig teleurgesteld. Wat de beginsels aangaat, daarop schijnt hier ten minste niet zooveel acht geslagen te zijn, als wel had behooren te geschieden, onder dezulken, die met het vertroostend licht des Evangeliums begunstigd zijn. Voor de zeden is hier dan wel eigenlijk niets geheel terugstootends en ergerlijks; maar men kan toch ook niet zeggen, dat het geschetste geschikt is, om eene waarlijk goede denk- en handelwijze te bevorderen.

Om kort te gaan, wij kunnen niet zeggen, dat deze Roman de moeite waardig was, door den Vertaler er aan besteed.

BEVELSCHRIFT nopens de dienst der Legers te Velde, in Frankrijk. *Met Platen. Te* Breda, *bij* E. P. Sterk, 1834. 202 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1.20.

» LODEWIJK PHILIPS, Koning der Franschen, enz.

» Gezien de Reglementen van 1753, 1755, 1772, 1782, 1792, 1809 en 1823, op de dienst der Troepen te Velde."

» In aanmerking nemende, dat die verschillende Reglementen, achter een volgende, slechts dezelfde schikkingen hebben herhaald; dat zij bovendien een mengsel opleveren van Militaire inrigtingen, die onderling verschillen of zelfs tegenstrijdig zijn; dat ze eindelijk niet overeenstemmen met de organisatie der Fransche Legers, sedert dat deze in Divisiën zijn geformeerd."

» En de vruchten, door onze gedenkwaardige veldtogten verkregen, willende verzamelen en bepalen in 't belang van het onderwijs des Legers, en met het doel, om de regten voor de dienst te volmaken;"

» Op het Rapport van onzen Minister Secretaris van staat van Oorlog,

HEBBEN WIJ BEVOLEN EN BEVELEN hetgeen volgt:"

Met deze woorden vangt dit boekje aan, en het eindigt met:

» *Toepassing van het tegenwoordig Reglement op de vredesverzamelingen en op het theoretisch onderwijs.*"

» Het

» Het tegenwoordig Reglement zal niet alleen in 't veld, in de oorlogs-kampementen en kantonnementen worden opgevolgd, maar buitendien in tijd van vrede, in de oefenings-kampen, bij de troepen in Divisiën en Brigades geformeerd, en bij alle korpsen, die in velddienst zullen geoefend worden. Men zal er insgelijks bij de theorie gebruik van maken."

» *Algemeene schikkingen.*"

» Men zal bij geen der uitvoeringsmaatregelen, of bij tusschenkomende bijzonderheden immer van de grondslagen, die in dit Reglement zijn vastgesteld, of van de grondregels, die het wettigt, mogen afwijken. Alle daarmede strijdige schikkingen zijn afgeschaft."

» Onze Minister Secretaris van Staat van Oorlog, is belast met de uitvoering van 't tegenwoordig bevelschrift.

Parijs, 3 Mei 1832.

LODEWIJK PHILIPS.
van wege den Koning,
De Minister van Oorlog,
MR. HERTOG VAN DALMATIE.

Hieruit ziet dus de lezer, dat dit boekje eene Nederduitsche vertaling behelst van het tegenwoordig Fransche Reglement voor het militaire vak.

Vooraf gaat nog eene naauwkeurige inhouds-tafel der titels en artikels, en er volgen drie plaatjes of uitslaande tafels op, voorstellende: N°. 1. een kamp van een Regement voor 3 Bataillons in de 1ste linie. De hutten voor 16 man. N°. 2. een kamp van een Regement van 2 Bataillons in de 2de li-

nie; en N°. 3. een Kavallerie-kamp. De hutten voor 16 Kavalleristen.

De Vertaler heeft dus voor dezulken, die geen Fransch verstaan en zich aan het militaire vak toewijden, eene dienst willen bewijzen, en hen in staat gesteld, om met de Fransche organisatie in deze bekend te worden.

Wij wenschen, dat dezulken er veel nut uit zullen trekken, en dat daaruit alzoo in gevallen, wanneer dit zal vereischt worden, in de dienst voor Vaderland en Koning, wezenlijk voordeel zal voortvloeijen; hoezeer ook overtuigd, — adres aan den roemrijken tiendaagschen veldtogt, — dat Neêrlands krijgsmagt niet eerst nog leeren moet, met den bril van onze Fransche naburen te zien, om zich met kunde en beleid, zoowel als met moed en getrouwheid tegen de krijgsbenden van Fransche en en andere wangunstige benijders van onze rust eervol te verzetten, en hen ook, wanneer de staatkunde immers niet tusschen beide treedt, te slaan en te vernederen. Wij zijn voor ons overtuigd, dat de Franschen zoowel van ons Nederlanders, ook in dit vak, leeren kunnen, als wij weten voordeel te doen, met hetgeen door anderen beraamd, beproefd en in beoefening gebragt wordt.

De Vertaling is duidelijk, hoewel niet geheel zonder gebreken, de druk duidelijk en de in plaat gebragte aanwijzingen toelichtend.

GE-

GEDICHTJES voor Kinderen; waarbij gevoegd is: Een vijftal Vaderlandsche Gezangen, (op bekende zangwijzen;) door I. RAVEN, HZ. *Kostschoolhouder te* Appingedam. *Te* Appingedam, *bij* J. Mekel, 1834. *X en* 96 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 45 *Cents.*

Wij prijzen het goede oogmerk van den Schrijver; maar wij hadden gaarne meer redenen gevonden, om zijne Gedichtjes aan te prijzen. Hebben ze, gelijk RAVEN getuigt, derzelver aanvankelijke bestemming grootendeels niet mogen bereiken, hij had, naar ons oordeel, met deze uitgave dan ook nog wel wat mogen wachten. Welligt zouden deze Dichtstukjes meerendeels dan, door eene nieuwe bewerking, veel gewonnen hebben. Eenige in dit bundeltje zijn wel niet kwalijk gelukt, maar de meeste althans missen dat zachte, vloeijende en bevallige, hetwelk in kinderversjes althans zeer vereischt wordt. Ons hinderde hier meermalen het stroeve, gezochte en gedrongene, in maat en rijm en zin ook zelfs. Men oordeele uit het eerste stukje:

Wat VAN ALPHEN u eens schonk,
Wil ook ik u geven;
Versjes, zonder woordenpronk,
Uit mijn hart geschreven.

Versjes, niet aan klanken rijk,
Die geen' kunst verraden;

Maar

Maar eenvoudig, kinderlijk,
  Toch niet zijn te smaden.

Voor uw heil, o lieve jeugd!
  Innig aangedreven,
Heb ik vaak de wereldvreugd,
  Daar voor opgegeven.

Kan ik, als VAN ALPHEN, niet,
  Naar uw' bijval dingen;
Een eenvoudig kinderlied,
  Kan ik u toch zingen.

Neem dan, wat ik aan u bied,
  Zonder veel vertooning;
Volg mijn' lessen; — meer ook niet,
  Vraag ik tot belooning.

Er is met één woord hier veel te wenschen overgebleven, en wij raden den Dichter om niet te spoedig zijn voornemen, in de toegift uitgedrukt, ten uitvoer te willen brengen, en intusschen zich meer met de schoone dichtstukken van eenen VAN ALPHEN en anderen van onze beste Dichters, welke dien naam dragen kunnen, bekend te maken, en ware het mogelijk, hun de kunst meer af te zien.

VERS-

VERSJES voor Kinderen, door J. F. L. MÜLLER, *tweede vermeerderde druk. Te* Amsterdam, *bij* F. Kaal. 112 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is met platen f* 1.20. *zonder platen* 30 *Cents.*

Verre wint het dit bundeltje van het zoo even beschouwde. Hier heerscht doorgaans, wat daar al te zeer gemist wordt, kinderlijke toon, duidelijkheid en zachtheid, met kieschheid, geest en kunst, vereënigd. De aandacht wordt geboeid, het hart geopend en de wil als van zelven geleid tot het doel. Het verwondert ons dan niet, dat deze versjes gezocht worden, en het is ons aangenaam, dat de Heer MÜLLER deze tweede uitgave heeft mogen bezorgen; welke daarenboven nog vermeerderd is met een veertiental nieuwe, eenen gelijken geest ademende, dichtstukjes.

Wij prijzen dit bevallig bundeltje dan met ruimte aan, en hopen, dat men het den kinderen veel in handen zal geven; zij zullen er zeker smaak in vinden, en er veel nut uit kunnen trekken.

Op eenige uitdrukkingen hadden wij wel iets aan te merken. In het stukje de *Levenswijsheid* getiteld, hadden wij gewenscht, dat de regels:

De tijd, die alles sloopt en slecht,
Maakt wereldsch goed niets waard.

anders gesteld waren; vermits wij overtuigd zijn, dat

dat men kinderen het wereldsch goed niet gering moet leeren achten, en dat men zich in deze ook niet te voorzigtig kan uitdrukken, om verkeerde gevolgtrekkingen voort te komen. In het dichtstuk: *Karel en zijn broeder Dirk, bij het graf van hunnen Vader*, is iets van belang te wenschen overig gebleven; de gedachte namelijk: des vaders getrouwen raad en goede lessen nu vooral met naauwgezetheid voortaan te volgen, om alzoo den dierbaren vader aan geene zijde van het graf, met vreugde te kunnen ontmoeten. Het *Bloempje* is aangenamer wegens den zin, dan om de versmaat.

Doch het een en andere ter verdere volmaking ontbrekende, zal door den Dichter in het vervolg gemakkelijk verbeterd kunnen worden, en houdt ons geenszins terug, om bij herhaling te verklaren, dat wij over het algemeen met dit bundeltje, als een lief geschenk voor kinderen, zeer tevreden zijn. Gaarne schrijven wij er het volgende uit over:

Lieve Schepper! liefdrijk Vader!
  God, die in den Hemel woont,
Mijne knieën wil ik buigen
  Daar mijn hart zich dankbaar toont.
Ik gevoel mij zoo gelukkig
  In deez' vroegen morgenstond;
Want ik rustte zacht en veilig,
  En ontwaakte frisch, gezond.
O, mijn God! wat zijn uw goedheid

En

En uw gaven groot en veel!
Elken morgen, iedren avond,
Vind ik mijn bescheiden deel.
'k Heb het onuitspreeklijk voorregt
't Geen zoo menig kind niet heeft,
Dat, van Ouderzorg verstoken,
Als een droevig weesje leeft.
'k Heb ook Meesters, die mij leeren,
Wat ik laten moet en doen,
Om, op 't pad van kunde en deugden
Naar des levens doel te spoên.
'k Heb nog meer! zoo veel zelfs, dat ik,
Liefdrijk God! niet weten zou,
Met wat weldaad 'k moest besluiten,
Zoo ik ze allen noemen wou.
Neem dan, Vader! welgevallig,
't Kinderlijke danklied aan;
En dan hoop ik, door uw' zegen,
School- en pligtwaarts heen te gaan.

MEN-

MENGELWERK.

OVER DE GEBREKEN DERGENEN, DIE PREDIKEN, EN DIE PREEKEN AANHOOREN; EENE ITALIAANSCHE SATYRE, GESCHREVEN AAN PATER CARLO ROSSI;

Naar het Hoogduitsch gevolgd,

DOOR

J. C. M. v. D. M. te *W.....n.*

Heil u, mijn waarde ROSSI! die met *zulk een* vuur predikt, dat het ijs van koude harten smelt, en voor leergierige hoorders een licht ontstoken wordt, hetwelk hun den weg naar den hemel wijst. Roemwaardig is deze uwe loffelijke gewoonte, om de waarheid zuiver te verkondigen, zonder vreemde lappen en zonder een geleend sieraad van *bloemen*. Hoe onopgesmukter de waarheid is, des te schooner is zij, en zoo predikt gij haar, en zoo moet zij aan allen bevallen, die haar waarlijk en opregt liefhebben. Gij verkondigt haar met zulk eene wijsheid, dat gij uwe toehoorders als met geweld tot opmerkzaamheid dwingt en tevens overtuigt en roert. Heilige ijver, solide kennis en vaste gronden worden tot het verklaren van Gods woord gevorderd, maar geen onnut sieraad. Waartoe al dat gekunstelde, al dat overdragtige en al dat geleerde bombario? De toehoorders, slechts een zeer gering getal uitgezonderd, begrijpen er tittel nog jota van; den verstandigen — en men kan, bij

wei-

weinig geleerdheid, zeer veel verstand en kunstgevoel bezitten, en deze zijn toch veel beter dan groote geleerdheid tot barstens toe, maar die sommige menschen wel eens tot onverstand, bittere bitsheid en razernij vervoert, — den verstandigen doet het meesmuilen en onwillekeurig roept hij, doch naar waarheid, uit: Nu, ja, onnadenkenden mögen zich aan zulk eenen hoogdravenden stijl, en aan zulk eene schelklinkende taal vergapen, dezelve regt fraai vinden; maar, op den keper beschouwd, is het niet anders dan valsch vernuft, waarover de geleerde kwakzalver zich behoorde te schamen. Men drijft de ondeugd niet uit, wanneer men haar met geestige invallen berispt, en daarbij zijne gedachten derwijze met amber parfumeert, dat men er op het laatst hoofdpijn van krijgt. Kundige mannen doen zoo als gij, Eerwaardige ROSSI! berispen haar met gewigtige gronden, en niet met een stroom van woorden, die voor jeukerige ooren mooi klinken, maar waarin geen verstandige eenige klem of nadruk vinden kan. Van bevallige en sierlijke spreekmanieren laten zich geene groote bekeeringen hopen, en al gebeurt het ook soms, dat daardoor iets goeds wordt daargesteld, dan is dit waarlijk geene verdienste van den redenaar, maar alleen gedienstigheid der toehoorders. Bij zulk een gebeuzel behoudt doorgaans de zondaar zijn zondenpak op den rug, zonder er in het geringste aan te denken, om hetzelve van zich te werpen. Met edele koenheid moet men hem aan-

kondigen de groote verfoeijelijkheid zijner zonden, en het goede, dat hij daardoor verloren, en het kwade, dat hij daardoor op zich geladen heeft. Zijne zonden moet men hem leeren kennen, hem aantoonen, dat zij meer dan ééne zijn, en dat ééne reeds genoeg ware, om hem in het verderf te storten; en dit moet men hem klaar en duidelijk zeggen. De uitspraken der H. Schrift bevatten waarlijk zielenspijs, welke op zich zelve voedzaam genoeg is, en bij welke men de andere valsche en lekker toebereide niet behoeft. Zijn er zulke wanlustige lieden, die naar zulke voedzame spijze geene begeerte genoeg betoonen, dan reike men hun dezelve, uit liefde, met een weinig kruiderij; maar dan zoo, dat zij hare eigenschap niet verliest. De prediking van Gods woord is een hemelsch middel bevonden, om de krankheid van elke verderfelijke en doodelijke schuld te genezen. Schijnt echter de pil soms bitter en onöogelijk te zijn, dan kan men ze altijd een weinig verzilveren of zelfs vergulden, opdat de kranke, die op zulk een mooi uiterlijk gesteld is, ze met genoegen doorslikke, maar zij moet altijd dezelfde blijven. De heilige redenaars, die door hunne Evangelieprediking de menschen wijzer en beter zoeken te maken, zijn heelmeesters, die de zwaarste kwalen op vele en menigerlei wijze moeten zoeken te genezen. Daarbij moet men op dezelfde wijze te werk gaan, lancet, mes, vuur en brandijzer aanwenden, wanneer het niet anders gelukken wil, en dit kan zeker zonder vrees

en

en schrik niet altijd geschieden. Welriekende waters kunnen bij zulke verouderde kwalen geene dienst bewijzen. Ik weet wel, er worden zulke verblinde en dwaze lieden gevonden, die, niettegenstaande hunne onverdragelijke kwaal, niet willen, dat men hun een middel daartegen toediene, of wanneer zij het willen, dan willen zij alleen zekere slappe, aangename, zachte geneesmiddelen, die ligt en gemakkelijk zijn in te nemen, maar de kwaal niet wegnemen en haar eindelijk ondragelijk en ongeneeslijk maken. Ja, zij willen soms in het geheel niet aanhooren, wat de arts hun voorschrijft, wijl zij voor het genezen vreezen. Maar moet de regtschapen arts het daarom toelaten, dat de kranke een prooi van den dood wordt? Zeker niet. Alles, wat hij kan, moet hij doen, om hem van zijne kwaal weder te herstellen. En zoo doet ook gij, mijn vriend! daar gij alle kunst bij de genezing aanwendt, en alle voorgeschrevene middelen uit de H. Schrift haalt. Gij vermoordt den tijd niet met uitlegkundige beuzelarij, gelijk Pater NIHILO veelal de gewoonte heeft, die, onlangs predikende over ABRAHAM's herbergzaamheid naar *Gen.* XVIII. zich weder op zijn geliefkoosd stokpaardje zette, en zich in een breed onderzoek verdiepte, of de melk, waarmede hij de engelen vergastte, zoetemelk, room of karnmelk geweest zij, tot dat eindelijk een man, die voor half mal doorgaat, in de vergadering opstond en met eene forsche basstem riep: *Het was noch zoetemelk, noch room;*

 noch

noch karnmelk, maar het was prut. Verre zij van u verwijderd alle beuzelarijen en Rhetorische wendingen, ofschoon gij even zoo goed als alle anderen eenen dergelijken weg kondet inslaan, indien gij wildet. LOGICA en RHETORICA hebt gij ook geleerd en gij kent alle hare regelen en voorschriften; maar in het prediken wilt gij, dat deze regelen achter de voorschriften der Godsdienst zullen gesteld worden. Goddelijke en menschelijk redeneerkunde verschillen zeer van elkanderen. *En* hierin verwonder ik mij het meest over u, dat gij genie genoeg bezit, om met uw genie niet te willen schitteren, — dat gij hetzelve in toom houden en deszelfs vlugt bedwingen kunt. Waarlijk eene edele en uwer waardige gezindheid! ten nutte van anderen uwe eigene gaven te verbergen, en de stoutheid en levendigheid van elke gedachte te matigen. Deze heilige verachting der eergierigheid moet altijd bij u huisvesten, en altijd moet de Apostolische ijver bij u meer gelden, dan alle uitgezochte redenaarstalenten. Niet weerloos en versierd gaat men naar den slag, maar met wapenen, geschikt, om een zondig volk, hetwelk op zijne ondeugd verzot is, te bestrijden en te treffen. Slagen zijn noodig, en niet een zacht gestreel bij den strijd met den drom der dwazen, die zich zoo gaarne willen laten vleijen. Zij willen niet aangeraakt zijn, waar het smart veroorzaakt, en sluiten de oogen digt, om niet in den spiegel te zien, die hen vertoont, zoo als zij zijn. Zij willen alleen bla-

bladen, maar de vruchten veronachtzamen zij; zij willen niet, dat men tot hun hart, maar bloot tot hunne ooren spreke. Alleen ter hunner verlustiging verlangen zij eene sierlijke preek, die zij naar welgevallen beoordeelen en hekelen kunnen, meer dan hun toekomt; en elk gebrek — gaande het hun in hunne oordeelvellingen dikwerf al niet veel beter dan den wijsneuzigen bediller MOMUS, (1) die op den netten, zwierigen dans, waarmede, naar inhoud der fabel, de bevallige VENUS, op der Goden feestmaal, de hooge gasten vermaakte, niet anders wist aan te merken, dan dat hare schoentjes wat kraakten; — en elk gebrek, zeg ik, hoe gering het ook is, zullen zij met de uiterste naauwlettendheid opmerken, zich nederzettende als kunstregters, en niet, gelijk het hun betaamt, als ootmoedige onderwijzelingen. Nooit heeft hunne ziel de minste genegenheid, om eene preek aan te hooren met oogmerk, om zich aan de zonden te ontrukken. Maar daarop slaan zij wel acht, of zij niets vinden, dat op anderen werking doet, en dat zoo dadelijk door hen op *die anderen* kan toegepast worden. Gods woord is, zoo als ik straks zeide, eene kostelijke spijze, maar bij zulk een gastmaal zetten zich deze lieden niet neêr als *gasten*, maar als *uitdeelers*, en maken er hun werk van, om an-

(1) Volgens de Grieksche en Romeinsche fabelleer, een der mindere Goden, wiens vader de slaap en wiens moeder de nacht was. Een God van zulke generatie was zeker zwartgallig!

anderen hun deel voor te snijden; bedienen dezen en genen met de grootste oplettendheid, zetten hen de heerlijkste geregten voor, maar voor zich zelven nemen zij niet de geringste beet. O waarlijk, zeggen zij, dezen morgen had een zeker iemand tot zijn geluk in de kerk moeten zijn! Het is alsof de regtschapen man eenig en alleen voor die persoon had gepredikt. Maar voor hem heeft de regtschapen man niets gezegd, of wanneer hij ook al iets gezegd heeft, dat *zij* zich moeten toeeigenen, dan verachten zij hem weldra, en noemen zijn prediken onverdragelijk. Zij streven naar de eer, verbeteraars op hunne eigene manier te zijn, en wanneer zij de dolle razernij nog niet hebben, dan komen zij er toch spoedig toe, dat zij op den prediker gramstorig worden, en hem voor eenen *weetniet* uitkrijten, die geen onderscheid tusschen een man van stand en het graauw, tusschen eenen rijken en eenen armen weet te maken en zonder levensmanier de lippen opent, even alsof hij, wanneer hij eenen schuldigen bestraft, meer de vleijerij van het salet en de gebruiken van concert- en danszaal, dan het Evangelie en derzelver heilige wetten behoort in acht te nemen. Zij verlangen, dat in de tegenwoordigheid van hunne personen, de waarheid voor de vleijerij wijke; dat de ijver bloote beleefdheid worde; dat de Leeraar, wanneer hij hen verbeteren wil, meer aan hunne hooge geboorte, stand en rijkdommen, dan aan hunne goddeloosheid denke. o Tijden! o zeden! zij willen, dat Gods

stem

stem zich inbinden en beperken, en alle hunne gebreken toelaten zal, dat men hun openbaar bedrog en schandelijke afwijking van regel en wet verbergen en er niemand zijn zal, die hun zulks verwijte en hen tuchtige. Zelfs willen zij nog geroemd wezen, en kunnen het maar niet hooren, dat de prediker hunne listen en streken aan het licht brengt. Zij begeeren nog, dat men hen verontschuldige, en weten niet, dat de hemelsche Heraut de bevelen des Evangelies rein en zuiver, zoo als zij zijn, moet verkondigen, en niet onder een deksel. Zij zouden de instellingen des hemels gaarne willen hebben als de instellingen der aarde; die altijd gemaakt, maar nooit in het gewigtigste betracht worden. Hun wensch strekt zich nog verder uit. Zij willen gaarne, dat ook de preek naar de mode zij, daar men toch in alles naar de mode leeft. Naar de mode wil ieder zich gaarne kleeden; naar de mode is men en gedraagt men zich in den omgang; naar de mode prijst men meer het kwade, dan het goede; naar de mode spreekt men, en onze schoone taal is in vele opzigten verfijnd geworden, en geheel van de taal onzer voorvaders onderscheiden, of zal ik liever zeggen *verbasterd?* Voorheen noemde men hem, die zijne handen met een anders goed bevlekt en hetzelve wegneemt, of een zoogenaamd eerlijk bankroet slaat, een dief; thans heet hij een man, die zijn eigen best verstaat. Wie zich moeite geeft, om de zaken van anderen te ontdekken, is een ijveraar; onze vaders

 noem-

noemden hem een spion. Wie op eene kunstige wijze den onderdrukten regtschapenen verdringt en zich zelven of de zijnen op den voorgrond stelt, is een verstandig man; voormaals was hij een laaghartig mensch. Wie van God, van de ziel, van dood en eeuwigheid onchristelijk en goddeloos spreekt, van dien zeide men anders, dat hij een booswicht was; heden ten dage is hij een schrandere kop, een man van inzigt en van geen gewoon slag. Wie er zich op toelegt, om te schijnen, hetgeen hij niet is, en elke onwaardige, schandelijke daad met den mantel der huichelarij bedekt, die werd, wanneer men den schijnheiligen ontdekte, anders algemeen een Atheïst genoemd; thans echter gaat hij door voor eenen slimmen vos, die zijne zaak verstaat. Een verrader en deugeniet was hij, die alle wetten en eeden verachtte, het gegeven woord verbrak; nu gaapt elk hem als een grooten staatkundigen met verwondering aan, en stelt hem aan allen, die iets willen ondernemen, ten model voór. Wie zich in het zweet der armen baadt, en zich vet mest met brood, dat met de tranen van weduwen en wezen is bezoedeld, is thans een goed rentmeester; voorheen was zijn naam *uitzuiger*. Wie met eene schoone, gehuwde vrouw op eene ongeoorloofde wijze zich inlaat, die is geen *echtbreker* meer; bij mijn ziel niet! dit morsige woord is reeds lang verouderd: hij is een man, die weet te leven: dit klinkt geheel anders. Wezens, welke men voorheen met den garstigen naam van h...

be-

bestempelde, worden heden ten dage, op eene bevallige wijze, meisjes van plaisier genoemd. Met één woord, de afgrond is met bloemen bestrooid, en elke ondeugd heeft zijne oude hatelijke gedaante verloren. *Arrige aures!* en hoor toch eens, hoe men iedere zonde noemt: De *hoogmoed* is bloot *achterhoudendheid;* en de *gierigheid* verkiest men wijze *spaarzaamheid* te noemen. Eene bijzondere *dienstvaardigheid*, waardoor men zijnen verlegen medemensch uitmergelt, heet *weldadigheid. Gunstbewijzen*, waardoor men eenen anderen zoo afhankelijk van zich zoekt te maken, dat hij, zonder onze toestemming, geen hand of vinger verroeren durft, bestempelt men met den naam van *voorkomenheid.* De *ongebondenheid* verbergt hare schandelijkheid onder den schoonen titel van *menschelijke zwakheid* en verpoozing in treurigheid. De *toorn* is niet meer eene razende, helsche furie, maar eene *opwelling van een edel bloed*, en een teeken van oppergezag. De *zwelgerij* krijgt den naam van *noodzakelijke kosten*, van eenen man, die smaak voor het goede heeft, en niets minder dan een zwelger is. De *nijd* wordt voor eene *edele begeerte* aangezien, om zijne medgezellen in eenen edelen wedstrijd te overwinnen, en is als de spoorslag der deugd. De *luiheid* noemt men thans eene regtmatige *rust* en *verpoozing*, die het vermoeide ligchaam tot nieuwen arbeid sterken. Die van te voren, in handel en wandel, de trouw en eerlijkheid in acht nam, heette *braaf*, thans noemt men

 hem

hem een *onnoozel man*, die geene schatten zal overwinnen; en die in geene *onregtvaardigheden wil toestemmen*; is heden iemand, die niet weet te *geven*, noch te *nemen*.

Dit is thans onze taal, en gij, Pater ROSSI! wilt nog naar de oude mode in apostolischen stijl prediken, en niet naar deze mode u schikken? O Neen! want deze mode is de vijandin der waarheid, die gij boven alles bemint, en waarvoor gij alles torscht. Onze tegenwoordige, hier te hoog opgeschroefde, daar oververlichte, ginder domperachtige eeuw moge de ondeugd vermommen, gij wordt nooit moede haar het mom af te trekken en haar geesel te zijn, zoo als gij altijd geweest zijt. Het Evangelie is oud en het is altijd hetzelfde. Reeds bijna achttien eeuwen zijn er vervlogen, sedert het is geschreven geworden, en het is nog *altijd het eenige*, en er wordt geen schooner gevonden. *Nog ouder is* het voorgeschreven getal van Gods geboden. Tien zijn er, en bij geene vindt uitzondering of beperking plaats. Nog altijd zijn ze tien, en ik weet van goederhand, dat daarvan nooit één zal worden afgetrokken, en wie het doen wilde, *of* God het dien vergeven zal, weet ik niet. Kwam deze mode eenmaal in zwang, dan kwam zij uit de hel, zeker en gewis uit geenen anderen oord, en was eene dochter des duivels. Gij hebt niets met de mode te maken, Eerwaardige ROSSI! Zoo als de liefde van CHRISTUS u ontvlamt en dringt, predikt gij het Evangelie zuiver, rein en duidelijk

om

om allen door de kennis der waarheid tot zaligheid te leiden, en laat u gerust van hen, die gaarne eene zoete, streelende taal hooren of zich met den draf van menschelijke droomen voeden mogen, met de hatelijkste namen schelden. Uwe woorden zijn pijlen, die wonden, maar alleen om te genezen, die woorden doen altijd de wangen bloozen. Beter is het zoo, dan te verlustigen en van den predikstoel een theater te maken, alleen om vele toehoorders te lokken. Houd u enkel aan het Evangelie en laat kracht en nadruk in uwe rede zijn, en, die u niet hooren wil, dit is zijn schade, en eens zal hij daarvan de straf dragen, niet gij. U zal God hooren, die op zijnen verheven troon als een regtvaardig Regter zit, en engelen zullen zich verblijden over elken zondaar, die door uwe Evangelieprediking tot bekeering gebragt en in de waarheid bevestigd is. Maar eeuwigen spot zullen de duivelen allen redenaren toefluiten, die onvermoeid alleen daarop bedacht zijn, om zich bijval te verwerven, en wier oogmerk niet is, wat het alleen zijn moet: *den Gekruisten te prediken*, maar die alleen daarin genoegen vonden, in plaats van Dezen, zich zelven te prediken. Voordeel, lof en de zucht, om zich 'een' naam te maken, beslaan de eerste plaats in hunne harten, en van daar komt het, dat zij zoo onverstandig ijveren en zich niet bekommeren over de wijze, op welke zij prediken moeten. Het heil der zielen, wat zij ook mogen voorgeven, is hunne laatste gedachte. Want hunne eergierige be-

bemoeijing, die zoo lelijk staat in hen, die anderen ootmoed prediken, is alleen daarheen gerigt, om opzien te baren, de overspannen denkbeelden van sommigen te voeden, vele toehoorders te hebben, en naar hunnen bedorven smaak te prediken. Herders! bedenkt, — bedenkt het: de goede Opperherder zijner schapen zal eens rekenschap van u eischen, want om zijne kudde te beschermen, heeft hij u onder haar gezonden! Maar gij hebt, uit eigen belang en gunstbejag van bijsterzinnige menschen, tegen de dwaling en derzelver noodlottige gevolgen u niet verzet, zoo als pligt en liefde van u vorderden, maar dezelve door dwaasheid en onverstand vermeerdert. Gij hadt met luide stem de in verkeerdheden en zonden slapende zielen moeten wakker maken, en gij, om hen nog meer te doen inslapen, liet u slechts, als iemand, die uit scherts de fluit blaast, met halven mond hooren. Toen *Rome* in vuur en vlammen opging, zat NERO van eene hoogte, op de luit spelende, zulks aan te zien; maar gij, nog wreeder, stijgt met zoete woorden, die het oor der dwazen streelen, op den predikstoel en vleit de wereld, wanneer de vlam der dwaling en der ondeugd haar verteert, en evenwel wilt gij eenen zoo woedenden brand niet blusschen, maar blaast hem door vroom, onschriftuurlijk gewaauwel nog meer aan, en zoekt door het voorstaan van menschelijke vonden u berucht te maken en eenen grooten toeloop te verschaffen. Wat ligt er aan gelegen, of de toehoorders tien of twintig zijn?

Pre-

Predikt met geduld en kennis, en laten uwe woorden vol heilige warmte en op het Evangelie gegrond zijn; gij zult veel meer bijval van de goddelijke goedheid hebben, wanneer gij eenen éénigen bekeert, dan wanneer gij duizenden met zemelen spijzigt en hun het meel onthoudt. Geen wonder, wanneer de oogst rijk was, bij weinige arbeiders; nu vindt men dezelve bij honderdtallen en de oogst is slecht. Twaalf waren genoeg eene wereld te bekeeren, en wie weet, of thans eene wereld van predikers twaalf bekeeren konden. De openbare Godsdienst ontleent hare waarde te veel van de talenten des sprekers; en helaas! alle krachten wil men alleen daaraan verspillen, dat men zijne talenten toont; — aan de bekeering van den zondaar moeten ze besteed worden. — Eerwaardige ROSSI! mogt elk Pater van u de grondstellingen leeren, krachtens welke gij de ware eer, ons boetvaardig te maken, boven alle ijdele eer stelt. Gij strooit als een goed landman goed zaad in onze harten; het komt er nu maar bij ons op aan, alles te doen, dat het gedije; het is onze zaak waardige vruchten der bekeering voort te brengen, zoo als gij tot belooning van uw edel zweet wenscht. Zal dit niet toereikend zijn, blijven wij nog altijd verwilderd en onvruchtbaar, ongeacht het goede zaad, dat gij in de aarde hebt gezaaid, dan zullen wij ten genen dage, wanneer wij dwazen voor God staan, en er niemand zijn zal, die ons helpt, ons te vergeefs tot u wenden. Ieder uwer onderwijzingen en waar-

schu-

schuwingen zal eene aanklagt tegen ons worden; gij zult beloond, wij zullen gestraft worden, gij met groote heerlijkheid — met groote schande wij, en het zal wezen: *bergen, valt op ons! heuvelen, bedekt ons!*

DROOM VAN EEN OUDERLOOS KIND.

(EENE VERTELLING.)

Onze Vader, die in de hemelen zijt!

Op zekeren avond, na eenen bij uitstek warmen zomerdag, ging de arme FREDERIK, een ouderlooze knaap, van *B*..... naar het naburig *S*.... Den ganschen dag had hij niets genuttigd, dan een harde korst brood, der weldadigheid eens rijken pachters afgesmeekt. Nergens bood men het knaapje eene schuilplaats aan, waar hij veilig was tegen de koude en ongemakken des nachts. Bitter weenende en met een bezorgd hart, ging hij voort, zonder te weten, werwaarts hij zijne schreden zou rigten. Reeds was de avond verre gevorderd. De maan verhief zich statig boven nabij zijnde heuvelen, terwijl duizende sterren schitterend aan het luchtgewelf prijkten. Door angst en droefheid gedreven, liet het knaapje zich aldus hooren: » Werwaarts zal ik, arm verlaten kind, mij wenden? » Ben ik dan gansch alleen gelaten in deze wijde » wereld? Is er dan geen enkel hart, dat voor mij

» klopt,

»klopt, niet één oog, dat mij vriendelijk en mee-
»warig aanziet? Wat zal ik nu aanvangen? Nie-
»mand erbarmt zich mijner!!! Ach! ware ik maar
»met mijne moeder ten grave gedaald, dan behoefde
»ik toch den ganschen langen dag niet zoo een-
»zaam rond te loopen, en van huis tot huis te
»dwalen, om de karige bete broods af te bedelen!
»Ach mij arme! hoe verlaten ben ik van elk!
»Niemand rondom mij in dezen ganschen omtrek
»weet zulks! ach! ware ik maar dood! ik breng
»der wereld toch geen nut aan, en daarom be-
»kommert zich ook niemand over mij!"

Met een door droefheid overstelpt hart, zette hij zich onder een' boom neder. Hij kon niet verder. Zijne voeten waren door het brandend zand, waarin hij den ganschen dag rondgeloopen had, gewond. In gepeins verloren, zinkt zijn matte hoofd op een met mos begroeiden steen neder, die nevens hem lag.

Volgens oude gewoonte begon hij te bidden: *Onze Vader, die in de hemelen zijt!* Doch eer hij verder kon voortgaan, vielen zijne oogleden toe, en werd het hem op eens zonderling te moede. De donkere grond scheen zich rondom hem tot eenen zeer engen kring zamen te trekken, waar hij op nederzag, als of hij zich op een' heuvel bevond. Onbeschrijfelijk lieve wezens zweefden langs hem henen; en naar het hem toescheen, rustte hij weder in den koesterenden moederschoot, in slaap gesust, gelijk het onbezorgd, gelukkig kind, op den arm

der

der liefde. Een zacht gelispel deed zich in het nabij zijnde bloemenperk hooren. Eene teedere hand raakte zijne oogleden aan, en het was hem, alsof de eene nevel na den anderen optrok. Hij meende, dat het morgenrood de kimmen kleurde; terwijl duizende heldere en glansrijke gestalten door de wolken langs de bloemen des velds zweefden. Uit de hemelpoort kwam als eene schitterende overwinningsoptogt ten voorschijn. Doch toen de knaap tot zich zelven kwam, zag hij dat het Engelen waren, wier aanblik liefde en vriendschap ademde, die den hemel met roozen tooiden, terwijl anderen verkwikkenden dauw uit de vocht opleverende wolken-bronnen schepten, en op den aardbodem in milde droppels sprengden. En terwijl duizende handen zich bewogen, om den hemel op te tooijen, werden de bloeijende dalen dezer aarde met gemeenschappelijk leven bezield. Ieder bloempje had zijnen schutsgeest. De fiere lelie zag vol vertrouwen opwaarts naar haren beschermengel, die zijne hand over hare teedere blaadjes uitbreidde: terwijl de maagdelijke roos onder vriendelijke hoede ontlook en boeide. Over het kleinste bloempje zelfs, was eene koesterende en beschermende hand uitgestrekt. Het veldviooltje ontving zijne daauwdruppels, en de aardbezie werd met ambrozijn gedrenkt. Engelenhand leidde het kleine wormpje, naar het zich in het mos verschuilende vioolkelkje, daar durfde het zich aan de diepe blaauwe bronnen laven.

Te midden van dit alles, ziet de knaap in het

na-

nabijzijnd boschje eenen engel, zich langzaam en zachtkens naar het sluimerend gevogelte begeven en voeder in heure nesten strooijen. Van daar spoedde hij zich naar den teederen vlinder, die zijne vleugels nog niet kon opheffen, en droeg hem zorgvuldig op een frisch rozenblad, daar, waar versterkende daauw hem verkwikte. Welras hief hij zijne kleine vlerken moedig omhoog, en fladderde vrolijk en voorzigtig van het eene knopje op het andere. Overal zorgde en werkte de zorgvuldigste liefde, en ruimschoots voorzag zij in aller behoeften!

Toen hief de knaap zijnen blik hemelwaarts, als wilde hij derwaarts zijn dankgebed opzenden. Doch eensklaps trekt een bij uitstek vriendelijk wezen, uit het betere vaderland, zijne aandacht tot zich. Minzaam sprak het, hem onophoudelijk aanstarende, aldus: » Hoe kunt gij u toch zoo geheel verlaten » wanen, daar ik steeds aan uwe zijde sta, en als » uw schutsengel van het uur uwer geboorte over » u gewaakt heb? Staat niet alles, onder de bescher- » ming des hemelschen Vaders? Waarom klaagt en » weent gij dan, als waart gij alleen in deze we- » reld? Aanschouw de lelien des velds en de voge- » len des hemels, wie zorgt voor hen? Is het niet » de Eeuwige Liefde? — Hoe, zou dan de mensch, » de lieveling der Godheid, twijfelen, en zich door » angst laten beroeren? O gij kleinmoedige! geloof » slechts en vertrouw. Geen zandkorrel valt on- » geteld in den grooten Oceaan! — Wat leeft en

» zich beweegt is geteld, en staat aangeschreven in
» het boek des levens! Leg uw hoofd gerust aan
» mijne borst neder, want veilig en getrouw zal
» ik u tot aan des levens eindpaal geleiden!"

» Voorwaar, u geloof ik, heilige, vriendelijke
» Engel!" riep de knaap en breidde zijne armen
uit naar den hemelschen vriend...... Doch de nevelensluijer daalde allengs voor zijne oogen neder, en bedekte voor hem dit hemelsch tooneel, waarop hij met zooveel genoegen staarde. Die schoone wezens, die met leven bezielde wolkenbeelden, zag hij niet langer door de bloemperken zweven. Maar in zijn hart was een reiner, edeler, hemelsch geloof gezeteld, dat zegevierde, gelijk de heldere maan over het nachtelijke duister, zoodat hij niet vreesde voor de duisternis der vertwijfeling.

Reeds was de zon uit hare kim gerezen, toen de knaap, door den slaap verkwikt, ontwaakte. Langzaam opende hij zijne oogen voor het, met jeugdige kracht ontloken, licht. Niet het bloemrijke oord, dat hij in den droom aanschouwd had, lag voor hem: neen, maar de hem bekende grond. Geen Engel was meer te zien, doch in plaats van dezen, ontwaarde hij eenen ouden eerwaardigen herder, die nabij hem stond en hem zwijgende gadesloeg. » Wilt gij met mij gaan?" vroeg deze hem, terwijl zijn vriendelijk oog op den knaap rustte. » Vader!" riep de knaap en reikte hem onwillekeurig zijne handen toe. » Ja ik wil uw

vader zijn, als gij verlaten zijt," hernam de oude vriendelijk, »volg mij naar mijne hut!" Vol vertrouwen vatte de knaap de hem aangeboden hand, en daalde met den man neder in het dal.

Nooit vergat hij dezen droom: op zijn volgend leven oefende dezelve den weldadigsten invloed uit. Want het geloof aan eene immer wakende Liefde en Goddelijke Voorzienigheid schoot diepe wortelen in zijne ziel; zoodat hij sterk wierd in de zaligste hoop, en elke bange twijfeling zich oploste in ootmoedig, eerbiedig en onwankelbaar vertrouwen op God. Wanneer hij naderhand bad, *onze Vader, die in de hemelen zijt!* geraakte zijne ziel in de vrolijkste stemming, en al de vriendelijke beelden, die zich in zijnen droom aan hem vertoond hadden, stonden levendig voor zijne aandacht. Doch ook van nu af wandelde hij, gelijk een goed kind voor de oogen zijns lieven vaders wandelt.

O! mogten allen, die het gebed des Heeren bidden, hetzelve bidden, met hetzelfde onwankelbare geloof aan Gods immer wakende Vaderzorg, met dezelfde zalige hoop, met dat hartelijk onwrikbaar vertrouwen op God, als deze knaap! Dat zij allen in deze woorden eene vermaning vinden, om als deugdzame, gehoorzame kinderen, voor de oogen des Hemelschen Vaders te wandelen, en vooral in hunnen naasten, hunne broeders en zusters te eerbiedigen. Dan zouden zij in lief en leed, en wat Gods wijsheid en liefde over hen gehengen, het

aangewezen pad blijmoedig bewandelen; en voor het betere, hemelsche vaderland gevormd worden.

Het Hoogduitsch vrij gevolgd.

September, 1835.

C. VAN SCHAICK, Jr.
Kandidaat tot de H. Dienst.

DE PRIESTER DUCREY.

MARTIN DUCREY stierf onlangs te *Melan*; maar is waardig nader bekend te worden en bekend te blijven.

Sedert 1792 stichtte hij, in den treurigen tijd der omwenteling, door leer, vertroosting en voorbeeld, veel goeds in *Savoije*, in hoe vele gevaren hij ook daardoor geraakte. Ter dood veroordeeld, omdat hij den, bij de omwenteling gevorderden, priestereed niet had willen afleggen, en toch zijne geestelijke bediening bleef waarnemen, ontkwam hij gelukkig, door hulp van weldenkenden, die hem door verkleeding redden. Nu trok hij als kramer door het land, en zijn gang, spraak en navolgen van de gewoonte der boeren, maakten hem onkenbaar. Zoo had hij den moed, om in *Savoije* en in de omliggende streken, geestelijke hulp, toespraak en vertroosting te brengen, zelfs aan zulke, die de Godsdienst minachtten. Eens volgde hij in priesterkleeding eene afdeeling der Sardinische troepen, die naar *Piemont* terugtrokken; zij stootten op Fransche soldaten, en moesten wijken. Men

raad-

raadde DUCREY te vergeefs te vlugten en op zijne redding te denken: hij bleef alleen bij een doodelijk gewonden soldaat, om dien te helpen en toe te spreken. Dit bemerkten de Franschen, en een kanonkogel nam een gedeelte van den boom weg, tegen welken DUCREY den soldaat had geplaatst. Zonder zich hieraan te bekreunen, zette hij zijn godvruchtig werk voort, tot dat de soldaat kort daarop stierf. Nu staat hij op en wil verder gaan: daar komt een tweede kanonkogel, slaat bij hem neer op den grond, overdekt hem met stof, springt weder op en rukt hem een doek uit de hand, die hij zoo even tot het stelpen van het bloed des soldaats gebruikt had. Zijne godsvrucht, zijn medelijden, zijne tegenwoordigheid van geest in gevaar, het geluk, om iedere vervolging te ontgaan, en daarvan dikwijls een nuttig gebruik te maken; verwierven hem, zelfs bij de Franschen, eene zekere vermaardheid. Eens verborg hij zich op een wagen onder takkebosschen, en kwam zoo in een huis, dat geheel door schildwachten van buiten bezet was. Naauwelijks was hij van den wagen, of hij stond voor het bed van zijnen grootsten en gevaarlijksten vijand. Het gelukte hem deszelfs verhard gemoed te roeren, hem met God te verzoenen en de familie te vertroosten. Op eenen anderen tijd traden vier *Gens d'armes* in een huis, om hem daar te arresteren. Hij wist zich echter te verbergen, en daar men hem niet vond, werd men woedend en veroorloofde zich allerlei buitensporighe-

 den,

den, tot dat een Maire in deszelfs ambtskleeding en met de sjerp verschijnt, hen over hun gedrag bestraft en in naam der wet tot orde verpligt: zij trokken ook aanstonds af; maar de Maire was niemand anders, dan DUCREY zelf. Na eene korte afwezigheid uit zijn vaderland, gedurende welke hij zich in het naburige *Wallis* ophield, keerde hij naar *Savoije* terug, omdat velen, die aan de Godsdienst en Kerk getrouw gebleven waren, dit wenschten. Doch hij werd weldra herkend en voor de revolutionaire regtbank gesleept, welke aanstonds zijn proces opmaakte. DUCREY antwoordde met groote kalmte en zeldzamen moed op de vragen, die hem gedaan werden, en bragt zijne regters in verlegenheid. Op de vraag: »Waarom hij in *Savoije* teruggekeerd was?" antwoordde hij: »omdat men mij teruggeroepen heeft." — »En wie heeft u teruggeroepen?" — »Uw koning." Dit antwoord gaf eene algemeene opschudding, en de *Gens d'armes* sloeg hem met de vlakke sabel. »Wie is dan onze koning?" — »Het volk, welks souvereiniteit gij hebt geproclameerd; dat volk heeft mij teruggeroepen." Dit antwoord bragt de regtbank in geene geringe verwarring. Desniettemin werd DUCREY ten dood veroordeeld, om den volgenden morgen geguillotineerd te worden: maar des nachts ontkwam hij gelukkig met twee andere offers der omwenteling uit de gevangenis, en toen de dag aanbrak, zag hij uit het huis, waarin hij zich verborgen had, de soldaten en den beul naar

de

de gevangenis gaan, om hem ter dood te brengen.

Zoo waakte de Voorzienigheid over DUCREY's dagen, want zij had hem verkoren tot een van hare werktuigen, waardoor, na de omwenteling, godsdienst, zeden, orde, door leer, voorbeeld en ijver hersteld zouden worden. Naauwelijks had in het jaar 1800 NAPOLEON de kerk uitwendig weder hersteld, of DUCREY opende te *Salanches* een school, en later het karthuizerklooster *Malan*, dat in den tijd der omwenteling in verschillende woningen gedeeld en aan onderscheiden inwoners van *Tanningen* verkocht was. Het gebouw met de tuinen kostten hem 7000 Franken, waartoe zijne weldenkende vrienden redelijk bijdroegen. In het jaar 1804 was zijne school reeds talrijk, en door hare voortreffelijkheid bekend, maar vijf jaren daarna, werd de helft van het gebouw in de asch gelegd. Rijke ondersteuning van alle kanten maakte het hem mogelijk, het afgebrande weder op te houwen en nog te vergrooten. In het jaar 1812 liet de keizerlijke universiteit zijne schoolinrigting, die naar meerdere onafhankelijkheid streefde, sluiten, doch opende haar weldra, om zich de ontevredenheid van het algemeen niet te veel op den hals te halen. In het vorige jaar gevoelde DUCREY zich niet meer in staat, om zijne inrigting te besturen, en toen hij al zwakker en zieker werd en zijne kamer niet meer verlaten kon, verpleegden zijne leerlingen hem op eene aandoenlijke wijze, gelijk eenen vader, tot

 aan

aan zijn laatsten oogenblik. Hij had ook veel ijver en genegenheid voor de zendelingszaak en betreurde het, dat hij reeds te oud en ziekelijk was, om dezelve behoorlijk voor te staan. Hij heeft evenwel meer dan eenen wakkeren geestelijken, tot zendeling gevormd; verscheidene hunner zijn nog in *China*, *Siam*, aan de *Ganges* en in *Tong-King* werkzaam.

DE KANSELIER TE *CANTERBURY* EN DE KANDIDAAT.

Bij het onderzoek van een Kandidaat, die Doctor in de Godgeleerdheid wilde worden, vroeg de Kanselier van *Kanterbury: Wat is scheppen?* Aanstonds antwoordde de Kandidaat: *Scheppen is iets uit niets voortbrengen.* Nu, was het antwoord, *zoo maken wij u ook Doctor*, (*Ergo creamus te Doctorem*).

WONDERBARE GENEZING.

De volgende daadzaak wordt door een Fransch geneeskundig dagblad verhaald. Eene dame, die sedert langen tijd veel leed aan maagpijnen, gebrek aan eetlust, droefgeestigheid en soortgelijke kwalen, en daarover reeds met vele Artsen geraadpleegd had, liet zich eindelijk door eene vriendin bewegen,

eenen

eenen *Homöopaath* te consuleeren. Het geschiedde, en de Arts verzekerde haar beterschap, indien zij de pillen, die hij haar zenden zou, gebruikte Den volgenden morgen ziet de dame een doosje met kleine pilletjes op haren schoorsteenmantel, en niet twijfelende, of de Dokter had dezelve gezonden, slikt zij dezelve allen, achter een op. Hoewel dezelve, wel is waar, haar vrij zwaar in de maag vielen, meende zij echter dien eigen dag nog beterschap te bespeuren, en na weinige dagen was zij werkelijk geheel hersteld. Haar echtgenoot, die juist van eene kleine reis terug kwam, verheugde zich met haar; doch verbleekte, toen hij vernam, dat zij de pillen uit *dat* doosje gebruikt had. Hij zweeg echter, maar toen hij haar eindelijk geheel hersteld zag, verhaalde hij in vertrouwen aan zijne vrienden, hoe weinig de *homöopathische* pillen tot herstel zijner vrouw hadden medegewerkt, want de pillen in het doosje, waren ..... hagelkorrels, en de pillen van den Arts bij vergissing ergens anders bezorgd.

DE ZONDAG MORGEN OP HET LAND.

(*Ik was in den geest op den dag des Heeren.*)
Openb. I: 10*a*.

Van den bruinbemosten toren
Rolt het statig klokgebrom; —
't Klinkt den Christen blij in de ooren,
't Roept hem naar Gods heiligdom!

Rustig is het, wat men ziet;
'T Nijvre landvolk arbeidt niet,
'T Spoedt zich naar den heilgen drempel
Van den God-gewijden tempel,
'T Zoekt daar troost in leed en smart,
'T Zoekt daar rust voor 't kloppend hart.

Ziet! hoe allen zamenvloeijen,
Zaalge vreugd blinkt op 't gelaat!
Ziet! hoe allen derwaarts spoeijen,
Waar 't bevallig kerkje staat:
Vaders, met hun groot gezin,
Treden 's Heeren tempel in;
Moeders, van haar kroost omgeven,
Zoeken dáár het eeuwig leven.
O! hoe zoet is 't heilgoed niet,
Dat de Zondag buiten biedt!

Thans zijn allen neêrgezeten,
Hooren naar Gods Heilig woord;
Huis en akkers zijn vergeten,
En Gods stem wordt slechts gehoord.
Ziet! daar treedt de Leeraar in,
't Hart vol reine broedermin,
En, ten spreekgestoelt' gestegen,
Smeekt hij om Gods milden zegen,
Met des Vaders dierbren vreê;
En zijn broedren bidden meê!

Nu verheffen blijde psalmen
's Vaders lof en Christus eer,
Die door 't tempelkoor weêrgalmen,
En Gods zegen daalt er neêr.
En 't gemoed, den Heer gewijd,
Wordt met hemelvreugd verblijd;
En de ziel, aan de aarde ontheven,

Mag

Mag 'in hooger kringen zweven,
  Als des Leeraars dankbre toon
  Oprijst tot des Vaders troon!

Allen knielen dan te zamen
  Voor dien troon des Vaders neêr.
Aller harten juichen: *Amen!*
  Allen zingen weêr den Heer!
  En, naar Jezus hoog bevel,
  Doen zij thans hun' broed'ren wel,
Lenigen der kranken smarte; —
Allen geven, blij van harte,
  En der weduw' kleine gift,
  Wordt ook in Gods boek gegrift.

't Bijbelwoord wordt opgeslagen,
  En de kudde wordt verkond,
Hoe, naar Godes welbehagen,
  't Menschdom eens genade vond.
  Als de herder 't harte roert,
  En de ziel naar boven voert,
En, door op den Heer te wijzen,
Armen, rijken, jongen, grijzen,
  Allen, zonder onderscheid,
  Spreekt van de eeuw'ge zaligheid:

O! dan gloeit hun' ziel van liefde,
  Tot hun' Meester, tot hun' God;
En, schoon lijden 't harte griefde,
  Allen juichen in hun lot!
  O dan straalt, uit menig oog,
  Weêr een dankbre blik omhoog!
O! dan willen ze, in het leven,
Meer naar de volmaking streven,
  En het diep geroerd gemoed
  Juicht: » Wat is de Godsdienst zoet!

Ziet

Ziet hun borst van vreugde gloeijen,
Bij de schets van Efrata!
Ziet hun oog een traan ontvloeijen,
Bij den blik op Golgotha!
O! die zucht, het hart ontsneld,
O! die tranen, 't oog ontweld,
Zijn de paarlen en robijnen,
Waarmeê ze eens voor God verschijnen,
Als hen 's Vaders eeuw'ge Zoon,
Opvoert naar zijns Vaders troon.

't Dankgebed wordt opgezonden,
En de lofzang klinkt er weêr;
Honderd harten, honderd monden,
Loven aller Heeren Heer!
En het plegtig, zeeg'nend woord,
Wordt uit 's Leeraars mond gehoord,
Daalt op de Gemeente neder. —
Allen keeren stulpwaarts weder,
Aller harten loven God,
Allen juichen in hun lot.

Toont me, o wulpsche wereldlingen,
Toont me een' vreugd', zoo rein en zoet,
Die zoo diep in 't hart kan dringen,
En de ziel zoo ruimschoots voedt?
Neen, gij kent de vreugde niet,
Die des Heeren feestdag biedt!
Dartelt vrij in zinvermaken,
Altijd zullen ze u niet smaken!
Neen, de ware vriend van God
Roemt in zijn gelukkig lot!

's Gravenhage, P. J. ANDRIESSEN.
1835.

BIJ DE GEDACHTENISVIERING VAN DE VEERTIGJARIGE EVANGELIEDIENST, DOOR DEN WEL EERW. ZEER GELEERDEN HEER, A. D.

Als d' ooftboom in zijn vroege jeugd
Met knop en bloemen prijkt,
Gebot uit de ingeënte loot;
En 't hof, waarin hij wort'len schoot,
Met geur en kleur verrijkt:

Dan lokt zijn glans het keurig oog,
Dat vol verwachting staart
Op 't zachte waas der teedre plant,
Waarvan weldra de nijvre hand
Met vreugd de vruchten gaart.

Dan lokt en streelt ons 't lagchend groen,
En maakt het hart verblijd:
Bij gulle vreugd, in 't blij verschiet,
Zijn onze wensch en bede en lied,
Der schoone plant gewijd!

Maar met nog hooger kunstgevoel,
Wordt lier en harp besnaard;
Nog vloeit de zang in milder stroom,
Als op den rijkbeladen boom
Het oog met wellust staart.

Dan rust onze onverzaadbre blik,
Op de uitgespreide kruin:
En plukt de hand de rijpe vrucht,
Dan schatert, door het blij gehucht,
Het oogstlied in den tuin.

Die

Die boom, die milde schaduw spreidt
En keur van vruchten teelt,
Wiens stam nog op den wortel groeit,
Terwijl zijn kruin nog groent en bloeit,
Is uw bekoorlijk beeld.

Ja! nog, na veertig jaren dienst,
Siert groenend loof uw hoofd:
Terwijl de mannenkracht en gloed,
Die uwe borst en aadren voedt,
Nog eedle vrucht belooft.

Wij scharen om uw stam ons heen
En heffen 't feestlied aan!
Het lied van vreugd en dankbaarheid,
Voor d' overvloed, zoo mild verspreid,
Op uwe levensbaan.

Ja dank aan God, wiens goede Geest
Door heel de schepping zweeft;
Die al, wat leeft en adem haalt,
Met zijnen hemelglans bestraalt,
En milden wasdom geeft!

Die dank rijz' met de bede omhoog,
Dat God u zegen schenk'!
Uw kruin met zilvren dauw besproeij'!
Dat mild de malsche regen vloeij'
En uwen wortel drenk'!

Zoo straal het lieflijk zonnelicht,
In stroomen op uw pad;
Het glanze uw' dierbre gade voor,
Die veertig jaar het huwlijks spoor
Aan uwe hand betrad!

Dat

Dat reine min, met zachten band,
Uw beider harten boeij'!
Dat de echte teelt van de eelste vrucht,
Gekweekt in zoele zomerlucht
Op dezen wortel groeij'!

En breekt de dag in 't oosten aan
Van 't gouden bruiloftsfeest;
Dan vonkele in uw oog de gloed
Der dankbaarheid van 't vol gemoed,
En d'onverdoofden geest!

Die dag van glorie kroone uw hoofd,
Met de eerepalm der deugd!
Hij streele uw hart met 't rein genot
Der grijsheid, in de dienst van God,
De bron van hemelvreugd!

Zoo zij uws levens avondstond,
Nog helder, kalm en zacht!
En — daalt de zon in 't westen neêr,
Zij spelle een blijden morgen weêr,
Na 't sluimren in den nacht!

A. L.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 7den October 1835. Andermaal trof deze Hoogeschool eén allertreurigst verlies door den dood van den Hooggel. Heere, HENDRIK AREND HAMAKER, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw en Hoogleeraar in de Oostersche Letteren alhier, voorgevallen acht dagen na het afsterven van zijne gade, in den ouderdom van 46 jaren, na eene ziekte van weinige dagen. Groot is de treurigheid, niet slechts van zijne vrienden en leerlingen, maar ook van allen, die zijne uitmuntende vermogens en uitgebreide kundigheden naar waarde schatteden, waardoor Hij, niet alleen in zijn Vaderland, maar ook al om buiten hetzelve, algemeen geroemd werd en een der grootste sieraden onzer Hoogeschool was; wiens nagedachtenis derhalve voor haar altijd onvergetelijk zijn en blijven zal.

LEIDEN, den 9den Oct. 1835. Heden is in de vergadering van Bestuurderen van het Stolpiaansch legaat, de navolgende prijsvraag bepaald, om te worden beantwoord voor of op den eersten Jan. 1837.

Quaeritur, utrum Principium Rationis Sufficientis firmum sit Theologiae Naturalis fundamentum? an idoneis argumentis labefactari possit? Si probetur, quibus rationibus extra omnem dubitationem poni queat? Si rejiciatur, quale placeat aliud istius disciplinae fundamentum, quo nitatur Dei existentiae demonstratio, qui ab ipso mundo diversus hujusque tum conditor et providus Parens, tum Legislator et Judex sit.

dat is:

Wordt gevraagd, of het beginsel der genoegzame

Re-

Rede de hechte grondslag zij der natuurlijke Godgeleerdheid? dan of dat beginzel door gezonde bewijzen kan verzwakt worden? Wanneer hetzelve mogt worden aangenomen, met welke redenen kan het dan boven alle twijfel verheven worden? Mogt het verworpen worden, welke andere grondslag voor bovengemelde Wetenschap is dan aan te nemen, waarop het bewijs kan gegrond worden van het bestaan van God, als van de wereld verschillend en derzelver oorzaak, Verzorger, Wetgever en Rigter?

Met toezegging eener gewone medaille, of des verkiezende hare waarde tot twee honderd en vijftig guldens, aan hem, wiens verhandeling ter beantwoording derzelve, boven alle andere, den eereprijs zal waardig gerekend worden. De verhandelingen moeten in het Latijn of Nederduitsch geschreven, met eene zinspreuk geteekend, en van een verzegeld billet voorzien zijn, van binnen den naam en het adres des schrijvers inhoudende, en vrachtvrij toegezonden worden, voor of op den eersten Jan. 1837 aan den tegenwoordige Secretaris *van het Stolpiaansch Legaat*, J. H. VAN DER PALM, Hoogl. alhier.

SCHOOL-NIEUWS.

TIEL.

Op den 20sten Junij had het gewone halfjarige Examen plaats, na hetwelk V. VAN DER WILLIGEN, met eenen prijs, en Testimonium voor de *Mathesis*, naar de eerste klasse bevorderd werd; naar de tweede: H. C. C. VAN DER VOORDT BECK, insgelijks met eenen prijs en zulk een Testimonium. Naar de derde: J. BRU-

BRUNE en G. J. RINK, beide met eenen prijs en de eerste met een testimonium voor de *Geschiedenis*, terwijl naar de vijfde klasse O. C. A. VAN LIDTH DE JEUDE en W. T. E. SPIERING, beide met prijzen, bevorderd werden. Alle welke jongelingen, den 28sten Augustus l. l. dezelve ontvangen hebben. De plegtigheid der uitdeeling opende de Rector, P. H. TIJDEMAN, met eene oratie: *de causis aliquot neglecti veterum auctorum studii*, waarna V. VAN DER WILLIGEN eene declamatie hield: *de studiis literariis Caesaris Augusti.* Deze en de overige met prijzen begiftigden betuigden aan Heeren Curatoren op eene gepaste wijze hunnen dank, tot genoegen der aanwezige hoorders.

CULENBORG.

Den 3den Julij 1835. Nadat op den 12den Junij het gewoon halfjarig Examen der Leerlingen onzer Latijnsche School gehouden was, geschiedde op heden de openbare bevordering en prijsuitdeeling in de Luthersche Kerk alhier. De Rector, Dr. D. BALFOORT opende deze plegtigheid met eene korte inleiding, waarna de verdienstelijke jongelingen, M. H. TELJER, (van *Asperen*), en J. VAN TIENHOVEN, (van *Ameiden*), die naar de Akademie bevorderd werden, na met eenen aanzienlijken prijs vereerd te zijn, den predikstoel beklommen, en ieder eene, door hem zelven opgestelde redevoering, hield, de eerste: *de bello Peloponnesiaco*, en de tweede: *de J. C. J. Speykio.* Voorts werden met prijzen begiftigd en tot hoogere klassen bevorderd: van de tweede tot de eerste: G. A. DE RAADT, van *Barendrecht*, en W. A. VAN DIEST, van *Buuren*, met het lot tegen C. H. WIJNEN: van de vierde tot de derde klasse: J. H. GILQUIN en J. M. L. VAN KERVEL, van *Giessendam;* van de zesde tot de vijfde klasse: D. A. BALFOORT en H. M. BARENDREGT, van *Charlois;* en ein-

eindelijk van de tweede afdeeling der zesde klasse tot de eerste afdeeling: O. VAN REES. Vereerende getuigschriften en bevorderingen vielen te beurt, aan C. M. WIJNEN, die van de tweede tot de eerste klasse overging, aan J. H. SPIEGEL DROOGLEEVER, van *Leerdam*, en aan B. G. VAN HEYST van de tweede naar de eerste afdeeling der zesde klasse overgaande. De met prijzen vereerde Leerlingen reciteerden hunne *gratiarum actiones* met veel bevalligheid, waarna de Rector met een Nederduitsch dichtstuk besloot. Deze plegtige feestviering, waarbij eene aanzienlijke schaar van toehoorders en toehoorderessen tegenwoordig was, werd met orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en geëindigd.

ALKMAAR.

Den 13den Julij 1835. Op heden had alhier, in het Kerkgebouw der Evangelische Luthersche Gemeente, plaats de openbare bevordering van, en prijsuitdeeling aan de Leerlingen op de Latijnsche Scholen, binnen deze stad. Na dat deze plegtigheid door den Rector, den Heer A. HIRSCHIG, CZ., A. L. M. Lit. Hum. Doctor, was geopend, beklom de verstgevorderde Leerling J. D. HEID, den spreekstoel, en droeg een opstel voor: *de Cajo Marcio* (over Cajus Marius). Vervolgens werden bevorderd van de tweede naar de eerste Klasse, de zoo even genoemde J. D. HEID, met een' prijs; van de vierde Klasse, 2e orde, naar de tweede Klasse, P. J. KOORN, mede met een' prijs, en nog van dezelfde Klasse en orde, naar de eerste orde dier Klasse: J. KRAAKMAN en P. HERINGA VAN LON; van de zesde Klasse, 1e orde, naar de vijfde Klasse, 2e orde, C. J. FRANÇOIS, met een' prijs van de zesde Klasse, 2e orde, naar de vijfde Klasse, 2e orde, W. L. SCHIFFER, met een' prijs, en nog van dezelfde Klasse en orde,

 naar

naar de eerste orde dier Klasse, F. VAN DE WALL, J. TOUSSAINT, W. A. SCHUT en K. SCHUT, de eerste der vier laatstgenoemden, mede met een' prijs; voor alle welke prijzen de begiftigden op eene bevallige wijze hunnen dank betuigden; terwijl daarna ook nog andere boekgeschenken werden afgegeven, als aan J. KRAAKMAN, voor de *Geschiedenis*; J. D. HEID, voor de *Aardrijkskunde*; F. HERINGA VAN LON, voor de *Algebra*, en F. VAN DE WALL, voor de *Vaderlandsche Geschiedenis*; wordende deze plegtigheid, welke telkens door aangenaam Orgelmuzijk werd afgewisseld, door den Rector besloten, met eene rede *over den waren aard en strekking van de tegenwoordige feestviering.*

GRONINGEN.

Den 9den Julij. Nadat Maandag, den 6den dezer, het gewoon halfjaarlijksch Examen der Leerlingen onzer Latijnsche Scholen gehouden was, had heden de openlijke prijsuitdeeling en bevordering naar hoogere klassen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklom de verdienstelijke jongeling W. C. I. J. CREMERS het spreekgestoelte en hield eene declamatio: *de Viriatho, Lusitanorum duce*; d. i. *over Viriathus, veldheer der Lusitaniërs*; welke hij zeer juist en bevallig uitsprak. Hij werd hierop met zijne verdienstelijke medeleerlingen P. J. KOETS, F. J. WICHERS en E. TONKES naar de Akademische lessen bevorderd, welke laatste tevens met den griekschen prijs werd begiftigd. Van de tweede orde der eerste klasse gingen tot de eerste orde over: A. HECKER en W. DOORENBOS. Van de tweede klasse werden tot de tweede orde der eerste klasse bevorderd: J. H. DINCKGREVE (met den Latijnschen en Griekschen prijs) en S. GOCKINGA. Van de eerste orde der derde klasse werden bevorderd naar de tweede klasse: A. DIEMONT (met

den

den latijnschen en griekschen prijs) en W. FOCKENS MEIJER. Van de tweede orde der derde klasse naar de eerste orde: G. R. VOORMEULEN VAN BOEKEREN (met den Latijnschen prijs), A. L. BRUGSMA, (met den Griekschen) en P. SMIT DE KLEMP. Van de eerste orde der vierde klasse naar de tweede orde der derde klasse werden bevorderd: L. F. DE HARTOGH (met den Latijnschen en Griekschen prijs), E. D. J. SCHUT-TER, J. VAN HAAGEN, J. J. A. WICHERS, G. DRIES-MAN, R. IJ. HOEKSEMA en L. TRIP. Van de tweede orde der vierde klasse gingen over naar de eerste orde der zelfde klasse: W. à BRAKEL REIGER (met den Latijnschen en Griekschen prijs) en C. CARDI-NAAL. Met een getuigschrift van vlijt en goed gedrag werd op deze klasse vereerd; L. TRIP. Verder werden er prijzen uitgedeeld, in de *Geschied-* en *Aardrijkskunde;* eerste klasse: A. HECKER; tweede: W. FOCKENS MEIJER; derde: A. L. BRUGSMA en A. TRIP; vierde: C. CARDINAAL, aan wien tevens de prijs in de *nieuwe Aardrijkskunde* was te beurt gevallen. In de *Fabelkunde*, eerste klasse: J. H. DINCKGREVE; tweede: A. DIEMONT; derde: J. VAN HAAGEN. In de *Wiskunde*, eerste klasse: W. C. I. J. CREMERS; tweede: A. DIEMONT en N. HOFKAMP; derde: W. à BRAKEL REIGER en C. CARDINAAL. De Leerlingen, die met eenen Latijnschen prijs begiftigd werden, betuigden hunnen dank in 't Latijn aan H. H. Curatoren. De plegtigheid werd met muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

OLDENZAAL.

Nadat, op den vorigen dag, het gewone halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd had plaats gehad, werd op den 10den Julij l.l., des voormiddags, alhier in de Gereformeerde Kerk, de jaarlijksche promotie en prijsuitdeeling gehouden. De

Rector J. WEELING, opende de feestviering met eene korte voorafspraak, in welke hij den Conrector P. J. OOSTERUS, met deszelfs, onlangs te *Utrecht* plaats gehad hebbende, bevordering tot Doctor in de Faculteit der Letterkunde, geluk wenschte. Laatstgemelde hield hierop, in het Nederduitsch, eene verhandeling, in het bijzonder voor de jonge lieden dezer Scholen ingerigt, *over het wezen der Geschiedenis en de belangrijkheid van derzelver beoefening;* welke verhandeling door allen met uitstekend genoegen werd aangehoord. — Thans tot het eigenlijke werk, waartoe deze bijeenkomst bestemd was, overgegaan zijnde, werd tot de akademische lessen bevorderd, de jongeling WILLEM VAN LOON, uit *Veessen* op de *Veluwe*, welke Jongeling na den, voor hem bestemden, prijs ontvangen te hebben, den predikstoel beklom, en eene Latijnsche redevoering hield, *de praestantissimo Ciceronis, quod Cato Major de Senectute inscribitur, scripto.* — Na het aftreden van dezen Jongeling, trad de Rector wederom op, en las nog de volgende bevorderingen voor: Van de vierde tot de derde Klasse: E. L. HEININK, H. H. BERGMAN, A. DE LANOY; eerstgemelde met eenen prijs; van de vijfde tot de vierde Klasse: G. J. WANSINK, G. J. HEININK, K. H. B. PALTHE; eerstgemelde met eenen prijs; van de *majores* der zesde Klasse, tot de vijfde: C. H. STORK, J. J. DE WINTER; eerstgemelde met eenen prijs; van de *minores* der zesde, tot de *majores* derzelve: W. C. STORK, F. J. NIEUWENHUIS; eerstgemelde met eenen prijs; eindelijk uit de *ordo novitiorum*, tot de *minores* der zesde Klasse: J. H. F. KIRCH. Vereerende getuigschriften voor gemaakte vorderingen in het nieuwe onderwijs werden uitgereikt, als volgt: Voor de *Mathesis*, aan H. H. BERGMAN; voor de *Geschie-*

de-

denis en *Fabelkunde*, aan C. H. STORK; voor de *Aardrijkskunde*, aan K. H. B. PALTHE. — De Jongelingen, die met prijzen beschonken waren, volvoerden met bevalligheid hunne *Gratiarum actiones* aan H. H. Curatoren, waarna de Rector, onder gepaste aanspraken en dankbetuigingen, dit Schoolfeest eindigde, hetwelk, onder afwisselend orgelmuzijk, tot bijzonder genoegen van alle aanwezigen afliep.

BERGEN OP ZOOM.

Den 8sten Julij 1835. Heden had alhier wederom de plegtigheid der halfjarige Promotie en Prijsuitdeeling, van de Leerlingen der Latijnsche Scholen binnen deze Stad, in de Luthersche Kerk, op de gebruikelijke wijze plaats. De Rector, de Wel Ed. zeer Gel. Heer F. HOEKMAN, het spreekgestoelte beklommen hebbende, opende de plegtigheid met eene redevoering: *de imitando Cicerone.* Vervolgens werden de navolgende jongelingen aldus bevorderd: E. VORSTMAN, van de laagste orde der tweede klasse tot de hoogste derzelfde klasse; H. VAN HAL, P. MEERBURH SNARENBERG en A. C. KAMERMAN, van de hoogste orde der derde klasse tot de hoogste der tweede klasse; en eindelijk, van de hoogste orde der zesde tot de laagste der vierde klasse: J. MEGANEK en G. SLIKKER. Alle deze Leerlingen, wegens gemaakte vorderingen en betoonde vlijt, met prijzen en getuigschriften voor de *Wiskunde* bekroond geworden zijnde, en daarvoor hunnen dank op eene bevallige wijze in de Latijnsche taal betuigd hebbende, werd de plegtigheid, welke bij den aanvang, de tusschenpozing en aan het einde, met Orgelmuzijk begeleid werd, door den Rector besloten, met eene narede in dichtmaat: *Over den dubbelen tempel van Marcellus, der deugd en der eer;* zijnde alzoo tot algemeen genoegen, zoo van

Curatoren, als van de overige toehoorders, afgeloopen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ELKUM, den 4den Oct. 1835. Heden werd in de H. Dienst bevestigd, onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. W. VAN ROSSEM, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel.* De Bevestigings-Leerrede werd uitgesproken door den Wel Eerw. Heer P. H. HUGENHOLTZ, Pred. te *Rotterdam*, waarvan de tekst was, *Joh.* XXI: 15. De inzegening geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, den Wel Eerw. Heer PAUW, Pred. te *Spankeren*, door de Wel Eerw. Heeren VAN VLOTEN, Emeritus Pred. van *Zuilen* en DE JONGH, Pred. te *Waardenburg*, c. a. De Bevestigde deed zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5.

TERWOLDE, den 11den Oct. 1835. Heden werd, bij vriendelijke schikking van onzen Consulent, Ds. R. H. HUENDER, Pred. te *Nijbroek*, onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer J. C. VAN SCHERMBEEK, Kandidaat tot de H. Dienst, bij

bij het Prov. Kerkbestuur van *Over-IJssel*, in de H. bediening des Evangelie alhier bevestigd, door deszelfs vriend, den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer, J. E. DE VOOGD, thans nog Pred. te *Neder-langbroek*, met eene Leerrede over *Joh*. XXI: 17*b*. *Weid mijne schapen*. De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren, A. FAURE BEEKMAN, Pred. te *Voorst*, G. J. NAHUYS, Pred. te *Twello*, A. VERWEIJS en J. A. ANSPACH, Theol. Doct. en Predd. te *Deventer*, A. P. W. NOORDINK, Pred. te *Enkhuizen*, B. J. DIBBETZ, Pred. te *Garderen*, J. A. LANTZENDÖRFFER, Pred. te *Welsum* en J. G. P. MULLER, Pred. te *Holten*. — De Bevestigde heeft des namiddags zijn dienstwerk onder ons aanvaard, met eene Leerrede over *Hand*. III: 6*b*. *Maar 't geen ik heb, dat geef ik u*.

NIJMEGEN.

WIJCHEN, den 6den September. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. BETZ, beroepen te *'s Hertogenbosch*, na alvorens door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, Ds. W. H. COENEN, Pred. te *Herveld*, in tegenwoordigheid van den eersten Consulent, Ds. B. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg*, van zijne betrekking op de Klassis en Gemeente te zijn ontslagen, heeft heden zijn dienstwerk onder ons besloten. In zijne afscheidsrede sprak de Leeraar, naar aanleiding van *Hand*. XX: 36, over het belang van het gemeenschappelijk gebed voor Leeraar en Gemeente, vooral in de ure der scheiding.

LOBITH vakant. Zie Julij 1835.

NIJMEGEN. Zie Aug. 1835.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, heeft aan Ds. D. J. GULDEN en aan Ds. J. C. F. VAN SANDICK,

bevestigde Predd. te *Didam* en *Terborch* Akte van Lidmaatschap der Klasse uitgereikt.

LOCHEM, den 6den September. Onze Leeraar, Ds. J. F. VAN HOOGSTRATEN, gaf ons in de voormiddag godsdienstoefening kennis, dat hij voor eene beroeping naar de Gemeente te *Almelo* had bedankt.

TERBORGH EN ETTEN, den 20sten September 1835. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. C. F. VAN SANDICK, Kandidaat bij het Provinciale Kerkbestuur van *Zeeland*, werd heden onder ons in de H. Dienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. H. VAN SENDEN, Pred. te *Zwolle*, bij vriendelijken afstand van den Consulent Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*. De Bevestiger predikte bij deze gelegenheid over *Efeze* IV : 16. *Uit welke het geheel ligchaam bekwamelijk te zamen gevoegd .... tot zijns zelfsopbouwinge in de liefde.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Heeren M. RENSSEN, H. W. VAN WOELDEREN, Emeritus te *Terborgh* en *'s Heerenberg*, J. G. G. BIERHAUS, Pred. te *Hummelo*, H. C. S. SNETHLAGE, Pred. te *Dinxperlo*, C. KRABBE, Pred. te *'s Heerenberg*, R. H. HUENDER, Pred. te *Nijbroek*, J. SANNES, Pred. te *Veendam*, G. W. SANNES, Pred. te *Kolham*, J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Lochem*, P. SPANDAW, Pred. te *Zandeweer*, J. F. MARGADANT, Pred. te *Roosendaal*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne dienst, met eene Leerrede over 2 *Kor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

DOESBURG, den 24sten September 1835. Uit het vorig twaalftal van Predikanten, heeft de Kerkenraad der Hervormde Gemeente alhier gemaakt het volgend Zestal:

DD. AITTON, Predd. te *Monster*, COENEN, aan de *Bilt*, VAN GULPEN, te *'s Gravenpolder*, IMMINK,

te

te *Kamperveen*, REIJERKERK, te *Reeuwijk*, STUFFKEN, te *Haaften*.

En daaruit met eenparige stemmen beroepen:

Ds. W. IMMINK, te *Kamperveen*.

Volgens later ingekomen berigt, heeft zijn Eerw. deze beroeping aangenomen.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

BOMMEL.

OPHEMERT, den 16den Julij 1835. Na verkregene handopening, heeft de Kerkenraad, op vertoonde akte van Collatie van den Hoog Welgeboren Heer Baron B. J. Ç. MACKAY, gevolmagtigde van de Hoog Welgeboren Jonkvrouwe, MARGARETHA ANNE, Baronnese van *Haeften*, Vrouwe van *Ophemert* en *Zennewijnen*, ten overstaan van den Consulent, beroepen, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, Theol. Doct. en Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Prov. Kerkbestuur van *Noord-Holland*, die deze beroeping in afwachting van de vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN. Den 11den Oct. 1835, werd onze beroepen Leeraar, Ds. H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, Theol. Doct. en Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Prov. Kerkbestuur van *Noord-Holland*, onder ons bevestigd, door zijnen Oom, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. DE HAAN HUGENHOLTZ, Pred. te *Elburg*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, H. HULSTIJN, Pred. te *Varik*, deze beurt had afgestaan. De Bevestiger hield daartoe zijne Leerrede, over 1 *Kor.* IV: 1a. *Alzoo houde ons een ieder mensch, als dienaars van Christus.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren: G. RIBBIUS, J. A. C. NONHEBEL, B. BRUIJNS, O. J. VAN GRIETHUIJ-

HUIJSEN, PH. SPECHT GRIJP, P. JOOSTING, E. W. RAPPARD, J. REPELIUS, C. WEIJLAND, N. BERKHOUT, H. A. MATTHES en W. H. MOORREES, Predd. te *Tuil*, *Elst*, *Heerewaarden*, *Wageningen*, *Tiel*, *Maurik*, *Beusichem*, *Eck* en *Wiel*, *IJsendoorn*, *Leiden*, *Noordeloos* en *ter Aa*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn werk, met eene Leerrede over 2 *Kor.* V: 18c. *Die ons de bediening der verzoening gegeven heeft*.

HARDERWIJK.

BARNEVELD, den 4den Oct. 1835. *Onze* geliefde Leeraar, C. W. KERSTEN, maakte ons heden voormiddag, bij gelegenheid van de Avondmaalsviering, in zijne voorafspraak bekend, dat zijn Eerw. ruime stof had om God te loven en te danken, daar zijn Eerw. heden gedachtenis mogt vieren van zijne vervulde 25 jarige Evangeliebediening, in de Gemeenten van *Driebergen*, *Rhenen* en onder ons; terwijl zijn Eerw. bij de vermelding van menigvuldige weldaden, ons de opmerkelijke bijzonderheid mededeelde, van gedurende al dien tijd, *niet eenmaal* door ongesteldheid verhinderd te zijn geweest, het Predikwerk des zondags te verrigten.

Hartelijk vereenigden wij ons met zijne plegtige dankbetuiging aan den God zijnes levens, die hem bekrachtigd heeft in de H. bediening en wiens genade en trouw zijn Eerw. de eere gaf, bij de kennelijke ervaring van de vervulling van het bemoedigend woord zijnes Heeren, waarmede zijn geachte Leermeester hem op zijne eerste standplaats bevestigde: *Ziet ik ben met u alle de dagen*. De goede en getrouwe Heer, wiens eere hij zoekt te bevorderen, verhoore zijne en onze gebeden, spare Zijnen dienaar nog vele jaren, en stelle hem ver-

der

der tot eenen uitgebreiden zegen in de Gemeente in welke hij arbeidt.

ZUID-HOLLAND.

'SGRAVENHAGE.

'T WOUD, Zie Aug. 1835.

ROTTERDAM.

BARENDRECHT, den 30sten September 1835. Naardien de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. D. STITTEROGGE, Pred. te *Valkenburg*, zich, na beraad, heeft verpligt geacht voor het op zijn Eerw. uitgebragte beroep te bedanken, heeft de Eerw. Kerkenraad dezer Gemeente de reeds openbaar gemaakte nominatie aangevuld, met den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, W. VAN GULPEN, Pred. te *'s Gravenpolder*, en daarop dadelijk zijn Eerw. met eenparigheid van stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, welke beroeping door zijn Eerw., volgens ingekomen berigt, in overweging genomen is.

VLAARDINGEN, den 4den Oct. 1835. Op heden is alhier in de H. Dienst bevestigd, door Ds. HAZEU, Ds. WERNINK van *Leksmond*, beroepen in de plaats van Ds. TER HAAR, vertrokken naar *Arnhem*. De tekst van den Bevestiger was, *Efeze* III: 21*a*. — De intrede tekst was, 1 *Joh.* I: 3.

DELFT, den 11den Oct. 1835. Heden vierde onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, S. J. H. VAN HENGEL, gedachtenis, van de vervulling zijner 25 jarige Evangeliedienst in ons midden. Zijn Eerw. sprak tot ons bij deze gelegenheid, naar aanleiding van 2 *Kor.* VI: 1. *En*

wij

wij (als) medearbeidende, bidden (u) ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben. Algemeen en hartelijk was de deelneming, welke de Gemeente en deszelfs Ambtsbroeders daarbij aan den dag legden. Mogen nog vele gelukkige dagen tot den reeds geklommen leeftijd van den waardigen man worden toegevoegd, en de bestendige ijver zijns werks nog gekroond worden met eenen rijken zegen, die zijne en onze vreugde tegen de toekomst des Heeren volmake!

BERKEL EN RODENRIJS. Zie Sept. 1835.

LEIDEN.

VALKENBURG, den 13den Sept. 1835. Nadat onze Leeraar, Ds. J. D. STETTEROGGE, ons vroeger had kennis gegeven, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Barendrecht*, vernamen wij heden, door Ds. A. VERWEY, BZ. Pred. te *Leiden*, die voor onzen toen afwezigen Leeraar, eene predikbeurt vervulde, dat zijn Eerw. voor die beroeping had bedankt.

LEIDEN. Door Zijne Majesteit is gunstig Emeritus verklaard, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. J. SCHACHT, Theol. Doct., Pred. alhier, zullende het Emeritaat ingaan 1 Jan. 1836.

LEIDERDORP, den 4den Oct. 1835. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. STORM, werd heden onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam*, aan wien de Consulent W. C. BLANKEN, Pred. te *Koudekerk*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger predikte over *Efeze* II : 22; terwijl de Bevestigde des namiddags zijn dienstwerk aanvaardde, met eene Leerrede over I *Kor.* I : 17 en 18.

Aan zijn Wel Eerw. is akte van Lidmaatschap in de Klassis van *Leiden* uitgereikt.

BENT-

BENTHUIZEN, den 11den Oct. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. J. H. JUNIUS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland* in de dienst van het Evangelie bevestigd, door zijner moeders broeder, den Wel Eerw. Heer H. W. BENIER, Emer. Pred. van *Monster*, aan wien de Consulent, Ds. C. R. BENTFORT VAN VALKENBURG, Pred. te *Soeterwoude*, deze beurt had afgestaan. De tekst van den Bevestiger was I *Timot.* II: 5*b*. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger, den Consulent en Ds. H. R. DE HOLL en L. J. L. VAN NECK, Pred. te *Zevenhuizen* en *Schipluide*. De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk onder ons, met eene leerrede over I *Kor.* II: 2.

Aan zijn Wel Eerw. is Akte van Lidmaatschap verleend in de Klasse van *Leiden*.

VOORHOUT. Zie Aug. 1835.

DORDRECHT.

HENDRIK-IDO-AMBACHT, den 23sten Augustus 1835. De Wel Ed. Heer DIRK WILLEM NIBBELINK, Ambachtsheer dezer Heerlijkheid, den 17den dezer, op den huize *Zorglust*, bij *Zwijndrecht*, in den ouderdom van ruim 78 jaren, overleden zijnde, gedacht onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. H. HORST, in zijne Leerrede, in de voormiddag Godsdienstoefening hieraan; en bepaalde ons bij dit sterfgeval, daartoe ten tekst nemende: *Openb.* XIV: 13*b*. *Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven van nu aan: ja zegt de geest: opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid, en hunne werken volgen hen.* Na kortelijk 's mans karakter naar waarheid te hebben geschetst in de onderscheidene betrekkingen, waarin Zijn Ed. in deze Gemeente een reeks van jaren is werkzaam geweest; zoo als die van Burgemeester, Secretaris en Notaris, spoorde zijn Wel

Wel Eerw. ons aan, om zijns in liefde te blijven gedenken, en ons in tijds voor den dood en de eeuwigheid voor te bereiden, opdat ook ons einde zalig zij, en ons sterven een overgang in de gewesten van hoogere vreugde en gelukzaligheid. Ook beval zijn Wel Eerw. in het gebed, de nagelatene betrekkingen aan Gods vertroostende liefde en genade aan.

HEINENOORD, den 20sten Sept. 1835. Heden nam onze geachte Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. STORM, van ons afscheid, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 20, 21. Nadat zijn Wel Eerw. op den 14den dezer, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. P. VAN GRONINGEN, Pred. te *'s Gravendeel*, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, daartoe gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. J. KNOTTENBELT, Pred. te *Mijnsheerenland*, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Klassis was ontslagen.

Uit het groot aantal Kandidaten, die zich voor deze vakature hebben aangeboden, zullen diegenen door den Kerkeraad van tijd tot tijd worden uitgenoodigd, aan welke eene predikbeurt kan worden toegestaan.

WESTMAAS staat vakant te worden. Zie Sept. 1835.

SPIJK. Zie Aug. 1835.

G O U D A.

LEKSMOND staat vak. te worden. Zie Julij 1835.

B R I E L L E.

ZUIDLAND vakant. Zie Sept. 1825.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, zijn in de Vergadering van October geëxamineerd, en tot de Predikdienst toegelaten de Heeren A. PEPER en J. J. DU SART, Kand. in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*, en JAMES INGRAM, Kandidaat bij de Kerk van *Schotland*, tot de dienst in de Engelsche en Schotsche talen, bij de kerken in *Nederland*.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente). Ter vervulling der vakature, is door den Kerkeraad beroepen de Heer JAMES INGRAM, Kandidaat tot de H. Dienst voor de Engelsche Gemeenten, bij het Provinciaal Kerkbestuur ven *Noord-Holland*. Zijn Eerw. heeft deze beroeping, onder inwachting der noodige goedkeuringen, aangenomen.

HAARLEM.

JISP, den 11den Oct. 1835. Nadat onze Leeraar, J. BOLDINGH, ons op den 27sten Sept. berigt had, dat hij eene beroeping naar de Gemeente te *Grootschermer* ontvangen en in beraad genomen had, mogten wij op heden vernemen, dat zijn Eerw. voor dezelve bedankt had, daar hij zich bij vernieuwing aan ons verbond, met eene Leerrede over 1 *Petri* V: 2. *Weidt de kudde Gods, die onder u is.*

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

GROOTSCHERMER, den 24sten Sept. 1835. Heden kwam de Kerkenraad bijeen tot het doen van eene beroeping, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, A. K. MAURER. Onder het bestuur

 van

van den Consulent, Ds. J. J. SLOT, Pred. te *Schermerhorn*, werd deze nominatie gemaakt:

DD. J. BOLDINGH, Pred. te *Jisp*. C. DE COCK, te *Huisduinen*. J. SAFFRIE, te *Knollendam*. H. GREVE, J. SNOEK en W. G. THOMSON, Kandidaten bij de de Provinciale Kerkbesturen van *Over-IJssel* en *Noord-Braband*.

Hieruit werd dit drietal geformeerd:

DD. BOLDINGH, SAFFRIE en de Kandidaat GREVE. Terwijl Ds. J. BOLDINGH, Pred. te *Jisp*, dadelijk beroepen werd. Welke echter, na een beraad van veertien dagen, te kennen gegeven heeft, zich verpligt te gevoelen, voor deze beroeping te bedanken. Zoodat

GROOTSCHERMER vakant blijft.

In het berigt der vorige *Boekzaal* is abusief opgegeven, dat de tekst, het onderwerp der Lijkrede op den Wel Eerw. Heer, A. R. MAURER, was, *Spreuk*. X: 8a. in plaats van *vs*. 7*a*. *De gedachtenis des regtvaardigen zal tot zegening zijn.*

WARMENHUIZEN, den 4den Oct. 1835. Heden hield onze Leeraar, J. C. MOHR, dankbare gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst, die zijn Wel Eerw. in 1810 den 30sten Sept. te *Blokzijl* aanvaardde; daarna te *St. Maarten* en *Valkoog*; vervolgens te *Opperdoes* en sedert Dec. 1827, onder ons, door Gods genade, heeft mogen voortzetten. Ten grondslag zijner Leerrede leide hij *Gen*. XLVII: 8. *Hoe vele zijn de dagen der jaren uwes levens?* Na deze woorden kortelijk in derzelver verband te hebben toegelicht, nam hij daaruit aanleiding, om zich zelven en ons te bepalen: deels, bij de kortstondigheid en nietigheid van ons leven; deels, bij onze ontmoetingen, zoo aangename als onaangename; deels, bij onze verrigtigen, zoo goede als gebrekkige; deels, bij onze

uit-

bezitzigten in de eeuwigheid. Aan dit een en ander gaf zijn Wel Eerw. zulk eene wending, dat het aan het oogmerk der feestviering beantwoordde en de Gemeente er door geleerd en gesticht werd. God spare onzen Leeraar nog vele jaren tot in hoogen en gezegenden ouderdom, en stelle hem verder tot eenen uitgebreiden zegen in het midden van ons.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

KALANDSOOG. Zie Sept. 1835.

HOORN.

HOORN. Nadat onze Leeraar, J. H. GUNNING, naar *Leeuwarden* beroepen, op den 23sten Sept. door Ds. J. VAN SLOOTEREN, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, van zijne betrekking op Gemeente en Klassis was ontslagen, heeft zijn Eerw. den 27sten afscheid van ons genomen, predikende over 2 *Kor.* XIII: 9b. *Wij wenschen ook dit (namelijk) uwe volmaking.*

Ter voorziening in deze vakature waren, door den breeden Kerkeraad, na vorkeregene handopening, de volgende nominatiën gemaakt:

Twaalftal:

DD. H. VAN DER LEEUW, Predd. te *Wageningen*. J. F. VAN HOOGSTRATEN, te *Lochem*. A. SLOTEMAKER, te *Maassluis*. J. HOOIJKAAS, te *Middelharnis*. J. HOLDINGH, te *Jisp*. G. MOLENKAMP, te *Rijswijk*. H. VERLOREN, Theol. Doct. te *Dalfsen*. J. A. DORHEN, aan de *Bilt*. D. HUBKENS, te *Zuidzijpe*. L. SCHUKKING, te *Zuidwolde*. M. J. J. MOLTZER, te *Wassenaar* en H. M. G. KOOTHAAS, te *Zandvoort*, met het lot tegen M. A. JENTINCK te *Harlingen*.

Zestal:

DD. VAN DER LEEUW, VAN HOOGSTRATEN, HOOIJ-

 KAAS,

KAAS, SCHURKING, COENEN en HOLKENKAMP, met het lot tegen VERLOREN en BOLDINGH.

Hieruit is op den 1sten Oct. dit drietal geformeerd:

DD. VAN HOOGSTRATEN, VAN DER LEEUW en HODIJKAAS; en daarvan beroepen, Ds. J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Lochem*.

OOSTWOUD. Ten gevolge van eén besluit van Z. M. den Koning van 5 Sept. l.l., N°. 37, is de Wel Eerw. Heer A. CONRADI, sedert den jare 1795 Predikant bij deze Gemeente, Emeritus verklaard, *salvo honore*, met een jaarlijksch pensioen van *f 600*, ingaande 1 Jan. 1836.

MIDWOUDE, den 4den Oct. 1835. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds P. WOLTERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, in zijne dienst bevestigd, en aan de Gemeente voorgesteld. De bevestigings-rede geschiedde door Ds. J. H. BROEKHOFF, Pred. te *Medemblik*, bij afstand van den Heer Consulent A. SCHILT, Pred. te *Twisk*, uit 1 *Cor*. III: 11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgene gelegd is, namelijk Jezus Christus*. De inzegening geschiedde door den Bevestiger en Consulent, benevens de Heeren: J. SCHARDAM, J. A. KUITERT en J. CLANT, Predd. bij de naburige Gemeenten, te *Opperdoes*, *Benningbroek* en *Nibbixwoude*, en bij de Hersteldo Luthersche Gemeente te *Medemblik*. Onze jonge Leeraar maakte eenen aanvang van zijn dienstwerk, met *Deut*. V: 27*b*. *Spreek gij tot ons al wat de Heere onze God tot u spreken zal; en wij zullen het hooren en doen*.

Aan de bevestigde Heeren Predikanten, MESSINGA, te *Sijbekarspel* en WOLTERS te *Midwoude*, zijn Akte van Lidmaatschap in de Klasse van *Hoorn* uitgereikt.

EDAM.

EDAM.

OUDENDIJK, den 16den Aug. 1835. Bij afwezigheid van onzen Leeraar, maakte de Wel Eerw. zeer Gel. Heer N. PLUIM OREIDANUS, Pred. te *Schardam* en *Etershem*, ons het overlijden bekend, van den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer A. R. MAURER, die van het jaar 1791—1794 in onze Gemeente het Evangelium verkondigd heeft, en wiens nagedachtenis, bij degenen, die hem hier gekend hebben, steeds in zegening is.

ZEELAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, zijn, in deszelfs vergadering van Oct. 1835, tot de H. Dienst toegelaten, de Heeren: J. RENIER, J. J. LE FEVRE DE MONTIGNY, A. MEURSINGE, D. VAN DEN BERG en J. H. VAN ROSSEM, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

ZIERIKZEE.

OUWERKERK, den 19den Sept. 1835. Heden werd ons het treurig berigt medegedeeld, van het overlijden van Vrouwe JACOBA JOHANNA VAN DE PERRE, Weduwe van den Hoog Edel Gestr. Heer SCHUMMELKETEL, en Ambachtsvrouw van deze Plaats Onze Leeraar, H. J. VAN INGEN, bepaalde ons ook nu, even als bij het overlijden van haren Echtgenoot, in eene opzettelijke leerrede over *Pred.* VIII : 8. bij dit treffend sterfgeval en bij hare belangstellende zorg voor deze Gemeente, deed hulde aan de Christelijke deugden door de overledene beoefend, vooral omtrent haar verpligtend gedrag jegens hem, bij het bedanken voor onderscheidene beroepingen, zoo treffend aan den dag gelegd, en wekte de Gemeente op tot eenen godzaligen levenswandel.

GOES.

KRUININGEN, den 13den Sept. 1835. Onze Leeraar, Ds. J. DAGEVOS, gedacht heden, met gepaste vermaningen en opwekkingen, aan het overlijden van Ds. J. VERSPRILLE, laatst Pred. te *Zuidland*, die te voren ook hier, twee en een half jaren, onze Leeraar was geweest. Zijn Wel Eerw. predikte bij die gelegenheid, over *Hand.* XVI : 14.

OUDELANDE, den 20sten Sept. 1835. Heden werd, bij vrijwilligen afstand van onzen Consulent, Ds. J. DAGEVOS, Pred. te *Ovezande* en *Driewegen*, door den Wel Eerw. Heer G. VAN DUYL, Pred. te *Vianen*, onder ons bevestigd, de Wel Eerw. Heer A. DE RONDE BRESSER, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. De Bevestiger had tot tekst *Matth.* X : 40—42. *Die u ontvangt, ontvangt mij, enz.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren BLAAUBEEN, Pred. te *Goes*, BUYT, te *Nisse*, HAGEN, te *Heinkenszande*, VAN GULPEN, te *'s Gravenpolder*, BURGERHOUDT, te *Ellewoutsdijk*, HARLERS, te *Hoedekenskerke*, KOMPENHANS, te *'s Heerenhoek*, BOUWIN, te *Koudekerke*, DE WAAL, te *Kleverskerke*, CALKOEN, te *St. Laurens en Brigdamme*, GRIMS, te *Serooskerke*, SCHIETEKATTE, Emer. Pred. van *Schoondijke*, HARING, Luthersch Pred. te *Middelburg*. Des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede, met 2 *Kor.* V : 11*a*. *Wij dan beiwegen de menschen tot het geloof.* Bij deze laatste plegtigheid waren ook nog tegenwoordig: de Wel Eerw. Heeren MEIJER, Pred. te *Baarland*, en BURGERHOUDT, te *Borssele*.

IJZENDIJKE.

Door het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke*, is den 30sten Sept. l. l. aan den Wel Eerw. Heer

G.

...g. VROLIJK, als bevestigd Predikant te *Schoondijke*, akte van Lidmaatschap der Klasse van *IJzendijke* afgegeven.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT. Zie Aug. 1835.

AMERSFOORT.

AMERSFOORT, den 20sten Sept. 1835. Heden had onze Gemeente het genoegen, dat de Wel Eerw. Heer G. J. BRAND WIJSMULLER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, zijn werk onder haar aanvaardde, met eene leerrede over *Hand.* XIII: 38. *Zoo zij u dan bekend, mannen broeders! dat u door dezen vergeving der zonden verkondigd wordt.* Door gunstige dispositie van Z. E. den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, is zijn Eerw. op voordragt van onzen Kerkenraad aangesteld, om met onze Leeraren de dienst onzer Gemeente te helpen vervullen. God schenke daartoe ook aan zijn Eerw. alle noodige genade, en stelle hem, zoo lang hij nog geene vaste standplaats heeft, door zijnen arbeid in het midden van ons, tot eenen rijken zegen.

TIENHOVEN, OUD-MAARSSEVEEN EN BREUKELEVEEN, den 28sten Sept. 1835. Heden werd deze Gemeente bedroefd, door de treurige tijding van het overlijden van den Hoog Wel Geb. Heer Jonkheer FERDINAND VAN COLLEN, FERDINANDSZOON, Heer van *Gunterstein en Tienhoven*, Lid der Staten en van de Ridderschap der Provincie *Utrecht*. Op Zondag den 4den Oct. werd in onze Gemeente

de nagedachtenis van den afgestorvenen plegtig gevierd in eene lijkrede, door onzen Leeraar D. BRINKMAN, in tegenwoordigheid eener talrijke en deelnemende schare uitgesproken, naar aanleiding van *Openb.* XIV; 13. *Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven.* Zijn Hoog Wel Geb. heeft als Ambachtsheer van *Tienhoven*, zich steeds deelnemend, zorgvol en weldadig betoond, zoo wel aan de tijdelijke welvaart dezer Gemeente, als aan den uitwendigen bloei van hare kerk. Zijne nagedachtenis zal bij allen, die zijn voortreffelijk karakter hebben gekend, in zegening blijven.

WIJK.

ODIJK vakant Zie Julij 1835.

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* zijn, den 7den Oct. l. l. tot de predikdienst geadmitteerd: F. G. TER MEULEN en L. MUNTINGHE, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid bij de Akademie te *Groningen.*

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 27sten Sept. 1835. Onze oudste Leeraar, Ds. D. TIJSSEN, had heden het voorregt, onder ons gedachtenis te vieren van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst; van welken tijd zijn Eerw. vijf jaren in de Gemeente van *Oldenkeppel* en *Keppelbinnen*, tusschen de twee en drie jaren in de Gemeente van *Waardenburg* en *Neerijnen*, en ruim zeventien jaren onder ons werkzaam was. Zijn Eerw. sprak bij die gelegenheid, over *Ps.* CIII: 2*b*. *Vergeet geene van zijne weldaden.* Hartelijk wenschen wij, dat de Algoede

zijn

zijn Eerw. spare en sterke, om bij voortduring onder ons al dat nut te stichten, hetwelk tot hiertoe de vrucht zijner ijverige bemoeijingen in deze Gemeente geweest is.

Den 8sten Oct. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. H. GUNNING, onder ons bevestigd, door Ds. J. A. D. MOLSTER, die bij deze gelegenheid sprak, over *Luk.* XXII: 32*b*. *Versterk uwe broeders.* De Bevestigde deed den 11den Oct. zijne intrede, met eene Leerrede over *Efeze* V: 23*b*. *Hij is de behouder des ligchaams.*

Ofschoon de Correspondent hieromtrent nog geen legaal berigt ontving, zoo moet hij evenwel, ten opzigte van *Menaldum*, vermelden, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. G. SMIDT, Pred. aldaar, den 12den Oct. overleden is, nalatende eene Weduwe, voor wien de Ring van *Stiens* het *annus gratiae* zal moeten waarnemen.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

HARLINGEN.

DRONRIJP, den 11den Aug. 1835. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat, aan onzen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. KONING, door Z. M. den Koning gunstiglijk verleend, is heden tot Predikant bij deze Gemeente, door de Hervormde Floreenpligtigen benoemd, en vervolgens door den Kerkenraad beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, P. VAN VELDEN, Pred. te *Oldemarkt*.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

SNEEK.

PARRAGA, den 20sten Sept. 1835. Heden had alhier de bevestiging plaats van onzen beroepe-

 nen

nen Leeraar, D. CANNEGIETER, J. J. ZOON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. Dezelve werd verrigt door den Wel Eerw. Heer, W. WINSEMIUS, Pred. te *Tjerkwerd* en Consulent dezer Gemeente, die tot tekst had gekozen, 1 *Joh.* I: 5—7. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door den waardigen voorganger, Emer. Pred. van *Parraga* en Oom des Bevestigden, H. CANNEGIETER en door den Pred. van *Goinga*, J. HINGST. Des namiddags begon onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Jak* I: 22.

SNEEK. Zie Junij 1835.

DOKKUM.

ZWAAG WESTEINDE, den 23sten Sept. 1835. Ten gevolge der zoo gunstige beschikking van Z. M. den Koning, ter voorloopige voorziening in de Godsdienstige behoeften van de talrijke bevolking dezer plaats (volgens de laatste opgave bestaande uit 830 Hervormden) wordt nu, sedert den 19den Oct. des vorigen jaars het Herder- en Leeraarswerk hier waargenomen, door den Kandidaat W. C. VAN DER ZWAAG. De 144 huisgezinnen dezer Gemeente ontvangen thans van tijd tot tijd Herderlijke bezoeken, Openbare Godsdienstoefeningen worden in het daartoe ingerigt Schoolgebouw geregeld gehouden en steeds door eene talrijke schare bijgewoond. Bij de onderscheidene gelegenheden ontvingen daar reeds niet minder dan 117 kinderen den H. Doop. (Zie *Boekzaal* van Junij dezes jaars.) Voor grooter aantal nog, wordt die zelfde H. plegtigheid verlangd, en vele reeds volwassenen zijn in de gelegenheid, om mede door dezelve zich in de Gemeente der Christenen te laten inlijven. Catechisatiën voor ouden en jongen worden onderscheidene gehouden en door velen bezocht, en groot is dus de reden

van

van blijdschap en dankzegging voor hetgeen ten behoeve dezer Gemeente alrede gedaan is. Intusschen het verlangen naar een geschikt Kerkgebouw, voegzame Predikantswoning en eigenen vasten Leeraar, is opgewekt en groot; en met levendige blijdschap ontvingen wij dus, bij Missive van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. d. d. 5 Sept. j. l. N°. 1., kennisgeving, dat het Z. M. den Koning goedgunstig behaagd had, bij besluit d. d. 25 Aug. j. l. N°. 50. aan *Zwaag Westeinde* tot het daarstellen van een Fonds, ten einde aldaar eene kerkelijke Gemeente, op zich zelve bestaande, gevormd en vooraf daartoe eene nieuwe Kerk en Pastorie kunnen gesticht worden, toe te leggen, *f* 1000. en zulks met te kennengeving, dat Z. M. niet ongenegen is, in het vervolg meerderen bijstand (bij de andere voorhandene middelen) ten zelfden einde te bieden. Terwijl wij ten zelfden tijd berigt kregen, dat de algemeene Sijnode der Hervormde Kerk, even gelijk in het vorig jaar, aan ons weder had toegestaan *f* 1000. uit het Fonds voor de noodlijdende Kerken. Met de hartelijkste dankzegging dit nieuw bewijs der vaderlijke zorge van Z. M., onzen geliefden Koning, voor onze Godsdienstige behoeften vermeldende, even als de weldaad der algemeene Sijnode, met dankzegging tevens aan die allen, welke door hunne giften voor noodlijdende Kerken en personen deze hooge Kerkvergadering in staat stellen, aldus hulpbehoevende Gemeenten onderstand te verleenen, vermeenen wij ook nog het volgende met dankbetuiging te moeten berigten. 1.) Dat drie Exemplaren der *beknopte Beoefeningsleer* van E. KIST, door christelijke liefde ook aan deze Gemeente geschonken, met dank-

baar-

baarheid zijn ontvangen en door velen met graagte gelezen worden. 2.) Dat tot bevordering van het Godsdienstig Gezang, door eenige vrienden van den Heer VAN DER ZWAAG, zoo uit de Gemeente van *Groningen*, als uit die van *Wirdum* in *Vriesland*, een aantal van 52 Evangelische Gezangboeken gratis bezorgd geworden en aan de Gemeente uitgereikt zijn. 3.) Dat van die zelfde handen ook zijn toegezonden, eenige Nieuwe Testamenten, en dat door het Bijbelgenootschap edelmoediglijk is overgemaakt een geschenk van 70 Bijbels en Nieuwe Testamenten, welke op den 5den Julij j. l. plegtig zijn uitgedeeld, na eene openbare Godsdienstoefening, bij welke gelegenheid de Heer Kandidaat eene Leerrede hield, naar 2 *Tim.* III: 15*a.* over den Bijbel en deszelfs regt gebruik.

Moge deze Gemeente verder blijven deelen in de ondervinding van christelijke deelneming en liefde, en moge zoo veel goeds, als aan haar gedaan wordt, rijke vruchten bij haar dragen.

BURUM EN MUNNIKKEZIJL, den 11den Oct. Heden hadden wij het genoegen, onzen Avondmaalsdisch, met eenen tweeden zilveren beker versierd te zien, die, door het meerendeel van de leden dezer Gemeente, der Kerk ten geschenke is gegeven. Regt welkom was ons dit bewijs van goede gezindheid en eendragtigen geest, zoowel, als van belangstelling in de plegtige viering des H. Avondmaals. Met den opregten dank, dien wij hiermede openlijk den begiftigers toebrengen, vereenigen wij den hartelijken wensch, dat de verkondiging van den dood des Heere telkens aan hun hart moge worden geheiligd, dat zij in het kinderlijk geloofsvertrouwen op hem, rust en vrede mogen vinden voor hunne harten, en een schat, welks waarde ook dan blijft, wanneer geene aardsche schatten meer baten.

AK-

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

OVER-IJSSEL.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel* zijn op den 6den, 7den en 8sten Oct. tot de Predikdienst toegelaten, de Kandidaten in de Godgeleerdheid: W. KRAAIJENBELT, J. APPEL, H. VAN INGEN, A. WESTENBRINK MEIJER en J. J. SCHEUER.

DEVENTER.

ALMELO. Zie Sept. 1835.

KAMPEN.

ZALK, den 2den Sept. 1835. Na verkregene handopening en bekomene vergunning van wege het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, om reeds voor het vertrek van onze, naar *Sneek*, beroepen Leeraar, Ds. J. G. VAN GRIETHUYSEN, tot het doen eener beroeping over te gaan, is heden, op vertoonde akte van Kollatie van de Hoog Wel Geb. Vrouwe dezer Heerlijkheid, Mevrouwe Baronesse L. M. Douairière BENTINCK, door den Kerkeraad alhier, tot gewoon Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer M. MACALESTER LOUP, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, die, onder inwachting der vereischte approbatiën, deze beroeping heeft aangenomen.

ZWARTSLUIS. Den 20sten September nam onze, naar *Mijdrecht* vertrekkende Leeraar, J. J. PRINS, alhier afscheid, ons naar aanleiding van 1 *Petri* I: 25 onderhoudende over het Evangelie dat onder ons gepredikt is, en deszelfs hooge waarde; ons opwekkende tot zelfsbeproeving, hoe wij het-

zel-

zelve gehoord hadden, ons tot een dankbaar gebruik van hetzelve vermanende. De Kerkenraad handopening gekregen hebbende, heeft daarop den 5den Oct. een twaalftal van Predikanten geformeerd, waarop naar alphabethische orde gebragt zijn:

DD. W. B. BARENDS, C. D. L. BÄHLER, B. FIJNEBUIK, J. HENGST, L. EILERTS DE HAAN, J. J. KNAP, A. E. KIERS, A. VAN MARLE, J. A. MEULEMANS, J. SIEBIESZ, J. G. SEPP en H. J. WOLTERINK, respective Predikanten te *Lopik*, *Elspeet*, *Zoutelande*, *Goinga-Gauw en Ossingawier*, *Olst*, *Heerde*, *Giethoorn*, *Blokzijl*, *Buiksloot*, *Heino*, *Ter Heide* en *Nieuwleusen*.

KAMPERVEEN, den 11den Oct. 1835. Nadat onze Leeraar, Ds. W. IMMINK, ons voor acht dagen had kennis gegeven van eene beroeping, welke hij naar de Hervormde Gemeente te *Doesborgh* ontving; vernamen wij heden van hem: dat hij, na ernstig beraad, zich verpligt gevoelde dezelve, onder inwachting der noodige approbatiën, bereidvaardig te volgen.

Wij verzoeken Heeren Kandidaten, die zich ter erlanging eener predikbeurt bij de aanstaande vakature reeds in overvloedige getalen hebben aangeboden, dat zij, zoo velen er geen antwoord op hun schrijven zullen terug bekomen, het daarvoor gelieven te houden, dat aan hunne begeerte niet kan worden voldaan.

GRONINGEN.

Op den 7den Oct. is, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot de predikdienst toegelaten, de Heer H. BECKHUIS, Kandidaat in de lette-

leeren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Groningen*.

GRONINGEN.

Door het Klassikaal Bestuur van *Groningen*, is den 30sten Sept. dezes jaars, JAN HENDRIK MAATJES, geboortig van *Groningen* en Lidmaat der Hervormde Gemeente aldaar, na een loffelijk doorgestaan Examen, bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Katechizeermeester.

ZUIDHORN, den 4den Oct. 1835. Onze Leeraar, J. E. WINTER, in het voorjaar en den zomer dezes jaars, bij herhaling door eene doodelijke ziekte aangetast en in zijn dienstwerk verhinderd geweest zijnde, kwam voor eenige weken tot zoodanige herstelling, dat hij hetzelve met een goed gevolg kon hervatten, en op eenige achtereenvolgende zondagen, behalve het prediken, ook de bediening des H. Doops aan elf kinderen, de Bevestiging van eenige bij de Gemeente aangenomen Ledematen, en de Voorbereiding voor het H. Avondmaal, tot genoegen en stichting der Gemeente verrigtte.

Heden hadden wij de plegtige en aandoenlijke bediening van het H. Avondmaal, bij hetwelk zijn Wel Eerw. kortelijk eene gedachtenis volgde van zijne thans vervulde 60 jarige dienst, sedert den 1sten Oct. 1775 bijkans drie jaren in de bij hem niet vergeten en onvergetelijke Gemeente van *Zellinge*, en ruim 57 jaren in deze van *Zuidhorn*; merkende zijn Wel Eerw. daarbij als eene bijzonderheid op, dat hij meende, thans de oudste dienstdoende Leeraar in de Hervormde Kerk van het Koningrijk der *Nederlanden* te zijn. Ten tekst was door zijn Wel Eerw. gekozen, het vieren van het laatste Pascha van onzen Heer met Zijne Apostelen en de instelling van het H. Avondmaal, volgens *Luk*, XXII:15—20. *Ik heb zeer be-*

begeerd, dit Pascha met u te eten, enz. Waaruit zijn Wel Eerw. na eene korte toelichting van den tekst, de stelling afleidde en betoogde, dat de geloovige viering van het H. Avondmaal voor ieder Christen de beste bron van bemoediging en troost is in het leven, in lijden en wederwaardigheden, in ziekten en op het doodbed, en het beste steunpunt van hoop op een gelukkigen uitgang des levens, — en voor de geheele Christenheid het onomstotelijk historisch bewijs voor de waarheid en goddelijkheid van de Christelijke Godsdienst, als zonder hetwelk die vruchten uit dezelve niet verkrijgbaar zijn.

Deze plegtigheid is met veel deelneming en tot stichting der Gemeente afgeloopen.

ZEVENHUIZEN, den 13den Sept. 1835. Heden was het voor deze Gemeente een feestdag. Tot den jare 1831 hadden de ingezetenen van dit gehucht een niet gering gedeelte uitgemaakt, van de vereenigde Gemeenten van *Midwolde* en *Leek*. Bij besluit van Z. M. van den 27sten Nov. 1830. N°. 79. werd het Godsdienstig onderwijs en Herderlijk werk bij dezelve, zoo lang zij nog niet tot eene zelfstandige Kerkgemeente gevestigd en van een eigen Leeraar voorzien zouden zijn, opgedragen aan den Heer, P. H. VAN DER LINDEN, Pred. bij de naburige Gemeente van *Oldebert*. Terwijl deze vervolgens tot Consulent alhier, en tevens een Kerkeraad en een kollegie van Kerkvoogden en Notabelen aangesteld, en ook door Z. M. een Predikant voor deze nieuwe Gemeente op eene jaarwedde uit 's Rijks kas benoemd werd; was er inmiddels alles aangewend tot het bijeenbrengen van het noodige ter bouwing van eene Kerk en Pastorij. Die gebouwen thands voltooid zijnde, hadden wij heden het genoegen, dat ons Kerkgebouw plegtig werd in-

ingewijd. De Consulent VAN DER LINDEN verrigtte de dienst, en prees ons, naar aanleiding van *Joh.* IV: 23. de openbare Godsdienstoefeningen aan als bevorderingsmiddelen tot de aanbidding van den Vader in geest en waarheid. Zijne voordragt werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten, door een vierstemmig gezang van, op die gelegenheid passende, Gezangen en Psalmen, waartoe onderwijzers en zangvereenigingen uit naburige Gemeenten, het hunne wilden toebrengen. Bij het eindigen dezer plegtigheid deed de Leeraar, als tolk der Gemeente, dankbetuigingen aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, aan zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., aan de Algemeene Sijnode der Nederlandsche Hervormde Kerk, en aan het Provinciaal Collegie van Toezigt op de kerkelijke Administratiën bij de Hervormden.

Eene zeer talrijke menigte, ook van elders zaamgevloeid, meer dan het Kerkgebouw kon bevatten, was getuige dezer plegtigheid.

De Hemelsche Vader, die al zulken zoekt, welke Hem in geest en waarheid aanbidden, zegene dit werk. Hij zegene verder deze Gemeente, en den Leeraar, die eerlang onder ons staat bevestigd te worden.

NIEKERK OLDKERK EN FAAN vakant. Zie Junij 1835.

ZEVENHUIZEN. Zie Julij 1835.

WINSCHOTEN.

ZELLINGE vakant. Zie April 1835.

BELLINGWOLDE vakant. Zie Julij 1835.

MIDDELSTUM.

WEHE, den 4den Oct. 1835. Heden hield de Heer H. WORMNEST, Pred. te *Warfhuizen*, als Consulent aan deze plaats, de eerste Leerrede na het overlijden van onzen waardigen Predikant J. H.

WARMOLTS, met *Jak.* IV: 9*a.* *Treurt en weent*, sprekende de Leeraar over de stof tot droefheid, welke de Gemeente had door het verlies van haren Leeraar, in den bloei van zijn leven, alsmede over de uitwerking, welke die droefheid bij haar behoort te hebben.

- WESTERNIELAND EN SAAXUMHUIZEN staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

NOORD-BRABAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, zijn den 7den Oct. geëxamineerd en tot de H. Dienst toegelaten, de Heer: B. H. BOMMERSTIJN, Kandidaat in de Letteren en Heilige Godgeleerdheid, en de Heer W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, Theol. Doct. te *Leiden*.

'sHERTOGENBOSCH.

'sHERTOGENBOSCH, den 20sten Sept. 1835. Van de twee opengevallene Leeraarsplaatsen bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, is er eene, zijnde die van den Heer Pred. TH. SANDERS, heden vervuld geworden, daar de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. G. BETZ, van *Wijchen* en *Leur* herwaards beroepen en overgekomen, dezen morgen werd ingezegend door deszelfs Schoonvader, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. E. VOET VAN CAMPEN, Evangeliedienaar te *Leiden*, dewelke zich het aanbod der Voormiddagbeurt op eene vereerende wijze hadden laten welgevallen en nu tot ons sprak over *Coloss.* II: 19.; waarop de Bevestigde des namiddags zijne nieuwe betrekking heeft aanvaard, met eene rede over 2 *Kor.* VII: 2*a.* *Geeft ons plaatse.*

Den 30sten Sept. 1835, is in de vergadering des

des Klassikalen Bestuurs van *'s Hertogenbosch* voor lid der Klassis verklaard, de Wel Eerw. Heer, J. G. BETZ, bevestigd Pred. te *'s Hertogenbosch* en daarvan akte aan zijn Wel Eerw. afgegeven.

HELVOIRT, den 4den Oct. 1835. Heden hadden wij wederom het genoegen, dat zeven manschappen, behoorende tot de rijdende Batterij N°. 10. die door onzen Leeraar G. J. DUIJSER waren onderwezen, en onlangs, na afgelegde Geloofsbelijdenis, tot leden der Gemeente aangenomen en bevestigd; vergezeld door verscheidene medgezellen, aan onze Avondmaalsviering deel namen. God gebiede daarover Zijnen zegen.

's HERTOGENBOSCH. Zie Julij 1835.

BREDA.

WILLEMSTAD, den 29sten Sept. 1835. Het Orgel in de Hervormde Kerk alhier, in der tijd door Zijne Doorluchtige Hoogheid Prins WILLEM V van *Oranje* enz., als Heer der Heerlijkheid *Willemstad* aan deze Gemeente geschonken, werd ter dezer dagen door de zorg van Heeren Kerkvoogden toevertrouwd aan den Heer A. DERKSEN VAN ANGEREN, Orgelmaker te *Breda*, ten einde aan hetzelve eenige belangrijke herstellingen te doen. Het geheele werk is door genoemden Orgelmaker in zoodanige goede orde opgeleverd, dat hetzelve niets te wenschen overlaat. Weshalve Kerkvoogden gaarne den Heer A. DERKZEN VAN ANGEREN aanbevelen aan de attentie van alle Kerkbesturen en andere belanghebbenden.

EINDHOVEN.

BERGEIK. Zie Sept. 1835.

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur heeft op den 7den en 8sten dezer geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten, de Heeren A. J. SCHEIJ, Petr. fil. P. G. fr. E. P. ALDERSHOF, J. fr. en G. HEERES, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Groningen.*

ASSEN.

ASSEN, den 16den Aug. 1835. Nadat het beroep uitgebragt op Ds. J. H. HOLWERDA, Th. Dr. en Pred. in het *Woud*, Kerkelijk was goedgekeurd, is zijn Eerw. herwaarts overgekomen, en des voormiddags van dezen dag bevestigd, door onzen oudsten Pred. Ds. G. BENTHEM REDDINGIUS, Th. Dr., met eene Leerrede over 1 *Kor.* IV: 1. *Alzoo houde ons een ieder mensch*, *enz.* terwijl hij des namiddags zijne Dienst aanvaardde met eene intreerede over *Matth.* XI: 28—30. *Komt herwaarts tot mij alle*, *die vermoeid*, *enz.*

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
MAASTRICHT vakant. Zie Mei 1835.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HOORN, Sept. 1835. Onze Leeraar, de Eerw. Heer D. COCKUYT, ingevolge zijn verzoek aan

Zij-

Zijne Majesteit den Koning, bij Hoogstdeszelfs besluit, in dato 5 Sept. j. l. *salvo honore et stipendio*. Emeritus verklaard zijnde. Zoo staat

HOORN vakant te worden.

De handopening tot het beroepen van eenen nieuwen Leeraar, is reeds verzocht en bekomen.

BOSKOOP, den 20sten Sept. 1835. Heden, na het eindigen der gewone Godsdienstoefening, werd aan de Gemeente kennis gegeven, dat tot gewoon Leeraar in onze Gemeente is beroepen, de Wel Eerw. Heer W. VAN OORDE, Kandidaat bij de Remonstrantsche Broederschap, en dat dit beroep door zijn Eerw. onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen is aangenomen.

ALKMAAR, den 8sten Oct. 1835. Heden overleed alhier onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer VOLKERT SWART. Nog kort te voren, op den 27sten Sept. ll., mogt het hem gebeuren, overeenkomstig zijn bijzonder verlangen, de bediening des H. Avondmaals op eene roerende en treffende wijze te volbrengen. Ofschoon de viering dezer plegtigheid, wegens zijn Eerws. ongesteldheid, reeds eene week was uitgesteld geworden, mogt hij zich daartoe nog gesterkt gevoelen. Het was echter de laatste maal, dat hij met ons den dood des Heilands op aarde verkondigde. Hij bereikte den ouderdom van 66 jaren. In 1769 te *Hoorn* geboren, werd hij, na aldaar den cursus der Latijnsche scholen, en vervolgens aan het Seminarium onzer Broederschap te *Amsterdam* zijne studien volbragt te hebben, in 1791 tot den predikdienst bevorderd, bediende eenige tijd als Kandidaat de Gemeente te *Dokkum*, en bekleedde daarna achtervolgens het Leeraarambt *Nieuwkoop*, *Berkel*, *Boskoop*, *Hazerswoude* en laatstelijk, sedert den jare 1804 bij onze Gemeente, die alzoo meer dan dertig jaren

de vruchten van zijnen werkzamen ijver plukken mogt. Ter vervulling der ontstane vakature is reeds vrije handopening door den Kerkeraad gevraagd.

WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT }

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

HAARLEM. Zie Sept. 1835.

DOOPSGEZINDE GEMEENTE.

AARDENBURG, den 20sten Sept. 1835. Heden had alhier eene buitengewone plegtigheid plaats. Twee krijgslieden, met name JAN CORNELISZ. DIJKSEN, Korporaal, en SIMON PIETERSZ. EELMAN, beide geboren op het eiland *Texel*, *den Burg*, en afkomstig van Doopsgezinde ouders, dienende bij het reserve bataillon der 9e Afdeeling Nationale Militie, werden na aflegging hunner Christelijke Geloofsbelijdenis, door den H. Waterdoop in de Gemeente des Heeren ingelijfd en bevestigd door onzen Leeraar den Wel Eerw. Heer P. R. BEERTA. Ter dezer gelegenheid predikte zijn Eerw. over *den Doop der bekeering*, naar aanleiding van *Matth.* III: 11. Zijnde voorts deze zoo aandoenlijke als indrukwekkende plegtigheid, onder Gods zegen, tot stichting eener aanzienlijke vergadering geeindigd.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

WINSCHOTERZIJL. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C BAKKER, maakte ons den 13den Aug. ll. bekend, dat hij ontvangen had eene beroeping tot Pred.

Pred. te *Gouda*. Den 13den Sept. daaraanvolgende berigtte zijn Eerw. ons, die beroeping onder inwachting der noodige goedkeuringen te hebben aangenomen.

GOUDA. Zie Sept. 1835.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 15den Oct. 1835. Heden hield de Heer P. J. HELWIG, Kandidaat, alhier deszelfs eerste openbare redevoering, ten tekst gekozen hebbende, *Hand.* XVI : 30, 31.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 6den Oct. 1835. In de Coetueele zitting van heden stond binnen de Wel Eerw. Heer, J. P. DIRKSEN, bevestigd Pred. in de Gemeente van *Loga*, en verzocht stem en zitting in deze vergadering, hetwelk zijn Wel Eerw. gaarne werd toegestaan. Daarop werd de Wel Eerw. Heer P. BUISMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, door den Hoog Eerw. Heere Praeses, *pro Licentia Concionandi*, geëxamineerd, met het gevolg, dat zijn Wel Eerw. onder het getal der Oostvriesche Kandidaten werd aangenomen. De Heer PLEINES, uit *Aurich*, die zich daartoe

insgelijks had aangegeven, en ook reeds was overgekomen, is er inmiddels, door ziekte, in verhinderd. Doch gunstig herstellende, staat zijn Ed. bij eene eerstkomende zitting, daartoe terug te komen.

Tot het Examen, *pro Ministerio*, gaf zich aan de Wel Eerw. Heer G. HAIJUNGA, Kandidaat bij den Coetus, en beroepen Pred. bij de Gemeente van *Canhuizen*, hetwelk is vastgesteld in eene Extra-Sessie, op den eersten Dingsdag in November.

Eindelijk stond binnen de Heer ... HEMKES, *Emdanus* en Student aan de Hooge School te *Groningen*, verzoekende in de zitting van Mei des toekomenden jaars, *pro Licentia Concionandi*, geëxamineerd te worden, hetwelk zijn Ed. ook gunstig werd toegestaan.

EMDEN, den 14den Oct. 1835. De beroeping van den Wel Eerw. Heere E. H. SIKKES, Pred. te *Oldersum*, tot zesden Leeraar onzer Gemeente, de koninklijke goedkeuring erlangd hebbende, staat zijn Wel Eerw. den 25sten dezer onder ons bevestigd te worden.

HINTA. De Wel Eerw. Heer H. THOLENS, Pred. te *Freepsum*, heeft onze beroeping volvaardig aangenomen.

GROOTWOLDE. Onze van hier naar de Gemeente van *Rijsum* vertrekkende Leeraar, U. E. BAKKER, heeft van ons afscheid genomen, met *Pred.* XII : 13, 14. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zaak, vreest God enz.* Doch stemgeregtigden der Gemeente hebben, ter vervulling dezer vakature, ook reeds weder eene nominatie gemaakt, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. D. G. VEENHUIS, Pred. te *Loegumer-Voorwerk* C. E. GRAVEMEIJER, Pred. te *Oldendorp* en

U.

U. H. PENNING, Kandidaat bij den Coetus; die verzocht zijn op de nominatie te komen prediken.

KANHUIZEN. Uit de voorheen gemelde nominatie, is de Wel Eerw. Heer G. HAIJUNGA, Kandidaat bij den Coetus, tot Pred. alhier beroepen; en heeft zijn Wel Eerw. deze beroeping ook volvaardig aangenomen.

DITZUM. Alhier is eene nominatie gemaakt van de Wel Eerw. Heeren;

DD. J. C. BILKER, Pred. te *Jemgum*. U. E. BAKKER, Pred. te *Rijzum*. en H. STROMAN, Pred. te *Nuttermoer*, die verzocht zijn, op de nominatie te komen prediken.

RIJZUM, den 13den Sept. 1835. Heden werd onze van *Grootwolde* beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer U. E. BAKKER, plegtig onder ons bevestigd, door den Hoog Eerw. Heer Superintendent S. MEIJER, Pred. te *Cirkwerum*, met 1 *Kor*. I:21. *Nademaal in de wijsheid Gods, enz.* De Wel Eerw. Heer Bevestigde, hield daarop terstond zijne intreerede, met 2 *Kor*. V:20. *Zoo zijn wij dan gezanten enz.*

OLDERSUM. Tweede standplaats staat vakant te worden.

HATSUM vakant. Zie April 1835.

GROOTHUIZEN vakant. Zie Julij 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Gelijk reeds het éene, door den Heer P. J. A. ons vriendelijk toegezondene, geplaatst is, zoo ook zal aan het andere eene plaats gegeven worden.

Het stukje getiteld: *Tevredenheid*, is te laat gekomen, om in deze maand geplaatst te worden, en is te nietig, om het licht te zien.

Het stukje van V. D. M. zullen wij plaatsen, met eenige aanmerkingen.

De Redactie.

NAAM-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

M. van Selms.
P. B. Tichler.
C. Conradi.
P. M. Lamping.
J. van der Ven.
G. H. Brand.
P. E. Faure.
C. A. Moot.
P. N. Ham.
H. Boot.
J. C. Eijkman.
J. W. Middelburg.
J. Bosch.
J. P. Briët.
N. van Wijk.
J. Rijsdijk Takens Lambrechts.
E. Haagsma.
A. B. van Holkema.
J. Bruining.
A. J. Schilt.
W. H. ten Hoet.
H. C. H. Reijers.
J. Troste.
M. L. de Boer.
B. G. Clement.
H. Antink.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
C. van Schaick, Jr.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij.

J. A. Bud-

J. A. Buddingh, Theol. Doct.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. ten Bosch, Abrz.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.
O. A. van Druten.
H. G. van Nouhuis.
IJ. Loots, J. Z.
H. Hiebink.
S. C. Klinkhamer.

NOORD-HOLLAND.

D. Moolhuizen Phz.
J. P. H. Hulstein.
J. H. Tersteeg.
W. A. Immink.
J. Maks.
A. W. Beukers.
J. H. Chrisstoffels.
L. G. C. Ledeboer.
D. Uittenbogaart.
A. R. Hoetink.
S. P. Heijns, Theol. Doct.
H. J. de Boer.
V. F. J. Boonacker.
A. Peper.
J. J. du Sart.

ZEELAND.

H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller, tijdelijke Hulpprediker te *Amersfoort*.
B. Haagedoorn.
J. Middelkoop.
G. J. Brinkman.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.

A.

A. G. J. E. Hesselink.
C. E. Stollé, Adjunct te *Maastricht*.
J. Westhoff, W. Z.
W. G. Kan.
J. Renier.
J. J. le Fevre de Montigny.
A. Meursinge.
D. van den Berg.
J. H. van Rossem.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
A. Campagne.
H. D. Bonebakker.
G. J. Molengraaf.
C. J. Trip.
J. Koster.
A. C. Stucki.
G. N. de Voogt.
J. Post, Gz.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk, tijdelijke Hulpprediker te *Giessen-Nieuwkerk*.
A. G. van Moock.
J. van Kesteren.
J. C. ter Brummeler Andriesse.
H. Uden Masman.
C. Speelman.
T. H. Hoola van Nooten.
J. Boele.
H. Ruttinck.
T. Pijttersen.
A. Witteveen.
C. P. Kaakebeen.
J. E. G. Hardy.
H. O. Janssen.
J. K. Hentzepeter.

J. M. van Walsem.
F. van der Vliet.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Rector te *Zevenaar*.
T. E. Heinecken, tijdelijke Hulpprediker te *Nijkerk*.
H. N. la Clé, Theol. Doct.
J. Kremer.
G. Bruna.
E. A. Metelerkamp Cappenberg.
J. Koster van Houten.
J. Penon.
F. J. Hesse.
F. H. Bekius.
W. N. Stort.
J. W. E. Ebbinge.
B. Doorenbos.
P. van Kleffens.
D. Terpstra.
S. G. H. Hulsken.
L. ter Horst.
R. P. Reddingius.
R. Beekhuis.
W. R. van Hoëvell.
E. J. Diest Lorgion.
F. G. ter Meulen.
L. Muntinghe.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
F. W. E. Snel.
H. Greve.
B. Terwogt.
J. Scheuer.
C. Moot.
H. Garnerus.
H. N. Mulder.

J.

Vas.
H. Schiff.
G. Dorn Seiffen.
van der Voort.
M. Paré.
Ribbius.
Agema.
Adama, Abrz.
Buijs.
L. van Oosten van Staveren.
Moorrees.
Alting Bösken.
Jentink.
W. Schuller.
Jonker.
A. Barbas.
E. G. Landré.
F. Huffstadt.
L. van Woerden.
. Kraaijenbelt.
Appel.
. van Ingen,
. Westenbrink Meijer.
J. Scheuer.

GRONINGEN.

. U. Thoden van Velzen.
. J. Rutgers.
. W. H. Dannenbargh.
. Tiddens.
. Sanders.
. Huisinga.
. J. Stroman de Grave.
I. Offerhaus.
. Witkop.
I. Holwerda, tijdelijke Hulpprediker te *Haren*.
I. M. Hoogklimmer.

E.

B. F. Janssonius.
E. H. Groenman.
Th. F. Uilkens.
W. J. Wicherts Abresch.
G. Benthem Reddingius.
A. J. Lieuwens.
Th. C. Cock Beilanus van Assen.
H. Beckhuis.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. F. Fullink, tijdelijke Hulpprediker te *Haarlem*.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
A. Verweij.
J. M. van Leeuwen van Duivenbode.
C. Swalue.
J. Snoek.
E. C. van der Zaag.
G. van Gerrevink.
W. G. Brill.
M. J. Struick.
D. C. Thomkins.
C. W. Thomsen.
N. Boon.
B. H. Bommezijn.
W. H. Haverkorn van Rijsewijck, Th. Doct.

DRENTHE.

U. E. Penning.
G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
N. Hommes.
J. de Vries.
C. Meijer, tijdelijke Hulpprediker te *Pietersbierum*.

J.

J. Steen.
P. Wieringa, Ger. fr.
W. de Vries, J. fr.
J. F. Thiens Abresch, Guil. fil.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
J. Adriani, Lz.
T. Römeling.
G. Haijunga.
F. H. Muller.
C. H. Sijtsma.
C. Peters.
A. Buning, A. W. fr.
C. P. L. Rutgers, Joh. fil.
B. J. Cramer van Baumgarten, G. J. fr. fil.
L. T. van Hassèla.
J. Eemten.
P. Coolhaas van der Woude.
A. J. Schey, Petr. fil. P. G. Fr.
E. P. Alderhoff, J. Fr.
G. Heeres.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

P. H. O. Deeleman.
A. J. Verweijde.
N. J. Franchimont.
V. H. Guije.
A. A. T. Mounier, Dan. Fil.
B. Croll.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het derde vierde deel van het Jaar 1835 *Overleden of tot Predikanten beroepen zijn.*

J. H. DREWES, Overleden.

P. W. VAN ROSSEM, te *Elkom.*
J. C. F. VAN SANDICK, te *ter Bock* en *Etten.*
C. N. DE GRAAFF, Th. Dr. in *'t Woud.*
P. VAN BONGA, te *Voorhout* en *de Kaag.*
F. W. VAN ANDEL WEIJERS, te *Spijk.*
G. VROLIJK, te *Schoondijke.*
A. BOMBAAR SCHREUDER, te *Kalandsoog.*
W. A. VAN MEURS, te *Langerhou* en *Schettens.*
M. C. VAN HOUTEN, te *Bergeik.*
H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, Th. Doct., te *Ophemert*, c. a.
M. MACALESTER LOUP, te *Zalk.*
J. INGRAM, te *Amsterdam.* (Eng. Gem.)
G. HAIJUNGA, te *Kanhuizen.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Remonstrantsche Broederschap.

W. van Oorde.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Remonstrantsche Broederschap, die in het derde vierde deel van het Jaar 1835 *tot Predikanten beroepen zijn.*

C. W. VAN DER POT, te *Haarlem.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
P. J. V. Dusseau.
D. J. Berntrop.
J. C. Loch.
H. C. Milliës.
C. Diederichs Viehoff.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk, die in het derde vierde deel van het Jaar 1835 tot Predikanten beroepen zijn.

J. C. MANSSEN, te *Doetinchem.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelische Luthersche Kerk.

H. Kerkhoff.

H. Joosten.

W. H. Thorbecke.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

OOST-VRIESLAND.

... Schilling.

U. E. Penning.

W. Janssen.

L. Muller.

G. O. Dreesman.

B. Sanders.

E. Huijsinga.

H. Garnerus.

G. Haijunga.

H. H. Coster.

D. B. Piepersberg.

H. W. Veenders.

P. Hamer.

... Metger.

P. Buisman.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.

NB. *Zoo er, in deze Naamlijst der DD. Kandidaten, iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGTEN.

De Leden van de voormalige Weduwenbeurs, van de Klassis van *Leiden* en *Neder-Rhijnland*, welke hunne contributie, verschenen 1 Mei *1835*, nog niet voldaan hebben, worden verzocht, *dezelve* zoo spoedig mogelijk, *franko* te doen geworden aan den Wel Eerw. Heer

P. M VAN DE LAAR. Quaestor derzelve, op het *Stille Rhijntje.*

Al de Leden der Weduwenbeurs van de Eerw. Klassis van *Groningen*, worden bij deze verzocht, de jaarlijksche Quota ten spoedigsten, *vrachtvrij*, aan den ondergeteekenden te doen toekomen.

Groningen, 1 Oct. 1835.

J. MARTINET KUIJPERS, Quaestor, Vid.

ZIERIKZEE, den 3den Oct. 1835. Het Ministerie van Predikanten der Hervormde Gemeente binnen deze Stad, werd heden aangenaam verrast, met eene gift van *f* 40.00. met de volgende geleidende aanteekening:

Door Ds. M. VAN MEETEREN, Pred. te *Amsterdam*, een coupon op de Deensche Leen- en Wisselbank, groot

groot ƒ40.00., N°. 346., verschenen 1 Jan. 1833, bij hem in een brief met het postmerk, *Amsterdam*, ontvangen, zonder naam des zenders, met het bijschrift: *Voor den opbouw der Kerk van Zierikzee.* Zijnde deze brief, door toevallige omstandigheden, eerst in Sept. door hem ontvangen.

Hartelijk dankt het den onbekenden gever, zoowel als den waardigen inzender, voor de genomene moeite. Ook deze gift is hoogst welkom, daar er voor het inwendige der Kerk, zoo als predikstoel, banken, enz. nog zeer veel benoodigd is, waarom het de belangen hunner Gemeente, aan vermogende en welwillende Christenen in *Nederland*, bij voortduring aanbeveelt.

In naam van het Ministerie voornoemd,
P. PLEIJTE, V. D. M.

De berigten voor het Kerk-Nieuws van *Middelstum*, zijn te laat ingekomen.

Het berigt van *Zeist*, als zijnde niet door den Wel Eerw. Heer Correspondent voor de Klassis *Utrecht* ingezonden, is om die reden niet kunnen geplaatst worden, doch is nu aan zijn Eerw. ingezonden.

Drukfouten, in de Boekzaal voor September.

Pag. 396 reg. 11 v. o. *staat:* 23 Mei. *lees:* 21 Junij.
» » » 3 v. o. » P. J. ANDREAE en L. C. KINDERMAN. *lees:* P. J. ANDREAE, F. J. DOMELA NIEUWENHUIS, en J. C. KINDERMAN.

Pag. 397 reg. 5 *staat:* Is daaruit op heden, *lees:* Is daaruit op den 23sten Aug.

Pag. 397 reg. 5 v. o. *staat:* concludeerende, *lees:* consulerende.

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBOEK;

OF STICHTELIJKE OVERDENKINGEN OP DE ZON- EN FEESTDAGEN DES JAARS,

zijn de Bladen voor de maand November *aan de Inteekenaren toegezonden, inhoudende:*

Blad 47. Zondag 1. Die tot God komt, moet gelooven dat Hij is. Aan de *Hebr.* XI: 6.

—— 48. —— 8. Want wij verwachten door den Geest, uit het geloof, de hoop der regtvaardigheid. *Gal.* V: 5.

Blad 49. Zondag 15. Geliefden, nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard wat wij zijn zullen. 1 *Joh.* III: 2, 3.

—— 50. —— 22. Die den Heere aanhangt is één geest (met Hem). 1 *Kor.* VI: 17.

—— 51. —— 29. Hijmne aan de Voorzienigheid.

Door het herdrukken der eerste Bladen, zijn nog komplete exemplaren verkrijgbaar.

Bij de Erven de Wed. F. G. Onder de Linden, Boekhandelaars te *Amsterdam*, en bij H. H. Kemink en Zoon, te *Utrecht*, en S. van Benthem te *Middelburg*, zijn nog eenige Exemplaren te verkrijgen van:

Mr. W. Bilderdijk, *Tijrtéus Krijgszangen.* 25 Cts.

Op heden is van de Pers gekomen bij den Boekhandelaar, J. M. E. Meijer, te *Amsterdam*, en verders alom verzonden:

M. Raymond, *Thadeus de Herrezene.* Naar het Fransch, met gegraveerden Titel en Vignet, gr. 8vo. Eerste Deel. *f*3.60.

Het Tweede Deel is ter Perse en volgt binnen kort.

De Boekhandelaar N. J. Mestdagh, te *Vlissingen*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

W. Ternooy Apél, *Opwekking tot de bijwoning van elke openbare Godsdienst-Oefening.* 40 Cents.

—————— *Leerredenen over* Openb. II en III *f*2.

De

De H. Geest in deszels invloed en werking, voor den mensch tot Bekeering en Heiliging onmisbaar. 3e druk. 22½ Cents.

Brief over Joh. XII : 27 en 28, *ten geleide van eenige Dichtregelen over de Zondaarsliefde van* Jezus, *door een Israëliet.* 20 Cents.

Bij J. Noman en Zoon, Boekhandelaars te *Zalt-Bommel*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Mevr. A. B. van Meerten, geb. Schilperoort, *Proeve van een Handboek voor jonge lieden, tot Godsdienstig bestuur van iederen dag van het jaar*, volgens eene daarbij opgegevene bijbelspreuk. Vierde Deel. October, November en December. Met gegraveerden Titel en Vignet, waarvan de prijs bij Inteekening is *f* 1.80.

Aangemoedigd door den algemeenen bijval, die dit zoo voortreffelijk Huisboek te beurt heeft mogen vallen; en waarvan H. K. H. Mevr. de Prinses Sophia *der Nederlanden, de opdragt wel heeft willen aannemen, zoo hebben de Uitgevers gaarne willen voldoen aan het algemeen verlangen, om de Inteekening hiervan nog eenigen tijd open te laten.*

GOEDKOOPE AFLEVERING.

Voor *f* 12.50 in plaats van *f* 35.45 is thans bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem* en verder alom te verkrijgen: *De Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk* door de Heeren Ypey en Dermout, in 4 Deelen of 8 Stukken; afzonderlijke Deelen tegen *f* 4.80.

Bij dezelfde Uitgevers is van de Pers gekomen:

B. Verwey, *Hoop en uitzigt op de Eeuwigheid.* Nieuwe uitgaaf à *f* 3.00. zijnde het laatste werk van dezen onlangs ontslapenen Leeraar.

De Boekhandelaars van der Meer en Verbruggen, te *Rotterdam*, hebben uitgegeven:

The History of the Scottish Church. *Rotterdam.* To which are subjoined, Notices of the other British Churches in the Netherlands; and a Brief View of the Dutch Ecclesiastical Etablishment. By William Steven, M. A. Junior Minister of the Scottish Church, *Rotterdam.* In één Deel, in gr. 8vo. Met Platen. *f* 6.80.

Dit werk is uit oorspronkelijke stukken zamengesteld.

steld, *en is het eenige dat zooveel opheldering over de Geschiedenis der Engelsche Kerken in* Nederland *verspreidt. Het bevat tevens een naauwkeurig, uit de beste bronnen vervaardigd, verslag over de kerkelijke inrigtingen in* Nederland.

Bij L. E. Bosch, te *Utrecht*, is van de Pers gekomen, en is door hem bij de voornaamste Boekhandelaars verkrijgbaar gesteld:

I. *Raad en opwekking aan Hervormde Christenen van de verschillende denkwijzen, ter bevordering van eene wenschelijke eensgezindheid*, gr. 8vo. 40 Cents.

II. P. G. van Dam, Muzijk-Onderwijzer te *Utrecht*. Woordenlijst van in de hedendaagsche Muzijk gebezigde uitdrukkingen. 16mo. 30 Cents.

III. L. E. Bosch, *Iets over Paus* Adriaan VI., *de afkomst en eene korte levensschets van dien Utrechtenaar*. Eerste gedeelte. ƒ 1.00. Strekkende ter wederlegging van het aangevoerde van den Heer Mr. J. Scheltema nopens dien Paus en het huis *Brandaa*, in N°. 2. van het Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van *Utrecht*, waartoe het tevens tot eene bijlage kan dienen.

IV. L. G. Visscher, Hoogleeraar aan de Universiteit te *Utrecht*. *Handleiding tot de algemeene Geschiedenis der* Nederlanden, *inzonderheid ten gebruike bij Akademische studiën*. Eerste gedeelte. In gr. 8vo. ƒ 3.50.

V. ——————— *Handleiding tot de Geschiedenis der Wetenschappen, Letteren en schoone Kunsten in de* Nederlanden, *inzonderheid ten gebruike bij Akademische studiën*. In gr. 8vo. à 20 Cents het vel.

VI. ——————— *Bijdragen tot de oude Letterkunde der* Nederlanden In gr. 8vo. à 15 Cents het vel.

VII. G. la Mothe, Petite Grammaire ou premiers principes de la langue Française. 12mo. 60 Cents.

VIII. Exercices Grammaticaux, appliqués aux règles de la Grammaire de G. la Mothe. Ouvrage à l'usage des Ecoles des Pays-Bas. 16mo. 25 Cents.

IX. C. van der Meulen, Allereerst leerboekje der Fransche taal. Eerste gedeelte. 12mo. 30 Cents.

X. ——————— Korte behandeling van het Voortel. 12mo. 25 Cents.

XI.

XI. Kort verslag van het zoo geruchtmakend gedrag des afgezetten Predikants, H. P. Scholten, in de Hervormde Gemeenten, *Doeveren*, *Genderen* en *Gansoijen*, door een' vriend der waarheid. 25 Cents

---

Bij A. Kloots, te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven en is bij alle Boekhandelaars verkrijgbaar gesteld:

I. Arkona, *of de Zegepraal des Christendoms over het Heidendom.* Een zeer schoon Romantisch Tafereel. Twee Deelen. Met Titelvignetten. *f* 5.60.

II. Atar-Gull, *Nieuwe en belangrijke Tafereelen uit den Slavenhandel*, naar het leven geschetst, door Eugène Sue. Uit het Fransch Met eene Titelplaat. *f* 2.40.

» *Deze Roman*," *zegt een Recensent*, » *is zeer sierlijk geschreven; de schilderingen doen den Schrijver kennen als een meester in zijn vak.*"

III. *De Bohemer en de Zeerooser*, of de verschillende Lotsbedeeling; door den Schrijver van *Atar-Gull.* *f* 2.80.

IV. De tweede druk der *Brieven van den Koning van* Polen, Jan Sobieski, aan de Koningin Maria Casimira. Met Portret. *f* 2.40.

V. *Aanleiding tot de kennis der Letterkundige Geschiedenis der Nederlanden.* Door D. Büddingh. Met Tijdtafelen. Nieuwe uitgave. 60 Cents.

VI. *Een woord voor allen, die openlijk voor de waarheid wenschen te strijden.* 15 Cents.

VII. *Gil Blas van Santillane.* Uit het Fransch van le Sage. De prijs der drie Deelen met Platen, van dezen vrolijken en karakteristiken Roman, is slechts *f* 5.40.

VIII. *De Adelijke Bruid*, of *de Fransche Republikeinen in* Italië. Twee Deelen, met Titelplaten. *f* 7.20.

IX. *Winterbloemen*, of *ernstige en luimige Verhalen*, *voor gezellige avonden.* Met een Titelvignet. *f* 2.40.

X. *Trekken uit de Geschiedenis en uit het Maatschappelijk leven.* Door den Schrijver van *Deugd en Godsdienstzin.* Met eene Titelplaat. *f* 2.80.

XI. *Beknopte Handleiding tot het Schaakspel*, hoofdzakelijk gevolgd naar het werk van E. Stein, getiteld: *Nouvel essai sur le jeu des echecs.* 60 Cents.

XII. Beknopte verklaring van het *Ombre en Quadrille spel.* 15 Cents.

XIII. *L'ami des petits enfans*, ou les contes les plus simples de BERQUIN, CAMPE et BLANCHARD; ouvrage destiné à exercer les enfans à la lecture; avec une *vocabulaire*, contenant la plus grande partie des mots; qui se trouvent dans ce petit livre. 40 Cents.

XIV. VAN SPALL. *De kinderen zoo als zij zijn; of Gezellig en nuttig onderhoud voor de Jeugd.* Met Plaatjes. *f* 1,10.

De Boekhandelaars Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, debiteeren met succes:

I. Mr. H. NIEHUIS, Voorlezing ten betoge, dat het wenschelijk is, bij de tegenwoordige herziening onzer wetgeving, dezelve aan te vullen door een' volledig zamenstel van stellige regtsbepalingen, omtrent de middelen tot handhaving van het regt, gehouden in het Genootschap: *Pro Excolendo Jure Patriae*, te *Groningen*, gr. 8vo. *f* 1.00.

II. *Herinneringen uit de geschiedenis der Omwenteling van* 1830, door S. BERARD, deputé de Seine et Loise Paris 1834, en tegenwoordige staat van *Frankrijk*. gr. 8vo. Uit het Engelsch. 50 Cents.

III. *Volksvertellingen en Legenden*, of *Overleveringen uit de Geestenwereld.* Nieuwe uitgave, gr. 8vo. met gegraveerde Titel en Vignet. *f* 1.80.

Bij den Boekhandelaar J. G. Andriessen, te *Utrecht*, ziet heden het licht en is alom te bekomen:

I. *Taal-Wenken voor Nederlanders*, *bij het Onderwijs*, door F. HOLSMAN, Rector der Lat. School, te *Bergen op Zoom*. *f* 1.50.

II. *De Zangminnende Kindervriend*, of *School-Liederen*, *voor* 3 *stemmen*. 40 Cents.

Inhoudende: De School. De naarstige Scholier. Bij den aanvang van het Onderwijs. Na het Onderwijs. Voor het Examen. Na het Examen. Voor de Prijs-Uitdeeling. Na de Prijs-Uitdeeling. Bij het verlaten der School. Morgenlied. Avondlied. Aan God.

III. *Nederlandsche Zang-Bundel*, derde Stukje 80 Cents. De vorige Stukjes zijn nog ieder afzonderlijk te bekomen à 80 Cents.

XI-

MINERVA.

TIJDSCHRIFT VOOR STUDENTEN.

De tweede Aflevering is op heden verzonden, successivelijk wordt hetzelve bij maandelijksche Afleveringen van vier vellen vervolgd, welke gesplitst in *Akademienieuws* en *Mengelwerk*, bij twee gelijke gedeelten, aan HH. Inteekenaren zal worden verzonden. De prijs is bij Inteekening *f* 8.— per jaargang. Met den 8sten November wordt de Inteekening gesloten. Eene gunstige beoordeling van dit Tijdschrift, is te vinden in de *Nieuwe Amsterdamsche Courant en Algemeen Handels-Blad* van den 17den October l.l. De Inteekening geschiedt te *Amsterdam*, bij R. Croese, en verder bij alle Boekhandelaren in het Rijk.

Bij J. G. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Heelkundige Mengelingen, door J. F. Kerst, Chirurgiae Doctor, Ridder der orde van den Nederlandsche Leeuw, Chirurgijn-Majoor, belast met de Heelkundige dienst bij het groot Rijks Militaire Hospitaal ter Instructie te *Utrecht*, Corresponderend Lid van het Geneeskundig Genootschap te *Brussel* en van het Genootschap *Vis unita fortior* te *Hoorn*; alsmede gewoon Lid van het Genootschap ter bevordering der Heelkunde te *Amsterdam*. In gr. 8vo. Met Platen. *f* 2.60.

W. Messchert, Boekhandelaar te *Amsterdam*, heeft aan de HH. Inteekenaren en verder in Commissie verzonden:

Mr W. Bilderdijk, *Krekelzangen*, nieuwe uitgave, in klein 8vo. Eerste Deel. *f* 1:20.

De inteekening blijft open, tot na de uitgave der twee volgende Deelen, welke met 1 December zal plaats hebben. Daarna wordt de prijs van *f* 3.60, verhoogd op *f* 4.50.

Alsmede:

Gedachten over Godsdienst en godsdienstige zaken, ver-

verzameld uit het dagboek van THOMAS ADAM, in leven Predikant te *Wintringham*, uit het Engelsch vertaald. Eerste Stukje à *f* 1.10.

Met nog één Stukje, hetgeen in den loop dezes jaars volgt, is dit Werk, waarvan de Fransche vertaling, ook in ons Land, veel gelezen is, compleet. Dit eerste Stukje bevat de volgende Hoofdstukken: *Bekentenissen. — De Heilige Schrift. — God. — 's Menschen verdorvenheid. — Berouw en bekeering.* — JEZUS CHRISTUS.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. G. ENGELBERTS GERRITS, *Napoleon*, *in zijn leven, zijne bedrijven en lotwisselingen, beschouwd als een werktuig in de hand der Goddelijke Voorzienigheid.* Volgens echte en sommige weinig bekende bronnen zamengesteld. In twee Deelen, gr. 8vo. Eerste Deel. *f* 2.90.

NB. Het tweede of laatste Deel, reeds ter Perse zijnde, volgt nog stellig dit jaar.

Dit werk onderscheidt zich inzonderheid, boven vele andere vroeger uitgegevene Levens van NAPOLEON, daar dit uit echte en sommige weinig bekende bronnen zamengesteld is. Zeer vele hoogstbelangrijke brieven en stukken zal men hier vinden, welke men te vergeefs bij anderen zoeken zal. Eindelijk onderscheidt het zich ook boven andere, hierin: omdat dit werk een beknopt aaneengeschakeld geheel van 's mans leven oplevert, waarbij men zijne groote, merkwaardige en listige plannen, aanslagen en reusachtige daden geboekstaafd vindt.

Dit werk zal bij beoefenaars der Geschiedenis, Leesgezelschappen en vele anderen welkom zijn.

II. MAGDALENA MOONS, of *het beleg van* Leiden. Een oorspronkelijk Historisch Romantisch Tafereel, uit den tachtigjarigen Oorlog, door A. D. VAN BUREN SCHELE. *f* 2.70.

Dit zoo wel geschreven Historisch Romantisch Tafereel, zal ongetwijfeld met zeer veel genoegen gelezen worden.

Bij G. Portielje, is Uitgegeven en alom te bekomen:

I. Vier Tafereelen uit den Bruidstaat en het Huwlijks-

lijksleven van Jonge Bruiden, Vrouwen en Moeders, door Mevrouw de Wed. A. B. van Meerten, geb. Schilpzroort. Met gegr. Titel en Vignet, fraai gecartonneerd. *f* 2 20.

NB. NB. Men leze hierover de beoordeeling in de *Nieuwe Bijdragen voor Onderwijs en Opvoeding van Augustus* 1835, Bladz. 112—114, waaruit wij eenige zinsneden laten volgen.

Deze Tafereelen uit den Bruidstaat en het Huwelijksleven bevattende, achten wij bijzonder aanbevelingwaardig. Wij zouden het onder de vele geschriften der rijk begaafde vrouw boven aan stellen. Een rijkdom van wenken en raadgevingen, in dien onderscheidenen toestand des levens, zien wij hier met ruime hand uitgestrooid, en in het uitlokkendst gewaad gekleed. Het heeft deze voortreffelijke eigenschap, dat het zich niet in de denkbeeldige wereld beweegt, of niet, gelijk anders in soortgelijke geschriften wel eens plaats heeft, de kleinere, maar toch wezenlijke belangen des huisselijken levens voorbij ziet; integendeel: het daalt af tot de kleinste bijzonderheden, die tot den vrouwelijken kring behooren, en behandelt deze op de bevalligste en meest kiesche wijze. Men leze, wat er over de wezenlijke en ingebeelde behoeften der huishoudens voorkomt, bl. 67—76, of van het gedrag omtrent dienstboden, bl. 177—207, gezegd wordt.

De verschillende toestanden, die aan het huwelijksleven eigen zijn, schetst zij, in eene reeks van tafereelen, met meesterlijke hand, en men roept bij de lezing uit: „Ja, zoo is het; het zijn getrouwe kopijen, naar de natuur geteekend.” Allervoortreffelijkst, menschkundig en fijn geteekend is de schildering eener brave en huishoudelijke vrouw, die, in weerwil van vele uitwendige voorregten, zich niet gelukkig gevoelt, omdat zij in het denkbeeld verkeert, dat zij, in talenten en verstand zoo zeer afstekende bij andere vrouwen, de liefde van haren echtgenoot niet meer behouden kan, en, zonder dat zij het zelf weet, door den angel der jaloezij gekweld wordt. Van eenen anderen aard, maar niet minder treffend en welgeteekend, is het tafereel van de teregtbrenging eens ongeloovigen, bij aanleiding van geduchte huisselijke rampen, door eene verstandig en gevoelig Godsdiens-

ti-

tige gade. Over het algemeen ontbreekt het hier nergens aan verschillende karakters, die, of gelukkig, of ongelukkig zijn in hunnen echt.

Nog zegt Recensent: Het behoorde het handboek onzer meisjes en jeugdige vrouwen te zijn. Moeders, en gij allen, die op uwe jongere zusters eenige invloed uitoefent, geeft haar deze tafereelen in handen. Dat uwe dochters er uit leeren, wat heilige en dure pligten er *buiten* en *in* den huwelijksstaat op haar rusten; dat de geest, die de pen onzer VAN MEERTEN bestuurde, haar omzweve als een beschermende Engel op de gevaarlijke paden der verstrooijing en verleiding; dat de woorden van moederlijken raad, van bestuur en opwekking, als met gloeijend schrift, in hare harten worden geschreven, en zij meer en meer beantwoorden aan het heerlijke ideaal eener wijze, voorzigtige, zachtmoedige en Godsdienstige gade, waarvan ons de trekken in onderscheidene karakters hier worden aangeboden.

II. *Johannes*, of *de Vaderzegen*. Bijdragen ter bevordering van Godsdienstige en Zedelijke vorming voor jonge lieden uit den beschaafden stand, door A. H. PETISCUS. Uit het Hoogduitsch, door Mevr. de Wed. A. B. VAN MEERTEN, Geb. SCHILPEROORT, post 8vo. Met gegraveerden Titel en Vignet. *f* 1.70.

De Boekhandelaar G. J. A. Beijerinck, te *Amsterdam*, vereerd met een genoegzaam getal Inteekenaren op het *Geschiedkundig Woordenboek over het Vaderland*, door G. ENGELBERTS GERRITS, onder medewerking van onderscheiden Vaderlandsche Geschied- en Letterkundigen, (hetwelk geenszins zal bestaan in eenen herdruk van het onnaauwkeurig en onvolledig *Vaderlandsch Woordenboek van* KOK) verheugt zich te kunnen berigten, dat dit zware kosten vorderend oorspronkelijk Vaderlandsch werk ter perse zal gelegd worden, zoodra de veelvuldige voorloopige werkzaamheden hieraan verknocht, zullen zijn afgeloopen; terwijl men zich verzekerd kan houden, dat, na de verschijning der eerste aflevering, de volgenden met geregelden spoed zullen uitkomen.

Intusschen blijft, op veelvuldig verzoek, de Inteekening nog tot dien tijd geopend.

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

De CHRISTELIJKE KERK op Aarde, volgens het Bijbelsch Onderwijs en de Geschiedenis. Eene door TEYLER'S *Godgeleerd Genootschap bekroonde Prijsverhandeling, van* N. C. KIST, *Hoogleeraar te* Leiden. (*Tweede vermeerderde Uitgave.*) *Eerste Deel, behelzende de Verhandeling. XX en* 365 *Bladz. En Tweede Deel, behelzende Aanteekeningen en Registers,* 195 *Bladz. Te* Leiden, *bij* S. *en* J. Luchtmans, 1835. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 4.80.

VERVOLG.

In het derde deel behandelt KIST het laatste gedeelte der opgegevene vraag, en stelt hij zich deze twee hoofdzaken ter behandeling voor: 1.) Overzigt van den gang, welken de opvatting, de ontwikkeling en de toepassing der leer wegens de Kerk, alle vroegere eeuwen door, en ook in onzen tijd, vooral in ons Vaderland, genomen heeft; en 2.) toetsing van hetgeen, of in de geschiedenis, of in den tegenwoordigen toestand der Christelijken Kerk op Aarde, zich voordoet, aan de hoofdbeginselen, welke op grond der leer van JEZUS en Zijne Apostelen door hem vastgesteld zijn; met herinnering tevens aan de wenken of waarschuwingen, welke

deze

deze vergelijking aanbiedt, vooral voor de Protestantsche Christenheid.

Het eerste Hoofdstuk heeft hij gesplitst in twee afdeelingen, waarvan de eerste een overzigt behelst van de geschiedenis der leer wegens de Christelijke Kerk op Aarde, gedurende de, met grond aangenomene, vier tijdperken, van *vorming*, *ontwikkeling*, *toepassing* en *hervorming*; en de tweede, den staat en den vorm beschouwt, in welke de Kerk, zoo in het algemeen, als bepaaldelijk in ons Vaderland, ten onzen tijde zich voordoet; terwijl KIST bij deze gelegenheid de *Roomsch-Katholieke*, de *Protestantsche* en de kleinere afdeelingen, welke hij den naam van de *meer onafhankelijke* verkiest te geven, beschouwt.

Onder al het merkwaardige en goed aangemerkte in de eerste afdeeling, kunnen wij niet voorbij gaan, vooral dit bijzondere aan te stippen, voornamelijk, omdat het op verre na niet algemeen genoeg is voor oogen gehouden, — dat KIST opzettelijk de aandacht bepaald heeft, bij de *verdeeldheid* van de Roomsche Kerk *in zich zelve*, en wel in eene zaak, welke voor hare waarheid en zekerheid van het hoogste gewigt moet gerekend worden. Er bestaat, namelijk, in dezelve een *Pausselijk* en een zoogenaamd *Bisschoppelijk* stelsel, waarvan het laatste aan de Bisschoppen, of aan de Kerk, het gezag toeschrijft, hetwelk volgens het eerste, alleen aan den Paus moet worden toegekend. En de Roomsche Kerk kan dus de vraag niet

niet consequent beantwoorden: waar het zoo hoog geroemd onfeilbaar gezag der Kerk te zoeken zij? Eene vraag intusschen, waarop het in de beslissing van geloof en leer, volgens hare stelling, eigenlijk aankomt.

Wat betreft den inhoud der tweede afdeeling, willen wij bijzonder hebben opgemerkt, het met zoo veel wijze bezadigdheid als kunde ter nedergestelde in het slot, omtrent den kerkelijken toestand van Nederland, en inzonderheid ten aanzien van de *Nederlandsche Hervormde Kerk*, zoo als dezelve thans is. Men verzuime niet de aangehaalde aanteekeningen daarop, in het tweede deel, vooral pag. 128, pag. 99 en 105 ook te lezen. Gaarne verklaren wij openlijk daarmede, wat het wezen betreft, volkomen in te stemmen, en prijzen het alzoo ter overweging ten sterksten aan.

Het andere Hoofdstuk heeft deze vier afdeelingen: Iste Afdeeling. Uitwendig bestaan der Kerk. IIde. Betrekking van de Kerk tot den staat. IIIde. Inrigting van de openlijke eerdienst. IVde. Roeping, stand, gezag en pligten der genen, die de openlijke Godsdienstige belangen der Gemeente behartigen.

In de zucht om de Christelijke Kerk op Aarde, als een ten naauwste zamenhangend en in alle deszelfs deelen geheel overeenstemmend, uitwendig ligchaam te doen voorkomen, waartoe zoo velen, de eeuwen door gewenscht en gewerkt hebben, vindt KIST wel iets goeds en aannemelijks in zich

 zel-

zelve, maar oordeelt tevens, dat zulk eene vereeniging zelf niet wel mogelijk is, zoo min, als dat er goede redenen zouden zijn, waarom men zulks hopen of ook wenschen zoude. Zeker komt het ons ook niet voor, dat er aan zulk eene uitwendige eenheid wezenlijke behoefte is, aan deze zijde van het graf, en voor de heerlijke en heilige zaak van het Christendom zelve is zulks niet noodzakelijk. In het wezenlijke, in *necessariis*, blijve en bevordere men slechts de eenheid en zoeke getrouw te zijn aan de Apostolische beproefde leer: *betracht de waarheid in liefde.*

Men spiegele zich in de geschiedenis der Roomsche Kerk, en men zal ook niet zeer veel van den Schrijver dezer verhandeling verschillen, in zijne meening, dat de wensch zelfs naar eene nadere uitwendige vereeniging der Protestanten, waarlijk, hoe onschuldig ook en edel in het doel, hersenschimmig te noemen is, en geschiedkundig zoowel als wijsgeerig beschouwd ligtelijk bij de verwezenlijking, zoo veel na- als voordeel zoude aanbrengen. *Teste experientia.* De kundige Schrijver verzuimt echter ook ter dezer gelegenheid niet, de noodzakelijkheid te herinneren, van eenige maatschappelijke vormen en inrigtingen, door welke zich Christenen aan Christenen aansluiten; men denke echter daarbij niet aan onveranderlijke Kerkvormen, die zoo min op de leere van JEZUS en de Apostelen gegrond zijn, als dezelve voor alle tijden en plaatsen even geschikt zouden kunnen voorkomen.

Over

Over de betrekking der Kerk tot den staat sprekende, in de IIde Afdeeling, herinnert KIST de op den voorgrond door hem te voren geplaatste en ontwikkelde stelling: dat er geene uitwendige onderlinge aanraking of tegenoverstelling bestaan kan, tusschen de afzonderlijke burgerlijke maatschappijen of staten, en de algemeene Christelijke Kerk op Aarde. Uit de toetsing daarvan volgt, dat al wie onbevooroordeeld den geest des Christendoms beschouwt en de geschiedenis behoorlijk raadpleegt, dit zal moeten toestemmen. De rampzalige gevolgen, uit de pogingen, om eene gedrongene vereeniging ten deze door te drijven, veroorzaakt, behoorde waarlijk wel iedereen hiervan af te schrikken, en de wijsheid te doen roemen, dat de leere der Apostelen volstrekt geene aanleiding geeft, om zoodanig eene begeerte te voeden of te moeten willen verwezenlijken.

Het ter toetsing hier kortelijk aangevoerde, omtrent de Latijnsche en Grieksche Kerk, ook over de *konkordaten*, vindt hier geene ongeschikte plaats.

Vervolgens herinnert KIST deze tweede waarheid, uit de Christelijke leer te voren afgeleid — dat de vereeniging van Christenen tot kerkelijke maatschappijen nimmer de burgerlijke betrekking, in welke derzelver leden geplaatst zijn, zal wegnemen of veranderen, en dus ook, op geenerlei wijze, tot verzwakking strekken van der onderdanen verpligting jegens den staat; en vindt in de geschiedenis, bij de toetsing, alle aanleiding, om zich

te beklagen, dat de Christenen dezen regel zoo dikwerf uit het oog verloren hebben en daaraan ten allen tijde niet getrouw gebleven zijn. Met het hoogste regt worden echter de Protestanten, bijzonder in ons Vaderland, aangemerkt, eene belangrijke en hoogst lofwaardige uitzondering te maken.

Ook ten aanzien van de 3de stelling, in het IIde Hoofdstuk van het tweede deel voorgedragen, *toont* KIST, dat de Kerk deze waarheid niet altijd *erkend* en op zich zelve behoorlijk toegepast heeft; maar doet echter tevens blijken, welk eén groot onregt men haar zoude aandoen, wanneer men haar zich wilde voorstellen als in gedurigen opstand tegen de bestuurders der burgerlijke maatschappijen (*overheden*). Vooral immers van de tijden der Hervorming, welke zelve reeds hare verpligting in deze herinnerde, dagteekent de aanhoudende *poging*, om de natuurlijke betrekking der kerkelijke maatschappijen tot den staat en de daaruit voortvloeijende pligten te bepalen en te doen eerbiedigen. Het is van deze pogingen ter bepaling van de betrekking tusschen Kerk en staat, waarover KIST nu verder kortelijk handelt. Alzoo spreekt hij over het *Episcopaal-Territoriaal-* en *Collegiaal* stelsel, en komt dus tot de zoogenoemde *majesteitsregten van den staat over de Kerk*, welke bepaald worden tot deze drie hoofdzaken: 1.) Het regt om te bepalen, of en in hoe verre, en op welke voorwaarden een Godsdienstig genootschap als zoodanig, in

in den staat bestaan mag en deszelfs Godsdienst openlijk uitoefenen, (*jus reformandi territoriale*) 2.) het regt, om van alle kerkelijke inrigtingen of daarin gemaakte veranderingen kennis te nemen, (*inspectio saecularis*) en die door zijn gezag te bekrachtigen (*placitum regium*;) of, ingeval zij voor den staat gevaarlijk schijnen, te verbieden (*jus cavendi*.) 3.) Het regt, om de Kerk bij het rustig bezit van haar bestaan en hare regten, tegen alle storenis te beschermen (*Advocatio Ecclesiae*.) Wat vooral in de laatste tijden ten dezen aanzien geschied, bepaald en beraamd is en wordt, bijzonder ook bij de Hervormden in *Nederland*, wordt nu, naar de geschiedenis, toetsend beschouwd; en ook op *Noord Amerika* een blik geworpen. Wij gelooven met KIST, dat het tot de vroome wenschen zal moeten gebragt worden, eenen veel meer volmaakteren toestand, in deze, dan waarvan ons Vaderland thans het voorbeeld oplevert, te verwachten; terwijl wij echter minder gunstig meenen te moeten oordeelen, over den kerkelijken toestand der Noord-Amerikaansche Christenen, dan hier geschied is. De tijd zal ons in deze wel nadere opheldering verschaffen. Tot de IIIde Afdeeling overgegaan, vangt KIST aan met te verklaren, dat het antwoord op de vraag: in hoe verre de belijders van het Christendom, het denkbeeld van eerdienst en den aard en de bedoeling van Godsdienstige zamenkomsten, in den waren geest van het Evangelie hebben opgevat en verwezenlijkt? ten hoogsten on-

 guns-

gunstig moet uitvallen, naar de uit de Christelijke leer te voren afgeleide beginselen. Dit bewijst hij vervolgens, niet alleen door op de inrigtingen der Roomschgezinden te wijzen, maar ook door te herinneren 't geen de Hervorming zelfs nog te wenschen heeft overgelaten, en neemt daaruit gepaste aanleiding, om de Protestantsche Christenen in onzen tijd te waarschuwen, tegen de hier en daar geopperde en zelfs verdedigde gevaarlijke neiging, om den geestelijken aard van het Evangelie te verzinnelijken en dus te bederven, als eene dwaling, welke, sedert de derde en vierde eeuwen, aan het Christendom deszelfs kenmerkend karakter maar al te zeer ontnomen heeft.

Hij treedt vervolgens in eenige bijzonderheden ten aanzien van de Protestantsche inrigtingen, vooral bij de Engelsche Kerk, bij de Lutherschen en bij de Hervormden, voornamelijk in ons land, en verheugt zich, en wij met hem, over de vrije inrigting onzer Godsdienstige zamenkomsten, welke aan geene vaste instellingen te zeer gebonden, de keuze der onderlinge verhouding en opvolging van de onderscheidene hoofdbestanddeelen, bij elke Godsdienstoefening, aan den voorganger in dezelve overlaat; roemende de wijsheid van de Algemeene Sijnode der Nederlandsche Hervormde Kerk, welke deze vrijheid bewaart en (dit wenschen wij met den Hoogleeraar) zal blijven *handhaven*. Hetgeen hier verder voorkomt, over de tijdsbepaling der Godsdienstige zamenkomsten en derzelver leiding, waar-

om-

omtrent wij in alles den geëerden Schrijver niet geheel kunnen toestemmen, zij der verdere overweging aanbevolen! Men overdrijve vooral niet.

In de IVde Afdeeling, eindelijk, handelt KIST in ruim 25 pagina's, over het regt en de vrijheid der Gemeenten, om zich Leeraars te kiezen; — over de opleiding tot het Leeraarsambt; — den Priesterstand; — de opperheerschappij der Leeraren over de Kerk; — het Protestantsch Leeraarsambt; — de bezoldiging der Leeraren; — het bestuur der Leeraren over de Gemeente; — de presbyteriale en consistoriale inrigting; — de gelijkheid der Leeraren en de pligten van het Leeraarsambt.

Hij heeft zich hierin met reden zeer bekort, slechts datgene aangemerkt, hetwelk hier vereischt werd, de ervaring juist geraadpleegd en zulke wenken gegeven, als waarlijk geschikt zijn, om een gezond, echt christelijk oordeel te doen vellen, en bij het onderzoek van alles, het goede te leeren behouden en te bevorderen.

Wij eindigen deze beschouwing over een werk, hetwelk den lof, door de Heeren uitschrijvers der vraag aan hetzelve toegekend, allezins waardig is, waarbij wij met genoegen langer vertoefden, dan wij anders wel gewoon zijn te doen, wegens de bepaaldheid van onze ruimte, en roemen de goede orde, de gepaste uiteenzetting der denkbeelden, de beknopt- en juistheid, den milden en vrijmoedigen toon, geleid door zorgvuldige bedachtzaamheid, en de moeite aan dit werk besteed, om alzoo eene ver-

verhandeling te leveren, geschikt voor de behoefte van onzen tijd. Zeer behaagt het ons ook, dat KIST den weetgierigen en belangstellende onderzoeker zoo gedurig de bronnen heeft aangewezen en in de gelegenheid gesteld, om over het een en andere punt ook anderen te raadplegen.

Wij wenschen hartelijk, dat deze verhandeling wel gelezen, regt gebruikt en dienstbaar zal gemaakt worden, tot bevordering van het reine, wezenlijke Christendom.

Nieuwe VERHANDELINGEN van het Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst, tegen derzelver hedendaagsche bestrijders. Voor het Jaar 1832. *Tweede Deel. In* 's Gravenhage, *bij* de Erve J. Thierry *en* C. Mensing en Zoon; 1834. *VI en* 310 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* *f* 3.50.

Het Haagsch-Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst tegen derzelver hedendaagsche bestrijders, stelde als prijsvraag voor: een betoog, *dat het verschil van gevoelen, hetwelk onder de Protestanten plaats heeft, geen' grond oplevert om vast te stellen, dat het Protestantismus zelf niet kan blijven bestaan, maar uit zijnen aard vervallen moet;* en had het genoegen, daarop twee antwoorden te ontvangen, welke waardig gerekend werden, om het een met goud en het ander met zil-

zilver bekroond te worden. Het eerste is van Ds. D. T. HUET, Predikant bij de Waalsche Gemeente te *Rotterdam*, en het tweede van Ds. W. OTTO, Predikant te *Maagdenburg*. Het zijn beide deze verhandelingen, welke dit boekdeel uitmaken.

Wie geen vreemdeling in de kerkelijke geschiedenis, ook van onzen tijd, is, weet, dat de Roomschen gedurig nog uit de hoogte herhalen, dat de Protestanten, door hunne in- en uitwendige verdeeldheid, hun eigen graf graven en duidelijk doen zien, dat zij op den duur niet zullen kunnen blijven bestaan; terwijl zij hoog opgeven van de harmonische eenheid, voortreffelijkheid en duurzaamheid van hunne zoogenoemde eenige ware Katholijke Kerk. Het gedurig van nieuws opwarmen en met hevigheid herhaald pogen, bij elke voorkomende of aangegrepen gelegenheid, om de verdeeldheid onder de Protestanten, nu eens meer, dan minder bedektelijk, aan te stoken en het kwade zaad uit te strooijen, om het licht te verduisteren, de eenvoudigen te misleiden, en hen, ware het mogelijk, onder het juk van menschelijk gezag te brengen, maakt het wel noodzakelijk, om ten dezen te waarschuwen en door eene duidelijke voordragt der waarheid te doen zien, niet alleen hoe ongegrond de verwijtingen der Roomschgezinden inderdaad zijn, en hoeveel reden de Protestanten hebben, om aan hunne zuivere beginselen vast te houden; maar ook, dat zelfs het verschil van gevoelens onder de Protestanten alles behalve eenen grond

zou-

zoude opleveren, om te twijfelen aan derzelver voortdurend bestaan.

Wij verblijden ons dus, over de voorgestelde vraag, en over deze uitgave der beide lezenswaardige verhandelingen, welke wij over dit belangrijk onderwerp in onze dagen hier voor ons hebben, en willen dezelve nu ook gaarne onzen lezer wat nader doen kennen.

Zeer geleidelijk en uit de vraag zelve natuurlijk voortvloeijende, is de orde, door den Eerw. HUËT gevolgd. Na eene ter zake dienende inleiding toch, ter naauwkeurige bepaling van den status quaestionis en tot overtuiging van het belangrijke van dit onderzoek, splitst hij zijn betoog in drieën, aantoonende:

1.) Dat er eenheid genoeg in het Protestantismus gevonden wordt, om deszelfs duurzaamheid te bevorderen; 2.) dat verschil van gevoelens over Godsdienstzaken, met den geest en de bedoelingen van het Christendom, allezins bestaanbaar is, en ten 3.) dat dit verschil van gevoelens de uitbreiding der Christelijke leer niet verhindert, noch dezelve belet, overeenkomstig hare bestemming, de algemeene Godsdienst der wereld te worden.

De reeds door ons in dit Tijdschrift beschouwde Prijsverhandeling van den Hoogleeraar KIST, over de *Christelijke Kerk op Aarde*, kwam hem eerst in handen, toen hij zijn stuk reeds had afgewerkt; hij doet er hulde aan en wijst er in de noten meermalen den lezer op, ook dan, wanneer

hij

hij eenigzins van 's mans wijze van zien of uitdrukken meent te moeten verschillen.

Zeer juiste aanmerkingen komen hier voor, om den staat van het geschil regt te doen kennen en den lezer op het ware standpunt te plaatsen. Het Protestantismus, zegt hij b. v., is eigenlijk, geen genootschap; het is een *gevoelen*, een *begrip*; het begrip namelijk, dat de uitspraken van JEZUS en de Apostelen, gelijk zij in de H. Schrift, naar den oorspronkelijken tekst, voorkomen, de eenige regelmaat behooren te wezen van der Christenen Godsdienstig geloof en pligtsbetrachting; terwijl aan ieder het onderzoek der geopenbaarde leer en de toegang tot derzelver bronnen moet vrijgelaten worden, zonder dat hij verpligt zij, eene onfeilbare schriftverklaring of menschelijken geloofsregter te erkennen. Wie dit begrip aankleeft, is Protestant, onverschillig tot welk Christelijk genootschap hij behoore. Het Protestantismus is derhalve niets anders, dan een plegtig *protest* tegen alle menschelijk gezag in de zaak des geloofs, gegrond op de meening, dat alleen het gezag der H. Schrift hier beslissen kan, en, als onfeilbaar en goddelijk, voor elken Christen verbindend is. Niet minder gegrond is ook deze:

»Er is meer dan ééne merkwaardige overeenkomst, tusschen het Catholicismus en Rationalismus aan te wijzen. In beide beslissen menschelijke uitspraken, hoewel onder verschillende benamingen. Beide roepen een gezag in, waaromtrent de groot-

ste

ste onzekerheid heerscht. Hier is het de kerk, waardoor de één verstaat den Paus, de ander het algemeene Concilie, een derde den Paus met het Concilie; dáár is het een hooger beginsel in den mensch, hetwelk, volgens den eenen, de theoretische Rede zijn zal, volgens den anderen de praktische Rede, volgens een' derden het gevoel, volgens een' vierden de verbeelding. Vraagt men naar de gronden van het aangenomen gezag; men verneemt, dat de kerk, met de haar toekomende onfeilbaarheid, verklaart, dat zij onfeilbaar is, en dat de Rede, met het haar toebehoorend hoogste gezag, beslist, dat zij dit hoogste gezag bezit. Beide stelsels kenmerken zich door minachting van den Bijbel, door stoute aanmatigingen en onverdraagzaamheid jegens anders denkenden. Beide missen al de voorwaarden, om algemeen en duurzaam te worden, ofschoon het Catholicismus, hetwelk nog iets stelligs geeft, zich langer staande houden zal, dan het Rationalismus, dat op eene algemeene ontkenning uitloopt."

Te regt wordt hier ook bij herhaling herinnerd, dat, in het Protestantsche grondbeginsel zelve, eene wezenlijke eenheid en overeenstemming moet opgemerkt worden.

»Te weten, alle Protestanten komen daarin overeen, dat de Bijbel de eenige zuivere kenbron is der Christelijke Openbaring; dat het geloof van elken Christen zich uitsluitend behoort te regelen naar de uitspraken van JEZUS en de Apostelen; dat

er,

er, buiten de Heilige Schrift, geen gezag op aarde aanwezig is, bevoegd om den zin dier uitspraken in dier voege te bepalen, dat de Christenheid verpligt zou zijn, aan zoodanige Schriftverklaring zich te onderwerpen; dat, integendeel, aan iederen Christen het onderzoek der Heilige Schrift, en de vrijheid om aan dezelve te toetsen wat men hem als christelijke waarheid wil doen gelooven, moet toegestaan worden. Dit is inderdaad het gevoelen van *alle* Protestanten. In al hunne geloofsbelijdenissen, leerboeken en formulieren wordt het uitgedrukt, of stilzwijgend ondersteld. In hunne twistschriften, bij elk verschilpunt, hetwelk opzettelijk behandeld wordt, ziet men het te voorschijn komen. Wat stellig met de Bijbelsche Godsdienstleer in tegenspraak is, wordt door allen verworpen; wat, na gezet onderzoek, blijkt met dezelve over een te stemmen, wordt door allen aangenomen. De Bijbel is derhalve het vereenigingspunt, waarom alle Protestanten zich scharen, de grondslag, waarop alle bouwen, het goddelijk gezag, hetwelk alle eerbiedigen."

Wie toch tegen het goddelijk gezag protesteert en van geene stellige openbaring, waarvan de Bijbel de eenige geloofwaardige gedenkschriften bevat, hooren wil, verwerpt met der daad het Protestantsche grondbeginsel, en behoort dus niet tot de Protestantsche Kerk. Op welken Godsdienstigen naam hij ook aanspraak moge maken, dien van Protestant moeten wij hem ontzeggen. — De Pro-

testantische eenheid heeft wezenlijk een goddelijk gezag tot steunpunt, is redelijk, heeft de strekking om meer en meer overeenstemming te weeg te brengen, en wapent tegen het indringen van menschelijk gezag in de Godsdienst. Deze punten worden in de eerste afdeeling hier uitnemend ontwikkeld.

Ter beantwoording van het verwijt, uit het verschil van gevoelens tegen de Protestanten ontleend, wijst HUËT, in de tweede afdeeling, met regt *op de* verscheidenheid der menschen, op den vorm, waarin het Evangelie de waarheden voordraagt, op den inhoud der H. Schriften, op hetgeen JEZUS en de Apostelen geleerd en gedaan hebben, en doet alzoo overtuigend zien, dat eenig verschil van gevoelens over Godsdienstige onderwerpen niet in strijd is met den geest der Christelijke leer, — dat het geen hinderpaal oplevert, voor die *eenheid van geloof*, welke de H. Schrift aanbeveelt, en de zedelijke strekking der geopenbaarde waarheden geenszins vernietigt, — *eendragtige en broederlijke gezindheden* niet tegenwerkt, welke de Bijbel allerwege aanprijst, — en niet alleen geen afkeer van het Christendom kan verwekken, maar integendeel op velerlei wijze tot bereiking van het doel des Christendoms ook kan medewerken.

De tegenwerping, eindelijk, tegen de duurzaamheid van het Protestantisme, dat, namelijk, de bestemming van het Christendom, om de algemeene Godsdienst van het menschdom te worden, door hetzelve niet kan worden bereikt, — wordt in de laatste af-

afdeeling alzoo beantwoordt, dat het Protestantismus wordt aangewezen, juist wegens het daarmede gepaard gaande verschil van gevoelens, allergeschikst te zijn, om een middel te wezen tot uitbreiding van het Christendom en eenen nieuwen grond op te leveren, om te verwachten, dat de Protestanten hun beginsel steeds zullen vasthouden. Hier redeneert tot dat einde, uit de wijze, waarop het Protestantismus de uitbreiding en algemeenmaking van het Christendom bevordert, namelijk door middel der H. Schrift zelve. Hij betuigt, dat het Protestantisme uit zijnen aard de strekking heeft, om de Christelijke leer zelve ongehinderd te laten werken, om ons, vasthoudende aan de onveranderlijkheid van het Christendom, in ware Godsdienstige kennis te doen toenemen — hoofdzaken van bijzaken, het wezen van den vorm te doen onderscheiden — om in de bijzondere behoeften van elk tijdvak te voorzien, — het regt gebruik der menschelijke rede te bevorderen; — de Evangelische vrijheid niet te belemmeren, — en dat hetzelve alle die vereischten in zich vereenigt, welke de Christelijke Godsdienst zelve heeft, om algemeen te worden.

Hierop volgt het besluit, waarin het beredeneerde tot een gebragt en alzoo de slotsom wel beredeneerd opgemaakt wordt, dat er geene reden is, om, uit het verschil van gevoelens onder de Protestanten, te vreezen, dat hetzelve niet kan blijven bestaan, maar uit zijnen aard vervallen moet. Wij hebben

 de-

deze verhandeling doelmatig en schoon gevonden en ze daarom met een bijzonder genoegen gelezen, en vereenigen ons volkomen met dit slot:

»Het is de hooge bestemming van het Protestantismus, om, met krachtdadigen wederstand tegen alle menschelijk gezag en gewetensdwang in de Christelijke Kerk, de heerschappij des Bijbels, door trapsgewijze toenemenden voortgang, uit te breiden en te schragen: om het Chistelijk *geloof* van menschelijke bijvoegselen te zuiveren, en *tot* deszelfs oorspronkelijke eenvoudigheid terug te voeren: om het menschdom in het bezit te stellen van al den rijkdom, welken de gewijde oorkonden van Gods Openbaringen bevatten, en de gansche aarde te doen deelen in den zegen des Evangelies: om onder de Christenen zooveel eenstemmigheid te weeg te brengen, als de verscheidenheid der menschelijke inzigten mogelijk, en de rust der Christenheid wenschelijk maken. Het zal, onder het bestuur van het verheerlijkt Hoofd zijner gemeente, deze bestemming vervullen, want al de voorwaarden hiertoe liggen in hetzelve opgesloten. Het zal in stand blijven, zoo lang de Bijbel voor ons *de* eenige kenbron zijn zal der Evangelische Openbaring, en deze de eenige regel van ons godsdienstig geloof en van onze pligtsbetrachting. Mogt het, hier of elders, met het Christendom insluimeren, het zal zeker weder met hetzelve ontwaken: het zal met het Christendom in wezen blijven en algemeen worden! Geene menschelijke magt toch zal de

leer

leer van Gods Zoon van de aarde verbannen. Wat ook verdwijne en te gronde ga,

HET WOORD DES HEEREN BLIJFT IN EEUWIGHEID!

Deze verhandeling worde door velen gelezen, herlezen en getoetst, en zij zal, des twijfelen wij niet, hoezeer men ook hier en daar, vooral in het eerste, wel het een en andere zal meenen te kunnen afdingen en vermeenen, dat toch het verschil van gevoelens op zich zelve althans, als een kwaad moet worden beschouwd, blijken een fiks betoog te zijn en alzoo veel nut stichten. Vooral neme men den raad in acht, die ook hier op zijne regte plaats staat: dat het, als het geschiktste middel om in onze begrippen over het Christendom tot meerdere overeenstemming te komen, moet worden aangemerkt, *vast te houden aan het zuivere Protestantismus*, gelijk het hier zeer goed bepaald en omschreven is.

Verre heeft HUËT zijnen mededinger overtroffen, den Eerw. OTTO, van wiens verhandeling ons berigt aanmerkelijk korter zijn kan. Zij mist die naauwkeurigheid en geregelde orde, in een betoog van zoo veel belang, waardoor de eerste zoozeer uitmunt. Men gevoelt het gedurig levendig, dat HUËT en OTTO niet op denzelfden grond staan en onder verschillende omstandigheden leven. Hier en daar ontmoeten beide de Schrijvers elkanderen wel, en beiden leiden eindelijk ook wel tot hetzelfde resultaat; maar zij verschillen zeer, niet alleen in het begin en slot, maar ook in hunne redeneringen

en zelfs in het gebruiken van dezelfde gronden. Huët betoogt en otto disputeert meer. Veel te lang heeft otto zich bezig gehouden in den beginne, met eene treurige schets te geven van de verschillende gevoelens en allerschadelijkste dwalingen, welke in *Nederland* althans veel minder bekend zijn, daar dezelve hier eigenlijk niet zoo zeer te pas kwamen; eenige herinnering ware genoeg geweest. Daarenboven moet men aanmerken, dat die schets voor eene Historia facti *geenszins* nog voldoende is. Omtrent het regt der leeken of van zulke Christenen, die geene Godgeleerden zijn, heeft otto zich niet zoodanig uitgedrukt, als met den echt Protestantschen geest overeenkomt. De objectien zijn breedvoerig genoeg voorgesteld en men kan niet zeggen, dat de beantwoording naar evenredigheid uitvoerig is uitgevallen. Om kort te zijn, de Eerw. otto heeft nu eens te veel omgehaald en dan weder zich al te groote kortheid veroorloofd. Hier en daar is het zelfs wel eens moeijelijk den Schrijver volkomen te doorgronden, hetgeen, in eene verhandeling als deze, zeker niet tot aanprijzing dient. Wij oordeelen, dat de Schrijver te weinig tijds aan dit zijn werk besteed heeft, daar het hier en daar duidelijke bewijzen draagt, van, bij eene nadere meer gezette bewerking, zeer veel te hebben kunnen winnen. Er komt hier dus wel veel goeds voor, b. v. over de bepaling van het Protestantismus, in het beantwoorden van eenige tegenwerpingen, over het *indifferentisme*, over de

dui-

duidelijkheid der H. Schrift, en over de nietigheid, welke het verschil van gevoelens onder de Protestanten kan opleveren. Ook treffen wij hier met meer genoegen de herinnering aan van het bekende, maar dikwerf ook nog te veel uit het oog verlorene: *in necessariis unitas*, *in dubiis libertas*, *in omnibus autem charitas* (van WITSIUS) dan de verklaring dat SPINOZA en KANT duidelijk genoeg schreven. Wij herinnerden ons hierbij, hoe velen b. v. den laatstgenoemden wijsgeer kwalijk begrepen hebben, en dat hij zelf openlijk gezegd heeft meer te vreezen, dat men hem verkeerd verstaan, dan dat men hem weerleggen zou. Ook gelooven wij, dat die vergelijking, welke OTTO hier gebezigd heeft, vrij mank gaat.

Men leze dan deze verhandeling met oordeel des onderscheids, roeme en behoude het goede, vergelijke dezelve met die van HUËT en verheuge zich, dat ook deze Duitsche Schrijver getoond heeft, in de hoofdzaak overeen te stemmen, met de goede bedoeling van het Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst. Wij willen deze recensie besluiten met iets over te nemen, ten blijke hoe deze Schrijver de toekomst zich voorstelt:

»Zoo werd niet slechts het dreigend gevaar afgewend, maar er ontwaakte ook weder eene nieuwe liefde tot het zoo lang verachte geloof, en, in de Protestantsche Kerk, vertoont zich weder overal een nieuw wetenschappelijk en grondiger streven. Dat oppervlakkige redeneren, hetwelk men weten-

schap noemde, heeft voor eene diepere studie; dat stoute veroordeelen, hetwelk voor Kritiek doorging, heeft voor een bedachtzaam wikken en onderzoeken; die ligtzinnige, godslasterlijke toon, welken men voor geestigheid hield, heeft voor een ernstigeren, godsdienstigeren zin, plaats moeten maken. En zelfs die genen, welke het Christendom, wat deszelfs wezen aangaat, volgens zulke beginselen aankleven, willen toch niet voor navolgers van die beruchte verlichters doorgaan, drijven hun werk toch met eene geheel andere, meer waardige gezindheid, en met eene meer grondige geleerdheid"

» Ook onder het volk beweegt zich een andere, Christelijke geest, die iets verheveners speurt en begeert, en met hoe menig Predikant, die toenmaals verheerlijkt werd, zouden de tegenwoordige gemeenten medelijden hebben, en over hem grimlagchen, wanneer hij zijne, vroeger met verbazing bewonderde en begeerig gehoorde voorzigtigheidsregelen, enz., van den predikstoel ten beste wilde geven. En zoo zien wij dan ook thans zonder vrees en beving, op het leven en bedrijf der Protestantsche Kerk. Groot is het verschil van gevoelens in dezelve — wij zouden bijna zeggen — grooter dan ooit; schrapper en scherper hebben de tegenstellingen wel nimmer tegen elkander over gestaan, dan tegenwoordig. Maar wij weten ook, hoe alles afloopen, en werwaarts het henen leiden zal. Het meer opgewekte, heerlijke, wetenschappe-

pelijke leven, dat in de Protestantsche Kerk heerscht, en de slapenden noodzakelijk uit hunnen slaap moet wekken, kan en zal, zoo het geen doodslaap is, niet zonder den grootsten zegen blijven. Wel is waar, dit wetenschappelijk leven en streven is een leven en streven in tegenstellingen, en zoodoende niet zonder menige smart en droevige ervaring, niet zonder menig nadeel voor de rust der Kerk en het heil der gemeenten, die juist in deze tegenstellingen, waarmede zij als het ware overladen, overspannen en tot het uiterste gejaagd worden, schijnbaar moeten te onder gaan. Maar wij houden deze smart slechts voor de noodzakelijke pijnen der nieuwe geboorte. Deze is reeds lang voorbereid, de tegenstellingen zijn reeds tot de uitersten genaderd, zoo is ook hunne verzoening nabij, en het morgenrood van eenen nieuwen, beteren tijd zal voor de Protestantsche Kerk aanbreken. Wanneer die tijd wezenlijk beginnen zal, vroeger of later, of *wij* het beleven zullen, al dan niet, kunnen wij niet bepalen. Den tijd en de ure te weten, is ons ook hier niet vergund. Maar bedriegen wij ons niet geheel, dan is die tijd wél nabij. Het zij zoo!

BIJBELOEFENING over de Brieven van Paulus aan Timotheus, Titus en Filemon. Door H. VAN HEYNINGEN, *Predikant te* Meppel. *In twee Stukken. Eerste Stuk, inhoudende: den eersten brief aan Timotheus.* 200 *Bladz. Tweede Stuk, inhoudende: den tweeden brief aan Timotheus, dien aan Titus en aan Filemon.* 253 *Bladz. In gr. 8vo. Te* Amsterdam, *bij* W. Brave, Jr., 1834. *De prijs is f* 2.50.

De Eerw. VAN HEYNINGEN ving dit werk te *Rijswijk* aan en voltooide het, als Predikant van *Meppel*. Zijn oogmerk met de uitgave van dezen zijnen arbeid, is weder opheldering en toepassing van den inhoud der op den titel genoemde belangrijke brieven des Apostels PAULUS. Gelijk hij hier op dezelfde wijze vervolgd heeft en vooral niet minder gelukkig geslaagd is, kunnen wij er ook hetzelfde loffelijk getuigenis van geven, en het gebruik aanprijzen, gelijk geschiedt door deze, — in de huisgezinnen, bij de dagelijksche lezing der H. Schriften. Beter zouden velen handelen, met deze Bijbeloefeningen te lezen, dan zoo vele geschriften van den tijd, welke meer verwarring voor eenvoudigen baren dan stichting, en daarom liever niet gedrukt hadden moeten worden. De Eerw. Schrijver maakt hier gedurig opmerkzaam, op de noodzakelijkheid, om zich nu zoo min als te voren door on- en bijgeloof te laten aftrekken van de waarheid, die in

CHRIS-

Christus is, en vast te houden aan de leer der Apostelen, terwijl hij de schadelijke dwalingen aantast, de pogingen van kwalijk gezinden ontmaskert, en met vrijmoedigheid en heiligen ernst opwekt tot geloof en deugd. Hoewel niet stijf, maar mild, komt hij echter voor zijne gevoelens onbedekt-elijk uit, en bezigt zelfs ook wel eens in zijn oog gepaste en voor onzen tijd noodzakelijke uitweidingen, ten einde de waarheid in het regte licht voor te stellen en met ijver te verdedigen. Wij willen er, ten besluite dezer beschouwing, een staal van bijbrengen. Bij gelegenheid dat hij over *Tit.* III: 3 handelt, schrijft hij aldus:

»Zoo stelt Paulus ons den redelijken en zedelijken toestand der wereld voor, die de invoering des Christendoms vooraf ging en bij dezelve plaats had; zij vormde dus juist het tegenbeeld van hetgeen de wereld door de kennis, belijdenis en betrachting des Christendoms worden kan en worden moet. Men heeft het den opsteller van onzen Heidelbergschen Katechismus ten kwade geduid, dat hij den mensch voorstelt als van nature geneigd God en zijnen naasten te haten, en deze voorstelling beschuldigd van overdrevenheid en onschriftmatigheid; deze beschuldiging vloeide echter alleen uit onkunde en misverstand voort: men verloor daarbij niet alleen uit het oog het onderscheid tusschen geneigdheid, die aanleiding noodig heeft en bij gelegenheid zich openbaart, en dadelijk aanwezigen haat, die zich altijd en overal vertoont; maar vooral vergat men

men daarbij het onderscheid tusschen den staat der natuur, waarvan de Katechismus spreekt, en den staat der genade, waarin wij verkeeren, die in den schoot des Christendoms geboren en opgevoed zijn, en in onze Christelijke opvoeding, wanneer die niet geheel verwaarloosd of mislukt is, van onze teederste jeugd af een krachtig tegengif ontvangen hebben tegen het vergif der zonde. De Katechismus stelt den natuurlijken, dat is den geheel aan zich zelven overgelaten mensch voor., die geenerlei genadeleiding heeft ondervonden, en van dezen beweert hij, dat hij zoo verre is van naar zijnen pligt, God boven alles en zijnen naasten als zich zelven lief te hebben, dat hij integendeel, zoodra de wil van God en het belang zijner medemenschen met zijne begeerten en driften strijdt, de neiging ontwikkelt om God en zijne medemenschen te haten. Deze voorstelling kan, dunkt mij, geenszins overdreven geacht worden, en van onschriftmatigheid zal haar wel niemand beschuldigen, die haar met deze voorstelling des Apostels Paulus vergelijkt, die althans geene gunstigere beschrijving geeft van den zedelijken toestand des menschen, voor dat hij door het Christendom tot God bekeerd is; ik aarzele dus geen oogenblik, om de verdediging dezer voorstelling van den Katechismus op mij te nemen, en zijne voorstelling even zeer voor waar als voor schriftmatig te verklaren. En zou ik dan noodig hebben, de waarheid te verdedigen dezer voorstelling des Apostels? zou zijn tafereel

van

van den zedelijken toestand des menschen, die geheel aan zich zelven overgelaten is, met te zwarte kleuren geteekend zijn? ik geloof het niet: want de verduistering des verstands, die God in zijne werken miskende en het schepsel de hulde toebragt, waarop alleen de Schepper aanspraak heeft, is in de algemeen doorgedrongene afgoderij te blijkbaar, dan dat zij zou kunnen tegengesproken worden, en die verduistering des verstands moet uit haren aard op de verbastering der zeden den verderfelijksten invloed uitoefenen, daar er, naar mijne overtuiging, geene menschelijke deugd bestaat zonder eerbied voor God. Vergelijken wij met deze voorstelling de tafereelen, die dichters, wijsgeeren en zedeleeraars van den zedelijken toestand hunner land- en tijdgenooten ophangen, dan is het die vergelijking, die de voorstelling des Apostels van alle overdrevenheid vrijpleit. Of zou men zich tot wederlegging dezer voorstelling op de berigten mogen beroepen, die ons de reizigers geven van den zedelijken toestand der door hen voor het eerst bezochte volken, bij welken zij eene kinderlijke onschuld aantroffen, die hen beminnelijk maakt en geenen zweem verraadt van die diep gezonkene zedelijkheid, welke de Apostel hier voorstelt als den Heidenen eigen? Wij willen deze berigten te goeder trouw aannemen, en niets van hare waarheid afdingen; maar wij mogen daarbij niet uit het oog verliezen, dat zij ons volken voorstellen, die inderdaad nog in den staat der kindsheid verkeeren,

ren, bij welken nog geene of weinige verstands-ontwikkeling wordt gevonden, die daarom minder slecht zijn, omdat zij niet weten kwaad te doen, en wier onschuld dus niet anders dan onnoozelheid is; daar Paulus ons integendeel van beschaafde Heidenen spreekt, bij welke de verstandsontwikkeling uitnemende vorderingen gemaakt heeft, en die juist daarom zoo slecht werden, omdat hunne verstandsontwikkeling, door hun gebrek aan *godsdienstige* kennis, niet in evenredige verhouding *stond* met de verfijning van hun zedelijk gevoel. Het *is* toch eene waarheid, die door rede en ervaring beide gestaafd wordt, dat de mensch slechter wordt naarmate hij wijzer wordt, zoo niet de verlichting van zijn verstand met de vorming van zijn hart eenen evenredigen gang houdt, en even min zal het wel aan bedenking onderhevig zijn, dat *het* de Godsdienst alleen is, die het hart tot zedelijkheid vormt. Zoo meenen wij dan deze voorstelling des Apostels, van den zedelijken toestand des menschen buiten het Christendom, voor waarheid te moeten houden, namelijk in het algemeen: want niemand zal het ontkennen, dat daarvan ook onder de Heidenen van dien tijd uitzonderingen bestonden; doch die juist, omdat zij uitzonderingen waren, de waarheid der voorstelling in het algemeen bevestigen. En niet alleen van de Heidenen, maar ook van de Joden geldt deze voorstelling, hoezeer bij dezen, naardien zij in het bezit waren van Gods vroegere openbaringen, de uitzonderingen veel

aan-

aanzienlijker en menigvuldiger waren; over het algemeen echter was ook de zedelijke toestand der Joden allerellendigst; zij waren het ontzag der tuchtmeesters ontwassen, hunne schriftgeleerden waren blinde leidslieden der blinden, en Pharizeën en Sadduceën voerden tot de beide uitersten van kleingeestigheid en ligtzinnigheid, die de ware vroomheid deden verloren gaan. Het was deze zedelijke toestand, zoo der Heidenen als der Joden, die de invoering des Christendoms tot eene dringende behoefte maakte, zoo dat, indien het Christendom toen niet was ingevoerd geworden, de wereld door den voortgang der zedeloosheid rijp zou geworden zijn voor haren ondergang."

Met VAN HEYNINGEN wenschen wij, dat ook dit zijn schrijven de stichting bevorderen zal, onder den goddelijken zegen, van velen onzer medechristenen.

Historische PROEVE over den gunstigen invloed, dien de opvolgende oorlogen der oude geschiedenis op den trapswijzen voortgang en de uitbreiding der beschaving hebben uitgeoefend; door Dr. H. J. NASSAU, *Rector der Latijnsche School te* Assen. *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1834. 158 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.25.

Het oogmerk des Schrijvers is, om de lichtende zij-

zijde op te geven, en aan te wijzen, dat *de oorlogen de voortgaande ontwikkeling en beschaving van het menschelijk geslacht voornamelijk hebben uitgewerkt.* Tot dat einde spreekt hij, eerst over den zin der woorden: *ontwikkeling*, *beschaving*, *verlichting* en *verbetering* en derzelver onderling verband, en gaat vervolgens over tot eene vlugtige beschouwing van de hoofdgebeurtenissen der geschiedenis; vooral van het oude Europa, van den tijd der Grieken af. Na de voornaamste punten oordeelkundig tot zoo verre te hebben aangevoerd, doormengd met aanmerkingen, welke den man kenmerken, die met genoegzame kunde een gezond oordeel vereenigt, wordt deze slotsom als besluit opgegeven:

»De val der Grieksche staten, in verband met Alexanders veroveringen, werd de oorzaak van de verbreiding der Grieksche letteren en wetenschappen; en tegelijk van de aanvankelijke ineensmelting van Westersche en Oostersche geleerdheid; tevens, in verband met die stemming der gemoederen, deden de gebeurtenissen eene eeuw van geleerdheid en wetenschap op het tijdperk van scheppende kracht volgen; en voerden, eindelijk, die uitbreidingen aan voor wetenschap en wijsbegeerte, die alléén de eigenaardige voortbrengsels van zulke omstandigheden konden zijn."

Hij spreekt nu verder van ALEXANDERS veroveringen, den bloei van het Egyptisch *Alexandrie*, dat de wijkplaats werd van menschen van allen land-

landaard; en onder de meestal weldadige regering der Ptolemaeussen in hare boekerijen de schatten aller geleerdheid en in haar musaeum, waar koninklijke mildheid een kosteloos verblijf den geleerden aanbood, aan allen, die in kunst of wetenschap zochten uit te munten. De geregelde loop zijner gedachten voert hem, door de geschiedenis geleid, naar *Rome*, de meesteres van *Midden-Italië*, en deszelfs zuidelijke deelen, of *Groot-Griekenland* en eens bijna het hoofd, of de gezagvoerders grootendeels van de toen bekende wereld, van den Euphraat tot den Atlantischen oceaan, van Libije's woestijnen tot den Donau en den Rhijn. Regt ter snede heeft NASSAU hier de aanmerking van PLINIUS (Hist. Nat. III. 6) te pas gebragt: dat *Italië*, dat *Rome*, door de Godheid zelve hem toescheen uitgekozen te zijn, om de geheele rij van voor zich zelve bestaande staten en volken te verbinden, hunne woeste zeden te beschaven, en door eene taal, eenen algemeenen band te slingeren om zoo vele stammen, ten einde het algemeene Vaderland te worden der volken. Niet minder juist heeft hij, ter gelegenheid van de herinnering hiervan en aan den val van dien KOLOSSUS, toen dezelve, naar den raad Gods, bleek uitgediend te hebben, doen opmerken, hoe het een en andere moest dienstbaar zijn, ter voorbereiding en tot vestiging en uitbreiding van het gezegend Christendom, als eene Godsdienst, geschikt voor alle landen, tijden, volken en rangen.

Met hooge achting spreekt NASSAU van het schoone

en goede, dat men in de overgeblevene schriften van *Griekenland*, vooral in *Italië*, kan opmerken, en het nut daardoor gesticht; maar hij verzuimt ook niet bij tegenstelling aan te wijzen, hoeveel hoogere waarde men aan de leer van het Christendom moet toekennen, die alles, wat de ouden van zedelijkheid, deugd en Godsdienst geweten hebben; en wat door de weldenkendsten onder hen geleerd is, oneindig veel overtreft.

Het viel niet in het plan des Schrijvers, gelijk de lezer ziet, om van vroegere tijden te gewagen, en dus heeft hij ook niet gesproken, over den invloed en de sporen van het licht, door de vroegere openbaring aan ABRAHAM en zijn geslacht gedaan, ter voorbereiding van de volmaakte Evangelieleer van CHRISTUS, waarvan men onder andere bij eenen ZIMMERMAN (in zijn *Taschenbuch*) zoo vele belangrijke wenken gedurig aantreft; ondertusschen is dit onderwerp wel waardig eens opzettelijk bewerkt te worden.

Langer niet bij deze proeve kunnende vertoeven, betuigen wij gaarne ons genoegen aan den kundigen opsteller, over deze welbewerkte vrucht van zijn nadenken, en prijzen de lezing en het verder onderzoek aan allen aan, die smaak vinden in eene nuttig wijsgeerige beschouwing der geschiedenis, tot het vinden en behartigen van heilzame resultaten. Ter verdere bekendmaking en aanprijzing, deelen wij onzen lezer dit slot mede:

» Bij het flikkerende licht van de fakkel der ge-

schiedenis, aan deze zijde Gods weg met het mensch-dom na te sporen; was het doel dezer proeve. Daartoe zocht men niet het nut van elken oorlog, op zich zelven, aan te toonen; dewijl dit niets afdoet tot de groote vraag: of er voortgaande ontwikkeling bij de menschen is, of eeuwig ronddwalen in denzelfden kreits. Het nut, de voordeelen voor de zedelijke en geestige menschheid uit de oorlogen, in derzelver zamenhang en opvolging, zocht men aan te wijzen; tevens dat zij zóó naauw in verband staan, zoo eigenaardig werkten, dat, indien deze met genen, in tijdorde, wordt omgezet, de schakel wordt gebroken, de klimming en zamenhang verloren gaat. Om het heil, onder hooger bestuur uit en door de oorlogen aangebragt, heeft men den oorlog zelven niet willen verdedigen, in zoo ver hij het werk is van den vrijen wil des menschen; nog minder denzelven aanprijzen; de wegen Gods zijn niet die der menschen, wee hem, die *opzettelijk* het booze zou vermenigvuldigen, opdat het goede te grooter zou zijn. Dewijl altijd, door hoogere leiding, uit het kwade eindelijk weder het goede verrijst, heeft men geene onverschilligheid voor goed en kwaad, een zedelijk en werkdadig Epicurismus willen prediken, laauwheid en onverschilligheid: 's menschen streven is zijne deugd: heil hem, die levendig 's menschen roeping gevoelt, om met alle getrouwheid, zijne krachten te helpen besteden ter verbreiding van waarheid en deugd, de eenige kiemen van menschelijk geluk

 en

en zich zoo te verheffen tot een' medearbeider, hoe nietig dan ook, bij het groote werk der eeuwen. Dit dan was de bedoeling: gelijk van alle tijden de denkende mensch zijn geloof aan God, door het aanschouwen van de orde en wijsheid in het geschapene, heeft willen versterken, en de sterrenhemel hem Gods bestaan verkondigde: zoo geloofde men, zijne weldadige voorzienigheid in de geschiedenis der volken te lezen. En dit *stuk* werd geschreven, opdat andere zouden te regt wijzen; of ook lezen, en eveneens gelooven en verzekerd worden, dat, onafhankelijk van tijd en plaats, van tegenwerking en boosheid, de stroom van kennis en verlichting, even statig en even onwederstaanbaar als een lavavloed, daarhenen rolt, langs de bedding van jaren en eeuwen, om de wateren des levens tot alle volken te brengen; opdat het geheel der menschheid den hoogsten trap van menschelijke volkomenheid bereike, door een' *snelleren* overgang van uit den staat eener volkomene zinnelijkheid, waarin *alle* worden geboren, tot de hoogst mogelijke zedelijkheid zijner natuur; en op die wijze, de aarde den hemel, de mensch der Godheid meer nabijkome."

Met genoegen zal men hier ook opmerken, dat de Heer NASSAU zich er op toelegt, om in eenen goeden stijl zich uit te drukken.

De

De MENSCH zoo als hij voorkomt op den bekenden Aardbol, beschreven door M. STUART, *afgebeeld door* J. KUIPER. *Eerste Deel, tweede verbeterde druk. Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman *en* Zoon, 1835. *XIV en* 161 *pag. De prijs is f* 3.00.

De erkende belangrijkheid van het werk, hetwelk wij hier voor ons hebben, bewoog de Uitgevers tot eenen herdruk van hetzelve. De inteekening werd ook met het gunstigst gevolg beloond en de uitgave volgde dus op dezelve.

De inhoud, dien wij in de ruimste mate den welverdienden lof kunnen toezwaaijen, is reeds te wel bekend, om dien onzen lezer mede te deelen. Ook aan de uitvoering, moeten wij verdiende hulde doen, daar de uitgevers geene moeite gespaard hebben, om den inteekenaren alle mogelijke voldoening te geven.

Wij hebben, zeggen zij in het Voorberigt, bij deze tweede uitgave, latere gezaghebbende werken geraadpleegd, en, meenende het werk van STUART te moeten laten zoo als het is, alleen datgene daarbij gevoegd, wat ter volmaking van het werk volstrekt noodzakelijk was.

Men vindt, in dit deel, de afbeeldingen der Otaheiters, Uliceteërs, Sandwichs- en Paascheilanders, welke allen fraai gegraveerd en goed afgedrukt zijn.

Wij kunnen dus dezen tweeden druk met alle ruimte aan het lezend en letterminnend publiek aanbevelen, en wenschen, dat de uitgevers, door de vernieuwde openstelling der inteekening, hunne moeite rijkelijk beloond zullen vinden.

Wij hopen onzen lezer, bij de uitgaaf der volgende deelen, van dezelven een even gunstig verslag te kunnen geven als van dit eerste, hetwelk wij in veler handen wenschen, daar hetzelve bij velen nut kan stichten.

ELEONORE van Lichtevelde of de blinde uit den bouwval. Eene oorspronkelijke Nederlandsche Geschiedenis uit de laatste helft der zeventiende Eeuw. Te Alkmaar, *bij* J. A. M. W. Le Sage ten Broek, 1834. *VI en* 264 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.60.

Een roman, wel woelig en vol van ontmoetingen, doorspekt met verschillende tooneelen, en waarin verscheidene afschuwelijke karakters afgewisseld worden door edele menschen; maar welks oogmerk geenszins slecht en waarvan de uitkomst zoo aangenaam als verrassend is. De Schrijver verklaart zelf: mijn doel bij het opstellen dezer tweede proeve was, den lezer eenige oogenblikken te boeijen, zijne belangstelling voor deugd en trouwe op te wekken, en voornamelijk ter ontspanning en verpoozing van gewigtige bezigheden. Na verklaard

te

te hebben, dat de lezing dit doel treffen kan, moeten wij den Schrijver, wien het aan geene verbeeldingskracht ontbreekt, ernstig raden, om zich niet te veel aan zijne lessen en levendige schilderzucht toe te geven, maar meer te letten op de lessen der waarschijnlijkheid en de voorschriften der ervaring van de wezenlijke gesteldheid der menschen en zaken. Door te veel te overdrijven mist men zijn doel, doet men den lezer meesmuilen of lagchen, en baart verveling. Het al te veel en te sterk gekleurde heeft ons hier reeds niet weinig gehinderd. Ware de blinde uit den bouwval niet zoo sterk geschilderd, hij zou nog meer als hoofdpersoon, eerbied en bewondering hebben ingeboezemd.

WOORDENBOEK der Eigennamen, naar hunne eerste spelling en oorspronkelijke uitspraak, met eene korte beschrijving van de personen, landen en plaatsen, in het Oude Testament voorkomende, en voor het grootste gedeelte ook Etymologisch behandeld. Door S. J. VAN RONKEL, *Hoofdonderwijzer aan de Nederlandsche Israëlitische Armenschool en beëedigd Translateur te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* M. Smit, 1835. *XVIII en* 306 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.50.

De Israëlitische Schrijver wenscht, door de uitgave van dit zijn werk, eene kleine bijdrage te leveren

 tot

tot de grondige kennis en het duidelijk begrip van eenige Bijbelteksten.

»Welke reuzenschreden," zegt hij, in het Voorberigt, »de Bijbeloverzettingen (der boeken des Ouden Verbonds) ook gedaan, welke schatbare aanwinsten, zoowel in sierlijkheid van stijl, zuiverheid van taal, juistheid van beteekenis en kracht van uitdrukking, als in volledigheid en naauwkeurige overeenkomst met den grondtekst, de nieuwere bijbelvertalingen ook gemaakt hebben, de spelling der eigennamen mogt in deze aanmerkelijke verbeteringen niet deelen, en niets werd er beproefd, om derzelver uitspraak meer met het oorspronkelijke, waarvan zij een sprekend en volmaakt gelijkend afbeeldsel behoorde te zijn, te doen overeen komen."

»Terwijl vertaling en uitlegging met rassche schreden vooruitsnellen en der volmaking al meer en meer trachten te naderen, blijft de spelling der eigennamen op dien trap staan, waarop zij voor het grootste gedeelte door de LXX. en Vulgata geplaatst is. Geene poging werd aangewend, om ook dit gewigtig deel der bijbelvertaling, het regt schrijven der eigennamen, dat ongetwijfeld het zijne in eene ruime mate bijdraagt ter verduidelijking, nadere verklaring en grondige kennis van menigen tekst, met den voortgang des tijds gelijken tred te doen houden. Wel is waar, hebben eenige Bijbeloverzetters van deze onnaauwkeurige spelling en de in het oogvallende afwijking van het oorspronkelijke, ter loops gewag gemaakt; doch geen hunner wilde het

het wagen, zich tegen de, reeds te lang ingewortelde gewone, en door het gebruik al meer en meer veldwinnende, verkeerde uitspraak, te verzetten, uit vreeze, dat de regte uitspraak aanstootelijk zoude zijn, of hun te mishagen, die, de regt gespelde eigennamen, als nieuw gesmede woorden aanzien, en deze verandering als heiligschennis aanmerken zouden. — Dat ons echter deze verkeerde schrijfwijze en onjuiste uitspraak dikwijls geheel van de grondbeteekenis afvoeren; — dat wij door deze afwijkende spelling vaak aan de kracht en innerlijke waarde van het woord te kort doen, en daardoor, niet zelden, den zin van het geheele vers missen, behoeft voor hem, die met de Hebreeuwsche taal bekend is, geen betoog. Immers vele eigennamen, die, regt uitgesproken, ons terugvoeren naar de radices, waarvan zij afgeleid zijn, vertegenwoordigen, als het ware, en roepen voor onzen geest terug de gebeurtenissen, waarop zij betrekking hebben, verlevendigen en herinneren ons de daden, hoedanigheden en eigenschappen, waarmede hunne oorspronkelijke benaming in een zoo naauw verband staat."

Zulks deed hem dan, op verzoek van eenige zijner vrienden, besluiten, een Woordenboek der Hebreeuwsche eigennamen, in het Oude Testament voorkomende, naar hunne eerste spelling en oorspronkelijke uitspraak te vervaardigen.

»Daar echter," — zegt hij, en wij keuren dit zeer goed, — oude gewoonte en lang gebruik niet

gemakkelijk te overwinnen zijn, en hij, die met den grondtekst niet bekend, en reeds eene reeks van jaren aan de oude spelling gewoon is, deze eigennamen ligt beschuldigen kon, van geheel andere en niet Bijbelsche namen te zijn, als ook om het moeijelijke, bij groote verbastering zelfs wel eens vergeefsche, opzoeken van eenen naam voor te komen, ben ik te rade geworden eerst de oude, en daar naast in eene parenthesis de veranderde en juiste, uitspraak te zetten."

Voor dezulken vooral, welke het aan andere hulpmiddelen ontbreekt, is het gebruik van dit Woordenboek wel aan te prijzen en ook anderen zullen het hier en daar met voordeel vergelijken. Den Schrijver komt de eer toe, dat hij zich wel bevlijtigd heeft, om zijn tweeleedig oogmerk te bereiken, de goede uitspraak, afleiding en beteekenis namelijk der eigennamen van personen, steden, werktuigen, rivieren enz. aan te wijzen en tevens de geschiedenis hier en daar kortelijk te herinneren, hetgeen voor de lezing van den Bijbel van geen klein aanbelang moet geacht worden. Van de ἁπαξ λεγομενα heeft hij geen werk gemaakt, doorgaans van goede hulpmiddelen zich bediend, met kunde en bescheidenheid geoordeeld, in twijfelachtige gevallen ook menigwerf aanleiding gegeven tot verder onderzoek. Wij roemen het ook als iets, dat de bruikbaarheid van dit boekdeel verhoogt, dat de Schrijver de verhouding soms heeft opgegeven van de Hebreeuwsche maten tot de bij

ons thans gebruikelijke, gelijk men zien zal, bij de vergelijking van de benamingen *Cor*, *Homer*, *Bath*, *Hin* en andere. De namen *Jephtha* en *Job* b. v. opslaande, zal men ontdekken, dat de Schrijver milde gevoelens koestert en geenszins als een stijfzinnig of bevooroordeeld mededeeler behoort beschouwd te worden. Voorts verwijzen wij den begeerigen naar het werk zelve, dat, hoewel het ons niet is voorgekomen, aan den wat veel belovenden ophef geheel te beantwoorden, evenwel allezins bruikbaar zal bevonden worden.

Daar wij het noodig achten ook iets ter proeve aan te voeren, kiezen wij daartoe het artikel Ib*ri*.

» Ib*ri*. Hebreër; volgens sommigen is Ibri een geslachtsnaam van Eber, zoon van Selach, Gen. 11:14; doch met meer grond mag men het er voor houden, dat Ibri een oorspronkelijke volksnaam is van het gemeen naamwoord Eber *het overzijdsche*, *de overzijde* (van het w. w. Abôr *doorgaan*, *doortrekken*,) en niet van Eber; want niemand van zijne naaste afkomelingen werd dus genoemd, maar de Kanaäniten noemden het eerst Abraham, die in het zesde geslacht van Eber leefde: Ibri, *overtrekker*, (Gen. 14:13.) door de LXX. vertaald: *die aan de overzijde geboren is*, omdat hij uit Mesopotamië, aan gene zijde des Euphraats, kwam, om zich in Kanaän neer te zetten, Jos. 24:2. Dezen naam behielden in het vervolg zijne nakomelingen, tot dat zij naderhand naar Israël (Gen. 32:29) ook *Israëliten* genoemd wer-

werden. Na de ballingschap maakte deze naam voor den meer gebruikelijken naam *Joden* plaats; omdat het grootste gedeelte der uit Babel teruggekeerden, van den stam des ouden koningrijks van Juda was."

JOACHIM Hendrikszoon Swartenhondt. Een Geschiedkundig Tafereel voor de Nederlandsche Jeugd. Met Platen. Te Amsterdam, *bij* N. M. Bergman, 1835. 68 *Bladz. In* 16*mo. De prijs is* 60 *Cents.*

Aangemoedigd door het gunstig onthaal, dat zijn BONTEKOE bij de Nederlandsche Jeugd ontvangen heeft, liet de Schrijver, DAANE, zich gemakkelijk bewegen, om eene andere proeve te geven en het leven van den zeeman en held SWARTENHONDT voor anderen te behandelen, en hoopt daardoor niet alleen genoegen te geven, maar ook voordeelig op verstand en hart te werken. De wijze waarop zulks hier geschiedt, is geheel naar de vatbaarheid der Jeugd ingerigt, de leeslust wordt gedurig meer opgewekt, de gelegenheid tot het geven van nuttige lessen niet veronachtzaamd, en jongens, vooral die tot 's Lands dienst, bijzonder ter Zee worden opgeleid, zullen er zich voordeel mede kunnen doen. Men kan het boekje echter ook andere kinderen gerustelijk laten lezen.

AL-

ALMANAK *voor het schoone en goede, voor* 1836. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1835. *In* 16*mo*. *De prijs is in karton f* 1.40. *Extra band en koker f* 2.40.

Dit tijdschrift prijst zich ook nu weder aan, door een bevallig uiterlijk, en eenige fraaije plaatjes, waaronder bijzonder uitmunt, de vriendelijke beeldtenis van H. K. H. Mevrouw MARIANNE, de Printses ALBERT van *Pruissen*. De maand-, week- en dagwijzer is even kort en naauwkeurig als te voren, en in het Mengelwerk treft men eenige keurige en nuttige stukjes aan, welke dit bundeltje tot sieraad verstrekken. In het proza munt uit *Elmiras Droom*, door de Schrijfster van *Ida von Walburg*, en in poezij: *De Najaars Storm*; *het Zoet en Zuur*; *het Kind en de Grijsaard*; *aan mijne Schrijfpen*; eene Anakreontische navolging en het laatste, *de Winter* getiteld: dat wij voor den lezer zeker niet ontijdig willen afschrijven.

Daar zinkt de winter weêr: daar stapt hij in het land,
En slaat zijn' ijzren klaauw in 's aardrijks ingewand.
Graauw is de dag, gehuld in sneeuw en hageljagt;
Het gieren van den storm beheerscht den langen nacht;
En ieder klappertandt, en ieder rilt en beeft;
Verdwenen is de vreugd; verkleumd is al, wat leeft.

Wij,

Wij, dierbare Emma! wij belagchen dat tooneel;
Wij dartlen in de de koû, bij koestrend mingespeel. —
Doch, Emma! ook op ons daalt eens de winter neêr;
Dan zijn wij niet meer jong; dan dartlen wij niet meer.
Besneeuwd is dan de kruin; bevrozen 't koude bloed;
De handen staan dan stram, en stomplend gaat de voet.

Doch, Emma! weet ge wel, hoe men den winter bant;
Hoe men een warmtezuil der koude tegenplant?
Zie, buiten is het guur, maar binnen heeft men *'t goed*;
Daar wekt men levenslust bij warmen kolengloed.
Zoo zij het in ons hart; ontgloeije 't gestaâg door min,
Dan wintre 't vrij er *om*, nooit dringt de kou er in.

Het proza stuk *Anna*, schets uit den Spaanschen tijd, is ons veel te lang voorgekomen, voor zulk een boekje. Het dichtstukje, *het Spelevaren*, is verleidelijk genoeg, *Trommel en Luit*, niet veel beteekenend, aan *Nisa* te sterk en daarbij laf. De overige prijzen zich zeker, het eene bij den eenen en het andere bij den anderen, meer of minder aan.

ALMANAK voor de Jeugd voor 1836. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1835. *In* 16*mo*. *De prijs is met plaatjes* 90 *Cents*. *In karton en koker f* 1.40.

Dit Almanakje beantwoordt zeer goed aan den titel. De lieve jeugd zal het zeker gaarne ontvangen, in de plaatjes veel behagen scheppen en, hetgeen meer beteekent, uit de hier geleverde stukjes veel

veel nut kunnen trekken. De inhoud derzelve is voor de vatbaarheid van jonge kinderen wel berekend, en het goede oogmerk straalt in alle derzelve duidelijk genoeg door. De onderwerpen zijn: *Waarom zijt gij niet rijk, Grootmoeder? De oude Schaarsliep. Die wel doet, wel ontmoet. De gevolgen van eene onverbeterlijke fout. De Savoijaard. Hondentrouw. Het Orange Boompje. Het Sneeuwbal werpen. De Vloeker. Goedaartige Barend. De kleine Stroopers. Kinderen moeten Kinderen blijven.* Het *Orange Boompje* munt vooral uit en spant hier de kroon. Het kleine dichtstukje, *de Vloeker* getiteld, willen wij, als een staaltje van den hier heerschenden goeden geest voor kinderen, overnemen.

Een knaap, die zoo de tucht verbreekt,
Dat hij soms kwade woorden spreekt,
Of 't waagt, om onbedacht te zweren
Bij d'eerbiedwaarden naam des Heeren,
Zal, daar zijn makkers hem ontvliên,
Zich in zijn jeugd verlaten zien.

Wie toch wil met een' vloeker spelen,
Wie koek en lekkers met hem deelen,
Die telkens toont, hoe zijn gemoed
Reeds vroeg den lust tot zonde voedt?
Wie niet als kind leert God te vreezen,
Zal oud welligt een booswicht wezen.

AL-

ALMANAK voor Hollandsche Blijgeestigen. Voor het Schrikkeljaar 1836. *Met Platen. Zesde Jaar. Te* Alkmaar, *bij* J. A. M. W. Le Sage ten Broek. 196 *Bladz. In* 12*mo. De prijs is* 60 *Cents. Elegant gecartonneerd verguld op snee en koker. f* 1.20.

Wij kunnen onze lezers weder een zeer *gunstig* verslag van het bovengemelde Jaarboekje *geven. De* inhoud van hetzelve is een bont allerlei van stukjes, meestal blijgeestigheid ademende, waarvan sommige zeer veel lof verdienen, anderen echter ook zeer weinig waarde bezitten. Vele met roem bekende Dichters en Prozaschrijvers, hebben hier hunne bijdragen geleverd, en gaarne zouden wij tot staving van het gezegde iets ter proeve overnemen, zoo onze bepaalde ruimte ons zulks niet belettede. — Wij kunnen mede den Uitgever de verdiende lof geven wegens de nette bewerking van dit Jaarboekje, hetwelk wij in veler handen wenschen. In het kort; dit boekje biedt zijn lezers eenen aangenamen verpozing aan, hetzelve kan de lachspieren vaak in beweging brengen, en toch kan men uit sommige der hier geplaatste stukjes nut trekken. Het plaatje *Laura's keus* is allerliefst en voldoet beter dan het dichtstukje van dien naam.

Langer kunnen wij bij dit boekje niet stilstaan, hetwelk zeker niet de minste plaats onder onze Vaderlandsche Almanakken bekleedt.

MEN-

MENGELWERK.

ZOU ONZE VERZAMELING VAN EVANGELISCHE GEZANGEN NIET BETER EN DOELMATIGER INGERIGT KUNNEN ZIJN?

Onder de merkwaardige en verblijdende verschijnselen van onzen leeftijd, behoort voorzeker ook de invoering van een *Evangelisch Gezangboek*, waardoor aan den wensch van alle weldenkenden voldaan en eene groote behoefte vervuld werd. Het kon moeijelijk in een eenigzins verlicht verstand opkomen, om aan het *geoorloofde* en aan het *nuttige* van zulk eene onderneming te twijfelen (1). Echter leerde eene treurige ondervinding, dat een groot oor-

(1) Wij zouden er bijvoegen: „en het volstrekt noodzakelijke voor Christenen, wien dat heerlijk licht is opgegaan, hetwelk Israëls vrome zangers niet kenden in deszelfs onbenevelden luister." Van de eerste Christenen lezen wij daarom reeds, dat zij, bij de Psalmen, *lofzangen en geestelijke liederen* hadden, *Efeze* V: 19. *Koloss.* III: 15. Men leze hierover VAN IPEREN, *Kerk. Historie van het Psalmgezang*, I Deel, bl. 2. volgg. welke bl. 8. verhaalt, dat PAULUS *van Samosaten*, die JEZUS voor een bloot mensch hield, de eerste geweest zij, die zich tegen het invoeren van geestelijke liederen verzette. Waarlijk geene aanbeveling van hen, die het in onzen tijd doen.

oordeel der Gemeenten, door blinden haat en vooroordeel bestuurd, zich deze verandering geenszins liet welgevallen, ja, zich op sommige plaatsen tot openlijken tegenstand liet verleiden, vooral waar zij door volksmenners en blinde leidslieden opgeruid en voorgegaan werd. Men geloofde reeds, dat deze tegenstand, sints lang verminderd, zijne geheele vernietiging te gemoet snelde, doch het was voor de tegenwoordigen tijden bewaard, dezen ongelukkigen geest te zien herleven en in de geschriften van sommige opperhoofden der *Separatisten*, een hevigen afkeer van alle Gezangen te ontwaren. Wij zullen ons met de *brochures* onzer dwalende broeders voor het tegenwoordige niet inlaten, en alleen in het voorbijgaan opmerken, dat, onder die allen, het boekske door DE COCK uitgegeven, een uitvloeisel der hoogst mogelijke menschelijke dwaasheid is.

Eene andere vraag echter is het, of onze verzameling van Gezangen in alles evenzeer lof verdient, en er geene zeer gegronde aanmerkingen op dezelve zouden te maken zijn? Wij willen op de aantijgingen der hedendaagsche *separatisten* geen acht geven; zij vloeijen uit den *particularismus* der achttiende eeuw voort, uit het stelsel van sommige Godgeleerden, die iedereen verdoemen, zoo hij niet in alles met hun eigen bijzonder *systema* instemt. Hoe zou deze vuile bron der bekrompenste liefdeloosheid immer zuiver water kunnen opgeven? Maar dit neemt niet weg, dat men, zoowel in de geheele

in-

inrigting der Gezangen, als in bijzondere uitdrukkingen, bijzonderheden aantreft, die berispelijk zijn.

Aanleiding, om mijne gedachten ten dezen aanzien op het papier te brengen, verschafte mij het eenvoudig, maar treffend berigt der begrafenis van eenen Duitscher, die door zijne landgenooten met statig Godsdienstig Gezang ter aarde besteld werd. De Eerw. SWAAGMAN, Predikant te *Stads-kanaal*, deelde dit berigt mede in de *Letteroefeningen* voor 1834, N°. VIII, vergezeld door gepaste aanmerkingen. Het Hoogduitsch Gezang aldaar vermeld: *Begrabt den leib etc.* deelen wij hier mede zoo-verre SWAAGMAN het opgeeft:

Begrabt den leib in seine gruft,
Bis ihn des richters stimme ruft!
Wir säen ihn; einst blüht er auf,
Und steigt verklärt zu Gott hin auf!

„Grabt mein verwes'liches gebein,
„O ihr noch sterblichen! nur ein;
„Es bleibt, es bleibt im grabe nicht,
„Denn JESUS komt und hält gericht.

Aus staube schuf ihn einst der Herr!
Er war schon staub; und wirds nur mehr!
Er liegt, er schläft, verwest, erwacht
Dereinst aus dieser todes nacht!

„Du wirst mein aufgelöst gebein,
„o Du verwesung, weit verstreun;
„Allein gezahlt ist, wie mein haar,
„Mein staub; Gott weckt mich wunderbar.

 Het

Het *eerste* en *derde* versje vindt men in Gezang 438 van het Breemensche Gezangboek van 1778, welk Gezang aldaar *zeven* coupletten heeft. Het schijnt, dat de verzamelaar van het *Gesangbuch für die kirchliche und haüsliche andacht der Evangelischen Gemeinden in Furstenthume Lippe* 1830, dat Gezang heeft overgenomen en er de coupletten met („ „) gemerkt, heeft tusschengevoegd, ten einde daaruit dus een soort van zamenspraak te vormen, die eene zeer goede werking doet. — Gemeld Breemensch Gezangboek munt door rijkdom uit, daar het niet minder dan 950 Gezangen bevat, en nog niet het uitgebreidste der Hoogduitsche Gezangboeken is.

Hetgeen ik dan in een ledig oogenblik omtrent onze Gezangen opteekende, komt hierop neder:

Vooreerst is de verzameling onzer Evangelische Gezangen verre van volledig te zijn. Zonderling heeft men dezen bundel juist op 192 afgekapt, daar er echter behoefte genoeg bestond, om dat aantal op 200 of daarboven te brengen. Onderscheidene gelegenheden zijn geheel vergeten. De *verjaardag van het opperhoofd des lands* (1), de *intrede* en het *afscheid*, gelijk ook de *bevestiging* des *Leeraars*, de *inwijding eener Kerk*, de *Hervorming*, om

(1) Toen de Evangelische Gezangen opgesteld werden, had men eene volksregering, en bij derzelver invoering een' *Franschen* Koning.

Aanmerking der Redactie.

om van vele anderen niet te spreken, missen hare Gezangen. Vele treffende tooneelen uit des *Heilands lijden* zijn niet gedacht. Dikwijls predikt men over den *Katechismus*, zonder een gepast Gezang te kunnen vinden. De *voorbereiding tot het H. Avondmaal* bestaat slechts in één enkel Gezang. — Ik roer dit alles alleen van verre aan; anderen zullen dit nog veel meer kunnen uitbreiden, vooral wanneer men eens werkelijk tot eene omgieting van den bundel mogt overgaan, wat zich in de tegenwoordige rampzalige kerkberoeringen wel niet laat denken.

Ten anderen zal het nuttig zijn, om, bij zulk eene voor als nog ongedachte verandering, ook op sommige uitdrukkingen te letten, die aanstoot geven, hetzij te regt of ten onregt. De eersten moet men om haar zelven, de anderen om der zwakken wille uitmonsteren. Anderen hebben gehele lijsten met zulke spreekwijzen opgemaakt; ik vergenoeg mij met een paar uitdrukkingen te doen opmerken, die mijns inziens, met de waarachtige en eeuwige Godheid van den Zaligmaker en met Zijne onbevlekte heiligheid niet strooken, Van dien aard is Gezang XLVII:2.

Gij grootst, daar gij U diepst verzaakt,
Hebt hier door lijden U volmaakt.

Volmaking, *voortgang tot het betere*, kan moeijelijk gedacht worden in den goddelijken Zaligmaker, die eeuwig dezelfde is. Echter laat deze spreek-

 wijs

wijs zich nog beter verdedigen (1) dan Gezang LXII:6, waar men tot JEZUS zegt:

> Ootmoed deed U, Heer der Heeren!
> Den lof van menschen ligt ontbeeren.

Dit vers laat ik om die reden nooit zingen in de Godsdienstoefening. *Ootmoed* kon in JEZUS niet vallen, maar wel *nederigheid*. — *Ootmoed* spruit uit gevoel van *zonde* of *onwaardigheid* voort, en beide was aan den goddelijken Verlosser evenzeer vreemd (2).

Doch vooral is in de Gezangen de zoogenoemde geloofstaal te hoog opgedreven, waardoor velen zich met die opstellen niet hebben kunnen vereenigen.

Men

(1) De zin van den eersten regel dezer aangehaalde woorden komt ons voor, deze te zijn: *Gij het grootst, toen gij u het diepst verzaaktet*, en dan is er niets onvoegzaams in. Het *volmaakt worden door lijden* is de letterlijke uitdrukking van *Hebr.* II:10, niet naar onze overzetting, maar volgens den grondtekst.

Aanm. van de Redactie.

(2) LODENSTEYN, van wien dat Gezang ontleend is, heeft:

> Nedrig' Heyland! weerdig t'eeren;
> Dier aller menschen loff
> Zeer *ootmoedig* kond ontbeeren.

Hij schijnt dus *ootmoed* en *nederigheid*, als gelijkluidende te hebben aangezien, en vele doen dat met hem, schoon het niet juist is.

Aanm. van de Redactie.

Men

Men zie Gezang XXXVIII, XLIX, LVIII en anderen. Het is, naar mijn inzien, niet zeer doelmatig, om dezen geloofsroem, deze verzekerdheid des geloofs, die onder *honderd* ware Christenen naauwelijks door *één* genoten wordt, door *alle* belijders te doen betuigen (1). Vooral is dit tegenwoordig ongeschikt. De Hervormers en hunne tijdgenooten hielden elk onergerlijk belijder voor een opregt Christen. Zoo deed ook de eerste of Apostolische Kerk. Zoo doen ook nog de Roomsche, Grieksche en veelal de Luthersche en Remonstrantsche Kerkgenootschappen. Maar in de Hervormden Kerk, waar de *absolute* praedestinatie-leer reeds van zelve eene neiging tot *particularismus* voortbragt, was de meerderheid der Godgeleerden met die algemeene genade niet gediend. Vader BRAKEL deed de gewigtige ontdekking, dat de meeste kerkleden slechts naamchristenen en mondbelijders waren, die niet konden zalig worden. Professor à MARCK beweerde, dat de hemel des te *grooter* geschenk van God was, naarmate hij door minder getal van menschen verkregen werd. De Eerw. MOBACH, in *'s Hertogenbosch*, hield staande, dat door elk *drieduizendtal* predikatien slecht ééne ziel bekeerd werd. De Labadisten bragten het in dit uit-

(1) Dit vindt men echter ook in de Psalmen, b. v. in den XXIIIsten, den LXXIIIsten vs. 12 en 13. En in den Katechismus, die in de *scholen* gebruikt moest worden, b. v. antw. 1.

Aanm. der Redactie.

uitschiften al zeer verre (1). Onder zulke gevoelen die langzamerhand een groot deel der Hervormde kerkleden beheerschten, moest men zich stooten aan een bundel, die het verzekerd geloof op ieders lippen bragt. En hoe verre ik ook van alle *particularismus* verwijderd ben, en geen ander, dan een algemeen Evangelie erkenne, omdat God de zaligheid van *alle* menschen wil, zoo kan ik echter

(1) Geheel anders dacht hierover COELIUS SECUNDUS CURIO, Th. Prof. te *Bazel*, die in een boek, te *Frankfort* in 1517 uitgegeven, *de amplitudine regni coelestis*, beweerde, dat *het getal der uitverkorenen en gezaligden in den hemel veel grooter zijn zal, dan dat der verdoemden.* Als redenen daarvoor geeft hij op, dat men bij deze berekening niet alleen het oog moet vestigen op één volk, b. v. het Joodsche, maar op alle volken; niet slechts op ééne eeuw, maar op alle eeuwen; insgelijks niet alleen op de volwassenen, maar ook op de kinderen, die voor hunne ontwikkeling sterven; in één woord, op het gansche menschelijk geslacht in de geheele wereld, door alle tijden, van het begin der wereld tot aan den jongsten dag. Voorts vergelijkt hij *Openb.* VII: 9. XIV: 1—5. en de Profetiën aangaande de algemeene uitbreiding van het Gods rijk. De daartegen aangevoerde teksten *Matth.* VII: 13, 14. XX: 16. XXII: 14. kunnen het tegendeel niet genoegzaam bewijzen. Men zie over dit thans zeldzaam boek en deszelfs Schrijver BJÖRNSTAHLS *Reize*, V. bl. 243. en de daaraangehaalde Schrijvers GERDES *Spic. libr. var.* p. 100. SAXII *Onom. Lit.* P. II. p. 250.

Aant. der Redactie.

ter die verhevene geloofstaal, welke alleen voor *sommigen*, en dan nog maar op *sommigen* tijden gepast is, onmogelijk *altijd* en voor *allen* goedkeuren. Men moest zulke plaatsen in den vorm van een gebed hebben gebragt.

Eene *derde* aanmerking betreft de verwarring, die er in onze Gezangbundels heerscht. Wij hebben eerst de Psalmen van DAVID, dan een dozijn aangehechte Gezangen, eindelijk de Evangelische Gezangen, te zamen *driehonderd vier en vijftig* stuks. Waarom dit alles niet in *éénen* bundel vereenigd? Hoe vreemd dit aan sommige lieden moge voorkomen, ik heb steeds de handelwijze de beste gevonden, waardoor men de Psalmen omwerkt en tot Gezangen maakt, gelijk bij de Lutherschen in het nieuwe Gezangboek geschied is. Echter kan ik de wijze niet goedkeuren, waarop zij dit volbragt hebben. Men moest niet *sommige* Psalmen uitkippen, maar *allen* behouden. Men behoorde dezelve ook niet, systematisch ingedeeld, onder de anderen te verspreiden, maar hen de honderd en vijftig eerste plaatsen in te ruimen. Men moest zich ook zoo na mogelijk aan de letter van onze uitmuntende Psalmberijming houden en daar niet van afwijken, dan waar de gevondene uitdrukking geheel van den geest der Christelijke Godsdienst afweek, geheel en al Mozaïsch was, of alleen op DAVID betrekking had. Zie hier een enkel voorbeeld uit Psalm XXXI: 12, luidende aldus:

 In

In Uwe hand zijn mijne tijden;
'k Verlaat mij in mijn leed
Op U alleen, die weet
De maat en 't einde van mijn lijden.

Hoe juist gepast is dit niet in tijden van nood en beproeving! Maar hetgeen er volgt bederft alles:

Red mij, van die verbolgen
Ter dood toe mij vervolgen.

Wie kan dit laatste in onze dagen medezingen? Men kon dit aldus veranderen:

Red mij van de gevaren,
Die steeds mijn ziel vervaren.

Vers 14 luidt aldus:

Beschaam, verschrik de goddeloozen;
Verstom hen in den dood.
Och of Uw almagt sloot
De valsche lippen van die boozen,
Die, stout en trotsch, verachten
Hen, die Uw wet betrachten.

Dit is onchristelijk en past in den mond van geen volger van JEZUS. Men mag bidden, dat de goddeloozen bedwongen, dat zij bekeerd mogen worden; nimmer echter mag men hunnen dood wenschen, die toch voor den goddeloozen een doorgang tot het eeuwig verderf is. Of DAVID dit wist, dan of dat hij het niet wist, gaat ons weinig aan; *wij* weten het, en wij zullen niet naar DAVIDS les en voorbeeld, maar naar dat van JEZUS CHRISTUS geoordeeld worden, die ons nimmer zulke vloekgebe-

beden geleerd heeft. Men kan dit vers dan alzoo inrigten:

> Beschaam, verschrik de goddeloozen;
> Vernietig al hun raad!
> Och, mogt de magt van 't kwaad
> Een einde nemen bij die boozen,
> Die, stout en trotsch, verachten
> Hen, die Uw wet betrachten.

Men ziet welk eene heerlijke bundel er uit onze Psalmen ontstaan zou, wanneer zij allen op zulk eene wijze hervormd werden (1).

Eene *vierde* aanmerking eindelijk betreft de zangwijzen, die, wat de Psalmen betreft, veelal weinig deugen, en wat de Gezangen betreft ook voor veel verbetering vatbaar zijn. Men heeft *honderd twee en negentig* Gezangen gebragt op *honderd en twee* verschillende zangwijzen. Waartoe die omslag en die moeite? Onze natie is waarlijk zoo muzikaal niet, om zich met zoo vele zangwijzen het hoofd te breken (2). Daarom had men aan *zestig* zangwijzen genoeg gehad. Dan had men de aangenaamste en ge-

(1) Het is bekend, dat Prof. YPEY iets van dien aard beproefd heeft, in een boekje, getiteld: *Verzameling van eenige, op eenen Evangelischen toon gestemde, Psalmgezangen, uit onze gewone berijming gekozen.* Te *Amsterdam*, bij J. TEN BRINK, GERRITSZ. 1806.

Aanm. der Redactie.

(2) Men kan echter het bij sommige heerschende gebrek aan muzikaal gevoel, niet op de geheele natie toepassen. *Aanm. der Redactie.*

gemakkelijkste kunnen uitkiezen en onderscheidene vreemde, zonderlinge en moeijelijke wijzen had men achterweeg kunnen laten. Met hoe weinig oordeel men hierin te werk is gegaan, blijkt daaruit, dat men op de zoo aangename en geliefde zangwijs van den XXV Psalm geen enkel Gezang heeft gebragt.

In den nieuwen bundel, naar welken ik uitzie, en naar welken ik nog wel levenslang zal blijven uitzien, zou ik deze gebreken weggenomen wenschen te zien. De Psalmwijzen moesten grootendeels worden veranderd en verbeterd. De moeijelijke zangwijzen, die nog bij sommige Gezangen bestaan, moesten worden weggenomen en men moest zich toeleggen, om den geheelen bundel, die naar mijne gissing uit *vierhonderd* Gezangen (de Psalmen daaronder begrepen,) zou moeten bestaan, op omtrent *honderd* gemakkelijke en aangename zangwijzen *te* brengen. Dat zou de Gemeente aangenaam zijn, en veel tot het geregeld en gepast Godsdienstig Gezang bijdragen.

Ziedaar mijne gedachten! Ik onderwerp dezelve gaarne aan het oordeel van alle mijne Medebroeders in de Heilige Bediening. Misschien ontvangt de een of de ander er opwekking door, om dit gewigtig stuk, waarvan zooveel afhangt, eens meer grondig en breedvoerig te behandelen, even gelijk het medegedeeld berigt van medebroeder SWAAGMAN mij aanleiding gaf, om dit geschrijf aan de Redactie van dit hooggeacht Tijdschrift ter plaatsing in te zenden.

NA-

NASCHRIFT.

Wij hebben dit vorenstaande niet willen achterhouden, uit vreeze, dat de tegenstanders der Gezangen daaruit nieuw voedsel voor hunnen afkeer van dezelve zouden kunnen verzamelen; maar het veeleer willen plaatsen, om ook hun het bewijs te leveren, dat de ijverigste voorstander der Gezangen niet blind is voor derzelver gebreken; en dat deze gebreken geene redenen opleveren kunnen, om welke men het gebruik dier Gezangen zou moeten achterlaten. Hadden onze voorvaders, op welke men zich zoo gaarne beroept, ook zóó gedacht, dan hadden zij lang zonder Psalmboek kunnen geweest zijn, daar de berijming van DATHEEN krielt van gebreken. Maar welk menschelijk werk is van fouten vrij? Onze gewone Psalmberijming heeft immers ook de hare; niet, waar zij de woorden des Psalmdichters zelven opgeeft, maar, waar zij, om welke reden dan ook, iets bijvoegt: b. v. Ps. XXXIII: 11. laatste regel:

Weer steeds alle smart!

Dit vindt men niet in den tekst; en wij mogen eigenlijk ook niet bidden, dat God *alle* smart, dat Hij die *steeds* van ons *were*; wel dat Hij die *matige* en *heilige*. En wat onze Psalmberijmers zich veroorloofden, blijkt uit dat zelfde vers, waar het

HEERE,

HEERE, JEHOVA, dat in den tekst voorkomt, veranderd is in: *Vader! milde zegenader!* hetwelk een geheel ander denkbeeld is. Zoo hebben zij ook in Ps. LXXXIX: 7. ingevoegd de woorden:

Uw goedheid straalt hun toe; Uw magt schraagt hen in 't lijden;
Uw' onbezweken' trouw zal nooit hun val gedoogen.

In vs. 8. zijn deze woorden ingelascht:

Uw vrijë gunst alleen wordt d'eere toegebragt;

En de woorden:

Wij steeken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkroon dragen,
Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.

drukken iets geheel anders uit, dan ETHAN zal bedoeld hebben.

In den CXXXsten Psalm vs. 2. is zeer onvoegelijk het denkbeeld zaamvereenigd MET BEVEN EN KINDERLIJK *God te vreezen.*

Wie zal echter om deze menschelijke bijvoegselen of in het oogloopende gebreken het geheele Psalmboek verwerpen? En hoe dwaas en ongepast is dus de redenering en handelwijze van hen, die de Gezangen, van welke vele berijmingen zijn van *Bijbelteksten*, (1) om derzelver gebreken verwerpen!

EEN

(1) B. v. *Gez.* LVIII: 4—9, van *Rom.* VIII: 31—39. *Gez.* LIX van 1 *Joh.* IV: 8. volgg. *Gez.* LX van 1 *Kor.* XIII. *Gez.* LXI van de wet der 10 geboden, naar den Katechismus. In *Gez.* LXIX is eene duidelijke toespeling op *Efeze* IV: 3—6. verg. ook *Gez.* XCIX: 2.

EEN SPROOKJE UIT DEN OUDEN TIJD.

Er leefde een magtig Koning, die een zeer ernstig en streng heer was; hij woonde in een heerlijk paleis, met gouden bekleedsels en zijden gordijnen; des nachts sliep hij in een bed van struisvederen met zijden overtreksels; de kostbaarste spijzen werden dagelijks voor hem opgedischt, als of hij vele gasten te wachten had, en nogtans was de Koning meest alleen; slechts zelden zat zijne gemalin aan zijne zijde, en als dit gebeurde, sprak hij niet vriendelijk en liefderijk met haar, maar zag donker voor zich neer, en sprak weinig en met een doffe stem. Desniettemin beminde hem zijne gemalin, en daarom smartte het haar zoo veel te meer, den Koning zoo onvergenoegd te zien, en zij dacht, dat een geheime kommer aan zijn hart knaagde. Nooit echter had zij eenige reden gegeven tot, of van hem de oorzaak zijner onvergenoegdheid vernomen. Zij was eene schoone, teederhartige vrouw, maar weduwe en vroeger gehuwd geweest met den ouderen broeder des Konings, toen zij beide nog Prinsen waren en de vader regeerde. Haar eerste gemaal was een dapper Vorst, die zelf het heir zijns vaders aanvoerde, en eens in een veldslag, dat hij zich te veel vooruit begeven had, door een vijandelijke kogel in de borst getroffen, dood ter aarde viel. Juist op denzelfden tijd beviel zij van

een

een zoon, welken zij, toen zij den dood van haren man vernomen had, FREDERIK (*Vrede rijk*) doopen liet, hopende, dat hij minder oorlogzuchtig dan zijn vader, door vrede zijn geluk bevorderen, en een hoogen en aangenamen ouderdom bereiken mogt. Toen de weduwen staat voorbij was, gedurende welken de oude Koning van droefheid over den vroegen dood zijns geliefden oudsten zoons stierf, en de tweede zoon den vader op den troon was opgevolgd, wenschte deze zich eene vrouw. Van der jeugd af tot ernst gestemd, had hij niet veel behagen gevonden in de jonge dames, die vrolijk en schertsende aan het hof leefden, en had niet kunnen besluiten eene van deze tot zijne gemalin te kiezen. Toen hij echter, van de staatszorgen vermoeid, zich eene gezellin wenschte, scheen hem de weduwe zijns broeders, die eens eene vrolijke jonkvrouw geweest was, doch nu een jaar lang in weemoed over den dood van haren geliefden doorgebragt had, de geschiktste. Zij had hem als gemaal gehuwd, hopende in zijne wijsheid en magt een steun voor haar en haren zoon te vinden, en door hare liefde zijne levensdagen te kunnen veraangenamen. De eerste jaren des huwelijks waren ook gelukkig, maar langzaam begonnen de luimen des Konings te verergeren. Vroeger nam hij den kleinen FREDERIK dikwijls op zijne armen, lachte en schertste met hem: nu was het, als of hij opzettelijk hem vermeed, en zich over hem niet bekommerde. MARIA, zoo heette de Konin-

ningin, meende de oorzaak zijns verdriets uitgevorscht te hebben, toen zij op een zekeren tijd volkomen zekerheid daarvan erlangde. Van eene groote wandeling, die zij met haren nu vijfjarigen FREDERIK gedaan had, in gezelschap van eenige hofdames, vermoeid teruggekeerd, begaf zij zich vroeger, dan naar gewoonte, te bed: maar de gramstorigheid van haren man kwam haar in gedachten, en hare kommer daarover deed den slaap wijken. Reeds eenige uren had zij te bed geweest, toen de Koning zich ook ter neder leide; doch naauwelijks lag hij neder, of hij rigtte zich op, vouwde de handen en bad met eene half onderdrukte stem, dat God hem een zoon mogt geven, die erfgenaam van zijne kroon en schepter en schatten wezen kon. MARIA bad in stilte en hartelijk met hem, en sliep daarop in: maar aangename droomen hielden haar bezig, het scheen haar, als of vier engelen met witte vleugelen een schoon blond knaapje op een wit laken, dat zij aan de vier hoeken vasthielden, uit den hemel bragten, en als of dat zij dat knaapje, hetwelk de kleine armen naar haar uitstrekte, van het laken namen, en zij het in hare armen ontving en zoogde. Vrolijk en gesterkt ontwaakte zij, en na verloop van eenige weken, meldde zij haren gemaal, dat zij geloofde, dat hun echt weldra met een kind zou gezegend worden. En na eenige maanden verscheen ook een lief jongetje met blonde lokken, dat vriendelijk lagchende de armen naar de moeder uitstrekte,

zoodat zij onwillekeurig aan haren droom dacht, en God voor Zijnen zegen dankte, met een getroffen hart. Ook des Konings voorkomen verhelderde zich; hij was vrolijker dan te voren. Geroerd omarmde hij zijne gemalin, en overlaadde dan haar, en dan het kind met kussen en liefkoozingen. Ook MARIA vond zich gelukkig, en het was voor beide, alsof zij een nieuw leven aanvingen.

Nu zou het kind gedoopt worden. De Koning had in den tuimel zijner vreugde eene gelofte gedaan, dat hij den eersten, die hem bij het gaan uit het slot ontmoette, tot peet verzoeken wilde. De Priester was er reeds, maar er was nog geen doopgetuige. De Koning ging dus naar buiten, en de eerste, dien hij ontmoette, was een Bedelaar, met een kaal hoofd en langen witten baard. »Ga met mij," zeide de Koning: »God heeft u eene groote gunst beschoren." Bevreesd en met een hangend hoofd ging de bedelaar, op zijn wandelstok leunende, de breede trappen van het slot op, en trad in de houding van de grootste verwachting in de zaal. Maar hoe ontroerde hij, toen de Koning met hem door de snel geopende *porte brisée* der zaal binnen tredende, den bijeenverzamelden Heeren en Dames toeriep: »Deze is de man, dien God mij tot doopgetuige van mijn kind heeft gezonden." »Wat," zeide de Bedelaar, »wie ben ik, dat ik zulk eene eer genieten zou, en wat bezit ik, dat ik eenen Konings zoon tot pillegift zou kunnen schenken?" »Hoe is uw naam?" zeide

de

de Priester: »TRAUGOTT," was het antwoord, »en daar ik niets bezit, dat ik schenken kan, zoo bid ik, in plaats van een geschenk te geven, dat God aan mijn peetekind, als het tot vatbaarheid om te denken zal gekomen zijn, iederen wensch, die het ontboezemt, vervullen zal." Daarop vouwde de Bedelaar zijne handen, zag met vrome blikken ten hemel, en bewoog zijne lippen, terwijl hij een vurig gebed deed. Een heldere straal verlichtte plotseling de zaal: de grijze Bedelaar ging naar de baker, nam haar het kind af, hield het in zijne armen, terwijl het gedoopt werd en den naam TRAUGOTT ontving. Daarna gaf hij het aan de moeder terug en zeide: »Zorg trouw voor dit kind; want in hetzelve hebt gij een grooten schat." Na dat hij gegeten en gedronken had, verwijderde hij zich, en wees in het heen gaan eene goudbeurs, die de Koning hem toereikte, van de hand. En toen de Koning des anderendaags naar den Bedelaar onderzoek deed, wist niemand iets van hem, noch was hij ergens te vinden.

Op een warmen dag van Oogstmaand zat de Koningin in den slottuin in een prieel, bezig met eenig vrouwelijk handwerk, terwijl haar kleind TRAUGOTT, door de schaduw van een boschje tegen de stralen der zon beschut, eenige schreden van haar verwijderd, in het gras lag. Door de hitte afgemat, sluimerde de Koningin bij haar werk in, en ook haar kind viel in een diepen slaap. Toen zij beide, onbewust van zich zelven waren, kwam

 de

de booze dwerg MUCK met zijne laarzen, die hem bij iederen stap eenige mijlen verre voerden, aan die plaats; hij zag het knaapje en wist, dat het gebed des Bedelaars voor hetzelve weldra vervuld zou worden; daarom bekroop hem de lust, om het kind voor zich op te voeden, ten einde den zegen van dat gebed te genieten. Zoo gedacht, zoo gedaan. Eerst naderde de booswicht de slapende Koningin, en besprengde hare kleederen en handen met het bloed van een veldmuis, die hij zoo even gevangen had, opdat het vermoeden van den moord des kinds op haar komen, en alle nasporingen naar het geroofde knaapje mogten achterblijven: toen nam hij het kind zachtjens in de armen, en ging met zijne groote laarzen in allerijl van daar naar zijn huis.

Hoe groot was de schrik der moeder, toen zij zij ontwaakte en haren lieven TRAUGOTT niet in het gras vond. In den angst van haar hart liep zij naar het slot, en vroeg aan een ieder, of zij het kind hadden; maar niemand wist haar iets van hetzelve te zeggen. De geheele tuin werd doorgezocht, maar er was nergens een spoor van hem te vinden. Nu liep de goede MARIA in de kamer van haren gemaal, viel hem om den hals, en riep onder hevig snikken en weenen: » ONZE TRAUGOTT is weg en niemand weet, waar hij gebleven is!" De Koning zat als versteend, zag met strakken blik eerst naar boven, toen op MARIA; maar plotseling ontdekte hij bloed aan hare handen en kleederen, en nogmaals ontroerde hij, en door woede en ver-

twij-

twijfeling overmand, stond hij met hevige drift op, en zeide: » Gij hebt hem vermoord! Reeds lang was hij u een doorn in het oog, omdat uw FREDERIK niet alles erven kon." De verbijsterde vader zou nog veel meer gezegd hebben, zoo MARIA niet oogenblikkelijk in flaauwte aan zijne voeten gevallen ware; hij bedwong de woorden, die reeds op zijne lippen zweefden, en riep hulp, om de Koningin bij te staan; doch besloot in zijn hart, om haar nimmer weder te zien.

Aan het uiterste einde van een groot woud, waarin de Koning veel plagt te jagen, stond een oude toren, aan de eene zijde door kale rotsen ingesloten; dezelve was de nestelplaats van kraaijen, uilen, ratten, muizen en hagedissen. Deze toren werd van toen af de woonplaats der Koningin: haar gemaal had haar veroordeeld, hier het einde van haar kommervol leven af te wachten.

De kleine TRAUGOTT leefde intusschen in de hut van den dwerg MUCK, wiens vrouw zich aan het kind zeer veel gelegen liet liggen, en het beminde als eene moeder. MUCK zelf was een ongevoelig wezen, alleen op eigen voordeel bedacht, en beminde het kind slechts om het voordeel, dat het hem aanbragt, want al wat TRAUGOTT begeerde, gebeurde. Vijf jaren oud en zoo groot als zijne pleegouders zijnde, werd hij op de school van het naaste dorp besteld, om te leeren lezen, schrijven en rekenen, en alzoo den ouden MUCK in deszelfs bedriegerijen des te beter te kunnen voorthelpen.

Maar spoedig berouwde het MUCK, om de kosten, die dit onderwijs hem veroorzaakten: ook vreesde hij, dat de knaap hem boven het hoofd wassen en dan gevaarlijk voor hem worden mogt. Daarom besloot hij hem om te brengen, en zijn hart en lever op te eeten: zoo geloofde hij, zou de kracht, om zijne wenschen steeds vervuld te krijgen, op hem overgaan. Toen het kind dus op een zekeren dag naar school was gegaan, zeide MUCK tegen zijne vrouw: »Wijf! TRAUGOTT moet niet langer leven: dood hem, zoodra hij te huis komt; en neem dan zijn hart en lever en bereid mij daarvan een maaltijd." Na dit bevel, dat MUCK met het donker gelaat van een booswicht gaf, verliet hij zijne woning, en begaf zich aan zijn dagelijksch werk, dat daarin bestond, dat hij ongemerkt twist en ijverzucht onder de menschen wekte.

Maar zijne vrouw was beter dan hij, en kon er niet toe besluiten, om den onschuldigen knaap om te brengen. Neen, dacht zij, liever wil ik mijnen man verliezen, die mij toch nooit bemind heeft, dan dat kind te dooden, dat mij zooveel liefde betoont. Zij ontving dus TRAUGOTT, toen hij uit de school kwam, zeer vriendelijk, en zeide tot hem: »Mijn kind, bid tot God, dat MUCK in een hond »verandere; anders zal hij u veel kwaad doen." Het knaapje vouwde dadelijk zijne handen, en bad: »Lieve God, maak dat MUCK in een hond verandere." MUCK was juist op eenen hoogen berg, van welken hij reeds in de verte zijne woning kon

on-

onderscheiden, die hij binnen weinige minuten hoopte te bereiken, toen hij op eens bemerkte, dat hij barrevoets werd. Vol angst ziet hij om zich; waar zijne laarzen gebleven zijn, toen hij voelde dat eene onzigtbare magt hem het hoofd en de armen naar den grond drukte, tegelijk zijn gansche ligchaam veranderde, en hij met een harig vel bekleed werd. Hij was in eenen zwarten dashond veranderd. Zeer bedroefd liep hij nu in de richting, waar zijn huis lag, maar hoe langzaam ging het thans! De nacht was reeds aangebroken en nog was MUCK op een eenzaam veld, ver van zijne woning.

Een heerlijk licht, dat bij het gebed van den knaap, de kamer van vrouw MUCK vervulde, had haar overtuigd, dat de bede des kinds verhoord werd. Zij openbaarde hem dus ook het geheim van zijne geboorte en ontvoering, en gaf hem volle vrijheid, om hare woning te verlaten, en zijne ouders op te zoeken. Hij moest maar gedurig tot God bidden, dat Die hem den regten weg deed vinden. Met tranen in de oogen nam de knaap afscheid van zijne pleegmoeder, en deze verzocht hem, harer te gedenken, als hij eens een rijke Prins geworden was. Met een klein zwart kapje op het hoofd, een zak met brood op den rug, en een witten staf in de hand, begon de kleine zijnen togt, en bad God, dat Die hem ter bestemder plaats deed komen. Zoo was hij reeds bijna een uur gegaan, toen hem een oude man te ge-

moet trad, die veel geleek op den Bedelaar, welke TRAUGOTT ten doop had gehouden. Hij naderde het knaapje, en vroeg hem naar het doel zijner reis. Vrijmoedig noemde deze hetzelve, en verzocht tegelijk, om hem den weg te wijzen naar den toren, in welken de arme Koningin was opgesloten. Naauwelijks echter had de knaap deze bede uitgesproken, of hij bevond zich met den grijsaard verplaatst, midden in een donker woud, waar zich geen vogeltje hooren deed, en niet ver van den toren, in welken de Koningin versmachtte. »Hier," sprak de grijsaard, »woont de Koningin. Het woud was eenmaal met vele wilde dieren en schoone vogelen bevolkt, zoodat de Koning er het liefst in jaagde en altijd met rijken buit terug kwam; maar, sedert de Koningin hier zoo onregtvaardig gevangen is, zijn de wilde dieren verdwenen, en het gevogelte stom. Doch genoeg — dit pad leidt naar den toren, gij hebt het slechts te volgen." Met deze woorden verdween de grijsaard, en vol moed ging de knaap naar den toren toe. Voor de ijzeren deur echter van denzelven stonden twee reusachtige soldaten met lansen gewapend, die op koninklijk bevel iedereen, op twintig schreden afstands van den toren, moesten afhouden. Naauwelijks zagen zij dus TRAUGOTT, of zij bevalen hem terug te keeren, terwijl zij, als wilden zij hem doorsteken, hunne lansen op hem rigteden. Maar de kleine, gedachtig aan den raad zijner pleegmoeder, bad tot God en smeekte Hem, om veilig bij zijne moeder

der te kunnen komen. Plotseling stonden de krijgers als versteend, en vloog de ijzeren deur van zelf open. TRAUGOTT snelde de trappen op, en vond zijne moeder op een stroobed liggende, en van smart en kommer op den rand des grafs. »Ik ben het," riep hij haar dadelijk toe: »ik, uw TRAUGOTT; gij hebt mij niet vermoord, maar kom, snellen wij tot mijnen vader, dan zal ik u verhalen, hoe MUCK mij gestolen heeft." De kranke Koningin wist niet, of zij droomde, of waakte; maar zonder haar tijd ter bedenking te laten, vloog hij met haar den trap af, en de kerkerdeur uit. Naauwelijks waren zij in het bosch, of het scheen als of alles ontwaakte. De zon scheen helderder, de bloemen gaven liefelijker reuk, en het vogelenheer barstte los in luide en heerlijke toonen. Ook de Koning werd, doch met moeite, overtuigd van de waarheid der gebeurtenis, die de kleine TRAUGOTT hem verhaalde. Het berouwde hem bitter, zijne gemalin, zoo hard behandeld te hebben. Van nu af aan zocht hij hare dagen te vervrolijken, doch te vergeefs. Smart en kommer hadden hare gezondheid verwoest, en weinige maanden daarna stierf zij. De Koning, vol berouw en droefheid, kon nu ook geen geluk meer in het leven vinden, en spoedig daarop, werd hij, naast zijne gemalin in het graf gelegd. TRAUGOTT, nu Koning geworden, regeerde wijs, goed en regtvaardig, en mogt, tot in hoogen ouderdom, den troon bezitten. Zijn halve broeder FREDERIK, die eenen krijgszuchtigen

 aard

aard had, werd zijn opperveldheer; en VROUWMUCK. werd door hem onderhouden tot aan haren dood toe.

GEOGRAPHISCHE KENNIS DER PERZEN.

In de algemeene geschiedenis, beschreven door den Perziaan NASCHID-EDDIN, een aanvang nemende met het jaar 1314, leest men het volgende: *Ierland* is een eiland midden in de zee, het heeft eenen zoo gezonden grond, dat er noch slangen noch ratten of ander schadelijk gedierte te vinden zijn. De inwoners worden gewoonlijk zeer oud, zij zijn rood van haar, sterk en dapper. Op dit eiland is eene bron, die een daarin geworpen stuk hout, binnen eene week, in steen verandert. Nabij *Ierland* ligt een grooter eiland, *Inglitara* (Engeland) genaamd. Op hetzelve is een berg met vele goud-, zilver-, koper-, Tin- en ijzermijnen. Tot de wonderen van dit land behoort een boom, waaraan vogels groeijen. Dit gaat op de volgende wijze. In den bloeitijd ziet men een soort van zakjes aan den boom hangen, en in deze zakjes steekt de vogel zijn snavel. Is de vrucht nu rijp, dan pikt de vogel dezelve open, en komt er uit. Zij worden dan gewoonlijk twee jaren lang gevoederd, en bereiken de grootte van een gans of eend. Het is de gewone spijs der inwoners van het land. Op beide eilanden zijn schapen, van welker wol zijden en scharlaken doeken bereid worden. De Koning over beide eilanden heet *Schotland.*

UIT-

UITSPRAAK VAN HET PARLEMENT DOOR EENE WOORDSPELING.

De beroemde Aartsbisschop BURNET had onder de regering van WILLEM III een boek geschreven, waarin hij diens regt op de Engelsche kroon geldig verklaarde, al was het alleen, omdat hij zich het land door verovering had onderworpen. Dit kwam in het parlement ter tafel, en bij het noemen van den naam BURNET sprak een der leden denzelven, schijnbaar onwillekeurig, uit, met een verlengden toon: *burn et* (verbrand het). Te gelijk riepen allen, als door den gelukkigsten inval getroffen, *burn'it*, *burn'it!* en het boek werd openlijk verbrand.

BENTLEY'S GODGELEERD EXAMEN.

Vraag. Wat is het geloof? *Antw.* Hetgeen gij niet ziet.
— Wat is de hoop? — Hetgeen gij niet hebt.
— Wat is de liefde? — Hetgeen gij zelden vindt.

MERKWAARDIGE TESTAMENTEN.

Een straatmuzijkant, in *Londen*, stierf onlangs in vrij behoeftige omstandigheden. Tot aller verwondering echter vond men in zijne oude viool een pak banknooten verborgen, en daarbij een testament. Dit laatste was *in optima forma*. Het be-

behelsde intusschen niets anders, dan een verzoek, om zijn speeltuig en geld met hem in de kist te leggen en te begraven, dewijl niemand hem in zijn leven eenige vriendschap betoond had, wilde hij aan niemand zijne nalatenschap maken. Men was intusschen wijs genoeg, om alleen de viool met hem te begraven.

Anders was het testament van eenen onlangs overledene Gedeputeerden uit *Rouaan*. Hij maakte bij hetzelve, aan eenen man, en diens jonge vrouw, welke hem zeer zorgvol hadden opgepast, zijn gansche vermogen, uit 40,000 francs renten bestaande, en voegde daarbij den last, om eenen daarbij gaanden verzegelden brief aan eenen zekeren Notaris te *Parijs* te bezorgen. De verheugde echtelingen deden zulks dadelijk, en de man bestelde terstond nieuwe meubels, equipagie en knechts; de vrouw eene nieuwe *garderobe*, en wat dies meer zij. Plotseling komt de Notaris uit *Parijs* en vertoont een nieuw testament, hem in den brief toegezonden, waarbij een neef des overledenen tot erfgenaam benoemd wordt. Daarbij echter was weder een brief gevoegd voor het dus bedrogene paar, waarin de overledene hen ronduit voor schurken verklaart, en hen schrijft, dat zij hem alleen uit eigenbaat verzorgd hebben. Tot straf daarvoor bedriegt hij ze op deze wijze. Echter is voor den man nog eene kleinigheid afgezonderd in een aangewezen kastje. Deze opent dit dadelijk, in de hoop van daar eenige schavergoeding te vinden, doch vindt slechts eene

par-

partij brieven van zijne vrouw, waaruit de onwettige verstandhouding van haar met den overledenen bleek. Hoe groot de verslagenheid van beiden, vooral van de vrouw, was, is ligt te begrijpen.

DE ONTMOETING VAN JAKOB EN EZAU.

(*Gen.* XXXIII.)

Wiens hart voor deugd en godsdienst blaakt,
Hij kent de broedermin,
Die, door den band des bloeds gelegd,
Den broeder aan den broeder hecht,
Met vromen liefdezin.

O! die de broederliefde kent,
Uit wedermin geteeld;
Hij blader' slechts zijn' bijbel door,
En 't schoonste voorbeeld komt hem voor,
In Ezaus treffend beeld!

Toen Jakob, Labans tent verliet,
En weder landwaarts toog;
Toen waarde, op 't nad'ren van dien grond,
Het beeld van Ezau om hem rond,
Dien hij zoo snood bedroog:

Daar stond hem eensklaps voor den geest,
Hoe blij hem 't harte sloeg,
Toen Ezau, hongrig en vermoeid,
Zich had naar 's broeders tent gespoeid,
En hem om spijze vroeg.

Ja

Ja, nu herdacht hij, hoe hij, wreed
Hem die geweigerd had,
En, voor een enk'len schotel spijs;
Het eerstgeboorteregt ten prijs,
Zijn' broederpligt vergat; —

Daar rijst, voor zijn ontsteld gezigt,
Zijn nog veel dieper val,
Toen hij den broeder laag bedroog,
Den blinden vader snood beloog,
En Ezaus zegen stal.

O! zucht hij, God van Abraham!
Bestuur uws dienstknechts lot!
O! red hem van zijns broeders hand,
Gij zondt hem weêr naar 't vaderland,
Behoed er hem, o God!

Daar dringt zijn geest een denkbeeld in,
Als waar 't een hooger' wenk:
Hij roept zijn knechten; zoekt bij 't vee;
En geeft hun 't best der kudde meê,
Voor Ezau, ten geschenk.

Zij gaan; — en Jakobs angstig hart
Slaat weder meer gerust.
De dag herrijst met nieuwen glans,
Terwijl de zon d'ontstoken trans
Met welgevallen kust:

En Jakob slaat zijne oogen op,
En staart in 't ver verschiet;
Hij ziet een bende volk! Wat schrik
Vervult zijn hart in 't oogenblik!
O, is het Ezau niet?

'T Is

'T Is Ezau, die den dood hem zwoer,
Die nooit zijne eeden schond.
'T Is Ezau, wiens verbolgen hart
Hem thans ten strijd om 't leven tart,
Wiens nadring wraak verkondt.

'T Geweten kan niet luider slaan,
Dan 't thans bij Jakob spreekt;
God! straks koelt Ezau 't fier gemoed,
Straks is de grond van menschenbloed,
Van — broederbloed — doorweekt!

Beeft niet terug voor 't vreeslijk feit!
Schrikt niet voor Ezaus woen!
Geen bloed, dat hier den grond besproeit,
Alleen de tranen, 't oog ontvloeid,
Zijn 't zegel van den zoen!

Door bange vrees en zelfverwijt,
Door foltering verteerd,
Treedt Jakob Ezau te gemoet,
En toont, met nederigen groet,
Hoe diep hij zich verneêrt.

En Ezau? zal zijn fiere blik
Zijns broeders hart verslaan?
O, zoo hij, door een scherp verwijt,
Zijns broeders wonden openrijt,
Zal Jakob dat doorstaan?

Maar neen! geen enkel snijdend woord,
Dat ooit een broeder gaf:
Geen koelheid, die hier 't harte stolt;
Neen, 't „broeder! lieve broeder!" rolt
Van Ezau's lippen af!

Dat

Dat weenen aan elkanders borst,
Dat kussen van zijn mond,
Smelt beider hart in liefde zaam,
En de altijd zoete broedernaam
Weêrgalmt er in het rond!

En de Eng'len zagen op hen neer:
De Cherub was verheugd,
De Seraphijn, in 't hemelhof,
Zong, met het hemelkoor, den lof
Der reine broederdeugd.

O, Broeders! staart op Izaks zoon,
Die, zonder onderrigt,
In woud en bergen opgegroeid,
Ons hart zoo onweêrstaanbaar boeit,
Door reinen broederpligt.

O Christnen, die in 't heillicht leeft,
Zoo hier, bij Ezaus zoen,
U 't schaamrood soms de kaken dekk',
Dat u zijn edel voorbeeld wekk',
Om zoo, als hij, te doen.

's Gravenhage. P. J. ANDRIESSEN.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

AMSTERDAM.

Den 25sten September 1835. Heden had alhier, met de gewone plegtigheden, de halfjarige Promotie plaats der Leerlingen van het Gymnasium, benevens de uitdeeling der Prijzen en Getuigschriften aan hen, die boven anderen hadden uitgemunt. Na eene korte voorafspraak van den Rector, A. G. VAN CAPPELLE, droegen de drie eerste Leerlingen der hoogste klasse hunne Oratiën voor, waarvan de stoffe door hen zelve gekozen en bewerkt was. De eerste, H. ELIAS, sprak: *de nautis, vulgo Mendicis Aquaticis, patriae libertatis vindicibus*, (over de Watergeuzen, als handhavers van de vrijheid onzes Vaderlands;) de tweede, P. L. DE MUIJNCK BREVET: *de primo Punico bello*, (over den eersten Punischen oorlog;) de derde, S. VISSERING: *de Achille Homerico*, (over den Achilles van Homerus).

Na het houden dezer Redevoeringen, werden de navolgende Kweekelingen door den Rector, met eene hartelijke toespraak, tot het Akademisch onderwijs bevorderd: H. ELIAS, P. L. DE MUIJNCK BREVET, S. VISSERING, J. DE NEUFVILLE, J. W. VAN DER VOORT, G. BAKGER, Jun., E. SCHELTEMA, S. KRIJGEER, G. J. A. MIJNSSEN en N. VAN DE STADT.

Hierop reikten de Edel Achtbare Heeren Curatoren de verschillende Prijzen en Getuigschriften uit aan de na te meldene verdienstelijke Jongelingen, van welke diegenen, welke met *praemia ordinaria* begiftigd werden, hunne *gratiarum actiones*, met bescheidene vrijmoedigheid, voordroegen.

In de eerste orde der eerste klasse werden uitge-

gereikt; de *praemia ordinaria* aan H. ELIAS, P. L. DE MUIJNCK BREVET en S. VISSERING; het *praemium diligentiae* aan J. DE NEUFVILLE; *praemia assiduitatis et modestiae* aan J. W. VAN DER VOORT, E. SCHELTEMA en G. J. A. MIJNSSEN; het *praemium graecum* aan P. L. DE MUIJNCK BREVET; *testimon. graec.* aan H. ELIAS en J. DE NEUFVILLE; het *praemium historicum* aan E. SCHELTEMA; *testim histor.* aan H. ELIAS en J. W. VAN DER VOORT; het *praemium Stili Latini* aan S. VISSERING en een *testim. Stili* aan E. SCHELTEMA. In de tweede orde der eerste klasse: de *praem. ordin.* aan A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Jun. en A. DE VRIES; het *praem. dilig.* aan J. H. VAN HALL; het *praem. assid et mod.* aan J. H. RUSCHEBLATT; het *praem. graec.* aan A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Jun.; *testim. graec.* aan A. DE VRIES en J. H. VAN HALL; het *praem. histor.* aan J. H. VAN HALL; een *testim extraord. histor.* aan A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Jun., wien de prijs door het lot ontgaan was; een *testim. histor.* aan A. DE VRIES. In de eerste orde der tweede klasse: de *praem. ordin.* aan P. W. TE WINKEL en A. W. HESS; het *praem. dilig.* aan J. G. H. ROMBOUTS; het *praem. assid. et mod.* aan B. J. VAN DEN BERGH; het *praem. graec.* aan P. W. TE WINKEL; het *testim. graec.* aan A. W. HESS; het *praem. histor.* aan P. W. TE WINKEL; het *testim. histor.* aan B. J. VAN DEN BERGH; terwijl J. H. VAN HEMERT, die eerst omstreeks de helft van den School-Cursus van *Deventer* herwaarts overgekomen en dien ten gevolge van alle prijsdinging uitgesloten was, om zijne uitstekende vlijt en hoogst loffelijk gedrag, met een *Testimonium Extraordinarium* begiftigd werd. In de tweede orde der tweede klasse: de *praem. ordin.* aan A. DOIJER, ABRZ. en C. SEPP; het *praem. dilig.* aan J. A. DE GREEF; het *praem.*

as-

wield aan C. P. CHRISTIAANS; het *praem. graec.* aan C. SEPP; het *testim. graec.* aan A. DOIJER, ABRZ.; het *praem. histor.*, door het lot aan C. SEPP ontgaan, aan H. OOLGAARDT; een *testim. histor. extraord.* aan C. SEPP; het *testim. histor.* aan A. DOIJER, ABRZ. In de derde klasse: de *praem. ordin.* aan J. A. J. VAN NEDERHASSELT en F. DE NEUFVILLE; het *praem. dilig.* aan A. D. HUSSON; *praem. assid. et mod.* aan D. F. VAN BERCK COLENBRANDER en I. LOPEZ SALZEDO; het *praem. graec.* aan J. A. J. VAN NEDERHASSELT; het *testim. graec.* aan D. F. VAN BERCK COLENBRANDER; het *praem. histor.* aan J. A. J. VAN NEDERHASSELT; het *testim. histor.* aan J. A. BARTELS. In de vierde klasse: de *praem. ordin.* aan H. P. BERLAGE, Jun., en J. H. DE GREEF; het *praem. dilig.* aan S. M. SIEBRASSE; *praem. assid.* aan I. H. HOBUS en J. VAN DE MOER; het *praem. graec.* aan F. H. MENSING; het *testim. graec.* aan J. DE LA MAR; het *praem. histor.* aan S. M. SIEBRASSE; *testim histor.* aan H. P. BERLAGE, Jun. en M. A. VAN BOOVEN, het *testim mytholog.* aan J. H. DE GREEF en een *testim lat.* aan A. J. MACHIELS. In de eerste orde der vijfde klasse: de *praem. ordin.* aan G. DE CLERQ en F. VAN CAPPELLE; het *praem. dilig.* aan W. SCHEFFER; het *praem. assid. et mod.* aan E. H. WILLEMS; een *testim. lat.* aan J. C. T. SCHEFFER; het *praem. graec.* aan E. H. WILLEMS; het *testim. graec.* aan G. RODENBERG; het *testim. mythol.* aan J. SIEBRASSE. In de tweede orde der vijfde klasse: de *praem. ordin.* aan J. D. SIEGMUND en F. M. VAN DE POEL; het *praem. dilig.* aan J. F. [illegible]; het *praem. assid. et mod.* aan S. TEIXEIRA DE MATTOS; het *praem. graec.* aan J. D. SIEGMUND; het *testim. graec.* aan G. F. KORK; het *testim. mythol.* aan H. M. STUMPE. In de eerste klasse der *Wiskunde*: de prijs aan J. H. VAN SIJLL; het getuig-

tuigschrift aan J. W. VAN DER VOORT. In de tweede klasse: de prijs aan A. W. HESS, het getuigschrift aan P. W. TE WINKEL. In de derde klasse, de prijs aan H. BAAIJ, het getuigschrift aan J. J. B. HARCKSEN. In de vierde klasse: de prijs aan G. A. MIDDELBERG, het getuigschrift aan S. M. SIEBRASSE. In de vijfde klasse: de prijs aan J. H. SCHELTEMA, het getuigschrift aan G. DE CLERQ. In de zesde klasse: de prijs aan H. P. BERLAGE, Jun., het getuigschrift aan W. SCHEFFER.

De plegtigheid, door een zeer aanzienlijk auditorium opgeluisterd, werd door Orgel-Muzijk voorafgegaan en besloten.

FRANEKER.

Den 21sten Julij. Heden had alhier de gewone Prijsuitdeeling en Promotie plaats van de Leerlingen aan het Gymnasium hier ter stede. Na eene korte rede van den Rector, *de Vi et ratione, qua pueri et adolescentes in Gymnasiis instituantur atque erudiantur*, beklommen drie verdienstelijke jongelingen achtereenvolgende het spreekgestoelte, en reciteerden met eene gepaste vrijmoedigheid de door hun vervaardigde oefeningsproeven. De eerste, P. FONTEIN, sprak *de Socratis laudibus in Atheninsium civitatem*; de tweede, A. G. VAN VELSEN WIERSMA, *de Platone philosopho*; de derde, L. F. W. ZIMMERMAN, *de Achille Homerico*. Hierop werden genoemde jongelingen na de gewone gelukwensching, en met fraaije prijzen begiftigd, door den Rector tot het hooger onderwijs bevorderd: Vervolgens werden naar hoogere klasse bevorderd. Van de tweede tot de eerste klasse: N. J. NOORDENBOS, B. ENS, A. E. DE GRIENT DREUX, F. H. VAN BEIJMA THOE KINGMA. De eerste met een prijs, de derde met een getuigschrift voor zijne buitengewone vorderingen in het *Grieksch*. Van de derde tot de

de tweede klasse gingen over: P. C. SCHELTEMA, H. J. HESSELING, H. SCHELTEMA; de eerste ontving het *praemium ordinarium*. Van de vierde klasse tot de Rectors School, werden bevorderd: J. MULDER, F. BANGA; de eerste met een prijs. Van de vijfde tot de vierde klasse: P. J. STINSTRA, J. W. PETERSUS, F. FOGTELOO, C. A. SCHUTTER; de eerste met een prijs. Van de zesde tot de vijfde klasse gingen over: H. OVERBEEK, H. J. HEERMA VAN BEIJMA THOE KINGMA, J. HEPPENER, H. HESSLING. Nog werden getuigschriften uitgereikt voor de *Geschiedenis* aan P. FONTEIN, VAN VELSEN WIERSMA, NOORDENBOS, HEPPENER. Voor de *Aardrijkskunde* aan VAN VELSEN, WIERSMA en STINSTRA. Voor de *Wiskundige Wetenschappen* aan FONTEIN, VAN VELSEN WIERSMA, P. C. SCHELTEMA, J. MULDER, OVERBEEK, H. J. HEERMA VAN BEIJMA THOE KINGMA. Door de met prijzen begiftigde Leerlingen werden de gewone *gratiorum actiones* opgezegd, en liep dit Letterfeest ten algemeene genoegen van een groot aantal toehoorders af.

BOLSWARD.

Den 29sten Julij 1835. Nadat bij het gewoon halfjarig Examen de Leerlingen der Latijnsche School allezins voldoende proeven hadden gegeven van hunne gemaakte vorderingen, had heden alhier de openlijke bevordering en uitdeeling der prijzen plaats.

Deze plegtigheid door een aanzienlijk getal toehoorders bijgewoond, werd door den Rector met eene gepaste voorafspraak geopend. Hierna hadden de volgende bevorderingen plaats. Van de tweede tot de eerste of hoogste klasse: H. M. SCRINERIUS; van de derde tot de tweede: O. DE HOOP VAN NIEUWLAND; van de vierde tot de derde klasse: M. R. HAMKING VAN VIANEN en S. JAKLES. Prijzen werden uit-

 ge-

gereikt, bij hunne bevordering aan: H. M. SCRINERIUS, O. DE HOOP VAN NIEUWLAND, M. R. HAMMING VAN VIANEN en S. JAKLES; alsmede op de vierde klasse aan W. STEENSMA en op de zesde aan G. BRUINSMA; vereerende getuigschriften ontvingen voor gemaakte vorderingen in de *Geschiedkunde*: H. M. SCRINERIUS, M. R. HAMMING en S. JAKLES; *Fabelkunde*: O. DE HOOP; *Wiskunde*: M. R. HAMMING.

Bij deze gelegenheid werden mede de prijzen uitgereikt, welke na het gehouden Winter-Examen waren toegekend aan: H. M. SCRINERIUS, O. DE HOOP, M. R. HAMMING en S. JAKLES. Met gepaste vrijmoedigheid en op bevallige wijze betuigden al deze Jongelingen hunnen dank aan H. H. Curatoren; waarna deze plegtigheid, welke met Orgelmuzijk was afgewisseld, door den Rector met gepaste toespraken gesloten werd.

WORKUM.

Den 31sten Aug. 1835. Heden had alhier weder, volgens jaarlijksch gebruik, het examen der Latijnsche School op het Raadhuis plaats. Vier verdienstelijke Jongelingen, met name H. D. LOMARS, L. L. DE BOER, S. S. HIEMSTRA en L. MEIJER gaven gewenschte blijken van hunne vorderingen, en werden uit dien hoofde door H. H. Curatoren tot hoogere klasse bevorderd, en met aanzienlijke boekgeschenken vereerd.

'S HERTOGENBOSCH.

Op Vrijdag den 31sten Julij ll., heeft alhier in de zaal van *Casino*, de jaarlijksche Promotie en uitdeeling der Prijzen aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen plaats gehad. Na het uitvoeren van eenige fraaije muzijkstukjes, door het stedelijk *Harmonie-gezelschap*, opende de Wel Ed. Gestr. Heer Mr. P. S. VAN SON, als Curator, de Vergadering

ring en verklaarde in de Latijnsche Taal, den Heer C. R. HERMANS, Doctor in de Letteren, bij besluit van Zijne Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, de dato 8 Octob. 1834, tot Rector der gemelde scholen benoemd, thans als zoodanig openlijk voor geproklameerd; met uitnoodiging aan Zijn Ed., na hem alvorens met deze eervolle bevordering geluk en lange jaren levens, tot heil der jeugd en tot roem van het Vaderland, toegewenscht te hebben, om *more majorum*, deze zijne bediening met eene plegtige inwijdings-redevoering te willen aanvangen.

De Heer Rector als nu het woord voerende, ging over, tot het onderwerp zijner aangekondigde rede: *de Barbariei tenebris per Graecos Latinosque scriptores feliciter depulsis*; zijnde een geschiedkundig overzigt van HOMERUS tot op onzen leeftijd, van den gewigtigen invloed, welke de Grieksche en Latijnsche schrijvers op de bevordering der beschaving, verlichting en verspreiding van kunsten en wetenschappen hebben uitgeoefend; welk stuk aan ieder, der tale en geschiedenis magtig, bij uitstek bevallen heeft.

Vervolgens werden acht verdienstelijke jongelingen, te weten: B. H. C. DE BONT, H. SASSEN, W. T. SASSEN, J. H. F. DE BONT, P. A. SASSEN, J. THIELE, H. VAN OOSTENBURG en H. J. J. VAN RYCKEVORSEL, eervol en met prijzen, naar hoogere klassen bevorderd. Eerstgemelde heeft door twee eigene opstellen in het Latijn, een dichtstukje en eene redevoering over de verdiensten van VIRGILIUS, getoond, dat de lofspraken niet te groot waren, welke de Rector hem over zijne vlijt en vorderingen, vooral ook in de Grieksche taalkunde, gegeven heeft, en de bemoedigende aanspraak, die door den voorzittende Curator aan hem gedaan is. Na

 de-

deze hebben de overige Leerlingen telkens onder afwisseling der muzijk, toepasselijke aanspraken gedaan en *gratiarum actiones* gehouden, welke alle de goedkeuring der aanwezenden hebben weggedragen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Op den 7den Oct. ll. heeft het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, den Heer A. BRUMMELKAMP, Pred. te *Hattem*, ontzet, als Pred. bij het Nederl. Hervormd Kerkgenootschap: en zulks wegens het weigeren van het gebruiken der Evangelische Gezangen en het volharden in deze weigering; als ook wegens zijne mondeling en schriftelijk gedane verklaring, van gehoorzaamheid te weigeren aan het bestaande Kerkbestuur, als zijnde hetzelve naar zijne verklaring, antigereformeerd.

ARNHEM.

Het Klassikaal Bestuur van *Arnhem* heeft aan de Heeren P. W. VAN ROSSEM en J. C. VAN SCHERMBEEK, bevestigde Predikanten te *Elkum* en *Terwolde*, Akte van lidmaatschap der Klasse uitgereikt.

WA-

WAGENINGEN, den eersten Nov. 1835. Nadat onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. VAN DER LEEUW, ons heden voor acht dagen zijne beroeping naar *Hoorn* had bekend gemaakt, berigtte Zijn Eerw. ons heden zijn besluit, om zijn heilig dienstwerk onder ons voort te zetten.

NIJMEGEN.

WIJCHEN EN LEUR, den 19den Oct. 1835. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. G. BETZ naar *'s Hertogenbosch*, heeft de Kerkeraad, geadsisteerd door den eersten Consulent, Ds. B. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg*, uit een zestal Kandidaten, waarop geplaatst waren: A. TEN BOSCH, J. P. A. VAN HULSTEYN, J. MAKS, G. N. DE VOOGT, J. RUTTINK, H. H. SCHIFF, heden tot Pred. beroepen, den Heer G. N. DE VOOGT, Kandidaat bij het Prov. Kerkbestuur van *Utrecht*. Tevens kunnen wij berigten, dat door Zijn Ed. de op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, is aangenomen.

OOIJ EN PERSINGEN, den 25sten Oct. 1835. Mogt deze Gemeente, sedert eenige jaren, zoo menig blijk van teedere zorg ondervinden, voor hare uitwendige en innerlijke godsdienstige aangelegenheden, waarvan meermalen met dankbare erkentenis werd melding gemaakt; nu gevoelt zij zich op nieuw opgewekt, om openlijk hare blijdschap te betuigen, voor het geschenk van een voor de plaats harer godsdienstige bijeenkomst zoo juist geschikt, en aan hare behoefte zeer voldoend orgel, waaraan de edelmoedige Wel Ed. Gestr. Heer en Vrouwe dezer Heerlijkheid, tevens geene kosten hadden laten besparen. Hetzelve werd heden door den Heer A. VAN DEN BRIEL bespeeld, terwijl het door haren

Leeraar H. BLANKHART werd ingewijd, met eene toespraak, naar aanleiding van *Ps.* CL: 4*b.* *Looft Hem met snarenspel en orgel.* Vervolgens werden gezongen: *Gez.* XCI: 1, *Ps.* CIII: 1, *Gez.* XCVI; en *Ps.* LXVIII: 10*a*. Daarna *Ps.* CXLIX: 2*a*, zonder het orgel, *Ps.* CL: 2 en XXXIII: 1 met hetzelve. Vervolgens *Ps.* XCII: 2 en 3. en XCVIII: 3. Eindelijk *Gez.* XVIII: 1, *Gez.* CVII: 3, en *Gez.* I: 3, waarna deze aangename plegtigheid, die voor de vereerende tegenwoordigheid van onderscheidene hoorders van andere plaatsen, niet weinig verhoogd was, besloten werd met dankzegging en gebed, in welke, zoowel het orgel, als de gemeente, en alle hare uit- en inwendige belangen aan God werden opgedragen, in het zingen van *Ps.* LXXII: 11.

De Heere blijve deze Gemeente verder met zijne liefdezorg omringen, en doe haar, door de kennis, die onder haar verspreid wordt, des te meer in deugd en godzaligheid toenemen, naar mate zij vele voorregten geniet. En vooral genieten zij, die zoo veel over hebben, voor dit kleine gedeelte van de Christus gemeente, den rijksten zegen des Allerhoogsten, en ondervinden zijne heilige goedkeuring op alle hunne daden!

LOBITH vakant. Zie Julij 1835.

NIJMEGEN. Zie Aug. 1835.

ZUTPHEN.

LOCHEM, den 18den Oct. 1835. Onze Leeraar Ds. J. F. VAN HOOGSTRATEN, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente te *Hoorn*, heeft ook ditmaal ons verblijd door zijn ons heden bekend gemaakt besluit, om voor die beroeping te bedanken.

LAREN, den eersten Nov. 1835. Op den 25sten Oct. jl., vergaderde deze Gemeente voor het laatst in

in de Oude kerk; en onze Leeraar J. G. C. KALCKHOFF besteedde de namiddagsdienst geheel tot een plegtig afscheid van het heiligdom, hetwelk als kapel van *Lahr* of *Laren*, reeds eenige eeuwen telde, en onderscheidene lotgevallen had ondergaan, waarin sedert onze afscheiding van het naburig *Lochem* in 1683 een tiental Evangeliedienaars gepredikt en de bondzegelen bediend hadden, hieronder medegerekend de ruim 31 jarige dienst des tegenwoordigen Leeraars; in welks grond en naasten omtrek, een groot aantal onzer voorvaderen en dierbare betrekkingen, van hoogen en lagen stand, hunne rustplaats vonden, en dat nu zelf eerlang stond gesloopt te worden. En heden was de langgewenschte feestdag der plegtige inwijding van ons nieuw en fraai kerkgebouw. De Wel Eerw. Heer A. VERWIJS, Pred. te *Deventer*, door onzen ouden Leeraar daartoe verzocht, bepaalde de buitengewoon talrijk vergaderde gemeente, benevens eene van elders toegevloeide schare, naar aanleiding van *Esra* VI: 22*b*, regt gepast, bij het groote voorregt, waarmede de Heere haar verblijd had; en wekte ons krachtig op tot dankbare beantwoording.

Ja overvloedig is indedaad onze blijde dankstof; zóó, wegens de gelukkige ontworsteling van de ongemakken en gevaren, waarmede de godsdienstoefening in een schier voorbeeldeloos jammerlijken bouwval, vooral sedert de laatste jaren, gepaard ging, dermate, dat men zelfs meermalen in eene donkere schuur, of liever paardenstal, moest vergaderen, ook ter bediening van den Doop, alsmede ter voorbereiding en ter nabetrachting van het H. Avondmaal; als uit hoofde van den belangrijken onderstand van Z. M. den geëerbiedigde Koning, die *f* 5000 schonk; van de Christelijke Sijnode, welke *f* 1000 bewilligde; van het Nederl. Bijbelge-

genootschap en sommige andere godsdienstvrienden wier edelmoedige behartiging van ons belang in onderscheidene behoeften grootelijks hielp voorzien.

Aan allen zij hiervoor, bij deze gelegenheid, toegebragt onze opregte dank en zegenwensch.

ZEDDAM, den 2den Nov. 1835. In den nacht van den 26sten op den 27sten Oct. overleed alhier onze geachte Herder en Leeraar, Ds. P. J. HAJENIUS, in den jeugdigen leeftijd van 31 jaren, na onder ons zes jaren lang met eenen ijver, die welligt zijne krachten overwoog, overvloedig te zijn geweest in het werk des Heeren. Eene herhaalde bloedspuwing, welke eene teringziekte ten gevolge had, ondermijnde allengs zijne krachten, tot dat dezelve voor omtrent 14 dagen eene keer nam, die alle hoop op herstel verijdelde. Vol des geloofs, dat hij anderen had gepredikt, ontsliep hij zacht en zalig in de hope des beteren levens. Zijn grijze vader, de Wel Eerw. Heer HAJENIUS, Pred. te *Cothen*, benevens de broeders en zusters van den overledenen, betreuren met ons den geliefden! Vrijdag daaropvolgende den 30sten Octob. werd zijn lijk plegtig ter aarde besteld. Met de bloedverwanten van den ontslapenen vergezelden hem naar zijne laatste rustplaats de Wel Eerw. Heeren DE WILDE, van *Doetinchem*, BIERHAUS, van *Hummelo*, PARÈ, van *Wehl*, VAN ZIJLL, van *Zelhem*, VAN WOELDEREN, Emer. en KRABBE van *'s Heerenberg*, HANSSEN, Pred. bij de Luthersche Gemeente te *Doetinchem*, TERWINDT, Aartspriester en Roomsch-Katholijk Pastoor te *Zeddam*, benevens de Kerkeraad, de Heeren Kerkvoogden en eene talrijke schare, zoo Protestanten als Roomschen, van hier en elders zamengevloeid. Op den Godsakker gekomen sprak de Consulent Ds. KRABBE een kort en hartelijk woord bij het graf, waarin de doode met eere en zegening ne-

nederdaalde. Zondags den eersten Nov. bepaalde Zijn Eerw. onze aandacht bij het afsterven van onzen voorganger naar Hebr. XIII: 7. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben, en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandelinge.*

Zijne asch rust in vrede onder onze dooden en zijne nagedachtenis blijve tot in lengte van dagen onder ons in zegening!

Overigens verwachte de lezer van dit Tijdschrift, op uitdrukkelijke begeerte des overledenen, geen nader levensberigt.

ZEDDAM dus vakant zijnde, zoo berigt de Kerkeraad aan de Heeren Kandidaten, die eene predikbeurt mogten verzoeken, dat de inwilliging des verzoeks hun bij tijds zal gemeld worden, terwijl zij het onbeantwoord blijven hunner letteren gelieven te beschouwen als eene weigering, welke in de menigte der brieven hare verontschuldiging vindt.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DOESBURG. Zie Oct. 1835.

BOMMEL.

AALST, den 1sten Nov. 1835. De Wel Eerw. zeer Geleerde Heer, Ds. A. J. BUIJS BALLOT, Pred. te *Brakel*, heden eene liefdebeurt alhier waarnemende, berigtte ons in zijne voorafspraak het afsterven van onzen voormaligen, doch sedert Julij 1832 Emeritus Pred. Ds. P. D. DE LANGE, die den vorigen dag, zijnde den 31sten Oct., te *Neder-Hemert*, in den ouderdom van bijna 53 Jaren het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had. — Zijn Wel Eerw. wekte ons bij die gelegenheid op, om aan de lessen en vermaningen, ons door den ontslapenen gegeven, tot ons heil te gedenken.

HAR-

HARDERWIJK.

HATTEM. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente, maakt bij deze bekend, tot narigt van H. H. Kandidaten tot de H. Dienst, dat men voornemens is, ter vervulling der alhier plaatshebbende vakature, een Predikant te beroepen.

ZUID-HOLLAND.

'SGRAVENHAGE.

'T WOUD, den 18den Oct. 1835. Heden hadden wij het voorregt onzen nieuwen Leeraar, Ds. C. N. DE GRAAFF, Theol. Doct. en Kandidaat bij het Prov. Kerkbestuur van *Zeeland*, zijne dienst onder ons te zien aanvaarden. Zijn Wel Eerw. werd des voormiddags door deszelfs vader, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, N. DE GRAAFF, Pred. te *Bloemendaal*, in de bediening bevestigd; waartoe de Consulent, Ds. L. J. L. VAN NECK, Pred. te *Schipluide*, de beurt vriendelijk had afgestaan. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over *Joh.* XIII:15. *Want ik heb ulieden een voorbeeld gegeven, opdat gelijkerwijs ik u gedaan heb, gijlieden ook doet.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: H. W. BERIER, Emeritus Pred. van *Monster*, S. D. DE KEIZER, Pred. te *Amsterdam* en H. BRON, Pred. te *Gouderak*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne dienst, met eene Leerrede over 2 *Kor.* V:20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bad: wij bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen.*

ROTTERDAM.

BARENDRECHT. Nadat onze geliefde Leeraar,

J. T. WEHMK VAN DER LOEFF, beroepen te 's Hertogenbosch, op den 21sten Oct. door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van Rotterdam, H. G. J. VAN DOESBURGH, Pred. te Rotterdam, in de tegenwoordigheid van den Consulent, J. J. VAN DEINSE, Pred. te IJsselmonde, van zijne betrekking op deze Gemeente behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. op den 25sten Oct. afscheid van ons genomen, predikende over 2 Thess. II: 13, 17. *Maar wij zijn schuldig altijd Gode te danken over u, broeders, die van den Heere bemind zijt, dat u God van den beginne verkoren heeft tot zaligheid, in heiligmaking des Geestes en geloove der waarheid: Vertrooste uwe harten en versterke u in allen goeden woorden en werke.* Dus is

BARENDRECHT vakant. Zie Oct. 1835.

BERKEL EN RODENRIJS. Zie Sept. 1835.

LEIDEN.

LEIDEN. Het heeft onzen hooggeachten Leeraar, Ds. G. J. SCHACHT, Theol. Doct., op den 9den Aug. l. mogen gebeuren, plegtige gedachtenis te vieren van zijne, weinige dagen te voren vervulde, 25 jarige Evangeliedienst in deze Gemeente. Hij sprak bij deze voor hem en ons zoo aangename gelegenheid, over 1 Tim. I: 12. *Ik dank Hem, die mij bekrachtigd heeft, (namelijk) Christus Jezus onzen Heer, dat Hij mij getrouw geacht heeft, mij in de bediening gesteld hebbende.* Ook wij dankten God voor den zegen aan hem, en in hem aan ons, gedurende al die jaren, rijkelijk verleend. God zij hem verder nabij, en de rust, die hij om toenemende ligchaamszwakheid, heeft moeten zoeken, en eerlang verkrijgen zal, zij hem liefelijk en voor de Gemeente nuttig.

Ter vervulling der daardoor aanstaande vakature, heeft

heeft de breede Kerkeraad, na verzochte en ontvangene handopening, op den 23sten Oct. gemaakt het volgende twaalftal:

DD. SPIJKER, Theol. Doct. en Pred. te *Dordrecht*, VAN HEIJST, Theol. Doct. te *Gouda*, DERMOUT, Theol. Doct. te *Schiedam*, KOK, te *Gorinchem*, HOOIJER, te *Zalt-Bommel*, WOR, te *Zwolle*, HOFSTEDE, te *Gorinchem*, STROEVE, te *Dordrecht*, MOLSTER, te *Leeuwarden*, HUYDECOPER, Theol. Doct., te *Zutphen*, TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct., te *Hoorn* en VERWEIJ, te *Zutphen*.

Op het zestal zijn gesteld:

DD. VAN HEIJST, MOLSTER, STROEVE, HOOIJER, HOFSTEDE en DERMOUT.

Uit welk zestal den 30sten Oct. dit drietal geformeerd is,

DD. HOOIJER, STROEVE en DERMOUT.

En daaruit op den 6den Novemb. beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. STROEVE, Pred. te *Dordrecht*. De beroepene heeft deze roeping in ernstige overweging genomen.

VOORHOUT, den eersten Nov. 1835. Heden werd alhier in de dienst van het Evangelie bevestigd, als Pred. van *Voorhout* en de *Kaag*, de Kandidaat P. VAN BONGA, door den Consulent W. M. KOOY, Pred. te *Warmond*, met *Joh.* XV: 27a. *En gij zult ook getuigen.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door Ds. MÜNTING, STOELENDRAAIJER, Praetor van den Ring *Noordwijk*, BOUMAN, BAKKER, MEYERS SCHOLTEN, Predd. te *Leiden*, *Rijnsburg*, *Sassenheim*, *Noordwijk op Zee* en *Noordwijkerhout*. De Bevestigde predikte des namiddags over *Jac.* I: 21b. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt, hetwelk uwe zielen kan zalig maken.* Aan Zijn Wel Eerw. is Akte van Lidmaat-

nisatschap in de Klasse van *Leiden* ter hand gesteld.

AARLANDERVEEN, den 5den Nov. 1835. Heden trof deze Gemeente het lang met droefheid voorzien onheil, dat derzelver waardige Leeraar Ds. E. NIEKERK, na een smartelijk en langdurig lijden overleed, waardoor
AARLANDERVEEN vakant is.

DORDRECHT.

SPIJK, den 11den Oct. 1835. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. W. VAN ANDEL WEIJERS, werd heden onder ons bevestigd door den Consulent P. JAS, Theol. Doct. en Pred. te *Arkel*, met eene leerrede over *Rom.* I: 16. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Consulent, door de Wel Eerw. H.H. HOFSTEDE, EVERWIJN, VAN DAM, OUDEGEEST, VAN DIEVEREN, en VAN RIJSWIJK, Predd. te *Gorinchem*, *Vuren en Dalen*, *Hoog Blokland*, *Schelluinen*, *Kedichem* en *Harmelen*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn heilig dienstwerk met I *Thess.* V: 12, 13*a*.

DORDRECHT, den 18den Oct. 1835. Onze Leeraar Ds. J. G. VELTMAN, vierde heden dankbare gedachtenis van zijne onder ons vijfentwintigjarige vervulde Evangeliedienst, met I *Thess.* III: 8. *Want nu leven wij, indien gij vaststaat in den Heer.* Bij welke gelegenheid hij zich over vele bewijzen van hartelijke belangstelling, zoo van zijne Ambtgenooten en de Kerkeraadsleden, als van de Gemeente mogt verblijden.

GIESSEN NIEUWKERK, den 5den Nov. 1835. Heden overleed alhier, na eene langdurige ongesteldheid, onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. M. SPOOR, in wiens dienst wij ons sedert 29 Jan. 1832 mogten verblijden, nalatende een minderjarig kind,

voor hetwelk het jaar van gratie moet worden waargenomen.

DORDRECHT, den 8sten Nov. 1835. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. SYNOEUS, maakte ons bij de avondgodsdienstoefening van dezen dag bekend, dat Zijn Eerw. daags te voren eene beroeping naar *Leiden* ontvangen en in ernstige overweging genomen had.

WESTMAAS staat vakant te worden. Zie Sept. 1835.

HEINENOORD vakant. Zie Oct. 1835.

GOUDA.

LEKSMOND den 27sten Sept. 1835. Onze geliefde Leeraar Ds. J. R. WERBINK van hier naar *Vlaardingen* beroepen, nam heden afscheid van deze *Gemeente*, predikende naar aanleiding van *Openb.* II: 1a. *Die in het midden der zeven gouden kandelaren wandelt.*

LEKSMOND, den 9den Oct. 1835. Heden werd alhier op vertoonde acte van Collatie van den Wel Ed. geboren Ambachtsheer dezer plaats, Mr. A. H. VAN DEN BERG, Heer van *Leksmond* en *Lakerveld*, kerkelijk beroepen, de Eerw. Heer, H. VAN WIJK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die hetzelve bereids, onder inwachting van de vereischte approbatiën heeft aangenomen.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 11den Oct. 1835. Heden werd ons door onzen Leeraar, C. DE GROOT STIFFRIJ, kennis gegeven, van het overlijden van onzen waardigen Ambachtsheer, den Wel Ed. geb. Heer, Mr. N. C. DELCOURT, van *Krimpen*, in den hoogen ouderdom van 80 jaren, en werden wij door zijn Eerw. gewezen op 's mans werkzame en nuttige loopbaan, als spoorslag, om elk in onzen kring te doen, wat onze hand vindt om te doen en

en dat met alle magt, en boven alles met den kostbaren tijd te woekeren voor een beter leven; terwijl de noodige vertroostingen voor de bedroefde Weduwe en verdere betrekkingen des Overledenen werden afgesmeekt, en onzen nieuwen Ambachtsheer de noodige gaven toegebeden, om ook deze Gemeente in zijne betrekking nuttig te kunnen wezen.

BRIELLE.

ZUIDLAND vakant. Zie Sept. 1825.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

KORTENHOEF, den 15den Nov. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. F. GERBERG, maakte ons heden in de voor den middag Leerrede het overlijden bekend van één zijner voorgangers, Ds. E. NIEKERK, die van 1 Julij 1804 tot 10 Nov. 1805 in deze Gemeente het Evangelie verkondigde, en op den 5den Nov. l. l. als Predikant te *Aarlanderveen* overleden is. Bij die bekendmaking voegde zijn Eerw. zoodanige lessen en opwekkingen, als onder Gods zegen dienen kunnen, om ons op te leiden tot de regte waardering van het Evangelie, door onzen voormaligen Leeraar ons met getrouwheid verkondigd, gelijk wij met zoodanige prediking nog bevoorregt zijn.

AMSTERDAM. Twee onzer waardige Onderwijzeressen in de Godsdienstleer, Mej. ALIDA TOOR, Wed. H. VIERVEN, en Mej. CHRISTINA OVERDUIN, geb. KNOOP, gedurende 25 jaren bezig geweest zijnde, om de Gemeente door hare antwoorden te stichten, bij de wekelijksche openbare Katechisatie,

 in

in de Oude Kerk alhier, gedachten openlijk en dankbaar aan dezen zegen; de eerste op den 24sten September en de andere op den 5den November, l. l., en de Gemeente beval beide en derzelver arbeid, met hartelijke deelneming, aan God onzen Vader.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente). Zie Oct. 1835.

HAARLEM.

BEVERWIJK, den 8sten Oct. 1835. De Kerkeraad dezer Gemeente, vereenigd met dien van *Wijk aan Zee*, vakant geworden, door het afsterven van Ds. J. H. WEIJERS, vergaderde heden, om van de daartoe van zijn Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., door den Scriba van het Klassikaal Bestuur, na verzochte en verkregene handopening, gebruik te maken, tot het beroepen van eenen anderen Leeraar, onder het bestuur van de Wel Eerw. Heer A. HOFFMAN, Pred. te *Velzen* en Consulent dezer Gemeente; en maakte uit een gros het volgend twaalftal:

J. A. BARBAS, Kandidaat onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*. H. M. G. KOOLHAAS, Pred. te *Zandvoort*. N. DE GRAAFF, Pred. te *Bloemendaal*. C. D. CANNE, D. fil., Pred. te *Castrikum* en *Heemskerk*. G. G. BRUGMAN, Pred. te *Groede*. H. BERKENBOSCH, Pred. *aan de Meern*. G. WEIGERS, Pred. te *Kuinre*. K. BOON, Kandidaat onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. H. HENNY, Pred. te *Bennebroek*. A. ZELDERS, Pred. te *Uitgeest*. J. L. KOTTING, Pred. te *Kwadijk*. W. RUITMAN, Pred. te *Assendelft*, met het lot tegen Ds. J. VAN DER FELTZ, rustend Pred. van *Arnhem*, en J. A. COENEN, Pred. *aan de Bilt*,

Zes-

Zestal:

H. BERKENBOSCH, H. M. G. KOOLHAAS, G. WEIGERS, G. G. BRUGMAN, K. BOON, en A. ZELDERS.

Den 15den Oct. weder vergaderd zijnde tot Voorzetting van het werk der beroeping, werd daaruit eerst dit drietal geformeerd:

K. BOON, H. BERKENBOSCH en H. M. G. KOOLHAAS.

En vervolgens beroepen, de Wel Eerw. Heer, H. BERKENBOSCH, Pred. *aan de Meern*, aan wien de beroepbrief is ter hand gesteld, en die volgens later ingekomen berigt, de op hem uitgebragte beroeping herwaarts, onder inwachting van de noodige approbatiën, heeft aangenomen.

ALKMAAR.

GROOTSCHERMER, den 14den Oct. 1835. Ds. J. BOLDINGH, Pred. te *Jisp*, voor onze, op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, kwam de Kerkenraad op nieuw bijeen, ter hervatting van het beroepingswerk, en formeerde deze nominatie:

H. GREVE, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*. C. W. THOMSON, Kandidaat onder *Noord-Braband*. en J. SNOEK, onder het zelfde Kerkbestuur.

Uit dit drietal is terstond tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer H. GREVE, welke deze beroeping onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

KALANDSOOG. Onze beroeping van den Kandidaat, A. BOMBAAR SCHREUDER, door Z. M. den Koning goedgekeurd zijnde, zal hij (D. V.) den 15den November alhier bevestigd worden.

HELDER, den 3den Nov. 1835. Daar bij besluit van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, van

den 5den Sept. l. l. N°. 37., de Leeraar dezer Gemeente, de Wel-Eerw. zeer Gel. Heer J. A. DE KONING, Emeritus is verklaard geworden, *salvo honore* en een pensioen van *f* 700; in te gaan met 1 Jan. 1836.: Zoo is de Kerkeraad na verkregene handopening, heden, onder voorzitting van den Consulent dezer Gemeente bijeenvergaderd, en heeft het volgende twaalf- en zestal van Predikanten geformeerd:

DD. C. DE COCK, Predd. te *Huisduinen*. B. A. VAN KETEL, te *Valkoog* en *St. Maarten*. L. V. LEDEBOER, te *Kolhorn*. P. A. VAN DER LAAN, te *Krommenie* en *Krommeniedijk*. T. G. SCHOLTEN, te *Noord-Zijpe*. J. L. KOTTING, te *Kwadijk*. C. VRENDENBERG, te *Oudeschild* op *Texel*. D. HUPKENS, Dion: fil., te *Zuidzijpe* en *Eenigenburg*. H. MEIJER, te *Wieringerwaard*. J. A. DE HOLLANDER, te *Zwaag*. H. BAKKER, te *Noordwijk aan Zee*, en K. BOON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*.

Zestal:

DD. B. A. VAN KETEL, J. L. KOTTING, L. V. LEDEBOER, C. VRENDENBERG, C. DE COCK en K. BOON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

HOORN.

HOORN. Zie Oct. 1835.

OOSTWOUD staat vakant te worden. Zie Oct. 1835.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 1sten Nov. 1835. Heden avond hadden wij het genoegen, dat een onzer Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, N. VAN DER PEET, gedachtenis vierde van zijne 25 jarige Evangeliedienst, zoo in de Gemeente van *Noordwijk binnen* en *Schoonhoven*, als sedert 15 jaren onder ons, naar aanleiding van *Deut*. VIII: 2a. *En gij zult gedenken alle den wege, dien u de Heere uw God deze veertig jaren in de woestijn geleid heeft*. God spare zijn Wel Eerw. nog eenen geruimen tijd onder ons, schenke hem voortdurende gezondheid, kracht, lust en opgewektheid in zijn dienstwerk, en doe zijn arbeid, alsmede die van alle zijne Ambtgenooten, verder verstrekken tot hunne blijdschap en vreugde, en tot echten uitgebreiden zegen voor deze Gemeente!

KOUDEKERKE, den 1sten Nov. 1835. Heden gedacht onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. M. BOUVIN, aan zijne 25 jarige dienst in de Gemeenten *Driehuizen* en *Zuidschermer*, *Beusichem* en nu alhier; en sprak, naar aanleiding van *Heb*. XII: 28., bij het dankgevoel voor het genotene voorregt, over het onbewegelijke van het koninkrijk Gods, als zoo voor hem, als voor de Gemeente, eene krachtige aansporing, om God welbehagelijk te dienen met eerbiedigheid en godvruchtigheid. God spare zijn Wel Eerw. nog vele jaren, tot heil en zegen der Gemeente, aan zijne zorge toevertrouwd, en make al zijn arbeid voorspoedig!

VLISSINGEN, den 8sten Nov. 1835. Heden avond hadden wij het genoegen, dat onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. A. VAN

NIMWEGEN, feestelijk gedachtenis vierde van zijne 50 jarige Evangeliebediening, zoo in de Gemeenten van *Stand daar Buiten*, *Nieuwe-Tonge*, *Nieuwen-Hoorn*, *Fijnaard*, *Geertruidenberg* en het Eiland *Rozenburg* en *Blankenburg*, als sedert 1814 in ons midden volbragt. Zijn Wel Eerw. sprak God dankende, opwekkende en zegenende tot eene talrijke en deelnemende menigte, over *Hand.* XXVI: 22 en 23. *Hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag, betuigende beide klein en groot: niets zeggende buiten hetgeen de Profeten en Mozes gesproken hebben, dat geschieden zoude, namelijk, dat de Christus lijden moest, en dat hij de eerste uit de opstanding der dooden zijnde, een licht zoude verkondigen dezen volke en den heidenen.* God, bidden wij, spare nog lang zijn nuttig leven, schrage zijne krachten bij het klimmen zijner jaren, opdat hij, kan het zijn, nog lang door leer en wandel ons stichtte, en medewerke tot onze opbouwing en volmaking in JEZUS CHRISTUS onzen Heer.

ZIERIKZEE.

SINT-ANNALAND, den 13den Sept. 1835. Heden morgen maakte onze Leeraar, Ds. J. STEENBERG, in zijne voorafspraak ons het overlijden bekend van onzen vorigen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. VERSPRILLE, laatst Pred. te *Zuidland*, die van den 5den Mei 1816 tot den 12den Maart 1826, onder ons zoo ijverig als getrouw het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft.

Deze bekendmaking werd met zeer vele aandoening en deelneming aangehoord, weshalve onze Leeraar ons bepaalde bij den troost der Christenen omtrent hunne ontslapenen in JEZUS, naar aanleiding van I *Thess.* IV: 13., 14.

GOES.

GOES.

'*s* GRAVENPOLDER, den 18den Oct. 1835. Vernamen wij op den 4den dezer van onzen Leeraar, W. VAN GULPEN, dat zijn Eerw. eene beroeping naar *Barendrecht*, in de Klassis van *Rotterdam*, had ontvangen en in ernstige overweging genomen: Heden maakte zijn Eerw. ons bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, om zich naar den ruimeren werkkring te begeven, welke hem door den Heer der Gemeente was aangewezen. In afwachting van de noodige agreatie en approbatiën, denkt zijn Eerw. ons nog in den loop des jaars te verlaten.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT. Heden den 11den Oct. werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. J. PRINS, onder ons in den H. Dienst bevestigd, door zijnen vriend N. J. VAN DER MANDELE, Pred. te *Egmond aan Zee*, aan wien de Consulent, Ds. A. SJOENIS dit werk wel had willen afstaan. De Bevestiger predikte over *Heb.* XIII:17. *Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam en zijt ze onderdanig, want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen; opdat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende; want dat is u niet nuttig.* De Bevestigde aanvaardde zijnen dienst met *Jes.* LV:10, 11. *Want gelijk de regen en de sneeuw van den hemel nederdaalt, en derwaarts niet wederkeert, maar doorvogtigt de aarde, en maakt, dat zij voortbrenge en uitspruite, en zaad geve den zaaijer en brood den eter, alzoo zal mijn woord, dat uit mijnen mond uitgaat, ook zijn, 't zal niet*

ledig tot mij wederkeeren, maar het zal doen hetgene, dat mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn in hetgeen, waartoe ik het zende.

DE MEERN, den eersten Nov. 1835. Heden maakte onze Herder en Leeraar H. BERKENBOSCH ons bekend, dat Zijn Wel Eerw. zich had verpligt gevonden, om de beroeping naar de *Beverwijk*, op Zijn Wel Eerw. uitgebragt, aan te nemen.

H.H. Kandidaten wordt bij dezen berigt, dat reeds meer dan een genoegzaam getal zich ter vervulling eener predikbeurt op het beroep heeft aangegeven; zoo dat die genen, welke geen berigt ontvangen, het daarvoor gelieven te houden; dat hun verzoek niet in aanmerking is kunnen genomen worden.

AMERSFOORT.

ZEIST, den 3den Oct. 1835. De vervallen staat van, en de daardoor jaarlijks toenemende reparatien aan de Pastorij onzer Gemeente, welke voorzeker onder de oudste dezer provincie mogt worden gerekend, maakten het noodzakelijk aan eene vernieuwing van dezelve te denken, welke dan ook tot groot genoegen onzer Gemeente is tot stand gebragt. De Hoog Welgeboren Heer Jonkh. J. E. HUYDECOPER, Ambachtsheer van *Zeist*, de Wel Edel Geboren Heer A. VOOMBERGH en Jonkvrouwe C. J. J. VAN GHESEL vereerden aan deze Gemeente, onder gunstige toestemming van Z. M. onzen beminden Koning, het naast de oude Pastorij staande heerenhuis, terwijl door velen aanzienlijken de tot de verbouwing benoodigde som van *f* 6000 op Lijfrente, à 3 pCt. werd geschoten. Door deze belangrijke gift hebben wij thans eene geheel nieuwe gebouwde, ruime en aangename Pastorij. Wij vinden ons verpligt, hiervan dankbare en openlijke vermelding te maken; terwijl wij den

Heer

Heer der kerke bidden, dat Hij de milde gevers, het goede, aan onze Gemeente bewezen, in ruime mate vergelde.

Ter gelegenheid van de vergrooting der tafel, ten gebruike bij de viering des Heiligen Avondmaals, ontvingen wij tevens van onzen Ambachtsheer twee Zilveren Bekers, zeer fraai bewerkt. Van dit belangrijk en verrassend geschenk, strekkende tot een vernieuwd bewijs der belangstelling van onzen Ambachtsheer, wordt ook dankbare melding, door middel van dit Tijdschrift gemaakt.

W IJ K.

NEDERLANGBROEK, den 4den Nov. 1835. Gaf onze geliefde Leeraar J. E. DE VOOGT, op den 16den Aug. l.l., niet lang, nadat hij voor de beroeping naar *Doesborgh* bedankt had, ons kennis, dat hij zich verpligt had gevonden, eene beroeping naar *Nijmegen*, wier ontvangst hij ons, 14 dagen vroeger, had medegedeeld, aan te nemen, op den eersten dezer nam hij van ons zegenend afscheid, met *Hand.* XX: 32*a.* *En nu, broeders, ik bevele u Gode.* Onze heilwenschen en gebeden vergezellen hem; terwijl wij God danken, dat wij op dien zelfden dag, voor de vervulling der vakature mogten zorgen. Uit een drietal van Kandidaten, de Heeren: LA CLÉ, MIDDELBURG en HENTZEPETER, werd tot onzen Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer H. N. LA CLÉ, Theol. Doct., Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Friesland*, die deze beroeping heeft aangenomen.

ODIJK vakant Zie Julij 1835.

VRIES-

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE. Op den 25sten Junij ll. is alhier tot Predikant beroepen, A. BUNING, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, zijnde deze beroeping door Zijn Wel Eerw. aangenomen. Door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, is deze beroeping den 30sten Oct. ll. geapprobeerd. Met verlangen zien wij de approbatie, van wege Z. M. onzen geliefden Koning te gemoet.

MENALDUM vakant. Zie Oct. 1835.

HARLINGEN.

DRONRIJP, den 15den Oct. 1835. De Wel Eerw. Heer P. VAN VELDEN, Pred. te *Oldemarkt*, voor de op Zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, werd heden door de Hervormde Floreenpligtigen benoemd en vervolgens kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer P. DE GORJE, Pred. te *Lippenhuizen*. Zijn Eerw. heeft deze beroeping, onder inwachting der vereischte Approbatiën aannomen.

TJUMMARUM, den 27sten Oct. 1835. Ter vervulling der vakature bij deze Gemeente, is op heden door de Hervormde Floreenpligtigen tot Herder en Leeraar benoemd, en daarop kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer, F. J. HESSE, Kandidaat bij het Prov. Kerkbestuur van *Vriesland*, welke beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, door Zijn Eerw. terstond is aangenomen,

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

SNEEK.

SNEEK.

SNEEK, den 18den October 1835. Heden had de Hervormde Gemeente het genoegen, dat haar, van *Zalk* overgekomen Leeraar, Ds. J. G. VAN GRIETHUYSEN, in de H. Dienst bevestigd werd door deszelfs jongsten Ambtgenoot Ds. D. A. DE GROOT, met eene Leerrede over *Joh.* XXI : 15—17 en 's avonds zijne bediening aanvaardde, predikende over 2 *Kor.* XIII : 9*b*.

DOKKUM.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

HEERENVEEN.

WOLVEGA, c. a., den 1sten Nov. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, L. VROOM, gaf ons heden berigt, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Almelo*, en dezelve in beraad genomen heeft.

LIPPENHUIZEN, c. a., den 8sten Nov. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, P. DE GOEJE, maakte ons heden bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, zijne beroeping naar de Gemeente te *Dronrijp*, van welke hij ons den 18den Oct. l. l. kennis had gegeven, aan te nemen.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO, den 23sten Oct. 1835. De Wel Eerw. Heer, J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Lochem*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is door den Heer Collator Grave, VAN RECHTEREN ALMELO, uit een geformeerd drietal: DD. DE GRIENT DREUX, Pred. te *Francker*, H.

H.

H. EVERS, Pred. te *Enschedé*, L. VROOM, Pred. te *Wolvega*. Verkozen de Wel Eerw. Heer, L. VROOM, Pred. te *Wolvega*, en ingevolge die verkiezing door den Kerkenraad kerkelijk beroepen.

KAMPEN.

OLDEMARKT, den 20sten Sept. 1835. Onze Leeraar, Ds. B. VAN VELDEN, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Dronrijp*, onder de Klassis van *Harlingen*, maakte ons heden bekend, dat hij zich had laten bewegen, om voor die beroeping te bedanken, en ook ditmaal nog bij ons te blijven.

ZALK. Zie Oct. 1835.

ZWARTSLUIS. Zie Oct. 1835.

KAMPERVEEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1835.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ADUARD, den 25sten Oct. 1835. Nadat onze Leeraar, J. ALDERHOFF, ons op den 18den Nov. l. l. had bekend gemaakt met het overlijden van den Wel Eerw. Heer, R. VAN DER SLUIS, Pred. te *Bonda*, die van het jaar 1821 tot 1826, onder ons het Evangelie verkondigd had, werden wij heden in de Voormiddag-Godsdienstoefening, naar aanleiding van *Joh.* V : 35. *Hij was een brandende en lichtende kaars, en gij hebt ulieden voor eenen korten tijd in zijn licht willen verheugen*, bij dat treurig sterfgeval opzettelijk bepaald en opgewekt, om steeds aan het uur onzes doods te denken; terwijl ons daarbij in het bijzonder werd voor oogen

oogen gehouden, wat de dierbare ontslapene eens voor ons was geweest, en hoe wij ook nu nog van zijne ons te voren gegeven lessen een gepast gebruik behoorden te maken tot onze voorbereiding voor het uur der ontbinding.

ZEVENHUIZEN, den 11den Oct. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer, H. H. SLOT, in de H. Dienst bevestigd, door deszelfs Schoonbroeder, den Wel Eerw. Heer, A. VISCH, Predikant te *Epe* op de *Veluwe*, aan welken de Consulent dezer Gemeente, F. H. VAN DER LINDEN, V. S. Pred. te *Oldebert*, dit werk wel had willen afstaan. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over 1 *Kor.* I: 23*a*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: J. MEIJEN, A. E. SISSING en R. DAMSTÉ, Predd. te *Midwolde* en *Leek*, *Lettelbert* en te *Nuis* en *Niebert*. Een uur, nadat deze plegtigheid geeindigd was, aanvaardde de Bevestigde Leeraar zijne Evangeliënst onder ons, met eene Leerrede over de waardij van de prediking des Christendoms, naar aanleiding van *Hand.* VIII: 5—8. De plegtigheid van dezen dag is tot groot genoegen der talrijke menigte, die daarbij tegenwoordig was, en inzonderheid tot blijdschap der Gemeente afgeloopen, welke nu alle hare Godsdienstige behoeften vervuld ziet.

NIEKERK, OLDKERK EN FAAN vakant. Zie Junij 1835.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 11den Nov. 1835. In de gewone vergadering van het Klassikaal Bestuur werd, op legaal berigt van de Bevestiging, aan den Heer Ds. P. H. JONKER, als Pred. te *Wogenbergen*, verleend en toegezonden eene Akte van Lidmaatschap dezer Klassis, Ring *Midwolde*.

ZUID-

ZUIDBROEK, den 1sten Nov. 1835. Onze geliefde Leeraar, Ds. J. FINGA, hield dezen morgen plegtige gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige dienst in de Kerk van JEZUS CHRISTUS, zoo in de Gemeente van *Buitenpost* in *Vriesland*, *Noordlaren*, *Bellingwolde*, *Sneek* en alhier, predikende bij die gelegenheid over *Ps.* CIII:1—5. *Loof den Heer, mijn ziel enz.* Mogt het den Heere behagen, zijnen dienaar nog eene reeks van jaren leven en gezondheid te schenken tot de gelukkige voortzetting van zijnen Evangeliearbeid onder ons; en mogt Hij het hem daarbij dan ook bij voortduring niet aan ruime dankstoffe doen ontbreken.

WEDDE. Overeenkomstig besluit van Z. M. den Koning van den 5den Sept. l. l. N°. 37, is onze geliefde Leeraar, Ds. TH. STRATINGH, op deszelfs verzoek, Emeritus verklaard, *salvo honore et stipendio*, zullende het Emeritaat ingaan met den 1sten Januarij 1836.

ZELLINGE vakant. Zie April 1835.

BELLINGWOLDE vakant. Zie Julij 1835.

MIDDELSTUM.

WESTERNIELAND. Van hier is vergeten op zijn tijd in te zenden het berigt, dat de Heer C. T. LUBBERS, op den 26sten Junij ll. door een Gecommitteerde uit het Klassikaal Bestuur, van zijne betrekking tot de Gemeente van *Westernieland* en *Saaxumhuizen* losgemaakt zijnde, op den volgenden zondag den 28sten Junij zijne afscheidsrede heeft gehouden, predikende over *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des vredes, enz.* Hierop is, op vertoonde Acte van Collatie van Mevrouw ALBERDA VAN DIJKSTERHUIS, door den Kerkeraad van genoemde gecombineerde Gemeente, in tegenwoordigheid van den Heer J. SNETHLAGE, Pred. te *Pieterburen*, als Consulent, tot Herder en Leeraar

be-

beroepen van deze Gemeente, de Heer Kandidaat J. STEEN, die, na het ontvangen der vereischte Kerkelijke en Koninklijke Approbatien, alhier op den 4den Oct. ll. is bevestigd, door den Heer Consulent evengenoemd. De Bevestiger predikte over *Matth.* XXIII: 8. *Want een is uw meester, namentlijk Christus.* De Bevestigde over *Joan.* XIII: 20. *Voorwaar, voorwaar zeg ik u, zoo ik iemand zende, wie dien ontvangt enz.*

MENSINGEWEER, den 23sten Aug. 1835. Heden gedacht de Heer A. J. H. ABBRING, Pred. dezer Gemeente, met dankzegging aan zijne veertigjarige volbragte Evangeliedienst in drie onderscheidene Gemeenten. Twee jaren te *Dongjum* in *Vriesland;* dertien jaren te *Burght* in *Zeeland*, Eiland *Schouwen* en *Duiveland;* en nu 25 jaren alhier te *Mensingeweer.* De tekst was *Job* X: 12. *Benevens het leven hebt gij weldadigheid aan mij gedaan, enz.* De Heere stelle Zijn Eerw. nog lang tot een wezenlijken zegen!

WEHE, den 23sten Sept. 1835. Heden werd deze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door het afsterven van haren Leeraar, den Heer J. H. WARNOLTS, in den bloei van zijn leven, in den ouderdom van ruim 35 jaren, na eene allergelukkigste echtverbindtenis van bijna 11 jaren, met Mejufvrouw J. H. UILKENS, die met 5 Kinderen, en een zoon van den Overledene, uit een vorig huwelijk, haar zoo treffend verlies betreurt.

Het jaar van gratie zal, door de Heeren Predikanten van den Ring, worden waargenomen. Dus is WEHE EN ZUURDIJK vakant.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH, den 9den Nov. 1835. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, van *Barendrecht* beroepen en overgekomen, tot vervulling der vakature, ontstaan door het ontslag van den Hoog Eerw. Heer Z. DE JONGH, sedert 1 Julij ll. *Emeritus salvo honore et stipendio* werd gisteren voormiddag bevestigd door zijnen ouderen Ambtgenoot, A. LUBERTI AUGUSTINI, die predikte over *Luk.* VIII:8*b*, *dit zeggende*, *riep hij: wie ooren heeft*, *om te hooren*, *die hoore.* De Bevestigde deed des avonds zijne intrede met 2 *Cor.* IV:7. *Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten*, *opdat de uitnemenheid der kracht zij Godes en niet uit ons.*

Aan den Wel Eerw. Heer M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, bevestigd Pred. te *'s Hertogenbosch* is Acte van Lidmaatschap der Klassis afgegeven, d. d. 12 Nov. 1835.

EINDHOVEN.

ST. OEDENRODE. Alhier heeft het volgende en treffende bewijs van echt Christelijke milddadigheid plaats gehad. De Hervormde Gemeente alhier bezit een voor deszelfs behoefte zeer geschikt net en fraai kerkgebouw; doch geene Kerkekamer, en daar het Kerkgebouw op eenen vrij aanzienlijken afstand van de kom des dorps staat, waarin de meeste lieden der Gemeente wonen, is er eene dringende behoefte aan zulk eene Kerkenkamer; niet alleen ten gebruike des Kerkeraads, maar bij doopplegtigheden of bij eenig ander toeval liet zich de-

deze behoefte dringend gevoelen. De Kerkeraad werd dan ernstig bedacht om daarin te voorzien; dan de fondsen daartoe maakten de uitvoering bijna onmogelijk. Zoodra werd dit bij de leden dezer Gemeente niet bekend, of men vond eenige in het kerkezakje aanzienlijke giften; onder anderen op zondag den 25sten October een papiertje met het opschrift: Deze gift moge strekken tot het helpen goedmaken der kosten voor de te bouwen Kerkekamer. Bij het openen van hetzelve, vond men tien gouden penningen, dus de aanzienlijke som van honderd Gulden. Leeraar en Kerkeraad stonden als verstomd over deze zoo ruime gift, daar dezelve op zulk eene nederige den Christen waardige wijze gegeven werd; te meer moest dit treffen, daar onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, H. J. HOOGEVEEN op dien morgen op eene indrukmakende wijze gepredikt had over *Matth.* V:3, waardoor wij dus regt gestemd waren, om de waarde der nederigheid bij het geven van deze aanzienlijke gift, zoo sterk uitkomende, des te beter te gevoelen.

Algemeen kwamen wij overeen in onze gissing, wie het vermoedelijke lid zoude zijn, dat zich door eene zoo aanmerkelijke gift, zoo waardig onderscheiden had, en natuurlijk in eene kleine Gemeente als deze, kan men dit bijna, de som in aanmerking nemende, met zekerheid bepalen; dan wij willen en mogen daardoor de waarde der zaak niet verminderen, dit zou voor het waardige lid beleedigend zijn; wij gissen, doch het alziend oog heeft die daad gezien en Hij die gezegd heeft: *Hetgeen gij in het verborgen doet, zal Ik u in het openbaar vergelden.* Hij de Heer der Kerke, vervulle uit genade deze belofte aan deze nederige gever of geefster, en doe dit voorbeeld strekken tot edele navolging van zoo vele, met aardsche

goederen gezegende Christenen, tot zulke of andere der Christelijke Gemeenten voordeelige einden.

BERGEIK. Zie Sept. 1835.

LIMBURG, enz.

GENT, den 1sten Nov. Heden gedacht onze Leeraar, Ds. A. GOEDKOOP, in het voorgebed den zegen der Hervorming, welker aanvang op gisteren verjaarde en wij vereenigden ons met hem in hartelijke dankerkentenis voor eene weldaad, die ons des te dierbaarder wordt, naarmate wij de kracht, welke het bijgeloof op zoo vele Christenen nog uitoefent, voor oogen hebben.

De predikdienst wordt alhier bestendig geregeld uitgeoefend, gelijk ook den tweeden Zondag der maand te *Maria Hoorebeeke* en den laatsten Zondag der maand te *Antwerpen;* terwijl ten zelfde tijde de gevangenissen van *St. Bernard*, *Vilvoorden* en *Aalst* worden bezocht. Ook te *Dendermonde*, waar een paar maanden geene Godsdienstoefening zijn kon, werd dezelve weder den 29sten Oct. uitgeoefend en zal dezelve D. V. weder 's maandelijks plaats hebben. — Betrekkelijk de verspreiding van Gods woord zal men eenige bijzonderheden vinden onder de *Rubriek: Bijbelgenootschappen.*

MAASTRICHT. Bij gelegenheid der laatste viering van het H. Avondmaal, werden wederom 73 militairen, na afgelegde Geloofsbelijdenis, plegtig tot lidmaten geconfirmeerd, zijnde 20 daarvan door Ds. VAN EPEN, en de overigen door Ds. VAN DER ZOO, onderwezen, terwijl nog eene menigte anderen, zoo bij deze, als bij de twee overige H. H. Predd. VELDWIJK en Adjunct STOLLÉ door regelmatig

tig onderwijs tot denzelfden gewigtigen stap worden voorbereid., en dit ten bewijze strekt, dat onder de nieuw aankomende, in de plaats van zulken, die met groot verlof dit garnizoen verlaten, dezelfde Godsdienstijver blijft heerschen, hetwelk ook in het deelnemen aan onze openbare Godsdienstoefeningen zoo duidelijk zigtbaar is.

GENNEP. Op den 5den dezer trof deze Gemeente een smartelijk verlies, door het afsterven van onzen achtingwaardigen en algemeen beminden grijsaard, Ds. C. TH. HERMSEN, die, na 55 jaren deze Gemeente met leer en wandel gesticht te hebben, in den ouderdom van bijna 79 jaren aan een langzaam verval van krachten en langdurig lijden bezweek, tot groote droefheid van zijne 80 jarige Weduwe, zijne kinderen en kindskinderen — en zal, zooveel de omstandigheden in deze streken toelaten, het *annus gratiae* voor de Weduwe door de H H. Predd. van den Ring van *Venlo* vervuld worden.

WAALSCHE KERK.

MAASTRICHT. Onze Gemeente heeft weder rijke stof tot dankbaarheid en vreugde ontvangen, door het gunstig besluit van Z. M. den Koning d d. 16 Oct. l. l. N°. 80, waarbij tot Pred. onder ons benoemd werd, Ds. V. H. GUIJE, Kandidaat bij de Waalsche Kerk, met last, dat dezelve naar Kerkenorde zou worden beroepen; doch hier aan en het overig vereischte reeds voldaan zijnde, wordt de vervulling onzer vakature binnen korten tijd met verlangen te gemoet gezien, en alzoo onze wensch vervuld.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

BERKEL EN RODENRIJS, den 18den Oct. 1835. Heden maakte onze Leeraar, W. H. VAN MAZIJK, ons in de voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* LXXXIX:49, het overlijden bekend van een onzer voormalige geachte Leeraren, den Wel Eerw. Heer, V. SWART, die onze Gemeente *gedurende* ruim twee jaren, van 1794 tot 1796, heeft bediend, en, als Leeraar der Remonstrantsche Gereformeerde Gemeente van *Alkmaar*, aldaar den 8sten dezer is ontslapen. Onze Leeraar predikte bij die gelegenheid over *Hebr.* XIII:7. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods verkondigd hebben enz.*

NIEUWKOOP, den 18den Oct. 1835. De Eerw. Heer W. VAN OORDE, beroepen Predikant te *Boskoop*, heden de predikdienst voor onzen Leeraar waarnemende, maakte der Gemeente bekend, het overlijden van den Wel Eerw. Heer V. SWART, laatst Predikant te *Alkmaar*, die van Februarij 1793 tot Junij 1794 ook alhier het Evangelie had verkondigd.

HOORN, den 1sten Nov. 1835. Ingevolge de bekomene handopening tot het beroepen eenes nieuwen Leeraars in de plaats van den Wel Eerw. Heer, D. COCKUYT, door Z. M. Emeritus verklaard, *salvo honore et stipendio*, is de Kerkeraad overgegaan tot het formeren eener nominatie, waarop geplaatst zijn de Eerw. Heeren:

DD. G. BRANDT MAAS, Predd. te *Gouda*, D. VAN HINLOOPEN LABBERTON, mede Pred. te *Gouda*, H. HUSSEM, Pred. te *Dokkum*, C. O. G. DE RIDDER, Pred. te *Nieuwkoop*, en P. VAN OORDE, Pred. te

Zwam-

Zwammerdam en *Woerden.* Nadat vervolgens op het tweetal gebragt waren de Eerw. Heeren:

DD. P. VAN OORDE en G. BRANDT MAAS, is daaruit beroepen, Ds. P. VAN OORDE, Leeraar bij de Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeenten te *Zwammerdam* en *Woerden.*

ZWAMMERDAM, den 8sten Nov. 1835. Onze Leeraar, Ds. P. VAN OORDE, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping heeft ontvangen naar de Gemeente te *Hoorn*, en dezelve in beraad heeft genomen.

WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT }

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

HAARLEM. Zie Sept. 1835.

BOSKOOP. Zie Oct. 1835.

ALKMAAR vakant. Zie Oct. 1835.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

GOUDA. Zie Sept. 1835.

WINSCHOTERZIJL staat vakant te worden. Zie Oct. 1835.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEÊRLANDSCH OOST- *EN* WEST INDIEN.

BATAVIA. Na dat de Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier, van wege de Commissie tot de Zaken der Protestantsche Kerken in *Neêrlands Oost- en West Indien*, te *'s Gravenhage*, speciaal gemagtigd was, om, uit haren naam, den Heer S. A. BUDDINGH, Theol. Doct. en Kandidaat bij het

Prov. Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, alhier woonachtig en reeds den Leeraren dezer Gemeente, in de Kanseldienst behulpzaam, te doen ordenen tot de waarneming van alle de deelen van het Heilig Dienstwerk; is het plegtig werk der inzegening van voorn. Kandidaat S. A. BUDDINGH geschied, op heden den 21sten Junij 1835, door den Wel Eerw. Zeer Gel. Heer N. PLUIM MENTZ, Pred. bij de Hervormde Gemeente alhier. De Bevestiger hield, bij deze gelegenheid, eene Leerrede over 2 *Timoth.* IV: 5*b*. *Doe het werk van een Evangelist;* terwijl de oplegging der handen, behalve door den Bevestiger, mede geschiedde, door den Wel Eerw. Zeer Gel. Heer T. VAN DE BEEK, onlangs uit *Nederland* alhier aangekomen, en door de hooge Regering benoemd tot Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Amboina*, zijnde dit werk tot algemeen genoegen en stichting der Gemeente en met dankzegging aan God afgeloopen.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

BONDA, den 14den Oct. 1835. Wij moeten van hier het treurig berigt mededeelen, dat onze geliefde Leeraar Ds. R. VAN DER SLUIS, aan eene uitteerende ziekte in den nog jeugdigen ouderdom van 44 Jaren is overleden, nalatende een weduwe met 5 onmondige kinderen, voor welke het jaar van gratie door den Ring zal worden waargenomen.

HATZUM. Alhier is eene nominatie van Predi-

dikanten gemaakt, waarop geplaatst zijn, de Wel Eerw. Heeren:

DD. D. G. VEENHUIS, GOLJENBOOM en VIËTOR, Predd. te *Loegumer Voorwerk*, *Upleward* en *Jemgum*, die verzocht zijn op de nominatie te komen prediken.

Na den afloop waarvan de laatstgenoemde beroepen is.

GROOTWOLDE. Uit eene nominatie van de Wel Eerw. Heeren: D. G. VEENHUIS, Pred te *Loegumer Voorwerk*, C. E. GRAVEMEIJER te *Oldendorp* en de Kandidaat bij den Coetus PENNING, is de Wel Eerw. Heer GRAVEMEIJER beroepen, die de beroeping heeft aangenomen.

DITZUM. Ook alhier is eene nominatie gemaakt, waarop geplaatst zijn de Wel Eerw. Heeren:

DD. BILKER, BAKKER en STROMAN, Predd. te *Jengum*, *Rijsum* en *Nuttermoer*.

Na op de nominatie gepredikt te hebben, is de Wel Eerw. Heer STROMAN beroepen.

KRITSUM, den 18den Oct. 1835. Onze Gemeente werd heden in diepe droefheid gedompeld, daar onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer U. CLAASSEN, na eene kortstondige ziekte van 8 dagen, bezweek. Zijn Wel Eerw. was ons veertien en een half jaar een getrouw voorganger; en mogt den ouderdom van 47 jaren maar bereiken: nalatende eene treurende weduwe en zes onmondige kinderen, voor welke, gedurende den tijd van gratie, de Dienst, door den Ring, zal worden waargenomen.

HINTA, den 25sten Oct. 1835. Heden had alhier de bevestiging plaats van onzen, van *Freepsum*, herwaarts beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer, H. THOLENS. Dezelve werd verrigt door den Hoog Eerw. Heere Super Intendent MEIJER, Pred. te *Cirk-*

werum, die daartoe predikte over *Matth.* XVII : 5. *Hoort hem.* Waarop de Bevestigde zijne intrede deed, met *Luk.* VIII : 18. *Ziet aan hoe gij hoort.*

EMDEN, den 25sten Oct. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, E. H. SIKKES, in de H. Dienst onder ons bevestigd, door onzen oudsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. MACKAY, die daartoe sprak naar aanleiding van 2 *Tim.* IV : 5. *Doe het werk van eenen Evangelist.* Na de Kerkelijke inzegening werd de Bevestigde door den Wel Geb. Heer D. W. SUUR, Burgemeester dezer Stad en daartoe door het Koninklijke Kabinets Ministerie van *Hanover* gekwalificeerd ook in den burgerlijken pligt aangenomen. Des namiddags deed Zijn Eerw. zijne intrede met *Matth.* XXVIII : 20. *Ziet ik ben met u lieden, enz.*

EMDEN, den 3den Nov. 1835. In eene buitengewone vergadering van den Hoog Eerw. Coetus van *Oost-Vriesland*, werd de Wel Eerw. Heer G. HAIJUNGA, Kandidaat bij dezen Coetus en beroepen Pred. te *Kanhuizen*, *pro Ministerio*, en de Heer PLEINES, *pro Licentia Concionandi*, geëxamineerd met het gunstig gevolg, dat de eerste aan de roepende Gemeente toegewezen, en de tweede onder het getal der Oost-Vriesche Kandidaten aangenomen werd.

OLDERSUM. Tweede standplaats staat vakant te worden.

GROOTHUIZEN vakant. Zie Julij 1835.

GROOTWOLDE. Zie Oct. 1835.

KANHUIZEN. Zie Oct. 1835.

KREITS

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikansplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

GENT, den 2den Nov. 1835. Ofschoon de Bijbel-Genootschappen in *België* met veel tegenstand te strijden hebben, zijn dezelve echter niet te vergeefs opgerigt en ook in deze Stad is reeds menig Exemplaar van den Bijbel en van het Nieuwe Testament in handen geraakt, hoedanig het geval, zonder de oprigting van Bijbel-Genootschappen, niet geweest zoude zijn. Inzonderheid openbaarde zich onder Roomsch-Katholijken in de gevangenis te *Gent* eene groote begeerte, om het woord des levens te hebben, en sedert de maand Julij l. l. gelukte het den Pred. GOEDKOOP, meer dan honderd Exemplaren onder hen uit te deelen, die hij met blijdschap zag, dat in uren van rust en op den rustdag gelezen worden, door hen, die, uit hoofde van hunne geloofsbelijdenis, zijne prediking niet mogen bijwonen.

Het ontbrak echter aan geen tegenstand, en het gelukte den Zielenherder van die ongelukkige, geholpen door sommige, die gezag hebben, een aantal van zes en dertig Exemplaren van het Nieuwe Testament, zoo in de Fransche als Vlaamsche talen, hun te ontnemen, welker bezitters echter geen één vrijwillig hebben afgegeven. In andere kwartieren van dat gesticht, waar de beambten zich beschouwen als civiele en geenszins als dienaren van kerke-

kelijk gezag, zijn wel de Nieuwe Testamenten opgevraagd van alle Katholijken, maar men heeft berust in het niet afgeven, zoodat deze in stilte hunne lezing van hetzelve voortzetten.

Tot eer van de Administratie der gevangenissen te *Brussel*, kan gezegd worden, dat ten vorige jare een kist met tweehonderd Exemplaren van het Nieuwe Testament naar *Gent* werd gezonden, met last, om die door den Schoolonderwijzer op de School aan de gevangenen als leesboek uit te deelen, of als prijzen aan dezulke, die door vorderingen en goed gedrag zich onderscheidden. Op voorstelling echter van den Roomsch-Geestelijken, is deze kist ongeopend naar *Brussel* teruggezonden, en in de andere groote gevangenissen heeft soortgelijke aanbieding het zelfde lot ondergaan. Desniettegenstaande was het den Administrateur der gevangenissen of andere instellingen van Weldadigheid gelukt, om den 21sten Mei l. l. reeds bij de vierhonderd Exemplaren van het Nieuwe Testament, zoo in het Vlaamsch als in het Fransch, in de kleine gevangenissen en in de *dépots de mendicité* uit te deelen van een aantal van vijfhonderd als hem door den Eerw. Heer DE CORDES, oprigter der Bijbel-Genootschappen in *België*, bij die gelegenheid ten vorige jare, waren ter hand gesteld, om onder de gevangenen uitgedeeld te worden.

In *Brussel* schijnt het vooroordeel tegen de lezing van de zuiveren tekst van den Bijbel, zonder de uitleggingen der Kerk, minder sterk te zijn; een ijverige Engelschman die als Colporteur in, en rondom *Brussel*, Bijbels en Nieuwe Testamenten te koop aanbiedt, had het geluk in de vorige maand reeds vele honderden gedebiteerd te hebben; zoodat de eerste editie van het Vlaamsche Nieuwe Testament, *Brussel* 1825 geheel uitgeput is; en men

reik-

reikhalzend uitziet naar het einde des jaars, waarop een tweede editie; waarin het Londonsch Bijbelgenootschap voor $\frac{2}{3}$ en *Brussel* voor $\frac{1}{3}$ in de kosten draagt, zal afgedrukt zijn; terwijl men uit *Parijs* een duizend Exemplaren van het Nieuwe Testament in het Fransch naar *Saçij* ontboden heeft, en men dezelve met verlangen te gemoet ziet.

Ook te *Maria Hoorebeke* werkt men mede, ofschoon *in miniatuur*, uit hoofde der vooroordeelen ten platte lande en het gezag der Geestelijkheid, om Gods woord in den omtrek te verspreiden, en men vindt somtijds een Exemplaar van het Nieuwe Testament, waar men het niet verwacht zou hebben.

ROTTERDAM.

De jaarlijksche algemeene vergadering van de Rotterdamsche Afdeeling van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap is op den 15den Oct. 1835, 's avonds in de groote Kerk der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier gehouden, en door vele leden en begunstigers met belangstelling bijgewoond. Nadat het verslag gelezen, en daaruit de gunstige staat van het Genootschap en bijzonder ook van deze Afdeeling vernomen was, hield de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. OORT, Pred. in de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, en medebestuurder van het Genootschap, eene zeer gepaste en hartelijke rede tot opwekking, waarvan het onderwerp was naar aanleiding van 2 *Tim.* III: 15. *De hoogste lof aan de Heilige Schriften gegeven, als die kunnen wijs maken tot zaligheid, en de zijdelingsche lofspraak op Timotheus, als die deze Heilige Schriften van kinds of geweten had.* Deze plegtigheid, afgewisseld met Gezangen, bij onderscheidene Kerkgenootschappen in

in gebruik, en met gebed en dankzagging aan God besloten, is tot algemeen genoegen en stichting afgeloopen, en eene ruime inzameling van giften bewees de belangstelling der vergadering in de heilige zaak der Bijbelverspreiding.

CORRESPONDENTIE.

In de Dichtstukjes: *Bij het graf van een teedergeliefd kind*, en *Ontboezeming bij het graf eener jeugdige vriendin*, is voor het publiek te weinig belangwekkends, om dezelve te plaatsen.

Het Dichtstukje: *Bij het afbranden der groote kerk te Zierikzee*, zou toch wat heel laat komen, als het *nu* geplaatst werd.

Dat getiteld: *het Avondmaal*, zal in het vervolg geplaatst worden.

Het stuk van G. G. zal in de volgende maand opgenomen worden.

De Redactie.

BERIGTEN.

De Ondergeteekende Predikant te *'s Gravenhage*, in plaats van Wijlen den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, B. VERWEIJ, alhier overleden den 27sten Junij 1835, bij Koninklijk besluit van Z. M. d. d. 15 Sept. 1833, N°. 5, benoemd tot Secretaris der Commissie tot de Zaken der Protestantsche Kerken in *Neêrlands Oost* en *West-Indiën*, verzoekt aan allen, welke het noodig achten, met hem, in deze zijne betrekking te corresponderen, hem hunne brieven *vrachtvrij* te willen toezenden.

's Gravenhage, A. LENS.
10 Novemb. 1835.

De

De Quaestor van de Klassikale Weduwenbeurs van *Utrecht*, verzoekt de Leden van gemelde Beurs hunne contributiën voor den 31sten December aan hem, of de Praetoren der Ringen, *vrachtvrij* in te zenden, ten einde door een tijdig gebruik der penningen het belang dier Beurs bevorderd worde.

IJsselstein, De Quaestor voornoemd,
13 Nov. 1835. F. L. ABRESCH.

De Erven J. THIERRY & C. MENSING EN ZOON, Boekverkoopers te *'s Gravenhage*, voornemens zijnde, in het volgende jaar 1836, weder uit te geven: een Naamregister van Predikanten, zoo van de Nederduitsche als Waalsche Kerken in het Koningrijk der *Nederlanden*, enz. Verzoeken vriendelijk bij deze hunne Wel Eerw. Correspondenten, om hun bij tijds op te geven, de noodige veranderingen, zoo van het Klassikaal Bestuur, als van de Praetors en Scriba's der Ringen en die der leden, ten einde van dezelve een behoorlijk gebruik te kunnen maken.

LET-

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBOEK;

OF STICHTELIJKE OVERDENKINGEN OP DE ZON- EN FEESTDAGEN DES JAARS,

zijn de Bladen voor de maand December *aan de Inteekenaren toegezonden, inhoudende:*

Blad 52. Zondag 6. Ik ben de goede Herder; de goede Herder stelt zijn leven voor de schapen.' *Joh.* X: 11.
—— 53. —— 13. Het zij dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, het zij dat gij iets anders doet, doet het al ter eere Gods. 1 *Kor.* X: 30.
—— 54. —— 20. En Jezus zeide: Ik dank u Vader, Heer des hemels en der aarde, enz. *Matth.* XI: 25, 28.
Blad 55. Kersdag. Ziet! ik verkondig u heden groote blijdschap die al den volke wezen zal, enz. *Luk.* II: 10—12.
—— 56. Zondag 27. Ik ben niet gekomen, om te roepen regtvaardigen, maar zondaars tot bekeering. *Mark.* II: 17.
—— 57 Oude jaar. De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd. *Job* I: 21.

Het Voorberigt. Gegraveerde Titel en Vignet. Omslag. Waarmede nu deze jaargang kompleet is.

Het boekdeel is nu ook kompleet in alle Boekwinkels verkrijgbaar, voor den geringen prijs van *f* 3.60. Gecartonneerd in Eng. linnen *f* 4.00.

Tot

Tot het einde van dezen jaargang der Stichtelijke Overdenkingen op de Zon- en Feestdagen des jaars 1835 genaderd, kunnen wij niet nalaten, een enkel woord tot het Nederlandsch Godsdienstig Publiek te rigten.

Het doel met de uitgave van dit boek was: » om » eenen godsdienstigen geest onder Nederlanders, door » Nederlanders, te bevestigen of te bevorderen," terwijl men zich voorgesteld had, zulk een doel eenigermate langs dezen weg te zullen bereiken, daar de ondervinding geleerd heeft, dat men bij *onze* natie zoo iets niet gemakkelijk te vergeefs zal beproeven. Zijn immers van vreemden bodem op den onzen overgebragte stichtelijke Leesboeken te allen tijde met welwillendheid en graagte aangenomen, hoe veel te meer mogt men dit van iets *oorspronkelijks* verwachten, dat, schoon in waarde niet boven (misschien wel beneden) het vreemde staande, toch als uit eigen boezem voortgevloeid althans op eenige onderscheiding mogt hopen. En ook de uitkomst heeft, blijkens het aanzienlijk getal Lezers dat ons te beurt viel, deze verwachting niet te leur gesteld.

Natuurlijk is, door de verscheidenheid in de karakters en denkwijze van onze medewerkers, verscheidenheid in den *toon*, den *stijl* en de *waarde* van de afzonderlijke beschouwingen ontstaan; hetwelk echter, wat het eerstgenoemde betreft, eer tot aanprijzing dan tot afkeuring kan leiden, terwijl wij vertrouwen, dat het laatstgenoemde niet van zoodanigen aard zal bevonden worden, dat men er het geheel om verwerpen moest.

Aangezien, door Gods goedheid, *al* de Schrijvers, die tot dusver zich tot gemeld einde hebben bezig gehouden, bij het leven gespaard zijn gebleven, en zelfs eenige *andere* kundige en achtingwaardige Vaderlandsche Godgeleerden, door het dadelijk toezenden en het belooven van Bijdragen voor de toekomst, het getal der vorige medearbeiders vergroot hebben; zoo ziet zich de Redactie in staat, om met het aangevangen werk voort te gaan; waarbij zij zich steeds beijveren zal, om, in eenen redelijken, vrijen, maar altijd gemoedelijken geest, het Koningrijk Gods, onder Hoogeren zegen, uit te breiden of te bevestigen, tot het tijdelijk en eeuwig welzijn van allen, die daartoe ook *dit* middel zouden willen gebruiken.

 Hij

Hij nu! Die magtig is om het geringe groot en het zwakke sterk te maken, geve, dat alles, wat er naar Zijn welbehagen in geschreven is, door eenen rijken en vollen zegen bekroond worde. Hij ondersteune, met Zijne onzigtbare doch alvermogende kracht, niet alleen deze, maar ook elke andere poging, tot aankweeking van geloof en liefde en hoop aangewend, opdat ons dierbaar Vaderland met de Kerk van onzen Zaligmaker, die in dezelve aanwezig is, toeneme in den bloei van alle die reine en loffelijke gezindheden, waarvan de vruchten aardsch geluk en hemelsche zaligheid zijn!

De Redactie.

De Uitgave zal voor 1836 provisioneel maandelijks geregeld haar gang gaan, zoo dat de bladen van de volgende maand telkens op het einde van de vorige aan de lezers zullen kunnen worden bezorgd. De porten zullen met 1 Januarij 1836, niet meer berekend worden; maar een blad slechts *Vijf Centen* kosten, zonder wijders. De bijlagen zullen, ten gevolge de Fransch-Nederlandsche Zegelwet van de 9e *Vendemiaire* 6e *Jaar*, vervolgens achterwege blijven.

De inteekening blijft geopend in alle Boekwinkels.

De Uitgever.

---

uit de Hervormde Godsdienst naar den Bijbel, tweede druk, 30 Cents. NB. De twee laatstgenoemde worden niet in commissie verzonden.

Bij de Boekhandelaars J. G. van Terveen en Zoon, te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. Het derde en laatste Deel van *de Verhandelingen en Leerredenen over de Openbaring van den Apostel Joannes*, door P. J. Laan, rustend Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Amersfoort*, in gr. 8vo. *f* 5.25.

De elf Leerredenen in dit deel vervat, zijn apart te bekomen. a *f* 3.00.

II. *Le ciel étoile*, Cantate, traduit de H. van Alphen, par A. Clavareau, 12mo. 25 Cents.

III. De Vierde druk van *de Gronden mijner Geloofsbelijdenis, opengelegd voor mijne kinderen, door* Mr. H. van Alphen, in gr. 8vo. *f* 1.80.

IV. *Heelkundige Mengelingen door* J. F. Kerst, Chir. Dr, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Chir. Majoor, belast met de Heelkundige Dienst bij het groot Militair Hospitaal ter instructie te *Utrecht*, enz. in gr. 8vo, met platen. *f* 2.60.

Van het *Beknopt Verslag van hetgeen in de Heelkundige Afdeeling van gem. Hospitaal, gedurende het Jaar* 1829 *is voorgevallen*, door bovengen. Schrijver, zijn nog eenige exemplaren te bekomen, in gr. 8vo. *f* 1.00.

Bij H. Höveker, te *Amsterdam*, komt heden van de Pers:

I. Guido de Brès, *Opsteller der Nederl. Geloofsbelijdenis, in zijn leven en sterven*, benevens eenige Brieven, kort voor het ondergaan van den marteldood, uit de gevangenis, aan zijne Huisvrouw en Moeder door hem geschreven. Naar het Fransch en met eene Voorrede en eenige aanteekeningen voorzien, in gr. 8vo. 80 Cents.

II. *Het groot Geloof*, Leerrede naar *Matth.* XV: 28, door theop. marzials, uit het Fransch vertaald. door m. j. chevalier, in gr. 8vo. 30 Cents.

III. *Gods genade verheerlijkt in eene zaligmakende bekeering tot God in Christus en verdere bevestiging in den weg des geloofs.* Uit eigen ondervinding, beschreven door Mejufv. de Wed. BENJAMIN DUTTON, in leven Presbyteriaansch Predikant te *Groot-Gransden* in *Engeland*; benevens eene verzameling van XXIII Brieven over verscheidene geestelijke onderwerpen, aan onderscheidene personen geschreven, ter besturing, opwekking en bemoediging in den weg des geloofs en der heiligmaking.

Om derzelver uitnemendheid in het Nederduitsch vertaald, door C. BREM, voorzien met eene aanprijzende Voorrede van den Wel Eerw. Heer P. RUTGERS, in leven Pred. te *Leeuwarden.* Nieuwe Uitgave. Eerste stukje. 50 Cents.

IV. *Brief* aan den Heer N. N. Behelzende eene opwekking en bestiering tot en in de bekeering, heiligmaking en het leven door het geloof op de beloften, door W. à BRAKEL, Th. fil., in leven Bedienaar des Goddelijken woords te *Rotterdam.* Nieuwe Uitgave. 40 Cents.

V. *Brief over de gronden van het Christelijk Geloof*, door HANNA SINCLAIR. Voorafgegaan door gedenkschriften aangaande de Schrijfster. Uit het Engelsch. Naar de veertiende uitgave, in 12mo. *f* 1.00.

Bij ten Brink en de Vries is van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Bijbel voor Kinderen*, door C. SCHMID, Schrijver van den *Kersavond*, in vijf Stukken kompleet. *f* 7.50.

II. *Iets over* BORGERS *Kanselwelsprekendheid*, door J. TICHLER, Theol. Doct. en Pred. te *Zierikzee.* 60 Cts.

III. *Reize naar de Oost- en Westkust van Zuid-Amerika, en van daar, naar de Sandwichs en Philippijnsche eilanden*, China enz., door J. BOELEN, Jz. Kapitein-Luitenant ter Zee. Opgedragen aan Z. M. den Koning. Tweede Deel, met gekleurde Platen en Kaart. *f* 5.60.

Van het Eerste Deel zijn nog Exemplaren voorhanden.

IV. *Reistogtje, langs en in eenige havens aan de Spaansche, Fransche, Italiaansche en Barbarijsche* kus-

kusten, *met de Neêrlandsche Korvet* Dolfijn, door P. A. Talma, Luitenant ter Zee. Met Vignet. *f* 1.25.

V. *De Weezen.* Een Verhaal. Uitgegeven door J. C. Appenzeller. *f* 2.30.

VI. *Feestviering van het 50-jarig bestaan der Maatschappij* tot Nut van 't Algemeen. 60 Cents.

VII. *Uren van Uitspanning*, of Vertellingen, geschikt om de jeugd, gedurende hunnen speeltijd, aangenaam en nuttig bezig te houden. Vrij Vertaald, uit het Hoogduitsch van Amalia Schoppe, Geb. Weise, door de Schrijfster van de *kleine Pligten*, met Platen.

Verder zijn bij hun te bekomen, een aantal fraaije Kinderwerkjes van Horrs, Muller, Schmid, Hazen en anderen.

De Boekhandelaar J. Altheer, te *Utrecht*, heeft alom verzonden:

Prospectus eener nieuwe uitgave van J. Kok's *Vaderlandsch Woordenboek*, waarop tot den 15 December bij alle Boekhandelaars in *Nederland* kan worden ingeteekend. — Deze nieuwe uitgaaf, vermeerderd met een zeer groot aantal artikelen, zal verrijkt zijn door de aanteekeningen van verscheidene Geleerden, geput uit de beste bronnen van vroegeren en lateren tijd, en tot onzen tijd toe aangevuld worden. De Uitgever heeft het genoegen, H. H. Inteekenaars te kunnen berigten, dat de Redacteurs, tot groote aanwinst van hun werk in het vak der Levensbeschrijving, van den Hoog Wel Geb. Heer, Mr. Jonkheer J. G. Beeldsnijder *van Voshol* de vergunning hebben gekregen, om gebruik te maken van zijnen schat van geschreven stukken en in het bijzonder van het MS. werk van den Heer J. Koning, waarvan zijn Hoog Wel Geb. voor een aanmerkelijken prijs, eigenaar is geworden. Het werk zal uitgegeven worden in extra groot octavo formaat, op best velijn papier gedrukt, terwijl de prijs per vel van 16 pagina's of 32 kolommen, tegen 20 Cents zal berekend worden, en het aantal Deelen circa de helft zal zijn van dat van den vorigen druk.

GOEDKOOPE AFLEVERING.

Voor *f* 12.50 in plaats van *f* 35.45 is thans bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem* en verder alom te verkrijgen: *De Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk* door de Heeren Ypey en Dermout, in 4 Deelen of 8 Stukken; afzonderlijke Deelen tegen *f* 4.80.

Bij dezelfde Uitgevers is van de Pers gekomen:

B. Verwey, *Hoop en uitzigt op de Eeuwigheid.* Nieuwe uitgaaf à *f* 3.00. zijnde het laatste werk van dezen onlangs ontslapenen Leeraar.

Bij J. Noman en Zoon, Boekhandelaars te *Zalt-Bommel*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Het eerste Deel van de tweede, verbeterde en vermeerderde uitgave van: *De Mensch, zoo als hij voorkomt op den bekenden Aardbol*, beschreven door M. Stuart, afgebeeld door J. Kuyper, met naar het leven zeer fraaije gekleurde koperen Platen, Titel, Vignetten en gedrukten omslag, op fraai velijn drukmediaan, waarvan de prijs bij Inteekening is *f* 3.00.

Ten einde men kan oordeelen, over de uitvoering van dit fraaije en belangrijke Werk, hebben de Uitgevers besloten, vooreerst de Inteekening hiervan nog eenigen tijd open te laten.

Bij M. Schooneveld en Zoon, Boekhandelaren te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom aan de Inteekenaren verzonden:

HET NEDERLANDSCH BOUWKUNSTIG MAGAZIJN,

1ste Deel, 5de Stuk, bevattende:

1. Over het onderscheid tusschen gewone of nabootsende en uitvindende of oorspronkelijke genie in de

Bouw-

Bouwkunde; 2. Over Wapenkundige Versierselen in de Bouwkunst; 3. Een beschrijvend verslag van het Gedenkteeken, opgerigt voor den Hertog van York, verzeld van Plans, Opstanden en Doorsneden, gecopieerd naar de teekeningen van Benjamin Wyatt Esq. Architect; 4. Daken met papier bekleed (medegedeeld door den Keizerlijk Russischen Bouw-Intendant de Heer Engel te *Helsingfors*); 5. Aanhangsel tot het opstel over Papieren daken; 6. Proefondervindelijk en zeker hulpmiddel om de rook, bij elk wedergestel en onder de nadeeligste omstandigheden, uit vertrekken, keukens, enz., te verdrijven, naar het Hoogduitsch van Siegfried, door den Heer Tetar van Elven, Directeur van de Bouwkunde aan de K. A. van Beeldende Kunsten te *Amsterdam*; 7. Bouwkundige Zetregelen; 8. Gemengde Berigten, buitenlandsche opgaven uit *Italie*; 9. Binnenlandsche opgave. Prijsuitdeeling aan de K. A. van Beeldende Kunsten te *Amsterdam*; 10. Iets over de Kunstwegen, welke in en om de stad *Utrecht* vervaardigd worden; alles verklaard door Gronden, Opstanden en Doorsneden Opgehelderd door 28 Houtsneeplaten, gegraveerd door D. Tollenaar, Wz. In gr. 8vo, Vel. pap.

De inteekening geschiedt voor 12 Nommers of een Jaargang tot *f* 15, (*apart worden geene stukken afgeleverd*) en blijft open tot het verschijnen van het 6e Stukje, zullende alsdan de prijs met 20 pCt. worden verhoogd. Wordt niet in commissie gezonden.

In den loop dezes jaars zijn bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, uitgegeven:

Becker, (K. F.) *Algemeene Geschiedenis.* 18e en 19e Deel. *f* 5.50.

Het 20e en *laatste* volgt nog dit jaar.

De Abt de l'Epée en zijn Kweekeling, met 6 Platen. 60 Cents.

Cooley, (W.) *Geschiedenis der Aardrijkskundige ontdekkingen, zoo te Land als ter Zee, van de vroegste tijden af tot op heden*, een Deel, vertaald en met aanteekeningen verrijkt, door den Hoogleeraar Van Kampen. *f* 3.75.

Gedichten van Lord Byron, vertaald door den Schrijver van Jess. *f* 1.50.

Hoeven, (J. v. d.) *Beknopte Handleiding tot de Geschiedenis van het Dierenrijk.* *f* 1.80.

Kampen. (N. G. van) *De Levant en hare Bewoners*, eerste Deel, met Platen, ook als vervolg op Zimmermann, *de Aarde en hare Bewoners.* *f* 3.75.

——————— *Handboek van de Geschiedenis der Letterkunde, bij de voornaamste Europische volken in nieuwere tijden.* Twee Deelen. *f* 9.00.

——————— *Bloemlezing uit Nederlandsche Prozaschrijvers van de* XVIde *tot de* XIXde *Eeuw.* III Stukken. *f* 6.00.

Kneer, een verhaal door den Autheur van *Jess*, in karton. *f* 1.60.

Nieuwe en beknopte verzameling der noodigste Landkaarten, ten gebruike der Scholen, naar de nieuwste bepalingen en laatste ontdekkingen ontworpen, onder toezigt van den Heer P. J. Prinsen; meerendeels volgens de Atlassen van Lapie en Arrowsmith, tweede herziene uitgaaf, in eene nette Portefeuille. *f* 10.50.

Deze Atlas bevat: 1. *De Wereldkaart.* 2. *Europa.* 3. *Groot-Brittannië en Ierland.* 4. *Denemarken* en *IJsland.* 5. *Zweden* en *Noorwegen.* 6. *Europisch-Rusland.* 7. *De Nederlanden.* 8. *Frankrijk.* 9. *Noord-Duitschland.* 10. *Zuid-Duitschland* en *Zwitserland.* 11. *Hongarije*, *Polen* en *Pruissen.* 12. *Spanje en Portugal.* 13. *Italië* en *Illyrië.* 14. *Europisch Turkije.* 15. *Azia.* 16. *Afrika.* 17. *Noord-Amerika.* 18 *Zuid-Amerika.* 19. *Australië.* 20. *Hoogte der voornaamste Bergen*; allen ook afzonderlijk verkrijgbaar à 60 Cents, behalve de laatste (dubbele) Kaart, die 80 Cents kost.

Moens, (P.) *Tafereelen uit de Nederlandsche Geschiedenis*, dichterlijk geschetst voor de Jeugd, met gekleurde Plaatjes. *f* 1.40.

Prinsen, (P. J.) *Uitgekozene Leesstoffen van verschillende soort, ten dienste van de versigevorde Kinderen in de lagere Scholen enz.* 40 Cents.

Siegenbeek, (M.) *Twaalf Leerredenen.* *f* 3.00.

Tijdkorting van een' Oud Man, gedurende zijn verblijf in het Hertogdom Nassau, naar den derden druk, uit het Engelsch, met gegr Titel en Vignet. *f* 2.80.

De

De Boekhandelaars Van der Meer en Verbruggen, te *Rotterdam*, hebben uitgegeven en verzonden:

DE FAKKEL,

OF

BIJDRAGEN TOT DE KENNIS VAN HET WARE, SCHOONE EN GOEDE, verzameld door J. P. SPRENGER VAN EYK, Predikant te Rotterdam, IIe Jaargang, met Bijdragen van *J. A. Bakker*, *Prof. J. Clarisse*, *Ds. A. Francken*, *Ds. B. T. Lublink Weddik*, *Ds. W. Scholten* en anderen. Prijs *f* 3.60.

Bovengenoemde Boekhandelaars, het eigendomsregt aangekocht hebbende, van het zoo algemeen geachte en sedert lang uitverkochte Werk, getiteld:

JOODSCHE BRIEVEN,

ZAMENSPRAKEN EN VERHALEN,

van sommige Tijdgenooten des

ZALIGMAKERS;

DOOR

J. C. PFENNINGER,

zijn voornemens daarvan een' TWEEDEN Druk, bij inteekening, uit te geven. Deze tweede Druk zal bestaan uit vier Deelen, in groot 8vo, en aan de Inteekenaren, voor den zeer lagen prijs van *f* 10, worden afgeleverd, zijnde de prijs buiten inteekening, bepaald op *f* 13.

Het uitvoerig berigt is alom *gratis* verkrijgbaar gesteld.

De Boekhandelaars J. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, blijven met veel succes debiteeren:

J. DE KONING, *Handboek voor het Vrouwelijk Geslacht*, raadgevingen in al de tijdperken des levens, alsmede nopens de opvoeding der kinderen, opgedragen aan Hare Majesteit de Koningin der *Nederlanden*, gr. 8vo. *f* 4.50.

Alom is van dit Werk de gunstigste melding gemaakt.

G. T. N. Suringar, Boekhandelaar te *Leeuwarden*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

Een bundel nagelaten, tot dus verre onuitgegeven, *Gedichten* van S. Stijl, Schrijver van *de opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden*, gr. 8vo. in karton. *f* 2.90.

Prof. Tholuck, *Het wezen en de zedelijke invloed van het Heidendom, bijzonder onder Grieken en Romeinen, beschouwd uit het standpunt des Christendoms.* Uit het Hoogduitsch, naar de uitgave van Dr. A. Neander, door W. N. Munting, Predikant te *Leiden*. *f* 2.50.

J. A. Oostkamp, *De merkwaardigste Nederlandsche Zeereizen, sedert den jare* 1594, voor de Nederlandsche jeugd. Twee Deelen. Met Platen. Ingebonden. Prijs *f* 4.80.

Adeline en Augusta, *Een verhaal voor Jongelingen en jonge Dochters.* Naar het Hoogduitsch van Amalia Schoppe, geb. Weisse. Met Platen. *f* 2.20.

In den loop van dit jaar zijn, door denzelfden, uitgegeven en verzonden:

Het derde Deel van den geheel nieuwen, derden druk van het werk, getiteld: *Salomo*, door J. H. van der Palm, met gegraveerd Titelvignet. *f* 3.60.

Leerredenen door A. des Amorie van der Hoeven, gr. 8vo. *f* 3.60.

Ontwikkeling van het begrip der Philosophie tot inleiding in de bespiegelende Wijsbegeerte, door T. Roorda. *f* 1.25.

De hooge feesten der Christelijke Kerk in derzelver oorsprong en bestemming, door F. J. Domela Nieuwenhuis. *f* 2.40.

Neêrlands Heldendaden te Land, van de vroegste tijden af tot in onze dagen, door J. Bosscha. Eerste Deel (1—13 afl.) *f* 5.65.

MI-

MINERVA.

TIJDSCHRIFT VOOR STUDENTEN.

De derde Aflevering van dit, alleenlijk door Studenten, of onlangs gepromoveerden geschreven, *Wetenschappelijk Tijdschrift* wordt op heden verzonden.

Ofschoon het aanvankelijk gunstig onthaal, hetwelk dit Tijdschrift van HH. Studenten en het verdere Publiek, die hetzelve met hunne Inteekening vereerd hebben, den Uitgever in staat stelt, om hetzelve successivelijk te kunnen vervolgen, heeft men echter gemeend, daar er velen in den waan zijn, dat deszelfs inhoud alleen voor Studerende van eenig belang zoude zijn, het Publiek te verwittigen, dat deszelfs inhoud voor alle kringen, die prijs stellen op nuttige lectuur, van algemeen belang is. Om deze reden wordt nu nog de Inteekening opengehouden tot aan den 31sten December, e. k.

Eene gunstige vermelding van dit Tijdschrift, is te vinden in de *Nieuwe Amsterdamsche Courant en Algemeen Handels-Blad* van den 17den October, alsmede in *Bredasche Courant*, van den 24sten en 25sten October, ll. De prijs van elken jaargang; welke in maandelijksche Afleveringen, in twee gelijke gedeelten gesplitst, waarvan het ééne aan Binnen- en Buitenlandsche *Akademieberigten* is toegewijd, en het andere *Mengelwerk*, in Proza en Poëzij, bevat; is, *f* 8.00, franco per post *f* 9.00. De Inteekening geschiedt te *Amsterdam*, bij R. Croese, en verder bij alle Boekhandelaren en Postdirecteuren in het Rijk.

Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, *Amsterdam*, zijn op heden van de pers gekomen, en alom verzonden:

I. *Nieuwe Keur van Nuttige en Aangename Mengelingen*, Jaargang voor 1835, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 3.60.

II. Mistress Opie, *Vader en Dochter*, of *de gevolgen van*

van één' enkelen Misstap, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. Tweede druk. *f* 2.00.

III. *De Echtscheiding, — En de Violist van Genua*, twee Verhalen, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 2.75.

IV. A. J. VAN DER AA, *Herinneringen uit het Gebied der Geschiedenis, betrekkelijk de* Nederlanden, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 3.60.

V. *Herinneringen uit mijne Tienjarige Militaire Loopbaan*, door S. A.; één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 1.50.

VI. *De Joden dezer Eeuw, of de Booswicht zoo als er weinig zijn*, naar het Hoogduitsch van F. TH. WANGENHEIM, 2 deelen kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 4.80.

VII. *Bonardin, of de Gevolgen der Omwentelingszucht*, Tooneelspel in drie Bedrijven, door H. C. BARSSENHUYS. 60 Cents.

Bij J. M. E. Meijer, Boekhandelaar, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

F. A. VON TROMLITZ, *het Offer*, een Historisch Romantisch Tafereel uit de 16de Eeuw, met fraai gegraveerden titel en vignet, 2 deelen kompleet. *f* 5.80.

II. M. RAYMOND, *Thadeus de Herrezene*. Met gegraveerden titel en vignet. Eerste Deel. *f* 3.60.

Het tweede of laatste Deel is ter Perse en volgt binnen kort.

De Erven Wed. F. G. Onder de Linden, Bijbel- en Boekhandelaars te *Amsterdam*, zoeken:

TIELEMAN VAN DER HORST, *Molenboek*.

KOK, *Vaderlandsch-Woordenboek*, kompleet met de aanhangselen. Iemand dezelve bezittende en genegen zijnde dezelve voor een billijken prijs af te staan, wordt verzocht zich *franko* te adresseren bij gemelde Boekhandelaars, terwijl men op *ongefrankeerde* aanvragen geen acht zal slaan en ook geene dan goed geconditioneerde werken kan aannemen.

ER-

ERRATA.

Pag. 660. Kerkelijk berigt van *Beverwijk* staat: Zestal:

H. BERKENBOSCH, H. M. G. KOOLHAAS, G. WEIJERS, G. G. BRUGMAN, K. BOON, en A. ZELDERS.

Moet zijn:

Zestal:

M. BERKENBOSCH, H. M. G. KOOLHAAS, G. G. BRUGMAN, C. D. CANNE, K. BOON en A. ZELDERS.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

plaat-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.
M DCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Twaalf LEERREDENEN *van* MATTHIJS SIEGENBEEK. *Te* Haarlem, *bij* de Erven François Bohn, 1835. *VI en* 332 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3.00.

De Hoogleeraar SIEGENBEEK, met het begin van 1829, van de geregelde predikdienst, gedurende 25 jaren, te *Leiden*, door hem waargenomen, afstand gedaan hebbende, achtte zich verpligt, om, door de uitgave van eenige zijner Leerredenen, door hem voor de Leidsche of andere Doopsgezinde Gemeenten gehouden, tot stichting der leden van zijn Kerkgenootschap, en die van andere Protestantsche Kerkgenootschappen het zijne toe te brengen. Daaraan heeft het publiek deze uitgave te danken, welke geschied is met eene vriendelijk gemeenzame opdragt aan zijnen oudsten vriend, den Eerw. A. DE VRIES, Predikant bij de Doopsgezinde Gemeente te *Haarlem*, ten einde alzoo tevens in het openbaar een gedenkteeken hunner vriendschap te stichten.

In de inleiding op de eerste Leerrede, verklaart SIEGENBEEK, dat en waarom hij *Openb.* XXI: 1. geene schilderij vindt van de toekomstige gelukzaligheid der afgestorvene vromen, maar het daarvoor houdt, dat het nieuw *Jeruzalem*, of de heilige stad liever, als vertegenwoordigster van de Christelijke Godsdienst, wordt ingevoerd, en dat de schildering hier en in de vijf volgende verzen is

ingerigt, om den hoogst gezegenden toestand der aarde af te malen, nadat het Christendom, met geheele vernietiging beide van de Joodsche en Heidensche Godsdienst, eene volkomene zegepraal over het verstand, en bovenal over het hart van alle hare bewoners, behaald zal hebben. Alzoo neemt hij hieruit aanleiding, om den gelukkigen en heerlijken staat dezer wereld voor oogen te stellen, wanneer eenmaal JEZUS Godsdienst *algemeen* over dezelve verspreid, en niet alleen met den mond beleden, maar ook met het hart beleefd zal wezen. Alhoewel Recensent zich met het gevoelen des Hoogl. omtrent de verklaring en toepassing van dit heerlijk gezigt niet kan vereenigen, erkent hij echter gaarne, het goede, dat hier voorkomt, aangaande geloof, liefde en hoop, als geschikte middelen om den getrouwen beoefenaar te versterken, te vertroosten, en dus zijn heil hier te bevorderen.

Psalm XCVII (waarover de tweede Leerrede handelt) houdt SIEGENBEEK voor een beurtgezang, verdeeld in drieën, waarvan het eerste zich van vs. 1—6 uitstrekt, het tweede, vs. 7, 8 en 9 bevat en het derde de slotzang is van het gansche lied. In de Leerrede wordt, bij de verklaring, deze verdeeling in acht genomen en vervolgens op een nuttige wijze, naar aanleiding hiervan, over Gods Voorzienigheid gehandeld, als opleidende tot godsvrucht en vertrouwen.

De derde, over 1 *Thess.* V: 13—25, is, ook blijkens het opschrift, eene gelegenheidsrede, door SIEGENBEEK gehouden, toen hij voor de laatste reize als ge-

gewoon dienstdoend Leeraar voor zijne Gemeente te *Leiden* was opgetreden. Met verwerping van andere opvattingen, geloooft SIEGENBEEK de woorden in vs. 23 voorkomende: *en uwe geheel opregte geest en ziel en ligchaam*, te moeten opvatten, als door PAULUS gebezigd, om den geheelen redelijken, zedelijken en zinnelijken mensch aan te duiden, zoodat dus de woorden *ziel* en *geest* hier dezelfde beteekenis zullen hebben. Van de bijzondere gelegenheid gewagende, spreekt SIEGENBEEK een weinig van zich zelve, maar doet dit op eene regt christelijke manier, welke geene verdediging behoeft, en voor hem inneemt. Gelijk deze Leerrede uitmunt in hartelijkheid, is zij ook zeer lezenswaardig, wegens de echt christelijke gevoelens. Wij willen er een bewijs voor bijbrengen:

»Doch hetgeen hier bovenal onze opmerking verdient, is, dat de Apostel die heiliging en onberispelijke bewaring van den geheelen zinnelijken, redelijken en zedelijken mensch den Christenen van *Thessalonica* toebidt, als eene weldaad, welke hun van boven, van den eersten Oorsprong van alle heil en gelukzaligheid, moet toekomen. *De God des vredes* (zegt hij) *heilige u geheel en al.* In welken zin (vraagt welligt iemand) heeft men dit op te vatten? Immers niet in dien, dat de Apostel daardoor alle eigene, ernstige en krachtdadige medewerking van de zijde des Christens, ter bereiking van een zoo verheven doel, zou buiten sluiten? — Neen zeker, M. Chr. Vr., dit kan on-

mogelijk de bedoeling van den H. PAULUS geweest zijn. Dan toch zou hij in openlijke wederspraak, niet alleen met zijnen en onzen Goddelijken Leermeester, maar ook met zich zelven staan. *Strijdt om in te gaan*, ziet daar de nadrukkelijke vermaning, welke de Heiland aan zijne hoorderen voorhield; en, wanneer Hij zijne leerlingen tegen de hen dreigende verzoekingen wil waarschuwen, is zijne taal niet enkel: *bidt, dat gij niet in verzoekinge komt*, maar *waakt en bidt, dat gij niet in verzoekinge komt*. Geheel eenstemmig hiermede is de doorgaande leer van onzen grooten Kruisgezant. Om thans geene andere plaatsen bij te brengen, welke, in groote menigte, uit zijne schriften, ten bewijze van het gezegde, zouden zijn aan te voeren, wil ik u alleen de ernstige vermaning herinneren, welke hij, een weinig vroeger in ons teksthoofddeel, tot de Christenen van *Thessalonica* rigt: » Gij zijt allen kinderen des lichts en kinderen » des daags; wij zijn niet des nachts, noch der » duisternisse. Zoo laat ons dan niet slapen, gelijk » als de anderen, maar laat ons waken en nuchte- » ren zijn. Want die slapen, slapen des nachts, » en die dronken zijn, zijn des nachts dronken. » Maar wij, die des daags zijn, laat ons nuchteren » zijn, aangedaan hebbende het borstwapen des ge- » loofs en der liefde en (tot) eenen helm de hope » der zaligheid." — Zoo is het dan, M. Br. en en Z. verre, zeer verre van 's Apostels bedoeling verwijderd, dat hij, door deze heilbede, de Chris-

te-

tenen, aan welke hij schreef, en nevens hen ook ons, in den even ongerijmden, als verderfelijken waan zou willen brengen, als hadden wij zelven tot bevordering van het groote deel onzer Christelijke roeping, onze reiniging, volmaking en heiliging, geene ernstige, aanhoudende en onvermoeide pogingen aan te wenden, maar, integendeel, de uitwerking daarvan, geheel werkeloos en lijdelijk, alleen van den magtigen invloed der Goddelijke genade te wachten. Neen — veeleer wekt het Evangelie ons, schier op iedere bladzijde, ten ernstigste op, om onze eigene zaligheid met vreeze en beving te werken, om ons met de gansche wapenrusting Gods te omgorden, en onophoudelijk strijd te voeren tegen onze zinnelijke lusten en begeerlijkheden. Doch ik zou vreezen, uw gezond verstand en tevens uwe Christelijke denkwijze te beleedigen, wanneer ik bij het betoog dezer waarheid langer wilde stilstaan."

»Maar had dan PAULUS onregt, wanneer hij, in de woorden van onzen tekst, den geloovigen van *Thessalonica* het uitwerken hunner heiliging, als eene Goddelijke genadegift, toebidt? Neen, geenszins: want zij is en blijft dit altijd, die heiliging, ook dan, wanneer de mensch van de hem daartoe verleende hulpmiddelen het ijverigst en trouwst gebruik maakt. Of was het niet eene onverpligt geschenk der Goddelijke genade, dat de heilleere des Evangeliums den Thessalonicensen door eenen PAULUS gepredikt werd? dat hij ook nu, schoon

met het ligchaam afwezig, nog met den geest in hun midden bleef verkeeren, en hen, bij geschrifte, door de aandoenlijkste, de krachtigste drangredenen, in hun Christelijk geloof zocht te bevestigen en op te bouwen? Hebben wij het niet, desgelijks, eeniglijk aan Gods ongehoudene goedertierenheid dank te weten, dat wij onder het weldadig schijnsel van de zonne des vredes en der geregtigheid geboren zijn? dat wij, van onze vroegste jeugd, met de verhevene waarheden, de zalige troostgronden, de krachtige opwekkingen ten goede, welke het Christendom zoo overvloedig bevat, werden bekend gemaakt? Zijn wij het aan diezelfde nooit volprezene liefde niet verschuldigd, dat de bedehuizen gedurig voor ons open staan, waarin het woord des levens en der zaligheid aan ons verkondigd wordt; dat wij den Bijbel, dagelijks, in onze woningen kunnen raadplegen; dat wij zoo vele en zoo voortreffelijke hulpmiddelen bezitten, welke ons tot regt verstand van deszelfs zin en geest leiden kunnen? Verre, zeer verre zij dan van een iegelijk onzer die verwatene hoogmoed, welke hem, ook bij het pligtmatig te werk stellen der ijverigste pogingen tot zijne zedelijke volmaking, zou doen weigeren, zijne daarin gemaakte vorderingen, of die, welke hij nog hoopt te maken, met PAULUS, voor Gods werk in hem, niet voor het zijne te houden, en de eere daarvan niet zich zelven, maar eeniglijk den eersten Oorsprong aller volkomenheid en gelukzaligheid, nederig en dankbaar, toe te ken-

kennen. Ja, Gel., naar mate iemand zich met meer ernst en ijver toelegt, om in de Christelijke loopbaan van heiligheid steeds voorwaarts te streven, naar mate hij dit hooge doel zijner Christelijke roeping meer genaderd is, naar die mate zal hij zich krachtiger genoopt gevoelen, om het goede, dat in hem is, met ootmoedige dankbaarheid, als het werk Gods in hem, te erkennen; naar die mate zal hij levendiger doordrongen zijn van het besef, dat hij, ter voltooijing van de groote taak zijner heiliging, Gods magtige hulp en ondersteuning volstrektelijk behoeft. Bij het bedaard en gemoedelijk terugzigt toch op den afgelegden weg, wordt hij gedrongen, met diepe aandoening, te erkennen, dat het de Goddelijke genade alleen was, welke hem tot dus verre staande hield, en voor grove afwijkingen behoedde, dat haar bijstand alleen hem in staat stelde, om over de verzoekingen te zegevieren, welke hem ten verderve dreigden te slepen. Buiten die algemeene hulpmiddelen ten goede, waarvan ik te voren eenige der voornaamste heb opgenoemd, vertoonen zich, bij dat terugzigt, aan zijnen geest nog vele bijzondere geestelijke weldaden, welke hem, boven anderen, ten deel werden, als het voorregt van verstandige en godvruchtige ouders, van deugdzame en wijze Leeraars gehad te hebben, van medgezellen en vrienden op zijnen levensweg te hebben aangetroffen, die met hem gezind waren, het pad van regtschapenheid en Godsvrucht in te slaan. Met zijne herinneringen

 nog

nog dieper in bijzonderheden doordringende, ontdekt hij, met een innig gevoel van dankbaarheid aan den Algoeden, dat het nu eens eene roerende waarschuwing uit Gods heilig woord, door een' gemoedelijk' Leeraar tot zijne ziel gebragt, dan weder de ernstige en liefderijke vermaning van een' braven vader, of de aandoenlijke bede van eene teederbeminde moeder, op een' anderen tijd het afschrikkend voorbeeld van de rampzalige gevolgen der ondeugd, hem in den kring zijner bekenden voorgehouden, of eenige andere Godsstemme tot zijn harte was, welke hem van het kwade terug hield, in het goede bevestigde. De Christen bovendien, welken ik u schets, in zelfkennis, bij wier gemis toeneming in zedelijke volmaaktheid een loutere hersenschim, ja een volslagen onding is, boven anderen, merkelijk gevorderd, en zijnen zedelijken toestand naar geen' anderen maatstaf, dan dien van Gods heilige wet, beoordeelende, gevoelt niet alleen, onder een hartelijk berouw over zijne veelvuldige tekortkomingen, en een ootmoedig schuldbesef, 't welk hem het geloof in een' gekruisten en daarna verheerlijkten Middelaar Gods en der menschen, als het eenig plegtanker van zijne hoop, doet aangrijpen, dat hij nog verre, zeer verre van die volmaaktheid verwijderd is, waartoe hij zich, in en door CHRISTUS, geroepen ziet; maar hij ontdekt tevens in zich zelven nog zoo veel gehechtheid aan het zinnelijke, nog zoo veel overhelling tot het kwade, nog zoo vele zwak-

zwakke en weinig weerbare zijden, dat hij levendig gevoelt, den bijstand der Goddelijke genade, niet enkel tot zijne vordering in heiligheid, maar zelfs tot verhoeding van zijnen teruggang of zijnen val, volstrekt te behoeven. En hoe zou dan, bij zulke herinneringen, zulke gevoelens en gewaarwordingen, ook de geringste schaduw van hoogmoedige zelfverheffing op het goede, dat in hem is, van roekeloos vertrouwen op eigene krachten, hem niet ten eenemale vreemd wezen? Neen, Gel., door Gods genade alleen erkent hij te zijn, 't geen hij is; door die genade alleen hoopt hij, meer en meer, te worden 't geen hij weet, dat hij, ter beantwoording aan zijne Christelijke roeping, worden moet."

Wie op de dubbel plegtige gelegenheid ziet, zal niet klagen, over het te veel op eens.

Op eene eenvoudig doelmatige en overtuiging wekkende manier, wordt, in de volgende Leerrede over *Jes.* XI: 1—9 de vervulling der Messiaansche Godspraak aangewezen en toegepast.

In de drie Leerredenen over 2 *Kon.* IV, heeft zich de Eerw. SINGENDEEK beijverd, om alles wat omtrent de edele, godvruchtige Sunamitische vrouw daar met eene gadelooze eenvoudigheid (zou dat niet wat te sterk zijn uitgedrukt?) bevalligheid en aandoenlijkheid van voordragt vermeld wordt, ter onderlinge stichting, vertroosting en bemoediging, levendig voor te stellen; en zulks is geschied op eene wijze, dat niet alleen het bijzonder merkwaar-

waardige en leerzame daarvan heerlijk uitkomt; maar ook de aandacht geboeid en het hart verwarmd wordt, door het gepast christelijk gebruik, hetwelk met hartelijken aandrang daarvan, gemaakt is. Wij aarzelen dus ook geen oogenblik, om van deze drie Leerredenen te verklaren, dat zij dezen bundel tot eere verstrekken.

In de zevende Leerrede, wordt eerst de aandacht gevestigd, op den oversten leidsman van ons geloof en onze zaligheid, zoo als Hij het verheven grondbeginsel in den tekst (*Hebr.* XII: 2.) uitgedrukt, zijn gansche leven door, op het heerlijkst in werking bragt, en daarna deze zijne uitspraak, als bevattende een rigtsnoer voor het gedrag van alle Christenen, ernstig toegepast. Ook deze Leerrede is waardig gelezen en behartigd te worden.

Na kortelijk iets gezegd te hebben ter ontwikkeling van MOZES leerzaam gezegde, *Deut.* XXIX: 29, voorkomende, waarover de volgende Leerrede handelt, heeft SIEGENBEEK deze waarheid beschouwd, in de eerste plaats als de regelmaat bij ons onderzoek der Godsdienstige waarheden, en vervolgens als het rigtsnoer van onzen Christelijken wandel. Met goed overleg heeft de Eerw. verkondiger van het Evangelie den veiligen middelweg aangeprezen, en getoond, welke milde denkbeelden hij koestert.

Omtrent de hierop gevolgde negende Leerrede, heeft SIEGENBEEK noodig gevonden in het Voorberigt het een en andere mede te deelen, waaruit men ziet, dat en waarom hij eerst geaarzeld heeft dezelve hier

op

op te nemen, en wat hem eindelijk deed besluiten, om ze hier te plaatsen. Derwaarts den lezer verwijzende, merken wij alleen aan, dat wij het met den ongenoemden vriend volkomen daarin eens zijn, dat men zich niet, dan hoogst spaarzaam, van voorbeelden, uit eene andere, dan de Bijbelsche geschiedenis, ontleend, behoort te bedienen op den kansel.

Den titel of het motto boven deze Leerrede geplaatst, vinden wij wel niet gelukkig gekozen, maar keuren het oordeel goed, en vonden hier nuttige toespraken.

Gepast is de tekst (*Luk.* XXII: 35) van de tiende Leerrede, met den aanvang van het jaar 1827 uitgesproken, en niet minder gepast ook de hier bij herhaling aan de aandacht herinnerde en ook ontwikkelde opmerking: God liet het ons aan niets ontbreken, maar aan onze zijde, helaas! heeft veel, zeer veel ontbroken.

Uit het afschrikkend voorbeeld van HAMAN, (*Esth.* V: 15.) heeft SIEGENBEEK in de elfde Leerrede voegzame aanleiding genomen, om die ongelukkige geestgesteldheid, eene waarlijk deerniswaardige krankheid, waardoor men zijn eigen leed bewerkt, in hare verschillende werkingen te beschouwen, het verkeerde en misdadige daarvan aan te wijzen, en, door de nasporing van hare voornaamste oorzaken, de middelen uit te vorschen, die wij kunnen en moeten te werk stellen, om ons daarvan te genezen, of voor dezelve op onze hoede te zijn. Dit onderwerp is alzoo hier menschkundig behandeld.

De

De laatste Leerrede op den dank- en bededag, 21 Junij l. l. te *Haarlem* uitgesproken, beschouwt, na de noodige toelichting van den tekst, (*Micha* 5:1—8) eerst de weldaden, ons als volk van *Nederland*, door God bewezen, vooral in de laatste 20 jaren, overweegt vervolgens, welk offer van dankbaarheid wij Hem daarvoor schuldig zijn, en wekt eindelijk op, om door ootmoedige en dankbare gehoorzaamheid ons daarop met allen ernst toe te leggen, om zooveel in ons is, ook de Goddelijke gunst over het land onzer inwoning bestendig te maken. Het welligt wat veel historische voor eene Leerrede, wordt althans vergoed, door de ernstige aanwijzing van den regten weg, ter betooning van dankbare gehoorzaamheid aan God.

Wij betuigen dezen bundel over het algemeen met wezenlijk genoegen gelezen te hebben, prijzen de lezing aan, en wenschen dat het heilzaam oogmerk, tot bevordering van het ware welzijn van Land en Kerk, er door zal bevorderd worden. Als toegift is achteraan nog geplaatst, de aanspraak en het gebed bij de inzegening van het huwelijk zijnes eenigen zoons, door den Hoogl. gebezigd: beide zijn den Christelijken Leeraar en Vader waardig!

BRIE-

BRIEVEN over de Zeden en Staatkunde der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, *door* A. MURAT, *burger der Vereenigde Staten, voorheen Kroonprins der beide Siciliën. Uit het Fransch. Eerste Deel. Te* Zalt-Bommel, bij J. Noman & Zoon, 1835. *XVI en* 173 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 4.40.

Welke veranderingen zien wij niet op het tooneel der wereld! Prins MURAT, zoon van eenen *eidevant* Koning, (een *parvenu*) nu zich een burger der Vereenigde Staten van *Amerika* noemende, te voren voor eenigen tijd Kroonprins der beide *Siciliën*, nu opgetreden als Schrijver van brieven. Hoezeer zijn vader is vermoord geworden en hij vervallen verklaard van alle aanspraak op rang, titel en voordeelen, waarop hij anders gehoopt had, blijkt hij evenwel nog wat uit den brand gered te hebben, en te weten zich te troosten over het verlies van het gehoopte, door een onafhankelijk leven te leiden en werkzaam te zijn. Dit laatste doet althans zijn verstand eere aan, en men ziet uit deze brieven, dat hij zijnen tijd wel weet te besteden, goed op te merken en tevens in staat is, om zich bepaaldelijk uit te drukken, zijne gedachten en oordeelvellingen aan anderen duidelijk mede te deelen en in eenen zuiveren stijl te schrijven.

Er is reeds veel over *Noord-Amerika* geschreven,

ven, en men heeft te verwachten, dat er nog niet minder veel van tijd tot tijd volgen zal; vermits dat werelddeel nog gestadig toeneemt, en groote veranderingen ondergaat, en eene ongemeene en vrij algemeene belangstelling wekt en natuurlijk veroorzaken moet. Na negen jaren in die Staten te hebben doorgebragt, begreep MURAT ook als Schrijver te kunnen optreden, om anderen aangaande het een en andere, op deze landen betrekking hebbende, in te lichten. Hij begon namelijk deze brieven in 1826, daartoe aangemoedigd door den Franschen Graaf THIBEAUDAU, en de oorspronkelijke uitgave geschiedde te *Parijs* in 1832, met eene opdragt aan gemelden Graaf.

» Men zal," zegt hij, » mijne brieven wel *scherp* » *kritiseren*. Vlugtige reizigers, die alles oppervlakkig zien, zullen mijne beschrijvingen niet getrouw en naauwkeurig genoeg vinden. Ik verzoek hen te bedenken, dat zij onmogelijk zoo naauwkeurig met het land kunnen bekend zijn als ik, dewijl ik er reeds negen jaren heb doorgebragt, en gehuwd ben, eene familie heb en talrijke vrienden bezit, welke mij dierbaar zijn en op welker achting ik hoogen prijs stel. Ik heb veel in het land gereisd, mij midden in het woud nedergezet, een nieuw volk is om mij heen ontstaan en ik heb alle mogelijke graden van beschaving zien doorloopen. Ik ben advokaat, planter, officier bij de gewapende magt. Als het noodig was, heb ik ook andere ambten bekleed,

» wan-

» wanneer ik daartoe door de regering benoemd of » door mijne medeburgers verkozen werd. In mijne » volgende brieven, heb ik niet één onderwerp aan- » geroerd, waarover ik niet, in het bijzonder, » met achtenswaardige menschen gesproken, of dat » ik niet openlijk behandeld heb. Ik ben met hart » en ziel, een Amerikaan geworden en houd den » titel van Amerikaansch burger voor den eer- » waardigsten. De bewijzen van achting en gene- » genheid, welke ik van dit zoo verstandig als be- » daard en ernstig Volk overal ondervonden heb, » zijn mij onuitsprekelijk aangenaam geweest. Ik » was arm, alleen en verbannen. In *Amerika* » vond ik een vaderland. *Europa* had het mij » ontzegd."

» Ik weet zeer wel, dat vele meeningen, welke » ik in deze brieven voordraag, niet die zijn van » de Grooten der aarde, maar zij zijn de mijne. » Als vrij burger van de Vereenigde Staten, heb ik » het regt mijne gedachten, over menschen en za- » ken, vrij uit te zeggen. Ik heb niets gezegd, » wat ik in *Florida* niet meer dan eens heb doen » hooren. en ik vlei mij, dat mijne vrienden mijne » manier van spreken in mijne wijze van schrijven » zullen wedervinden."

» Ik heb beproefd het land af te schetsen, zoo » als ik het bevonden heb. Niets heeft mij in de » Vereenigde Staten verbaasd doen staan. Ik vond » alles eenvoudig en verstandig, en kon het met eene » bijzondere gemakkelijkheid begrijpen.. Over één

» ding

„ Eén ding slechts ben ik grootelijks verwonderd, te „ weten: dat niet de overige landen der wereld „ even als zij worden."

Hieruit ziet men ook reeds, dat MORSE zijne bijzondere denkbeelden heeft, en dat wordt, bij de lezing dezer brieven, van tijd tot tijd nog meer openbaar, zoodat men dezelve met oordeel lezen moet, en dan meermalen duidelijk ontdekken zal, dat men daaraan zijne geheele toestemming niet geven kan. Trouwens iedcr heeft zijne wijze van beschouwen en behoort toe te zien, dat hij niet besluite, en beslisse voor alles wel gewikt en gewogen te hebben: eene aanmerking, welke bij de lezing dezer brieven zeer te pas komt, en wel bij onderscheidene artikelen, als (om maar *iets* te noemen) omtrent de slaven, den slavenhandel, de Godsdienst, de regering, de vrijheid enz. Ook de vertaler heeft hier en daar, in eene noot, zoowel als in de Voorrede, daarop den lezer niet ongepast opmerkzaam gemaakt, en had dit nog meer kunnen doen.

Hier komt ondertusschen veel voor, dat merkwaardig is en waarom deze uitgave niet als overvloedig behoort beschouwd te worden. De Schrijver geeft hier, in den eersten Brief, een algemeen overzigt en verdeeling der Vereenigde Staten; in den tweeden, schetst hij den oorsprong en de geschiedenis der partijen; beschrijft in den derden, de nieuwe volksplantingen; handelt in den vierden over de slaven; in den vijfden over de Godsdienst,

en

ten in den zesden, over het bestuur van het regt. Vele bijzonderheden zijn in den vijfden Brief over de Godsdienstige gezindheden, over de verschillende sekten, gevoelens en bemoeijingen medegedeeld en op des Schrijvers wijze beoordeeld. Hij besluit dezen Brief, op deze kenmerkende wijze:

» Gij ziet, dat er in onze staten (van *Noord-Amerika*) alzoo velerlei godsdienstige gezindheden bestaan, en wel meer dan in eenig ander land der wereld. Het kan niet ontkend worden, dat juist de wonderlijke soort van godsdienst, welke hier en daar bedreven wordt, den vreemdeling vooral tegenstaat en ongunstig moet doen denken over de ware beschaving en verlichting der Amerikanen. Bij slot van rekening nogtans brengen alle de bestaande aanhangen, hoe zonderling en verwerpelijk sommigen hunner ook wezen mogen, meer goeds dan kwaads te weeg. Zij mogen al hier en daar den geest van sommigen verbijsteren en het hoofd op hol brengen, het is niet te min zeker, dat zij eene wrijving van denkbeelden doen ontstaan en onderhouden, welke van tijd tot tijd der waarheid nader voert. Alle de Atheniënzers behoorden ook niet enkel tot de sekte, die ANTISTHENES aan haar hoofd had, noch alleen tot de Epicuristen, noch waren van den eersten tot den laatsten, navolgers van ARISTOTELES."

» Deze aanhangen bestonden te gelijkertijd en wisselden van denkbeelden met elkander, redetwistten over verschillende punten en het gevolg daar-

daarvan was, dat het volk meer en meer denken leerde en verlichter werd. Zoo moet het ook gaan bij de bewoners der nieuwe wereld. De verkeerde voorstellingen en bijgeloovigheden moeten eindelijk wegvallen, de bijplegtigheden en averechtsche menschelijke toevoegselen der kerk moeten verstuiven, en alleen de waarheid zal zegevieren en eenmaal alleen het gebied voeren. Dan zal het volk, van allen dwang des geestes en des gewetens ontheven, zich in het liefelijkst licht verheugen, wijs en gelukkig zijn."

Wij kunnen niet nalaten een paar staaltjes van MURAT's beoordeelende berigten hier uit te kiezen. Het eerste is:

»Iedereen, die er lust toe heeft en *roeping* gevoelt, kan prediker worden, indien hij maar toehoorders vinden kan. Dit valt intusschen niet moeijelijk. Hij wordt dan dadelijk lid der geestelijkheid (*clergiman*). Zulks heeft vooral plaats, bij de Methodisten en Doopsgezinden. Deze twee aanhangen, welke in de Vereenigde Staten en vooral in het zuiden het talrijkst zijn, zijn voorstanders van de leer der voorbeschikking en die der werkdadige genade. Zij houden het daar voor, dat zoodra eenig mensch de genade ontvangen heeft, tot bekeering gekomen en van het bezit des heiligen geestes verzekerd is, hij van dat oogenblik af aan niet zondigen *kan*, maar dat de duivel in hem zondigt. De Methodisten zijn voorzeker van alle gezindheden de zonderlingste, gelijk zij tevens de merk-

merkwaardigste en talrijkste zijn in de Vereenigde Staten."

Het tweede door ons bedoeld, is het volgende:

» Van alle geloofsgenootschappen in de Vereenigde Staten, is dat der Presbyterianen het verschrikkelijkst. Deszelfs galachtige aanhangers, van sombere en gestrenge begrippen doortrokken, aarzelen niet den geest der wraakzucht, die hen bezielt, aan den goeden God toe te eigenen. Volgens hunne leer zijn alle menschen, zonder onderscheid, ter verdoemenis geschapen, en verdienen zulks rijkelijk uit hoofde der begane misdaad van.... geboren te zijn. God echter zond uit eindelooze barmhartigheid zijnen zoon op aarde, om voor een gedeelte der volgende geslachten te lijden en stond toe, dat deszelfs verdiensten zouden worden toegerekend aan een klein getal, daartoe uitverkoren of voorbeschikt. Zij, die in dit getal begrepen zijn, zullen behouden worden, maar de overigen — welke verdiensten zij ook mogen bezitten, — zullen verdoemd zijn; want het is onmogelijk, dat goede werken alleen van de erfzonde kunnen vrij maken, en Jezus Christus doet slechts diegenen deel aan de verdiensten zijner verzoening hebben, welke hij wil. Er zijn er zelfs onder de leden van dezen aanhang, die zoo ver gaan van te beweren, dat de goede werken voor de zaligheid nadeelig zijn, omdat zij een valsch vertrouwen doen ontstaan. Hemel welk eene godsdienst! Hoe is het mogelijk haar aan te hangen! Nogtans heeft zij in de Vereenigde Staten

zeer talrijke belijders, gelijk zij eenmaal de heerschende godsdienst in *Schotland* was en nog is."

Wij vertrouwen zeker, dat de meesten, die dezen Brief gelezen hebben, met ons zullen instemmen, dat de Godsdienstige gesteldheid der *Noord-Amerikanen*, zoo als die hier beschreven wordt, verre af is van in het algemeen als model geroemd te kunnen worden. In het regtsgeleerde vak, is MURAT beter op zijne plaats, en daarover schrijft hij *con amore*, gelijk men uit den zesden Brief zien kan; en het is ons dus ook gebleken, dat deze de naauwkeurigst bewerkte is en zeer belangrijk mag genoemd worden. Er blijft hier nog wel veel te vragen over, maar de Schrijver verklaart, in zijnen eerstvolgenden, dit onderwerp te zullen af handelen. Hier leggen wij dan ook de pen neder, om, wanneer wij het tweede Deel ontvangen zullen, er den lezer weder eenig verslag van te geven.

SILVIO PELLICO, *over de Pligten.*

Justitia enim perpetua est et immortalis.
LIB. SAP. I: 15.

Door JAN-J. F. WAP, *Leeraar bij de Koninklijke Militaire Akademie. Te* Breda, *bij* F. P. Sterk, 1835. *XXII en* 270 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.40.

Bij gelegenheid eener beoordeelende beschouwing (1) van: Tien jaren gevangenis; of gedenkschriften

(1) Zie dit Tijdschrift voor Mei 1834, bl. 601 en verv.

ten van *Silvio Pellico*, in 1833 uitgegeven; maar de Fransche vertaling, gaven wij ons bedriegen te kennen, dat de overzetter verzuimd had eenig verslag te geven van het geval, waarin de ongelukkige schrijver verkeerde en bijzonder van de redenen, waardoor hij zich die ellenden op den hals gehaald had of in dezelve gevallen was. De overzetter van het tegenwoordige werk heeft in dat geval voorzien en eene levensbeschrijving vooraf laten gaan van den Italiaan *Silvio Pellico*, welke den opmerkzamen beschouwer het raadsel duidelijk genoeg opheldert. Hoe gunstig toch deze beschrijving is uitgevallen, en voorzeker veel te vleijend en overdreven, ziet men er evenwel uit, dat onvoorzigtigheid, het weigeren van gehoor te geven aan den verstandigen raad, hem gegeven en zekere losheid van beginselen, wanende b. v. dat beschaafden en verlichten met het Christendom niets te maken hebben, — hem in het lijden bragten; maar dat hetzelve ook zeer ten voordeele op hem werkte, en hij dus in de Godsdienst, te voren door hem veronachtzaamd, zijn troost zocht en, in het werken met geest en ligchaam, voor het moeijelijke ja onverdragelijke van zelfsverveling bewaard bleef. Waarom zijn Nederlandsche overzetter zich zoozeer beijverd heeft, om het toch te doen voorkomen, dat hij als een vrome Roomsch-Katholijke zich heeft leeren vertroosten, is moeijelijk te begrijpen; niet alleen, omdat men daarvan waarlijk zulke doorslaande bewijzen niet aantreft, maar ook, omdat de Heer

WAP zelf een *Leeraar bij de koninklijke militaire Akademie* verklaart te zijn. Vreemd niet slechts, maar ook zeer onvoegzaam moet het ieder, die slechts een weinig verlicht is, voorkomen, dat iemand van dat karakter; zoo sterk zich verklaart, als hij hier gedaan heeft: als waande hij, dat er in goeden ernst geen troost en heil zouden te vinden zijn, dan in het Roomsche Kerk geloof!!! Zulke spijs moet men in het verlichte *Nederland* niet meer voordienen, of men verwekt walging en afkeer. WAP had liever van SILVIO PELLICO moeten leeren, om den Bijbel als de eenige ware leer en troostbron voor den heilbegeerigen en lijdenden en zelf te gebruiken, en anderen aan te prijzen.

Maar wenden wij ons tot het geen hier geleverd is: daar deze uitroep alleen door eene verkeerde drift des Vertalers, noodzakelijk was geworden, ter teregtwijzing. Letten wij op den opgegeven *Inhoud*, dan vinden wij hier waarlijk belangrijke onderwerpen, van welker korte behandeling wij getuigen kunnen, dat zij vele aangename blijken opleveren van des Schrijvers verbeterde, verlichte, milde en edele denkwijze, van zijne liefde tot de waarheid, van zijne zucht voor het schoone en goede, van zijne ingenomenheid met echt Christelijke Godsdienstige gevoelen, en tevens van zijne bekwaamheid, om zich niet alleen goed, maar ook levendig, bevallig, aangenaam en duidelijk uit te drukken, terwijl de vlugheid van zijnen geest hem maar zeldzaam de grenzen van het overdrevene heeft doen overschrijden.

den. Onze afkeuring herhalende van des Vertalers geheel ongepaste aanmerkingen, in de hoop, dat hij van den omgang met wijze en godvruchtige menschen, in wier harten de liefde woont, en door na te denken ook op de, door zijnen zoo hoog geroemden Schrijver, hier genite opgeklaarde gevoelens, beter zal geleerd worden; verklaren wij tevens gaarne, dat de Heer WAP zijn werk, als overzetter, doorgaans zeer goed verrigt en eene vloeijende vertaling aan het publiek geleverd heeft. Van deze zijde dus, en vooral van wege den belangrijken, doorgaans goeden en leerzamen inhoud, prijzen wij de lezing van dit duidelijk gedrukte boek *over de Pligten* van ganscher harte aan, en twijfelen niet, of men zal er zich voordeel mede doen; latende natuurlijk eene en andere uitdrukking voor den Schrijver, vooral wanneer hij schijnt het christelijke met het Roomsch-Katholijke te verwarren. In een zeker derde laten wij ook gaarne de door den Heer Vertaler gebezigde vergelijking tusschen wijlen den beroemden Nederlandschen Schrijver, over den aard en de waardij van de christelijke Godsdienst, en den Italiaanschen opsteller van den *Pligtenleer* gelden; beide hebben toch in de Kerk wat goeds gewerkt: maar overigens zal toch wel elk bevoegd beoordeelaar willen erkennen, dat tusschen deze Schrijvers een hemelsbreed onderscheid plaats heeft. Wat goeds gezegd of verzameld te hebben, en eenige goede gedachten in eenen wel vloeijenden, levendigen stijl te weten voor te dragen; is iets an-

anders, wat minder, wat gemakkelijker dan ware geleerdheid te bezitten, in onderscheidene vakken uit te munten en verschillende onderwerpen, grondig, wetenschappelijk en tevens duidelijk en schoon voor te dragen.

Wie zou dus den Italiaan, SILVIO PELLICO met den Nederlander H. DE GROOT, durven vergelijken, als mannen, die op eenen dag verdienden genoemd te worden? Van zulk overdrijven vindt men gelukkig, ten minsten in eenen Schrijver, die op kunde en beschaving aanspraak maken wil, maar zeer zeldzaam voorbeelden.

Zediglijk heeft de Schrijver in het slot en naar waarheid doen opmerken: Vele werken hebben meer uitgebreid en schoon, dan ik over zedelijke verpligtingen gesproken, maar ik wilde slechts eene handleiding aan u, mijn jeugdige vriend, aanbieden.

Tot een bewijs van de goede strekking der behandeling van de hier voorkomende onderwerpen, sluiten wij deze beschouwing met de volgende overneming;

» Onze vader en onze moeder zijn natuurlijkerwijze onze eerste vrienden; van alle menschen zijn wij aan hen het meeste verschuldigd."

» Een heilige pligt vordert ons voor hen erkentenis, eerbied, liefde, toegevendheid, af, en dat wij op eene edele wijze hun dit alles toonen."

» De innigheid, waardoor wij ons in de zamenleving verbonden gevoelen met die personen, waaraan wij op het naauwst verknocht zijn, gewent ons

maar

maar al te spoedig, om hen met eene buitengewone onverschilligheid te behandelen, en ons ongehouden te achten, om jegens hen liefťallig te wezen, en hun het leven te veraangenamen."

»Wachten wij ons voor eene dergelijke onbillijke handelwijze; al wie niet ten halve goed wil wezen, moet ook zelfs aan al zijne genegenheidsblijken eene zekere zucht tot naauwgezetheid en behagelijkheid paren, waardoor deze zoo volmaakt worden, als maar immer mogelijk is."

»Het is verkeerd, om zoolang de inachtneming der maatschappelijke beleefdheden te verzuimen, tot men het ouderlijke huis heeft verlaten, en middelerwijl te kort te schieten in de gedienstige voorkomenheid, welke men zijne ouders verschuldigd is."

»Welgemanierd zijn is de vrucht eener gedurige oefening, welke men moet aanvangen in den schoot zijner familie. »Wat kwaad is er in gelegen, » zeggen sommigen, om met zijne ouders op eenen » vrijen voet te leven? zij toch weten wel, dat » hunne kinders hen beminnen, zonder dat deze » daarom moeten bemoeijelijkt worden, om zich ten » opzigte van vader en moeder aan uiterlijke be- » leefdheden en welgemanierdheid te binden, en » hunne luimen en gramstorigheid om der ouderen » wille te bedwingen." Gij, die niet als de groote hoop zijn wilt, wacht u voor dergelijke redeneringen. Wanneer op eenen vrijen voet leven, hier toch zooveel wil zeggen, als zich onbeschoft gedragen, dan immers bestaat er geene zoo naauwe bloed-

ver-

verwantschap, die eene dergelijke wijze van handelen regtvaardigt."

»Eene ziel, die den moed niet heeft, om onder het ouderlijk dak datgeen te doen, wat zij er buiten verrigt, om zich anderen behagelijk te maken, om nieuwe deugden aan te winnen, om in zich zelve den mensch te vereeren en God in den mensch, is eene beuzelachtige ziel. Den mensch blijft, na de edele inspanning, om goed, vriendelijk en kiesch te zijn, slechts de verpoozing van den slaap over."

»Kinderliefde is niet alleen een pligt van erkentenis, maar een pligt van gebiedende betamelijkheid. In het, evenwel zeldzaam, geval, dat wij weinig beminnelijke ouders hebben zouden, en die zeer ongeschikt waren, om achting te kunnen vorderen, zoo moeten zij, alleen daarom, dewijl wij hun het leven verschuldigd zijn, in ons oog toch zoodanig een achtbaar karakter bezitten, dat wij, zonder schande, ik zal geenszins zeggen hen niet minachten mogen, maar zelfs hen niet met onverschilligheid moeten kunnen behandelen. In dit geval zullen de achtingblijken, welke wij hun toedragen, meer waarde hebben, maar daarom niet minder eene der natuur verpligte schuld wezen, eene schatting, welke wij aan het stichtend voorbeeld voor ons gelijken, ja, aan onze eigen waardigheid behooren te voldoen."

»Wee hem, die de strenge regter van eene of andere fout zijner ouders durft zijn!"

»En te wiens opzigte zullen wij de toegevendheid be-

beginnen uit te oefenen, zoo wij die niet voor een vader, voor eene moeder koesteren?".

» Te eischen, dat zij geene gebreken hebben, als voorwaarde, om hen te kunnen achten, ja, dat zij daartoe volmaakte toonbeelden des menschdoms moeten zijn, zou even hoogmoedig als onregtvaardig wezen; wij, die allen verlangen, dat men ons achting toedrage en ons beminne, zijn wij dan altijd onberispelijk? Ook dan zelfs, wanneer een vader of moeder verre verwijderd is van het begrip des verstands en der deugd, hetwelk wij ons gemaakt hebben, zoo behooren wij ons toch te beijveren, om hen te verschoonen, om hunne gebreken voor 't oog van anderen te bedekken, om hunne goede hoedanigheden op prijs te stellen. Zoo doende zullen wij zelve beter worden, door ons een braaf, edelaardig karakter te vormen, dat geschikt is, om de verdiensten van anderen te erkennen."

PANDORA. Lektuur voor den beschaafden Stand. Verzameld en uitgegeven door B. T. LUBLINK WEDDIK. *Eerste, tweede en derde Stukje, te zamen* 307 *Bladz. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1835. *In gr.* 8*vo*.. *De prijs voor ieder stukje is f* 1.25.

» Deze bladen geeft de uitgever, tevens verzamelaar, aan het Publiek, in de mogelijke voor-

onderstelling, dat de toon en de geest, welke daarin heerschen, overeenkomstig den smaak van den beschaafden stand zijn: korte stukjes, zedekundige bespiegelingen, aan- en opmerkingen over verschillende zaken, ernst en scherts. Hetgeen denen lezer niet behaagt, behaagt misschien eenen anderen, naarmate hij aan zekere soort van lektuur gewoon is. Heeft men den goed en middentoon, tusschen wijsgeerige behandeling en enkel dichterlijke voorstelling, kunnen treffen; heeft men geene onbelangrijke onderwerpen gekozen, en dezelve nuttig en onderhoudend, al is het soms wat vreemd, ontwikkeld en voorgedragen — alsdan waren tijd en moeite niet te vergeefs besteed."

Bij deze woorden des schrijvers moeten wij den lezer nog zijne herinnerig uit het Voorberigt mededeelen, dat hij ook bij vreemden is ter markt gegaan, en geene reden heeft kunnen vinden, om wel doordachte, kernachtige stukken van anderen niet over te nemen, terwijl hij alles, wat zonder bepaald naamcijfer gedrukt is, voor zijne rekening neemt.

Wij kunnen getuigen, dat de Eerw. LUBLINK WEDDIK, naar den door hem dus opgegeven maatstaf, zijne moeite en tijd niet te vergeefs aan deze *Pandora* besteed heeft, en voegen er gaarne bij, dat dezelve voor den beschaafden stand eene door afwisseling van onderwerpen niet slechts, maar ook van stijl, wijze en toon, aangename lektuur oplevert. Het luimige en geestige, waarop hij zich

voor-

vooral schijnt te willen toeleggen, wordt meermalen ook door het ernstige gekruid, terwijl ook het ernstige en wezenlijke of vervangen of als verzuikerd en voor zeker soort van lezers begeerlijker gemaakt wordt, door den verrassenden trant van opdissing en minder algemeene wijze van toediening. Het zal wel, bij de lezing, ook anderen gaan, gelijk het ons ging, dat namelijk het eene stukje zeer, maar het andere minder bevalt, terwijl eenige wel voor andere, wat ons betreft, plaats hadden mogen maken. De gevoelens hier ten toon gespreid, zijn doorgaans goed, edel en vele onderscheiden zich ook door het christelijke, dat in dezelve doorstraalt en waardoor ze gekenmerkt zijn. Op de verbetering der denk- en levenswijze zoekt de Schrijver duidelijk te werken, nu eens door verhalen en mededeelingen, dan door zamenspraken en aanhalingen, enz. maar op eenen anderen tijd ook, door Ironie, Sarcasmen, Satyren en tentoonstellingen, en meermalen ook op eenen Comischen trant. Of hij echter niet soms wat eenzijdig geworden of geschenen is, ten aanzien vooral van de wijze van voordragt, is eene vraag, welke wij den Schrijver zelven liefst in bedenking geven. Zou men hem b. v. wel zoo gaaf kunnen of behoeven toe te stemmen, als hij zegt: wanneer men in onze dagen het lezend Publiek de zedekunde wilde aanbieden, (want opdringen is nooit zaak) dan zoude dit het gelukkigst geschieden, in den vorm der verhalen van WALTER SCOTT, SPINDLER,

TROM-

TROMLITZ, of soortgelijken: Waarom beproeft men dit niet?

Wij hopen althans, dat dit voor velen onder het lezend publiek niet zoo noodig zal zijn, en meenen ook, uit het debiet van degelijke werken over Godsdienst en zeden, dit met zekerheid te kunnen verklaren. Niet allen zeker lezen enkel om zich te vermaken, en voor hen, die zoo onnoozel zijn, dat zij nog niet geleerd hebben, eene satyre te onderscheiden, of te bemerken, wanneer men spot of in ernst spreekt, is zulk eene verzameling als hier gegeven wordt, waarlijk *supra captum*. Ondertusschen moet men opmerken, dat later hier ook eene andere satyrieke aanteekening voorkomt, bij voorbeeld:

»Er bestaat eene zedelijke artsenijmengkunde, namelijk, om de heilzame drankjes zoo zoet mogelijk te maken, en den krampachtigen lijders verdoovenden opium toe te dienen; bovenal om de pillen te vergulden, en, gelijk thans, de poeijers in bevallige, nette, gekleurde enveloppen uit te reiken; een menschkundig Apotheker vergeet deze *kleinigheden* niet, wanneer hij de *groote* wereld bedient; zoo wordt thans de zedekunde, die boete en straf moet prediken, honig- en suikerzoet voorgedragen, want men vreest de teedere, voorname, aan vapeurs onderhevige harten en zielen te hard aan te tasten; intusschen blijven zij ziek, zeer ziek. O dat is droevig!"

Ofschoon de Eerw. LUBLINK WEDDIK gelijk gezegd is,

is, hier soms ook de gedachten, gevoelens en stukken van anderen levert, welke hem daartoe geschikt voorkwamen, zal hij zeker het niet daarvoor willen gehouden hebben, dat alles wat daarin voorkomt, ook zijn gevoelen zoude zijn. Hij heeft dat trouwens ook zelf eenigzins willen doen gevoelen, door in het Voorberigt te zeggen: »*dat hij alles, wat zonder bepaald naamcijfer gedrukt is, als zijn werk, voor eigen rekening neemt.*" De edele gevoelens des Schrijvers kennende, maken wij dan ook daarvan de toepassing in eene omgekeerde orde, op zulke aanmerkingen, bijzonderheden en gevoelens, die van anderen hier medegedeeld den toets niet kunnen doorstaan, en daarom, — daarvan houden wij ons volkomen overtuigd, — ook zeker zijne goedkeuring niet geheel wegdragen.

Wij zijn zoo afkeerig van alle vitzucht, als iemand kan zijn, maar meenen echter, om den schijn niet te geven, als of wij zonder reden, enkel om maar iets te zeggen, aanmerkten, den Schrijver te moeten wijzen b. v. op de vijftien eerste regels van pag. 285. Gaarne hadden wij gezien, dat LUBLINK WEDDIK met eene enkele noot had aangemerkt, dat ieder schijnbaar aardig gezegde toch niet altijd de waarheid bevat, en nog liever, dat deze beide verklaringen weggelaten, en door betere vervangen waren, uit den grooten overvloed, welke er alomme voor handen is. De reden waarom, zullen wij den Schrijver waarlijk niet eerst behoeven te zeggen.

LUBLINK WEDDIK had, in zijn Voorberigt, nederig

verzocht van de toezending van stukken door welwillende medewerkers, hem onbekend, verschoond te mogen blijven. Niettegenstaande dit, ontving hij echter, onder andere, eenige brieven, welke hij, de respective correspondenten echter voor alles verantwoordelijk latende, oordeelde te moeten plaatsen. Deze maken dan hier het slot uit, en zullen zeker wel dezen of genen behagen; ook voegen ze niet kwalijk in deze *Pandora*.

Tot het slot onzer beschouwing gekomen, verklaren wij, dat wij hier verscheidene stukken, ook vertalingen en overnemingen, met een bijzonder genoegen gelezen hebben, — dat wij de bereiking van het goede doel des Eerw. Schrijvers gaarne bevorderd zien en hartelijk wenschen, dat deze *Pandora*, en vermaken, en nut stichten zal, in de kringen, waarin dezelve vooral behoort.

Bi-

Beknopte **BESCHRIJVING** *van den Veldtogt op Java, in* 1811; *door* BERNHARD HERTOG VAN SAKSEN-WEIMAR-EISENACH, *Luitenant-Generaal, in dienst van Z. M. den Koning der* Nederlanden.

> Celui, qui a la direction des forces militaires d'un État, doit songer, même au sein de la paix, aux moyens de préparer d'heureux résultats pour la guerre; il faut, que tout, ce qu'il crée, soit établi d'après les règles de la stratégie.
>
> *Principes de stratégie par l'Archiduc Charles.*

Uit het Fransch vertaald door J. C. VAN RIJNEVELD, *Math. Mag., Phil. Nat. Doctor, Ridder der Militaire Willems-Orde* 4*de klasse,* 1*ste Luitenant bij de Rijdende Artillerie en Lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Met Kaarten en Plans. Te* Dordrecht, *bij* J. van Houtrijve, Jr., 1835. *XX en* 186 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3.60.

Over dezen veldtogt is slechts eene beschrijving in *Engeland* uitgekomen, onder den titel: *Memoirs of the conquest of Java*, in 1811, bij *major* W. THORN.

Voor het grootste aantal bijzondere personen is dit prachtig en kostbaar werk niet verkrijgbaar.

Geene vertaling is er van gedrukt en er bestaat dus ten dezen opzigte eene gaping, in onze nieuwere krijgsgeschiedenis. De, wegens zijne heldendaden ook beroemde, Hertog oordeelde dus geen overtollig werk te zullen verrigten, met die gaping aan te vullen. Uit hoofde van zijne dienstbetrekkingen in het Koningrijk der *Nederlanden*, in kennis gekomen met verdienstelijke militairen, die, tijdens de rampzalige gebeurtenissen op het eiland *Java*, *een gedeelte* van het Koloniale leger uitmaakten, deden hem opmerken, dat, hoeveel verdiensten men ook aan het genoemde Engelsche werk moet toekennen, evenwel wat de volledigheid betreft, in het verhaal der gebeurtenissen nog veel te wenschen overig gebleven is, deelden hem gaarne hunne dagboeken en andere handschriften, welke op dezen veldtogt betrekking hadden, mede, en stelden hem alzoo in staat, om uit alle deze bouwstoffen deze beknopte beschrijving op te stellen, en aan het publiek, in het bijzonder aan krijgslieden, aan te bieden, voor wie zulk een werk van bijzonder belang is.

Voor de uitgave in het Fransch, heeft de Hertog gegronde redenen opgegeven, maar het is goed, dat de eerste Luitenant VAN RIJNEVELD daarvan eene Nederduitsche vertaling liet drukken, met eene vriendelijke opdragt aan den vorstelijken Schrijver. Wij achten toch, dat dit werkje die onderscheiding wel waardig was, als mede een bewijs opleverende, dat deszelfs Schrijver niets vuriger wenscht, dan nuttig te zijn aan zijn Gouvernement en aan diegenen

zij-

zijner krijgsmakkers, welke tot de dienst in de *Oost-Indiën* geroepen worden.

Overal ontmoet men hier den geoefenden beoordeelaar, en onze ijverige en dappere krijgslieden zullen zeker den Hertog met genoegen hier volgen. Het gebruik van deze beschrijving wordt bevorderd en veraangenaamd, door een zestal net geteekende platen, voorstellende: N°. 1. in kaart, het eiland *Java;* N°. 2. plan der ommestreken van *Batavia*, en der bewegingen van het Engelsche leger; N°. 3. plan van het gevecht te *Wel te vreden*, den 16den Augustus 1811; N°. 4. plan van aanval op het geretrancheerde kamp van *Meester* KORNELIS, op den 26sten Augustus 1811, stormenderhand genomen door de Engelsche troepen; N°. 5. schets van de versterkte stelling der Fransche troepen, gekommandeerd door den Gouverneur Generaal JANSSENS, gelegen op de hoogten van *Jatty*, bij *Samarang*, op den 16den September van het gemelde jaar; en N°. 6. schets van den versterkten kraton, van den Sultan DJOCJO CARTA, op den 20sten Junij 1812, door de Engelsche troepen stormenderhand ingenomen.

De ROOVERS in het Zwartzwald. (*Zwarte Woud*) *Een Verhaal van* D. RELLSTAB. *Uit het Hoogduitsch door* A. MEIJERS. *Te* Sneek, *bij* F. Holtkamp, 1834. 258 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.50.

Uit het Tijdschrift: *Die Zeitung fur die elegante welt*, voor 1833, zette de op den titel genoemde Vertaler dit verhaal, naar het schijnt ter eigene oefening over, en begreep, dat hij hetzelve den Hollandschen lezer moest aanbieden, omdat er niet alleen niets in gevonden wordt, hetgeen de *zedelijkheid* kwetst, maar dat hetzelve veel eer ter *bevestiging* der waarheid dienen kan, dat de straf vroeg of laat op de misdaad volgt, en dat het der Voorzienigheid nimmer aan middelen ontbreekt, *om de* verborgenste geheimen aan het licht te brengen. Deze denkwijze is goed, maar dat ons Nederlandsch Publiek juist bij voorkeur zulke verhalen zoude willen lezen, waarin *roovers* eene hoofdrol spelen, kunnen wij hem niet toestemmen. Het is althans geen vleijend getuigenis voor den vaderlandschen lezer, die onder de regering van eenen Koning, en in zulk een land leeft, waarbij de roovers geene voordeelige rol spelen kunnen.

Maar leed doet het ons intusschen, dat wij niet volkomen met den Vertaler kunnen of mogen instemmen, met zijne betuiging, dat hier niets voor de

de zedelijkheid kwetsend zoude voorkomen. — Het gebeurde intusschen ELIZABETH en den Kapitein, en daarenboven de aanmerking op blads. 100 voorkomende, is waarlijk niet alleen niet stichtelijk, maar het kan ook zeer schadelijk voor de jeugd werken. Hij had althans, door eene aanmerking van eenen geheel anderen aard, den kwaden indruk moeten voorkomen of althans verzwakken. Vervolgens komen er nog meer soortgelijke aanmerkingen voor, die in ongelukkige gevallen ja soms eene heilzame uitwerking kunnen hebben, en het hart van den menschenvriend vereeren, maar die in zulke geschriften ongepast moeten schijnen en zoo ligt eene zeer verkeerde uitwerking kunnen veroorzaken.

Dit verhaal is overigens levendig geschetst, rijkelijk doormengd met een aantal gevallen, intrigues, ontmoetingen en vreemde uitkomsten, welke getuigen van het vernuft en de kunst des schilders, om zijne lezers bezig te houden, in zekere spanning te brengen en door de uitkomsten, hoe zonderling en vreemd ook, ja geheel verschillende van hetgeen men, met de wezenlijke wereld bekend, verwachten zou, weder tot bedaren te brengen, ja te verheugen.

Meer van dit verhaal te zeggen, verbiedt ons de ruimte, en wij achten het ook onnoodig, een geraamte te geven van de uitgewerkte schets. De nieuwsgierige lezer zal zich ook beter bevredigen, met zelf het boekje te lezen en de zonderlinge ont-

knooping en het slot geeft den sleutel van alles. Dat wij met zulk soort van verdichte vertellingen niet veel op hebben, zullen wij wel niet noodig hebben, duidelijker te verklaren.

Grondbeginselen der PLANTENKUNDE, uit het Engelsch, door H. B. MILLARD. *Opgehelderd door onderscheidene Houtsneefiguren. Te Amsterdam, bij* Gebroeders Diederichs, 1835. 141 *Bladz. De prijs is f* 1.20.

Ook dit boekje is wel waardig, dat men er de aandacht op vestige. Het is wetenschappelijk ingerigt. De eerste beginsels der Plantenkunde worden daarin ontvouwd, zoo als zij door deskundigen onderwezen worden in onderscheidene Landen, aan wier beoefening deze niet onaangename, maar tevens ook nuttige wetenschap den rang verschuldigd is, dien zij thans onder de verschillende takken der natuurkunde bekleedt. De aanwijzingen zijn zoo duidelijk mogelijk voor eerstbeginnenden geschied, en tevens met de vereischte naauwkeurigheid, zooveel zulks namelijk de kortheid toeliet; ook zijn er eenige aanmerkingen van tijd tot tijd ingevoegd, welke zeer te pas komen en het nuttige des gebruiks voor jonge lezers niet weinig bevorderen. Wij willen het gedeelte van eene, hier ter proeve plaatsen:

» Daar (waar) een aanmerkelijke graad van warmte en

en vocht den groei het meest gunstig is, vindt men over het algemeen de prachtigste gewassen onder de keerkringen."

»Diegene, welke gedurende hun geheele leven, landstreken als de onze bewonen, (waar de mensch als het ware de natuur genoodzaakt heeft, om hem in zijne behoeften en genietingen te voorzien, en waar slechts die planten gekweekt of toegelaten worden, die hem nuttig zijn) kunnen zich geen denkbeeld vormen van de weelderige en prachtige groeiwijze der planten, in de heete landstreeken. De reiziger is nimmer moede de menigte van planten te bewonderen, die, alhoewel zoo ineengedrongen en gemengd, echter zoo afwisselend en buitengewoon in hunne gedaanten en voortbrengselen zijn."

»Het is daar, waar die verbazend groote boomen zijn, die door eenen ouderdom van vele eeuwen gekenmerkt, echter nog geene teekenen van verval vertoonen."

»Verheven palmboomen, welke door hun heerlijk en eenvoudig loof eenè schoone afwisseling met de omringende voorwerpen opleveren. Klimmende planten die hare eindelooze stengen van boom tot boom verspreiden, nu in sierlijke trossen en met groote en schitterende bloemen beladen, dan weder op den grond kruipend en als het ware eenen ondoordringbaren scheidsmuur vormende, roepen beurtelings zijne aandacht tot zich."

»Het is te vergeefs, dat de mensch zich eenen weg door deze bosschen tracht te banen. De bijl

valt krachteloos op de harde stammen der reuzen-boomen neder, en wordt tot het vuur de toevlugt genomen, dan wordt de vlam dadelijk gedempt in de dikke bedompte lucht van den ondoordringbaren klomp. De aarde door het bederf van plantaardige stoffen vruchtbaar geworden, verschaft gestadig voedsel aan nieuwe *individus*, die te voorschijn komen, om de bepaalde ruimte aan hunne moeder-planten te betwisten, terwijl dieren, vogels en kruipende gedierten even zoo buitengewoon en verscheiden als de gewassen in de schuilhoeken der bosschen, waar zij voor de vervolging en aanranding der menschen bevrijd zijn, rondzwerven."

» Naarmate wij van de evenachtslijn naar de polen teruggaan, vermindert de groei in weelde en afwisseling, omdat de warmtegraad der lucht lager en de dampkring bij gevolg drooger is."

» In die landen, waar de winter gedurende het grootste gedeelte des jaars de overhand heeft, of op de toppen van hooge bergen, nabij de gewesten, waar eeuwigdurende vorst heerscht, wordt een klein en schraal plantengeslacht gevonden, dat in den korten zomer, dien het geniet, naauwelijks in staat is te bloeijen en zijne vruchten te rijpen, en zelfs deze wijken eindelijk voor de toenemende gestrengheid der koude en het plantaardige rijk wordt aan dit uiteinde der aarde door kleine mossoorten voorgesteld, die de oppervlakte der naakte rotsen bedekken, waar zij in de uitgestrekte velden van schitterende sneeuw gezien worden."

» Maar

»Maar waar wij ons ook begeven, waar wij onze oogen ook wenden, hetzij in de vlakten en bosschen van *Amerika*, of in de dorre streken van *Tartarije*, hetzij wij de verbazende *Baobab* en de zich uitspreidende *Banaan* beschouwen of de kleinste wier, die op eenen verganen paal groeit, onderzoeken; planten zijn, niet minder dan de bewerktuigde wezens van eenen hoogeren rang, voorwerpen van bewondering en eene bron van onderwijs en vermaak voor den nadenkenden mensch.”

Wij prijzen het gebruik van dit, voorzeker niet te ruim en kostbaar gedrukt werkje, aan de jeugdige liefhebbers van de Botanie ten gebruike aan. Men heeft hier wel letters en zaken voor zijn geld, en de druk is evenwel net. De achteraan gevoegde Alphabetische lijst der voornaamste planten of hunne voortbrengselen, die voor den mensch nuttig zijn, met hunne Botanische namen en rangschikking in de natuurlijke orde en de Linnaeaansche klassificatie, zal velen aangenaam wezen, die in de Plantenkunde eenigzins ervaren verlangen te zijn.

GELD en Geldzaken. Voor jonge lieden uit den beschaafden stand. Door W. J. OLIVIER, *uit het Engelsch vrij vertaald. Met* 15 *Platen. Te* Amsterdam, *bij de* Gebroeders Diederichs. 1835. 85 *Bladz. In* 12*mo. De prijs is f* 1.20.

Het onderwerp hier behandeld is wel zeker voor

al-

alle standen der maatschappij belangrijk, en geen kind, dat de eerste kinderschoenen heeft uitgetrokken, mag daarvan onbekend gelaten worden. Het behoort wel degelijk tot eene goede opvoeding, dit punt van tijd tot tijd met de jeugd te behandelen.

Hiervan overtuigd, gaf een ongenoemd Engelsch Schrijver daartoe eene handleidiug in het licht, welke met veel goedkeuring door zijne Landgenooten ontvangen werd. Dit bewoog dan ook den Heer OLIVIER, om er eene vrije vertaling van gereed te maken, en de uitgevers, om dezelve ten nutte van de Nederlandsche jeugd te doen drukken. De Engelsche Schrijver heeft, ten aanzien van het doelmatig gebruik, aan opvoeders en onderwijzers niet geheel ten onregte gezegd:

» Wat de eenvoudigheid en beknoptheid dezer » lessen betreft, moet ik opmerken, dat dezelve » niet bestemd zijn, om van het begin tot het einde, » in een kort tijdstip te worden gelezen, maar om » bij tusschenpoozen te worden geleerd en in het » geheugen geprent, terwijl andere lessen, b. v. in » de gewijde en ongewijde geschiedenis, natuur- en » aardrijkskunde enz. afwisselend er mede moeten ge- » paard gaan. Zoodra de leerling elk voorschrift, » elke Afdeeling volkomen heeft bevat, vestige men » zijne aandacht op een ander voorwerp, op eene » andere wetenschap, en late hem, na verloop van » eenigen tijd, dit boek weder in handen nemen, » ten einde, na over het vroeger geleerde, nogmaals » ondervraagd te zijn, tot eene volgende Afdeeling

over

» over te gaan. Mogt deze leerwijze ingang vin-
» den, dan zou er welligt een jaar of twee verstrij-
» ken tusschen het begin en het slot van deze kleine
» handleiding."

Het is afgeperkt in deze tien afdeelingen:

Eerste, *Geld*; 2de, *Ruiling*; 3de, *Koophandel*; 4de, *Muntspeciën*; 5de, *Waarde*; 6de, *Werkloonen*; 7de, *Rijk en Arm*; 8ste, *Kapitaal*; 9de, *Belastingen*; 10de, *Verhuren en Huren*.

De korte behandelingen dezer onderwerpen is eenvoudig, duidelijk en zeer leerzaam, zoodat wij geen oogenblik twijfelen, om hetzelve ten gebruike aan te bevelen. De prenten alleen zijn zeer slecht uitgevallen en dienen zoo weinig ter zake, dat men ze liever had moeten weglaten, en wij dies verzoeken moeten, dat die, bij eenen herdruk, niet weder in aanmerking komen mogen, als nutteloos de kosten van een boekje bezwarende, dat vooral ook in handen van de mindere klassen moet bezorgd worden. Ten blijke willen wij dit kleine staaltje aanvoeren:

» Het is volkomen regtmatig te vorderen, dat het geld van den Staat niet kwistig worde uitgegeven, en dat van ons geene hoogere belastingen worden geëischt dan noodwendig is. Maar vele lieden zijn niet zoo dankbaar, als zij behooren te zijn, daarvoor, dat zij onder de bescherming eener Regering leven, omdat zij den ellendigen toestand niet bedenken, of niet begrijpen, van een volk dat geenerlei geregeld bestuur heeft. Van alle de dingen,

wel-

welke wij betalen, is er geen zoo goedkoop, vergeleken met wat het ons kosten zoude, indien wij het ons zelven bezorgen moesten, dan de bescherming is, welke de Regering ons verzekert. Indien wij allen zelven onze schoenen en kleederen maakten, in stede van ze bij den schoenmaker of kleedermaker te koopen, zouden, wel is waar, onze schoenen en kleederen veel slechter zijn, dan welke wij nu dragen, en ons ook veel meer kosten; maar wij zouden verreweg er nog erger aan toe zijn, indien ieder onzer uit zich zelven te zorgen had voor de verdediging en bescherming van zijnen persoon en van zijne bezittingen! Eene zoodanige bescherming, als een ieder dan zoude in staat zijn te verkrijgen, zoude zeer veel geld kosten en bijster weinig waard zijn."

Nieuwe LEKTUUR *voor de Jeugd, in proza en poëzij. Met Plaatjes.* Te Dordrecht, *bij* P. Los, Gz. 1835. 112 *Bladz. De prijs is* 90 *Cts.*

Het verstrekt recensent tot genoegen, dat hij dezen eersteling van schrijver en uitgever met vrijmoedigheid aan de lieve jeugd ter lezing kan aanprijzen, terwijl hij hoopt, dat vele kinderen er wat goeds uit zullen leeren, ten einde eenmaal brave en nuttige leden der maatschappij te worden. De overneming van eenige gepaste dichtregelen uit GELLERTS fabelen en vertelsels, waarmede dit zindelijk uitgevoerd werkje besloten wordt, dient mede

tot

tot aanbeveling. Ook de prentjes zullen aan kinderen wel bevallen.

Nederlandsche VOLKS-ALMANAK *voor* 1836. *Zesde Jaar. Te* Amsterdam, *bij* H. Frijlink, 1835. *De prijs is* 75 *Cents.*

Ook deze Almanak, onderscheidene stukjes in proza en poëzij bevattende van verschillende waarde en van onderscheidene inzenders, kan tot een nuttig en aangenaam gebruik van tijd tot tijd dienen, en verdient alzoo onder de goede tijdschriften van dezen aard, voor het Schrikkeljaar 1836, gesteld te worden.

Het volksverhaal: *Er is een steek van los*, is wel wat lang, voor dergelijk geschrift, maar zal evenwel, des twijfelen wij niet, door jeugdige lezers en lezeressen met veel goedkeuring ontvangen worden. Ook eenige plaatjes verstrekken deze zindelijke en duidelijke uitgave tot sieraad. Daar men bij deze verwisseling des jaars gestadig wenschen voedt en hoort en slaakt, nemen wij deze wenschen over:

Die NIETS heeft, smeekt om IETS met vurige gebeden.
Die IETS heeft, vraagt om MEER; om VEEL, die MEERDER heeft.
Die VEEL heeft, stelt ook zelfs het VEEL nog niet tevreden;
Hij had graag ALLES, wat de wijde wereld geeft.
Gij dwazen! zult ge uw heil gestâag vermeerderd vinden?
't GELUK bestaat in RUST, en niet in dwaas gezwoeg;
't Geluk is aan geen maat te binden,
Dan aan deze eene slechts: 't GENOEG.

MEN-

MENGELWERK.

GEDACHTEN OVER DE BETEEKENIS VAN HET WOORD: *SELA.*

(*Naar het Hoogduitsch van Prof.* WOCKER, *in het* Tubinger Theol. Quartalschrift, 1834, 4e Heft. s. 621. ff.)

Het woord *Sela* komt in veertig Psalmen een en zeventig maal, en in het gebed van HABAKUK (Hoofdst. III.) drie maal voor. Het schijnt *de uitdrukking te zijn van eene bijzonder sterke en levendige aandoening des gemoeds.* Ziet hier de gronden voor dit gevoelen.

1. Men vindt dit woord slechts in de *Psalmen* en bij den Profeet HABAKUK in zijn gebed, dat tot de *lyrische Gezangen* behoort. Dit wekt het vermoeden, dat het tot de lyrische verheffing des gemoeds behoort. De onregelmatigheid, waarmede het daar gevonden wordt, duidt aan, dat het niet zoozeer de uitdrukking van gedachten aanwijst, welke meer een vermenigvuldigd, doch regelmatig terugkeerend gebruik vordert, maar veeleer de uitdrukking der aandoening, der veranderende en eigendommelijke aandoening des Dichters. Dit wordt nog meer aannemelijk, omdat de *Psalmen*, die

Se-

Sela hebben, zich door de kracht en den invloed der verheffing van het gemoed kenmerken. Het zijn zegezangen en triumfliederen, vurige dankgebeden, jubelende lofzangen, of ontboezeming van smart en bekommernis, van verlangen en toevoorzigt. En daar al de *Psalmen*, waarin dit woord voorkomt, de 140e en 143e alleen uitgezonderd, behooren tot de drie eerste afdeelingen (*Ps.* 1—89 ingesloten), doet ons dit op de bijzondere en eigendommelijke gemoedsstemming en denkwijze van de opstellers opmerkzaam zijn.

2. Nu kan men het niet voor een louter toeval houden, dat in alle voorkomende gevallen dit *Sela* in den loop van een *lyrisch* gedicht steeds daar gevonden wordt, waar de toenemende aandoening met kracht zich openbaart, om zich dan aanstonds te matigen, te bedwingen en ook ras weder toe te nemen. Overal waar de aandoening zich tot één punt vereenigt en bijzonder hevig is, hetzij bij het jubelen of klagen, hetzij bij het verlangen naar het Heiligdom of de gloeijende verontwaardiging over de vijanden Gods; of waar eene verhevene gedachte het gemoed vervult, en vooral daar, waar de zoo veel beduidende en hoop inboezemende namen: JAKOB en ISRAËL en dergelijke genoemd worden: daar vinden wij dit *Sela*. Men vergelijke *Ps.* XXXIX: 6, 12. L: 6, LXVI: 4. XLVI: 8. LXVII: 5. XLVIII: 9. LXXXIII: 9. LXXXVII: 3, LXXXIX: 38, 51.

3. De *accentuatie* leert, dat *Sela* tot den tekst be-

behoort. Men vindt het steeds in de grootste *pause* van het vers, en hier en daar b. v. *Ps*. LXXXIX: 8, 11. met de *Dagesch conjunctivum* voorzien en aan het voorgaande woord naauw gehecht, hetgeen veronderstelt, dat het met den tekst gelezen en gezongen werd.

4. Hoewel wij de gesteldheid der Hebreeuwsche muzijk, gelijk zij van ouds, vooral in DAVIDS eeuw bloeide, niet meer kennen, zij zal toch een levendige uitdrukking van een diep gevoel geweest zijn, en wij kunnen altijd vragen, hoe dit *Sela*, ingeval het een muzijkteeken geweest is, in eenig geval aangewend is. Dat het noch eene *pause*, noch *intermezzo*, noch toonverandering aanduidde, blijkt reeds daaruit, dat het dikwijls aan het einde van een gedicht voorkomt. Het gevoelen, dat het *dacapo* beteekent, is te gekunsteld en willekeurig, en met de *symmetrie* der *strophen* niet overeen te brengen.

5. Het wortelwoord beteekent wel: *verheffen*: maar ook: *schatten*, *overwegen*. Naar de eerste beteekenis zou *Sela* gelijk staan met: *het hart naar boven*. Naar de tweede zou het beduiden: *schat en overweegt*, *neemt dit ter harten*. Beide beteekenissen kunnen gelden, om aan te duiden, dat de Dichter voor de uitdrukking van zijn gevoel naauwelijks woorden had: de laatste beteekenis komt meer te pas, daar smart, weemoed, verlangen de aandoeningen des Dichters zijn.

6. Het *Higgajon Sela*, *Ps*. IX: 17. schijnt aan

te duiden, *o die gedachte, die hij bij zich overlegt; Higgajon* genomen voor *overdenking, gedachte*.

Uit dit alles laat zich verklaren, waarom men dit *Sela* onveranderd gelaten en gebruikt heeft. Het staat gelijk met *Hallelujah*, *Amen*, *Hosanna*; woorden, die even zoo eene uitdrukking van levendige aandoening des harten zijn, en om derzelver zinrijke kortheid behouden zijn gebleven.

Het bovenstaande, met verkorting medegedeeld, komt in de hoofdzaak overeen met het geen reeds voor eene eeuw de gedachte was van onzen Landgenoot, wijlen den Utrechtschen Hoogleeraar VAN IRHOVEN in zijn werkje getiteld: G. IRHOVII *Conjectanea Phil. Crit-Theol. in Psalmorum titulos*, *Lugd. Bat.* 1738. p. 124. 125. die dit schrijft: » Nona Rad. סלל vel סלה, sed a סלה in Pihel vox nostra derivanda videtur, quod per metonymiam significat: *comparavit*, *æstimavit*, *laudavit*. סלה itaque significabit *rem in mente comparandam*, *accuratius attendendam*, sive *vocabulum* erit *Musicum*, *rem attendendam indicans*." Aan het *Higgajon Sela*, *Ps.* IX: 17. geeft gemelde Geleerde insgelijks de beteekenis van *res meditanda et attendenda*.

NOG

NOG EEN WOORD OVER HET BEROEPEN VAN KANDIDATEN BIJ DE HERVORMDEN.

Het is allezins wenschelijk, dat er, bij het steeds toenemende getal van Kandidaten bij het Hervormd Kerkgenootschap, een maatregel genomen worde, waardoor in aller plaatsing werd voorzien. Immers zij, die na jaren van krachtinspanning, eindelijk tot die hoogte zijn gekomen, dat zij geschikt bevonden zijn, om het Evangelie te verkondigen, staan thans in eene bijna werkelooze betrekking. Ziedaar de vrucht van zoo veel arbeid, van zoo vele opofferingen; ziedaar den stand, waar de *jongeling* zoo vurig naar haakt; ziedaar zijne hoop, zijne verwachting beneveld! Waarlijk een droevig uitzigt voor hen, indien deze hunne toestand onveranderd blijft. Het is dus meer dan wenschelijk, dat hun gezigteinder opgehelderd worde en hen eene blijdere toekomst geopend worde!

Reeds in de *Boekzaal* van Julij l. l. is een stukje over hetzelfde onderwerp geplaatst, en hoewel het oogpunt, waarvan de schrijver uitgaat, verre van verwerpelijk is, namelijk het in acht nemen van *anciënniteit*, bij het beroepen van Kandidaten; zoo is evenwel de wijze van uitvoering daarin voorgedragen, minder aannemelijk, ja zelfs onuitvoerbaar, zoodat de aanmerkingen op hetzelve, in het onmiddelijk daarop volgend stukje geplaatst, allezins gegrond zijn.

Door

Door echter het volgende, gemakkelijk uitvoerbare, voor te stellen, meen ik, zoo niet alle, althans vele zwarigheden uit den weg geruimd te zien, en alzoo de hoop van velen te hebben verlevendigd, dat aan hun verlangen voldaaan en hunne verwachting verwezenlijkt worde. Mijns inziens, moest er bepaald worden:

1°. Dat de keus des Kerkenraads, welke eenen Kandidaat wenschte te beroepen, zich bepalen moest tot de zes oudste Kandidaten van dat Provinciaal Kerkbestuur, onder het welke hunne Gemeente behoort.

2°. Zijne Majesteit te verzoeken, bij de koninklijke collatiën, hetzelfde in acht te willen nemen, en wel meer bepaaldelijk nog, door het beroepen van den oudsten bij dat Provinciaal Kerkbestuur.

Daar nu niet alle Kandidaten in dezelfde Provincie wonen, bij welker Kerkbestuur zij geëxamineerd zijn, en zij alzoo, indien zij tot de zes oudsten behoorden, in de verpligting zouden gesteld zijn, om hunne woonplaatsen te veranderen, zoo zoude men

3°. Den reeds tot de predikdienst toegelaten Kandidaten de vrije keuze laten moeten, bij welk Provinciaal Kerkbestuur zij wenschten te behooren, zonder echter aan een tweede examen onderworpen te zijn. Diegenen, welke in het vervolg geëxamineerd worden, moesten insgelijks de keuze hebben, bij welk Provinciaal Kerkbestuur zij wenschten geëxamineerd te worden. Mogt men evenwel bij het

gevoelen blijven volharden, dat het beter ware den Kandidaten het Kerkbestuur aan te wijzen, zoo konden zij immers, na eenen gunstigen afloop van hetzelve, zich verklaren, bij welke Provincie zij voortaan wenschten gerekend te worden.

Over de uitvoerbaarheid en het wenschelijke van dezen maatregel, zal ik niet in het breede behoeven uit te weiden, daar een gezond oordeel mij denzelven gereedelijk zal moeten toestemmen; immers de afstanden der vakante plaatsen, als bepalende zich binnen de grenzen der Provincie, zijn niet zoo verre van elkander verwijderd, dat zij zware reiskosten zouden vorderen, hetwelk, boven en behalve de onuitvoerbaarheid, zeker het geval zoude zijn, indien men dit op de uitgestrektheid van het geheele land wilde toepassen. Ook zouden de hulppredikers, indien zij wenschten te behooren bij dat Kerkbestuur, in welks Provincie zij geplaatst zijn, de gelegenheid kunnen vinden, de hun opgedragen predikbeurt te verrigten, als zijnde de vakante plaatsen in ééne Provincie niet zoo talrijk, dat zij er elke week eene beurt zouden te vervullen hebben.

En zoude men door dezen maatregel in werking te brengen, niet grootelijks het schadelijke en dikwerf onzedelijke van den invloed, welke de familiebetrekkingen op de beroepingen uitoefenen, weeren, naardien er onder een getal van bijna 200 Kandidaten al zeer spoedig eenige gevonden worden, welke men uit hoofde van betrekking, gaarne

ge-

geplaatst zag, terwijl men dit niet, althans minder, onder een bepaald getal van zes te verwachten heeft. Ook zouden de beroepen Kandidaten, bij eenen dergelijken voorraad als thans, niet beneden de 25 jaren zijn, hetwelk voorzeker nog verkiesselijker is, dan de thans daartoe bepaalde ouderdom.

Men ziet dus, dat men, door het opvolgen van dit eenvoudig voorstel, in veler wenschen zoude kunnen voorzien. Of zoude het nog te betwijfelen zijn, dat een, thans tot de predikdienst toegelaten, Kandidaat, althans de zoodanige, welke zich door kunde den weg tot verkrijging eener plaats moest banen, het niet tot een voorregt zoude rekenen de zekerheid te hebben van over drie jaren geplaatst te zullen zijn? Althans zijn vooruitzigt is in dezen onzekeren toestand niet bekoorlijker; en ik geloof dus te mogen vertrouwen, dat het grootste getal hunner zich met mijne denkwijze hieromtrent zal vereenigen. Het is waar, dat er eenigen zouden zijn, welke, door in verschillende Provinciën betrekkingen te hebben, zich hierdoor eenigzins beperkt zouden zien; doch hoe gering is hun getal in vergelijking van het tegenovergestelde, en zoude het belang van die weinigen dan behartigingswaardiger zijn, dan dat van zoo velen?

Doch welligt hoor ik vele de aanmerking maken: zoude de keus des Kerkenraads daardoor niet te beperkt zijn? Maar ei lieve, hoe was het voor weinige jaren, toen er nimmer voorraad van Kandidaten was, naardien dezelven, na tot de predikdienst

toegelaten te zijn, dadelijk beroepen werden, en er uit hoofde dezer schaarste eenige Gemeenten waren, waar eene onophoudelijke vakature heerschte; zeg het mij, was de keuze toen ruim, en zouden zij zich toen niet gelukkig geacht hebben die uit een zestal te mogen verrigten? (1)

Maar zullen wij weder anderen toevoegen, zoude daardoor de meer kundigen niet gelijk gesteld worden met de minder bekwamen? Ik moet bekennen, dat dit, gedurende hun Kandidaatschap, het geval zoude zijn, doch zal hij, die eenmaal geplaatst is, en in kundigheden uitmunt, niet spoedig daarvan het voordeel ondervinden door meer dan anderen bij beroepingen in aanmerking te komen, zoodat hij even spoedig, als weleer, tot de aanzienlijkste plaatsen uitgenoodigd zal worden?

Ziedaar dan die aanmerkingen, welke men daartegen zoude kunnen inbrengen, zoo ik vertrouw, volledig wederlegd, (2) en die welke men nog zoude kunnen aanvoeren, zullen wel door eenen onbe-

voor-

(1) Hetgeen toen door den drang der omstandigheden welkom zou geweest zijn, is het nu, bij den overvloed van keuze, geenszins. Men kan, onzes inziens, geen Kerkeraad, die eene vrijë keuze heeft, verpligten, om uit zes, denzelven opgegeven personen, één te *moeten* kiezen. En kan dit niet, dan valt het geheele hier gedane voorstel in duigen.

Aanm. van de Redactie.

(2) Dit betwijfelen wij. Zie de vorige aanmerking.

De Redactie.

vooroordeelden met goed gevolg te beantwoorden zijn. Geloof echter niet, dat hoogmoed mij in den waan doet verkeeren, dat dit mijn voorstel, onveranderd, het eenige middel tot de plaatsing van alle Kandidaten zoude zijn. O! neen, hetzelve, moet, indien het ingang mogt vinden, aanmerkelijke wijzigingen ondergaan. Ik heb geenszins getracht een volledig reglement daar te stellen, ik heb slechts buiten alle eigenbelang, begaan met het onaangename lot van velen, eenige hoofdpunten aangegeven, welke ik niet geheel verwerpelijk vond, en die voor nadere ontwikkeling vatbaar zijn.

Doch alvorens van dit onderwerp af te stappen, blijft er nog één punt, geenszins van gewigt ontbloot, over, waardoor in veler plaatsing konde worden voorzien; het betreft namelijk het zenden van Predikanten naar onze koloniën, waar men, niettegenstaande de gunstige voorwaarden daaraan verbonden, steeds behoeften aan dezelven blijft gevoelen. En is het niet juist *daar*, waar de Evangeliedienaar het heerlijkst aan zijne roeping kan beantwoorden, waar hij de rijpste vruchten van zijnen arbeid kan verwachten? O! hoe velen zijn niet daar, die steeds in de diepste onkunde voortleven, die God niet kennen, noch Hem weten te dienen; die onwetend zijn van het eeuwige geluk, waarvan zij, door het bloed en den Geest des Verlossers, deelgenoot kunnen worden!

Indien het u dan ernst is, om een ijverige verkondiger des Heeren te worden; welaan, geene

schoonere gelegenheid, dan in onze Overzeesche bezittingen. Aarzelt niet, om aan uwen last te voldoen door derwaarts die blijde boodschap over te brengen. Hoort en volgt de roepstem van Hem, die bij Zijne hemelvaart tot Zijne Apostelen zeide: »*Gaat henen, onderwijst alle volken, dezelve doo»pende in de naam des Vaders, en des Zoons, »en des Heiligen Geests, leerende hen onderhou»den alles wat ik u geboden heb. En ziet ik »ben met u lieden, alle de dagen tot de volein»ding der wereld.*" Deze taal voert Hij ook tot u; ook met u zal Hij zijn in uw gewigtig dienstwerk. *Gaat dan henen, onderwijst alle volken*, geene opofferingen moeten u daartoe te groot, geen arbeid te zwaar zijn, en de heerlijkste belooning, dat is *de eeuwige zaligheid*, wacht u. »*Voor»waar ik zeg ulieden, dat er niemand is, die »verlaten heeft huis, of ouders, of broeders, of »wijf, of kinderen, om het Koningrijk Gods, »die niet zal veelvoudig weder ontvangen in dezen »tijd en in de toekomende eeuw het eeuwige leven.*"

Doch ook velen, welke de lust daartoe gevoelen, zien zich hierin aanmerkelijk belemmerd, naardien zij, om daartoe in aanmerking te komen, verpligt zijn, bij vernieuwing bewijzen hunner kunde te geven: het ware dus te wenschen, dat ook deze maatregel eene wijziging onderging, daar men toch moet vooronderstellen, dat zij, die *bekwaam en geschikt* bevonden worden om *hier te lande* het Evangelie te verkondigen, ook *bekwaam*

en

en geschikt zullen zijn, om dit werk *in andere gewesten* te verrigten. (1)

Gij dan, aanstaande Verkondigers des goddelijken woords! die hierin den weg voor u meent geopend te zien, om aan uwe roeping te kunnen voldoen; slaat de handen te zamen tot verkrijging van uwen wensch, door u daarmede bij de bevoegde autoriteiten te wenden. God geve, dat uwe pogingen niet vruchteloos mogen zijn, maar dat aan uwen wensch, door u aller plaatsing, kan voldaan worden, opdat gij ijverig moogt arbeiden in den wijngaard des Heeren en waardige verkondigers van Zijn Evangelie bevonden moogt worden.

G. G.

geen Theol. Kand.

BIJVOEGSEL.

Daar de Synode van het jaar 1835 bepaald heeft, dat, » de algemeene Synodale Commissie zal ontvangen en overwegen, alle zulke bedenkingen,

» in-

(1) Wij herinneren ons niet, dat dit gevorderd wordt; en stemmen ook geenszins den Schrijver toe, dat iemand, die bekwaam is, om hier te lande het Evangelie te verkondigen, daartoe ook geschikt is in de Overzeesche gewesten. In alle gevallen veronderstellen wij dat het minst van Kandidaten, die nog geene ondervinding hebben.

Aanm. der Redactie.

» inlichtingen en voorstellen, welke haar met be» trekking tot de plaatsing van Kandidaten, door » wien ook, zullen toegezonden worden;" hebben wij dit stuk niet willen terughouden, dewijl het aanleiding geven kan tot nadenken over deze zoo belangrijke zaak; hoewel wij voor ons twijfelen, aan de uitvoerbaarheid van den voorgestelden maatregel, en aan deszelfs gelukkig gevolg. De Schrijver heeft, onzes inziens, niet genoeg op het oog gehouden, dat, wanneer de Kandidaten zich verklaren moesten, onder welk Provinciaal Kerkbestuur zij zich beroepelijk wilden stellen, het te vreezen staat, dat bij het eene Provinciaal Kerkbestuur te veel stof, en bij het andere te weinig, naar evenredigheid der vakaturen, aanwezig zal zijn; en dan zou men weêr andere klagten hooren. Daarenboven, wie wil zich ten dezen laten beperken? *Gelderland* b. v. *Zuid-Holland* en *Utrecht* zijn Provinciën, tusschen welke vele naauwelijks zouden weten te kiezen. Waarom zal men dan de Kandidaten aan banden leggen, om hunne plaatsing alleen in ééne bepaalde Provincie te zoeken? Op deze en dergelijke wijze komt de plaatsing nooit tot stand. Wij meenen, dat er meer gelegenheid tot plaatsing komen zou, wanneer men besluiten kon, dat ieder Predikant, die *vijftig* jaren gediend had, het *Emeritaat* ontvangen zou. Men zegge niet, dat dit eene hardheid is, wanneer iemand nog in staat is, zijn werk te doen; want, bij den besten wil en ijver, bij de wenschelijkste gezondheid en

kracht

kracht; is het zoo goed, als onmogelijk, dat een man van meer dan 70 jaren, en vooral als hij *alleen* eene Gemeente dient, *al* de pligten van zijn ambt waarnemen *kan*. En waartoe dit dan gewild? Om het genot der pastorie op de Dorpen, en het jaar van gratie, zoo men eene vrouw naliet? Maar moet daaraan het belang der *geheele* Gemeente worden opgeofferd? En zou voor de Weduwe van een Emeritus Predikant ook niet een jaar van genot des pensioens van haren man kunnen worden bepaald? Is een Hoogleeraar niet in een gelijk geval? Maar indien een Hoogleeraar van 70 jaren ouderdom de rust moet nemen, dewijl hij gerekend wordt, niet meer geschikt te zijn, om jonge lieden te onderwijzen: zal dan een Predikant van 72 en meer jaren geschikt zijn, om tweemaal te prediken, meermalen te katechiseren, huis- en zieken bezoeken te doen? Wij twijfelen zeer. Bij deze maatregelen zou, dunkt ons, een tweede veel afdoen, als men het getal van Predikanten vermeerderde in alle plaatsen, waar meer dan 1500 zielen slechts één Predikant hebben. Hoe vele zoodanige heeft men! Het is zoo, daartegen zijn vele bedenkingen en bezwaren. Maar heeft men fondsen weten te vinden, om de Godgeleerde studiën te begunstigen en te bevorderen; dat men dan hiertoe nu eens fondsen oprigte! Zoo zou er ook voor vele jonge Predikanten, die thans minder gelegenheid hebben, om eenige promotie te maken, meer uitzigt daarop gegeven worden.

Men

Men heeft wel eens gezegd, dat de studie in de Theologie in ons Vaderland te zeer begunstigd werd door *de vrijstelling der militie.* Zelfs zegt men, dat in de sectiën der tweede kamer hierover gesproken is. Wij meenen bij deze gelegenheid te moeten opmerken, dat die *vrijstelling* niet om der Protestanten, maar om der Roomschgezinden wil genoten wordt. Daar men in de Roomsche Kerk reeds zeer vroeg tot hare dienst gewijd wordt en tot *den Geestelijken stand* behoort, heeft zelfs NAPOLEON alle de zoodanige moeten vrijstellen. Natuurlijk, dat deze vrijstelling zich nu ook tot de Theologische Studenten onder de Protestanten uitstrekt. Wanneer men dezelve algemeen wilde afschaffen, zou het Gouvernement zich in de grootste onaangenaamheden met de Roomsche Geestelijkheid ingewikkeld zien.

Intusschen, het is in ons Vaderland alleen niet, dat men zoo grooten overvloed van Kandidaten heeft. In de *Evang. Kirchen Zeitung* van 9 Mai 1835, N°. 37. S. 294—296. vindt men een uit den *Westfaalschen Anzeiger* overgenomen brief van den *Praeses der Märkische Synode* NONNE, Pred. te *Schwelm*, op last der Synode geschreven en getiteld: *Waarschuwing, betreffende den aandrang tot het studeren in de Theologie.* Het doel van dat stuk is, ouders en jonge lieden opmerkzaam te maken op den weinigen kans, die er bestaat, om tot Predikant bevorderd te worden, dewijl het getal van Kandidaten niet in verhouding staat

staat tot de vakaturen. In de Synodale Kreits van het Graafschap *Mark* waren in het jaar 1830 slechts 28, doch nu in 1834 reeds 74 Kandidaten, dus 46 meer. Het getal der vakaturen beliep *negen*, terwijl er zich niet meer dan *honderd tachtig* Gemeenten in die Kreits bevinden. Alzoo heeft men daar 65 Kandidaten tegen over 171 Gemeenten, die van Leeraars voorzien zijn. In de Rhijnsche Synodaal Kreits staat de verhouding der menigte van Kandidaten tot de bestaande Gemeenten en vakaturen even ongunstig. — De Marksche Synode raadt op grond hiervan ernstig alle ouders, voogden en jonge lieden aan, om wel te bedenken wat zij beginnen, wanneer zij zich tot het studeren in de Theologie bepalen, en raadt dit een ieder af, die niet onbezorgd kan studeren, of die niet een bijzonderen aanleg daartoe heeft.

DE SALTZWEDER DUIVEL.

Hevig blies de wind over de heide, die zich, in de veertiende eeuw, nog ten zuiden van *Berlijn* uitstrekte. Het was een koude November nacht, en men zag slechts hier en daar op de wallen van *Berlijn*, eenige beweging door de burgers veroorzaakt, die aldaar de wacht hadden. Stil en eenzaam op de heide lag, een eind wegs van de stad af, het jagthuis, dat de Markgraaf LODEWIJK had doen bouwen, en waarin zijn getrouwe jager

REHBAUM woonde. Met een rei van palissaden omgeven, die van boven scherp gepunt waren, scheen het voor nachtelijken overval veilig. Op eens echter klonken voetstappen en menschenstemmen in de nabijheid, en het luid geblaf van zijne honden verkondigde den jager een bezoek van onwelkome gasten. Tegelijk werd er heftig aan de pallisadendeur geklopt. »Wie is daar," riep hij, »stil gij »honden, zwijgt, of gij krijgt slaag. Wie is daar?" Doch niemand antwoordde den jager, maar er werd andermaal met stokken tegen de deur gebonsd.

»Wie is dan daar? Zoo niemand antwoordt, »laat ik alle mijne honden los."

Maar wederom hoorde men geen geluid, doch wel een nog sterker slaan op de deur, en juist, toen de jager zich naar zijne honden begaf om die los te laten, vloog er een pijl hem vlak langs het aangezigt voorbij.

»Aha," dacht hij, »is het zoo gemeend, nu, »gij ellendige schelmen, gij zult de tanden mijner »honden voelen."

Tegelijk maakte hij de kettingen der vreesselijk blaffende honden los, en begaf zich toen weder in huis, luisterende naar hetgeen buiten omging.

Doch het wierd stiller en stiller, ook de honden zwegen. Angstig luisterende hoorde de jager het gefluister van menschenstemmen, en ook een geluid der honden, alsof zij iets dat hen werd voorgezet, opaten.

Wederom werd er heftig op de deur geslagen.

De

De jager hitste door het venster zijne honden aan, doch deze gaven geen geluid meer. Met een schreeuwde eene zeer ruwe stem van buiten: »Maak open »gij hond, of ik steek uw Markgrafelijk nest aan »de vier hoeken in brand. De *Saltzweder duivel* »staat voor uwe deur, en wee uwer, zoo gij de»zelve niet dadelijk opent." De jager beefde, hij kende de stem, hij kende den man, die zich zelven, om zijne vele gruweldaden, aldus noemde, en voorzag weinig goeds. Zijne vrouw, die nog te bed lag, verwittigde hij ijlings van het gevaar, en deze verborg zich met haar kind op den zolder, onder een' hoop hooi. Hij zelf hoorde de roovers de palissadendeur openbreken, en daar nu alle tegenweer nutteloos was, zoo spoedde hij zich om zelf zijne huisdeur te ontsluiten. De roovers traden binnen. Hun hoofdman, wel zes voeten lang en met een vreesselijk barsch uitzigt, die zich zelf den *Saltzweder duivel* noemde, wijl deze stad, eindelijk zijn rooven moede, hem het burgerregt en inwoning in hare muren geschonken had, was aan het hoofd, en verweet, al vloekende, den jager zijne weerspannigheid in het openenen, terwijl hij zijne eigene behendigheid prees in het vergiftigen der honden. Hij wierp zich op een stoel neder, en beval den jager vuur aan te leggen, terwijl hij hem op eenen vreesselijken toon toeriep: »Dank uw noodlot, schurk, dat ik thans »iets anders te doen heb, dan mij met u bezig te hou»den; anders was uw sterfuur daar."

Bevend voldeed de jager aan dit bevel, doch kon zich inmiddels niet begrijpen, wat de roovers toch van hem wilden. In zijne woning bevond zich niets, dat hunne begeerte kon hebben opgewekt. Zijne honden waren door hen vergiftigd, zijne jagtgereedschappen klein in getal, en de door hem afgerigte valken, juist voor eene week, naar het slot van den Markgraaf vervoerd. Wat wilden zij dan? Het moest toch iets bijzonders wezen, dat hen noopte, zoo nabij de stad zich te vereenigen.

Terwijl dat hij de weinige etensvoorraad, dien hij bij de hand had, zijnen ongenoodigde gasten voorzette, schenen dezen met ongeduld iemand te wachten, en zonden meer dan eens een' hunner uit, om te zien, of er nog niemand opdaagde.

Op eens ging de deur open. De uitgezondene trad met een vrolijk gelaat binnen, en berigtte de aankomst hunner vrienden. Dadelijk daarop volgden meerdere roovers, en sleepten eenen zak binnen, waarin zich iets scheen te bewegen.

Op bevel van den aanvoerder werd de zak geopend, en een oude Jood, bevende en verschrikt, kroop uit dezelve te voorschijn.

»De God ABRAHAMS," zeide hij, »zij mij genadig, ik ben een verloren man."

»Ja, Jood! dat zijt gij," donderde hem de aanvoerder tegen, terwijl hij een mes uit zijnen gordel trok en hetzelve op een ander scherpte. »Ik zal »u uw vleesch bij stukjes van uw' ligchaam afsnijden en het mijnen honden te eten geven, indien

»ge

» gij mij niet dadelijk het geld overlevert, dat gij
» den Markgraaf wildet geven."

» O wee! hoe zal de zoon van mijnen vader u
» het geld geven, dat hij zelf niet bezit."

» Zwijg, schurk! wij weten zeer goed, dat de
» Markgraaf op de jagt van wilde zwijnen is ge-
» weest, dat hij daar drie en twintig zwijnen ge-
» schoten heeft, en dat de Berlijner Joden die van
» hem moeten koopen."

» Ja, de God ABRAHAMS kent den smaad, die
» men ons aandoet. Onze wet verbiedt ons zwij-
» nenvleesch te eten, en de Markgraaf dwingt ons
» zulke dieren van hem te koopen."

» Nu ja, maar waar is het geld? Geef op, of
» ik stoot u mijn mes in het lijf."

» Ik heb het niet, want de oudsten zenden mij,
» om den Markgraaf te verbidden, wijl wij het
« geld niet bijeen kunnen krijgen."

» Ha! ik ken u, en uw volk, maar zoo komt
» gij niet los! Heidaar gij zwarte DIEDERICH! trek
» den schelm zijne schoenen uit, en scheur hem
» den mantel van het lijf, opdat ik hem pijnige."

In een oogenblik was de beangstigde Jood weder ter aarde geworpen. Men deed hem den mantel af, en de schoenen van de voeten. Een der roovers haalde stukjes zwavel uit zijnen zak, en bond ze hem tusschen de toonen. De zwavel werd aangestoken en brandde voort, tot dat de vreesselijke gepijnigde Jood het luid uitbrulde van smart.

» Ha, hoe schreeuwt dat zwijn!" riep de hoofd-

man lagchende uit, en zich over den ter aarde liggende Jood heen buigende, sneed hij hem een stuk vleesch uit den arm, dat hij dadelijk zijnen honden voorwierp. »Wil gij nu het geld geven of »niet?" schreeuwde nogmaals de onmenschelijke roover, en wilde wederom hem een stuk vleesch uitsnijden, toen op eens een luid geblaf der honden, nakend gevaar verkondigde. Tegelijk stortten de uitgezette wachten binnen en zeiden, dat er eene bende Berlijnsche burgers in aantogt was.

De hoofdman liet eenen half luiden vloek hooren, greep zijnen knuppel, en naar de deur ijlende, beval hij zijne makkers hem te volgen.

Doch de uitgang was hem versperd; een man zwaar geharnast en met een zwaard gewapend, trad in de hut en riep: »Geeft u over, gij roovers »en moorders, gij zijt omsingeld, geen uwer kan »ontkomen."

In plaats van antwoord viel de zware knuppel des aanvoerders op het harnas des gewapenden: deze echter bleef onbewegelijk staan, en riep: »sla maar toe, mijn harnas is stevig, maar pas »op, nu begin ik;" en tegelijk zijn zwaard trekkende wilde hij op hem inhouwen. Maar de hoofdman vloog, snel als een tijger, op den ijzeren kolossus aan, en hem met den eenen arm omvattende, stootte hij zijn mes met den anderen in de voegen van het arm- en borstharnas, die door het trekken van het zwaard van elkander waren geweken.

»Je-

»Jezus maria! ik ben gewond! Voorwaarts »kinderen, wreekt mij! ik sterf." Met deze woorden zonk de zwaar gewapende ter aarde.

»Volg mij, volg mij, die nog moed in het hart »heeft, en burger van *Salztwedel* is; waar de »eene ligt, zullen weldra meerdere liggen," riep de *Salzweder duivel.*

Maar de deur was, als door een' ijzeren muur, gesloten. Eene menigte burgers, alle in zware harnassen, sloten zich aan elkander, en zooveel de donkere nacht toeliet, zag men in de verte niets, dan schitterende pantsers of wapperende helmpluimen.

De roovers, hierdoor ontzet, werden allen gekneveld, de Jood ontbonden, en men gaf hem last, om, hoe zwaar ook gewond, dadelijk te vertrekken.

Angstig kermende, voldeed deze daaraan, en toen, eene poos daarna, ook de burgers met hunne gevangenen waren afgetrokken, dankten de jager en zijne vrouw den goeden God, die hen zoo genadig bewaard had.

Weinige dagen daarna, werd de *Saltzweder duivel* met zijne makkers voor een der stads poorten van *Berlijn* opgeknoopt.

DE ZEGEPRAAL DER LIEFDE OVER DE LIEFDE.

Te *Efeze* leefde eens eene vrouw in een zeer ge-

gelukkig huwelijk. Zij had haar gelijk niet in teedere en opregte liefde tot haren man, en van haar werd steeds met bewondering en achting gesproken, als het voorbeeld voor alle vrouwen. Maar ach! haar man stierf in den bloei van zijne jaren. In matelooze droefheid gedompeld, was zij niet te vrede, met het volgen van de lijkbaar, met loshangend haar, en onder het slaan op de borst, maar zij daalde in de diepe grafspelonk *neder*, zat daar, onder het storten van tranen, aan het graf, en week des nachts noch des daags van de plaats. Zoo jammerde zij, weigerde alle verkwikking, en zocht den hongerdood. Noch ouders, noch bloedverwanten vermogten haar van haar besluit af te brengen. Door allen beweend en beklaagd, zat de treurende schoone vrouw reeds gedurende vijf dagen in het graf, zonder dat de honger haar kwelde, of de dorst haar martelde; zij hing steeds over den geliefden dooden. Aan hare zijde zat eene getrouwe dienstmaagd, die hare tranen met die van hare geliefde vrouw mengde, en het lampje, dat op den lijksteen stond, telkens, wanneer het dreigde uit te gaan, op nieuws deed branden. De gansche stad sprak van niets anders, dan van dit eenig voorbeeld van getrouwe liefde.

Middelerwijl liet de Gouverneur der Provincie eenige roovers kruisigen, in de nabijheid van het graf, waar de vrouw haren afgestorvenen beweende. Een soldaat had de wacht bij het kruis, opdat niemand de lijken afnemen en begraven zou. Hij bemerk-

merkte weldra een schemerend licht in het grafgewelf, en hoorde, toen hij nader kwam, een klagend geschrei. De nieuwsgierigheid dreef hem, te onderzoeken, wat dit toch zijn mogt. Onbevreesd steeg hij af in de spelonk; doch stond niet weinig verbaasd, hier eene schoone vrouw aan te treffen. Eene rilling ging onwillekeurig over zijne leden, dewijl hij eene afgestorvene meende te zien, die uit den dood verrezen was. Hij bleef een oogenblik, als vastgenageld, aan den ingang staan, doch naauwelijks had hij het daar liggende ligchaam ontdekt, en de tranen der vrouw en haar verbleekt gezigt aanschouwd, of hij begreep, dat hier eene dieptreurende en door kommer verteerde ter neder zat. Daarom haalde hij zijnen kleinen voorraad van spijze, en begon de treurende te bidden en te raden, aan hare vruchtelooze smart een einde te maken, en door haar gejammer en klagen den dooden niet in zijne rust te stooren. Alle toch hadden een gelijk lot, alle daalden vroeger of later in het graf. Zoo lang men leefde, moest men het leven genieten. Men mogt wel over afgestorvenen weenen, maar om hunnen wil zich zelven den dood niet ten prooi geven. Zoo sprak de soldaat. Maar de vrouw had naauwelijks zijne troostredenen gehoord, of zij sloeg zich nog heviger op de borst, rukte zich het haar uit en stortte neder op het lijk.

De soldaat liet zich echter niet afwijzen, maar poogde de vrouw over te halen, om wat te nuttigen. Eindelijk werd de dienstmaagd door de woor-

den van den soldaat overgehaald, om een weinig wijn te gebruiken; en ras daarop een stukje brood: Ja, zij begon nu hare beden met die van den soldaat te vereenigen; zij zeide tot hare vrouw: » welk » nut hebt gij er van, dat gij u dood hongert? » waartoe wilt gij u levende begraven? Waarom » zoudt gij uw jeugdig, bloeijend leven opofferen, » eer de nood het eischt? Meent gij, dat de afge- » storvenen dit offer eischen? Of zult gij alzoo den » dooden in het leven terugbrengen? Komt terug » van uwe verbijstering; keer weder tot het levens- » genot: het lijk zelf wekt u daartoe op,"

Niemand hoort het ongaarne, dat hij genoodigd wordt, spijze te nemen en te leven. Zoo liet dan ook de, door het vasten gedurende eenige dagen afgematte, vrouw, zich eindelijk gezeggen; en, eens weder door het genot van spijs en wijn verkwikt, was het niet noodig haar op nieuws tot het genot daarvan op te wekken. Even gelijk *hare* dienstmaagd, gebruikte zij met smaak van den voorraad des soldaats.

Versterkt en als in het leven teruggekeerd, werd de droefheid over den dooden meer en meer vergeten. De soldaat was haar weldoener en redder geworden; zij gevoelde op nieuws en meer dan ooit, welk een voorregt het ware, te leven. Zij kon echter niet besluiten naar hare woning en onder hare oude vrienden en bekenden terug te keeren, dewijl de roem, om als een voorbeeld van de grootste huwelijkstrouw vermeld te worden, zoo

aan-

aangenaam, de schande daarentegen, in zulk een edele gezindheid bezweken te zijn, zoo vernederend en bitter scheen. Zij bleef dus nog in het onderaardsche verblijf der dooden, en werd, met hare dienstmaagd door den soldaat, die, zoo dikwijls hij kon tot haar wederkeerde, met het noodige voorzien. 's Mans vriendelijke voorkomendheid en vleijend gedrag, verwierven hem hare genegenheid. Ras steeg dit gevoel, bij de van alle verkeer met de wereld afgezonderde tot een graad van vertrouwelijkheid, die de vervoering verdrong, dat zij nog kort geleden uit liefde tot haren man den dood had willen sterven. Al het gevoel voor levensgenot was bij de jonge schoone vrouw ontwaakt. Niemand had daartoe meer toegebragt, dan de soldaat. Zich niet storende aan de wereld, aan ouders of bekenden, of aan hun gepraat, hoorde en zag zij niemand dan den soldaat, en verbond zich aan hem met al den gloed der liefde en teederheid.

Dit alles gebeurde in den kortsten tijd. De roovers hingen nog aan het kruis, en de soldaat kwam weêr des nachts waken. Doch weinig bekommerd over de gekruisigden en zijnen pligt, ging hij in de grafspelonk; derwaarts leidde hem een hart, dat hem geheel toebehoorde, en de vertrouwelijke vreugde der liefde. Aan haren mond hing hij en genoot de hoogste gelukzaligheid, terwijl daar buiten de vrienden van een der gekruisigden het lijk afnamen, en zonder stoornis naar eene betere rustplaats droegen. Welk een schrik voor den soldaat,

 toen

toen hij des morgens uit zijn nachtverblijf trad en een der kruisen ledig vond. De doodstraf moest op dit pligtverzuim volgen. Radeloos liep hij naar zijne geliefde terug en verhaalde het onheil. Hij wilde de regterlijke straf niet afwachten, maar zich zelven ombrengen; zij moest zijn lijk, als dat van een geliefden vriend, naast dat van den beminden echtgenoot in ééne graf nederleggen.

»Dat verhoede de hemel!" riep de vrouw uit, »dat ik in zoo korten tijd twee zulke geliefde »voorwerpen verliezen zou. Ik wil" — doch zij zweeg en beefde; maar de ongelukkige geliefde stond voor haar; ieder oogenblik tijdverlies was doodelijk; zij zag hem nog eens aan, en riep toen moedig uit: »ik wil het ligchaam van *mijnen* »man ophangen, en den vriend redden." De doode werd uit het graf genomen, en in plaats van den weggevoerden roover, aan het kruis gehangen.

Zoo verre loopt het verhaal, dat wij uit eene zuivere oorkonde hebben ontleend. Een andere, maar min zuivere, oorkonde voegt er nog een zeer treurig berigt nevens, waarvoor de minste lezers haar danken zullen. De korte inhoud van dit bijvoegsel, hetwelk wij even kort mededeelen, en dat wij naauwelijks geloofwaardig vinden, is geen ander, dan dat men de geheime verstandhouding van de vrouw, die men meende, dat zich dood getreurd had, en het ophangen van den zoo tederbeminden man op het spoor kwam, en de beide

zoo

zoo innig vereenigden, naar de gestrengheid der lands wet, met den dood strafte.

ONGEVOELIGHEID VAN EENE TER DOOD VEROORDEELDE MOORDENARES.

Toen aan vrouw MEIJER, die haren man vermoord had, het vonnis des doods werd voorgelezen, niesde de Griffier toevallig. Zij viel hem aanstonds in de rede, en wenschte hem zeer beleefd het: » wel mag het u bekomen."

TER NAGEDACHTENIS

VAN

D. M. KAAKEBEEN,

in leven Predikant te Amsterdam.

Verdwenen is de smart der aarde,
  Getrouwe Dienaar van uw' God!
  Gij zegepraalt op tijd en lot
En 't lijden, dat u hier bezwaarde.
  Gij hebt den kampstrijd doorgestaan;
  't Geloof deed, op uw donkre' baan,
U 's Vaders liefde en trouw, in hemelsch licht aanschouwen;
  De proefweg sloot zich voor uw oog;
Maar, hopend, sloegt ge uw' blik, met onverswakt vertrou-
  Naar 't oord, waar Jezus leeft, omhoog. (wen,

Wat

Wat zegt nu 't lijden, dat u griefde,
Bij zulk een blijden wisselkeer?
Het stof beklemt den geest niet meer
In 't vaderland van deugd en liefde!
De nacht verzonk — de dag brak door;
Uw voet betreedt een glansrijk spoor;
De raadsels zijn verklaard, het duister is verdreven;
En thans, met onbeklemde borst,
Hebt ge, in der englen rei, den lofzang aangeheven,
Voor Hem, die 's werelds rijkskroon torscht.

Hier moest gij vaak in zwakheid zaaijen,
Het matte hoofd door zorg gekromd;
Daar wenkt de Heer: uw oogstdag komt;
Heil u! thans moogt gij juichend maaijen.
Thans erft gij 't rijkst genadeloon,
Verlost, gezaligd voor Gods troon;
Gezaligd, meest in hen, die hier uw lessen hoorden,
De kroon der onverderflijkheid
Toeft u in 's Vaders huis — verbeidt u, in die oorden,
Door Christus, ook voor u, bereid.

Neen, trouwe dienaar Gods! wij treuren
Niet bij uw stoflijk overschot.
Uw sterven bragt uw ziel tot God,
En kon slechts aardsche banden scheuren.
Geloofd zij 's Hemels wijs bestel!
Ja, thans hebt *Gij* 't voor eeuwig wél;
Wij wandlen hier nog rond, door zonde en dood omgeven;
Wij doolen hier, aan 't vreemde strand;
Gij drinkt reeds uit de bron van eeuwig licht en leven;
Heil u! *Gij* zijt in 't vaderland.

5 Dec. 1835. W. H. WARNSINCK, BZ.

GRAF-

GRAFSCHRIFT

VOOR DEN

WEL EERWAARDEN HEER

D. M. KAAKEBEEN,

in leven Predikant te Amsterdam.

Hier is, in 't stille graf, het stoflijk deel geborgen
Van hem, den bijbeltolk, den vriend der christendeugd;
En nu, terwijl dat zaad rijpt voor den eeuw'gen morgen,
Smaakt reeds zijn' reine ziel de zaalge hemelvreugd.
Gods lof en 't zondaarsheil — dit was zijn ijv'rig pogen,
Het kruis van Golgotha, zijn hoogste roem en eer;
In vreugd' en lijden groot, een beeld voor ieders oogen
Van hem, des menschen Zoon, des zondaars Vriend en
Heer!

1835. J. J. LANSBACH.

GEDACHTE BIJ EEN KERKHOF.

Treed, o treed! met stil genoegen
Op deez' plaats van rust en vreê;
Hier is 't eind van al ons zwoegen,
Hier kent men geen ach of wee!
't Graf voert ons naar hooger kringen,
d'Aard verdwijnt, en Englen zingen:
Halleluja!

'k Zie, verrukt, Gods zoon verheven
Aan des Vaders regterhand:
o! Mogt ik bij JEZUS leven
In het beter Vaderland!

Dan

Dan zou ik in hooger kringen
Met Gods Englen eeuwig zingen:
Halleluja!

Haarlem, A. v. d. ELST, Jr.
September 1835.

AAN MINA.

> Rust zacht! Engelen zullen
> u wekken!

Eens, wanneer Gods stemme klinkt,
'tEeuwig licht ter kimme blinkt,
Englen ons van 't graf ontboeijen:
Als de Gods-bazuine slaat,
JEZUS, in triomf gewaad,
Nieuwe zonnen doet ontgloeijen.

Dan o MINA! welk genot!
Treedt ge als Seraf voor uw God;
In den rei der Hemellingen;
Juichen zult gij in die sfeer;
Bij uw' JEZUS, bij uw' Heer,
't Heilig lied der Englen zingen!

Haarlem. A. v. D. ELST, Jr.
September 1835.

ONTBOEZEMING BIJ DE VERJARING VAN EEN TWEEJARIG KIND.

Lieve kleine jeugdig plantje!
Door een teedre zorg gevoed,
Dartelt gij in overvloed;
En gij vormt een naauwer bandje,
Tusschen hen, die van Gods hand
U ontvingen als een' pand.

Spoe-

Spoedig vlood een tweetal jaren,
  Sints uw oogje 't daglicht zag,
  En deez' uw geboortedag,
Zal altoos 't herdenken baren,
  Ouders! aan 't beslissend uur,
  Bij het kampen der natuur.

Onbekend met 's werelds broosheid,
  Tiert gij als onnoozel wicht,
Onschuld siert uw aangezigt,
Want gij weet nog niet, hoe boosheid,
  Door het nijdig lot ontstaan,
  's Levens vreugde doet vergaan.

Welhaast treedt het tijdperk nader,
  Dat een hooger licht zijn gloed
  In u tot ontwikk'ling voedt,
Dan ontspruit een rijke ader,
  Die tot kweeking van 't verstand,
  Dient geleid door d'oudren hand.

Eenmaal zal de kindschheid zwichten,
  Als de dag van zorg genaakt,
  En het hart naar meerder haakt;
O, voldoe dan streng de pligten,
  Die in rijkdom van geneugt
  Voorsmaak zijn van hemelvreugd.

Leer naar hooger roeping streven;
  Tracht het schijngenot t' ontvliên,
  Wat ook d'ondeugd aan kan biên,
Zij verpest de vreugd van 't leven.
  Maar volbreng, aan deugd verwant,
  Bij de reis naar 't Vaderland.

C. C. TH., JZ.

PRO-

PROGRAMMA.

voor het Jaar 1835.

Bestuurders van het Genootschap *Tot Verdediging van de Christelijke Godsdienst tegen derzelver hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt in *'s Gravenhage*, hebben, in hunne Vergadering van den 20sten October dezes jaars, over de bij hen ingekomene Verhandelingen uitspraak gedaan.

I. Op de vraag: *Hebben wij in* JEZUS CHRISTUS *een vlekkeloos voorbeeld? In hoe verre is het ons ter navolging gegeven? En welke zijn de middelen om die navolging te bevorderen?* is ingekomen *eene* Nederduitsche Verhandeling, met de Zinspreuk: *Dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in* CHRISTUS JEZUS *was. Phil.* II: 5. Maar dezelve is even min, als de vroeger afgekeurde Verhandelingen over dit onderwerp, grondig genoeg bewerkt bevonden, om der bekrooning waardig te kunnen geoordeeld worden.

II. Op de vraag: *Welke zedelijke verkeerdheden moeten wij, volgens de getuigenis van het Nieuwe Testament aan de eerste Christengemeenten, zoo wel in het bijzonder, als in het algemeen toeschrijven? Waarin hebben wij de oorzaken van die algemeene en bijzondere verkeerdheden te zoeken? En hoe strooken deze met den lof, welke door de Apostelen en hunne Medehelpers aan de Belijders van* CHRISTUS *gegeven is, en met hetgene wij nopens den weldadigen invloed van het Evangelie op derzelver hart en leven mogen vaststellen?* zijn ingekomen *twee* Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk:

Κύριε οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας κ. τ. λ. *Matth.* XIII: 27*b*.

2. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk:

Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ κ. τ. λ. 2 *Timoth.* II: 20.

Bei-

Beiden zijn echter, wegens de oppervlakkige behandeling van de voorgestelde zaak, onvoldoende gekeurd, ofschoon dan ook de Schrijver van N°. 2. geacht moest worden eenigzins dieper in het onderwerp te zijn ingedrongen.

III. Op de vraag, verlangende *eene Verhandeling over de Verzoeking van* JEZUS *in de Woestijn, welke de hoofdgevoelens over dezelve uitleghundig toetst, het meest aannemelijke grondig staaft, en tevens onderzoekt, of zulks in verband sta, zoowel met de betrekking van* JEZUS *op aarde, als met zijne lotgevallen; en zoo ja, in hoedanig verband wij ons dit moeten voorstellen,* zijn ingekomen *vier* Verhandelingen:

1. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk:

Ἔστιν δ' ἀφάνεια κ. τ. λ. PINDARUS.

2. Eene Latijnsche, met de Zinspreuk:

Πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε. 1 *Thess.* V: 21.

3. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk:

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. *Matth.* VI: 13.

4. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Quantum est quod nescimus!* SENECA.

N°. 1. Draagt vele blijken van oordeel, vernuft en vlijt, doch ontbreekt in dezelve het grondig, vooral uitlegkundig bewijs van de vooronderstelling, door den Schrijver aangenomen, en is deswegens onbekroond gebleven. N°. 2. is bevonden zelfs de minste opmerking onwaardig te zijn. N°. 3. is geoordeeld hetzelfde hoofdgebrek te hebben als N°. 1, en dewijl daarenboven nog het tweede deel der vraag in dit stuk geheel niet behandeld is, heeft het moeten worden afgewezen. Daar de Schrijver van N°. 4. veel meer uitgaat van redenering, dan van Bijbelverklaring, en zich geheel niet inlaat met opgave en beoordeeling van latere gevoelens, is zijn werk almede ter zijde gelegd.

IV. Op de vraag, vorderende *eene verzameling en verklaring der gezegden van* JEZUS, *betreffende zijn lijden en sterven, tot vergeving der zonden en zaligheid: met nasporing der redenen, waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger daarvan gesproken heeft;* be-

benevens een betoog, dat de Apostelen, aan welken Hij dit ter ontwikkeling had overgelaten, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van het onderwijs van JEZUS *en de Apostelen een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting*, zijn ingekomen *twee* Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk:

Τοῦτο τὸ μέγιστον καὶ βασιλικώτατον κ. τ. λ.

CLEMENS *Alexander.*

2. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *God was in* CHRISTUS *de wereld met zich zelven verzoenende.* PAULUS.

N°. 1. is geoordeeld, zoo veel goeds te bevatten, dat dezelve met den GOUDEN EEREPRIJS bekroond is geworden. Bij de opening van het naambriefje werd als derzelver Schrijver bekend H. E. VINKE, *Theol. Doct.*, en *Predikant* te *Utrecht.* N°. 2. heeft niet in aanmerking kunnen genomen worden.

V. Op de vraag: *Welke zijn de oorzaken, dat er, te dezer dagen, in Europa zoo velen opstaan, welke zich meer of min van het Kerkgenootschap, waarin zij opgevoed zijn, afscheiden? Wat moeten wij daaruit nopens de godsdienstige en zedelijke gesteldheid van onzen tijd opmaken? En hoedanig zijn de vooruitzigten in de toekomst, welke dit verschijnsel oplevert?* is ingekomen *eene* Hoogduitsche Verhandeling, met de Zinspreuk: *Veritatis amanti* etc. Doch de Schrijver heeft het voorgestelde onderwerp geheel eenzijdig en daarbij onvolledig behandeld, en zijne redeneringen zoo ingerigt, dat die met het stellige Christendom te eenemaal in strijd zijn: weshalve deszelfs arbeid voor dit Genootschap volstrekt onbruikbaar gerekend werd.

VI. Op de vraag, vorderende *eene Verhandeling over den zedelijken aard en de zedelijke strekking der Mozaïsche Wetgeving, zoowel ten opzigte van het godsdienstige, als niet minder van het huisselijke en maatschappelijke leven*, is ingekomen *eene* Nederduitsche Verhandeling, met de Zinspreuk: *Geen Wet, geen Orde.* Doch dit is een geheel nietig opstel.

Wat eindelijk betreft de Verhandeling over *het kenmerkende van* LUCAS *Evangelie* enz. de Zinspreuk dragende: *Res ardua vetustis novitatem dare, novis*

fidem etc. c. plinius Secundus (zie Programma van het Jaar 1834. bladz. 4.) Bestuurders willen wel niets terugnemen van den lof, vroeger aan deze Verhandeling gegeven; maar hebben echter de aan den onbekenden Schrijver medegedeelde bedenkingen door hem niet genoegzaam opgelost gevonden, en deswegens tot de bekrooning van deszelfs werk niet kunnen besluiten; doch hem zal, bij de eerstvolgende Prijsuitschrijving, de gelegenheid worden geopend tot eene nadere bearbeiding van dit onderwerp.

Op donderdag den 22sten October l. l. heeft, in het gebouw der Maatschappij *Diligentia*, de Feestviering plaats gehad, wegens het *Vijftigjarig Bestaan* des Genootschaps, en is, bij die gelegenheid, eene plegtige Redevoering gehouden door den tijdelijken Voorzitter van Bestuurders, den Hoogleeraar h. j. royaards, handelende over het *Haagsche Genootschap in deszelfs oorsprong, aard, karakter; werkzaamheden en vooruitzigten.* Deze feestelijke bijeenkomst is, behalve door vele Leden van het Genootschap en andere Godsdienstvrienden, die toegang tot dezelve verlangd hadden, bijgewoond en vereerd geworden door een aantal genoodigden, hoogaanzienlijken in Kerk en Staat, Bestuurders van andere Godgeleerde Genootschappen en Schrijvers van Verhandelingen, die, vroeger en later, door dit Genootschap *met goud* zijn bekroond geworden. De Feestviering heeft zoowel overvloedige stof tot blijdschap opgeleverd, als de harten gestemd tot dankzegging aan God, onder wiens hooge begunstiging deze Maatschappij, gedurende eene halve eeuw, is werkzaam geweest tot handhaving van de heilige waarheid; terwijl men door dezelve niet weinig gesterkt werd in het vertrouwen op den zegen van den Allerhoogste, bij een voortdurend streven naar dat zelfde doel, hetwelk de Stichters des Genootschaps zich, van den beginne af, ter bereiking hadden voorgesteld.

Na den afloop der openlijke plegtigheid, is er een vriendschappelijke maaltijd gehouden, en heeft aan denzelven de uitreiking plaats gehad van Gedenkpenningen, vertoonende aan den eenen kant het gewone zinnebeeld des Genootschaps en aan de keerzijde een, op de gelegenheid passend, Latijnsch opschrift: van wel-

welke Penningen eerlang een ruimer gebruik zal worden gemaakt.

De voorstelling van *Nieuwe Prijsvragen* zal geschieden in een Programma, dat, na de eerste Vergadering van Bestuurders in het nieuw ingetreden tijdvak des Genootschaps, zal worden uitgegeven.

SCHOOL-NIEUWS.

ZALT-BOMMEL.

Den 7den Aug. 1835. Nadat de Kweekelingen van ons Gymnasium op den 30sten Julij l. l. bij het Examen voldoende bewijzen hadden gegeven van hunne vorderingen, had heden de Promotie en de openbare Prijsuitdeeling plaats. De Rector H. J. MATTHES JR., opende deze plegtigheid met eene voorafspraak. Hierna beklom de verdienstelijke jongeling C. H. D. BUYS BALLOT het spreekgestoelte, en hield eene door hem zelven opgestelde redevoering, *de Pericle*. Met eenen Latijnschen en Griekschen prijs begiftigd, benevens met *testimonia* voor zijne vorderingen in de *Wiskunde*, *Geschiedenis* en *Aardrijkskunde*, werd deze jongeling met den hoogsten lof tot hooger onderwijs bevorderd. Voorts ontving in de derde klasse: W. F. J. VAN VLOTEN, een Latijnschen en Griekschen prijs, benevens *testim.* voor de *Wiskunde* en *Geschiedenis*, en in de zesde klasse werd aan J. MAURITZ GANDERHEYDEN en F. MIJSBERG, een prijs geschonken ter aanmoediging. De *gratiarum actiones* werden door hen, die met prijzen begiftigd waren, met veel bevalligheid uitgesproken, terwijl deze plegtigheid door de tegenwoordig-

-digheid van verscheiden aanzienlijke personen vereerd en door afwisselend muzijk veraangenaamd werd.

DOESBORGH.

Den 12den Aug. 1835. Heden werd alhier de Jaarlijksche Promotie gehouden. Twee tot de Akademische lessen bevorderde jongelingen N. LOBRY DE BRUYN en J. J. KEUKEN hielden redevoeringen; de eerste: *de causis, quare doctorum gloria ante obitum plerumque sit exigua: dum postea magis magisque adcrescit.* d. i. *over de oorzaken, waarom de roem der Geleerden voor den dood, gewoonlijk klein is, terwijl dezelve naderhand meer en meer toeneemt;* de tweede: *de civitate Syracusarum et de exitu tragico Aricia feminae primariae inter Syracusanos:* d. i. *over Syracuse, en het droevig uiteinde van Aricia, eene voorname Saracusaansche vrouw.* Hierna reciteerden de met *Praemia* vereerde jongelingen S. A. BLOEMERS, J. VAN ZELM, en W. F. VERSTEEG hunne *gratiarum actiones* op eene gepaste wijze, terwijl de discipelen J. C. VAN ZELM en A. G. PERSOLLE. getuigschriften ontvingen.

DOETINCHEM.

Den 20sten Aug. 1835. Heden had alhier het gewoon jaarlijksch zomer-examen, de bevordering van, en de prijsuitdeeling aan onze Latijnsche schooljeugd plaats. Deze plegtigheid werd door den Rector geopend met eene korte *prolusio*, aan welker slot hij ons op eene gepaste wijze herinnerde de nagedachtenis van wijlen den Wel Eerwaardigen zeer Gel. Heer P. VAN AMERON, Pred. bij de Hervormde Gemeente dezer stad, en mede Curator der Latijnsche School, ons in den loop van dit schooljaar door eene wreedaardige ziekte ontrukt; terwijl hij deszelfs opvolger, den Wel Edelen Gestr., Achtbaren Heer, Majoor W. C. ABERSON, Burgemeester dezer stad; gelijk mede den Wel Ed. zeer Gel. Heer, C.

SCHATTENKERK, *Artis Medicae et Obstetriciae Doctor* hier ter stede, die in plaats van den Edel Achtb. Heer H. F. CREMER, Voorzitter van HH. Curatoren, welke wegens aanhoudende ligchaamsongesteldheid tot het bedanken voor dezen zijnen post zich genoodzaakt vond, door den Achtb. Raad dezer stad verkozen was, met deze hunne nieuwe betrekking hartelijk geluk wenschte en aan hunne trouwe zorg en bestuur, tegelijk met die van den thans voorzittende Heer Curator, de belangen zijner school aanbeval. Hierna gaven de jongelingen voortreffelijke blijken van hunne vorderingen, gedurende den jongstverleopen cursus, in alle vakken van dit gedeelte van het hooger onderwijs; waarna de verdienstelijke en brave jongeling B. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, uit *Varsseveld*, die tot de Akademische lessen stond bevorderd te worden, het spreekgestoelte beklom, en eene schoone zelfbewerkte redevoering hield: *de pulchritudine et praestantia Socratis lectionum, praesertim perspecta in illius fabula* DE HERCULE IN BIVIO. Daarna nam de Promotie en Prijsuitdeeling een aanvang; waarbij bovengemelde jongeling met een prijs en getuigschrift tot de Akademische lessen werd bevorderd; terwijl van de derde naar de tweede klasse overgingen, de verdienstelijke en vlijtige jongelingen: S. M. B. D'HARVANT en H. C. E. VAN AMERON, beide uit deze stad; van de vierde naar de derde klasse: J. B. F. HERBINK, uit *Varsseveld*; van de zesde klasse tot de bovenste orde der vijfde: H. AALBERS, uit *Krimpen aan de Lek*; J. H. O. VAN ECK, uit *Arnhem* en J. F. H. VAN DER FELTZ, uit *Epe*; van de onderste orde der vijfde klasse tot de bovenste orde dierzelfde klasse: J. NOORDINK DE WILDE en E. G. COLSON AMERSON, beide uit deze stad; van de zesde klasse tot de onderste orde der vijfde klasse: J. RABELINK, uit het ambt

ambt *Doetinchem*; van de onderste orde der zesde klasse tot de bovenste orde dierzelfde klasse: M. A. C. VAN DER KAAIJ, M. J. COOPS, J. GERRITSEN; alle uit deze stad, en F. G. NIJENHUIS, uit *Hummelo*; alle met prijzen wegens hunne vlijt, aanhoudend goed gedrag en ter verdere aanmoediging; welke jongelingen alle met gepaste vrijmoedigheid op eene bevallige wijze H. H. Curatoren voor de hun betoonde goedwilligheid bedankten.

Eindelijk beklom de Rector andermaal het spreekgestoelte; bedankte H. H. Curatoren en alle zijne toehoorders voor hunne tegenwoordigheid.

Zoo liep dit feest voorafgegaan, afgewisseld en besloten door een heerlijk orgelmuzijk, uitgevoerd door den kundigen Heer Muzijkmeester M. ZWANEVELD, tot genoegen van alle aanwezigen af.

Ouders of voogden, die genegen mogten zijn, hunne kinderen of pupillen aan de zorg des Rectors, P. A. VAN MEURS, op zijn kostschool toe te vertrouwen, waar door behulp van eenen bekwamen en geschikten secondant ook in de levende talen een grondig onderwijs gegeven wordt, kunnen zich ter verkrijging der voorwaarden, die zeer matig gesteld zijn, bij denzelven vervoegen.

HARDERWIJK.

Den 25sten Aug. 1835. Heden had alhier de gewoone halfjarige Promotie en Prijsuitdeeling aan de Leerlingen van ons gymnasium plaats. Onze Rector opende die plegtigheid met eene korte voorafspraak, waarin hij met een woord den bloeijenden toestand van ons Gymnasium schetste. Daarna werden de drie verdienstelijke jongelieden, C. M. W. LAMERS, G. LAMERS en J. D. PALM, naar de hoogeschool bevorderd, de eerste met een' prijs in de *Latijnsche Letterkunde* en *Geschiedenis*; de tweede in de *Grieksche Letterkunde*; en de derde

in de *Wiskunde*. Deze beklommen het spreekgestoelte en spraken met gepaste vrijmoedigheid de door hen zelve opgestelde *orationes* uit, de eerste: *de Socratis vita et morte*; de tweede: *de Virgilii Aen.* Lib. VI; de laatste: *de ratione, qua Socrates ex humani corporis praestantia providentiam divinam probavit*. Hierop werden van de bovenste orde der tweede klasse, naar de onderste orde der eerste klasse, bevorderd: T. SMEER, met een' prijs in het *Latijn* en *Grieksch*, P. BLUSSÉ, met een prijs in het *Latijn*, K. A. ENGELBREGT en G. A. DE MEESTER, met een *testim.* in de *Geschiedenis*. Uit de bovenste orde der derde klasse, naar de onderste der tweede: D. CHABOT, met een' prijs in het *Latijn*, het *Grieksch* en de *Algebra*, en een getuigschrift in de *Fabelkunde*, en J. D. SACHSE, met een prijs in de *Geschiedenis* en een getuigschrift in de *Fabelkunde*; uit de onderste orde van dezelfde klasse naar de bovenste: W. VAN RAALTEN, met een prijs in het *Latijn* en *Grieksch* en een getuigschrift in de *Arithmetica*; W. J. WEIJENBERG, met een getuigschrift in de *Aardrijkskunde*; L. J. PRINS, A. H. HUYSMAN en M. J. HUYGENS. Uit de bovenste orde der vierde klasse, naar de onderste van de derde: W. U. ARENTSE, met een prijs in het *Latijn* en *Grieksch*, en R. C. STAVERMAN. Eindelijk uit de onderste naar de bovenste orde der vierde klasse: M. H. WOLF, met een prijs in het *Latijn*, en S. H. WOLF. Alle betuigden aan H. H. Curatoren voor de ontvangen belooningen hunnen dank, en tot algemeen genoegen liep alzoo dit schoolfeest af.

ROTTERDAM.

25 Aug. Volgens gewoonte werd ook nu weder de Promotie der Leerlingen van de Erasmiaansche School in de Waalsche Kerk gevierd. Ter inleiding sprak de

de Rector dezer School, over de dwaasheid van hen, welke de Grieksche en in het bijzonder de Latijnsche taal aanleeren, niet om wijzer en beter te worden; maar alléén om door middel van de laatste den graad van Doctor in het een of ander vak te verwerven. Hierop beklom de tot de Hoogeschool bevorderde Leerling F. DE KLOPPER, met een' prijs in de *Grieksche* en *Latijnsche Letterkunde*, en bij loting in het vak der *Geschiedenis* begiftigd, het spreekgestoelte, en hield eene door hem zelven gemaakte redevoering: *de Phoenicum mercatura*. Na dezen beklommen achtereenvolgende, naar de *ordo candidatorum* bevorderde Leerlingen der vierde klasse, of Rector's school, hetzelfde spreekgestoelte, om door hem zelven gestelde declamatien te houden; T. C. VAN DEN HAM, na het ontvangen van eenen prijs in het *Grieksch* en *Latijn*, en van een vereerend getuigschrift in het vak der *Geschiedenis* en der *Meetkunde* door het lot hem toegevallen: *de Divina providentia in historia patriae conspicua;* J. L. SCHLIMMER, in het *Latijn*, bij besluit van H. H. Curatoren, maar in de *Meetkunde*, bij loting met een' prijs begiftigd. *De Neerlandis medendi arte praeclarissimis.* J. E. CRIELLAERT, bij loting, den voorrang boven J. THOOFT gekregen hebbende, sprak: na het verkrijgen van een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs: *In laudem* ANTONII HAMBROEK *pro patria se devoventis;* J. THOOFT, met een' prijs, in de *Latijnsche Letterkunde*, en met een in de *Meetkunde* door het lot hem toegedeeld vereerend getuigschrift bekroond: *De statis Graecorum ludis.* Met deze gingen B. LYON, J. VAN HARDERWIJK en J. C. BALLOT, naar dezelfde orde over. Uit de *ordo Minorum*, werden naar de *Majores* bevorderd: J. A. SCHELLEKENS, met een' prijs in het *Latijn*: J. P.

DE KEYZER, met een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs, H. W. MEES en H. C. VOORHOEVEN. Uit de derde gingen naar de vierde klasse over J. H. L. WENTHOLT, met een' prijs in het *Grieksch* en het *Latijn*, in de klasse der *Stelkunde*, met een vereerend getuigschrift bij loting. D. TERPSTRA, in het *Latijn* met een' prijs, in de *Stelkunde*, insgelijks met een' prijs, maar bij loting; H. KRUYFF, met een' prijs in de *Letterkunde*, in de *Stelkunst* met een vereerend getuigschrift bij loting; G. SCHUMACHER, met een vereerend getuigschrift in plaats van prijs; uit de tweede naar de derde klasse: N. H. VAN CHARANTE, met een' prijs in het *Grieksch* en het *Latijn*, maar in de *Rekenkunst* en *Oude Aardrijkskunde* bij loting, met prijzen, in de *Fabelkunde*, met een vereerend getuigschrift; T. FRUIN, met een' prijs in het *Latijn*, doch in de *Rekenkunst*, *Oude Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*, met een vereerend getuigschrift bij loting; D. BURGER, met een' prijs in het *Latijn*, in de *Rekenkunst* echter, gelijk in de *Oude Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*, met een vereerend getuigschrift bij loting; J. C. REEPMAKER, met een' prijs in het *Latijn*; A. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, met een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs, in de *Rekenkunst*, bij loting, met een vereerend getuigschrift; D. C. L. HANEGRAAFF, met een vereerend getuigschrift, hem in de *Oude Aardrijkskunde* en de *Fabelkunde* bij loting toegevallen; E. T. BONGA. Uit de *ordo Minorum* der tweede klasse werden naar de *Majores* bevorderd: B. CLOOS, met een vereerend getuigschrift in de *Fabelkunde*, bij loting; H. SCHEMMER LELIJVELT en A. J. P. OORT, aan welken gelijk lot te beurt viel; L. J. A. TOLLENS en J. VAN HATTEM. Uit de eerste klasse naar de tweede: C. W. OPZOOMER, met een' prijs in het

Grieksch

Grieksch en *Latijn*, met een vereerend getuigschrift bij loting, in de *Oude Aardrijkskunde* en in de *Fabelkunde*; C. W. IMANS, met een prijs in het *Latijn*, in de *Oude Aardrijkskunde* en in de *Fabelkunde*, bij loting met een vereerend getuigschrift; A. VAN VOLLENHOVEN, viel gelijke eer ten deel; W. LE JEUNE, bij loting met een' prijs in de *Oude Aardrijkskunde*, met een vereerend getuigschrift in de *Fabelkunde*; C. L. GORLITZ, bij loting met een vereerend getuigschrift in de *Oude Aardrijkskunde* en in de *Fabelkunde*; P. VAN DER HOEVEN, in de *Fabelkunde*, door het lot met een vereerend getuigschrift beschonken; J. VAN STOLK, in de *Oude Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*, bij loting, met vereerende getuigschriften begiftigd; E. KRUIFF, G. J. BOODT, met een vereerend getuigschrift bij loting, in de *Oude Aardrijkskunde* en in de *Fabelkunde*. Uit de *ordo Minorum* der eerste klasse tot die der *Majores*: P. A. SANDER, met een' prijs in het *Latijn*, bij loting met een vereerend getuigschrift in de *Oude Aardrijkskunde* en de *Fabelkunde*; J. W. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, met een' prijs bij loting in de klasse der *Fabelkunde* getrokken en J. J VRIENS. Uit de *ordo Tironum* naar de *Minores*: A. VAN GENNEP, in de *Fabelkunde*, door het lot met een vereerend getuigschrift begunstigd; G. H. VAN VOLLENHOVEN, met een vereerend getuigschrift in de *Oude Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*, bij loting; A. ADRIANI, bij loting, met een vereerend getuigschrift in de *Fabelkunde*. G. GUSSENHOVE, S. P. SCHUIL en L. E. BALLOT.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

LOBITH vakant. Zie Julij 1835.

NIJMEGEN. Zie Aug. 1835.

WIJCHEN EN LEUR. Zie Nov. 1835.

ZUTPHEN.

Door het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, is den 2den December dezes jaars, A. POESSE, geboortig van *Laren*, bij *Zutphen* en Lidmaat der Hervormde Gemeente aldaar, na een loffelijk doorgestaan examen, bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Katechiseermeester.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DOESBURG. Zie Oct. 1835.

ZEDDAM vakant. Zie Nov. 1835.

HARDERWIJK.

HATTEM, den 23sten Nov. 1835. Ter vervulling der in deze Gemeente plaats hebbende vakature, veroorzaakt door de remotie van haren jongsten Leeraar, A. BRUMMELKAMP, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*; is de Kerkeraad, na verkregene handopening, onder bestuur van den oudsten Predikant alhier, als Consulent, op heden overgegaan tot het formeeren van de volgende nominatie van Predd. uit een voorafgemaakt gros.

Twaalftal:

DD. VAN DEN BROEK, Predd. te *Fijnaart*. FIJ-

NE-

NEBUIK, te *Zoutelande*. VERMAZEN, te *Aalsmeer*. HUGENHOLTZ, te *Emmelenkamp*. WIJNOLDI, te *Otterloo*. BISSCHOP, te *Doornspijk*. NIEMEIJER, te *Asten*. KOOLHAAS, te *Zandvoort*. GANN DUN, te *Veenendaal*. COOPMANS, te *Rinzumageest*. TANNER, te *Tubbergen*. en ZAALBERG, te *Nieuw-Beijerland*.

Op den 25sten November zijn op het zestal geplaatst:

DD. VAN DEN BROEK, WIJNOLDI, FIJNEBUIK, KOOLHAAS, VERMAZEN en BISSCHOP.

Op het drietal:

DD. VAN DEN BROEK, FIJNEBUIK en BISSCHOP.

De laatste met het lot tegen Ds. VERMAZEN.

Hieruit is op den 27sten November met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, W. G. VAN DEN BROEK, Pred. te *Fijnaart*.

ZUID-HOLLAND.

'SGRAVENHAGE.

Aan de Wel Eerw. Heeren CATS en DE GRAAFF, bevestigde Predd. in de Gemeenten van *de Lier* en *'t Woud*, is een Akte van Lidmaatschap der Klassis van *'s Gravenhage* toegezonden.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM. (Engelsche Presbyteriaansche Gemeente.) Den 13den December is onze geliefde Leeraar, G. R. MUSTON, die zijn dienst alhier heeft nedergelegd, om die in zijn vaderland (*Engeland*) voort te zetten, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, Ds. H. OORT, Pred. in de Nederduitsche Gemeente te *Rotterdam*, van zijne betrekking op deze Gemeente behoorlijk losgemaakt, en heeft zijn Wel Eerw.

'S avonds

's avonds op dezen zelfden dag zijne afscheidsrede gehouden. Dus is

ROTTERDAM. (Engelsche Presbyteriaansche Gemeente) vakant.

BERKEL EN RODENRIJS. Zie Sept. 1835.

BARENDRECHT vakant. Zie Nov. 1835.

LEIDEN.

AARLANDERVEEN, den 16den Nov. 1835. Onze Gemeente werd op den 5den dezer onverwacht in rouw gedompeld, door het afsterven van onzen waardigen en veel geachten Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, E. NIEKERK, sedert den jare 1805, en dus 30 jaren, onze voorganger en leidsman op den weg des levens; gelijk zijn Eerw. vroeger ruim een jaar, zulks der Gemeente te *Kortenhoef* was. Ofschoon zijn Wel Eerw. reeds eenigen tijd aan de gevolgen van het water geleden had, en de Ringbroeders, sedert de maand April, liefdebeurten voor hem vervuld hadden, zoo was zijn overlijden echter onverwacht, voor deze Gemeente, die in de aangename hoop leefde, dat hij, zoo hem de verzochte rust vergund was, nog eenige jaren onder haar verkeerd, en haar door voorbeeld zoude gesticht hebben.

De Wel Eerw. Heer MOQUETTE, Pred. te *Rhijnzaterwoude*, die op Zondag den 8sten de liefdebeurt vervulde, bepaalde ons bij dit treffend sterfgeval, waarop de Wel Eerw. Heer G. ROMIJN, Pred. te *Bodegraven* en Consulent dezer Gemeente, zijnen 23 jarigen Ambtsbroeder en vriend opzettelijk gedacht in eene Leerrede over *Dan.* XII: 3, en ons de voortreffelijke hoedanigheden, zoowel als zijne 30 jaren lang gepredikte leer, ter navolging voorstelde, en zoo aan den waardigen Overledene, op nieuw, de regtmatige hulde toebragt, die aan denzel-

zelven reeds bij de plegtige begrafenis in eene gepaste aanspraak dooor den Wel Ed. Heer VAN KERKWIJK en den Heer Burgemeester dezer Gemeente, benevens door zijn Eerw., ook namens zijne ringbroeders, in eenige dichtregelen was toegebragt. - Voor het overige zal er, volgens uitdrukkelijke begeerte van den overledenen, geen ander levensberigt van zijn Eerw. worden medegedeeld. Alzoo is AARLANDERVEEN vakant.

Doch daar de Kerkenraad bepaald heeft, eenen Predikant te beroepen, wordt aan Heeren Kandidaten hiervan bij dezen kennis gegeven, en diegeenen, welke reeds aanvrage om predikbeurten gedaan hebben, worden verzocht, dit als antwoord op hunne brieven aan te merken.

LISSE, den 22sten Nov. 1835. Heden heeft onze Leeraar, G. A. F. PAGENSTECHER VAN GROIN, plegtstatig gedachtenis gevierd van zijne 25 jarige Evangeliebediening, zoo in de Gemeente te *Bleskensgrave* en *Hofwegen*, als te dezer plaatse, en naar aanleiding van *Jezája* XXXVIII: 15*a*. *Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, alzoo heeft Hij het gedaan: Ik zal* (*nu*) *al zoetkens voorttreden alle mijne jaren*, ons ontvouwd zijne *wenschen en voornemens van wege de waarheid en trouw, welke God, gedurende geheel den tijd zijner* 25 *jarige Evangeliebediening, op de meest beschamende en verpligtende wijze, aan hem verheerlijkt heeft:* terwijl de Gemeente er zich blijkbaar een feest van gemaakt heeft, hem, bij die gelegenheid, de ondubbelzinnigste bewijzen te geven van hare hoogachting en toegenegenheid.

AARLANDERVEEN, den 3den Dec. 1835. Na gunstig verkregen handopening zoo van wege het Ministerieel Departement, als van den gemagtigden

der

der Heer dezer plaats, vergaderde heden den Eerw. Kerkenraad, onder Voorzitting van den Wel Eerw, Heer, G. ROMIJN, Pred. te *Bodegraven* als Consulent dezer Gemeente, om in plaats van den overleden Leeraar, E. NIEKERK, eenen anderen Predikant te beroepen. En formeerde daarop eene nominatie van het volgende Twaalftal Predd., als, de Wel Eerw. Heeren:

DD. KNAP, Predd. te *Heerde*. DE HOEST, te *Nijkerk op de Veluwe*. ROMIJN, te *Bodegraven*. DITMAR, te *Ede*. GANN DUN, te *Veenendaal*. ASTRO, te *Zegveld*. BÄHLER, te *Elspeet*. MORRES, te *Wijk bij Heusden*. VAN DER STEEN, te *Luntetten*. LEM, aan de *Buitensluis*. DE BRUINE, te *Balk*. VAN DAM, te *Hoogblokland*.

Waarvan op het Zestal werden gebragt:

DD. KNAP, ROMIJN, GANN DUN, BÄHLER, DE HOEST en ASTRO.

En op het Drietal, nadat Ds. ROMIJN verzocht had, geene verdere aanmerking op zijn persoon te maken:

DD. KNAP, DE HOEST en BÄHLER.

En daaruit terstond beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. KNAP, Pred. te *Heerde*, aan wien de beroepbrief, geapprobeerd door den gemagtigden van den Heer, is toegezonden.

GIESSEN NIEUWKERK, den 5den Nov. 1835. Heden werd onze Leeraar J. M. SPOOR, na een langdurig en smartelijk lijden van bijna 18 maanden, en het verlies zijner dierbare gade, op den 2den April dezes jaars, hem nalatende een eenig kind, in den ouderdom van 27 jaren en 8 maanden, ons door den dood ontrukt. Door hetgeloof in zijnen Heer, was hij kalm en gelaten onder al zijn lijden, en stierf in de hope der onsterflijkheid. Reeds voorloopig was ons op den eerstvolgende zondag, door

door den Eerw. Heer en Hulpprediker z. m. van kuik, in de voorafspraak, na het zingen van het achtste vers uit den CIIIden Psalm, het afsterven onzes Leeraars bekend gemaakt en zijns waardiglijk gedacht. Hierna werd op den 15den dezer, door den Consulent w. jans, eene opzettelijke rede ter nagedachtenis van den afgestorvenen gehouden, in welke, volgens *Hebr.* XIII : 7., aan den waardigen ontslapenen, de verschuldigde hulde werd toegebragt, en de Gemeente opgewekt, om zijn geloof na te volgen, en de lessen van dat Evangelie te beoefenen, hetwelk zijn Eerw. slechts twee en een half jaar heeft mogen verkondigen.

Zijne nagedachtenis blijve bij ons in zegening, en dat velen nog de vruchten mogen zien van zijne ijverige en ernstige Evangelieprediking, aan welke hij al zijne krachten had toegewijd. Het jaar van gratie zal voor de wees, door den Ring van *Gorinchem*, worden waargenomen. Heeren Kandidaten worden verzocht geene brieven van aanbeveling meer op te zenden.

WESTMAAS, den 15den Nov. 1835. Nadat onze Leeraar, Ds. c. e. van koetsveld, op den 12den l. l. van wege het Klassikaal Bestuur, van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen was, nam hij heden afscheid van ons, predikende over 1 *Thessal.* II : 10*a*. *Gij zijt getuigen en God.*

3 December. Heden is door den Kerkenraad alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. p. t. m. van leeuwen, Pred. te *St. Anthonij-Polder*, de beroeping uitgebragt op den Heer j. m. van leeuwen van duivenbode, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband.*

HEINENOORD, den 19den November 1835. De Kerkenraad dezer Gemeente heeft, na verkre-

gene handopening, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, W. STORM, naar *Leiderdorp*, onder voorzitting van den Consulent, uit de alhier gepredikt hebbende Kandidaten, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, den Eerw. Heer, J. C. HEMSZHEPETER, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen.

DORDRECHT, den 22sten Nov. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, J. STROEVE, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. voor de beroeping naar de Gemeente te *Leiden*, bedankt had.

GOUDA.

LANGE RUIGE WEIDE, (Gemeente *Waarder.*) den 29sten Nov. 1835. Heden maakte onze Leeraar, Ds. T. VAN SCHUIJLENBURGH, in zijne voorafspraak ons bekend, het overlijden van onzen waardigen en grijzen Ambachtsheer, den Wel Ed. Geb. Heer, N. W. BUDDINGH, Oud-Notaris te *Utrecht*, in den gezegenden Ouderdom van 86 Jaren. Terwijl zijn Eerw. ons bepaalde bij onze sterfelijkheid, al bereiken wij den hoogsten ouderdom; doch ook tevens bij den godzaligen wandel en het zalig uiteinde van den ontslapenen, en ons wees op hem als een voorbeeld ter navolging, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13.

LEKSMOND. Zie Nov. 1835.

BRIELLE.

ZUIDLAND vakant. Zie Sept. 1835.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. (Engelsche Gemeente) Op den 6den December is onze beroepen Leeraar, de Heer J. INGRAM, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, op de gewone wijze bevestigd en ingezegend tot de dienst van onze Gemeente, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. STEVEN, Pred. bij de Engelsche Gemeente te *Rotterdam*, bij indispositie van Ds. A. MAC-INTOSH, Pred. alhier, daartoe vriendelijk uitgenoodigd. De Bevestigde had ten tekst, 1 *Kor.* I: 18. *Het woord des kruises is wel dengenen, die verloren gaan, dwaasheid; maar ons, die behouden worden, is het eene kracht Gods.* Des avonds aanvaardde Ds. INGRAM zijne dienst met 2 *Kor.* IV: 5. *Wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus, den Heere, en ons zelven, (dat wij) uwe dienaars (zijn,) om Jezus wil.*

Aan zijn Eerw. is Akte van Lidmaatschap der Klassis uitgereikt.

AMSTERDAM, den 30sten Nov. 1835. Heden trof onze Gemeente het lang gevreesd verlies van haren geliefden Leeraar, D. M. KAAKEBEEN, die, na eene langdurige ongesteldheid, in zijn 48ste levensjaar, het 26ste van zijne Evangeliebediening, en het 16de van zijne dienst onder ons, aan zijne kinderen, betrekkingen, vrienden, onze Gemeente en de Vaderlandsche Kerk, naar de aanbiddelijke wijsheid Gods, ontnomen, en overgebragt werd naar een beter leven, voor hetwelk hij zich hier, door een hartelijk geloof, christelijke godsvrucht, getrouwen ijver en voorbeeldige lijdzaamheid had voorbereid. Zijne voortreffelijke hoedanigheden, voorkomende vriendelijkheid, gemoedelijke ernst,

heldere kennis, ootmoedig geloof, blijmoedige godsvrucht zijn te algemeen bekend, dan dat wij daarvan zouden behoeven te spreken. Hij spreekt nog tot ons in zijne nagelaten schriften, en de gedachtenis van dezen regtvaardigen en vriend van God en menschen, zal evenmin hier, als in zijne vorige Gemeenten, *Zeist*, *'s Hertogenbosch* en *Middelburg* vergeten worden. Onze Leeraars hebben alle ons daartoe ook opgewekt, met hartelijken ernst. God trooste zijne nagelaten kinderen, onder welke minderjarige zijn, waarvoor het jaar van gratie zal worden waargenomen. Dus is te

AMSTERDAM eene Predikantsplaats vakant.

HAARLEM.

BEVERWIJK. Zie Nov. 1835.

ALKMAAR.

KALANDSOOG, den 15den Nov. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Kandidaat A. BONNAAR SCHREUDER, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, Ds. W. J. VAN RIJKOM, Pred. te *Petten*, in de Evangeliedienst ingehuldigd, door Ds. F. L. DER KINDEREN, Pred. te *Alkmaar*, met eene gelegenheidsrede over 2 *Kor*. V: 20*a*. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door Ds. F. G. SCHOMAKER, Pred. te *Noordzijpe*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne dienst met eene Leerrede over 1 *Kor*. II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.*

Aan zijn Eerw. is Akte van Lidmaatschap der Klassis verleend.

HELDER, den 30sten Nov. 1835. In deszelfs Vergadering van heden, heeft de Eerw. Kerkeraad de-

dezer Gemeente, uit het te voren gemaakte twaalf- en zestal van Predikanten, dit drietal geformeerd:

DD. J. L. KOTTING, Pred. te *Kwadijk*, B. A. VAN KETEL, te *Valkoog* en *St. Maarten* en C. VREDENBERG, te *Oudeschild* op *Texel*.

Waaruit terstond beroepen is de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, J. L. KOTTING, Pred. te *Kwadijk*.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

GROOTSCHERMER. Zie Nov. 1835.

HOORN.

HOORN. Ds. VAN HOOGSTRATEN, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de breede Kerkeraad het drietal aangevuld met Ds. G. MOLENKAMP, Pred. te *Rijswijk*, en daaruit beroepen, Ds. H. VAN DER LEEUW, Pred. te *Wageningen*, die echter ook zich verpligt gevonden heeft, deze roepstem niet op te volgen.

Ter vervulling der blijvende vakature is den 18den November dit twaalftal gemaakt:

DD. L. PROES, Theol. Doct, te *Doorn*. J. F. VAN GREUNINGEN, te *Scharwoude*. J. D. STETTEROGGE, te *Valkenburg*. M. N. J. MOLTZER, te *Wassenaar*. R. VERLOREN, Theol. Doct. te *Dalfsen*. J. A. COENEN, *aan de Bilt*. R. J. KONING, te *Limmen*. M. L. JENTINK, te *Harlingen*. W. MUURLING, Theol. Doct. te *Stiens*. D. T. F. PATIJN, te *Wadenoijen*. . BOLDINGH, te *Jisp*. en M. A. G. VORSTMAN, Theol. Doct. te *Katwijk aan den Rijn*.

Waarvan den 2den December op het zestal zijn geplaatst:

DD. MUURLING, COENEN, STETTEROGGE, VAN GREUNINGEN, PROES en VORSTMAN.

— 10den op het drietal:

MUURLING en STETTEROGGE.

 Het

Het beroep is, den 13den uitgebragt op Ds. J. A. CORNER, Pred. *aan de Bilt.*

OOSTWOUD staat vakant te worden. Zie Oct. 1835.

EDAM.

SCHELLINGWOUDE, den 29sten Nov. 1835. Heden mogt ook deze Gemeente, in eene dankbare en blijde stemming des gemoeds, het feest vieren, ter inwijding van haar grootelijks vernieuwd en verbeterd Kerkgebouw.

De Godsdienstliefde van den algemeen geliefden Koning, de gunstige beschikking van de Hoog Eerw. Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk en van H. H Ed. Achtbare H. H. Staten van dit gewest, verschaften ons edelmoedig, de rijke gaven, welke tot het ondernemen van dit zoo noodzakelijk werk gevorderd werden. Aan allen dezen werd de hulde van ongeveinsde dankbaarheid toegebragt. De spoed en het trouw beleid des bouwmeesters werden naar waarde vermeld; en de dienstijver van zeven jonge dochters uit ons midden, die geene moeite noch kosten hebben ontzien, om ons heiligdom te reinigen en op te sieren, werd hoogelijk geroemd en prijzen wij ter navolging aan.

Onze Leeraar, T. H. M. DIEPERINK, nam tot grondslag der inwijdingsrede, *Ezra* VI : 16. (*Zij*) *deden de inwijding van dit huis Gods met vreugde.* Hij wekte ons op, om nu en altijd, de grootheid van Gods goedertierenheid te gedenken, en zijn aangezigt te komen zoeken in het huis des gebeds. Hij vermaande ons met trouwen ernst, om ons met de vernieuwing van dit gebouw niet te vreden te stellen; maar ons nu ook met dien ijver, welken het hoog belang der zake zoo dringend vordert, ons te beijveren, op de verbetering en vernieuwing van hart en wandel, als het beste dankoffer, dat

wij

wij den Heer kunnen aanbieden, en als de eenige grond van ware en bestendige zielenvreugde.

De groote en genadevolle Ontfermer verhoore de gebeden, die voor dit gebouw, voor deze Gemeente, en voor de gansche Christenheid, tot den troon der hoogste liefde werden opgezonden!

KWADIJK, den 6den Dec. 1835. Onze Leeraar Ds. J. L. KOTTING, maakte ons heden bekend, dat Zijn Wel Eerw. een beroeping naar de gemeente te *Helder*, Klassis van *Alkmaar*, had ontvangen en in beraad genomen.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

ZOUTELANDE, den 22sten Nov. 1835. Ontvingen wij onlangs het berigt, dat onze Leeraar, Ds. B. FIJNEBUIK, eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Zwartsluis*; heden maakte hij ons, bij het einde der Godsdienstoefening, bekend, dat hij, in de verwachting der benoodigde goedkeuringen, zulk eene beroeping, naar eenen ruimeren werkkring, niet had mogen afwijzen. Aan. Eerw. Heeren Kandidaten, die zich verder zouden gelieven aan te melden, wordt beleefdelijk verzocht, om nog vooreerst van aanzoeken, om eene predikbeurt, verschoond te mogen blijven.

MIDDELBURG, den 6den Dec. 1835. Met aandoening ontving deze Gemeente het treurig berigt van het afsterven van eenen harer voormalige Leeraaren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. M. KAAKEBEEN, laatst Pred. te *Amsterdam*. Van den 5den April 1818 tot den 27sten Aug. 1820, was Zijn Wel Eerw. met onvermoeiden ijver voor de

 zaak

zaak van zijnen Heer, alhier werkzaam in de verkondiging van het Evangelie der zaligheid, en leerde en stichtte hij tevens door zijn voorbeeld en Christelijken wandel. De Gemeente van *Middelburg* betreurt dan ook teregt zijn gemis als een wezenlijk verlies, en zal zijnen arbeid en zijne liefde in dankbare gedachtenis houden. Alle hare Leeraren hebben dezen dag, met aandoening, de Gemeente bij dit smartelijk sterfgeval diens waardigen mans bepaald, en daaruit gewigtige lessen en nadrukkelijke opwekkingen ontleend tot eenen godzaligen wandel, door het geloof in onzen Heer JEZUS CHRISTUS, naar zijne leer en zijn voorbeeld, opdat ook eenmaal voor ons, gelijk het voor hem, vertrouwen wij, geweest is, wien het leven CHRISTUS was, het sterven gewin zij.

GOES.

'S GRAVENPOLDER, den 6den Dec. 1835. Nadat onze Leeraar, Ds. W. VAN GULPEN, op den 30sten Nov., door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. BLAAUBEEN, Gecommitteerden en Praeses van het Klassikaal Bestuur te *Goes*, van zijne betrekking tot deze Gemeente ontslagen was, in het bijzijn van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. A. BUYS, als Consulent, bragt Zijn Eerw. ons heden de afscheidsgroete toe, ten tekst hebbende: 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts broeders zijt blijde (gegroet) wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede, en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

UTRECHT.

UTRECHT.

DE MEERN, Zie Nov. 1835.

AMERS-

AMERSFOORT.

LOENEN AAN DE VECHT, den 25sten Oct. 1835. Heden hadden wij het genoegen, dat onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer, R. SWEIGHOLT, onder ons gedachtenis vierde, van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst in deze Gemeente. Het onderwerp der feestrede was, 2 *Kor.* IV: 1, 2, welke voor een aanzienlijk getal van toehoorders uitgesproken, strekte tot verheffing van de barmhartigheid Gods, aan onzen Leeraar geschonken en tot onze opwekking, om, door een getrouw gebruik van zijne dienst, het heil onzer zielen te behartigen. Gods beste zegen bekroone dit en al het werk van onzen reeds grijs geworden Leeraar; en nog een geruimen tijd worde het hem geschonken, een getrouw dienaar van zijnen Heer te zijn.

Op Zondag den 1sten November daaraanvolgende, moesten wij door zijn Wel Eerw. hooren bekend maken, het overlijden van een onzer vorige Leeraren, den Hoog Gel. Heer WILLMET, die van het jaar 1784 tot 1794 onze Gemeente door leer en wandel heeft gesticht; en later nog vele jaren, als opgezeten in deze Gemeente, is nuttig geweest. Ons werd, in de voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* LXXXIX: 49. voorgehouden het belang, om ieder oogenblik te gedenken aan onzen dood; terwijl degenen onder ons, die den overledenen gekend hebben, werden vermaand, om door hun geloof en wandel zijne nagedachtenis in gezegend aandenken te bewaren.

AMERSFOORT, den 6den Dec. 1835. Door de gunstige beschikking van het Gouvernement aan onze talrijke Gemeente, in den persoon van den Wel Eerw. Heer, J. G. BRANDT WIJSMULLER, een Hulpprediker zijnde toegestaan, werd thans de langgekoesterde wensch onzer Leeraren vervuld, door

de instelling van eene afzonderlijke Godsdienstoefening voor ons Garnizoen, eene lang gevoelde en dringende behoefte voor hetzelve. Op heden, tegelijk den verjaardag van Nederlands geliefden Prins van *Oranje*, werd de eerste Godsdienstoefening gehouden. Onze waardige Kerkvoogden hadden niets verzuimd, om het koor onzer Kerk daartoe doelmatig in te rigten of te verfraaijen. Onze oudste Leeraar, W. BREIJL, die bij deze plegtige gelegenheid de voorganger was, wekte naar aanleiding van *Ps.* CXVIII : 24, 25. zijne toehoorders op tot blijdschap in God, wegens het heil van dezen dubbelen feestdag en heiligde in dankzegging en gebeden deze instelling Gode en onzen nooit volprezen Verlosser toe.

ZEIST, den 6den Dec. 1835. Onze Leeraar, J. E. KIST, maakte ons heden bekend, het overlijden van eenen onzer vroegere voorgangers, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, D. H. KALKHRENN, laatst Pred. te *Amsterdam*, die van den 9den Aug. 1809, tot den 26sten Nov. 1815, en alzoo ruim zes jaren, het Evangelie der zaligheid in deze Gemeente verkondigd had. Naar aanleiding van *Jes* LVII : 1, 2, sprak zijn Wel Eerw. over den dood des regtvaardigen, als eene uitnemende groote winst voor hem zelven, maar als een zeer gevoelig verlies voor Maatschappij, Kerk en Vaderland. Hij bepaalde ons bij het sterfgeval van dezen waardigen Evangeliedienaar, als zulk een treffend verlies; spoorde ons aan tot hartelijke dankbaarheid aan zijne nagedachtenis, vermaande ons tot eerbiedige berusting in het hoog aanbiddelijk Godsbestuur, en wekte ons tot navolging der lessen en het voorbeeld op van onzen ontslapen vriend. Zacht ruste zijn stof onder de dooden! God vertrooste zijne nu ouderloose kinderen en zijn naam blijve

als

als de gedachtenis eens regtvaardigen ook onder ons in zegenend aandenken!

W IJ K.

ODIJK vakant Zie Julij 1835.

NEDERLANGBROEK. Zie Nov. 1835.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

MENALDUM vakant. Zie Oct. 1835.

GARIJP, SUAMEER en EERNEWOUDE. Zie Nov. 1835.

HARLINGEN.

MAKKUM, den 13den Nov. 1835. Bij de voorbereiding tot het H. Avondmaal, had de Gemeente der Hervormden te dezer plaats de aangename gewaarwording, door de bekendmaking van haren Leeraar, dat er een godsdienst-vriend, of vriendin wierd gevonden, die een fraai bewerkte zilveren schotel ten gebruike bij des Heeren H. Avondmaal haar ten geschenke had gelieven te geven en bij de viering des H. Avondmaals den eersten November mogten de ledematen, opgekomen om dit feest te houden, zien, dat een fraai bewerkte zilveren schotel, in plaats van een tinnen, waarvan men zich jaren lang bediend had, was esteld.

Dankbetuiging worde den ons onbekenden langs dezen weg van bekendmaking, voor die Christelijke daad toegebragt; en hartelijk wenscht ieder weldenkend lid der Christelijke Gemeente, dat dit aan den Heer en zijne Heilige Dienst zij toegewijd; en dat de zegen des Allerhoogste moge rusten op den onbe-

bekenden milddadigen vereerder, wiens naam eens bij ons zij en blijve in gezegende gedachtenis.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

DRONRIJP. Zie Nov. 1835.

TJUMMARUM. Zie Nov. 1835.

DOKKUM.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

HEERENVEEN.

OOSTERHAULE, den 18den Oct. 1835. Na bekomen berigt van het overlijden van den Hoog Wel Geb. Heer B. P. VAN EYSINGA, in leven de grootste Floreenpligtige dezer Gemeente, en overleden te *Beetsterzwaag*, den 10den dezer, in den ouderdom van 50 Jaren, werd op heden eene opzettelijke lijkrede gehouden, door onzen veel geachten Leeraar, Ds. T. L. SPANNENBURG. Zijn Eerw. bepaalde ons bij het gedenken aan ons einde en het vergankelijke van al het aardsche, naar aanleiding van *Job* XIV: 7—12. Deze leerrede werd door eene groote schare van toehoorders en inzonderheid door degenen, die de grootste verpligting aan den overledenen gehad hadden, met deelneming aangehoord.

WOLVEGA, c. a., den 15den Nov. 1835. Heden vernamen wij van onzen geliefden Leeraar, Ds. L. VROOM, dat Zijn Eerw. de beroeping naar de Gemeente van *Almelo*, onder inwachting der noodige goedkeuringen, had aangenomen. Zoo dat

WOLVEGA, c. a., staat vakant te worden.

LIPPENHUIZEN, c. a., staat vakant te worden. Zie Nov. 1835.

De Kerkeraad dezer Gemeente [illegible]
Kandidaten bekend, d[illegible]
zaam aantal [illegible]

geregtigden hebben besloten, in geval van de beroeping eens Kandidaats, zich te bepalen; zoo dat de H. H. Kandidaten, welke zich verder mogten aanmelden, verzocht worden, deze algemeene kennisgeving als antwoord op hunne brieven aan te merken.

O V E R - I J S S E L.

D E V E N T E R.

ALMELO. Zie Nov. 1835.

K A M P E N.

ZALK. Zie Oct. 1835.

ZWARTSLUIS. Zie Oct. 1835.

KAMPERVEEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1835.

G R O N I N G E N.

G R O N I N G E N.

NIEKERK OLDKERK EN **FAAN** vakant. Zie Junij 1835.

W I N S C H O T E N.

WESTERLEE, den 8sten Nov. 1835. Onze Leeraar, Ds. G. PENON, mogt heden gedachtenis vieren van zijne vervulde 25 jarige Evangeliebediening, eerst in de Gemeente van *Wagenborgen* en sedert den jare 1814 onder ons. Zijn Eerw. sprak over de dankstof van den Christenleeraar, wegens zijne afzondering tot de Evangeliebediening en de hem daarin verleende hulp, naar aanleiding van 1 *Tim.* I: 12. *En ik danke Hem, die mij be-*

krach-

krachtigd heeft, namelijk Jezus Christus, onzen Heere, dat Hij mij getrouw geacht heeft, mij in de bediening gesteld hebbende. God spare zijn Eerw. nog vele jaren, en stelle hem tot eenen rijken zegen voor onze Gemeente! . .

BELLINGWOLDE, den 5den Dec. 1835. De Kerkeraad acht zich verpligt, te berigten, dat het Z. M. onzen geëerbiedigden Koning behaagd heeft, bij besluit van den 15 Nov. N°. 91 te bepalen, dat de jongste Leeraarsplaats in deze Gemeente provisioneel onvervuld zal blijven, tot nadere beschikking van Z. M. en dat de geheele dienst door den oudsten Leeraar, Ds. J. F. SCHÖNFELD zal worden waargenomen.

WEDDE, den 12den Dec. 1835. De Kerkeraad dezer Gemeente heeft, uithoofde van het op handen zijnde Emeritaat van haren Leeraar, *Ds.* T. H. STRATINGH, bij het Ministerie van Eeredienst handopening verzocht en reeds bekomen tot het beroepen van eenen nieuwen Leeraar.

ZELLINGE vakant. Zie April 1835.

BELLINGWOLDE. Jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Julij 1835.

MIDDELSTUM.

WEHE EN ZUURDIJK vakant. Zie Nov. 1835.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH, den 8sten Dec. 1835. Na het ook bij ons ingekomene doodberigt van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. M. KAAKEBEEN, in leven Pred. bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente, laatstelijk te *Amsterdam*, is er Zondag

j. l.

j. l., den 6den dezer, in de Godsdienstoefeningen, hier zoowel als elders, vereerend gedacht geworden aan den geachten man, in wien wij, van December 1815 tot April 1818, even gelijk bevorens de Gemeente van *Zeist*, en naderhand ook die van *Middelburg*, eenen geliefden Herder en Leeraar bezitten mogten.

EINDHOVEN.

BERGEIK. Zie Sept. 1835.

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 6den Nov. 1835. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 79 Jaren en 3 Maanden, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer, P. BLOEMERTS PRINS, sedert het jaar 1828 Emeritus Pred. van *Diever*. Zijn Eerw. was den 8sten Augustus 1756, geboren te *Dwingelo*, (Prov. *Drenthe*) uit achtingswaardige ouders, met name JAN PRINS, Schultes van die Gemeente, en JANTJE BLOEMERTS, van welke hij eene Godsdienstige opvoeding ontving.

Vroeg toonde de Overledene eene begeerte, om eenmaal het Evangelie van JEZUS CHRISTUS te mogen verkondigen, aan welke begeerte ook, van de zijde zijner ouders, volgaarne werd voldaan. Hij ontving eerst te *Meppel*, en daarna te *Veldhuizen*, het onderwijs in die talen en wetenschappen, die hem moesten vormen en voorbereiden voor het hooger onderwijs, ten einde opgeleid te worden tot het Leeraarsambt. Behoorlijk toegerust kwam hij te *Groningen*, alwaar hij zijne Akademische letteroefeningen volbragt. Zijn Eerw. werd in de maand Junij van het jaar 1783, door de Klassis van *Sneek*, met

met het gunstigst gevolg geëxamineerd, zoodat hij onder het getal der Vriesche Kandidaten werd aangenomen. Op den dag van zijn Examen, werd hij reeds door de Gemeente van *Jutrijp* en *Hommerts* tot haren Leeraar begeerd, en mogt den 27sten Julij van dat jaar, aldaar in de H. Dienst bevestigd worden. Hier nog geen jaar in de Evangelie-bediening werkzaam zijnde, werd hij door de Gemeente van *Diever*, onder de Klassis van *Meppel*, geroepen, welke roeping hij meende te moeten opvolgen, zoodat hij dan ook den 19den November 1784, aldaar zijne intrede hield. Bijna 44 jaren mogt hij deze Gemeente, die slechts een uuurtje van zijne geboorteplaats verwijderd was, door leer en wandel stichten, en konde niet besluiten eene Gemeente te verlaten, die hem achtte en lief had, schoon hem anders twee vereerende beroepingen werden aangeboden; de eene in het jaar 1793 naar *Kolderveen*, de andere in het jaar 1797 naar *Nijeveen*, beide onder de Klassis van *Meppel*. Neen! hij moest haar blijven bedienen, tot dat hij, door ligchaamszwakheid verhinderd, langer met ijver en getrouwheid het Evangelie te verkondigen, zich genoodzaakt zag het Emeritaat te verzoeken, hetwelk zijn Eerw. dan ook goedgunstig door Z. M. den Koning, werd toegestaan, in te gaan met den 1sten Julij 1828.

Hoog ingenomen met zijnen eerwaardigen post, was het zijn grootste genoegen, om JEZUS CHRISTUS den gekruisten te prediken, en door zijne Herderlijke zorg en gemoedelijke naauwgezetheid bevorderlijk te zijn, aan de uitbreiding van het Koningrijk der Hemelen, waarvan als een bewijs kan strekken, dat zijn Eerw. nog ruim vier maanden, na het ingaan van het Emeritaat, zijne hem dierbare Gemeente openlijk, op ieder dag des Heeren van den pre-

predikstoel tweemaal bleef leeren, besturen en vertroosten op den weg naar het graf en naar de eenwigheid. De diep bedroefde weduwe, Mejufvrouw M. KNIPHORST, met welke hij zich den 26sten Augustus 1794, in den echt begaf, had aan hem eenen liefhebbenden echtgenoot; voor zijne vijf dochters, van welke er echter eene haren vader in de gewesten der onsterfelijkheid is vooruitgegaan, en twee thans gehuwd zijn, was hij een getrouw vader; voor zijne aanverwanten een vriendhoudend naastbestaande; voor zijne ambtgenooten en medebroeders een hulpvaardig vriend: en dus zal zijne nagedachtenis bij dezen en bij allen, die hem gekend hebben, in zegening blijven.

Hij is ingegaan in de rust; en wij twijfelen er niet aan, of hij is tevens, als een goede en getrouwe dienstknecht, die in zijn leven en sterven hoopte op de genade van zijnen Heer, ingegaan in de vreugde van zijnen Heer.

Een ander levensberigt verwachtte de Lezer van dit Tijdschrift niet van den overledenen, maar wensche met ons, dat de Goddelijke hulp en de vertroostingen van de Godsdienst den verderen levensweg van zijne nagelaten betrekkingen mogen effenen.

DIEVER, den 15den Nov. 1835. Onze Leeraar L. W. SLOMP, gaf ons heden, in de voormiddaggodsdienst, naar aanleiding van 2 *Kor.* V: 1. kennis, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. B. PRINS, rustend Leeraar dezer Gemeente, die haar eene reeks van jaren, te weten van den 19den Nov. 1784, tot den 9den Nov. 1828, het Evangelie des vredes, met lust en ijver, had gepredikt, den 6den dezer, te *Meppel* was overleden, in den gezegenden ouderdom van 79 jaren. Wij, die den waardigen man zoo goed gekend, en zijn onderwijs ge-

genoten hadden, hoorden dit berigt met hartelijke deelneming, en werden door onzen tegenwoordigen Leeraar opgewekt, om 's mans nagedachtenis te blijven vereeren, zijne lessen en vermaningen te behartigen, en, zijnen Christelijken wandel onder ons, ter navolging voor te stellen: *opdat, zoo ons aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt, ook wij een gebouw bij God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.*

LIMBURG, enz.

GENNEP vakant. Zie Nov. 1835.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HOORN, den 23sten Nov. 1835. Heden ontving de Kerkeraad het aangenaam berigt, dat de onlangs beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer PIETER VAN OORDE, Pred. te *Zwammerdam* en *Woerden*, de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der noodige approbatien, had aangenomen.

ZWAMMERDAM, den 22sten Nov. 1835. Onze Leeraar maakte ons heden bekend, dat hij zich ver-

verpligt had gevonden de beroeping naar *Hoorn*, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aan te nemen.

WOERDEN, den 22sten Nov. 1835. Nadat onze Leeraar ons, op den 15den Nov. j. l. berigt had, dat Zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente te *Hoorn*, gaf hij ons heden kennis, dat die beroeping door Zijn Eerw. was aangenomen.

BOSKOOP, den 29sten Nov. 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. VAN OORDE, Kandidaat bij onze Broederschap, plegtig in de Dienst bevestigd, door zijnen Broeder, den Wel Eerw. Heer P. VAN OORDE, Pred. te *Zwammerdam* en *Woerden*, die de pligten van Leeraar en Gemeente ontvouwde, naar aanleiding van *Titus* II: 15. *Spreek dit en vermaan en bestraf met allen ernst. Dat niemand u verachte.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne Evangeliebediening met eene rede over 2 *Kor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

WADDINGSVEEN en MOORDRECHT } vakant.

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

HAARLEM. Zie Sept. 1835.

ALKMAAR vakant. Zie Oct. 1835.

DOOPSGEZINDE GEMEENTE.

AMSTERDAM, den 15den Dec. 1835. De dagen van den 6den en 9den Dec. zijn gedenkda-

gen van belang geweest voor het Kerkgenootschap der Doopsgezinden. Na eene uitnoodiging van Bestuurders der Doopsgezinde Societeit, is op den 6den in al de onderscheidene kerken dier Gemeente in ons Vaderland, het Honderdjarig bestaan van de Kweekschool voor Leeraars, welke vijf en zeventig jaren door de Amsterdamsche Gemeente, en nu bijna vijf en twintig jaren door de gezamentlijke Societeit is bekostigd, godsdienstig gevierd. Des te belangrijker was dit feest, daar het inviel in den tijd van het Derde eeuwgetijde der afzondering van MENNO SIMONS uit de Roomsche Kerk.

Een fraaije Penning, zinspelende op dit dubbeld feest, is ontworpen door eene Kommissie bestaande uit de Heeren JERONIMO DE VRIES, JACOB DE VOS WZ., S. MULLER, W. CHOOP KOOPMANS, W. VAN HEUKELOM, en A. WILLINK, naar eene schets of teekening van den Heer J. SCHOEMAKER DOIJER, en vervaardigd door den Medailleur D. VAN DER KELLEN, te *Utrecht*. Men ziet op de voorzijde: de Godsdienst, van hooger licht bestraald, met het open bijbelboek in de eene hand, en wijzende met de andere op den leerstoel, waarop C, ten blijke van het *honderdjarig* getij der Kweekschool, en waartegen eenige boeken, als kenmerk van geleerdheid, rusten. Op den leerstoel zijn de volgende teksten aangewezen: *Matth.* XXVIII: 18—20, *Spreuken* XXIX: 18 en *Joh.* III: 5.

Aan de andere zijde van het beeld, heeft men een voetstuk, waarop CCC, ten blijke van het *driehonderdjarig* bestaan van het Kerkgenootschap, en waartegen een rol met het woord *Belijdenis* en een kussen; op de pedestal zelve staat een *Doopvond*, alles ten blijke van den bejaarden doop. Op de voorzijde staan rondsom, deze woorden: EEN HEER, EEN GELOOF, EEN DOOP. Op de keerzijde leest men:

DE

DE HONDERDSTE VERJARING VAN DE KWEEKSCHOOL DER DOOPSGEZINDEN OP HET DERDE EEUWGETIJDE VAN MENNO'S UITGANG GODSDIENSTIG GEVIERD VI DECEMBER MDCCCXXXV.

Deze Penning is verkrijgbaar gesteld bij den Heer JERONIMO DE VRIES, Heerengracht over de Nieuwe Spiegelstraat, tegen *f* 8 in het zilver, en *f* 14 in het koper.

Alhier werd dit dubbel feest op Zondag den 6den dezer gevierd met eene Leerrede door. Ds. A. DOIJER, die tot tekst had, 2 *Timoth.* II : 2.

Het kort verslag der geschiedenis van de Kweekschool met de vermelding der Hoogleeraren NIEUWENHUIZEN, OOSTERBAEN, HESSELINK, R. K. KOOPMANS, en de aanspraken aan de tegenwoordige Hoogleeraren S. MULLER en W. C. KOOPMANS, alsmede aan de Studenten, waren allezins treffend en ter zake dienende.

Des avonds hield Ds. J. BOEKE eene toepasselijke leerrede over het kenmerkende van het Doopsgezind Kerkgenootschap, naar aanleiding van 2 *Timoth.* I : 5—7.

Op den 9den daaraanvolgende, gaven Bestuurders der Doopsgezinde Societeit aan de Studenten dier Kweekschool, een vriendschappelijken maaltijd, in den Doelen op den Singel, waarbij Bestuurders en Hoogleeraren dier School, met de Hoogleeraren van het Athenaeum, waaronder ook de Hoogleeraar NOIJENS, als Onderwijzer in de Kerkelijke Geschiedenis, en die van het Seminarium der Remonstranten, bij welke de Doopsgezinde Studenten gewoon zijn collegie te houden, met den Heer J. DE VOS, WZSZ., Lid van de Kommissie tot het vervaardigen van den Penning, den Teekenaar A. SCHOEMAKER DOIJER, en eene Kommissie uit de Remonstrantsche Studenten. De meest hartelijke en gul-

ke toon heerschte op dit feest, waarbij Ds. A. DOIJER, bij ongesteldheid van Ds. DE WAARD te *Haarlem*, Voorzitter van Curatoren, als Vice-Voorzitter het gebed deed. De eerste toast werd door denzelven Leeraar ingesteld aan de Studenten; hierop volgde één van den Leeraar J. BOEKE aan de Hoogleeraren van het Doopsgezinde Seminarium, van den Heer JERONIMO DE VRIES, medebestuurder, aan de Hoogleeraren van het Athenaeum en dien der Remonstranten, van den Heer A. WILLINK, aan de Kommissie tot den Penning; verder werden aan Curatoren van het Seminarium, ook bijzonder aan Z. M. den Koning, handhaver van de godsdienstige vrijheid, en aan het bestuur der hoofdstad enz., toasten toegebragt. Een gouden exemplaar der Gedenkpenning werd aan de beide Hoogleeraren van het Seminarium vereerd.

De dank van Studenten der Doopsgezinden werd bij monde van den Heer GERHARDS, en die der Remonstrantsche, van den Hoogleeraar VAN DER HOEVEN, die van Hoogleeraren aan het Athenaeum, door den Hoogleeraar D. J. VAN LENNEP, enz. betuigd. De meest gulle, de hartelijkste geest van Christelijke eensgezindheid heerschte bij dezen onvergetelijken maaltijd, welke met regt den naam van liefdemaal dragen mogt.

AARDENBURG, den 6den Dec. 1835. Op vriendelijke uitnoodiging van het Hoofdbestuur der Algemeene Doopsgezinde Sociëteit te *Amsterdam*, is heden alhier in ons Kerkgebouw, het honderdjarig bestaan der Amsterdamsche Doopsgezinde Kweekschool, plegtig godsdienstig gevierd. En, daar er bijna driehonderd jaren verloopen zijn, dat, onder de beroemde Hervormers AUTHER en MELVIJN, MENNO SIMONS behoorde, die, naar zijne inzigten, tot de gezegende Kerkhervorming zeer ijve-

ijverig en getrouw medegewerkt heeft, als hebbende de eerste Doopsgezinde Gemeente, onder onze voorvaderen in de *Nederlanden* gesticht en voortgeplant; zoo is hier aan dan ook alle regtmatige hulde toegebragt. Onze Leeraar, Ds. P. R. BEERTA, handelde bij deze gedenkwaardige gelegenheid, over *Ps.* LXXX: 15, 16. *O God der heerscharen! Keer toch weder, aanschouw uit den hemel, zie en bezoek dezen wijnstok; en den stam, die Uwe regterhand geplant heeft, en dat om Uwen Zoon, dien gij U gesterkt hebt.*

Deze dubbele hoogstbelangrijke feestplegtigheid werd afgewisseld met opwekkend Psalmgezang en Liederen; alsmede door vurige dankzeggingen en gebeden aan den Allerhoogsten uit te storten.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

WINSCHOTERZIJL, den 8sten Nov. 1835. Heden nam onze naar *Gouda* beroepen Leeraar, Ds. C. BAKKER, openlijk en plegtig afscheid van ons met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 1.

Ter vervulling der hierdoor ontstane vakature, is terstond, na geeindigde Godsdienstoefening, onder voorzitting van bovengemelden Predikant, als Consulent door den Kerkeraad overgegaan tot het beroepen van eenen anderen Leeraar. Uit eene van wege het Eerw. Consistorie en Heeren Commissarissen van het Liefdefonds der Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam* toegezondene nominatie, waarop geplaatst waren de Eerw. Heeren: A. G. A. GEBING, P. V. J. DUSSEAU en J. D. W. STA-

TIUS MULLER, Kandidaten tot de H. Dienst. Is beroepen de Eerw. Heer P. V. J. DUSSEAU.

GOUDA, den 6den Dec. 1835. Onze, van *Winschoterzijl*, herwaarts beroepen Leeraar, Ds. C. BAKKER, werd heden voormiddag onder ons bevestigd door den Hoog Eerw. Heer J. C. LOMAN, Secretaris der Evangelisch Luthersche Synode en Predikant te *Amsterdam*, die bij deze gelegenheid predikte over *Hand.* V: 38*b*. De Bevestigde deed des avonds zijne intrede, met eene Leerrede over *Rom.* X: 13—17.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

De algemeene kerkelijke Commissie heeft in hare vergadering, op den 18den Nov. dezes jaars te *Amsterdam* gehouden, aan den Heer G. H. SESBRUGGER, s. s. Theol. Stud, na afgelegd Examen, den graad van Kandidaat in de H. Godgeleerdheid toegewezen.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM, den 13den Dec. Heden heeft onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer, E. H. SIKKES, van hier beroepen, en ook reeds vertrokken naar de Gemeente te *Emden*, een liefderijk afscheid van ons genomen, met *Phil.* I: 27. *Alleenlijk enz.*

DIT-

DITSUM. Nadat de Wel Eerw. Heer H. STROMAN, Pred. te *Nuttermoer*, voor de beroeping in deze Gemeente bedankt heeft, is het bestaande drietal aangevuld, met den Wel Eerw. Heer H. J. HITJER, Pred. te *Emden*, die verzocht is op de nominatie te komen prediken.

FREEPSUM. Alhier is eene nominatie gemaakt van de Wel Eerw. Heeren WUBBENA, Pred. te *Veenhuizen*, HERBORG, Hulpprediker op het Eiland *Ameland* en HUIZINGA, Kandidaat bij den Coetus, die verzocht zijn, op de nominatie te komen prediken.

HATZUM. Uit een te voren gemeld drietal, is Ds. VIËTOR, tweede Pred. te *Jemgum*, beroepen, doch heeft, na eenigen tijd van beraad, vriendelijk bedankt.

NUTTERMOER. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, H. STROMAN, maakte ons den 12den Nov. bekend, eene wettige beroeping van de Gemeente te *Ditzum* te hebben ontvangen; maar verblijdde ons op den 25sten dezer, met de kennisgeving, voor dezelve bedankt te hebben. Zijn Wel Eerw. verbond zich op nieuw aan ons met eene Leerrede over 1 *Kon.* VIII: 57, 58*a*.

JEMGUM, den 8sten Nov. 1835. Heden maakte onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. VIËTOR, ons bekend, eene beroeping naar de Gemeente te *Hatsum*, te hebben ontvangen, maar verblijdde ons den 22sten dezer, met de kennisgeving van voor dezelve bedankt te hebben, Zijn Eerw. verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerreden over 2 *Kor.* VI; 1, 2.

De Correspondent kan ook voorloopig berigten, dat de Hoog Eerw Heer, G. W. ESSENBRUGGE, voormalig Consistoriaal-Raad, Generaal-Super-Intendant, en Pred. te *Aurich*, doch sedert den jare 1830 Emeritus te *Westerkappelen* in het Tekelen-

burgsche, na dezelve 54 jaren, als Herder en Leeraar getrouw gediend te hebben, in zijn 83ste jaar, vroom en zalig is gestorven.

GROOTHUIZEN vakant. Zie Julij 1835.

GROOTWOLDE. Zie Nov. 1835.

KANHUIZEN. Zie Oct. 1835.

BONDA vakant. Zie Nov. 1835.

KRITSUM vakant. Zie Nov. 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIEUWENHUIS, den 21sten Oct. d. j. werd alhier, in plaats van onzen overledenen Leeraar, den Wel Eerw. Heer E. SIEKENS, door den koninklijken Overkerkeraad en den Kerkeraad der Gemeente, met eenparige stemmen, tot tweeden Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer, J. B. T. HUGENHOLTZ, Pred. te *Emmelenkamp*. Hoezeer wij ook alle pogingen aanwendden, om zijn Eerw. tot aanneming van dit beroep te bewegen, heeft hij nogtans goedgevonden, na een beraad van veertien dagen, voor hetzelve te bedanken. Zoodat

NIEUWENHUIS nog vakant is.

BIJBEL-GENOOTSCHAP.

ALPHEN AAN DEN RIJN, den 28sten Oct. 1835. Eene buitengewone Avondgodsdienstoefening werd heden gewijd, aan de mededeeling van het verslag van den staat en de werkzaamheden des Nederlandschen Bijbel-Genootschaps in het algemeen en van de hier gevestigde afdeeling in het bijzonder. Onze Leeraar hield, bij die gelegenheid, eene Leerrede over 1 *Petri* IV: 10. *Een iegelijk, gelijk hij gave ontvangen heeft; alzoo bediene hij dezelve aan de anderen, als goede uitdeelers der menigerlei genade Gods;* sprekende volgens deze woorden: Over de verpligting, die op den Christen rust, om de bron, waaruit alle geestelijke gaven voortvloeijen, voor zijne medemenschen toegankelijk te stellen; tevens aantoonende, dat aan deze verpligting door het Nederlandsch Bijbel-Genootschap voldaan wordt. Wij vernamen met genoegen, dat de Bibliothecaris door het Hoofdbestuur was in staat gesteld tot het uitreiken van 27 Bijbels en 41 Nieuwe Testamenten; waarbij uit de afzonderlijke kas der afdeeling gevoegd zijn 25 Evangelische Gezangboeken; en verheugden ons over het nut, dat aanvankelijk door deze verspreiding is te weeg gebragt.

CORRESPONDENTIE.

Van de vier door K. ingezonden stukjes, zullen de twee eerste geplaatst worden, *Niets is niets*, en *de zonderlinge wenschen* zijn zeer bekend. Het, nog *naar het Hoogduitsch*, *op het Geboortefeest van* CHRISTUS, ingezondene, is zoo weinig beteekenend, dat wij het niet gebruiken kunnen. De Dichtregelen bij het graf van [illegible],

zijn

zijn te laat ingekomen, om in het Mengelwerk van deze maand geplaatst te worden, en blijven dus tot de volgende maand.

Schoon in de Dichtstukjes: *aan den Tijd*, in de Dichtregelen: *bij het zien van een Doodshoofd*, en in *Slapeloozen nacht*, wel het een en ander is, dat dezelve aanbeveelt; onderscheiden gebreken echter, die door een ander niet zoo gemakkelijk te herstellen zijn, beletten de plaatsing.

BERIGTEN.

De Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te *Echteld*, hebben met blijdschap ontvangen de liefdegaven, hun, ter somme van *f* 246,75. overgemaakt door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, H. M. SCHIM VAN DER LOEFF, namens een aantal Godsdienstvrienden te *Dordrecht*, *Ridderkerk*, *Hendrik-Ido-Ambacht*, *Rijsoord*, *Heerjansdam* en *Barendrecht*, tot herstel der Kerk hunner Gemeente, welke door het instorten des torens in den avond van den 27sten Februarij 1833, gedeeltelijk verpletterd was, en welke zij bij gebrek aan genoegzame middelen in dezen nazomer eerst weder konden doen opbouwen. Zij betuigen bij dezen openlijk hunnen opregten dank aan allen, welke van het hunne bijgedragen hebben, om het gemelde onheil te herstellen.

Echteld, G. J. VAN ELDIK, Adm. Kerkv.
8 Nov. 1835. G. J. BEIJER, Secret.

De binnen en buiten Leden der Weduwenbeurs van de voormalige Klassis van *Walcheren*, nu *Middelburg*, worden verzocht hunne jaarlijksche contributie aan den Ondergeteekende te voldoen, in de maand Maart of April; nademaal, volgens eene bepa-

paling der laatste Vergadering van geïnteresseerden, de Artikelen der Wet, omtrent de nalatigen, stiptelijk zullen worden toegepast. Ook wordt der trekkende Weduwen berigt, dat zij jaarlijks na den 15den Februarij hare toelage bij hem kunnen ontvangen, tegen *eigenhandig* geteekende kwitantie, gemunieerd met een attest de vita.

Vlissingen, P. J. ZIJNEN,
10 Dec. 1835. Quaestor der Weduwenbeurs.

Een Kandidaat tot de H. Dienst, zag zich gaarne, onverschillig waar, in de gelegenheid gesteld, onder billijke voorwaarden, voor eenen bejaarden, zieken of zwakken Predikant, de geheele of gedeeltelijke dienst waar te nemen. H. H. Predikanten, hiertoe genegen, worden verzocht, zich met *vrachtvrije* Brieven, waarin de voorwaarden vermeld staan, te adresseren, onder letter A., bij R. STEMVERS, Boekhandelaar in de Halve Maansteeg, N°. 13. te *Amsterdam*.

Het stuk van het Bijbelgenootschap, afd. *Purmerend*, is den Uitgevers dezes niet ter hand gekomen.

DRUKFOUTEN.

In de *Boekzaal* voor October 1835, *staat* bladz. 513, als Kandidaat geexamineerd, A. PEPER, *lees:* A. PIPER.

LET-

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBOEK;

OF STICHTELIJKE OVERDENKINGEN OP DE ZON- EN FEESTDAGEN DES JAARS,

zijn de Bladen voor de maand December *aan de Inteekenaren toegezonden, inhoudende :*

Blad 1.	Vrijdag	1.	Mijne genade is uw genoeg. 2 *Kor.* XII : 9.
—— 2.	Zondag	3.	Denwelken gij niet gezien hebt en nogtans lief hebt : in denwelken gij nu, hoewel hem niet ziende, maar geloovende u verheugt met eene onuitsprekelijke en heerlijke vreugde. 1 *Petr.* I : 8.
—— 3.	——	10.	Laat ze beiden zamen opwassen tot den Oogst. *Matth.* XII : 30.
—— 4.	——	17.	Vervolg en slot van Blad 3.
—— 5.	——	24.	En Jezus gezeten zijnde tegen over de schatkist, zag hoe de schaar geld wierp in de schatkist, enz. *Mark.* XII : 41—44.
—— 6.	——	31.	Heere, bij deze dingen leeft men, en in alle deze is het leven mijnes geestes! *Jes.* XXXVIII : 16a.

---

par J. C. J. Sécrétan, *second Pasteur de l'église Wallonne de la Haye.* In gr. 8vo. *f* 3.60.

II. *Kerkredenen* van J. H. Merle d'Aubigné, uit het Fransch vertaald, en met aanteekeningen vermeerderd door Mr. W. Bilderdijk. In gr. 8vo. in carton *f* 3.00.

III. *De Algenoegzaamheid van de genade des Heiligen Geestes*, door J. Rippon, Pred. te *Londen*, uit het Engelsch, door M. van Werkhoven en uitgegeven door T. Hoog, in leven Pred. te *Rotterdam.* *f* 1.20.

IV. *Brief over de gronden van het Christelijk Geloof*, door Hanna Sinclair. Voorafgegaan door gedenkschriften aangaande de Schrijfster. Uit het Engelsch. Naar de veertiende uitgave, in 12mo. *f* 1.00.

V. J. ter Borg, *Leerrede op het Kerkfeest*, naar *Luk.* II: 1—7. In gr. 8vo. 20 Cents.

Bij den Boekhandelaar W. Willems, te *Amsterdam*, wordt uitgegeven en is verzonden:

Leerredenen over grootere en kleinere Afdeelingen, uit het Boek van Job, met eene opdragt aan Lijdenden, door B. M. Kaakebeen, in leven Predikant te *Amsterdam.* *f* 1.50.

Lessen der Wijsheid, getrokken en samengevoegd uit de Spreuken van Salomo, door denzelfden, tweede druk. 80 Cents.

Leerreden over Joh. XVI: 31. *Geloofl gij nu?* Met eene voorafspraak aan de Nederduitsche Hervormde Gemeenten, door denzelve. 35 Cents.

Gedachten bij het graf van den Wel Eerw. Heer, B. M. Kaakebeen, 5 December 1835. 7½ Cent.

Het Feestboekje, of Bijdragen tot de Godsdienstige viering van goeden Vrijdag, stillen Zaturdag en Paasch-Zondag, in drie Feestredenen, door denzelfden, uitverkocht zijnde, zal zoo spoedig mogelijk, worden herdrukt en verkrijgbaar zijn.

Nog zijn bij denzelven te bekomen:

E. A. Borger, *Leer en Leerwijze van* Jezus. *f* 2.50.
———— *De Constanti et aequabili* Jesu Christi ens. *f* 1.80.

Ken-

Kinker, *De twee Vrienden, of twijfel en overtuiging.* f 2.20.

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, komt op heden van de Pers de Derde Druk van het:

Christelijk Dagboek, voorafgegaan door Brieven aan Erastus, door D. H. Kaakebeen, in leven Predikant te *Amsterdam.* f 1.60.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, zijn gedrukt en te bekomen:

I. *Vijf en dertig Leerredenen, over de Lijdensgeschiedenis van* Jezus. *En vijf overdenkingen over dezelfs gezigt,* door voorname Godgeleerden, met aanmerkingen, door J. P. Hoecke en andere beroemde Schriftverklaarders. Drie Deelen. Uit het Hoogduitsch door H. Rietveld. Voor den verminderden prijs van f 6.50.

II. J. Bartels, *Karakters der voornaamste personen uit de Lijdensgeschiedenis.* Uit het Hoogduitsch. Door H. Rietveld. f 2.80.

III. J. L. Ewald, *Overdenkingen over het Lijden, Dood en Opstanding des Verlossers.* Uit het Hoogd. en met aanmerkingen vermeerderd, door J. L. Wetterman. Versierd met een Christus-Beeld. f 2.90.

IV. J. H. Sack, *Gebeden en overdenkingen bij de Feeststoffen der Christenen.* Twee Deelen. f 3.75.

V. W. Bernhardi, *Het Leven van* Jezus *en de Apostelen* Voor Kinderen. Twee Deelen, met eene Voorreden door Professor J. Heringa, Eliz. f 3.00.

VI. *Geschiedenis en Schriften der Apostelen,* door J. J. Hess, naar de laatste veel vermeerderde en verbeterde uitgave. Uit het Hoogduitsch. Met bijvoeging van vele gewigtige aanteekeningen, uit latere, vooral Vaderlandsche geleerde Schriftverklaarders; door H. Rietveld, in leven Pred. te *Amsterdam.* Vijf Deelen. f 18.70.

VII. G. Gessner, *De Avondklok, of Opwekking tot Geloof en Gelukzaligheid, in 62 Vertoogen, over onderscheidene Godsdienstige Onderwerpen, ter voorbe-*

rei-

reiding tot volmaakter leven. Twee Deelen. Uit het Hoogduitsch, door H. Rietveld. *f* 6,00.

VIII. J. F. Voigtlander, *Gods rijk op Aarde, van het begin der Wereld, tot de vestiging en uitbreiding van het Christendom.* Naar den inhoud des Bijbels. Twee Deelen. Uit het Hoogduitsch, door H. Rietveld. *f* 4.50.

Bij H. Höveker, Boekverkooper te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven:

I. Richard Hill, *Diepten Gods, of Melk en vaste Spijze*, geschikt voor jonge Kinderen, Jongelingen en Vaders in Christus. Door den Vertaler van *Bickersteth's Scripture help.* In 12vo. In Carton. *f* 1.80.

II. R. G. Kamans, *Overdenking over de geboorte van den door God aan de vaderen beloofden en in de volheid des tijds in het vleesch geopenbaarden Borg en Middelaar* Jezus Christus. Naar aanleiding van *Luk.* II: 14. In gr. 8vo. 30 Cents.

III. *Het geestelijke Magazijn, of de schat der Heiligen, bevattende eene verzameling van verschillende vertoogen over het werk van Gods genade in het hart van den mensch, benevens een aantal mengelingen, fragmenten, gedachten enz. het geestelijk leven betreffende*, 52 N°. In gr. 8vo. *f* 2.60.

Bij de Boekhandelaars J. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, is op primo Januarij 1836, in het licht verschenen:

Mevr. A. B. van Meerten, geb. Schilperoort, *Proeve van een Handboek voor jonge lieden, tot godsdienstig bestuur van iederen dag van het jaar, volgens eene daarbij opgegevene bijbelspreuk*, opgedragen aan H. K. H. Mevrouwe de Prinses Sophia der *Nederlanden.* Eerste Deel, of Januarij, Februarij en Maart, in gr. 8vo. met gegrav. Titel en Vignet. *f* 1.80.

In 4 Deelen zal dit voortreffelijk Handboek kompleet zijn.

Bij de Boekhandelaren Mensing en van Westreenen, is van de Pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

De ware moeder voor hare kinderen of eene eenvoudige voorstelling van den Moederlijken pligt, door John S. C. Abbott, Predikant te *Worcester* in *Amerika*. Uit het Engelsch vertaald, door Adr. van Deinse *Emeritus* Predikant van *Ostende* en *Nieuwpoort*. *f* 1.80.

Dagboek van een verblijf in de Sandwich-Eilanden, door C. S. Stewart, laatst Amerikaansch Zendeling op de *Sandwich-Eilanden*. Naar den vierden druk, uit het Engelsch vertaald, 2 deelen Compleet. *f* 5.20.

Voorts wordt bij bovengemelde met succes gedebiteerd:

Reis naar de Zuid-Zee, met het Schip Vincennes in de Jaren 1829 en 1830. Met aanteekeningen wegens *Brazilien*, *Peru*, *Manilla*, *de Kaap de Goede Hoop* en *St. Helena*, door C. S. Stewart, Kapellaan in de Zeedienst der Amerikaansche Staten, schrijver van een verblijf in de *Sandwich-Eilanden* in 1823 en 1825, uitgegeven en verkort door William Ellis, in 2 deelen compleet, met het Portret van den Schrijver. Dezer beide werken in steendruk. *f* 7.20.

De Jonge christen, of eene gemeenzame onderwijzing in des Christens pligt, door Jacob Abbott, Hoofd-Onderwijzer in de school van den Berg *Vernon*, te *Boston* in *Amerika*, uit het Engelsch vertaald door Adr. van Deinse *Emeritus* Predikant van *Ostende* en *Nieuwpoort*. *f* 3.60.

Men leze de gunstige Recensien in de onderscheidene vaderlandsche maandwerken over deze beide werken, welke zoo volkomen gestaafd worden door het groot debiet, waardoor deze werken op eenige weinige Exemplaren na zijn uitverkocht.

De

De Boekhandelaars van der Meer en Verbruggen, te *Rotterdam*, hebben uitgegeven en verzonden:

DE

HOEKSTEEN JEZUS CHRISTUS;

OF

Gemeenzame opheldering van eenige Waarheden der Christelijke Godsdienst; door JACOB ABBOTH, Schrijver van *de Jonge Christen*. Naar den Tweeden druk, uit het Engelsch, door ADR. VAN DEINSE, rustend Leeraar van *Ostende*, gr. 8vo, met Gegraveerden Titel en fraai Vignet. Prijs *f* 3.30.

De Inteekening op den herdruk van

PFENNINGER'S

JOODSCHE BRIEVEN, ZAMENSPRAKEN, enz.

Blijft nog opengesteld tot 31 Januarij 1836. De Prijs is *f* 10, bij inteekening, en *f* 13 buiten inteekening.

Bij J. Noman en Zoon, Boekhandelaars te *Zalt-Bommel*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Het eerste Deel van de tweede, verbeterde en vermeerderde uitgave van: *De Mensch, zoo als hij voorkomt op den bekenden Aardbol*, beschreven door M. STUART, afgebeeld door J. KUYPER, met naar het leven zeer fraaije gekleurde koperen Platen, Titel, Vignetten en gedrukten omslag, op fraai velijn drukmediaan, waarvan de prijs bij Inteekening is *f*. 3.00.

Ten einde men kan oordeelen, over de uitvoering van dit fraaije en belangrijke Werk, hebben de Uitgevers besloten, vooreerst de Inteekening hiervan nog eenigen tijd open te laten.

GOEDKOOP AANBOD.

I. MARRÉS (J. A. DES), *Reizen op en Beschrijving* Hhh 2 *van*

van de Goudkust van Guinea, 2 Deelen, met Platen; waarvan de prijs is *f* 7.20, voor *f* 3.00.

II. MORIER (J.), (Engelsch Ambassadeur aan het Hof van Perzië,) *de Lotgevallen van Hajji Baba van Ispahan*. Naar het Engelsch, 3 Deelen; waarvan de prijs is *f* 6.00. voor *f* 2.00.

III. MAXIMILIAAN, Prins van *Wied-Neuwied*, Reize naar *Braziliё*. Naar het Hoogduitsch; door Prof. N. G. VAN KAMPEN, 2 Deelen, met Platen en Kaart; waarvan de prijs is *f* 8.90. voor *f* 3.60.

IV. THOMPSON, (G.), Reizen en Ontmoetingen in het Zuiden van *Afrika*. Uit het Engelsch, 2 Deelen, met 9 Platen, Platte Grond van de Kaapstad en fraaije Kaart; waarvan de prijs is *f* 9.70. voor *f* 4.00.

V. VREEDE (P.), *Proeve over de Vrijheid des Zeehandels en de Waarde der Nat. Nijverheid*, 3 Stukken; waarvan de prijs is *f* 4.80. voor *f* 1.50.

VI. Hetzelfde in 't Fransch, voor *f* 1.50.

Bovenstaande Werken zijn, zoo lang de geringe voorraad strekt, te *Groningen*, bij W. VAN BOEKEREN; te *Amsterdam*, bij W. BRAVE, en bij de voornaamste Boekhandelaren verkrijgbaar gesteld.

ZEER GOEDKOOPE AFLEVERING.

Voor *f* 15.00 in plaats van *f* 56.00 zijn bij de Boekhandelaars J. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, en verder alom, nog enkelde exemplaren te bekomen van: *Tafereelen der Staatsomwenteling van Frankrijk*, waarin 184 fraaije koperen Platen en Portretten, in 30 deelen kompleet, 2de druk, in gr. 8vo.

Idem gebonden in 15 nette halve Engelsche banden *f* 24.00.

Bij den Boekhandelaar J. M. E. Meijer, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Thadeus de Herresene*, naar het Fransch van MICHIEL RAYMOND, met gegraveerden titel en vignet, tweede of laatste Deel in gr. 8vo. *f*3.00.

II. *Het Offer*, een Historisch Romantisch Tafereel uit

uit de 16de Eeuw, naar het Hoogduitsch van A. von Tromlitz, met gegraveerden titel en vignet, 2 deelen kompleet, gr. 8vo. ƒ 5.80

Genoemde Werken onderscheiden zich zoowel door belangrijken inhoud, als door interessante karakterschilderingen en onderhoudenden stijl.

Bij de Boekhandelaars J. Noman en Zoon te *Zalt-Bommel*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. E. L. Bulwer, *Engeland* en de *Engelschen*, met portretten van den *Hertog* van Wellington en *Lord* Grey, 2 deelen compleet, gr. 8vo. ƒ 6.40.

II. Lottin de Laval, *Maria de Medicis.* Eene geschiedenenis uit de regering van *Lodewijk* XIII. Volgens onuitgegevene handschriften van den Kardinaal de Richelieu, 1610 — 1642, 3 deelen compleet, met gegrav. vignett., gr. 8. ƒ 7.80.

Men zie wegens dit werk, de loffelijke melding in de Bredasche Courant N 189. van 1835.

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

P. J. Baron van Zuylen van Nyevelt, *naklank der* BAZUIN *tot vergadering der uitverkoorenen ter bevestiging der in de* BAZUIN *voorgestelde zaken* ƒ 90.

II. D. Molenaar, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage.* Het kenmerkende en hoogst gelukkige van de onderlinge betrekking tusschen den Heere Jezus Christus en zijn volk. *Leerrede ter nabetrachting van het Gevierde Avondmaal naar Joh*: X : 27.30. 25 Cents. Met deze Leerrede is het derde tiental compleet. Een Generale titel en register wordt er gratis bij afgeleverd.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

Bij-

INHOUD.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1835.

BOON,

H.

J.

K.

L.

Leer-

Op-

WED-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1835.

F.

F.

L.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de ses laatste Maanden des Jaars* 1835.

A.

ABBING, (A. J. H.) Pred. te *Mensingeweer*, ged. van 40 jar. Evang. dienst, 673.

Admissie tet de Predikdienst van: W. VAN OORDE, C. W. VAN DER POT, (Rem.) 117. H. W. VEENDERS, 120. W. H. TEN HOET, H. C. H. REIJERS, J. TROSTE, M. L. DE BOER, B. G. CLEMENT, H. ANTINK, 252. H. J. DE BOER, V. F. J. BOONACKER, 259. R. P. REDDINGIUS, R. BEEKHUIS, W. R. VAN HOËVELL. E. J. DIEST LORGION, 263. TH. F. UILKENS, W. J. WICHERTS ABRESCH, G. BENTHEM REDDINGIUS, A. J. LIEUWENS, TH. C. COCK BEILANUS VAN ASSEN, 266. S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, 268. C. P. KAAKEBEEN, J. E. G. HARDY, H. O. JANSSEN, J. K. HENTZEPETER, J. M. VAN WALSEM, J. VAN DER VLIET, 389. P. HAMER, ... METGER, 398. A. PIPER, J. J. DU SART, J. INGRAM, 513. J. RENIER, J. J. LE FEVRE DE MONTIGNY, A. MEURSINGE, D. VAN DEN BERG, J. H. VAN ROSSEM, 517. J. G. TER MEULEN, L. MUNTINGHE, 520. W. KRAAIJENBELT, J. APPEL, H. VAN INGEN, A. WESTENBRINK MEIJER, J. J. SCHEUER, 525. H. BEEKHUIS, 526. B. H. BOMMEZIJN, W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, 530. A. J. SCHEY, E. P. ALDERSHOFF, G. HEERES, 532. P. BUISMAN, 535. G. N. SESBRUGGER, 824.

Bij-

HOE-

L.

M.

Wij WILLEM, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde kerk enz., van den 26sten dezer, n. 10.

Gelet op Ons besluit van den 7den Aug. l. l. no. 35, waarbij is goedgekeurd het algemeen Reglement op het bestuur der *Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk in het Koningrijk.*

Hebben goedgevonden en verstaan:

Vooreerst te bepalen, dat de kerkelijke organisatie bij het voornoemde reglement vastgesteld, zal geacht worden in werking te zijn met den aanvang van het jaar 1836.

Ten tweede te benoemen:

1. Tot leden der *Algemeene kerkelijke vergadering* van de Herstelde Evangelisch Luthersche kerk en derzelver plaatsvervangers, de Heeren:

J. C. Jacobi, Pred. te *Amsterdam*, plaatsvervanger J. O. Meijer, Pred. te *Amsterdam.*

D. R. Uckerman, Pred. te *Amsterdam*, plaatsvervanger A. A. Bendinger, Pred. te *Amsterdam.*

J. H. Helper Siebrugger, Pred. te *Enkhuizen*, Plaatsvervanger C. F. Kaerts, te *Enkhuizen.*

T. T. C. Evers, Pred. te *Gorinchem*, plaatsvervanger G. C. Faul, te *Gorinchem.*

J. G. Olint, Pred. te *Medemblik*, plaatsvervanger A. Coorengel, te *idem.*

J. H. Sonstral, Pred. aan den *Helder*, plaatsvervanger J. H. C. F. Eckkard, aan *den Helder*.

H. Groenemeijer, Pred. te *Harlingen*, plaatsvervanger J. W. Reuitenga, te *Harlingen*.

J. M. Wolf, Pred. te *Zwolle*, plaatsvervanger L. W. Sterniekel, te *Zwolle*.

A. Ebeling, lid van den raad te *Amsterdam*, plaatsvervanger H. Güllen, te *Amsterdam*.

J. F. Brons, te *Amsterdam*, plaatsvervanger J. M. Uhlenbroek, te *Amsterdam*.

J. A. Kuyper, te *Amsterdam*, plaatsvervanger C. G. Withuys, te *Amsterdam*.

C. L. Engelberts, te *Amsterdam*, plaatsvervanger A. Horstman, te *Amsterdam*.

F. P. Muysken, te *Amsterdam*, plaatsvervanger P. H. Poggenbeek, te *Amsterdam*.

G. H. Reuver, Jr., te *Amsterdam*, plaatsvervanger C. F. Schäffer, te *Amsterdam*.

J. W. Ummerthux, aan *den Helder*, plaatsvervanger H. de Bruin, aan *den Helder*.

A. Uilham, te *Enkhuizen*, plaatsvervanger H. Roeling, te *Enkhuizen*.

2. Tot President derzelve Vergadering, Ds. J. C. Jacobi;

Tot Vice-President, Ds. J. H. Helper Sesbrugger, en

Tot Secretaris, Ds. D. R. Uckerman.

3. Uit meergemelde vergadering:

Tot leden der Algemeene Kerkelijke Commissie en derzelver plaatsvervangers, de Heeren:

President J. C. Jacobi, plaatsvervanger J. O. Meijer.

Secretaris Ds. R. Uckerman, plaatsvervanger A. A. Bendinger.

J. H. Helper Sesbrugger, plaatsvervanger J. H. Sonstral.
T. T. C. Everts, plaatsverv. H. Groenemeijer.
J. G. Clant, » J. M. Wolf.
A. Ebeling, plaatsvervanger J. A. Kuyper.
C. L. Engelberts, » T. P. Muysken.

Onze Minister van Staat voornoemd, is belast met de uitvoering dezes.

's Gravenhage, den 27sten Nov. 1835.

(*geteekend*) WILLEM.
Van wege den Koning,
(*geteekend*) G. SCHIMMELPENNINCK.
Accordeert met deszelfs origineel,
De Griffier der Staats-Secretarie,
(*geteekend*) L. H. ELIAS SCHOVEL.
Voor overeenkomstig afschrift,
De Secretaris en Adviseur bij het Departement voor de zaken der Hervormde kerk, *enz.*
JANSSEN.

O.

P.

R.

S.

Schacht,

Stet-

VER-

WOL-

Z.